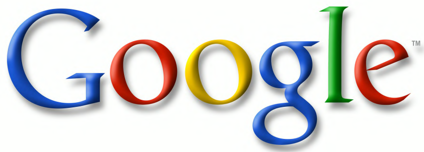

STAATKUNDIGE
HISTORIE
VAN
HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Rèden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtsnoer voor het toekomende te dienen.

AGT EN TWINTIGSTE DEEL.

Met Kunst Plaaten opgehelderd.

TE AMSTERDAM,

By BERNARDUS MOURIK,
Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 1770.

VOOR-REDEN.

VEEL GEACHTE LEEZERS.

N het voorgaande Jaar hebben wy aan onze Veel geachte Leezers, gegeven een omstandig verhaal van de roemruchtige Daaden en Oorlogsbedryven van den Nassauwschen Held PRINS MAURITS VAN ORANJE, *glorieuser gedachtenisse; wy zullen daar mede tans voortgaan en de nieuwe Wonderen ophaalen van dezen Staats- en Krygskundigen Vorst. Men zal 'er voorts vinden de eerste Bedryven onzer Voorvaderen in Oost-Indiën, waar uit alle de Grondbeginzelen gesprooten zyn van die machtige en aanzienelyke Maatschappye, thans onder de naam van Nederlandsche Oost-Indische beroemd.*

Niets is 'er aangenamer, als alle de oorzaaken na te gaan, welke uit zo geringe beginzelen, binnen korten tyd, zo aanmerkelyke voordeelen en weergalooze vrugtgevolgen hebben doen voortspruiten; Hoe verblyd moet een rechtgeäart Nederlander niet zyn, wanneer hy in het leven zyner Voorouderen zulke doorslaande blyken ontmoet

 van

van den yver, om het algemeen belang met hun voordeel zodanig te kunnen paren, dat het eerste begunstigt, het andere aanzienelyk vergroot, en beiden door moed, verachting van gevaaren, taay geduld en vlyt, werd voortgebragt.

STAAT.

STAATKUNDIGE HISTORIE

VAN

HOLLAND.

I. HOOFDSTUK.

Van het verder voorgevallene omtrent de Vaart en den Handel op Oost-Indiën in het Jaar 1602.

WY hebben, met het einde van het laatste Deel, eene beschryving gegeeven van de Stad *Achem* in het Eiland *Sumatra*, en zullen tans zien hoe onzen Koophandel daar verder wierd gevestigt.

Twee Schepen uit Zeeland, genaamd de *Leeuw* en de *Leeuwinne*, in den Jare 1599 by de Stad *Achem* ten anker komende, werden aldaar zeer kwalyk gehandelt. Op dezelve was als Opper-Commies gestelt de hier vooren gemelde *Pieter Houtman*. De Koning van *Achem* kwam aan boord van het Schip *de Leeuw*, en onderwylen dat die Dwingland beezig was om eenige medegebrachte Waaren te beschouwen en na zich te neemen, werd de voorgem. *Houtman*, in 's Konings tegenwoordigheid door zynen Secretaris, op een verraderlyke wyze van achteren dood gestooken. De Schipper stelden zich echter ter weer, en bewaarde met behulp van het andere Schip *de Leeuwinne* de beide Vaartuigen. Daar bleeven te weerkanten eenige dood, veele werden 'er gekwetst, en hoewel die Schepen maar een halve Laading Peeper ingenomen hadden, wierden de Capiteinen over dit geval zo vergramt, dat zy zonder betaaling heen zeilden en hun weg na de Nederlanden vervolgden gelyk wy hier voren gezien hebben. Kort daar aan, kwamen in het

Jaar 1600. 2 Koopvaardy Schepen op *Sumatra*. Deeze behoorden tot eene nieuwe Maatschappy, binnen Amsterdam opgerecht, en op die 2 Vaartuigen werd tot Commies bestelt zeeker *Paulus van Caarden*. De zo even verhaalde oneenigheeden hem onbekend zynde, of dat hy veinsde, daar van niets te weeten, altans hy geraakte in onderhandeling met den Koning van *Achem* zelfs. De aangebragte Koopmanschappen wierden voor een gedeelte aan Land gevoerd, de gewoonlyke giften en gaven aangeboden en ontfangen, men werd het met malkanderen eens, en op den 28 December 1600 het Verdrag geslooten. Ter voldoening van dit Contract zou de Koning aan hen doen bezorgen 1800 Baalen Peeper, tegen gereede Penningen te betalen by den ontfangst van de Peeper, en dan nog, behalven den bedongen prys, 5 ten 100 van de Hoofdsom voor in- en uitgaande Rechten, neevens het gewoonlyke Geld voor het afweegen. Zynde voorts nog gestipuleerd, dat niemand wie het ook was, zou mogen Peeper koopen of afladen, voor en al eer zy hun volle laading volgens Contract hadden aan boord gebragt.

Onderwylen, deeze zaaken te *Achem* voorvielen, arriveerde aldaar zeeker Monnik van de Orde van *St. Franciscus* in de hoedanigheid van Ambassadeur van den Koning van Portugal. Deeze vond den Koning juist op dien tyd, wanneer die Vorst in overweeging was, en zich noch niet wist te bepaalen, wat voor hem het meeste voordeel zou aanbrengen, en waar mede hy de grootste winst zoude doen, het zy, hy de vriendschap der Portugeezen boven die der Nederlanderen verkoos, dan wel dat hy de voorrang aan de laatsten, boven de eerstgenoemden vergunde. Dus had dezen Monnik weinig moeite, dien Vorst in zyn belang over te haalen; en aan hem voor te stellen, dat hy niets waagde, en dat in tegendeel alles in zyn voordeel en voor hem zuivere Winst was, indien hy de Hollandsche Schepen met hunne aangebragte Goederen met geweld vermeesterde. Inhalende van Imborst en door zyne natuurlyke hebzucht en dwingelandy aangeprikkeld, was dit Waater op zyn Moolen, en hy verzocht den bystand der Portugeesche Scheepen van *Malacca*, welke hem met blydschap werd toegestaan. Om den Hollandschen Admiraal te behendiger te bedriegen, zond de Koning aan hem, als eene vriendelyke Gifte, alle de gevangene Nederlanders, welke van boord der Zeeuwsche Scheepen *de Leeuw* en *de*

de Leeuwinne, zedert aldaar aan Land gebleeven, en in hun Vaderland, als reeds overleeden, waren gehouden. De Admiraal liet daar en teegen den Koning wederom, uit naam zyner Reeder aanbieden verscheide uitgezochte Stukken Lakenen, Carsaaijen en een redelyke som Realen of wichtige stukken van Achten. De Koning benevens zyne Hovelingen en andere Edellieden, mitsgaders eenige van de voornaamste der Inwoonderen, kogten ook veelderhande van hunne medegebragte Koopmanschappen, op reekening van het geen voor de Peeper moest betaalt worden.

Midlerwyl merkten onze Nederlanders dat verscheidene Vaartuigen uit *Arabiën* van *Mecha*, welke zy op hun aankomst te *Achem* reeds ten anker hadden gevonden, dagelyks van de Peper, die zy hadden gekocht tot hunne Laading, innamen, om dat zy dien voor hooger prys dan de onzen betaalden. De Nederlanders in tegendeel ontfingen geen Peeper, zonden derhalven aan den Koning, en bragten hun bezwaar en klagten in tegen dien vreemden Handel, welke voorstellingen zy verzelden met nieuwe Presenten aan dien Vorst, om hunne zaken dus meer vordering by te zetten, en ook sterkeren indruk te maaken op zynen tot gierigheid nygenden imborst, teffens vast staan blyvende op het voldoen der Voorwaarden van het met hem gesloten Verdrag, of, by gebrek van dien, betaling te verkrygen van de gekochte en ontfangen Goederen. De Koning was zo onrechtvaardig, van zulks niet alleen te weigeren, maar eischte noch 8000 Realen of wichtige stukken van Achten, wilden zy de Peeper hebben. De Admiraal antwoorde dat hy zich gedroeg aan den inhoud hunner onderlinge overeenkomst, volgens dewelke hy hier toe ongehouden, en ook behalven dat, geenzints genegen was, zich aan dusdanige ongehoorde Knevelaryen te onderwerpen. En dat hy hier toe overgaande, nooit zyn gedrag zou kunnen rechtvaardigen, of behoorlyke verantwoording doen aan de Reeders, zyne Heeren en Meesters. Ziende echter, op welk een verfoeilyke wyze hy wierd behandelt, zocht hy geweld met geweld te keeren, en de listige konstgreepen aan dien Dwingeland met gelyke Munt betaalt te zetten. Met dit oogmerk, en om hem by voorraad allen achterdocht te benemen omtrent al het geen hy in 't schild voerde, zond hy aan den Koning alle de Koopmanschappen, die hy van hem verlangde. Om zyne betaling daar voor rykelyk te

verkrygen was den Admiraal niet minder als verleegen, want hy besloot, alle Schepen, die op de Reede lagen aan te tasten, en hier door, by weegen van wedervergelding en schaadeloosstelling den Koning te dwingen, zo wel tot het in allen delen volbrengen van het onderling Contract, als tot uitlevering van alle de aan Land zynde Nederlanderen, inzonderheid van de geene, welke met het Schip de *Leeuw* en de *Leeuwinne* derwaarts waren gekomen, en die hy hem als een geschenk had gegeven. Deeze Gevangenen zich nog aan Land bevindende, hebben in de daar aan volgende nacht middel gevonden, het geval hun begunstigende, van uit hunne hechtenis te ontvluchten, en zommige kwamen met Barken, en andere al zwemmende aan boord, zonder dat 'er meer dan een verdronk, noch eenig ander vermist wierd. Deze manschap, benevens eenige andere van het Scheepsvolk zyn, ingevolge een genomen besluit, kloekmoedig aangevallen op de Schepen uit *Arabiën*, en hebben die, zonder bloedstorten of wreedheid te plegen, aanstonds overweldigt, vermits het Volk daar van zich al vluchtende aan Land begaf, en die aan boord bleeven, werden van de onzen niet mishandelt, Op deze wyze vielen in de handen van den Admiraal 9 Schepen, te weten 3 Roomsche, 3 Gengeraaten, 2 Lengalen benevens het Portugeesche Scheepje, waar mede de voorsz. Franciskaner Monnik als Ambassadeur te *Achem* gekomen was. 's Daags daar aan schreef de Admiraal aan den Koning eenen zeer beleefden Brief inhoudende, dat hy als noch zeer gewillig was, van zyne zyde alles te volbrengen, waar toe hem het bovengemelde Verdrag verplichte, doch dat hy, indien de Koning hier toe van zyn kant ongeneegen was, wel middel zou vinden voldoening te verkrygen van het geen, hy hem nog deugdelyk verschuldigt was. In plaats van hier op te antwoorden, gaf de Koning bevel, op de Scheepen der Nederlanders te schieten. Doch den Admiraal deed hem waarschouwen, dat hy, by aldien men dus voortging, de veroverde Scheepen zou in brand steeken. Maar van de zyde des Konings, geene verandering komende, beval hy, ten bewyze, dat hy het ernstig meende, van eerst het Portugees Scheepje, en 's daags daar aan noch 2 Schepen te verbranden, welke last terstond werd uitgevoert, waar op het verder schieten op de Schepen gestaakt werd. Vervolgens zond den Hollandschen Admiraal wederom iemand

mand aan den Koning, hem verzeekering doende, dat hy bereidwilig was, de door hem verbrande Schepen aan hunne Eigenaren te vergoeden, en de overige wederom te ontslaan, indien de Koning aan het geslotene geliefde te voldoen, en de daar by bedongene Voorwaarden volkomen te vervullen: Maar dat, wanneer men die niet volbragt, men zich verzeekert moest houden, dat hy deze Peper zou vinden in de 3 Schepen uit *Arabiën*, welke de Koning daar aan verkocht had en ook reeds daar in gelaaden was. Doch alles te vergeefsch, en daarom hebben zy, zonder langer uitstel, die Peper aan boord van hunne Schepen gebragt, daar van behoorlyke Inventaris opgemaakt, Reekening gehouden, en alles aan den Koning toegezonden, waar by duidelyk was opgeteekent en geschreven, dat zy deeze Peper aannamen in betaling der Koopmanschappen, welke de Koning van hen gekocht en ontfangen had, zy melden wyders daar in, dat zy by het Eiland genaamd *Pulo* zouden ten anker komen, om aldaar 's Konings Commissarissen af te wachten en met dezelven alles te vereffenen, indien zy vroegtydig derwaarts kwamen, gelyk zy ook aldaar eenige dagen hebben vertoefd, zonder dat zich iemand vertoonde. Doch alzo de overgenomen Peper meerder bedroeg als hun aandeel, heeft den Admiraal voor zyn vertrek te *Bantam* order gestelt, dezelve aldaar te betaalen, en dus hebben zy voorts de te rug reis aangenomen en zyn te *Vlissingen* voorspoedig ten anker gekomen. 1602.

Hunne komst en gehouden gedrag in *Zeeland* ruchtbaar wordende, werden de Schepen door 's Lands Fiscaal in Rechten betrokken. Hy beschuldigde hen van ongeoorloofd geweld en te verregaande vyandlykheeden te hebben gepleegt, tegens neutrale Vorsten, dewelke zelfs Vrienden waren van deeze Landen, en daar op werd, volgens zyn eisch, by weege van beslag, 100 Lasten Peper van hunne Lading afgehouden en opgelegt. De gedaagden ontkenden die Peper, op de hen aangewreve wyze te hebben overgenoomen. En gestelt, doch niet toegestaan, dat het op dien voet was geschied, dan zou zo groot eene quantiteit niet geëischt mogen worden, als onder verband, van het beloop der vracht, 't Risico en andere schaaden en onkosten te zullen uitkeeren. De Bewindhebbers verzochten mede ontslag van deze goederen onder suffisante Borgtogt, ten einde die te mogen

verzenden en elders met voordeel of winst te kunnen verkopen. Zulks werd hen afgeslagen, waar op zy hun beklag by den Hove aanbragten, en aldaar werd haar verzoek toegestaan, met Brieven van het Hof. Het Hof allegueerde voor redenen, selve hier toe moveerende: dat het Koopmanschappen waren aan bederf onderheevig, dewelke in prys verminderden, wanneer zy niet in tyds werden verkocht en dus bleven de Eigenaars aan groot verlies bloot gesteld. Daar zy in tegendeel, dezelve tans benaderende, daar mede winst konden doen, en wel te waarschynlyker ter oorzake van het invallen der *Frankforter* Misse. Dat de Gedaagden, behalven deeze omstandigheid, nog meer recht en macht tot deeze handelwyze hadden verkregen, door de Commissie en Brieven van Repressaille van Prins *Maurits*, aan hen verleend in zyne hoge hoedanigheid als Stadhouder deezer Landen, want zy hier door als by wege van wedervergelding of repressaille zodanig bevoegt waren te handelen, als zy hadden gedaan, inzonderheid daar zy door dien Oosterschen Vorst zo onrechtvaardig waren behandeld geworden, dat zy langs deezen weg het rechte en eenigste middel hadden gevonden en gebruikt, om nevens het hunne teffens voldoening te erlangen van het geslotene Contract met dien Vorst zo plegtig aangegaan. Weshalven, en om aan de Kooplieden geen tegenzin noch afkeer in te boezemen voor deeze handel en Scheepvaart, maar hen veel eer hier toe aan te zetten en op te wekken, werd eindelyk dit Beslag weggenomen. Zy stelden genoegzame Borgtogt ter somme van 50,000 Gulden, en de aangehaalde 100 Lasten Peper werden weder vry gegeven, mits zig echter verplichtende, om wyders was het nodig, ter zaake voornoemd, voor hunne wettige Overheid in Rechten te verschynen.

Drie Maanden na dit Verschil, kwamen op den 13 Augustus te *Sumatra* 2 Schepen van de 4, welke op den 18 January, 1601, uit *Zeeland*, derwaarts gezeild waren, zy voerden de namen van *Zelandia* en de *Lange Bark*, en de Commiesen waren *Gerhard de Roy* en *Laurens Bicker*. Deeze van de voorgevallene oneenigheden der Hollanders geene de geringste kennis hebbende, zonden hunne Commisen met de Brieven van Prins *Maurits* en met de Presenten van hunne Rheders of Meesters aan den Koning te *Achem*. De Geschenken bestonden uit 1000 Realen, of zware stukken van

achten

achten aan gereede Penningen, behalven nog eenig Wapentuig sterk verguld, Oorlogs toerustingen, Spiegels enz. Aan Land komende en voor den Koning verschynende, werd hen het geen met hunne Landslieden eenigen tyd geleden voorgevallen was, voor gehouden. *Zy* zich onder bedwang ziende van deeze ruwe Gasten en Barbaarsche Volkeren, ontstelden hier over niet weinig. Maar moed vattende, antwoorden zy op dit voorstel met alle beleefdheid en bragten ter hunner verschoning by, 't geen tyd en omstandigheden scheenen te vereisschen; verders te kennen gevende dat zy die Schepen en de geene aan wien zy toebehoorden zeer wel kenden, maar dat dezelve in dienst eener andere Provincie waren, en dat zy daar en boven onder 't gezag van andere Rechters en Overheden stonden; dat zy wyders wel dorsden verzeekeren, dat zulks was gedaan buiten kennis, of zonder last van hunnen Vorst en Overheid, en nog minder met goedkeuring van hunne Meesters. Dat zy derhalven wel wilden op zich neemen en belooven, om, op hunne behouden aankomst in 't Vaderland, hun best te zullen doen, tot herstelling van zodanig bedryf by die van Holland te verkrygen. De Koning verzocht van hen zulks onder plechtige Eeden te willen verzeekeren, dat zy deeden, en om deeze zaak verder te vervolgen, zyn met hen overgevaren twee Factoors, van de hier by belang hebbende Arabieren, waar van de een uit *Buda* in *Hongarye* en de ander uit eene Stad in *Sicilien* geboren en beide afgevallene Christenen waren.

Deeze in Holland aankomende vereffenden deeze zaak met de Bewindhebbers deezer Schepen voor 50,000 Guldens, en deeden eene notariale Acte of Instrument daar van opstellen. Echter ontstond 'er noch een gering Verschil na het sluiten van dit Verdrag, ten aanzien der plaats waar op dese Penningen zou moeten worden betaalt. De Factoors waren voornemens, eerst na *Barbaryen*, van daar na *Alexandriën* en zo voorts na huis te zeilen, waar tegen zich de Bewindhebbers aankanten, uit hoofde van het gevaar voor de Spaansche Galeijen, en wegens de excessief hooge premien van Assurantie, waar door ter hunner schande en en schade hun geld merkelyk zou verminderen. Derhalven boden zy hen aan die Penningen en op hunne kosten en risico op de Rheede van *Athen* te zullen doen tellen, zynde dat de plaats

 al

alwaar zy ook de Peper hadden overgenomen, zulks zy eindelyk daar mede genoegen namen, en dus bleef dit geschil in diervoege beslist en afgedaan.

De voorsz. 2. Schepen, alles met den Koniug in der minne, en op eene vriendelyke wyze gereguleert hebbende, gingen vervolgens met hunne Commiesen en volle lading van *Sumatra* onder zeil op den 14 December 1601. Zy namen insgelyks mede eenige Ambassadeurs des Konings aan de Algemeene Staten en aan Prins *Maurits* en kwamen op den 16 Maart, van den Jare 1602, by 't Eiland *St. Helena*, voorspoedig ten anker. Aldaar kwam kort daar na mede ter Rhede een Schip van Amsterdam, genaamt den *Zwarten Arent*, maar in slegten staat, kunnende de Equipagie by gebrek van Volk het Vaartuig naauwlyks regeeren. Die van Zeeland zetten aan hunne Landslieden den benoodigden leeftocht en ververschingen met broederlyke gulhartigheid by, en verzorgden hen mede van 6 gezonde Mannen van hun eige Volk, voorts aldaar ten Anker blyvende, ontdekten zy nog een ander Vaartuig op hem af komende, dat zy na hunne gissing oordeelden, den *Witten Arend* te zyn, zynde een ander Schip te Amsterdam te huis hoorende, zy wonden terstond hunne ankers op en spoeiden derwaartt, om het Volk daar van mede in geval van nood, te ondersteunen. Maar vindende dat zulks een Spaansch Gallioen of Caraque was, hielden zy echter zo na by 't zelve, dat ze 't praaijen konden, en den Capitein de Vreede aanbooden. Doch in plaats van antwoord graauwden de Spanjaarden hen toe, dat zy Dronkaarts en Ketters waren, en teffens schooten zy uit 3 stukken met scherp en dooden 2 Man van de Zeeuwen, kwetzende een derden in het Schip *de Lange Bark*. Hier op stelden zich de Zeeuwen ter weer, en de Equipagie van *de Lange Bark*, schoot wel een uur zonder ophouden op de deeze Caraque, voor dat het Schip *Zeelanndia* daar by kon komen. Vervolgens vielen zy dit Gallioen te zamen zo hevig aan, dat zy de Spanjaarden eindelyk noodzaakten, zo digt by het Eiland *St. Helena* onder de wal te lopen, dat zy vermeenden, dat geen Schip tusschen hen en 't strand zou kunnen komen, om dus al hun grof Geschut aan een zyde te kunnen brengen. Hoe wel dit echter scheen verzonnen te zyn, nochtans een der Zeeuwsche Schepen middel vond, om tusschen de Wal en het Vyandlyk Schip te geraken, en het

zelve

zelve hier door tusschen twee vuuren brengende, schoten zy aan weerskanten verschrikkelyk op dezelve, zulks dat het Volk de kabels kappende zich met het vallen van den avond door de vlucht zogt te redden. Maar dit werd genoezaam onmogelyk, door dien de Zeeuwen hen gedurig vervolgden en mikten hunne schoten zo wel, dat zy, des Vyands Hoofd-Touwen of staanden Wand volkomen weg schoten. Zy zochten hen hier door tot overgave te noodzaken, doch de Bevelhebber kon hier toe niet eerder besluiten, dan na dat zyn Schip zo reddeloos wierd, dat daar in, boven de 13 voeten water stond, waar op de Spanjaarden eindelyk het lang gewenschte Witte Vaandel opheisten, de Vlag streeken, en om lyf en leven smeekten. De Capitein van het Schip *Zelandia* stond dit verzoek gewillig toe, onder Voorwaarden, dat zy alle de Peerlen, Eedele gesteentens en andere kostelyke Goederen terstond in zyne handen overgeeven, en het Schip gedurende 3 maal 24 uuren met aanhoudend pompen boven water zouden houden, 't welk beide naauwkeurig volbracht werd. Veele kostbaare Goederen werden over boord geworpen, om dat dezelve hinderlyk waren, en het Schip te diep en niet na behooren was geladen. Dus werd dit ryk geladen Gallioen, genaamt *St. Jacob* op den 16 Maart genomen, het zelve was voorheen als *Admiraal* uitgezeild, en meende tans uit *Oost-Indiën*, benevens 8 andere Caraque naar *Lissabon* met die ryke laading te rug te keeren. De binnen boord zynde reizigers bevestigden alle, dat desselfs lading te *Goä* op 2 Millioenen Guldens werd geschat. Dit Gallioen had tot Ballast niets als Peper ingenomen, en voorts veele Peerlen, Diamanten, Lapis- Bezoär, Amber grys, ongewerkte en ruwe Zyde, benevens gewerkte Zyde Stoffen, Lakenen, Cattoenen en andere Lywaaten en veelerhande fraaijigheden en kostelyke Huisraad en Ornamenten. Het was, ten Oorlog uitgerust, en met een woord gezegt zo ryk gelaaden, dat deze Buit na aftrek van kosten, 15 Tonnen Gouds bedroeg. Dit Vaartuig was boven de 500 Lasten groot, de Equipagie bestond uit 100 Man en was gemonteerd met 17 Metale stukken grof Geschut, terwyl de Zeeuwen van beide hunne Schepen niet meer als 136 Man sterk waren. De Captein een Portugeesch zynde, dit hoorende, meende van gramschap en spyt te barsten en verzocht in zyne woede, hem doch maar te willen dood schieten, en het

 overige

overige van het afgesprookene te volbrengen. Edoch hem werd ten antwoord gegeven, dat de Nederlanders onveranderlyk gewoon waren, hun eens gegeven woord en gedaane beloften nooit te verbreeken, maar 't zelve ten aanzien van een iegelyk getrouwelyk staande te houden en te vervullen. Ten einde de Portugeezen aan Land te zetten, stevenden ze met de Schepen tot onder het Eiland *Fernando Le Rona*, liggende 80 Mylen van de Kust van *Braziliën*. Aldaar maakte men een klein Vaartuig gereed, waar mede de Portugeesche Gezaghebber naar *Braziliën* is overgestoken, ten einde aldaar een Schip te zoeken, en zond zyn Zoon aan Land met het andere Volk, hen alvoorens van leeftocht voorziende. Wanneer nu eindelyk ook deeze vertrokken betuigden zy alle hunne dankbaarheid aan de Zeeuwen, voor het getrouw nakomen en volbrengen hunner gedaane beloften, konnende teffens niet ontveinzen, dat indien de kans hen gunstig was geweest, zy van in de plaats van goed onthaal, gelyk zy genooten hadden, misschien ruwer behandeling zouden hebben ontmoet.

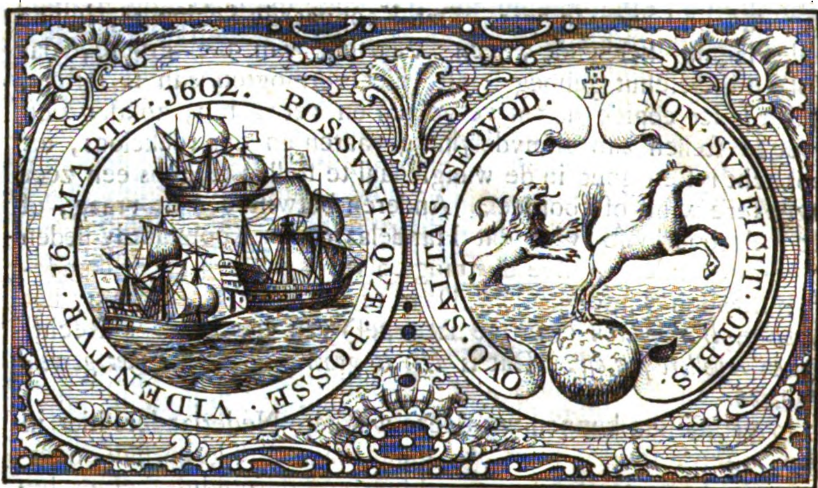
Dit Gallioen is, eindelyk op den 20 July in *Zeeland* gearriveerd, en derwaarts gebragt door de Schepen van Oorlog, welke uit die Provincie gezeilt waren om het derwaarts te geleiden. Wanneer men de Documenten en andere Geschriften van dit Vaartuig onderzogt, vond men onder anderen, de Bevelen van het Hof en de Lastbrieven van den Onder-Koning der Portugeezen te *Goa*, om op de Hollanders en de Zeeuwen onder het Eiland *St. Helena* te wachten. En op het Outaar in de Capelle van *St. Helena* werd insgelyks gevonden een Brief, gedagteekend op het Schip of Gallioen genaamd *St. Valentyn*, waar in gemeld werd dat dit Schip op de Rheede voor *St. Helena* ruim een Maand tyds was blyven leggen, om op de voor by varende Nederlanders te passen, maar dat zy eindelyk waren genoodzaakt geworden, haar vertrek te verhaasten, om niet uit gebrek van Levensmiddelen eenig ongemak op reis te ondergaan: dit diende niet weinig ten voordeele van deeze Schepen en strekte grotelyks ter rechtvaerdiging van een zo gelukkig uitgevallen aanslag, welke veele redenneeringen en tegenkantingen onderhevig was, en ook zwaare Rechtsgedingen en Onkosten veroorzaakte. Want veele, niet minder dan onkundige Persoonen in den Koophandel en van de Scheepvaart oordeelden, dat dit stuk met meerder geluk geeindigt

digt dan ondernomen was. Dat Koopvaardy Schippers, hunne volle lading hebbende, een Vaartuig van die groote, dat Volk en Geschut genoeg heeft, niet vermogten aan te tasten, veel minder eenige dagen vervolgen en veroveren, zonder zich bloot te stellen aan onmydelyke gevaaren en dus roekeloos, uit hebzucht lyf en goed in de waagschaal te stellen teegens een zeer onzeekere winst of voordeel. Anderen betwisteden de vraag, of het wel geoorloofd was, dat Handelaaren en Koopvaardy-lieden de een de ander op Zee dus mogten verongelyken en malkanderen schaaden veroorzaaken? Daar tegen bragten andere by het bekende *Brocardicon* (wettige stelregel) van het Oorlogs Recht: *Vim vi repellere fas est.* Dat is *Het is geoorloofd geweld met geweld te keeren.*

Ondertusschen kunnen wy deeze wakkere Nederlanders hier in geen ongelyk geven, want zy hadden maar al te gevoelige ondervinding dat den trotsen Spanjaard hen nog duizendmaal erger behandelde. Dat dit Gallioen als Admiraal uit *Spanjen* naar *Indiën* was uitgevaren, om de derwaarts zeilende Nederlanders alom als Vyanden te behandelen. Dat zy zochten deze Vaart, op alle mogelyke wyze aan hen te beletten, alhoewel ze geen Koophandel dreven aan Plaatzen onder hunne Jurisdictie gelegen, ten ware dan, dat zy den geheelen Aardkloot als hen in eigendom toebehorende, wilden beschouwen, 't geen tegen recht en reeden zou stryden.

De Bewindhebbers deezer Schepen in Zeeland, deden, ter wederlegging van deeze zonderlinge gevoelens der Spanjaarden, fraaije en heerlyken zilveren en gouden Triumph-Penningen munten, dien zy aan hunne Vrienden vereerden. Om het Scheepsvolk nog sterker tot dappere daden aantezetten werd mede een Leg-Penning geslagen verbeeldende aan de eene zyde het Wapen van Zeeland met het byschrift. *Luctor & Emergo*, dat is, ik worstele en dryf boven, op de andere zyde een zegepralend Schip in volle zylen met het opschrift. *Imperator maris terræ Dominus.* Den Gebieder op of over de Zee is 't Aardryks-Meester, een van dier Penningen zullen wy in het onderstaande Plaatje afschetzen.

Op

Op de eene zyde ziet men het Gallioen tusschen de 2 Zeeuwsche Schepen, welke het zelve veroveren naast het Eiland *S. Helena*, rondomme staat *Possunt quæ posse videntur* 16 Maart 1602. Dat is, *al wat doenlyk schynt mag gedaan worden.* En op de tweede zyde stond de laatdunkende en verwaande keur- of zinspreuk (Symbolum) des Konings van Spanjen in veele Plaatzen zyner Staten op publique Gebouwen gestelt, te weten: Een Wereldkloot met een daar uit springend Paard, boven het Paard staande: *Non sufficit orbis*, dat is, *een Wereld is my te weinig.* Achter dit Paard was een Leeuw op Zee (het Wapen van Zeeland) al zwemmende afgeschetst, met het opschrift. *Quo saltas sequod.* Dat is: *Waar gy beenen springt, ik volg, of vervolg u.* Hier mede te kennen geevende, dat genomen, dit Spaansch Paard, was van zins, om zelfs in eene nieuwe Wereld te springen, den Zeeuwschen Leeuw voornemens is het zelve te volgen. En zulks hadden zy, volgens hun gevoelen, betoogt door het neemen van dat Gallioen, welker toeleg was geweest, hunne Schepen te willen opbrengen, gelyk zy daar mede teffens te kennen gaven hun doelwit, om met dien vermetelen Vyand over de heerschappy van den Oceaan of van de grote Zee te stryden, en hem die ten minsten te betwisten.

Wan-

Wanneer deeze Caraque of Gallioen in *Zeeland* arriveerde betrok 's Lands Fiscaal de Eigenaars daar van in Rechten, doch ten laatsten wierd 't voor goede Buit of Prys verklaart. 1602.

Ook kwamen hier tegen in oppositie, verscheide Kooplieden, Portugeesen van afkomst, doch te *Amsterdam* en te *Antwerpen* woonende, welke zich beriepen op de Vrydommen en *Sauveguarde*, aan hunne Perzonen en die van hunne Bedienden vergunt door d'Algemeene Staten, eerst binnen *Brussel*, op den 22 October 1577 in *Amsterdam* bevestigt; op den 19 Juny 1581, en laatstelyk zelfs ten 2den maale, wanneer *Antwerpen* van *Amsterdam* wierd afgescheiden, op den 11 February 1588 meede te *Amsterdam* bevestigt. By deeze *Sauveguardes* werden hunne Consuls en de geheele Natie gevestigt in het genot hunner oude Vrydommen en Voorrechten, welke zy, volgens hun gevoelen, gedurende 200 Jaren zonder ophouden hadden bezeten. Haar werd daar in verders verleent de vryheid om met hunne Vrouwen en Kinderen en met hun geheel Huisgezin in de Vereenigde Wingewesten, zonder hinder, zich metter Woon op te houden, en vry en zonder overlast handel en wandel te dryven, op denzelven voet, en in diervoegen, als andere goede Ingezetenen en geboren Onderdanen mogten doen. Dat dit mede vermogten te *doen de geene*, die buiten de Vereenigde Provincien in andere neutraale Plaatzen woonagtig waren, dewelke den Koophandel aldaar zouden mogen beginnen of onderhouden, gelyk de Portugeesen in de Vereenigde Nederlanden woonende. Dat Haar Hoog Mog. die alle namen in hunne byzondere bescherming en *Sauveguarde*, en dus gelyk hunne Schepen, Scheepsvolk, Goederen en Koopmanschappen, welke zy uit hun Vaderland of uit andere Koningryken en Plaatzen zouden mogen brengen in de Vereenigde Gewesten. Dat hen vry staat, van die aldaar te verkoopen of weder uit te voeren na hun goeddunken en willekeur, mits dat zy 's Lands gewoone Rechten telkens betaalen; niets tegen Stad of Land onderneemen en zich zullen hebben te wachten van ongeöorloofden Handel of Briefwisseling met den Koning van *Spanjen* of met andere Vyanden van den Staat te houden. Deeze *Sauveguardes* waren mede verlengt geworden in zo verre, dat wanneer zy ook werden opgezegt of dat een Oorlogsgeval de Stad hunner Woonplaats beviel, dan nog 4 volle Maanden ten

hunnen voordeele zouden blyven duuren en haare volle kragt behouden. Dat na het veroveren van *Antwerpen*, en na dat het Ryk van Portugal in handen van den Koning van Spanjen was vervallen, had haar Natie, op den 30 July 1590 in 's *Gravenhage* verkreegen een merkelyke uitbreiding hunner Vrydommen: Dat deeze zig hier door mede uitstrekten tot de geene, welke binnen *Antwerpen* of in andere Plaatzen van den Vyand mogten woonen, in die volstandigheid en kracht, als omtrent de geene, die zich in neutrale Oorden zouden bevinden, dat dezelve nogtans in Persoon niet mogten overkomen in de Vereenigde Nederlanden, dan met een byzondere Vrybrief of Paspoort: En dat zy eindelyk op den 2 October 1602 in 's *Gravenhage* de vryheid hadden erlangt, dat zy over *Lisbon* of *Portugal* op de Kust van *Brazilien* mogten handelen en goed over brengen in de Vereenigde Nederlanden; uit kracht van deeze Voorrechten en *Sauvegardes* hebben de voorz. Koopluiden der Portugeesche Natie te *Amsterdam* en te *Antwerpen* zich geopposeert aan den Fiscaal van den Lande, deeze Goederen te rug eisschende, als aan hen toebehoorende vrye Koopmanschappen. De Fiscaal hier op duidelyk aanwyzende en betoogende, dat alle de aangehaalde Privilegien hen geenzints mochten helpen, of ten minsten het geval van die Caraque niet begunstigden, zo is na een langduurig Rechtsgeding en zwaare Proceduren de zaak by de Admiraliteit van Zeeland in diervoegen uitgeweezen, dat die Caraque met haar geheele lading is verklaart te zyn vrye buit en goede prys.

Om voor te komen, dat de Portugeesche Ingezetenen deezer Landen, in het toekomende niet meer zouden mistasten, in het kwalyk verstaan van haare Voorrechten Vrydommen en Privilegien hebben de Algemeene Staten eene nadere Uitlegging en Interpretatie van dit Octrooi gemaakt, uitgegeven in 's *Gravenhage* op den 12 September 1608, waar by zy verklaaren, „Dat de „vergunde *Sauvegardes* verleent geweest zyn, en nog waren, „dat de trafiqueerende Portugeesen in de Vereenigde Nederlan„den woonende, en hunne Vrouwen en Kinderen, mitsgaders „hunne Goederen genieten zullen, binnen deeze Landen de „protectie der Heeren Staten. Dat insgelyks de Goederen, die „by de voorz. handelende Portugeesen, in de Vereenigde Ne„derlanden woonende, uit dezelve Landen, naar andere Landen

zal-

„ zullen worden getransporteert, volgende haar Octroy, ende
„ Licent-Brieven daar toe verleent, of nog te verleenen, ook
„ zullen genieten de protectie der Heeren Staten der Vereenigde
„ Nederlanden, te water en te land, als andere Ingezetenen.
„ Maar willende de Portugeesen van *Brazil* en van *St. Thome*,
„ op *Lisbona*, of op andere Vyandlyke Havens, ofte van de
„ zelve Vyandlyke Havens, op *Brazil* en *St. Thome*, ofte ook
„ van de voorsz. en andere Vyandlyke Havens, op Neutrale,
„ ofte van de Neutrale, op de voorsz. en andere Vyandlyke
„ Havens en Landen Handel doen, en zullen hare Perzonen,
„ Schepen en Goederen, op denzelven Handel bevonden, uit
„ krachte van de voorgaande *Sauvegaurdes*, Acten of Appoinc-
„ tementen, geene protectie der Heeren Staten mogen preten-
„ deeren ofte genieten. Maar van de Schepen van Oorloge der
„ Landen, ofte andere verovert zynde, zullen gehouden wor-
„ den voor goede prys, niettegenstaande, dat uit de woorden
„ van de voornoemde *Sauvegaurdes*, ofte Acten, onder ver-
„ stand zoude mogen genomen worden, welke Woorden of Ver-
„ stand wel expresselyk by deezen worden gederogeert.

De Matroosen, welke het bovengenoemde Gallioen, of Cara-
que, hadden helpen veroveren, waren niettegenstaande men hen
allen, *in* zyde Lakenen gekleed had, echter zeer t'onvreede, ver-
mits men hunne Kisten doorzocht. Men vond daar in veele
fraaijigheden, heerlyke Tapyten, en andere kostelyke Goederen
die haar wel niet toebehoorden, doch welke zy voorgaven, opge-
vist te hebben, van het over boord geworpen Goed. Zy eischt-
ten volgens de Zee-Rechten, voor hun aandeel te mogen genieten
den 6de Penning daar toe staande, maar door tusschenkomst
en bemiddeling van de Heeren Staten werd hen eens voor al toe-
gelegt 100,000 Gulden.

Van de andere aandeelen, als de 5de Penning, dewelke vol-
gens Zee-Recht, aan het Land of aan de Graaflykheid toe-
komt, hebben de Bewindhebberen geaccordeert, dat zy, bin-
nen 4 Maanden, uit de Penningen, welke het eerste, voor ree-
kening van de Eigenaaren zouden ontfangen worden, aan het
Land betaalen zouden voor eens 300,000 Gulden, en wanneer
alles zou verkogt zyn, als dan verder onderling te vereffenen en
te sluiten. Gelyk ze dan ook dien aangaande, als mede andere

Rechten en Ongelden betreffende, ten laatsten over een gekomen zyn en deze zaken hebben afgedaan.

Op deeze Caraque werd mede genomen de Persoon en Goederen van zeker Italiaan geboren te *Florentie*, met name *Francesco Carletti*. Verscheide achter een volgende Jaren, was hy in gezelschap van zyn Vader de *Indiën* doorgereist, en had zo door zyn Credit, als door de loosheid der Vaders Jesuiten, van de benodigde Penningen voorzien, weeten vryheid te verkrygen, om zyn Koophandel in het byzonder te mogen doen in *Macaö*, alwaar de dood zyn Vader had weggerukt. Hy had mede verlof gekregen om met dit Gallioen of Caraque te mogen vertrekken, met alle zyne Goederen en Koopmanschappen, welke ruim 90000 Guldens bedroegen. Maar door zeekere kentekenen in argwaan vervallen zynde, dat de voornamste zyner medegebrachte Goederen aan de voorsz. Vaders Jesuiten in eigendom toebehoorden, en buiten dien te laste gelegt en ook tegen hem getuigd werd, dat hy, alhoewel zich voor neutraal uitgeevende, echter binnen boord van deeze Caraque deel had genomen aan het geweld, 't welk de Vyanden aan de onzen hadden gepleegt, zo werd door het Hof ter Admiraliteit by Vonnis bevoolen, dat zyne Goederen verkogt, en de Penningen uit dien verkoop spruitende, zouden werden gesepon eerd *ad opus jus habentium*, dat is: ten voordeele der geene, welke na de Wetten het grootste recht daar toe hadden. Doch de voorsz. *Carletti* bragt daar tegen in ter zyner verschoning zyne neutraliteit, en dat hem de redenen van 't gevechten van de oneenigheden volkomen onbekend waren geweest. Hy was mede voorzien van Brieven van voorschryving van den Hertog van *Florentie*, gelyk ook van eene Missive van de Koninginne van Vrankryk, behelzende in substantie: dat zommige en wel de voornaamste van de voorsz. Goederen waren ingekocht en afgelaaden, voor reekening en op uitdrukkelyk bevel van deeze Mogenheeden. Dus die Goederen ter zyde werden gehouden, vermits men bedugt was, dat de Hertog van Florentie, anderzints by wege van wedervergelding, andere Goederen, in Nederlandsche Schepen te Livorno aangebragt, aldaar mogt in beslag neemen, of de Vaartuigen zelfs, op allerhande wyze zoeken te belemmeren en te benadeelen. Hier over ontstond een zeer langdurend Rechtsgeding en zwaar Proces, het geen echter eindelyk in der minne

wierd

wierd gevonden en afgedaan. Doch zulks geschiedde eerder om deeze Vorsten niet te beleedigen, en uit achting welke men kwanswys voor hun aanschryven wilde doen blyken, dan wel om het recht dat de voorsz. *Carletti* scheen te hebben, als die met zynen Vader, voor heen reeds had gefailleerd. Hier na is men in *Zeeland* overgegaan tot de verkooping van alle deeze Goederen, en om een voorspoedig begin te maken, heeft men de Armen, voor uit bedacht, met eene somme van 10,000 Gulden.

Ondertusschen ondernamen, benevens de Onderdanen der Vereenigde Nederlanden, ook de Franschen en de Engelschen verscheide reizen naar *Oost-Indiën*. Deeze laatste waren in den Jare 1601, met 4. Schepen derwaarts gezeilt, gelyk mede de de Nederlanders uit verscheiden Havens. Echter hield men, met geen van beiden, onderlinge correspondentie, waar door het dikwerf gebeurde, dat zy allen op een en dezelve Plaats voeren, en dan elkander allen voordeel niet alleen ontnamen, maar zelfs, wanneer daar toe gelegenheid was, gevoelige schaden veroorzaakten, zy wilden ook nog voor eerst, geene andere Plaatzen in de *Indiën* aandoen, om aldaar hun geluk te beproeven, waar over dan in de Vereenigde Provincien alderhande redeneeringen gehouden wierden, en desweegen, gelyk het gemeenlyk gebeurt, verschillende besluiten opgemaakt werden, wanner eindelyk de op *Oost-Indiën* handel dryvende Nederlanders, hier uit gelegenheid namen; van alle te zamen zich te vereenigen, en toe te treden tot het oprechten van onderlinge Maatschappye, of Societeit, om dus te verhoeden, dat zy elkander, na 't ondergaan van zo veele gevaaren, het doen van zware onkosten tot 't volbrengen van zo langdurende reizen, en duizend andere hinderpalen, of onverwagte toevallen, niet zouden benadeelen. Dus hebben zy ten laatsten de grond gelegt tot eene Maatschappye ofte Compagnie, zynde met elkander over een gekomen, onderlinge goede Correspondentie te houden; niet alle teffens op een Plaats te varen, maar zich te verdeelen, en onderscheide Havens en Plaatzen te verkiezen, den een den ander, des noods zynde, alle hulp en bystand te verleenen, zich tegen alle Vyanklyke aanslagen te beschermen; en alles wat strekken mogt ter bevordering en uitbreiding van een rechtvaardigen Koophandel, tot bloei en aanwas der Scheepvaart en tot nut en welvaart der Vereenig-

de-

de Nederlanden, niet anders te beraamen en vast te stellen, dan na voorgaande rype berading en algemeene goedkeuring.

Hier over werden verscheide byeenkomsten gehouden, waar in men zich veele moeite heeft gegeeven om alles wel na te gaan en te overleggen, tot dat zy eindelyk deswegen t'zamen geaccordeert en over een gekomen zyn in 's *Gravenhage*, op den 26 Maart van den Jare 1602. Waar op zy Octrooi van de Algemeene Staten der Vereenigdc Nederlanden verzochten, inhoudende in substantie.

Dat in 21 Jaren geen andere Compagnie op *Oost-Indiën*, uit de Nederlandsche Provincien zal mogen handelen, waar voor de Compagnie 25000 Gulden aan de voorsz. Heeren Staten zal moeten betaalen, die ingelegt zullen werden in de eerste Reekening van 10 Jaren, welke ingaan zal Anno 1603. Binnen welke 10 Jaren niemand meer in die Compagnie zal werden aangenoomen, dan de geene welke tusschen dit, ende Maand September daaraanvolgende, zullen verklaren, hoe veel dat zy in die Compagnie zullen begeeren in te leggen, mede deelen ofte heredeeren, het welke zy betaalen zullen, op de vermaaning van de Bewindhebbers, omtrent een derde Deel tot uitreeding van het Jaar 1603, en tot die van het Jaar 1604 een ander derde Deel, en het laatste derde Deel Anno 1605. De 4de uitreeding zal uit de Retouren van de eerste Equipagie gedaan worden, als die Goederen verkocht zyn, en van de uitgaande Schepen 3 Maanden daar na, dat zy zullen vertrokken weezen. Ende als de 10 Jaren afgelopen zyn, zo zal 'er een generaal slot van reekening gemaakt worden, zulks dat alle de Restanten, die in *Indiën* zullen zyn, en de Ap- en Dependentien van dien, aan de volgende Compagnie zullen komen, het zy by Taxatie of anderzints; zo men dat best zal geraden vinden, en dan zal 'er opening zyn, dat daar zal kunnen uitgaan ende inkomen yder naar zyn willekeur.

Die van *Amsterdam* zullen de halve Equipagie ofte Uitreeding hebben, *Middelburg* een vierde deel, en *Delft*, *Rotterdam*, *Hoorn* en *Enkhuysen* yder een zestiende gedeelte.

Daar de Schepen uitvaren, zullen zy ook wederom binnen komen.

De Speceryen zullen op de voorsz. 6 Plaatzen, daar Kamers van Bewindhebbers zyn, verkogt worden op Amsterdams gewicht,

wicht. En als de eene of andere Kamers uitverkocht zullen hebben, of dat zy niet geprovideert zyn van Speceryen of andere Koopmanschappen, zo zullen zy van de Kamer die geprovideert is, ontbieden zo veel als zy kunnen verkopen, die hun de geprovideerde Kamer zal moeten laten volgen, zo lang tot dat het al verkogt is.

Daar is geordonneert zeker getal van Bewindhebbers, daar elke Kamer op zal versterven. Als *Amsterdam* 20, *Middelburg* 12, De andere Kamers elk 7; en daar onder eenige komen af te sterven, zo zullen die van de Kamer daar zulks geschied is, 3 nomineeren uit de Participanten, bekwame Perzonen, welke met goede Sommen participeeren, en Borgemeesters of de Staten zullen daar een uit kiezen.

Uit de 6 Kamers zullen 17 Persoonen gekooren worden, te weten: De Bewindhebbers van *Amsterdam*, zullen 'er 8 kiezen uit hunne Kamer, *Middelburg* 4, *Delft* en *Rotterdam* 2, en *Hoorn* en *Enkhuysen* 2, en de 17de Persoon zal zyn van *Middelburg* of van de *Maaze* of van *Noord-Holland* beurtsgewyze, welke Persoonen vergaderen zullen, ten tyde en plaatze, daar men ze beschryven zal, om met de meeste stemmen te resolveeren, met hoe veele Schepen en op wat Plaatzen dat men vaaren zal; en voorts alle zaken tot den Handel te beraamen, en insgelyks, wanneer de Schepen te rug komen hoe men daar mede handelen zal?

Wat by het Collegie van XVII^en^. zal geordonneert worden, zullen de andere particuliere Kamers moeten effectueeren ende in 't werk stellen. En de Plaatzen daar men dit Collegie beschryven zal, zal wezen 6 Jaren naar malkanderen te *Amsterdam* en dan 2 tot *Middelburg*, en voorts weder 6 Jaren te *Amsterdam* en 2 tot *Middelburg*, zo dat 'er geen Beschryving in de andere 4 Plaatzen als in Holland liggende, zal komen te geschieden.

De Bewindhebbers in 't Contract van den 23 Maart in den Jare 1602 genoemd waren de volgende.

Ter Kamer *Amsterdam* 23, te weeten: *Gerard Beuker*, *Reynier Pauw*, *Pieter Dirksz. Hasselér*, *Jaques de Velaar*, *Jan Jansz. Carel*, *Bernaart Betrewits*, *Johan Poppen*, *Hans Honger*, *Hendrik Buyk*, *Loys del Beque*, *Dierik van Os*, *Fransoys van Houwe*, *Elbert Lucas*, *Isaac le Mayre*, *Syvert Pietersz. Gerrit Reynst*, *Marcus Vogbelaar*, *Johan Hermansz.*, *Evert Diericksz.*, *Hubrecht Wachtmans*,

Le-

Lenard Ray, *Albert Simonsz. Jonkheyn*, *Arent ten Grootenhuyze.*

Ter Kamer van *Zeeland* 14, te weeten: *Adriaan Hendricksz. ten Hoef*, *Jacob Boreel*, *Johan Lambertsz. Coole*, *Jacob Pietersz. de Waart*, *Cornelis Muenicx*, *Adriaan Bomene*, *Laurens Bacx*, *Everard Becquer*, *Arnold le Clerck*, *Arnold Verhoeven*, *Gerard van Schoonhoven*, *Nicolaas Pietersz. Balthasar van Vlierden*, *Balthasar de Moucheron*.

Ter Kamer van *Delft* 11 te weeten: *Jan Jansz. Lodensteyn*, *Arent Jacobsz. Lodensteyn*, *Dierik Bruinisz. van der Dussen*, *Gerrit Diericksz. Meerman*, *Cornelis Adriaansz. Bogaart*, *Michiel Jansz. Sasbout*, *Willem Joosten d'Edel*, *Dierick Gerritsz. Meerman*, *Johan Raet*, *Jacob Sandersz. Balbiaan*, *Hendrik Otsz. Jasper Moorman*.

Ter Kamer van *Rotterdam* 9 te weeten: *Fop Pietersz. van der Meyde*, *Willem Jansz. Franck*, *Gerard Huyghensz. Pieter Lenartsz. Busch*, *Johan van der Veken*, *Willem Jansz. van Loon*, *Jan Jacobsz. Mus*, *Adriaan Spierinck*, *Cornelis Matelief de Jonge*.

Ter Kamer van *Hoorn* 4 te weeten: *Claas Jacobsz. Syms*, *Cornelis Cornelisz. Veen*, *Willem Pietersz. Brap*, *Pieter Jansz. Liorn*.

Ter Kamer van *Enkhuysen* 11 te weeten: *Lucas Gerritsz. Willem Cornelisz. de Jonge*, *Jan Pietersz. Schram*, *Hendrik Gruyter*, *Jan Laurensz. van Logsen*, *Dierick Diericksz. Palser*, *Gysbrecht van Berensteyn*, *Berthout Jansz. Steenbuysen*, *Jacob Jacobsz. Hinlopen*, *François du Gardin*, *Willem Brasser*.

De Schepen welke in dat Jaar naar *Oost-Indiën* zouden stevenen waren 14 in getal, te weeten 6 van *Amsterdam*, 3 van *Middelburg*, 2 van *Rotterdam*, 1 van *Delft*, en 2 van *Enkhuysen*, welke ook vereenigt moesten varen, en dus winst en verlies voor gemene Reekening blyven. Maar als die weder retourneerden dan zou het Capitaal met de Winsten aan de Deelgenoten of Participanten re rug werden gegeven. Van deeze Schepen waren zommige gereed, om in Maart te vertrekken, moetende de andere in de Maand daar aan volgen, en dus in 2 Vloten zeilen. Ziet daar de Vruchtgevolgen der vereeniging van eene Maatschappye van de Nederlandsche Handelaaren op *Oost-Indiën*, welke eene Hoofdsom van 6,000,000 Guldens bedragende, te zamen bragten.

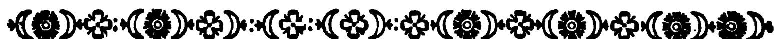
Terwyl

Vervolg van het verder voorgevallene in den Jare 1602.

Terwyl wy van de Scheepvaart handelen, zullen wy by die gelegenheid ook eenig gewag maaken van zeeker Capitein genaamd *Weymouth* een Engelsman van geboorte, in de navigatie zeer kundig en van groote ondervinding. Deeze heeft na ruime tyd desweegens te hebben gesolliciteert, eindelyk eenige Engelsche Kooplieden gepersuadeert, dat zy 2 nieuwe Vliebooten in Holland kochten van 60 en 70 Vaaten groot; en die hebben uitgerust, voorzien van al het noodwendige tot een langdurende Togt, ten einde te onderstaan om in het Noord-Westen een weg te vinden, langs dewelke men in het Koningryk *China* ter Zee, zo verre het mogelyk is, kan komen. Deeze Capitein *Weymouth* is hier op met deeze twee kleine Scheepen en 60 uitgezochte Mannen in de Maand van Juny 1602 uit *Engeland* vertrokken, zeilende met gestadige tegenwinden Noordwaarts tot op 70 Graaden, alwaar hy en zyn Volk, van de strenge koude veel leeden, zonder dat de Wind, noch de bestendige Mist eenigzints veranderde, en zy dus met Weer en Winden worstelende den geheelen Zomer bykans doorbrachten, tot dat zy eindelyk eenen Inham of Baai inzeilden, welke in de beste Geograafsche Kaarten *Lomleys Baai* genoemd werd. Deeze Inham was ten Noorden van *America* op 61 Graaden, zy zeilde dezelve in, houdende hunne Cours Westelyk en ten Zuiden met een tusschenruimte van 150 Mylen, vindende de Zee, naar maate dat zy vorderden, te wyder open, dus dat zy, waar zy het naauwste was, wel 40 Duitsche Mylen en meer breedte vonden. Wanneer zy zich ten laatsten op 59 Graaden bevonden en de tegenwinden noch altoos aanhielden, besloten zy naar *Engeland* te keeren. In 't eerst waren zy van meening ter deezer Plaatze te overwinteren om tegen de volgende Lente verder op te zeilen, en het einde van deezen Inham te zoeken, vermits de Stuurman *Jan Davis* dien Inham nooit had durven inzeilen, uit vreeze van aldaar bevrooren te geraaken. Hun verzelde op de reize uit *Engeland* derwaarts zeeker *Cartwright*, een zeer geleerd en verstandig Man, hebbende veel ondervinding, dewelke in 't zelve Jaar uit *Persiën* en *Asiën* te rug gekomen, en benevens hen van het zelfde gevoelen was, dat deeze Inham of Baai de Linie zyn zou, waar van zee-

ker *Chabotus* schryft, en dat aldaar een doortocht of passagie zou te vinden zyn, tusschen de 50 en 62 Graaden breedte. Zy geloofden meede, dat indien 'er ook *Fretum Davis*, of het naauw van David een zeekere doortocht was, zo zou men die echter niet kunnen passeeren, dan in eenige zeer heete Zomers, en dan veel licht nog met geen Vloot. Zy vertrokken dus, volgens hun besluit, en arriveerden op den 15 September te *Dortmouth*, hebbende ruim 6 Weeken in de Noordzee, omtrent de 70 Graaden breedte, te vergeefs gezworven. Zeeker *Richard Haccluyt* die veel van deeze passagie heeft geschreeven, was van gevoelen dat indien zy volgens zyn raad, ten eerste deeze Inham waren ingezylt, zy tot in *Tartaryen* zouden doorgedrongen zyn, en echter binnen 't zelve Jaar noch hebben kunnen te rug keeren. Zy zagen noch Menschen noch Beeren op deeze Reize.

Het Volk kwam zonder eenig verlies in hun Vaderland, doch veele daar van waren ziek, ter oorzaak van de sterken drank, welke zy teegen de koude moesten gebruiken, en waar van zy een goeden voorraad hadden opgedaan, gelyk zy ook meede zeer wel voorzien waren van warme kleeding en Stooven of Kagchelen. In de op deezen Winter volgende Lente was Capitein *Weymouth* voorneemens een 2de Reis derwaarts te onderneemen, maar zyne Reeders kreegen met hem eenig verschil dus die togt achter bleef. Hy bood ook de Vereenigde Nederlanden zyne diensten aan, maar dezelve werden van de hand geweezen.

II. HOOFDSTUK.

Van de Oorlogsbedryven der Vereenigde Wingewesten *in de Nederlanden tegen de Spanjaarden, en het geen verder merkwaardig is gebeurt, gedurende het Jaar* 1602.

Om van dien Oorlog beeter te oordeelen, is het noodig een gedeelte der hier voren beschreven gebeurtenissen te herhaalen, terwyl wy dus den wezentlyken staat van Vriend en Vyand, in beeter licht kunnen beschouwen.

De Aartshertog voor *Oostende* liggende, ging naar *Brussel*, om van de aldaar vergaderde Staten de vervulling en voldoening te verkrygen van het geen hy zo zeer benodigd was. 't Gebrek van Geld, deed het Zaat van Muitery voortspruiten onder de Spaansche Benden; want de kwaadwilligheid en 't ongenoegen volgen by den Soldaat altoos op de Wanbetaling zyner Soldye. Behalven deeze reedenen van klagten voerde men over hen een gezag 't welk vreeze en haat verwekte; men stelde de Ruitery om de anderen als een Kudde Vee tot den stryd of in het gevaar, of den vluchtende te rug te dryven. Het onderstand dat de Vlamingen opbragten kon verre na de kosten niet ophaalen. De Waalen, om het geven van merkelyke Sommen te ontgaan, namen tot voorwendzel het gering vertrouwen, dat men op de Vrede met Vrankryk behoorden te stellen. De Brabanders vonden wettige verschooning door de Penningen, die zy 's Maandelyks aan die van Holland moesten betaalen, en in de muitery der Soldaten, welke *Weert* bezet hielden, aan wien het byna gelukt was, onlangs het Kasteel van *Antwerpen* en *Hulst* by verrassing in te neemen. Men gaf den Aartshertog wel hoop, om midlerwyl *Breda* onverwacht te kunnen bemachtigen. Maar *Fredrik van den Berge*, in de nagt derwaarts gezonden en door onkunde van de weg afgedwaalt zynde, werd met het begin van den dageraad ontdekt, en zyn Broeder *Adolph*, niet lang daar na door de Ruitery van Prins *Maurits* onderschept.

Terwyl het Beleg van *Oostende* dus schorvoetende voortging, vernam de Aartshertog wel haast de sterke toerustingen en het aanneemen van veele nieuwe Benden in de Vereenigde Nederlanden. Hy vond derhalven geraaden, van zich ook in staat van tegenweer te stellen, en gaf dienvolgens ten eersten bevel 3 Regimenten Waalen en Bourguignonnen op te rechten. Maar dit ging langzaam voort, om de meergemelde reedenen, want de Marquis van *Varrabon* ontbrak het benoodigde Geld, en daarom verliep het grootste gedeelte van het nieuw aangenomen Volk. De Regimenten van *Folli* en van den Graave *van Werp* Gouverneur van *Maastrigt*, waren maar 500 Mannen sterk. De Heer van *St. Amour* behuwd Zoon van *Champigni* was belast, om 5000 Zwitschers aan te neemen, doch die wilden ook, volgens hunne oude spreekwyze eerst gereede Penningen hebben. De

Collonel der Regimenten van *Adchicourt*, *Barlaymont*, *Fresin*, *Gransen*, *Bucquoy*, en *La Catrice*, zogten zo veel zy konden, dezelve voltallig te krygen, en zich met Boeren en ander opgeraapt Volk tegen Prins *Maurits* te stellen. Daar waren ook 5 Regimenten Italiaanen, te weeten, dat van *Trivultio*, *Don Alfonzo* d'Avalos, van de Marquiesen *de la Belle* en *Malespina*, nevens het 5de, Regiment van *Gambaliotta*. De Graaf *Johan Giocomo Belgiojoso* was Collonel van 14 Cornetten Paarden, die chter toen geen 600 sterk waaren. Men stelde over de Benden van Ordonnatien tot hunnen Generaal aan, *Charles Alexander Croy*, Graaf *van Fontenay*, Zoon van den Marquis *van Havre*. Men had die Post wel opgedragen aan den Hertog *van Arschot*, doch dezelve had daar voor bedankt. Uit *Italien* waren ontbooden en ook werkelyk op marsch, 8000 Mannen onder den Marquis *Spinola*, welke hy ten zynen kosten had aangeworven, en ook zelfs hunne Soldy betaald. Uit het Leger voor *Oostende* werd ook zo veel Volk getrokken als men maar konde, en de Graaf van *Bucquoy* bleef ondertusschen als Opperhoofd dit Beleg voort zetten. Wat men aan gereede Penningen van de gewillige Vlaamingen konde inzamelen werd voor een gedeelte aangewend om de gemuitineerde van *Weert*, welke aan Ruitery en Voetvolk mogelyk 400 Mannen bedroegen, tot den dienst te bewegen. Zoo dat de Aartshertog tans by een kon brengen 3000 Paarden en 13000 Man Infantery onder den Admirante van *Arragon*, nu uit zyn gevangenschap in *Holland* ontslagen, welke alle behalven de dagelyks verwagt wordende Italiaanen, naar de Rivier de Maas marcheerden.

Men trok mede veel nieuw Geschut uit *Mechelen*, met alderhande Ammunitie, en de Aartshertog trachte zich, naar evenredigheid der toerustingen zyner Vyanden, best moogelyk tot tegenweer te bereiden.

Tot Opperste Bevelhebbers van dit Leger van den Aartshertog werden benoemd, *Don Loys de Valasco*, *Don Augustyn de Mexia*, *Joan de Rivas* en *Augustyn Bercra*, op welke de andere vertrouwden. De Duitsche en Waalsche Collonellen zochten de Spaansche onder hun *Maëstro de Campo* te brengen, en hen te beletten, dat zy niemand tot Capitein zouden benoemen, waar over zy grotelyks t'onvreeden waaren.

Terwyl den Aartshertog met deeze hinderpalen worstelde, hadden

den de Vereenigde Nederlanden de nodige beveelen gegeven om *Oostende* met nieuwe Buitenwerken te versterken, en de Stad van alles wel te voorzien; die aan de Vestingwerken arbeiden, werd dag voor dag, met gereede Penningen hun arbeidsloon voldaan, ook werd aan de Bezetting telkens ten voorschreeve dage hunne Soldy promptelyk betaalt.

Tot nog toe werd in de Kasteelen van Holland, nu in naauwer, dan in ruimer Gevangenis bewaart de Admirante *Francisco de Mendoza*, en hoewel de Weduwe van den Graave *van den Broek*, en de Gezanten van het Land van *Kleef* verzochten straf aan hem te oeffenen over veele en zwaare misdaaden, wende hy daar tegen in dat dezelve of noodzaakelyk of hem gelast waren, dus de Algemeene Staten niet geraden vonden, een Gevangen, die het Recht des Oorlogs voor zich had, te vonnissen. Maar dewyl men op het Losgeld der Officieren gelyk op dat der gemeene Soldaten, eenen vasten voet beraamt had, was men lang in verschil, maar kwam ten laatsten over een, dat *Mendoza* alle Onderdaanen der Vereenigde Staten, die in *Nederland*, *Spanjen*, *Oost-Indiën*, *America* en eindelyk in alle Gewesten, onder de Heerschappy van Koning *Philips* staande, gevangen gehouden wierden, hun ontslag zou bezorgen. De achting voor *Mendoza* of der volgende Veld-Oversten, vermogt zo veel op den Koning, dat hy in dit Verdrag bewilligde. Het Zeevolk en de Handelaaren, die zich op hoop van Winst, naar de verscheidene Gewesten begeven hadden, en door 's Vyands wreedheid, den haat der Geestelyken om 't onderscheid van Godsdienst, mishandeld waren geworden, in hun Vaderland wedergekeert zynde, verhaalden dat hunne leden, door de zwaarte der Ketenen met dewelke men hen gekluisterd hield, doorknaagt waren, dat ze in stinkende, en duistere gaten ellendig gekwynt hadden, en anderen dat zy in de strengste slavernye, onder de allerwreedste Opzienders, ter Galeije waren gedoemd geweest. Deeze verhaalen waren van geen gering gewicht, om het gemeen, het geen de voorleedene mishandelingen naauwlyks meer heugde, tegen den Spanjaart op te hitzen, en by de Ingezetenen, liefde en genegenheid voor de Leden van de Staten te verwekken, welke als goedertierene Vaders des Vaderlands hier door hunne tedere zorg deeden blyken voor 't gemeen, 't welk ziende, hoe men de vryheid

hun-

hunner Medeburgeren boven grote sommen Gelds stelde, met groote blydschap was ingenomen. De puncten van dit Verdrag ten deele vervult, ten deele voldoende Borgtogt gesteld zynde, gelyk wy hier voren zagen, is *Mendoza* eindelyk vertrokken met een gegrond en beeter gevoelen van den Vereenigde Staat, dien hy tans nader had leeren kennen, en derhalven gezint beide partejen, waarschynlyk eerder tot Vrede dan tot Oorlog aan te manen. Toen heeft men ook vaster punten, op het lossen der Gevangenen voor het toekomende gesloten.

Gedurende deeeze Lente en den voorgaande Winter, hebben de Staten en alle de Leeden der Vereenigde Landen, groote Consenten geaccordeerd tot het verzamelen van een aanzienlyk Leger, groter dan ooit te vooren, zynde hunnen moed wakker aangegroeit, door het geheugen van de slag in *Vlaanderen*, en de nieuwe muiteryen onder den Vyand, waar uit zy hoopten, eer het verwachte Krygsvolk uit Italien in de Nederlanden aankwam, of met den Vyand andermaal te verslaan, hunnen roem te vergroten, of te Land door *Braband* in *Vlaanderen* te dringen, en het Beleg van *Oostende* te doen opslaan.

Men deet over al veel Volk werven, als in *Engeland* 3000 nieuwe Soldaten, behalven andere 3000 Man, om de oude Manschap voltallig te maken, gelyk mede veele Fransche Recruten onder den Colonel *Bethune*, van den Huize van Melun, 2400 man nieuwe Duitsche Ruiters, onder Graaf *Fredrik van Solms*, en den Rhyn-Graaf; zynde Graaf *George Everard van Solms* naar Duitschland vertrokken, om dezelve te werven, edog hy kwam op die reize te *Arenberg* in *Westphalen*, op den 24 February te overlyden. Hy was een wakker Krygs-Overste, hebbende de Vereenigde Nederlanden veele Jaaren met Roem en Lof gedient, zynde in *'s Gravenhage* getrouwd geweest met *Sabina van Egmont*, Dogter van den onthalsden Graaf; hy overleed zonder Kinderen na te laten.

De Keizer *Rudolphus* vernemende, dat de Vereenigde Staten in Duitschland Volk aannamen, klaagde aan de Vorsten en Stenden des Ryks, dat zy Krygsvolk door vreemde Mogendheeden lieten aannemen, terwyl hy ze zelfs nodig had tegen den algemeenen Vyand der Christenen enz. Des niettegenstaande verkreegen zy dit Volk, waartoe mede behoorde een Compagnie Ruiters door [illegible] R[illegible]meester *Quaat* in 't gebied van Keulen geworven, al-

hoewe.

hoewel 't werven van Troepen voor vreemde Mogendheden al- 1602.
daar scherpelyk verbooden was, en het zelve alleen toestond aan die, welke hier toe 's Keizers Bevel of opene Vrybrieven konden verkrygen.

De Vereenigde Nederlanden bereidden zich met veel iever tot eene nieuwe Tocht, terwyl de byzondere Staten van verschillende gedachten bleeven, waar mede men de Operatiën zou beginnen. Veelen waren zeer genegen tot een stoute onderneeming tegen de Spanjaarden, maar Prins *Maurits* bleef altoos by zyn gevoelen volharden, dat men voorzichtige besluiten behoorde te verkiezen. De Generaal *de Veer* uit hoofde der operatien zelfs, in *Engeland* geweest zynde, en van de Koningin, zo wel als van den Koning van Vrankryk vernomen hebbende, dat zy het gevoelen der meeste Staten goedkeurden, zo hadden hunne aanradingen des te groter invloed en gezag, door dien zy Krygsvolk en gereede Penningen leeverden, zulks Prins *Maurits* en de overige Staten daar toe eindelyk mede stemden. Men wende voor groote zaken te zullen verrichten; dat men te Land tot in *Vlaanderen* zou kunnen dringen, en den Aartshertog noodzaken het Beleg voor *Oostende* op te breken; men vleide zich, dat veellicht nieuwe beroertens of muiteryen gelegenheid zouden geeven een vasten voet in die Landen te verkrygen, en dat men zwaare Contributien en Brandschattingen van de Inwoonderen kon afperssen. Ook zou men 'er goed onderhoud vinden, om dat den Oogst voor handen was; *Luyk* zou voorraad van Graanen moeten opbrengen, en voor al zou men trachten te beletten, dat de Italiaansche Hulp-Troepen niet in 't Leger kwamen, noch zich met het Spaansche Leger vereenigden, daar en boven zou men grote voordeelen behaalen wanneer het tot een Veldslag kwam.

Dit waren zekerlyk loffelyke Oogmerken, maar midlerwyl werd de macht van den Aartshertog dagelyks groter, door de Troepen welke zich by zyn Leger voegden, terwyl men ondertusschen in de Vereenigde Nederlanden voort ging, het Staatsche Leger tegen alle hinderpalen wel te voorzien. Men bezorgden alderhande Leeftocht, Molens, Ovens, werktuigen van Oorlog, als Schoppen, Houweelen, Spaden, Bruggen, omtrent 3000 Wagens yder met 3 Paarden bespannen, voorts alderhande Ambachtslieden, als Bakkers, Brouwers, Smits, Metzelaars, Tim-

merlieden, Zadelmakers en meer dan andere groote Legers gewoon waren mede te voeren. Behalven deze een groot getal *Pieoniers* (Delvers) met de gereetſchappen tot alderhande Geſchut en Ammunitie, 100 Buſſchieters, 300 Bootsgezellen zeer bedreeven om het grof Geſchut met groote behendigheid te behandelen, 50 *Mineurs* of Bergwerkers, 300 Brugleggers en 680 Paarden, om het grof Geſchut te vervoeren, benevens de daar toe behorende Officieren. Dit alles, benevens de Soetelaars en verdere Trein, welke men anderzints gewoon was te ſcheep over te voeren, moeſt met vry minder gemak te land volgen.

Op den 17 July, werden alle de Troepen te *'s Gravenweert* en te *Hoog* en *Neder-Elten* gemonſtert en bevonden te zyn, ruim 18,000 Man Voetvolk, en ten minſten 5000 Ruiters, waar onder meer dan 2000 man Duitſche Cavallery getelt werd, behalven de Soetelaars benevens hun gevolg en de Paarden, alhoewel andere Schryvers dit getal groter opgeeven.

Op den 19 werd in het Leger en door alle Vereenigde Nederlanden, een Boet- Vaſt- en Bede-Dag gehouden, om van den Hemel het goed ſucces af te zmeeken over de Wapenen van den Staat. Op den 21 en 22 trok het Leger by *Mook* over de Maas. Aldaar werd het in drie Corpſen verdeelt. Ieder Corps voorzien van Wagens, Paarden, en andere noodwendigheden, beſtond uit om omtrent 5 Regimenten Infantery en 18 Cornetten Cavallery, en voerden t'zamen mede 12 Stukken Kanon en 3 Veldſtukken. Het eerſte Corps werd gecommandeerd door Graaf *Ernſt van Naſſau* marcheerende langs de Maaze. Prins *Maurits* was daar by met den Engelſchen Baron *Gray, van Wilton* en meer andere, ook voerde dit Corps 't voorsz. Geſchut mede; het twede Corps gebood Graaf *Willem van Naſſau*, Broeder van Prins *Maurits*, en Graaf *Fredrik van Naſſau* marcheerde ter zyden van de Troepen van Graaf *Ernſt*. Het derde Corps trok onder geleide van den Generaal der Engelſchen Sir *François Vere*, ter rechterhand van Graaf *Willem*, langs de *Peel*, ieder Corps met zyn Avantgarde, Corps de Battaille en Arrieregarde, hebbende ieder zyn beſlooten ſchriftelyke Beveelen, waar en hoe zy campeeren zoude, en hoe verre 't een van 't ander zou afgezondert blyven enz.

Wanneer dit Leger naar *Braband* trok werd eene Verklaaring van de Algemeene Staten met den Druk gemeen gemaakt en aan alle

alle Hoven overgegeven, zynde van den volgende inhoud.

„ Alzoo van wegens de Staten Generaal der Vereenigde Ne-
„ derlanden door GODS Genade, hulpe van Potentaten ende
„ Prinsen, daar mede zy in verbond en vriendschap zyn, ende
„ goede devoiren, voorgenomen is, in dezen Jare ernstlyk te
„ vorderen den welstand der Gemeene Nederlanden, eenzame-
„ lyk de verlossing derzelver van de Spaansche ende haare Ad-
„ herenten, Tyrannie, ende mitsdien recht en redenen vereis-
„ schen, dat ook alle Provincien, Steden, Dorpen, Gerechten
„ en Ingezetenen der Nederlanden, die mettet Spaansche Joc
„ veroverlast ende onderdrukt worden, daar toe de handt bieden.
„ Zoo worden ernstelyk voor de eerste en laatste maal verzocht
„ en vermaand, de Regeerders van N. N. om binnen 3 daaghen
„ na de overleeveringhe van deezen, te fornieren, in handen
„ van den Commies van den Ontfanger Generaal der Vereenig-
„ de Nederlanden, in onzen Leegher weezende, de Somma van
„ N. N. op afcortinghe van de ghedragen en noch te draghen
„ Consenten voor de bevrydinghe der Nederlanden, en zullen de
„ voorsz. deezen ghezien, in den voorsz. onzen Leegher zenden
„ twee Ghyzelaaren voor de voorsz. betaalinghe, met last, om-
„ me met onze Gecommitteerde voorts te handelen, zoo op ee-
„ ne *reedelyke* contributie, als haare defentie voor overal van
„ deezes zyden Soldaaten, voor denwelken deezen zal strekken
„ *Sauveguarde* en *Paspoort*, ofte zal by ghebreke van deezen na
„ te comen (tot onzen leetweezen) metter daat by Oorloochse
„ Executie moeten gheprocedeert worden. Aldus ghedaan, ghe-
„ ärresteert, ter Vergaaderinghe van de voornoemde Heeren
„ Staaten Generaal. In *'s Graavenhaage* den 7 Juny 1602, *Hero*
„ *van Hottinga vidit*. Onder stond O. *Aerssens*.

Voorts werd ook van weegens de meergemelde Heeren Staten geëmaneeerd en alomme gepubliceert het navolgende Placcaat.

„ Aen de Hoogh en Welgheboren, Eerweerdige, Edele,
„ Erntfeste, Hooghgeleerde, Wyze, Voorzienige en zeer
„ Discreete Heeren, Goede Vrunden, en Naghebueren, de
„ Prelaten, Princen, Graaven, Heeren, Edelen ende Steden
„ van *Brabant*, *Vlaenderen*, *Artoys*, *Henegouwe*, *Valenchyn*, *Rys-*
„ *sel*, *Doway*, *Archies*, *Namen*, *Dornire*, *Doornik* ende *Mechelen*,
„ representeerende de Staten der Nederlanden, onder de Spaan-

 sche

„ ſche ofte Aartshertoghen Regheeringhe, ende aan den zelven „ Heeren t'zamen en in 't byzonder.

„ Wy en twyffelen niet, ofte uwe Extien. E. W. en L. zyn „ noch wel indachtig, de vriendelyke Vermaningen tot ver„ ſcheide reizen, by Ons aan denzelven ghedaan, ſtrekkende „ ten einde uwe Extien. E. W. L. eens rypelyk ghelieven zouden „ te letten op 't voorneemen der Spangiaarden ende haare Adhæ„ renten, Vyanden van den Welſtand, Rechten, Vryheeden, „ Goederen ende Perſonen der Nederlanderen, namentlyk op haar „ origineel ende ghewortelt, ſchadelyk ende ſchandelyk voornee„ men, omme in 't gemeen de Inghezeetennen der Nederlanden, „ van alle ſtaaten en qualiteiten te ruïneeren. Ons en is niet on„ bekend, hoewel 't zelve voorneemen aldaar, niet min als alhier „ gheloofc ende voor onwederſpreekelyk ghehouden wordt dat „ nochtans eenige van uwe Extien. E. W. ende L. eensdeels door „ heure natuerlyke goethertichheydt, eensdeels, by perſuaſien tot „ ghevoelen ghebrocht zyn, dat door der Aertzhertoghen beleydt, „ ende haere Hoogheden preſentie, de zaaken zouden mooghen „ gherecht, ende in beetere poinčten ghebrocht worden. Maar „ aanghezien, wy van het continueeren des voornemens der „ Spaengiaarts, ende haere Adhærenten, tot ruïne ende onder„ gang der Nederlanden, ende omme dezelve voor altydt het „ Spaanſche Joc te onderwerpen, ende over de goede Inghe„ zeetenen, Conſcientien, Lichaamen, Rechten ende Goederen, „ naar haaren ghevalle te heerſchen, volkomen kenniſſe hebben, „ ende dat 't zelve door den Eertzhertoghe niet en zal connen „ gherecht worden, zoo en hebben Wy Ons, met zulken ghe„ voelen, niet connen conformeeren, maar om uwe Extien. E. „ W. ende L. ende Ons niet te precipiteeren in eenen zeekeren „ gheſtatighen ende irreparablen ondergank, midlydelyk beeter „ ghevonden, met een ſtandvaſtig ghemoedt te continueeren, in „ de loffelyke reſolutie oorſpronckelyk by de voorneemſte Perſö„ nagiën ende Lidtmaten der Ghemeene Nederlanden, van alle „ ſtaaten ende conditiën ghenomen. Ende Ons vertrouwende „ op de ghenadige hulpe van GODT DEN HEERE ALMACHTIG, „ op de faveure, gunſten ende aſſiſtentie, van de Coninghen, „ Princen, ende Republycken, daar meede Wy in vrindſchap „ ende alliäntie zyn, eenzaementlyken op de rechtveerdigheydt,

„ van

„ van Onze zaeke, eene Godtzaalighe ghewenschte uytkomste
„ derzelver (voornementlyken door uwe Extien. E. W. ende L.
„ toedoen, directie, ende inwendich wys beleydt in heuren staat
„ met ghedult af te wachten, ende ten zelven effecte, ghewil-
„ lichlyken draghen alle de schwaricheeden, periculen, costen
„ ende moeyten, die het hanthouden van een zoo Goddelyke,
„ loffelyke, eerelyke, dienstelyke ende noodtlyke resolutie ver-
„ eyscht, zonder dat oock het spottelyk, bedriechlyk, ende on-
„ weerdich transport der Nederlanden, op haare Hoogheden
„ ghedaan, ons heeft, ofte immermeer zal connen beweeghen
„ tot eenighe veranderinghe hebbende, ten zelven respecte, naar
„ 't voorzeyde transport, by Onze Brieven ende mondelinghe
„ communicatie met uwe Extien. E. W. ende L. Ghecommit-
„ teerden, verzocht, ende zeer ernstelicken vermaant, dat goe-
„ de acht ghenomen zoude worden op den staat der Nederlan-
„ den van die zyde, op het beleydt van alle zaake van staate,
„ ende Oorlooghe, zoo binnen als buyten de Landen: Ende
„ vertrouwen, indien 't zelve met zuyvere oogen en ongepassio-
„ neerde ghemoederen, inghezien ende wel bedacht worde, dat
„ niemandt zoude connen oprechtelyk oordeelen, of 't voorzeyde
„ bedriechlyk transport was onweederspreekelyk streckende tot
„ *een ghewissen* ondergank der ghemeene Nederlanden ende van
„ *alle Staten* ende Personen in dezelve; uwe Extien. E. W. ende
„ L. zien hooren, verstaan ende ghevoelen datelyk 't geene al-
„ daer passeert, ende connen lichtelyk afmeeten, wat voorder te
„ passeeren apparent is, zulks dat Wy onnodich achten, daar
„ van wydloopich te schryven. Alleenlyk willen Wy uwe Extien.
„ E. W. ende L. alsnoch zeer vriendelyck verzoeken, verma-
„ nen ende bidden, ernstelyck te letten op de loffelycke reputa-
„ tie, die uwe Extien. E. W. ende L. ende Onze Voorouders,
„ van over veele hondert Jaeren, hebben verworven, ende tot
„ Onze tydten, Ons tot een richtsnoer naerghelaten, van te
„ weezen oprechte Voorstanders ende Beschermers der Vrye
„ ende Gherechtigheeden der Nederlanden in 't ghemeen, ende
„ der Landschappen, Steeden ende Inghezeetennen van dien in
„ 't partikulier, ende te overdenken oft den inhouden van 't
„ voorzeyde nul ende onweerdig transport en de handelinggen
„ daar nae ghevolcht, ende dagelycse ghecontinuëert, over een

„ coomen

„ coomen mette devoiren, daar meede uwe Extien. E. W. ende
„ L. haare loffelycke huyssen, staaten, ende posteriteiten, ende
„ zonderlinghe den gheliefden Vaaderlandt verplicht zyn! Indien
„ jae, (des Wy egeensins meynen) moeten Wy God den Heere
„ Almachtigh bidden, uwe Extien. E. W. ende L. te verlichten
„ en met ghesonde verstant en oordeel te begenaedighen; Maar
„ indién uwe Extien. E. W. ende L. oordeelen 't voorzeyde pre-
„ tense nulle transport (aldaar uyt noot, ende om een quaader
„ te vermyden aangheghaan) oneerlyk, bedriechlyck, ende den
„ vroomen Nederlanders een schandtvleck te zyn. Indien meede
„ verstaan wordt, dat der Spangiaarts ende haere Adhærenten
„ proceduren, daar op ghevolght, ende tot noch toe van quaat
„ tot erger, zo in zaeken van State als Oorloghe, gheconti-
„ nuëert (gelyk Wy Ons verzeekeren, dat het beste deel van
„ uwe Extien. E. W. ende L. doen) ruïnens ende onverdraech-
„ lyck zyn ende consequentelycken, dat uwe Extien. E. W. en-
„ de L. daar aan niet ghehouden en zyn, als die jeeghens het
„ ghemeene Beste, en der Nederlanden, den Rechten, Ghe-
„ rechticheeden ende Privilegiën stryden. Indien meede uwe
„ Extien. E. W. ende L. overdencken ende considereeren, dat
„ alle extremiteyten van gewelt, interdictiën van handelingen en-
„ de commercyen, meneën en practycken, omme de Koninglyke
„ Majesteyt van Engelant, en de Vereenichde Nederlanden te
„ verstricken hoe langer hoe klaerder, aen den dagh koomen,
„ ende niet alleen tot het voorneemen te vergeefsch zyn, maer
„ geheel contrarie operatie te doen: dat de verraderlycke aanzla-
„ ghén, op Steden en Sterktens des Koninghs van Vrankryck,
„ groote oorzaeken geeven, om den eenen ofte anderen dagh,
„ een haestige Revenghe voor te neemen, dat de Boecxkens, fa-
„ meuse Libellen, ende Refereynen, daar meede men den Ko-
„ ningh van Vranckryck ende zyne zaeken poccht onder de Ghe-
„ meynte haetelyck te maaken, en de Rechten van succesffiën tot
„ de Croonen van Vranckryk ende Engelant in twyffel te bren-
„ ghen niet dan ydele voorstellen zyn, ende alleenlyck tot irri-
„ tatie van haare Majesteyten strekken: en dat te vergeefsch
„ ghetracht wort, oproer onder de Ghemeynte van de Veree-
„ nighde Nederlanden te maaken, terwylen dezelve aanmerc-
„ kende: dat haare Conditie (GODT Lof) hondert mael beeter

„ en

„ en verzeekerder is, als van de Ghemeynte aan de Spaansche,
„ ofte haere Hoogheden zyde, en dat zy (geen redenen hebben-
„ de om eenig wantrouwen van haere Wettelycke Overicheeden
„ ende haere Actiën te hebben) haer in ruste ende ghehoorzaem
„ droeghen. Maar dat ter contrariën, de Ghemeynte aen de
„ Spaensche ofte Eertzhertoghen, zyde (ziende dat alle zaeken
„ dagelycx verergeren), dat de authoriteyt van de Staaten, Pre-
„ laten, Princen, Heeren, Edelen, ende Steden der Landen in
„ 't generaal ende particulier, meer als ooyt onder de voet, ende
„ buyten alle respect gebrocht is, jae dat alleenlyck fondament
„ ghemaeckt wort op de uitheemsche, met verwerpinghe ende
„ verachtinghe van alle vroome Landtzaaten: niet alleen in de
„ bezettinghe van de principaale Steeden en Sterktens, maer
„ ghenoech gheneraelyk in alles, dat men alleenlycke *pro forma*
„ in eenighe zaeken, yet schynt te willen doen, dat zy (Mees-
„ ters wordende) haast oock zeekerlyck zouden naelaten, dat de
„ Landen en Inghezeetennen van de middelen (tot haar onder-
„ houdt noodig) beroofd, de principaele Steden tot Duifhuissen
„ ghemaekt, de Dorpen ende platte Land, tot op de been, van
„ den Volcke van Oorloghe opghegheten, uytgeschat ende het
„ Volck van Oorloghe, zoo kwalyck betaalt word, dat de muti-
„ natie van de eene partye niet een ghestilt worden, oft men is
„ twee anderen ghelycken en quaader te verwachten: ende dat
„ ten laetsten geschaepen is, alles in eene zorghelycke despera-
„ tie te vallen: Zoo bidden Wy uwe Extien. E. W. ende L. dat,
„ metter daedt, by de hant mooge ghenomen worden, die nod-
„ telyke remediën, ende namentlyck zoo vele te ghelieven te ef-
„ fectueeren. dat haare Hoocheeden willen verstaen, uyt de Ne-
„ derlanden te vertrecken, om te vercrygen, een gheruster en
„ verzeekerder partagie, als wanneer uwe Extien. E. W. ende
„ L. ende Ons niet zeer bezwaarelycken en zal weesen de Span-
„ giaarts ende andere Vreemdelinghen hen te doen volghen, en-
„ de van het beste deel haerder Adhærenten, goede vroome Ne-
„ derlanders maacken: ende oft by eenighen, hier teeghen on-
„ vermogheydt zoude worden voorghestelt, ende dat uwe Extien.
„ E. W. ende L. deezen cours niet zeekerlyck en zouden connen
„ neemen, noch gebruycken, zullen dezelve ghelieve, ter con-
„ trarie, te ghelooven, dat indien uwe Extien. E. W. ende L.

„ voor

„ voor ses Maanden, Ons, met zoo veel middelen ende pennin-
„ ghen, willen byvallen, als de helft van de oude ordinaeris Quo-
„ te van *Brabant*, *Vlaanderen*, *Artboys*, *Henegouwe*, *Valencbyn*,
„ *Ryssel*, *Doway*, *Archies*, *Namen*, *Dornire*, *Doornick* ende *Mechelen*, jeghens 't geene Wy, door GODTS ghenaedige Toela-
„ thinghe, totte zaake van Oorloghe, dit Jaar gheresolveert zyn
„ te doen, en de zelve hen willen, ten opzien van haere boos-
„ heeden, still houden, ofte ons byvallen ('t welck Wy stellen
„ tot uwe Extien. E. W. ende L. keur ende goed ghelieven) dat
„ de zaeke, zo verre met GODTS hulpe, ghebrocht zal wor-
„ den, dat uwe Extien. E. W. ende L. zelfs zullen oordeellen,
„ het goet succes zeer apparent te zullen weezen: Ende aangaan-
„ de de verzeeckertheydt, daar meede veele goethartige hen
„ becommeren, ende hen achterwaerts ende irresoluyt houden,
„ uwe Extien. E. W. ende L. zullen zoo op de Regheeringhe als
„ Religie, zulcke ordre stellen en houden, als uwe Extien. E, W.
„ ende L. best zullen vinden. Ende en hebben niet te bedenc-
„ ken, maer moghen de zelve zeeker ende gherust zyn, dat by
„ Ons daar teeghen niet gedaan ofte voorgenomen zal worden:
„ Uwe Extien. E. W. ende L. ook verzeeckerende dat tot zulc-
„ ken loffelycken, eerlycken, dienstighen, ende noodighe zae-
„ ke uwe Extien. E. W. ende L. in Ons geen appuy van de nae-
„ gebuere, Koninghen, Princen ende Republycken en zal ghe-
„ brecken: Waar over Wy uwe Extien. E. W. ende L. noch-
„ maals zeer vriendelic verzoecken, dat dezelve alle passiën, ach-
„ terdencken, ende voorgaande misverstanden, in vergeetinghe
„ willen stellen, ende dezen voet met de jeghenwoordige occasie
„ aanneemen ende amplecteeren, als weezende den rechten en-
„ de eenighen wegh, omme de Nederlanden in haere ouden
„ fleur, Rechten, welstand, ende in rust en vreede te bren-
„ ghen: zonder te letten op de nieuw gepretendeerde forçen, die
„ niet anders als meerder verderf en miserie zullen veroorzaaken.
„ Andersins en by ghebreke van dien, voorzien Wy, dat de
„ schaeden, de Landen en Miseriën, geschaepen zyn, groter in
„ deezen te vallen, als ooyt te vooren: daar van Wy door alle
„ Wereldt, willen onschuldig ghehouden weezen.

„ Hier meede bidden Wy GODT DEN HEERE ALMACHTICH,
„ (Hoogh en Welghebooren, Eerwaardige, Edele, Erntfeste,
„ Eer-

„ Eerzaeme, Hoog-geleerde, Wyze, Voorzienige, zeer dis- 1602.
„ creete Heeren, Vrunden en Naegebueren (uwe Excellentien
„ E. W. ende L. te inspireeren 't gheene totter ghemeen Neder-
„ landen (ende der goede Inghezetennen van dien) welvaren is
„ streckende.

„ Wt *'s Gravenhage* den 7 Juny; 1602. metter haest was ge-
„ paragrapheert.

„ *Hero van Hottinga* Vt.

„ Onder stont: Uwe Extien. Ed. W. ende L. goede Vrunden
„ ende Naegheburen: De Staaten Generaal der Vereenighde
„ Nederlanden.

Ter Ordonnantie van dezelve.

(Was getekent) *C. Aerssen.*

Welk Placcaat echter aan het doelwit niet voldaan heeft.

Prins *Maurits* had ondertusschen zyn Leeger, gelyk wy hier vooren zagen, in drie Corpsen geschikt, op dat dezelve spoediger vereenigen, en midlerwyl, dus verdeelt, te vaardiger voortrekken konden. By *Mook* over de Maas getrokken zynde, marcheerde zy van daar in het Bisdom Luyk, om de Leegerplaats van wylen zyn Vader, dewelke aldaar zoo veel Volk door honger en niet door *Alva's* Wapenen had verloren, te betrekken. En om aan dusdanig onheil niet onderworpen te zyn, noodzaakte hy de nabuurige Steden, uit de natuur meer tot de Spanjaard dan tot de Nederlanders genegen, onder zwaare bedreigingen, om Levensmiddelen in zyn Leger te brengen en die tot redelyke pryzen aldaar te verkopen, alhoewel ook op die wyze niet genoeg gevonden werd, om zoo groot een menigte te voeden. Op den 7 July sloeg het geheele Leger zich needer by het Dorp *St. Truyen*, niet verre van *Thienen*, waar omtrent *Mendoza* reeds aangekomen was. De gemuitineerde van *Weert* zonden aldaar by hem komen, en *Ambrosius Spinola* zich meede daar by voegen met 8000 Spanjaarden en Italianen die hy onlangs had overgebragt, om met zulk uitgeleeze Krygsvolk roem te verwerven, zyn Broeders aanslagen ter Zee, en de Spaansche belangen te ondersteunen. Hy had met Koning *Philips* gehandelt, over het vergoeden zyner kosten, en deze Manschap werd door hem zelfs betaald, en schoon *Mendoza* het Oppergezag over 't gantsche Leeger voerde, stond dit Corps echter

ter onder zyn eige gebied, in voege dat deze Troepen in 't geheel geen gemeenschap met de andere Soldaten hadden. Hier door bragt hy te weeg, dat nimmer Soldaten, bezaadigder en onder strenger Krygstucht leefden, en dit voorbeeld heeft beweezen, dat nooit eenig middel zoo kragtig is, om den Soldaat in zyn pligt te houden, dan hem wel te betaalen.

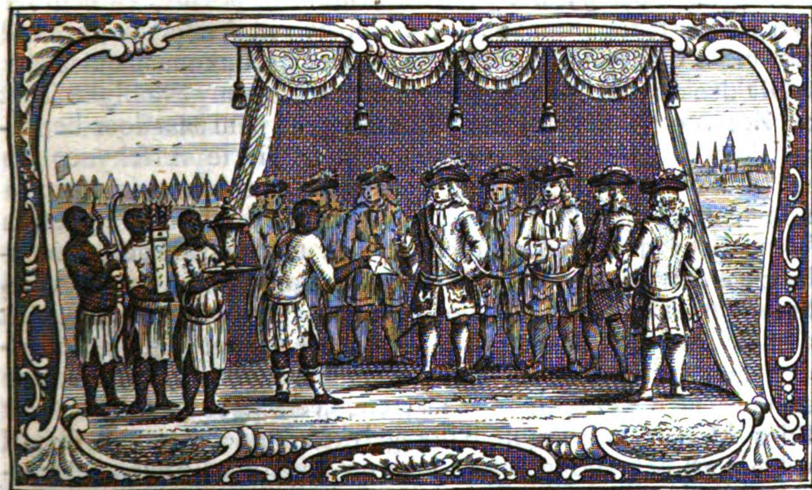
De Leegers naby den anderen zynde, deed Prins *Maurits* zyne Troepen uittrekken en in slagorde schaaren, om de Vyand tot een Bataille uit te lokken. Maar *Mendoza* deed de zyne binnen de Verschanssingen blyven, het zy hy zich te zwak oordeelde, het zy dat zyne Gevangenis aangeboren de Spaansche razerny in eene Nederlandsche bedaardheid had verandert, of ook, dat misschien het herdenken van zyn voorgaande nederlaag, hem voorzichtigheid geleert en zyn gewoone drift wat verkoelt had. De slag dus geweigert wordende van den geen, die eertyds de vreeze voor Veldslagen aan Prins *Maurits* verweeten had, zag die Vorst voor het overige wel, dat alle de grote toebereidzelen vruchteloos zouden uitvallen, aangemerkt de ondoenlykheeden, met zo groot een Leeger dieper in 's Vyands Landen in te trekken, alwaar de weegen eng, het Land alom met Vyandlyke Steeden bezet, en de Spanjaarden, die zelfs maar op gelegenheid wachteden, by de hand waaren, ook werden de Leevensmiddelen dagelyks schaarser en de Granen noch niet ryp zynde, zette dit alles hem aan om spoedig op te breken en rugwaarts de stroomen te zoeken. Dan echter, op dat het Jaar naa zo gewichtige aanslagen, niet zonder het behalen van Roem ten einde zou loopen, vielen 's Vorsten gedachten op verrichtingen van minder gevaar, en het oog op *Grave*, eene Stad in het Land van Luyk liggende aan de Maaze, deze Vesting was genoegzaam gesterkt met Buitenwerken, en van binnen voorzien van een treffelyke Bezetting mitsgaders van alle andere noodwendigheden om een langdurend Beleg uit te houden,

Maurits, na een bezwaarlyke togt, vergroot door de hitte van 't Jaargety, en niet zonder verlies van veelen der nieuw geworven Soldaten den last des Oorlogs ongewoon, daar voor gekomen zynde, floeg zyn Leeger needer op drie plaatzen: Boven de stroom voerde *de Veer*, beneeden denzelven de Vorst zelfs en in de moerassige Velden, die zich naa *Braband* uitstrekken had

Willem

Willem te gebieden. Over de Rivier werden 2 Bruggen geslagen lang 115 Schreeden: Den geheelen omtrek tusschen de Leegerplaatzen, als ook den oever aan de overzyde, na den kant van *Gelderland*, wierd met eene doorgaande Borstweering, met diepe en wyde Graften, Schanssen en Batteryen ingeslooten. De halve Maan, welke de Bezetting aan de zyde over de Maaze in had door geweld van schieten verlaaten, gaf den Belegeraars groot voordeel om dus nader by de Stad te kunnen komen.

Te dier tyd kwamen de Afgezanten van den Koning van *Sumatra* of *Achem*, van *Middelburg* vertrokken, in gezelschap van twee Bewindhebbers ter Kamer aldaar, hier toe verkoren, met naamen *Adriaan Bommene* en *Arnolt Verhoeven*, over *Dordrecht* en *Bommel*, in het Leeger voor de Stad *Grave* aan. Prins *Maurits* zond zyn eigen Koets hen te gemoet, met zyn Stalmeester en andere Bedienden, benevens een Cornet Ruitery uit het Kwartier van Graaf *Hendrik*, om hen te ontfangen, en met geen minder plechtigheid dan zyn eigen Persoon in het Hoofdkwartier te geleiden, om dat de Prins onderricht was geworden, hoe statelyk de Koning hun Meester zyn schryven ontfangen had, 't geen wy in de onderstaande Prent voorstellen.

Hier ziet men, het Hoofdkwartier, of de open Tent van Prins

Maurits, in het Leeger voor de Stad *Grave* aan de Rivier de Maaze. De Vorst staat aldaar in het midden der voorsz. hooge Perzoonen, die rechts en links aan zyne zyde gerangeert zyn. Een der Afgezanten bied aan den Prins aan, de Brieven van den Koning zyn Meester, op eene eerbiedige wyze, terwyl twee of drie andere de Presenten voor den Vorst, op hunne handen houden, bestaande in een Krits of Ponjaard, wiens gevest en fluweele scheede op de Oostersche wyze met eedel Gesteentens zyn verciert, verder een Boog en Pylkoker meede van Zilver op gelyke wyze gegarneert en eindelyk in een overdekt Lampet en daar toe behorende Schootel van Goud en Kooper vol van welriekende Speceryën.

De eerste en voornaamste Ambassadeur de voorsz. Tent op twintig schreeden genadert zynde, maakte aldaar op de Oostersche manier zyn eerste Reverentie, met gevouwen handen, dezelve eerst kruislings van onder zyne knien, dan daar boven, en vervolgens voor zyn hart brengende, en eindelyk dezelve boven zyn hoofd, 't welk diep nederwaarts gebogen was, zo hoog houdende, als hy immers ryken kon. Wanneer hy dus tot by den Ingang der Tent genaderd was, deed hy op gelyke wyze zyn tweede Buiging, en toen hy eindelyk 's Vorsten Perzoon in het oog kreeg, taste hy, zoo diep bukkende, als 't hem mogelyk was, naar zyne Voeten, het geen de Prins hem belette, en hem by den arm vattende, opnam. Waar op hy zyn Aanspraak verciert met veele Oostersche Spreekwyzen, hier op uitkomende: dat hy GOD dankte, die hem een zoo langdurende en gevaarlyke Togt ter Zee voorspoedig had doen eindigen, en hem daar door het geluk doen hebben van in de tegenwoordigheid te verschynen van een zoo volmaakt Vorst, en eindelyk bood hy uit naam van zyn Koning den Prins alle vriendschap en diensten aan, ten blyke van 't welke hy aan denzelven Prins weder ter hand stelde de eigenhandige Brieven van Prins *Maurits* aan zyn Meester met de voorheen gemelde 4 Zeeuwsche Scheepen gezonden, welke met des Konings *Nikand Schappah*, of met den Koninglyken Zeegelring geteekent waaren, ten bewyze dat zy hem aangenaam en door hem wel ontfangen waaren, verzoekende teffens, dat Prins *Maurits* die wederom tot gelyken einde met zyn Zeegel wilde doen bekragtigen en ze hem ter hand doen stellen. Dit alles werd door den Tolk der Afgezanten, *Leonard Werner van*

Lu-

Lutzenborgh in het nederduitsch vertaald, alzo dezelve beide Talen verstond en in *Sumatra* op het Schip de *Leeuw* en de *Leeuwinne* was gevangen geweest.

Voorts gaf hy behalven de voorsz. Brieven noch twee andere Missive van zyn Koning aan Prins *Maurits* over, dewelke in 't Portugeesch geschreeven, ter verhoeding van ongeluk op de 2 Scheepen verdeelt, en beide in zilver Laken gewonden waaren. Deeze Brieven bragt hy, met veel plechtigheid en staatsie, zyne handen boven het hoofd houdende aan zyne Doorluchtige Hoogheid die dezelve in de hand hield: Na de Brieven nam hy, uit handen van zyn gevolg, en presenteerde meede aan den Prins een Krits of Ponjaart, omtrent eene halve elle lang, met een serpentyn of gevlamd Lemmet, het Hegt van Goud en Kooper, ('t geen in dat Land van groote waarde is) met Robynen en andere Edele Gesteentens omzet, gelyk de Scheede meede op dezelve wyze verciert was, daar na nam hy, van een ander van zyn Volk een houten Bol, Pyramieds-gewyze, van ter zyden opengaande, houdende omtrent drie Potten van zeeker kostelyk Vogt, dat in een Kop of Lampet van Gout en Kooper was, het geen op een Schootel van gelyk Metal stond, benevens omtrent twee Pond Campher van het Eiland *Borneö*, niet verre van *Achem* gelegen, die te dier tyd zeer duur, kostbaar en zeldzaam in groote stukken te verkrygen was, teffens zeggende, dat zy noch met een Schip, 't geen noch niet gearriveert was, een Artagan, of Turksche Sabel verwachteden, verzoekende wyders, dat zyn Hoogheid deeze Presenten geliefde aan te neemen, ten teeken der vriendschap en achting van den Koning zyn Meester voor zyne Doorluchtigheid enz.

Prins *Maurits* antwoorde op alle deeze pligtpleegingen met korte woorden: dat hy den Koning bedankte voor deze Geschenken; dat hy zeer verblyd was van zyn behouden overkomst, en dat het hem zeer leet was, dar hy door een zinking aan het hoofd verhindert wierd den Afgezanten verder te kunnen gezelschap houden, of in Perzoon vergasten, zo als hy wel zou gewenscht hebben, doch dat hy verhoopte, dat deeze Indispositie misschien binnen kort, en noch voor hun vertrek zou verdwynen, De Afgezant dus zyn Afscheid neemende trad benevens zyn gevolg wel acht schreeden achterwaarts, en zich omkeerende begaf hy zich ter zyden af naar zyn Logement.

De

De volgende dag; zond de Prins zyn Stalmeester met eenige Hovelingen te Paard, om dien Afgezant door het Leeger te geleiden, waar meede omtrent 4 uuren werden toegebragt, komende des namiddags, Graaf *Lodewyk van Nassau*, hem in zyn Logement begroeten.

Om hem noch meer Eere en Vermaak te geeven, beval de Prins een gewaand gevecht van 16 Cornetten Ruiters te houden, deeze vuurden in het gezicht des Leegers met Pistolen, en schermutzeerden met klein Geweer zo heevig op malkanderen, dat men zou geloost hebben, het was hen ernst geweest, waar over deeze Indianen groot genoegen betoonden. Dit voorby zynde, deden de Graven *Ernst* en *Lodewyk* hen de Loopschanssen voor de Stad *Grave* bezichtigen, nevens de Galdereijen, Batterijen en andere Werken der Belegeraars dier Stad, alle dingen welke waardig waren met oplettenheid beschouwd te worden. De voornaamste dezer Afgezanten brandde ter gedachtenis van dit Beleg 2 Carthouwen op de Stad af. 's Middags spysden zy aan 's Prinsen Tafel, met de voornaamste Heeren, dog zyne Hoogheid was daar by niet tegenwoordig ter oorzaake van zyne Indispositie. Des Nademiddags gingen zy den Vorst weder opwachten, en na een kort gesprek over de verschillende wyze van oorlogen, en het veroveren der Caraque van de Portugeezen, gaven zy te kennen, dat zy wenschten te vertrekken, 't geen de Prins hen toestond, waar op zy, door 3 Cornetten Ruitery geëscorteert, des anderen daags in 's Prinsen Koets op *Nymeegen* reeden, en van daar op het Huis te *Buuren*, te *Cuylenburg*, *Amersfoort* en *Utrecht* aankwamen, alwaar men hen alomme heerlyk onthaalde. Eindelyk arriveerden zy te *Amsterdam*, alwaar de besmettelyke ziekte nu wat begon op te houden, waar aan in dat Jaar, wel 700 Menschen 's weeks als mede zeer veele door de geheele Provincie van Holland waren gesneuveld. Willende deeze Indiaansche Afgezanten met de Schepen in het volgende Jaar weder naar hun Vaderland vertrekken.

Van deeze Afgezanten ontslagen, beval de Prins dat men uit ieder Leeger *Approches* naar de Stad zou maken, welke begonnen werden, daar men uit het grof Geschut der Stad, niemand kon treffen, dezelve liepen alle slangs gewyze na de Stad, verdeelden zich in zoo veele en diepe Graften dat de opgeworpen aarde,

een

een Man daar in gaande, bedekte, dus men die van de Stads Wallen niet kon zien, en deeze Graften waren zo wyd, dat 'er op de meeste plaatzen een Waagen zou hebben kunnen passeeren, dezelve dienden, om de Belegeraars te brengen na hunne Battereijen, om daar op en af te gaan zonder gevaar, of ook om langs deeze Weegen te komen in de Galdereijen. Deeze zyn bedekte weegen, dus genoemd, dewyl men daar door tot aan de Stads Wallen en Graften en zomtyds verder kan koomen; het zyn ingangen of verwulfde Kamers zo wyd dat daar in een Waagen gemakkelyk ryden kan, doch daar by meerendeels onder de aarde bereid, van boven overdekt, of tegens de boven invallende grond voorzien van Planken welke ondersteunt worden met zware houte Balken of Masten, en indien men ze boven de Aarde avanceert, werden die weder met aarde van buiten gedekt, hier mede zoekt men, van onder door de Graften te passeeren tot aan 's Stads Wallen, altoos van binnen, en van onder de aarde opwerpende, door een klyn gat dat men van afstand tot afstand hier toe expres open laat, en niet eerder stopt of toesluit als wanneer het geheele werk voltooid is. Met dit delven en het boven brengen der aarde werd geduurig voortgegaan, tot dat men zoo veel heeft aangevult, dat hier door deeze Galdery verlengt en *de opening nader* aangebragt werd, en dit werd gestadig voortgezet *tot de plaats* toe, welke men bepaalt heeft, om eene Myn aan te leggen, die met Buskruid aan te vullen, met een lopend vuur in brand te steeken, en het een of ander Buitenwerk in de lucht te doen springen, hier door de Graften te vullen, of indien men zulks noodig oordeelt door sappeeren of door graven onder de Wallen der Stad en onder de Bolwerken door te komen, en dezelve als dan met Mynen, na goedvinden in de lucht te doen vliegen. Met deezen Galderyen was men op den 3 September reets tot een Ravelyn in het Oosten gevordert en de Beleegeraars der beide andere Leegers of Kwartieren waren op gelyke wyze tot aan de Stads Graften genaderd. Men had ook Redouten van verscheide Batteryen, waar op twee, drie en meer stukken grof Geschut geplant waaren, welke onophoudelyk op de Stad, of op plaatzen van welke men de meeste defensie van de zyde der Stad te verwachten had, of van waar men op de arbeiders en delvers schoot, om hun arbeid te vertragen, werden losgebrand. Dit kan

eens

eens voor al dienen ter befchryving van deeze *Approches*, en wat de zogenoemde Galderyen, Mynen en het fappeeren voor uitwerking hebben. Op deeze wyze werd de Stad *Grave* aangetaft en op den 22 July, de eerfte Battery tegen over de halve Maan aan de overzyde van de Maaze opgeworpen, waar op men uit zes ftukken Kanon in diervoegen vuurde, dat de Bezetting dezelve ten eerften verliet en dus die halve Maan zonder eenig verlies in onze handen kwam, gelyk wy hier vooren zaagen.

Grave is de Hoofdftad van 't Land van *Cuyk*, liggende aan de Rivier de Maaze in *Braband*. Zy behoorde eertyds onder *Gelre*, maar kwam namaals onder *Braband*, en werd aan *Maximiliaan van Egmond*, Graaf van *Buuren* in Pand gegeeven. Prins *Willem van Oranje*, trouwde met zyne eenige Dochter, verkrygende met haar die Stad, en deffelfs gebied, waar van hy langen tyd een ongeftoorde bezitting heeft genooten. Doch, na de pacificatie van *Gent*, werd het Duitfche Guarnifoen van den Prins, door verradery der Burgery en Ingezeetenen, van de Spanjaarden daar uitgedreven, en omtrent 40 Mannen daar van gedood. Waar na dezelve van den Hertog *van Parma* in den Jaare 1586 werd belegerd, gelyk wy hier voren melden, en de Gouverneur *van Hemert* gaf die aan hem over, zonder flag of ftoot. Zedert is die Stad, weegens haar ligging reets fterk en voordeelig, door de kunft, nog met veele Buitenwerken, in een zeer weerbaaren ftaat gebracht geworden, dus zy een der fterkfte Veftingen in de Nederlanden is. Tans gebood aldaar de Gouverneur *Antonio Gonzales* een Spanjaard, en vermits men voor een Beleg beducht was, begaf zich meede derwaarts Don *Inigo Dotajola*, een Man zeer ervaren in de Krygskunde en van beproefde dapperheid, benevens eenige Italiaanen, Spanjaarden en verfcheide Vaandelen Duitfchers onder *Paulus Gallays*, Luitenant van den Collonel *Teyfling*, te zamen ruim 1500 Man, behalven de Burgers, welke, om den overlaft van het Krygsvolk niet boven de 400 bedroegen. Voorts was de Stad van alles en van genoegzaam Gefchut, Oorlogs en andere Behoeften wel voorzien.

Op den 8 Auguftus deeden de Bezettelingen eenen uitval op Graaf *Willems* Trenfcheën, waar by zy binnen een uur 13 Man verlooren, en de onzen 30 zo aan dooden als gekwetften telden.

Men-

Vervolg van het verder voorgevallene in den Jare 1602.

Mendoza ondertusschen, oordeelde 't best te zyn, raad te nemen met den Aartshertog, schoon de vuurigste Krygshoofden hem aanzetteden, om den Vyand op de hielen te volgen, en zyne aanslagen te verydelen, zo vreesde hy echter het lot der Wapenen, en kwam het ongelukkig uit te vallen, dan noch Ondank te zullen behaalen. Daar en boven geprangd door gebrek aan gereede Penningen, en dus gevolglyk ten naasten by van alle de andere noodwendigheden, ging 'er veel tyd verlooren. Doch de Aartshertog was loos genoeg, hem geen zeeker of bepaald antwoord te geeven, en hem alleenig te vermaanen van wel te letten, dat hy 's Konings Leeger niet te verre van de hand liet trekken, ten einde aan die van Holland geene geleegenheid te geeven, om met eene Vloot in *Vlaanderen* te komen vallen. Dit maakte den Admirant bevreest, en noodzaakte hem zyne aanslagen na die van den Vyand in te richten en te vertragen. Dus hy met Graaf *Fredrik van den Berge* en andere Generaals van het Leeger van den Aartshertog, zoo goed hy kon, het geen hy ten hoogsten noodig had, gereed makende, zyn Leger omtrent *Roermond* beneden *Grave* en dat van Prins *Maurits* aan de *Maaze is komen* nederslaan.

Wy moeten hier eene Bedenking aanhaalen door eenigen opgegeven, als of deeze positie een misslag was geweest van *Mendoza*, en dat hy, de boovenzyde, die men het Land van *Ravenstyn* noemd, tot zyn Leegerplaats had behooren te verkiezen, om aan de Hollanders, van welke aan de beneeden zyde alles Vyand was, de leevensmiddelen af te snyden. Doch die hem dit te laste leggen, beschouden hem niet als een zeer kundig Veld-Oversten, gelyk hy echter weezendlyk was, want dan zouden zy, gelyk hy deed, in acht genomen en gelet hebben, dat het Hollandsch Leeger, zoo sterk verschanst, voorby te trekken zeer gevaarlyk, en omweegen te zoeken te langdurend, deeze situatie beneeden in allen deelen de beste was. Inzonderheid dewyl Prins *Maurits* zyne Werken voortzettende, nu reets op verscheide plaatzen groote Galderyen, tot onder de Gracht der Stad had doen vervaardigen, door middel der dyken, die gelegt ter wederzyden der Rivier, om den Oever te verzeekeren, den

Delveren, een gemakkelyken en teffens min gevaarlyken weg baande, waarom dus voor de Spanjaarden tans geen hoop meer over was, om door het Leeger, binnen de Stad door te dringen, als alleenlyk tusschen de Leegerplaatzen van *Maurits* en die van *Willem*. Dus heeft den Admirant *Mendoza* zeer voorzigtig gehandelt in het verkiezen zyner Legerplaats, naast het Dorp *Groot-Lynden*. Hy sloeg, om zich te beeter van leeftocht te kunnen voorzien, een Brug over de Maaze, en deed ten eersten ter dekking van zyn Leeger een sterke Verschanssing rondom 't zelve opwerpen. De Belegerden zulks ziende, gaven tekenen van blydschap over zyn aankomst, door het losbranden van hun grof Geschut. In de nacht van den 12 op den 13 Augustus, deden de Bezettelingen eenige seyn-schooten en vuurtekenen opsteken, welke op gelyke wyze door den Admirant beantwoord werden. Ten zelven dage vielen de Belegerden in groot aantal op het Kwartier van Graaf *Willem*, en ter zelver tyd, vertoonde *Mendoza* zich met zyn Leeger, nader by de Stad rukkende, maar door het heevige vuur uit Prins *Maurits* Kwartier, werd hy genoodzaakt na zyn oude Standplaats te rug te keeren. Op het Engelsche Kwartier, deed het Guarnisoen meede op den 15 een sterken uitval met meer als 300 Mannen, en geraakten zo naby elkander, dat zy hunne Spiessen konden gebruiken. De Belegeraars verloren twee Capiteinen *Keys* en *Hertwiesen*, een Deen, de Hoofdman onder de Engelschen nevens 16 of 17 Gemeenen, en die uit de Stad lieten 50 zo dooden als gekwetsten by dien uitval leggen. Den 17 ondernamen zy wederom een uitval op het Engelsche Kwartier met 700 Man, met zo veel heevigheid, als of zy voorgenomen hadden, wonderen te willen doen, edoch men rechte het zwaar Geschut van alle zyden op hen, en schoot daar uit zoo geweldig, dat zy genoodzaakt wierden met verlies te wyken, schoon de Admirant zich ter zelver tyd mede aan de overzyde der Rivier met eenig Volk vertoonde en zelfs het Geschut nader aan deed brengen; maar het bleef daar by, zonder dat 'er verder iets ondernomen werd, als alleen eenig schutgevaarte tusschen de onderlinge Voorposten en Schildwachten, waar door zommige het leven verlooren. Hy deed ook eenige weinige schooten op het Leeger van Prins *Maurits*, maar zonder groote schaade te veroorzaaken, 't geen zeedert ook verhindert werd, door het verhoogen der Borstweeringen, met dikke aarde Wallen. On-

Ondertusschen sneuvelden hier en daar eenige wakkere Mannen, onder dewelke zich bevond de vermaarden Ingenieur *Le Roy*, die over de Trenscheën ziende, door een Kanon-Kogel het leven verloor: een Man van wien Prins *Maurits* ongemeen veel werk maakte; om zyn vlyt, verstand en kundigheid in het bouwen en belegeren van Vestingen, en om zyne onvertzaagtheid in het maaken van Approches en andere Krygsbouwkundige Werken. De Ingenieur *Jacob van den Bosch* en de Capiteinen *Meetkerke*, *Morgan* en *Hamilton* bleven mede dood. Den 22 Augustus werd den Generaal Sir *Françoys Vere* in den Hals en het Kakebeen gevaarlyk geschooten, wanneer hy in de Loopgraven wilde treeden. Van zyn onderhebbend Volk werd hy weinig beklaagt, door dien zy hem niet beminden. En terwyl hy voor eenige dagen verlof verkreeg, om ter zyner geneezing uit het Leger te kunnen vertrekken, werd tot Oversten over het Engelsche Kwartier aangesteld, Graaf *Hendrik Fredrik van Nassauw*, Broeder van Prins *Maurits*.

Mendoza begon in zyn Leeger veel te lyden door gebrek aan leeftocht, vermits in *Braband* genoegzaam alles verteerd was, waar by noch kwam, dat de Wanbetaling der Soldy het Krygsvolk deed morren die hunne kwaadwilligheid in het openbaar te kennen gaven; boven dien was Prins *Maurits* zo sterk en zo wel verschanst, dat hy niet wist hoe hem in zyn voordeel aan te tasten of de Stad te ontzetten. Daar over denkende vielen zyne gedachten op de tusschenwydte der Leegers van *Maurits* en *Willem* en teffens zyn oog op een Plaats, welke in zo groot een afstand minst bewaakt werd. Hier ondernam hy door te breeken, en bepaalde daar toe de nacht van den 20 op den 21 Augustus, wanneer hy dus verder in de Stad meende te dringen. De Troepen waren gereed, alle Werktuigen, Ladders, Schoppen, Spaaden, Houweelen, om de Verschanssingen te beklimmen of te slechten, waren by de hand, en *Thomas Spina* met 1000 uitgelezene Voetknechten gevolgt van andere om dezelve te ondersteunen, waren in aantocht. Doch alles was reets door *Maurits* ontdekt, de oplettende Wachten, en de aanbrekende dageraad, die hen overviel, schoon zy 's nachts waren uitgetrokken, mitsgaders de langzaame en moeijelyke marsch door de Moerassen, verydelden hunne stoutmoedige onderneming. Waar na *Mendoza*, beschaamt

over dezen zynen vruchteloozen aanslag om de Stad te ontzetten, noch denzelven morgen zyne Bagagie voor uit zond, zich zelven en zyn gantsche Leeger aan het gezicht van het overgaan der Stad ontrok en met een stille Trom naar *Venlo* week.

De Heer *van Grobbendonk*, Gouverneur van *'s Hertogenbosch* verzocht den Admirant dat hy met zyn Leeger geliefde te komen tot *Ravesteyn*, alwaar hy beeter voorraad aan levensmiddelen zou vinden, en tessens allen toevoer van Mondbehoeften te Water uit Holland derwaarts gebragt wordende, aan het Leeger van den Prins zou konnen afsnyden, maar de Admirant weigerde zulks, vermits hy voornemens was, zyn Guarnisoen in *Venlo* te leggen, het welk men eenige tyd tegen stond, om den moetwil en de ongeregeltheeden, welke de Soldaaten, onbetaalt blyvende in de Steeden, waar in zy Meester zyn, altoos bedryven. En daarom trok *Mendoza* verder naar *Maastricht*, wat laater verliet hy de Nederlanden, en ging naar *Spanjen* te rug, daar hy van den Koning en andere Grooten met veel onverschilligheid werd aangezien.

Midlerwyl verliepen zeer veele Soldaten van zyn Leeger, en inzonderheid de nieuw geworven Italiaanen, als niet gewoon aan gebrek van brood en wanbetaling, komende by de Troepen in 's Prinsen Armee aan. Die van *Grave* waren zeer aangedaan over het schielyk vertrek van den Admirant, en des niettegenstaande deden zy hun uiterste best, om zich dapper te verdeedigen. Echter verliepen 'er veele by nacht en ontyden uit de Stad en stelden zich in handen van Prins *Mauritz*, betuigende dat zy wel noch geen gebrek aan leeftocht maar grotelyks aan de vereischte Manschap hadden, en dat zy, alle hoop van ontzet verlooren hebbende, flaauwhartig wierden. Aan deeze Overlopers werd van wegens den Prins een Paspoort en een Gulden reisgeld gegeven, waar meede zy na het land van *Cleef* of na *Zeeland* vertrokken, om van daar verders door *Vrankryk* naar huis te keeren.

Ondertusschen naderde men digt aan de Stad, door middel der Approchen en der Galderyen. De Engelschen onder geleide van den Luitenant van *Horatio Vere* attaqueerden, op den 5 September, de halve Maan, welke wat buiten het Contrescherp van den *Beer* ligt, waar van zy meester wierden, en veranderden die in een Battery, waar uit zy op de Stad in diervoegen schooten, dat men van die plaats de Arbeiders der Belegeraars niet meer kon be-

beschadigen, noch hen in het voortzetten van hun werk hinderlyk zyn. Op den 17 September deden zy een anderen aanval op de halve Maan voor de *Berg-Poort* die zy mede overweldigden en innamen. Maar daar in niet bedekt zynde, moesten zy die weder verlaten, by welke attaque Capitein *du Puis* dood bleef en de Capitein *Vise* en de Luitenant *van Scridos* gevangen werd. De Belegerden deden mede een uitval op de Engelschen, aan de *Steene Beer*, by welke gelegenheid de Luitenant van Capitein *Charles Morgan* zwaar gekwetst zynde, door zyn Volk verlaten en van den Vyand gevangen weggevoerd werd, maar Capitein *Richard* hier op met zyne Bende toeschietende deed de Vyanden te rug keeren, bevryde zyn Medebroeder, en dit was den laatsten uitval.

Op den 9 September arriveerden in het Leeger der Gedeputeerden van hunne Hoog Mogende de Heeren Staten Generaal, welke gecommitteert waren, om den Prins met haaren Raad en Advys in voorvallende zaaken te assisteeren. Deeze waren thans de volgende, Jonkheer *Johan van Renesse*, Heer tot *Wulp*, Jonkheer *Johan van Oldenbarneveld*, Heer van den *Tempel*, *Cornelis Frans Wittes*, Burgemeester te *Dordrecht*, *Arent Meynertz.* Burgemeester te *Haerlem*, *Jacob van der Dussen*, Burgemeester te *Delft*, *Gerard Legelingh*, Burgemeester te *Gouda*, *Barthold van Vloswyck*, Burgemeester te *Rotterdam*, *Claas Jacob Symonsz.* Burgemeester te *Hoorn*, *Jacob Coorn*, Burgemeester te *Alckmaar*, *Albertus Joachimi* uit *Zeeland*: De Heer *Hottinga* uit *Vriesland*: Doctor *Scherf* van *Overyssel*, Jonkheer *Johan Reyngers*, *ten Post*, van de Stad *Groningen* en *Ommelanden*, *Cornelis Aerssen*, Griffier, uit den Raad van Staaten, *Jacob Brelesz.* van *Amsterdam*, *Ferdinand Alleman* uit *Zeeland*, *Etke Everts Boners* uit *Vriesland*, *Lauwyk* van *Overyssel*, *Joris de Bick*, Tresaurier, *Christiaan Huyghens*, Secretaris en op den 24 zyn daar by gekomen, Jonkheer *Diedrick Bommel*, uit *Gelderland* en *Egbertus Alberda* van *Groningen*.

Na het vertrek van *Mendoza* verlieten die van de Stad, by gebrek van Volk, de Buitenwerken, op de zyde van het kwartier van Prins *Maurits*, en de Belegeraars vorderden met twee Galderyen tot in het Contrescherp, en waren op den 14 September reets in het rampart gekomen van een der Bolwerken der Stad, aan de Maaze gelegen, daar by zy wel eenige Manschap verloren,

ren, doch teffens de Stad zeer begonden te benaauwen. Dus de Bezetting alle hoop opgevende van ontzet te kunnen worden, en teffens door het gedurig schieten veel Volk verliezende, dagelyks meer en meer verzwakten, en bemerkende dat binnen weinig dagen de Galderyen onder haare Wallen zouden komen, nam dezelve het besluit, om niet het uiterste te wagen, maar in tyds tot Onderhandeling te komen, welke zy dan ook verzochten. De Heer *Sidlenisky*, uitgezonden zynde, wist de zaaken zo verre te brengen, dat zy Gedeputeerden aan Prins *Maurits* zonden, Gyzelaren ontfingen en op den 18 en 19 September het volgende Accoord ter overgaave slooten.

1) Dat de Gouverneur, Capiteins, Officiers en Soldaten zo te voet als te paard, alle Zieken daar onder gerekend, uit de Stad zullen vertrekken, met hunne Paarden, Wapenen, Huisraad ende Bagagien, vliegende Vaandel, slaande Trom, brandende Lonten en Koogels in de mond.

2) Ende om dat zy des te bekwaamlyker zouden mogen vervoeren hunne Bagagien, Zieken en gekwetsten, zyne Excellentie zal doen hebben 150 Wagens van hier tot *Diest*.

3) Dat zy alhier zullen laten 2 Capiteinen als Gyzelaaren, tot verzeekering van de voorsz. Wagens, Paarden en Wagenlieden tot hunne wederkomst.

4) Dat zyn Excellentie hun geeven zal Paspoort ende Convooy omme veilig te passeeren tot de voorsz. Stede van *Diest*.

5) Dat de Soldaten die deeze Stad gedient hebben, zullen genieten het effect van dit Tractaat, gelyk andere Soldaten van het Garnisoen.

6) Dat alle de Gevangenen van wederzyden los gelaten zullen worden, van wat conditie ofte qualiteit die ook zouden mogen weezen, mits betalende hunne kosten.

7) Dat de Officieren van den Koning, zoo van Oorlog als van de Penne, vry zullen mogen vertrekken, met hunne Bagagien, gelyk het Garnisoen. Aan de geene die de Troepen niet en zullen kunnen volgen, word toegelaten, dat zy eenige dagen als noch in de Stad zullen mogen blyven, ende vertrekkende, zullen hun Schepen bezorgt worden tot Maastricht, mits stellende Cautie en suffisante Borgen voor de voorsz. Schepen.

8) Dat de Officieren van Vivres, Ammunitie van Oorloge en Geschut

Geſchut, gehouden zullen weezen over te leeveren, de voorsz. 1602.
Vivres, Ammunitie, ende Geſchut, in handen van Commiſſariſſen, die aldaar zullen gezonden worden, om dezelve te ontfangen, zonder iets te verminderen, of te verderven, by Pene van deezen Tractaate te weezen nul.

9) Dat de voorsz. Gouverneur zal belooven, de hand daar aan te houden by hunne Hoogheeden, dat het geen die van de Magiſtraat ende Burgers der voorsz. Steede geleent hebben, aan den voorsz. Gouverneur, Capiteinen ende Soldaten, hun metten eerſten zal worden gerembourſeert.

10) Dat de voorsz. Gouverneur, Capiteinen Officieren ende Soldaaten op morgen zullen vertrekken, en by zo verre zy morgen niet en willen vertrekken, den voorsz. Gouverneur zal binnen het Kaſteel, ende het Bolwerk achter het Kaſteel laaten komen 200 Mannen, die zyne Excellentie aldaar zal zenden.

Gedaan in het Leeger voor de *Grave*, op den 19 September 1602.

De Prins was te gereder om deeze Capitulatie te ſluiten, vermits het Waater in de Maaze zeer begon te ryzen; en gelyk waarſchynlyk was, geſtadig hooger zou worden, 't geen hem de grootſte moeite en bekommering zou veroorzaakt hebben, in zyne Vergraavingen, Approches, ende Galderyen.

De Burgers verzochten meede aan Prins *Maurits* als hunnen Pand-Heer, om hen in gunſt te willen opneemen, het voorgaande in vergetenheid te ſtellen, en hen teffens te verleenen zyne Sauveguarde, en de beveſtiging van haare Privilegiën en Immuniteiten zo als dit hier breeder werd gezien.

Verzoek-poincten en *Articulen van Reconciliatie* der Stad *Grave*, met zyne Excellentie Graaf *Maurits van Naſſau*, Pand-Heer deezer Stad, en Overſte Veldheer van het Leeger van de Geunieerde Provincien.

Zyne Excellentie deeze Poincten overzien ende daar op gelet hebbende, heeft daar op van weegen de Heeren Generale Staten der Vereenigde Provincien, geaccordeert ende gedisponeert, zoo als op elk derzelver hier onder aangeteekend ſtaat.

I. In den eerſten vergeetentheid ende pardoen van alle gepaſſeerde zaaken, invoegen of die nooit geſchied en waaren, zo wel

in het respect van zyne voorschrevene Excellentie en de voorschrevene Geünieerde Staaten, als in het respect van de Burgeren ende Ingezeetennen deezer Stad, zo wel die uyt de zelve Stad moogen vertrocken zyn geweest, als die daar inne zyn gebleeven, en dat in het punct van de Religie, Administratie van Officie, Politie ende anderzints geene zaaken uytgescheyden, zonder dat iemand, ter zaake van dien, eenig verhaal zal hebben, oft tot eenig verwyt staan. Ende dat over zulks zyne voorsz. Excellentie in de qualiteit als booven, allen Burgeren ende Ingezeetennen deezer Stad, zo Geestelycke als Waereldlycke Persoonen, indifferentelyk in zyne genadige Sauvegaarde zal neemen, dezelve als hunnen Pand-Heer in alle zoetigheid en goedertierentheid tracteerende.

Zyn Excellentie accordeert dit verzoek.

II. Item Confirmatie ende Continuatie der Stads Privilegien, in eenigertvoegen, als die van de Stad voor dato van deeze Troubelen, ende daarna by het leeven van loffelyker Memorien den Princen van Oranjen, Vader van zyne Excellentie ende Pand-Heer deezer Stad genoten en gebruikt hebben.

Accordeert dit Verzoek van gelyken.

III. Item dat alle Geestelyke Persoonen, zoo Mans, als Vrouwen, egeene uytgescheiden, ook Catholyke Burgeren ende Ingezeetennen zullen blyven in de Exoercitie van de Catholyke Religie, zonder verwyt van yemanden, levende in alle stilligheid, ende dat hun daar toe zal worden verleent de Kerk van den nieuwen Bagynhof genoemd *St. Mariën Graef*, ten einde het Matrimonium en het Doopzel, onder den Catholyken niet en mag worden weggenomen.

De Remonstranten zullen zonder Recherche in aller billykheid deezen aangaande worden getracteert, als andere Ingezetenenen deezer Vereenigde Nederlanden.

IV. Item dat de oude en de nieuwe Bagynen, ook de Kruysbroeders van St. Agatha Klooster zullen mogen blyven woonen in hunne Kloosters ende aldaar leeven in alle stilligheid, zonder bekroon ofte verstootinge van yemanden, mids dezelve genieteende hunne Inkomsten, zoo Patrimoniaale, als herkomende van die Kloosters, zonder dezelve te annoteeren, ofte in Arreste te neemen

neemen, onder wat dekzel het zelve zoude moogen geschieden; het welk insgelyks zal werden geaccordeert, alle andere Geestelykheid van byde de Capittelen binnen deeze Stad, dewelke hunne Residentie alhier zullen willen houden, daar onder ook begreepen zal weezen den Pastoor derzelver Stad onlangs alhier aangekomen.

Ad idem, als op 't voorgaande Artikel.

V. Item, zoo de Burgers deezer Stad grootelyks ten achteren zyn, aan verscheidene Compagnien van deezen Guarnisoene, alreeds vertrokken, en alhier noch Guarnisoen houdende, zal den zelven geaccordeert blyven den tyd van 6 Maanden, naar date van deezen, om dezelve buyten de Geünieerde Provincien, onder de gehoorzaamheyd van den Eertzhertoge van Oostenryk, te mogen vervolgen, ende wederom binnen deeze Stad te keeren, zonder daar toe Paspoort te derven eisschen, ende, zoo yemand daar toe meender tyd behoeft, zal daar toe eysschen particuliere Paspoort van den Gouverneur deezer Stad daar toe by zyne Excellentie te stellen, het welk ook zal werden toegelaaten den Officieren van Ontfang om hunne Reekeninge ten Hove te gaan doen, ende haare Affairen te liquideeren.

Zyne Excellentie accordeert dit verzoek, mids dat het geschied met behoorelyke kennisse van den Gouverneur en van de Magistraat der Stad.

VI. Item zal een yder zoo Geestelyk als Waereldlyk toegelaaten worden, die naar het sluyten van deeze Tractaat, hun zullen willen vertrecken, uyt deezer Stad, ende elders hunne Residentie neemen, het zelvige te moogen doen, binnen de 3 naastkomende Jaaren, wanneer hun zulks goeddunken en gelieven zal, met hunne Familiën ende Goederen, egeene uytgescheyden, zonder dat yemand hun daar inne zal moogen doen eenig impediment ofte belettel, ende zonder dat hun ook van nooden zal weezen eenige Paspoort, als alleenig dit Tractaat en zullen de geene, die hun willen vertrecken, ende begeeven metter woon ten platten Lande, ofte in Neutraale Plaatzen, vryelyk, ende onbekommert van yemand, wederkeeren binnen deeze Stad, om hunne Goederen, roerlycken ende onroerlycken, te regeeren, en daar van te disponeeren, of te veralieneeren, zo hun raad gedragen zal, ofte zulke Goederen te doen regeeren,

 ont-

ontfangen, en te adminiſtreeren, door al zoodanige Rentmeeſteren ofte Factooren, als zy daar toe zullen ſtellen.

Zyne Excellentie accordeert dit Verzoek.

VII. Item, zoo deeze Stad is Frontier, ende gebuer van den Lande van *Cleve* ende *Raveſteyn*, tot op de Grachten, alwaar de Hollandſche Impoſten geenen plaats en grypen. Ende dat daar omme, de voorsz. Hollandſche Impoſten, binnen deezer Stad, niet en konnen geheven worden, zonder de apparente Depopulatie deezer Steede, principaalycken in deeze tyden, dat de Burgeren, door overvalling van onverdraeglyck Guarniſoen, ende de groote Devaſtatie van de Edificien ende Huyzen derzelver, door het tegenwoordig langdurig Beleg, zoo zal zyne voorsz. Excellentie gelieven, deeze voorsz. geruïneerde ende gedeſeſpereerende Gemeente, ten tyden deezer Oorloge, ende principaalycken zoo lange zy Frontier zullen weezen, te exempteeren en vry te laaten van de voorsz. generaale Middelen ofte Hollandſche Impoſten, omme de voorsz. Gemeynte eenigen voet te geeven, van hunne Reſidentie binnen deeze Stad te continueeren.

Zullen hun hebben te reguleeren na de Ordere der Heeren Staten Generaal, die op alles met reedelyckheid en geleegenheid zullen letten.

VIII. Tot welcken eynde zyne Excellentie zal gelieven het Guarniſoen, zo te Voet als te Paarde, logeeren ende accomodeeren, volgens de Hollandſche Ordonnantie, in leedige plaatzen gemaakt, ofte noch te maacken, op des Stads Veſten of elders, zonder, of tot minſte kwetzinge der voorsz. arme Burgerye, aangezien tot noch toe, alle Officieren en het meeſte deel van den Guarniſoen, zyn gelogeert, en in Service, onderhouden geweeſt, tot koſten van den Hove, die daar over in 14 Jaaren herwaarts hebben koſten gedaan, tot over de 200,000 Guldens, in de aanzien van de klyne capaciteyt ende vermoogen deezer ſchaemele Gemeynte.

Hier op zal gelet ende gedaan worden, naer dat bevonden zal worden te behooren.

IX. Item dat in het Reguard van de uyterlycke Armoede, ruïne en de onverwinnelyke ſchaade deezer Gemeynte, geene Ingezeetennen van de Geünieerde Provincien van wat qualiteyt ofte conditie die moogen zyn, pretendeerende eenige perſoneele Schulden ofte Actien op het Corpus van der Stad, ofte particuliere

Bur-

Burgeren hunne Actien niet en zullen moogen in het werk stellen, binnen den tyd van twee naastkomende Jaaren.

Als idem als op 't voorgaande Articule.

X. Dat in dit Accoord zullen meede zyn begreepen de geene, die in diensten van de Stad, ende anderzins om particuliere Affairen zyn buyten deeze Stad, om weeder te moogen keeren binnen den voorsz. tyd.

Zyn Excellentie accordeert dit Verzoek.

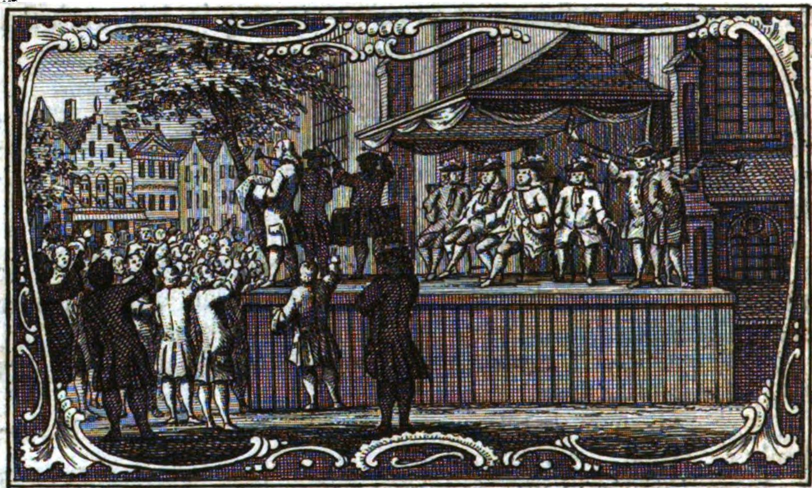
XI. Item de Hooven uit der Stads Grachten aangevult, daar van zynde Octrooy van den Hove, ofte ander Vesting, naar deeze Stads Rechten, zullen blyven by haare Proprietarissen.

Zullen getoont worden de Octrooyen om daar op gelet en gedaan te worden naar behooren.

Aldus gedaan in het Leeger voor de *Grave*, op den 18 September, [illegible]

Deeze Conventie met de voorgaande behoorlyk onderteekend zynde, is het Guarnisoen op den 20 September daar uit getrokken, omtrent 800 gezonde en 400 gekwetste Soldaten sterk zynde. Van de Belegeraars waaren 'er voorts mede veel gesneuvelt en van de Engelschen alleenig 400 Mannen, behalven de gekwetsten die in de Hospitaalen en in de andere Gods-Huizen ter hunner geneezing gebragt waaren, regeerde onder hen allen een gevaarlyke ziekte, die niet veel beeter als de Pest was. De Kerken van alle bygelovige vercierselen en Beelden gezuivert zynde, is de eerste Predikatie na de wyze van de Gereformeerden Godsdienst, in de Grote Kerk op den 31 September gehouden, aan den ALMACHTIGEN GOD Lof en Dankzegging toebrengende voor zynen genadigen bystand en hulpe, waar by de Heeren Gedeputeerde Staten en zyn Hoogheid tegenwoordig waren, gelyk mede op den 28 September wanneer aldaar wederom werd gepredikt, en eene Leerreden gehouden, toepasselyk op de Inhuldiging zyner Doorluchtige Hoogheid als Pand-Heer deezer Stad en den Lande van *Cuyk*, 't welk wy in het volgende Plaatje voorstellen.

Hier

Hier ziet men de Markt der Stad *Grave*, voor het Portaal der groote Kerk, is eene verhevene ſtellagie van hout opgerecht, en tegens den Muur, met een uitſtek bedekt, 't welk van binnen met rood laken, als een verheemelte bekleed was, waar onder, op verſcheide Armſtoelen, Prins *Maurits* te midden der aan weerskanten zittende Heeren Gedeputeerden te Veld geplaatſt was, terwyl de Griffier met ongedekten Hoofde het Formulier van den Eed voorleeſt, waarna de op de Markt vergaderde Gemeynte met opſteeken der twee voorſte vingeren, den zelven aflegd, terwyl zich alle Trompetters en Paukers te wederzyden van deeze ſtellagie luſtig doen hooren.

Dus kwam *Grave* en het Land van *Cuyk* weder aan zynen ouden Heer. De Gedeputeerden van haar Hoog Mog. deeden daarna het Leeger opbreeken, bedankten de Duitſche Ruiter-Benden, betaalden hen behalven de reeds verſcheene, noch daar en booven een halve Maand Soldy tot Ruiter-Teering, en formeerden meede een Beſluit, hoe men de gemuitineerde, en anderen, welke in meenigte uit het Leeger van den Admirant kwamen overlopen, zoude behandelen. Voorts werd insgelyks zorg gedraagen voor het bewaren van de Stad, als mede omtrent de Po-

litie

[illegible]ie, Bevestiging, en vermeerdering van de Buitenwerken, en andere Sterktens. Men bestelde tot Gouverneur daar van, den Heer *Pieter Siednitzky*, Baron van *Geltis*, een deftig en wakker Krygsman, die Sergeant Major van het Leeger was geweest, en die in verscheide Krygs-Ampten met veel trouwe langen tyd loffelyk had gedient, wordende de Heer *Mabuse* in zyn plaats aangesteld, tot Sergeant-Majoor van het Leeger, dat op den [illegible] September van den anderen scheidde; zyne Hoogheid met de [illegible] Gedeputeerden te Veld gingen na '*s Gravenhage* en de Troepen naar hun Campement.

Wy verhaalden hier vooren de beroertens ende het ongenoegen welke in het Leeger van *Mendoza* heerschte, door gebrek van betaaling, en uit wanbetaaling van het Krygsvolk, de oudste Soldaten lieten zulks voornamentlyk blyken, en de nieuwe Benden uit *Italie* en *Burgondiën* verliepen meest allen, waarom de Admirant uit voorzichtigheid zyne Troepen verder af van ons Leeger zocht te brengen en het Guarnisoen in *Venlo* te versterken, maar dit laatste wilde hem door de waakzaamheid der Ingezetenen aldaar niet gelukken, en het getal der Muitelingen vermeerderde dagelyks, alzo zy hem een kwaad hart toedroegen, zyne Beveelen verachtten en hem uit bespotting, wegens zyne Bigotterie noemden *el gran Capitan del Rosario*, dat is den groten Hoofdman van den Rozenkrans of van het *Pater-noster*. *Mendoza* droeg zich al te streng teegens dezelven, en daarom weeken eensklaps by de 1200 van zyn Volk uit het Leeger en maakten zich meester van de kleine Stad *Hammond* in het Land van *Luyk*. *Mendoza* was van meening hen aldaar schielyk door zyne getrouwste Soldaten te voet en te paard te doen gevangen neemen, edoch zy wisten zich te redden, en een van deezen hoop zynde een verbanneling van *Geertruydenberg* genoemd *Papauken*, bood Prins *Maurits* aan, een Troep Ruiters en Voetknechten van *Mendoza*, ten diensten der Vereenigde Wingewesten aan te brengen, ingevalle hy genade of pardon kon verwerven. Deeze aanbieding werd wel overwogen, maar, om dat men niet raadzaam oordeelde hem te vertrouwen, nam men ze niet aan, men weigerden ze echter ook niet, maar men versprak hen alle voordeel en gunst, byaldien hy alles wel en getrouw uitvoerde. Waar op deeze Muitelingen zich naar *Braband* te *Grobbendonk* begaven, daar

zy

zy dagelyks zodanig vermeerderden, dat zy ten laatsten na *Hoogstraten* op weg floegen, zich daar versterkten onder hunlieden goede Ordonnantie stelden, die onderhielden, en de Boeren daaromstreeks dwongen de hen opgelegde Contributie prompt te betaalen.

De Aartshertog, die om den aantogt van Prins *Maurits* naar *Vlaanderen* geweeken, was, om deeze wanorder voor te komen, in het laatste der Maand July, naar *Antwerpen* gegaan, terwyl de Infante zyne Gemalinne te *Gent* bleef. Te *Antwerpen* nam hy zo veele Penningen op, als hy bekomen kon, om daar meede ten minsten het Leeger van den Admirant tot den Marsch te overreden, en daar uit telde hy aan 't zelve een halve Maand Soldy, maar vermits dit niet ver strekte, verlieten om die en meerder andere redenen veele Italiaansche en andere Veld-Oversten en Soldaten dit Leger, zynde onder de eerstgenoemde veele treffelyke brave Mannen, als: *Theodore*, *Trivultis*, *Alfonzo d'Avalos*, *Fernando Cariglio*, *Martin Lopez*, *Emanuel Texeyra*, *Maestro del Campo* en andere, die men uit den Krygsraad gehouden had. Dit maakte den Soldaat onwillig, en baarde onder het Krygsvolk zulken tegenzin tot den Dienst, dat zy troepsgewyze het Leeger meede verlieten en zich voor een gedeelte by de gemuitineerde voegden, of tot de Vyanden over liepen, dus dat van de 8 of 9000 Italiaanen maar 3000 over bleeven. Daar by kwam uit Spanje weinig onderstand, om dat 'er een noch jongen Koning regeerde dien men niet voor den sneedigsten hield, en daar by zyne Raadslieden van verschillende gevoelens en belangen waaren.

Men gaf voor, dat om in deeze zwaarigheeden te voorzien, *Don Johan de Medicis*, natuurlyke Zoon des Hertogs van *Florentiën* herwaarts zou overkomen, om de plaats van den Admirant *van Arragon* te vervullen. Doch dit had geen voortgang vermits dien Heer, zo men zeide, hier toe in deeze verwarring van zaken niet kon besluiten.

De Bezetting van het Kasteel van *Antwerpen* begon zich mede onwillig te toonen tot het waarneemen van haar pligt, en dreigden zich by de andere Muitelingen te zullen voegen, doch de Stad verbond zich derzelver Soldy promtelyk te zullen betaalen, en dus werd zy bevredigt.

De Aartshertog met de geringe Som, te *Antwerpen* opgenomen, noch in eeven groote verlegenheid blyvende, trok naar *Brussel*, om

om Penningen te verkrygen, doch alzoo alle de wanordens en 1602.
oneenigheeden noch eeven sterk continueerden, was hy 'er meede niet zeer welkom. Men had aldaar beschreven eene Vergadering van de Staaten, doch dezelve resolveerde maar tot het opbrengen van een gering onderstand, ter herstelling deezer verwarringen en verregaande onlusten. De Aartshertog deed alom inzonderheid in de Waalsche Landen veele Boeren en andere Leegloopers oplichten ten deele tot eigen veiligheid, en ten deele ter versterking van zyn Leeger, om de gemuitineerde te kunnen tegenstand bieden, of was het mogelyk hen te verslaan; want het was reeds zo verre gekomen, dat hy op zyn eige Soldaaten niet meer dersde vertrouwen, behalven op zommige Regimenten, welke noch 't best betaald wierden. Het Hoogduitsche Regiment van *Barlaymond* stond ook op het punt om te muitineeren, en trachte binnen *Dendermonde* in *Vlaanderen* te komen, om zich aldaar te versterken en betaling te erlangen. De Aartshertog trok naar *Toren* en vervolgens naar zyn Leeger, daar hy den Admirante, uit gebrek van Geld bedankte, die zeer misnoegd direct naar *Spanjen* vertrokken gelyk wy hier voren meldden. Alhoewel de Ingezetenen van *Venlo* weigerden meer Krygsvolk in te neemen, wist de Aartshertog echter door list, behendigheid en goede woorden, Manschap te voet en te paard daar binnen te brengen, terwyl het Garnisoen te zwak zynde, geen meester van de Stad kon zyn, waar door hy dus die Stad in zyne belangen verzeekerde.

Van daar trok hy op *Liere*, alwaar hy eenig Volk, meest Boeren en eenige Burgers uit de omliggende Steden met eenige Soldaten vergaderde, om daar meede de gemuitineerden op het lyf te vallen. Maar dezelve hadden zich te *Hoogstraten* zeer versterkt, van waar zy het platte Land alomme onder Brandschatting stelden, zich in die Gewesten zeer ontzagchelyk maakten, en daarom weinig of niet voor de macht of 't ongenoegen van den Aarshertog vreesden.

Dit Rot der gemuitineerden werd van dag tot dag sterker, de hier uit spruitende overlast was van een zeer slegt voorbeeld, en daar van waren nadeelige gevolgen te duchten, die wegens het aanhoudende Geldgebrek bezwaarlyk te verhelpen scheenen. De Aartshertog benevens zyne Spaansche Raadslieden verkoozen hier teegen een noch nadeliger hulp middel, en zulke genoegzaam tegen

den Raad en 't gevoelen van alle de Staaten van de Lande en derzelver Raadsheeren, want hy besloot de gemuitineerde als Landverraders en Schelmen Vogelvry te verklaren. Wy zullen dit Placcaat zo wel als het geen de gemuitineerde daar tegen inbragten, beide in hunne uitgestrektheid al hier ter neder stellen, vermits zy een volledig denkbeeld geven van dien droevigen twist, alles beeter doen inzien en dus den waaren staat van zaaken van beide zyden duidelyker voorstellen. Het eerste luid aldus:

Wy *Albertus* by de Gratie *Gods* Aartshertog van Oostenryk, &c. &c. &c.

„ Alzoo Wy onzen Leeger hadden doen vergaderen, om te „ ontzetten de Stad van *Grave*, die de Vyand beleegert heeft, „ ende alwaar de Soldaten daar inne zynde, zich vroomelyk ver„ weeren, ende grooten prys ende eere behaalen. En gaande „ zelfs in Persoon, om dit in het werk te stellen, zyn bericht ge„ worden, dat zommige Soldaten van onzen voorsz. Leeger, „ die zeer naby des Vyands Leeger was, onder het schynsel van „ te willen muitineeren, om te bekoomen het geen zy valsche„ lyk vorderen hun schuldig te zyn, hebbende schelmserwyze ver„ laaten hunne Vendelen en Vaanen, ende naar veele aanslagen „ op verscheidene Plaatzen, hebben zy door schelmachtige en „ verraaderlyke middelen ingenoomen het Kasteel van *Hoog„ straten*, geevende by veele ende prachtige teekenen te kennen, „ dat zy tracteeren ende Correspondentie houden met onze Vyan„ den, en zich met hun willen behelpen, het welke by alle ree„ denen en Wetten verbroken word, ende nooit by Soldaten ge„ pleegt is geweest. Maar ter contrary, de geene, die hier te „ vooren in muitinatie waren, als den Vyand eenige van on„ ze Steden belegert heeft, of dat wy Volk van doen hadden „ om eenige Oorlogsverrichting, zyn uit de Plaatzen gekomen „ daar zy waaren, ende ons gediend met grooten iever en ge„ hoorzaamheid. Ende alzoo de principaalste oproerige van dit „ verraad en schelmachtige daadt, zyn perzoonen, die men niets, „ of zeer weinig schuldig is: als weezende kortelings herwaarts „ overgekomen, ende anderen die geweest zyn in de alteratien „ van *Diest*, *Weert* en *Karpen*, alwaar men onlangs afgereekend en „ betaald heeft het geen men hen schuldig was: Ja, het is Volk die „ gewoon zyn muiterijen op te stellen, om door dit middel, te genie-

„ genieten het Geld van de Contributien, zonder dus eenigen
„ dienst te doen: en die de anderen bedrogen, bedwongen en-
„ de opgerokt hebben, om deezen verraaderlyken handel te
„ helpen aanstellen; waardoor wy belet worden in het volbren-
„ gen van het ontzet van hunne beleegerde Medegezellen ende
„ Spitsbroederen, ende voorts alle andere goede voortgangen,
„ die wy, teegens onze Vyanden, zouden moogen doen. Ons
„ over zulks verobligeerende, onze Wapenen tegen hun te kee-
„ ren, als teegens onze eigene ende inwendige Vyanden: Ja
„ schadelyker dan die, overmidts des Vyands macht daar door
„ grootelyks wordt vermeerdert. Ende nademaal dit Feyt is
„ nieuw, vuyl, leelyk, van kwade Consequentie, ende weer-
„ dig om exemplaryck gestraft te worden. Daaromme zoo is
„ 't dat, begeerende te verzien ten onderstand van den ge-
„ meenen zaake, ende welvaart van onze Vazallen ende On-
„ derdaanen, ordineeren ende beveelen aan alle Soldaaten van
„ hunnen aanhang, op het Kasteel van *Hoogstraten* zynde, oft
„ die aldaar, oft in eenige andere Plaatzen, onder het schynzel
„ van gemuitineerden zich by hun zullen voegen, dat zy binnen
„ 3 dagen naar de publicatie van deezen, wederkeeren naar
„ hunne Vanen ofte Vendelen, oft wel zich presenteeren aan
„ den Gouverneur van *Liere*, of die van *Herentals*, om hen naar
„ hunne voorsz. Vanen oft Vendelen, te bestellen, alwaar zy
„ zullen rustelyk en vreedelyk ontfangen worden, gelyk of
„ deeze alteratie niet geschiet en waare: hunlieden belooven-
„ de, in Princelyke Woorde en Trouwe, dat nu, noch in toe-
„ komende tyden, zy, om deeze zaake niet gestraft, noch on-
„ dersocht zullen worden, al waar het schoon zaake, dat zy
„ waaren van de principaalste muitmakeren, maar zullen getrac-
„ teert worden, met goede gunsten en affectie, gelyk wy ook
„ hun volkoomene vergenoeging willen doen geeven, als aan
„ Persoonen, die wy alles goeds begeeren. Ende indien zy zulks
„ niet en doen, de voorsz. 3 daagen verstreecken zynde, zo
„ de geene jegenwoordelyck by hun weezende, als andere,
„ die zich met hen zouden moogen voegen, hebben wy van nu
„ voor alsdan, verklaart ende verklaaren voor Rebellen, Verra-
„ ders ende Schelmen, gecommitteerd hebbende *Crimen Læsæ &*
„ *Majestatis in primo Capite*, of Schenders van geswetste Maje-

 „ steit

„ steit by uitstek, en over zulks verweezen totter Dood, ende
„ hunne Goederen verbeurd: dewelke wy willen terstond, gein-
„ corporeert ende toegeschreeven te worden aan onze Domey-
„ nen. Geevende oorlof aan allen ende eenen iegelycken, van
„ wat qualiteit, conditie, ofte staat zy zyn, de voorsz. gemuiti-
„ neerden vryelyk te moogen doodslaan, zonder eenigzins te
„ misbeuren, wien van hun dattet ook zy, alwaar 't onvoorziens
„ oft anderzins, zoo het hun ligtelycxt ofte best moogelyck zal
„ weezen. Ende wien dattet zy, die zulke dood geslagen zullen
„ hebben, zal voor elck hoofd van de voorsz. gemuitineerde ge-
„ geeven worden 10 Cronen en voor de geene, die geweest
„ hebben ordinaire Officieren, 100 Croonen: ende voor die zy
„ noemen van den Raade, Sergeant, Majoor, Gouverneur van
„ de Cavallery, 200 Croonen, ende voor den Eletto, 500 Croo-
„ nen. Ende zoo verre de geene, die hen alzoo doodslaan, oft
„ ombrengen zullen, van hun eigen Volk waaren, denzelven
„ vergeeven wy hunne misdaad, ende zullen hun de voorsz. Som-
„ men doen uitreicken. Voorts ordineeren ende beveelen Wy,
„ aan allen Rechteren ende Justicieren van onzen Leeger, Staa-
„ ten ende Landen, dat by Inventaris doen opteekenen ende ar-
„ resteeren alle de Goederen, roerende en onroerende, die de
„ voorsz. gemuitineerden, ende elck van hun zyn hebbende,
„ mitsgaaders de Kleederen, ende alle diergelyke dingen, hun-
„ nen Vrouwen ende Kinderen toebehoorende, welke Goederen
„ Wy willen, dat gestelt worden in handen van den Deposi-
„ taris van onzen Leeger, ende daar van eene Certifficatie ge-
„ zonden aan den Super-Intendant van de Justitie, van den voorsz.
„ Leeger, om alle dezelve te doen incorporeeren aan onze Do-
„ meynen, aan dewelke wy die, van nu af, aanwyzen. Ende
„ beveelen allen, ende een iegelykken, die eenig Geld oft andere
„ dingen, den voornoemden gemuitineerden, oft hunnen Vrou-
„ wen ende Kinderen toebehorende te pande, in wissel, de post, oft
„ in bewaarnisse hebben, in wat maniere dat zyn mogte, dat zy de
„ zelve hen niet weederom en geeven, maar Ons aanbrengen en-
„ de openbaaren, om die te confisqueeren, zoo voorsz. is, op
„ pœne van te verbeuren alle de Goederen van de geene, die 't
„ zullen verzwygen, ende vooorts arbitralyck gestraft te worden,
„ Ende aangezien de leelykheid van 't feyt, en kwade Consequen-

„ tie,

„ tie, die daar wt zouden geraaken te spruiten voor andere Prin-
„ cen, aan wien 't zelve zoude moogen gebeuren in hunnen
„ Leeger, indien zoo kwaden beginsel en bestaan niet ge-
„ straft en worde. Wy bidden en ende verzoecken den Keizer
„ ende Koning van Spanjen, onze Heeren ende Broederen, en-
„ de alle anderen Koningen, Princen ende Potentaten, in
„ wat plaatzen ende Landen de voorsz gemuitineerde zullen zyn,
„ oft Goederen hebben, te willen beveelen, dat men de zelve
„ aantaste, ende Ons toeschicke, mits overzendende de geschre-
„ vene Getuygenisse, in dier voegen, ende ten einde als booven
„ verhaalt is, weezende willig tot heurlieder verzoek, 't zelve
„ ook te doen in onze Landen ende Heerlykheeden, tot allen
„ als zy zulks op Ons begeeren zullen. Van gelyken verbieden
„ Wy, de voornoemde Kinderen, ende Vrouwen van de ge-
„ muitineerde, te gaan ter plaatze, daar zy zyn, noch met hun
„ handelen, oft tracteeren, by geschriffte, noch by monde, ge-
„ durende de voorsz. alteratie, op lyfstraffe: toelatende aan een
„ iegelyck dezelve te vangen, ende afzetten, zonder misbeuren,
„ indien zy gaan, oft datter suspitie is, dat zy zouden willen
„ gaan naar hun voorsz. Vaaderen ende Mannen: maar willen,
„ dat zy, binnen 3 daagen, vertrecken uyt Onze Landen, ende
„ daar niet weeder in keeren, zonder onzen oorlof, op pœne als
„ *boven. Ook* beveelen Wy, dat niemand van binnen oft bui-
„ ten ons Land, onder protext of dekzel van Koopman, Soete-
„ laar, Vivandier, Dienaar oft anderzins, den voorsz gemuiti-
„ neerden eenigen dienst, bystand oft toevoering doe, van eet-
„ waaren, ammunitie oft andere dingen, noch aan hun, knech-
„ ten, paarden, of yet, dat hun aangaat, alwaar 't voor hun
„ geld, op lyfstraffe, ende andere Geldboeten, ter arbitraige
„ van onze Richteren, naar den eysch van de zaake, en quali-
„ teyt van de Persoonen. Consenteerende ook dat men ze zal
„ moogen doodslaan, zouder te misdoen, indien zy bevonden
„ worden *in flagranti Delicto*, dat is op heeter daad; Ende dat
„ men trecke uit de Boecken ende Registeren van de bezoldin-
„ ge van den voorsz. Leeger, de Naamen, Toenaamen, Tee-
„ kenen ende Plaatzen, van waar de voorsz. gealtereerde, ende
„ hunne Vaderen geboren zyn; ende zoo verre, dat meerder
„ claarigheid van nooden is. Wy willen, dat men derhalven

„ Infor-

„ Informatie neeme, op dattet claarlyck mag blycken, wie dat ver-
„ oordeelt is, en dat de voorsz. Gealtereerde uytgeroepen worden
„ in onzen Paleys, ende ter Plaatze, daar zy gebooren ende woon-
„ achtig zyn, zoo binnen deeze Landen, als in de Landen van den
„ Keyser, in die van den Koning van Spanjen ende in die van
„ andere Princen, Onze Vrienden ende Geconfœdereerden, voor
„ Schelmen, Verraaderen, ende onnuttige Perzoonen, gecom-
„ mitteert hebbende *Crimen Læsæ Majestatis in primo Capite.* Ende
„ voorts meer, dat men teegen hunne Kinderen ende nacome-
„ lingen executeere de boeten teegen al zulken by alle Rechten
„ gestelt: waar in wy, van nu af, hen verklaaren verweezen
„ ende vervallen te zyn. Ende aan den geenen, die oorzaak zal
„ weezen, om deeze muyterye te niete te doen, ende Ons over-
„ leeveren de geene, die beschuldigt zyn van diene, vergeven
„ ende presenteeren Wy te geeven eene eerelyke Recompense,
„ ende van gelycken, aan allen de geenen, die daar toe helpen
„ zullen, alwaar 't zaake, dat zy waaren van de zelve gemuiti-
„ neerde, en de principaalste Roervincken, ofte Officieren van
„ dien. Ende op dat, dit ons tegenwoordig Placcaat ende Ban,
„ onverbreecklyck onderhouden worde, ende dat een iegelyck,
„ daar af kennisse mag hebben, zoo de Generaal van de lichte
„ Paarden, Hoofd van de Benden van Ordinatie, Meesteren van
„ de Artillerye, Collonellen, Maarschalken, Gouverneuren, O-
„ versten, Capiteynen ende Bevelhebberen, Zoldaaten ende alle
„ andere Oorlogslieden, van wat staat, conditie, qualiteyt ofte
„ Natie zy zyn, als alle andere Vazallen ende Onderdaanen:
„ Wy willen, dat 't zelve gepubliceert worde, als Ban publyc,
„ ende daar af Copy Authentiec gezonden aan den Licentiaat,
„ *Juan de Frias*, Raadt van zyne Coninglycke Majesteyt, ende
„ Super-Intendant van de Justitie van den Leeger, herwaarts o-
„ ver, op dat hy 't zelve ooc doet achtervolgen, en in 't ge-
„ heel, ende in deel, onderhouden, ende daar van een Exem-
„ plaar geeve aan den Auditeur Generaal, en aan andere Offi-
„ cieren ende Persoonen, die het behooren zal, op dat alle Ge-
„ recht-Bancken van Steeden ende Dorpen hun moogen adver-
„ teeren, van het geene daar uyt volgen zal, en hy Ons 't zelf-
„ de consulteere, om daar inne te verzien, ende beveelen het
„ geene noodich weezen zal, tot Executie, ende oprechte vol-
„ bren-

„ brenging van 't geene hier booven verhaalt is. Ende van ge-
„ lycken willen Wy ook, dat Copy authentyk gegeeven zal
„ worden aan de Heeren, *Johan Richardot*, Ridder, Hoofd-Pre-
„ sident van onzen Raade Staate, op dat hy ooc, voor zo veel
„ hem aangaat, deeze onze Ordinantie doe onderhouden ende
„ achtervolgen, ende van onzent weegen beveelen, aan alle
„ Rechteren en de Officieren van Onzen Landen, van herwaarts
„ over 't zelve ooc alzoo te doen. Des t'oirconden, hebben wy
„ deeze jeegenswoordige doen depefcheeren, en onzen Zeegel
„ daar aan doen hangen. Gegeeven tot *Diest*, op den 15 Dach
„ van de Maand September. In het Jaar Onses Heeren Duyzend
„ Ses hondert ende Twee.

Onderschreeven *Albert*.

„ Ende wat legher. Ter Ordinantie van hunne Hoocheeden.
„ Ende was onderteekent. *J. de Manidicor*.

Dit Placcaat, verre van te strekken ter wegneeminge, ofte tot herstelling van deeze Beroertens, heeft de gemaitineerde noch meer verbitterd, zy waaren tot 1000 Ruiters en omtrent 3000 Voetknechten aangegroeit van alderhande Natiën, meest oude Spaansche Soldaaten, en van het beste Krygsvolk, welk getal dagelyks vermeerderde, door de gedurig aankomende, die gelyk deeze, om dezelve reedenen het Leeger van den Aartshertog verlieten.. *Dus* wierden zy hier door noch sterker aangezet, om door alderhande geweld, de naburige Landen, geld en leeftocht af te perssen, en wanneer zy, zo Vrienden als Vyanden, op gelyken voet behandelden, en men zich desweegen beklaagde, wisten zy dien Ban of andere schoonschynende redenen ter hunner verscheoning breed uit te meeten. Zy maakten ook met den druk gemeen, zeekere Apologie of Verweerschrift, gesteld op den naam van het Esquadron, *den Eletto*, en Raad van de Krygslieden te *Hoogstraten*, tegens den vooorsz. Ban ofte Proscriptie, 't geen wy ook gelyk voorzegd is, alhier doen volgen, luidende aldus.

„ Indien schelden ende bannen betalen is, het Esquadron,
„ Eletto en de Raadt van *Hoogstraaten*, mogen wel strakx quitan-
„ tie veerdig maaken, ende die aan haare Hoogheden overzen-
„ den, bekennende wel ende deuchdelyk, ten vollen van alle
„ achterstallen vernoegt ende betaalt te weezen. Maar mits van
„ zulker betaaling niet met allen in den Buyk noch aan het lyf

„ en

„ en comt, ende dat ondertusschen niet en zouden laaten te ster-
„ ven, en te bederven, van honger, coude ende gebreck, ee-
„ ven dezelfde, die om haare Eertzhertogen te maintineeren in
„ haare Staaten, Lyf, Goed ende Bloed, zoo lange, gelyk om
„ GODS wil, ende zonder Loon, hebben moeten waagen, is
„ meer als Recht ende Reeden, dat het voorsegde Esquadron,
„ Eletto ende Raad corte aanwyzinge doen, van de Onwaarach-
„ tigheid, Onredelykheid, Afgryselykheid ende ongehoorde
„ wreedheid, daar van den voornoemden Ban ende Placcaat tot
„ den krop toe vol van en is: Op dat alzoo de billykheid van
„ haare rechtveerdige zaake, voor alle de Weereld, door de
„ voorsz. aanwyzinge, ende rechtzinnige openinge, blyckende,
„ een iegelyck oordeelen mooge, wat reedenen datter is, ons
„ te donderen en te blixemen in Colere ende Gramschap, gelyk
„ de Eertzhertogen doen, daar van Vrouwen ende Jongens,
„ maar geene Mannen ende Zoldaaten zig hebben te vreezen.

„ De Colere dan, doet haare Eertzhertogen zeggen, de Co-
„ lere zeggen wy, want de waarheid zulken getuygenisse niet
„ geeven kan, dat zy, *haren Leeger hadden doen vergaderen, om*
„ *te ontzetten de Stad van Graave, die den Vyand beleegert hadde.*
„ Wat wil dit zyn? Was de Stad *Grave* te *Thienen* ende omtrent
„ *Leuven* beleegert? Is de Stad *Grave* niet wel meer als eenen
„ Maand daar na beleegert? Hoe conden haare Eertzhertogen
„ de Stad *Grave* en *Thienen* ontzetten, zo lange te vooren, eer
„ zy ooit beleegert was? Met eeven zo goede gronde, wertter
„ bygevoegt. *Ende gaande zelfs in Persoone om dit in 't werk te*
„ *stellen.* Want niemand van ons, ende van het geheelle Lee-
„ ger, en heeft ooit deezen Persoone in het Leeger vernoomen,
„ wanneer het zyne Excellentie van *Nassauwe* heeft believt, op
„ onzen Nest, zoo men zegt, ons te comen bestooken: hebben-
„ de by zich, eeven dezelfde, die haare Hoocheeden, zoo rou-
„ welyk by *Nieupoort* aangetast hadden, de geheelle Weereld het
„ daar voor houdende, dat haare Hoocheeden, dan te *Gent*,
„ dan te *Brussel*, vast ordre stelden, dat haare Perzoonen, niet
„ meer, zulken Risico loopen zouden, als wel, toen ter tyd,
„ daar geschiedde.

„ Wel

Vervolg van het verder voorgevallene in den Jare 1602.

„ Wel is waar, dat ten langen laatsten, als nu de Stad *Grave*
„ al over was, zyne Hoocheid zich in den Leeger heeft gepre-
„ senteerd, als wanneer dezelfde daar omtrent niet meer en had
„ te doen, dan zyne Wapenen, op zyne eigene Vrinden, ende
„ getrouwe Onderzaaten te wetten, aangezien den Vyand te
„ hard, ende zyne Hoocheids Wapenen te stomp in *Vlaanderen*
„ geworden waaren, om zulke harde knoopen door te houwen,
„ dit zullen ons die van *Ruremunde* ende die van *Venlo* gestaan
„ ende helpen betuygen.

„ Met gelycke waarheyd werd gezegt: dat wy, op denzelfden
„ tyd, als wanneer zyne Hoocheid vast beezich was, om de *Gra-*
„ *ve te ontzetten, onder het schynsel van te inmitineeren, onze Vende-*
„ *len hebben verlaten.* De Arithmeetique en de Const van wel te
„ tellen, en wil met geene geturbeerde ende beroerde Herssenen
„ geoeffent werden, zien wy wel. De verstoordheid is ook eene
„ kwade Schoolvrouwe van de Memorie, doch als goede Vrin-
„ den de vergeetelheid van iemands geheugen helpen ende ver-
„ verschen, behoorden die met recht grooten dank te behaalen.
„ Wat ons bejeegenen zal voor deeze weldaad, zulks staat aan
„ *Uwe Hoocheeden.* Evenwel moet verhaalt worden, het gee-
„ ne, daar van wy, ende alle onze Vrinden ende Vyanden,
„ goede memorie alreede hebben, of ten minsten krygen zullen
„ wanneer de Wolk van Passie, die haar verstand tot noch toe,
„ bedwelmt heeft, door het licht der waarheid zal worden ge-
„ weert. Het is dan waar, dat wy zonder geld, en middelen,
„ in de uyterste armmoed en dezolaatheid, ons hebben laaten ge-
„ bruyken, zoo lang den Admirante van *Arragon* ons commandee-
„ ren (en niet de Persoone van zyne Hoocheid) het Leeger, om-
„ trent de *Grave* heeft gehouden, ende en hebben niet eer be-
„ gonnen den eenigen ende gebruykelyken weg in te gaan, om
„ betaaling van haare Hoocheeden te erlangen, dan als het Lee-
„ ger nu al verre van de *Grave* was vertrocken: Den voorsz. Heer
„ Admirant gantsch van geene meeninge zynde, yet meer op het
„ Leeger van zyne Excellentie van *Nassouwen*, ende tot het ont-
„ zetten van de *Grave* te attenteeren: Gelyk volcomelyk is ge-
„ bleeken, wanneer den Heer Gouverneur *Grobbendonk*, lange te

 „ ver-

„ vergeefsch gearbeid hebbende, met alle reedenen van persua-
„ sien, die eenigzins conden bygebracht werden, ten eynde het
„ Leeger van zyne Hoocheid zoude werden gebracht tot *Rave-*
„ *steyn*, om den leeftocht van des Princen *Maurits* Leeger te
„ coupeeren (den eenigen middel om den voorsz. Prince in zyn
„ voornemen te verhinderen) met groot miscontentement is ge-
„ keert, van daar hy gekomen was. Zonder yet uit te rechten.
„ Op dien tyd, ende niet eerder, is het, dat wy onze rechtveer-
„ dige zaake eer begonnen hebben. *Indien het nu Schelmen ende*
„ *Verraaderen zyn, die haare betaling verzoekken, ofte verzocht heb-*
„ *ben als wy nu doen:* zoo moogen hier uit, alle de Zoldaten van
„ haare Hoocheeden, nu wel weeten, waar vooren zy gehouden
„ worden, te weeten voor Schelmen ende Verraaderen. Ook
„ dezelfde, die haare Hoocheeden, met *grooten iever ende geboor-*
„ *zaamheid, comende uit de plaatzen daar zy waaren, in zyne Oor-*
„ *logsverrigtingen hebben gedient.* Alle de Zoldaaten zeggen wy,
„ van haare Hoocheeden: want hoe veele zyn 'er doch, die ha-
„ re betaling op eenen anderen voet dan deezen hebben connen
„ verwerven? Haare Hoocheeden noemen zelve *Dieſt*, *Weert*
„ ende *Karper*, daar eeven het zelve, dat wy doen, is gepleegt
„ geweest. *Dat men, ons, niets ofte zeer wynich zoude schuldig zyn,*
„ *ende dat wy valschelyk zouden vorderen het geene, dat wy eisschen,*
„ *als onlangs herwaarts overgecomen, ende te Dieſt, Weert ende Kar-*
„ *per al betaalt zynde, enz.* Zulks zoude de Reekening kunnen uit-
„ wyzen: want hoewel derthig hondert Duizend Guldens, niets,
„ of zeer wynich is voor haare Hoocheeden by ons, nochtans
„ schynet het eene merkelyke Somme te weezen. Maar is het
„ niets of zeer wynich, gelyk haare Hoocheeden zeggen, zouden
„ zo veel te eerder, onder correctie van haare Hoocheeden be-
„ hooren betaalt geweest te zyn, als die van zulken sommecken
„ luttel werks maakten, en hadden te maaken. Wat belangt ons
„ *tracteeren, ende correspondentie te houden, met de Vyanden van haa-*
„ *re Hoocheeden.* Geeft ons groot wonder, dat haare Hoocheeden
„ daar by voegen, dat zulks by *alle reedenen ende Wetten werd ver-*
„ *booden.* Aangezien zy in haaren Ban zelfs bekennen, zulks ge-
„ daan te zyn, *om ons met hem te behelpen:* Want als wy de *Wa-*
„ *penen van haare Hoocheeden zagen, gekeert teegens ons als eygene en*
„ *inwendige Vyanden, enz.* in plaatze van ons, in onze rechtveer-

„ dige doleantie te hooren. Was het niet reeden, dan wy, ree-
„ delyke menſchen zynde, zochten te doen het geene, dat ook
„ de onreedelyke dieren ons voordoen, die zich met al haar
„ kracht zoecken te beſchermen; ende om beſchermt te worden
„ tegen haaren verderver. Ons doen dan op de reedenen beſtaan-
„ de, werd niet verbooden door alle Wetten, maar ruſt op die
„ algemeyne Wet: *Dat Nood geen Wet en heeft*, ja, op de Wet
„ der Natuur, die allen Creaturen, gelyk met capitaale Lette-
„ ren, in het hart voorgeſchreeven is. *Van zich zelve niet te ver-
„ roekeloozen.* Eene zaake is te beklaagen, dat die, welke voor
„ haare Hoocheeden, zo veele Jaaren, haar leven gewaagt, en-
„ de haar bloed zo gewilliglyk geſtort hebben, door die natuur-
„ lyke aangeboorene goedheid, van derzelver Vyanden, het o-
„ verige van haar bloed ende leven, gelyk ter leen ontfangen
„ moeten, ende van haar houden. Daar op de andere zyde,
„ van haare Hoocheeden alle middelen werden aangewend, om
„ ons van Vrouwen, Kinderen, Goed, Vrinden, Vaderland,
„ Leeftocht, Lyf en Leeven te berooven, gelyk by deezen tref-
„ felyken Ban noch klaarder zal blycken.

„ Weet zyne Hoogheid niet, wat *David* gedaan heeft, als hy
„ tot *Achis*, den Koning der *Philiſtynen*, zynen Erf-Vyand, voor
„ *Saul* zynen Heere vluchten moeſten: Het zal zyne Hoocheidt
„ believen, van haare Hoocheidt daar van een wynich te on-
„ derrechten, en byde hare Hoocheeden als dan believen ten
„ beſten te houden, dat wy Krygslieden, zulk eenen Man van
„ Oorlog als *David* navolgen. *Dat nu zulks nooyt door andere Zol-
„ daten gepleegt is geweeſt*, naar het zeggen van haare Hoochee-
„ den, weeten alle onze Medegezellen ende Spitsbroederen wel
„ anders. Wat hebben die van *Sichem*, als zy geduuriglyk hare
„ Gezanden in *'s Gravenhage* hebben gehad, tot Breda uyt, en-
„ de ingegaan zynde naar believen. In de *Langeſtraate* onder de
„ vleugelen geleegen hebben, daar onder men ons nu verwyt te
„ ruſten, heele troupen van zyne Excellentie als Vrinden ge-
„ tracteert, ende midden door haar onverhindert hebben laten
„ paſſeeren. De Exempelen die haare Hoocheeden ons voorſtel-
„ len, *van de geene, die hier te vooren in muitinatie waaren, ende
„ uyt hare plaatzen gekomen zyn, als haare Hoocheeden Volk van-
„ doen en hadden*, &c. zyn door voorbaarigheid, al te haaſt uyt-

 „ de

„ de penne gevallen: Want naar dat wy gekomen zyn, daar „ wy nu zyn, en hebben haare Hoocheeden nooyt eenig verzoek „ aan ons, als aan de andere gedaan. Wat kan men dan klaa„ gen van wygeringe. Maar wat geldet, of zy uit *haare plaat„ zen daar zy waaren, zouden gekomen hebben*; Indien men zoo „ eenen Heraut met dusdanigen Wapen-Rok aan haar hadde ge„ zonden, gelyk nu deezen Ban aan ons comt; Ware meede te „ wenschen, *om der Eere wille van haare Hoocheeden, dat zy dien „ grooten yver ende gehoorzaamheid*, daar zy nu zoo luyde van spree„ ken, liever noch wat hadden laten berusten, want denzelven „ haren yver is al te heftig en te groot geweest voor haare „ Hoocheeden, als zy, het Princelyk woord van zyne Hoocheid „ niet achtende, het zelve zoo schandelyk aan die Snaeskerke „ voor *Oostende* hebben gevioleert, het geene zoo meenigen van „ onze goede Spitsbroederen het leeven ten zelven daage, heeft „ gekoost! Maar trouwen, indien haare Hoocheeden dat voor „ gehoorzaamheid hebben gehouden, alzoo het merckelyck schynt, „ wanneer ze niet alleen den iever, maar dezelve gehoorzaamheid „ van dezelfde groote, ende gehoorzaame yveraaren pryzen, zyn „ zy, tot belasting van haare Hoocheeden, van zulken misdaad „ gerechtveerdigt. Dat men ons schelt voor *Volk, die gewoonlyk „ zyn, muiteryen op te stellen*, moeten wy gelyk de reste, van „ haare Hoocheeden op goede reekening ontfangen. Het is waar „ de wyze van geld te ontfangen, onder den dienst van Uwe „ Hoocheeden is nu, veele Jaren deeze geweest: Maar wat is „ hier van ooc den roep onder het Volck? zegt niet al de We„ reld, dat haare Hoocheeden deeze gewoonte gemaakt hebben, „ op dat hare Zoldaten, op die manier, zonder hare kosten be„ taalt zynde, *de Keuken van het Hof te beeter zoude moogen rooken*, „ van het Geld, het welke de Zoldaaten behoorden te genieten? „ Want als *hare Hoocheeden Volc van doen hebben, om eenige Oorlogs„ verrichtingen, zy komen uyt hare plaatzen, daar zy zyn, en dienen „ haar met grooten yver ende gehoorzaamheid.* Hare Hoocheeden abu„ seeren haar onder correctie, zy en behoorden dit geen muiti„ neeren, maar hyberneeren te noemen. Want wat Hyberna „ of Winterleegeren hebben het Volk van Oorlogen van uwe „ Hoocheeden, anders dan deeze, zo veele Jaaren gehad? Ten „ tyde als zyne Hoogheid den Geestelyken Staat verliet, ende

„ zich

„ zich tot de Wereld begaf, wy waren al t'zamen verblyd, over-
„ leggende dat zyne Hoogheid was geweest, Cardinaal, Aarts-
„ bisschop, ende Opperste Hoofd van de H. Spaansche Inquisi-
„ tie, ende dat hy over zulks, zynen Zoldaten geenen strenge-
„ ren Reegel stellen zoude, dan hy in zyne Geestelyke qualiteit
„ zoo dikwils in den BYBEL geleezen hadde, te weeten: *Weest*
„ *te vreeden met uwe Soldye.* Maar eylaçen dat schynt al vergee-
„ ten, ende en kan geen mensche gedroomen, waar door zyn
„ Hoogheid de Canon (Wet of Stel-Reegel) gevonden heeft,
„ daar van hy de Practyke wil beginnen, eer de Wet gepromul-
„ geert (afgecondigt) is namentlyk dat wy *te vreeden zouden moe-*
„ *ten weezen zonder Soldye.* Onze meyninge is altoos geweest,
„ dat de Ecclesiastique Wetten de scherpste waaren, als de Con-
„ scientien aangaande en van GOD komende, maar nu vinden
„ wy ons al te merckelyk bedroogen. Haare Hoocheden weten
„ mede wel, waar het Geld van de Contributien getelt word:
„ Ende het is belacchelyk voor den Huysliedén zelve, te zeg-
„ gen, *dat wy het Geld van de Contributien genieten.* 't Is waar, wy
„ spreeken Uwer Hoocheeden Landen aan, om te leeven, want
„ waar zouden wy ons adresseeren? Haare Hoocheeden en ge-
„ ven ons niet, ende de Zoldaaten én zyn geene Chameleons die
„ by de lucht leeven connen: ende naar alle Rechten, heeft de
„ Schuld Heer zyne Actie op de Goeden van zynen Delicteur
„ ende Schuldenaar. Maar ondertusschen, is verre van daar,
„ dat hare Hoocheeden het minste zullen willen missen van hare
„ gewoonelycken Contributien. Deezen Secretaris verdient wel
„ eene Cassatie (onder correctie van heure Hoocheeden) mits
„ hy zo veele wel gemeste ende tastelyke Leugenen, in zo kort
„ een Geschrifte onder derzelver naam durfd uitgeeven. De *fey-*
„ *ten dan, die zo gewoonlyck werden gedaan* en zyn niet nieuw, dat
„ in goede reedenen, en op gemeene Wetten der Natuur is ge-
„ fondeert, en noch vuyl, noch leelyck weezen; de *Conse-*
„ *quentie, en mag ook zo kwaad niet gehouden zyn*, aangezien zulke
„ goede diensten, *met zulken iever ende gehoorzaamheid van onze*
„ *Spisbroederen gedaan*, en noch van ons nooit afgezlagen, by u-
„ we Hoocheden zelve zo grootelyks gepreezen werden, *veel min*
„ *is weerdig, om exemplaarlyk gestraft te werden* 't geen dat zo pryzelyk

„ *is*

„ *is.* Maar mogten wy hare Hoocheeden wat in de Ooren luys-
„ teren? Ende waaromme en zouden wy het ooc niet doen? Ons
„ is van goeder hand gewaarſchouwt, dat haare Hoocheeden
„ zich dus kwalyk teegen ons, meer als anderen houden, om het
„ Volk wat te paaijen, mits zo veele Jaaren nagaans de eene
„ wonde op de andere gekomen is, zonder eene eenige te genee-
„ zen; het welk wy ook wel geloven, aangezien hare Hoochee-
„ den ons noch houden voor *Medegezellen ende Spitsbroederen van*
„ *de Beleegerden binnen den Grave, die zich zo vromelyk geweert, en-*
„ *de groten prys ende eere behaalt hebben.* Daarom maken wy te
„ min zwarigheids in vele dingen, die daar na, den Daarom
„ zoo is 't, met meenigten volgen, houdende dezelve maar *pro*
„ *formo* geſtelt, Als: *van weeder te coomen onder onze, ende dat*
„ *binnen* 3 *daagen*, anders dat hare Hoocheeden ons verclaaren
„ *voor Rebellen, Verraaderen ende Schelmen &c. verweeſen totter*
„ *Dood, ende onze Goederen geconfisqueert &c.* Want ter dood
„ verwyſen, die niet begeeren gedood te worden, ende macht
„ hebben, van zich te verdeedigen, ja zelfs te beſchadigen, de
„ geene, die zulks beſtaan zouden, waare eene zaake niet wel
„ overeenkomende metter uytnemender Wysheid, die in haare
„ Hoocheeden is: Dezelfde weeten ook wel, dat wy *haren oorlof*
„ *gegeeven aan allen ende eenen iegelyken, van wat qualiteit, conditie*
„ *of ſtaat zy zyn, om ons vryelyk te moogen doodzlaan, alwaar het*
„ *onvoorziens of anderzins*, met onze Wapenen, wel zullen wee-
„ ten, zo te belyden, dat het alleen by den Oorlof blyven zal,
„ zonder dat 'er iemand vele 10, 100 en 500 Croonen winnen
„ zal, met onze dierſte Panden, het welk onze Hoofden zyn,
„ aan haare Hoocheeden ofte hare geſubſtitueerde te koomen
„ preſenteeren. *Wat mede onze roerende ende onroerende Goederen*
„ *belangt.* Haare Hoocheeden weeten zeer wel, wat dat de roe-
„ rende ende onroerende Goederen van arme uitgemergelde Zol-
„ daten zyn, onze roerende Goederen en connen van niemant
„ dan van ons geroert worden, het welke onze Wapenen zyn,
„ ende dezelfde zyn mede onze onroerende Goederen voor de
„ geenen, die zy zoude willen beſtaan, veel te roeren, want
„ wy durven wel verzeekeren, dat ze ook haare Hoocheeden
„ zelve te zwaar, te onbeweeglyk, en te onroerelyk vallen zou-
„ den; zynder eenige andere roerlyke Goederen, zullen dezelve

„ lig-

„ ligtelyk aan iemand, die ze begeert overzetten, booven mate
„ verblyd weezende, dat wy alreede van een goed deel van het 1602.
„ roerende Goed, dat wy in haare Hoocheden Leegeren geraapt
„ hadden, verloſt zyn geworden, na dat wy hier te *Hoogſtraten*
„ wat beeter hebben begonnen met den Schaapen te ſtaan. De
„ *Depoſitariſſen van haare Hoocheeden Leegeren* zullen ook wel zon-
„ der Clerk, gedaen in het opteekenen van het Geld, Kleede-
„ ren ende andere dingen, Ons onzen Vrouwen ende Kinderen
„ toekomende. En indien de Domeynen van hare Hoocheeden
„ geen ander middel en hebben, om dien al te grooten zleep van
„ eene groote meenigte leedige Buyken ende ſtruyze Maagen op
„ te kroppen, ſtaat grotelyks te beduchten, dat ze eerlang, en
„ zelfs in korte dagen, wel zo wynich Gelts ende Kleederen heb-
„ ben zullen, als Wy, onze Vrouwen ende Kinderen hadden, op
„ dien tyd, wanneer wy genoodzaakt zyn geweeſt, by een, te
„ *Hoogſtraten* te comen, om geld ende kleederen voor ons, onze
„ Wyven ende Kinderen te becomen, want als toen waren wy
„ recht een Volcxken, op zyn Indiaans, met de naakte billen,
„ onder Reverentie te loopen, daar toe het hier te Lande, vry
„ al wat te koud is. *Uwer Hoocheeden Heeren ende Broederen de Key-*
„ *zer en de Koning van Spanjen*, en zullen noch hare, noch haarer
„ Hoocheeden handen zeer vet konnen maaken van de vette
„ Soppen, die te maaken zyn op onze Kleederen ende Goede-
„ ren onder hun gebied geleegen. Dat haare Hoocheeden ver-
„ bieden, *onze Vrouwen ende Kinderen te koomen, daar wy zyn, op*
„ *Lyfſtraffe*, daar inne zien wy hare werckelyke gunſte tot ons,
„ als die niet geerne hebben zouden, dat ons 't hoofd veel van
„ dezelfde zoude gebrooken werden: Dan dit zoude voorwaar
„ een vreemd ſpectakel zyn, dat *onze Vrouwen en Kinderen alle*
„ *hare Klederen genomen zynde*, *harer Hoocheeden Fiſce* toegeëigend
„ weezende, *binnen 3 daagen te Lande uyt zouden moeten vertrecken.*
„ Haare Hoocheeden mogten wel iemand van haar Hofgezin be-
„ giften, met de Conduiten van zulke naakte Troepen, omme
„ een Penningxken daar uyt te zlaan van den Volcke, die ze
„ dezelfde, als wat wonder, wat nieuw zouden mogen vertonen.
„ Ter goeder Trouw, meenen ooc haare Hoocheeden, dat ze
„ ons door het Verbod van toevoer van Vivres zullen uythonge-
„ ren? Meynen zy ooc, dat het den Landzaaten zal mogelyk

„ zyn, zulken Bevel van haare Hoocheeden te onderhouden ?
„ daar het haare Hoocheeden onmogelyk is, van dezelfde tee-
„ gens ons te beschermen. Want, indien haare Hoocheeden dit
„ haar Gebod met doodzlaan van de geene, die in flagranti be-
„ vonden worden wilden maintineeren, wy zouden al te ligtelyk
„ konnen doodzlaan, alle de geene, die van weegen haare Hooc-
„ heeden in flagranti bevonden zouden werden, met onze Vi-
„ vandiërs ende Soetelaren dood te zlaan. Dat haare Hoochee-
„ den willen, deezen haren *Ban geëxecuteert hebben teegens onze*
„ *Kinderen ende Nacomelingen*, en heeft zyne Hoocheid uit zynen
„ BYBEL niet geleert, als hy Eertzbisschop weezende, die ge-
„ leezen, ende zyne Schaapkens uitgelegt, of ten minsten hadde
„ behooren uyt te leggen. Want wy hebben wel eenige Gees-
„ telyken, te andere tyden, als het te passe kwam, hooren zeg-
„ gen: dat GOD zelve de misdaad der Vaderen aan de Kinde-
„ ren niet en wil straffen, ten zy, dat ze mede schuldig daar in-
„ ne bevonden werden: Al hadden wy dan alle de schuld van de
„ Weereld, des neen: Wat Theologie heeft haare Hoocheeden
„ geleert, teegens onnoozelen, op zulken voet te procedeeren ?
„ Is het om de Consequentie? Wat straffe zullen hare booshe-
„ den voor haar zelve, ende hare Nacomelingen, decreteeren,
„ die de eenige oorzaak zyn, van allen deezen? Haare Hoog-
„ heeden nemen weg, belieft het haar, de oorzaaken van te on-
„ vreeden te worden, ende hare Zoldaten zullen alzoo wel te
„ vreeden zyn. Alle Koningen, Princen, ende Heeren zullen zich
„ mogen aan het kwaad Regiment van haare Hoocheeden spie-
„ gelen, ende zien, hoe zy vaaren, die Oorlogen voeren wil-
„ len, ende nochtans des Krygszenuwen afznyden, ende in stuk-
„ ken houwen, met hare Zoldaten te onthouden het geene, dat
„ van alle tyden, de Zenuwe van den Oorlog is genoemd ge-
„ weest. Alle, die ten allen tyden, vermaart zyn geweest in Krygs-
„ zaaken, hebben anders met haar Krygsvolk geleeft, *Cyrus*, *A-*
„ *lexander*, *Scipio*, *Julius Cæsar* ende meer andere ende hebben
„ hare Zoldaten niet verarmt, maar verrykt, niet gescholden
„ ende gebannen, als 'er eenigen onwille rees, maar met alle
„ behoorlyke beleeftheid bejeegent en geëert, hebben zoet ende
„ zuur met haar eigen Volk willen lyden. *Wat dede Alexander*,
„ *als hem in eene dorre ende waterlooze plaatze, eenen Helm, vol*

„ *Waaters*,

„ *Waaters werd aangebooden? Heeft hy niet het water daar heenen*
„ *gestort? ziende dat het maar voor hem zoude hebben gedient, ende*
„ *niet voor zynen Leeger, om alzo te betonen metter daad, dat hy niet*
„ *een enkel hair beeter hebben wilde dan zyne Zoldaten.*

„ Hare Hoocheeden hebben wel 10, 100 en 500 Croonen,
„ om onze hoofden te koopen, maar hebben geen 10, 100 en-
„ de 500 Myten gehad, om onze Lyven ende Zielen in haren
„ getrouwen dienst te onderhouden. Zy hebben wel middel ge-
„ had, om in pracht ende hoogen staat, zelfs *Carolus de Vyfde*,
„ hooger Memorien te booven te gaan; *Hare Heeren ende Broede-*
„ *ren, den teegenswoordigen Keyzer ende Koning van Spanjen*, in alle
„ manieren te overtreffen in Costelykheid, maar en weeten hare
„ arme Zoldaten niet te willen, dan schelden ende bannen, daar
„ zy nogtans de eenige vastigheid zyn van haare staat. *Alexander*
„ *de Groote, ziende, dat zyne Macedoniërs, die hy ryk ende machtig*
„ *hadde gemaakt, op den Togt weezende, in het midden van zo veele*
„ *ongelovelyke Victorien derzelver loop breeken: ende niet verder in In-*
„ *diën zich wilden begeeven, om die voor haren Heer te verheeren,*
„ *heeft haaren onwille met vrindelykheid, ende heerlyke Remonstran-*
„ *tien, strekkende tot scherpinge ende opweckinge van alle eer lief heb-*
„ *bende* Geesten *te vreeden gestelt.*

„ Hare Hoocheeden meerderen Deel van hare beste Zoldaten
„ ende Krygshoofden temerairlyk teegens Exempel van andere
„ treflyke Helden, deerlyk om den hals gebracht hebbende,
„ haare zaaken staande in een zo jammerlyke overloop, als huy-
„ den aan den dage is, meenen met een *Oostenrykscbe Stuursheid*
„ *ende eene Spaansche Pracht, hare verarmde, verhongerde, naak-*
„ *te, berooyde, gewonde, gekwetste Zoldaten, met schelden en-*
„ *de bannen te verbysteren, en haaren rechtveerdigen onvreede te dem-*
„ *pen met onvoorziene ofte anderzins, zo het lichtst geschieden kon,*
„ *te doen moorden by een iegelyk, van wat staat, qualiteyt ofte condi-*
„ *tie hy zy. Als Julius Cæsar* ziende, eenen tyd den onwille van
„ de Decumani ofte oudste Zoldaten, met oproer begeerende
„ ontzlagen te worden, ende opentlyk wygerende naar *Africa* te
„ te gaan, zonder datter eenig geschil van onderhoud ofte beta-
„ ling was, ja, daar haar ryke beloften gedaan werden, haar
„ niet *Milites*, dat is Crygslieden, niet *Commilitones*, dat is Ca-
„ meraden ende Metgezellen, gelyk alle Imperatores gewoon

„ waaren, maar *Quirites*, dat is goede oude Medeborgeren ge-
„ noemd, en alzo hare onvreede gestilt heeft, leert de armoede
„ genoegzaam wat Heeren behoren te doen, als zy zien, dat
„ haar arm Crygsvolk, by haar faute zoo miserabel zyn. Boven
„ alle de fraaijigheeden, die in deezen heerlyken Ban staan, wil
„ men ons ooc wyten de verwoestinge van het Land van *Lut-*
„ *zenburg*, als die het zelfde niet en hebben geweert ende ver-
„ hindert. Ende men heeft ons te vooren gescholden voor Schel-
„ men, Verraaderen; men houd ons voor Vyanden, de Wape-
„ nen van hare Hoocheeden zyn teegens ons gekeert, men ver-
„ maant, men beveelt al de Wereld, ons te vermoorden, on-
„ voorziens ofte anderzins. Ons hoofden staan te koopen voor
„ tien Croonen het stuk, zeer een derde part meer als *Judas* den
„ Verrader ontfing. Hoe rymt ende zluyt dit al? Het hadde bee-
„ ter geweest, dat hare Hoocheeden onder correctie, *hare Wa-*
„ *penen hadden gekeert om Lutzenburg te bevryden*, ende om te zien,
„ of zy daar meer hadden connen gedoen, in het verdedigen van
„ zulken heerlycken Provintie, dan zy ons tot noch toe hebben
„ connen beleedigen. Daarom, aangezien de leelykheid *van hare*
„ *Hoocheeden handelinge ende kwade consequentie die daar uyt zoude*
„ *raken te spruyten voor andere Princen, die het zelfde hare Crygs-*
„ *lieden zouden mogen bestaan te doen.*

„ *Het Esquadron den Eletto ende Raadt* mogen wel bidden alle
„ Princen ende Republicken zich te willen spiegelen aan deezen
„ handel ende wel toe te zien, dat ze hare goede ende getrouwe
„ Zoldaten, die den eenigen middel zyn, om hare Staten te hou-
„ den staande, zo onbehoorlyk mishandelende, niet het zelfde
„ ongeluk en veroorzaaken over haar, het welk hare Hoochee-
„ den, van herwaarts over, van dage te dage, meer ende meer,
„ ogenschynlyck schynt te willen overvallen. Wel mach ergens
„ een Wyzen Man zeggen: *Wee u Land, diens Koning een kind*
„ *is, en wiens Vorsten in den Morgenstond eeten*, &c.

Hier eindigt het Vertoog de gemuitineerde, die niet schroomden zulke onzmakelyke, doch met het zout van waarheid bereidde Kost, den Aartshertog op te dissen. Onderwylen waaren zy gedwongen zich van ongehoord geweld te bedienen om niet van honger te vergaan. Zy schreven door Brieven, wier hoeken verbrand waaren, 't geen brand beteekende, Brandschattingen uit

in

in de Landen van *Luyck*, *Kleef*, *Gulyk* en des Kwartier van *Aaken* niettegenstaande dit alle neutrale Landen waaren, dewelke daarom bittere klachten by den Aartshertog aanbragten, edoch hier op geen ander dan dit ontroostelyk Antwoord hoorden, dat hy buiten staat was, hen te kunnen helpen, maar hoopte te zyner tyd, dat Geboefde te zullen straffen.

Hier door werden de voorsz. Landschappen genoodzaakt zo wel Ruiters als Voetvolk in dienst te neemen, om geweld met geweld te kunnen keeren. Maar ten laatsten oordeelde echter het grootste gedeelte beeter te zyn die zaake met de Muitelingen in der minne af te doen, en liever redelyke en bepaalde Brandschattingen op te brengen, dan altoos de groote kosten tot onderhoud deezer Manschap te draagen, dus die van *Gulyk* by uitkoop 12000 Daalders, en *Aaken* 8000 Daalders betaalden. *Antwerpen* werd van haar op zeekere quantiteiten Buskruid en op 100,000 Guldens in gereede penningen getaxeerd, onder bedreiging, dat zy ingebreke blyvende, alle de buiten de stad leggende Burger Hoeven ende Molens, zouden afbranden, Cauwensteinschen Dyk door steeken, de aldaar staande Molens ook verbranden en alle de Burgeren, welke in hare handen vielen, zouden ophangen, gevende hen tot 't opbrengen van 't geeischte niet meer dan 5 dagen tyd. Te *Austreweel* omtrent *Antwerpen* haalden zy eene groote menigte Hoorn Vee uit de Weilanden 't welk door de eigenaars met gereed geld werd vrygekogt. In *Braband* verwoesten zy door Brand, *Waveren* en zeer veele andere Dorpen en Plaatzen. De Inwoonders van *Kempen* moesten hen 500. Gulden opbrengen, en bleven buiten dat noch belast met het onderhouden van 2000 Paarden, welke, ten allen tyde gezaadelt ten diensten deezer gemuitineerden, moesten gereed staan, wanneer zy die door Voetknechten wilden doen beklimmen, om hunne stroperyen ten platten Lande te plegen, gelyk zy dikmaals deden, en tot in het Waalsche Land en zelfs tot *Gembloers* en *Nivelle* toe de geheele streek afliepen. In alle de Steeden en Plaatzen daar omtrent hadden zy geheime verstandhoudingen, als te *Brussel*, te *Herentbals* en te *Cameryk*, zy hadden veele zoldaten van derzelver Bezettingen gewonnen, van welke verre de meesten tot hen overliepen, edoch zommige agterhaald wordende wierden opgehangen. Wanneer zy eenig volk van de Aartshertog ontmoeteden, zochten zy hen hunne zyde te

doen

doen kiezen, en die zich onwillig toonden ontnamen zy de Paarden en Wapenen, gelyk zy met 2 Compagnien Ruiters uit *Weert* deden. In den Winter verbranden zy het schoone Dorp *Hoegaarden*, en de Heerlykheid *Doormaal*, toebehoorende aan Heer *Drinkwaar*, Thesaurier Generaal der Finantien van den Aartshertog, nevens het Dorp *Grimmich* en meer anderen.

De Aartshertog was buiten staat dit ingekankerde kwaad weg te neemen, men had dit te sterk laten aangroeyen, om hen tans met geweld te dwingen, vermids deze Lieden van de Vereenigde Nederlanden verkreegen hadden een zoort van Bescherming, dewelke men aan hun lieden vergunde, om zich, in tyd van nood, te mogen retireeren onder de Wallen en het Geschut van *Breda*, *Bergen op Zoom*, en *Zevenbergen*; ook binnen deze Steden voor gereed geld te mogen inkopen en daar uitvoeren, alles wat zy nodig hadden.

De Pausselyke Nuntius *Octavius Frangipani* ondernam daar op middelaar in dit geschil te zyn, en stelde hen voor en vermaanden hen zeer sterk, om ten minsten de volgende stukken niet te willen onderneemen, als; hen niet tot de vyanden te begeeven; zich op redelyke voorwaarden te laten bevreedigen, en ten derden zich niet ter aanneeming van ketterye te doen overhalen. Hier op antwoorden deeze gemuitineerden, dat hy kon verzeekert zyn, ter dood toe te zullen volharden in het Roomsche Geloof; dat zy niet, dan in den uitersten nood, met Prins *Maurits*, of met andere vyanden, zouden in onderhandeling treeden; dog dat zy van geen vergelyk of bevrediging hoe genaamt wilden hooren, indien niet vooral de gruwelyke ende ongehoorde Ban of Proscriptie van den Aartshertog was ingetrokken en herroepen.

De Nuntius begaf zich naderhand, in de maand October, zelfs naar *Hoogstraaten*, zy onthaalden hem met veel distinctie, en hy ontfing inzonderheid van den Oppersten Capitein *Fredrigo* Napoliteyn, zeer veele beleeftheeden; dezelve sprak breedvoerig over hunne geschillen met hem, echter altoos bezluytende met de Voorwaarde, dat het Esquadron, gelyk zy zich noemden, in geen Onderhandeling zou treeden, of de Ban en Proscriptie moest herroepen zyn, en dat zy eenige vaste Plaatzen, het zy *Thienen*, *Diest*, of *Vilvoorden* in hadden, als dan wilden zy naar reedenen luisteren. Dog hier van wilde de Aartshertog niets hooren. In de volgende maand December en daar na noch verscheidene maalen,

is

is de Nuntius by hen geweest; zy geleidde hem telkens met 1000 Ruyters tot voor de Poorten van *Antwerpen*, echter kon hy dit verschil niet vereffenen, alhoewel men voorgaf, dat hen op een behendige wyze, was aangeboden geworden vergiffenis van al hunne misdryven en daar en boven eene Som van 350,000 Kroonen eens voor al, om dus het afdoen te vermyden eener moeijelyke reekening van de grootste achterstallen zeedert zo veele Jaaren herwaarts; en tot dat de voorsz. Som aan haar getelt werd, zou men hen zeeker Plaats inruimen, en alle maanden boven de voorsz. Som, noch 30,000 Kroonen tot hun onderhoud betaalen. Maar de gemuitineerde wilden deeze aanbieding in geenen deele aannemen, voor reeden inbrengende, dat deeze aanbieding noch veel onbillyker was, als die men aan de Muitelingen van *Weert* gedaan had. Zy verkoozen liever te blyven gelyk zy waaren, en voeren derhalven voort met het pleegen van zo veel geweld en kwaad, als hen eenigzins mogelyk was, perssende Geld af waar zy konden.

In dien tyd vergaderden de Staten van den Lande te *Brussel*, welke van gedachten waren, dan men de gemuitineerden de vereischte voldoening behoorde te geeven, omtrent hunne billyke Achterstallen: Maar de Leeden van den hoogen Krygsraad, ende van den Raad des Konings, genoemd *de la Hazienda* waren van gevoelen, dat men hen behoorde te straffen, en dat het beeter was die Penningen te besteeden tot aanneeming van nieuwe Benden, om deeze muitemaakers anderen ten voorbeelde op het strengste te straffen. En vermits 'er hoop was, dat de Aartshertog binnen korten tyd groote sommen aan gemunte Specien uit *Spanjen* zou ontfangen, resolveerden men 2 Regimenten nieuw Voetvolk aan te neemen, het eene onder den Graaf *van Biglia* en het ander, onder den Heer *van Rotenau*, Ridder van *Maltha*, benevens zo veel Ruiters, onder den Hertog *van Aumale* en den Heer van *Rhosne* uit Lotthringen.

Dus bleven de muitelingen genoemd het *Esquadron* te *Hoogstraten*, 't geen meer en meer versterkte, dagelyks in getal toenamen behalven eenige weinigen, welke den Oorlog moede wordende, naar huis vertrokken. De Vereenigde Nederlanden gingen voort dezelve in hun belang te houden, stonden hen, zo veel oirbaar was met raad ende daad by, en aan hun toe, dat

zy

zy alle hunne noodwendigheden, op derzelver grondgebied voor gereed geld mogten inkoopen, en in geval van nood, dat zy zich mogten begeven onder de bescherming van het grof Geschut der sterke Plaatzen.

De Ritmeesters *van den Hout* anders *du Bois* en *Bracx* waren op den 8 October met verscheide Ruiters, uit de Guarnisoenen van *Breda*, *Bergen* en *Geertruidenberg* getrokken, ter uitvoering van zeker toeleg in *Henegouwen*, te zamen omtrent 14 Cornetten sterk zynde. Die van het Esquadron deden ter zelver tyd een tocht in *Waalsch Braband*, juist toen de Aartshertog van *Venlo* en *Thoren* uit zyn Leeger te rug keerden. Wanneer de voorsz. Ritmeesters tot omtrent 3 Mylen voorby *Maastrigt* te *Bilsen* arriveerden, kreegen zy aldaar berigt dat de 8 Benden Ruiters, dewelke den Vorst tot Escorte hadden gedient, zich daar omtrent onbezorgt hadden nedergezlagen, dit waren de Benden van Ordonnantie, van de Graven *van Mansfeld*, *van Buuren*, *van Bucquoy*, *van Beaurie*, en anderen, met drie Cornetten Waalen en twee Cornetten Italiaanen. De onzen zich niet lang beradende omcingelde de Manschap 's nacht in twee Dorpen, attaqueerden de Wachten, maakten een gedeelte daar van af, dreeven de andere op de vlucht en namen de overigen op hunne bedden gevangen. De Ritmeesteren waren 'er niet tegenwoordig. De onze vonden aldaar goede buit, veroverde 5 Cornetten, de zesde in de Kerke met eenig Volk verbrand zynde, 500 gezaadelde Paarden en kreegen 200 gevangenen. De Cornetten wierden in *'s Gravenhage* gebragt, en ter eeuwiger gedachtenisse op de grote Zaal by de andere Zegetekenen plegtig opgehangen. De Algemeene Staaten deden voor yder Standaart of Cornet 100 Guldens en dan nog 25 andere Guldens tellen aan de Ruiters, dewelke dezelve derwaarts gebragt hadden. De gevangenen werden naderhand uitgewisseld of gerantzoeneert, buiten een natuurlyke Zoon van *René de Chalon* uit den Huize van *Nassau*, wiens Moeder de Dochter was van Graaf *Pieter Ernst van Mansfeldt*, welk zich met de vlucht redde, en de 2 voorsz. Ritmeesters trokken met haare Cornetten weeder in hunne Guarnisoenen.

Hier voren hebben wy gemeld van de Scheepen van Oorloge, welke de Algemeene Staaten onder den Heer *van Opdam* uit den Huize *van Duyvenvoorde*, tot onderstand gezonden hadden aan de

Ko-

Koninginne van Engeland; 4 van deeze waren gelast, al kruis- 1602.
sende te wachten op de komst van 6 Galeijen, onder den Marquis *Fredrik Spinola*, uit *Spanjen*, welke bestemt waren, om zich by de andere, noch te *Sluys* leggende te voegen. Deeze Galeijen waren ten getale van 6 geweest tot dat de Engelschen, gelyk wy hier booven aanmerkten, 2 daar van, onder het Kasteel *Setubal*, op de Rivier te *Lisbon* verbrandden. De Marquis *Spinola* was in Persoon op deeze Galeijen, zynde de Admiraal genoemd *St. Louis*, daar op waaren 2 Capiteins, de eerste *Cardinalin* met nog een ander *Cascalis d'Avila* en eene Compagnie Soldaten. De twede *St. Joan*, waarop als Vice-Admiraal was *Vergas*, en twee Capiteinen en een Compagnie Soldaten. De derde *Padille*, Capitein *Hasso* en een Capitein van een Vaandel Portugeesche Soldaten. De vierde *La Lucera* Capitein *Calliado*, waarop eenige Portugeesche Capiteinen met hunne Soldaten waren. De vyfde *St. Philippe*, Capitein *Don Rodrigo de Nayros*, en een Capitein met een Vaandel Voetknechten. En de zesde *St. Jacento*, waarop *Lois de Camous* met een Compagnie was. Daar bevonden zich 9 Vaandelen Krygsvolk, te weeten 2 Vaandelen Spanjaarden en 7 Vaandelen Portugeezen, bedragende omtrent 900 Mannen en 1500 Slaaven en ieder Galey voerde 3 stukken grof Geschut.

Alhoewel nu de Admiraal van *Opdam* gewaarschouwt was van de komste deezer Galeijen, werd hy echter genoodzaakt naar Holland over te steeken, door gebrek aan leeftocht en andere noodwendigheeden. Onderwylen stelde hy op alles de vereischte order en benoemde tot Vice-Admiraal *Jan Adriaansz. Cant*, op het Schip *de Maan* met *Gerbrand Jansz. Saal van Hoorn*, op het Schip de *Samsom* van 400 Vaaten, en wyders de Capiteins *Hendrik Hartman*, op het Schip *de Leeuwinne* van *Rotterdam* en *Gerbrand Jansz.* op het Schip *de Hoop* van *Enkhuyzen*. Van wegens de Koninginne werd aan deeze 4 bevolen Westwaards te zeilen, zich aldaar eenigzints op te houden ter afkeering van de voorsz. Galeijen, gelyk mede was gelast aan de Engelsche Oorlogschepen *de Hoop* onder den Ridder *Robbert Mansel*, en de Pinnasse, genaamd de *Advantagie* Capitein *Jonas*. om onderwylen op de Galeijen een waakzaam oog te houden. Onder hen werd vastgesteld, dat de Vice-Admiraal *Cant* en Capitein *Gerbrand Adriaansz.*

Saul zouden liggen in de Duinen, daar nog een Engels Oorlog-schip *de Antwoord* was, onder Capitein *Breadgate*. Ondertusschen dat *Mansel* ter halver Zee was leggende tusschen *Douvres* en *Calais* met zyn Pinnasse, en daaromtrent, doch wat verder op de twee andere Oorlogscheepen.

In deze gesteldheid zag *Mansel*, op den 2 October des Voordemiddags de voorsz. Galeijen, terwyl zy hem teffens ontdekten, en door den zwaaren mist en neevel trachten langs de Engelsche Kusten door te zylen, of ten minsten indien zy aldaar Hollandsche Scheepen ontmoeteden, dezelve aan te klampen en optebrengen, gelyk men na 't gevecht uit de gevangenen verstond, hebbende geen vermoeden aldaar 2 of 3 Oorlogscheepen te zullen ontmoeten. Ondertusschen scheen het dat zy het Engelsche Oorlogschip zochten te ontwyken, waarom zy rugwaarts roeiden, in hoope by nacht en duisternis langs de eene of de andere Kust naar *Duinkerken* of te *Nieuwpoort* binnen door te geraaken. *Mansel* hun toeleg uit die beweeging begrypende, zond ten eersten zyne Pinasse met Capitein *Jonas* over naar *Calais* en langs de Vlaamsche Kusten, om de Neederlansche Scheepen aldaar te waarschouwen op haar hoeden te zyn, en deeze Galeijen was 't mogelyk te bezetten en in te sluiten, blyvende hy bestendig oog in 't zyl houden, gelyk meede deeden de 2 andere Hollandsche Scheepen, die uit hoofde der wendingen nader tusschen hem en de Galeijen gekomen waaren, in dier voegen maakten zy geduurig jacht op hen, tot Zonnen ondergang, loefwaarts in de wind, altoos met korte wendingen oplaveerende, om hen niet uit het gezicht te verliezen.

De Zonne onder den Horisont zynde gingen de Galeijen onder zyl, en voeren hard onder de Engelsche Kusten door, zo dat de twee Hollandsche Scheepen thans achter hen bleeven. En de Ridder *Mansel* hun cours gemerkt hebbende en wel voorziende, dat zy op de twee andere Hollandsche en het Engelsche Oorlogschip, welke omtrent de Duinen waren, zouden vallen, stelde zyn Cours na de Fransche Kusten, om de Galeijen te onderscheppen, waar door zy het na de Vlaamsche Kusten zouden wenden, en dat hy het grof Geschut hoorde, dan zyn Coers zou neemen na de Zanden, de [illegible] genoemd, om hen aldaar te ontmoeten.

Wan-

Wanneer dit Engelsche en de 2 Hollandsche Oorlogscheepen van *Caus* en *Saal* de Galeijen in 't gezicht kreegen, zeilden zy op dezelve af, en beschooten ze zeer heevig uit hun grof Geschut. Doch het Weer stil wordende, zouden de Galeijen het gevaar door heevig en sterk roeijen ontkomen zyn, byaldien de Wind niet uit het Nood-Westen was opgewakkert, waar door de Hollandsche Scheepen gelegenheid kreegen om met styve koelte alle Zylen byzettende, de Galeijen een twee of drie uuren lang bestendig te vervolgen, welke zo naby de Klippen van *Dovoris* kwamen, dat verscheidene Turksche Slaaven middel vonden, hunne yzere Boeijen door te vylen en dus al zwemmende met de vlucht te ontkomen en in vryheid aan land te geraken.

De Ridder *Mansel* ontdekte omtrent de *Gotyngen* een Spaansche Galey, welke hem poogde voorby te zeilen, maar zyn Schip naderende, door 30 schooten uit zyn grof Geschut deerlyk werd gehavend; men zag haare boegspriet in stukken op Zee dryven, hoorde een jammerlyk geschreeuw der gekwetsten en der geene die in Zee verdronken, en nader by hen komende, riep hy hen toe, dat hy hen als gevangenen gunstig zou opneemen. Doch midlerwyl kwamen de andere 5 Galeijen meede toeschieten, waarom hy op zyn eigen behoud bedacht zynde, wakker onder hen schoot, en dulden moest dat de Galey zich met roeijen salveerde, vermits hy onvoorzichtig zou gehandeld hebben, zich in 't gevaar te stellen aangeklampt te worden door deze Galeijen, welke zo sterk bemant waren.

Midlerwyl lieten de 4 Hollandsche Scheepen niet af, in stilte hun Cours te vervolgen, tot dat zy in den nacht ten 10 uuren, op de hoogte van *Grevelingen* waren, wanneer Capitein *Janssen Saal* van *Hoorn*, met zyn Schip van 400 Vaten eene van de Galeijen genoemd *de Lucera*, waar op hy met volle zylen stevende en achter de Mast aan Bakboords zyde in dezelve stiet invoege, dat de Galei-Slaaven ter halver lyve in het water zaten, roepende zonder eenigen tegenstand te bieden: *Misericordia*, dat is, *Genade*, waar op *Saal* noch 2 halve Carthouwen, die yder 24 ponden yzer schooten, deed losbranden, waar door zeer veele gedood en gekwetst wierden. Zeeker Fransman, Stuurman van die Galey sloop stil over aan boord van het Hollandsche Oorlogschip, om

zyn leeven te bergen, zonder dat hem iemand ontdekte. De Galey werd door deezen ſtoot zo reddeloos, dat Capt. *Saal* zyn beſt deed, daar van af te geraaken, om door het overloopen van zoo veel Volk in geen ongeval te koomen, 't welk hem gelukte.

Ondertuſſchen zette Capt. *Hartman* meede op deeze Galey aan, meenende de eerſte te zyn, maar verliet dezelve terſtond na dat hy meer als 40 man van de Equipagie had geborgen; waar op Capitein *Saal* andermaal aan boord van dezelve kwam, om 5 man van zyn Volk daar op overgegaan zynde om te plunderen, te ſalveeren. Het groot geſchreeuw en gekerm der Equipagie, dat de Galey aan het zinken was, deed Capitein *Saal* de Boot of Sloep uitzetten om de voorsz. 5 Man van zyn Volk en een van Capt. *Hartman* die meede aldaar gebleeven was, af te halen en binnen zyn boord te brengen, waarna de Galey met al het Volk, uitgezonderd eenige weinige, welke door zwemmen ontkwamen of door Kapt. *Hartman* gered waren zonk. Zynde zulks omtrent Middernacht, blyvende beide Scheepen zoo lang aldaar liggen tot dat zy zelfs de Maſten, Riemen enz. zagen dryven en eindelyk de Galey zinken.

De Vice-Admiraal *Jan Adriaanſe Cant* ontmoete meede eene andere Galey *de Padilla* genoemd, welke hy insgelyks overzeilde, en noch eene andere zeer beſchadigde.

De Capiteinen *Gerhard Everts* en *Jacob Pietersz. Mol* neevens andere Scheepen op de wacht zynde, ſchooten mede toe, op het bulderen van 't Geſchut, vielen beide reeds deeze overzylde Galeijen aan, en ſchreven zich ieder in 't byzonder daar van de overwinning toe, hoewel zy, gelyk de andere, enkel eenig Volk borgen en daar van afweeken, uit vreeze dat indien zy meerder Manſchap overnamen, zy zich zelf zouden bloot ſtellen overmant te worden. Dit overzeilen konnen wy niet nalaten, door het onderſtaande Plaatje te vereeuwigen.

Hier

Hier ziet men twee Engelſche en 4 Hollandſche Oorlogſcheepen tuſſchen *Calais* en *Douvres*, te weer zyden in het verſchiet; in het Canaal ziet men twee, van de 6 Galeijen, onder den Marquis *van Spinola*, overzeilen, door den vice Admiraal *Cant* en Kapt. *Saal* terwyl de andere 4 Spaanſche Galeijen, al vlugtende en beſchadigt, zich op de Vlaamſche Kuſten ter naauwer nood kunnen ſalveeren.

Dus hebben de 4 andere Galeijen, zoo naby land zynde, geen verdere tegenweer doende, getracht zich met de vlucht te redden. De Spaanſche Admiraal liep tot by het Land van *Schouwen*, werwaarts hy week, om dat een Schip, jacht op hem maakte, het welk door Storm belopen zynde, in gevaar was aldaar te vergaan, en dus de Galey verliet. De Overſten *Spinola*, die daar op was, verloor zyn gewoonen moed niet, maar deed veele goederen over boord werpen, en grote beloften aan de Slaaven indien zy hem behouden overbragten, en dus arriveerde hy eyndelyk te *Duynkerken*. Een andere Galey kwam beſchadigt te *Calais* binnen waarvan het volk verliep, 2 andere wierden op de Kuſten van Vlaanderen op ſtrand gejaagt, mede reddeloos geſchooten en zoo gehavend, dat zy genoegzaam onherſtelbaar waren, van de

twee

twee door den Vice-Admiraal *Cant* en Kapitein *Saal* overzeild werd niets meer gezien.

Cant deed verslag van zyne verrichting in Holland, en *Saal* met *Hartman* deden dit in *Zeeland* aan de Heer *Jaques de Maaldere*, en zonden teffens den Franschen Stuurman en meer andere gevangenen, na dezelve ondervraagt te hebben, in Holland op, alwaar men aan de eerstgenoemde Kapiteinen de eere reeds had gegeeven. De Engelsche Kapiteinen beklaagden zich meede, dat men in verscheide gedrukte Papieren had nagelaten, hen toe te schryven den verschuldigden roem, vermits zy aan dit bedryf mede deel gehad hadden, terwyl zy de eerste ontdekking gedaan, de boespriet van de eene Galey afgeschooten en dezelve in de armen der Nederlandsche Schepen gejaagt hadden, welke anders zich waarschynlyk door de vlucht zou hebben gesalveert. Dus wy om niemand te kort te doen, dit roomruchtig geval zo breedvoerig hebben willen beschryven.

Inzonderheid dewyl deeze 8 Galeijen, waar van 'er 2 door de Engelschen in *Portugal* verbrand, twee thans overzeild, daar na gezonken, en 4 zeer beschadigt op strand gezet, dezelve Galeijen waren, waarop de arme Nederlandsche Scheeplingen voor het grootste gedeelte gevangen gezet ende geroeit hadden. Zynde onder de aldaar zoo wreed behandelde Vaderlanderen ook geweest, zeker Nederlandsch Schipper, aan wien men in Spanjen, zyn Schip, met Stukgoederen geladen ontnomen had, het zelve verbeurd verklaart, en hem als Slaaf op de Turksche wyze kaal scheerende aan yzere boeijens vast geklonken had op de Galey *la Lucera* gecommandeerd door *Calliado*, dewelke tans van Kapt. *Saal*, dien hy als Opperstuurman diende, was overzeild. Deze Kapt. *Calliado* welke hem voorheen, gedurende de 3 Jaren dat deeze Stuurman als Slaaf op de voorsz. Galey had moeten roeijen, zo wreed en onmenschelyk geslagen en mishandelt had, waren nu beide beenen afgeschooten, aan welke wonden hy ook kort daar na overleed, Dit zonderling geval waar uit Gods rechtvaardige Oordeelen zo duidelyk te zien waren, werd door deze Man aan alle en een iegelyk verhaald.

Don Fredrigo Spinola niettegenstaande de veele Goederen welke hy genoodzaakt was geweest over boord te werpen, had echter noch ter waarde van omtrent 200,000 Ducaten aan Goud en

Zilver

Zilver geborgen, 't geen hy te *Antwerpen* in de Munt deed brengen, en aldaar met den ſtempel van den Aartshertog deed munten.

Omtrent te dier tyd waren mede 7 Vrybuiters of Kaapers uit *Duinkerken* in Zee, welker Admiraal, door de Zeeuwſche Oorlogſcheepen vervolgt, op de Kuſt van *Vlaanderen* 36 Uuren omzwervende, eindelyk by de Schans van *Albertus* voor *Ooſtende* werd op ſtrand gejaagt, alwaar 't Schip in ſtukken ſloeg, alhoewel men het grof Geſchut en andere gereedſchappen nog heeft geborgen. De Vice-Admiraal van Duinkerken, *Adriaan Dirksz.* kwam wel mede te *Duinkerken* binnen maar de Nederlandſche en Engelſche Oorlogſcheepen hadden hem in de Spaanſch Zee zo deerlyk gehavend, dat hy ruim de helft zyner Manſchap aldaar achter liet.

De Haringbuizen en hunne Convoyers voeren nu al ter vangſt, zeer wel voorzien van grof Geſchut, ten einde zich in tyd van onverwachte aanvallen ten minſten zo lang te kunnen verdeedigen, tot dat het een of ander Oorlogſchip tot byſtand zou kunnen toeſchieten.

In de Maand November werd by de Vereenigde Geweſten, goed gevonden een onvoorzienen inval te doen in het Land van *Lutzenburg*; Graaf *Lodewyk Gunter van Naſſau* werd als Bevelhebber tot deezen togt aangeſteld, welke die ondernam met 33 Cornetten Ruitery, en 1200 mannen Infanterye onder de Collonellen *Edmont*, *Giſtelles*, *Dommerville* en *Marquette*, beſtaande uit 200 *Franſche*, 200 *Engelſche*, 200 *Schotten*, 200 *Duitſchers*, en 200 Inboorlingen, te zamen 1000 Mannen, met 3 Veldſtukken en 50 Karren, te weeten 8 voor de Ammunitie, 4 voor den Generaal Graaf *Lodewyk*, een voor ieder Collonel, en de andere 24 voor de Ruitery.

Deeze trokken, op den 3 November, uit *Nymwegen*, legerden te *Keppel*, *Bedburg*, *Nieuwkerk*, *Aldekerk*, *Wachtendonk*, *Grevenraat* in het Land van *Gulik* en op den 6 te *Juggen*, van waar zy eenige Troepen detacheerden om *St. Vit* in te neemen. Op den 7 te *Reughen* of *Runghen*, den 8 te *Zeverwyk*, en op den 9 te *Bloemendaal*, daar zy tyding kreegen, dat den aanſlag op *St. Vit* mislukt was. Op den 10 kwam den geheelen hoop voor *St. Vit*, logeerde te *Meuerdorp*, en begon noch dien avond, door

Appro-

Approches de Stad te naderen, welker affnydingen door den Overften *la Marquette* gecommandeerd werden. Den 11 kwam het Guarnifoen in onderhandeling en gaf de Stad over onder toegeftane Voorwaarden, van zo te voet als te paard te moogen uittrekken, met Wapenen ende Bagagie onder verband van binnen 2 Maanden niet te dienen noch de Wapenen te dragen in het Land van *Lutzenburg* of elders teegen de Vereenigde Nederlanden, 't geen naauwkeurig werd volbragt, en de Burgery nam aan een billyk Rantfoen te betalen.

Op den 12. rukten de Troepen voort tot *Jullich*, den 13. voor *Baftoigne*, dat zy te vergeefsch opeifchten, den 14 bleeven zy aldaar noch leggen, doch de Ritmeefter *Bacx* begaf zich naar *Marche in Famine* en na *St. Hubert*, waaromtrent hy alles afbrandden. Op den 15 kwam men te *Housnegen* of *Hardenge*. Den 16 tot *Petersdorf by Decherey* alwaar *Dommerville* zich nederfloeg, de Plaats opeifchte, en met de Burgery over een kwam, wegens zekere fomme gelds, waar voor zy zich rantzoeneneerden of vrykogten. De Ritmeefter *Cloet* trok met een Corps Ruitery verder op tot aan *Lutzenburg* en fchreef over al Brandfchattingen uit; tot den 20 bleven zy te *Bitterdorf*, *Wolfef* of *Walfef*, vertrokken verder naar *Dorpwiel Audenach* in het *Gullichfe Land*, *Geldorp*, *Borcum*, *Nederzier* of *Nierfcheit*, *Wanlor*, *Conborg* en keerden op den 2 December naar *Grave* en *Nimmegen* te rug. Dus zy dit geheele Land binnen een Maand afliepen, en Brandfchattingen op haalden, behalven ter plaatze daar zy niemand te huis vonden, hebbende Graaf *Pieter Ernft van Mansveld* op het fcherpfte bevolen, aan niemand eenige contributien te betalen, welke plaatzen zy dan ook aan 't vuur op offerden. Behalven andere ongemakken op deze togt, was geen van de minfte dat zy op zommige oorden genoegzaam geen water vonden om te drinken. De Aartshertog gaf wel aan eenige Manfchap bevel, om tegens hen op te trekken, dog die Troepen bleeven by gebrek van geld in de naaftliggende en befte Dorpen halte houden, om ten kofte van den armen Landman en Huisman te teeren dewelke doch gemeenlyk van Vriend en Vyand evenreedig in Oorlogstyden mishandelt werd. Onderwylen nam Graaf *Lodewyk* veele van den Adel en andere Lieden van Aanzien als gevangen met zich, onder welke zich mede bevond den Abt van *St.-Hubert*, die zich vervolgens allen rantfoeneerden.

An-

Vervolg van het verdere voorgevallene in den Jare 1602.

Andere verrichtingen vielen gedurende deezen Winter niet voor; men sprak wel van een tweeden aanslag van het gemuitineerde Esquadron op *Hoey*, doch daar van kwam niets, alzoo die zaak ontdekt, en een Canonik die met hen in verstandhouding was, werd geëxecuteert.

In Augustus had de Gouverneur van *Hulst*, *de la Biche* van weegen den Aartshertog een aanslag beraamt, om met 2000 Mannen uitgeleezene Benden, de Stad *Bergen op Zoom* in *Braband* te overrompelen, alzoo daar in een zeer geringe Bezetting was. Deeze waaren in den Nagt tot op een halve Myl naby de Stad genadert, wanner de Gouverneur van *Bergen* twee sein-schooten deed, om die van *Tholen* daar door kennis te geven van de komst der Vyanden, weshalven deeze laatste hier uit besluitende, dat zy ontdekt waaren, zich ten eersten te rug trokken, zonder verder het aldergeringste te ondernemen.

Wy moeten tans hier gewag maaken van zeeker gebeurtenis in *Vrankryk* voorgevallen, vermits dit geval het oogmerk des Konings tegen *Spanjen* en de *Nederlanden* voor eenigen tyd tegen hield en stremde. De vriendelykheid des Konings, gevoegt by zynen mildadigen inborst en beuschen ommegang had alle de harten der Leden van *de Ligue* tot hen genygt, zulks dezelve tans met hem vereenigt waren. Andere, die hem altoos getrouwlyk gedient hadden en daar om zich vlyden, in het verkrygen van aanzienlyke Ampten, aan allen voorgetrokken te zullen worden, waaren daar over misnoegt en met groote spyt aangedaan. Onder deezen was den tweeden Zoon van den Maarschalk *de Byron*, de Heer *Charles Goutault*, wiens Broeder de eerste en oudste deezer Familie, in de Fransche furie te *Antwerpen* sneuvelde, die de Koning uit hoofde zyner beweezene groote Diensten tot Maarschalk van *Vrankryk*, Hertog van *Byron*, Admiraal en Ridder van de twee voornaamste Ordens van het Koningryk benoemde, hy gaf hem het Gouvernement van *Bourgondien*, achte hem boven andere om zyne uitmuntende hoedanigheeden, en dus had hy minder redenen te klagen, dan andere welke daar toe zeekerlyk meerder recht zouden gehad hebben, Hy was van zyne kindsche Jaaren af by den Oorlog groot gebragt en door onmatige Eerzugt

bezielt, waar door het hem niet mogelyk was zyne driften te bedwingen, en zich binnen de palen van behoorlykheid te houden, gelyk men hem dan ook wegens zyne stoute Oorlogsbedryven, de Blixem van Vrankryk noemde. Hy dus veele der oudste Edellieden misnoegt en t'onvreeden ziende, hoewel hy 'er geen de minste reden toe had, zocht echter uit enkel Wrevelmoed en Laatdunkenheid zich een aanhang te maken en trad met de Koning van *Spanjen*, en den Hertog van *Savoyen* door middel van den Graaf van *Fuentes*, Gouverneur van *Milaan* in geheime onderhandeling, om alderhande oneenigheden binnen *Vrankryk* te ontsteeken, en te verhinderen, dat de Hertog van *Savoyen*, het Marquisaat van Saluces niet aan de Fransche Kroon zou behoeven te restitueeren, ter vergelding van dien, zou hy met de Dogter van dien Hertog trouwen en dus Neef worden van den Roomschen Keizer en van den Koning van Spanjen.

Deeze Zamenzweering werd begonnen ten tyde, dat *Byron* in den Jaare 1598 zich te *Brussel* bevond, om den Aartshertog den Eed, wegens het geslooten Verdrag, af te neemen, alwaar aan hem, door zeeker Banneling van *Orleans*, genoemd *Pycotte*, werd voorgehouden: dat hy *Vrankryk* zo vele en groote Diensten gedaan had, dat het geene men hem daar voor had gegeeven, niet te vergelyken zou zyn met de vergeldingen, welke hy in *Spanjen* zou vinden, indien hy de helft zo veel voor Koning *Philips* verricht had, en dat zyn ongewoone stoutmoedige Onderneemingen door de Spanjaarden met zo veele weldaden zouden beloont zyn geworden, dat tusschen hem en een onafhanglyk Vorst weinig of geen onderscheid zou gevonden werden enz. Waar op *Byron* zich noch niet willende bloot geeven hem weg zond, onder toezegging, van hem op gelegener tyd deswegens te onderhouden. Weinig dagen verliepen 'er wanneer *Pycotte*, weder gehoor verkreeg, 't welk van gevolg was, dat 'er met den Aartshertog eene heimelyke Conferentie werd gehouden. Tot de Conferentien met den Hertog van *Savoyen*, de Graaf van *Fuentes* en met den Spaanschen Ambassadeur werd gebruikt, zeeker *La Fin*, aan wien hy betuigde Doodvyand te zyn van den Maarschalk *Desdiguires*, en dat hy zich in veele Schulden had moeten steeken door den dienst des Konings. Behalven deeze handelde *Byron* ook, met zeker *Renaze*, en met den Baron *de Lux*. Door de

laatste

laatste dat hem de Dogter van *Savoyen* ten Huwlyk zou gegeeven worden met een Bruidgifte van 500,000 Goude Ducaaten, benevens het Transport of Overdragt van de Souvereiniteit van *Burgondien*, onder 't doen van hulde aan *Spanjen*, indien hy de Koning en zyne Kinderen om het leeven bragt, gelyk men hem te laste legt, wanneer men zelfs een gedeelte van dat Ryk in de Staten van den Koning zou inlyven. Dog dat hy door de voorsz. Persoonen teffens aan den Hertog vroegtydig bericht zou geeven omtrent de te beraamen toeleg op 's Konings Leven; en dat hy in het Beleg van de Sterkte *St. Catharina* by *Geneve* den Koning zou doen sneuvelen ter plaatze, werwaarts hy den Hertog zelfs zou brengen, en dan aan hem beschryven het teeken waar by hy hem zou erkennen, enz.

La Fin te *Milaan* met den Graaf van *Fuentes* de begonne onderhandeling voortzettende, gaf hem deeze te kennen, dat den Staat zich niet dan zeer bezwaarlyk op de Franschen zou konnen betrouwen, of men moest op de een of andere wyze trachten de Princen van den Bloede met tak en wortel uit te roeijen, en met den Koning en den Dauphin een begin maaken, waar over *La Fin* zich zeer gevoelyk gehoond toonde. Waar op *Fuentes* van voorwerp veranderende, in de daar na volgende zamenspraak grooten argwaan op *La Fin* vatte, aan *Byron* door een ander kanaal ernstig verzocht, hem door een bekwaam middel van kant te helpen, en zich dus van hem op eene behendige wyze te ontdoen; het geen *La Fin* ontdekkende niet minder behendig deezen dans wist te ontspringen. De Koning eenig onderrichting hebbende van 't geen 'er omging, werd het overige door *La Fin* zelfs te kennen gegeeven. *Byron* hier op ten Hove ontboden zynde, ontschuldigde zich in den beginne om niet aldaar te verschynen, maar de President de *Jeannin* wist hem op het krachtigste hier toe over te halen. *La Fin* die hem eigenhandig schreef, dat hy het geringste niet van dien handel ontdekt had, de gunst, waar mede hem de Koning de voorige zaaken van het Huwlyk met de Princes van Savoye, vergeeven had, dit alles bewoog hem ten laatsten om op weg te gaan, en dus arriveerde hy op den 13 Juny te *Fontainebleau*. Zeer vroeg ten Hove verschynende werd hy daar volgens gewoonte, ten uitersten vriendelyk van den Koning ontfangen, door denzelven over veele zaaken ondervraagt,

en beschuldigt, dat hy op nieuw geheimen handel en verstand met *Spanjen* en *Savoye* onderhield; hem teffens op zyn Koninglyk woord de sterkste beloften en verzeekeringen doende, van hem alles ten eenemaal te zullen vergeeven en kwyt te schelden, indien hy oprechtelyk wilde bekennen. Maar daar toe was hy niet te brengen, en alle de voorstellingen des Konings waren vruchteloos; dus hy hem verzocht by den Graaf van *Soissons* te gaan soupeeren; daar komende deed deeze op last des Konings de uiterste moeite, om hem tot bekentenis te brengen, doch alles was te vergeefsch. 's Anderen daags weder by den Koning verschynende werd hy door die Vorst nader en scherper onderzocht en hem dit stuk kragtiger opgedrongen, echter werd zulks nogmaals van hem ontkent en eindelyk met eeden bevestigt, daar by voegende dat alles onwaar en verdicht zynde, hy zyne Majesteit instantelyk verzocht, om hem in staat te stellen, door het noemen van zyne Lasteraar den zelven in Rechten te kunnen vervolgen, en de welverdiende straf te doen ondergaan. 's Avonds werd hy verzocht met de Koninginne *à la Prime* te speelen, 't welk hy deed, edoch met een zeer ongerust gemoed. De Koning die zulks gade sloeg ging door 't Vertrek heen en weer wandelen en vroeg zomwylen wie dat 'er won?

Dit Spel midlerwyl wat laat duurende, gaf de Koning te kennen dat hy lust tot slaapen had, en na dat dus yder de Kamer ruimde, deed de Koning een laatste aanspraak aan *Byron*, om hem was het mooglyk door schuldbekentenis te behouden. Maar ook dit verzoek bleef vruchteloos, vermits hy bestendig volhardde, met te zeggen dat hy anders niets wist. Goed zeide de Koning, ik zal het uit den Graaf *van Auvergne* wel weeten te krygen, welke Edelman eenige voorteekenen merkende, onder het speelen aan *Byron* in het oor luisterde, dat het voor hun beiden niet goed was aldaar te zyn. Dus de Kamer uitgaande, zeide de Koning, vaar wel *Byron* gy weet wat ik u gezegt heb.

Den Heer *van Vitry* volgde hem, en 't gevest van zyn Deegen vattende, gaf hy *Byron* te kennen den last die hy van den Koning ontfangen had, om hem reekenschap te geeven van zyn Persoon en dat hy dienvolgens zyn Zydgeweer aan hem moest overgeeven. Gy raskalt zeide *Byron*. Ik doe niet, herhalde *Vitry*, dit heeft den Koning my bevolen. Toen verzocht *Byron* om den

Koning

Koning te moogen ſpreeken, doch hem werd geantwoord, dat zyne Maj. reets vertrokken was. Ach zei *Byron* myn Deegen, welke zo veel dienſten aan Vrankryk heeft gedaan en dus ontgordde hy denzelven, gaf hem aan *Vitry* over en werd in een Vertrek gebragt. Den geheelen Nacht deed hy niet dan vloeken, klagen en alderhande verwytingen uitſpreeken, eenige van zyn Volk ſloegen hunne handen aan den Degen, wanneer men hem arreſteerden, maar werden meede terſtond vaſt gehouden.

Omtrent het zelfde oogenblik werd den Graaf *van Auvergne*, Natuurlyke Zoon van *Charles*, Koning van Vrankryk, als medeplichtig zynde, door den Heer *van Praslin* insgelyks gevangen genomen, die zonder de geringſte ontſteltenis, zyn Zydgeweer over gaf, zeggende: zie daar, myn Deegen die nooit anders dan wilde dieren heeft doen ſneuvelen! Waarna hy mede in een Vertrek gebragt zynde, dien geheelen Nacht geruſt ſliep,

Ten huize van *Byron* ſtonden dezelfde nacht alle zyne Paarden gezadelt en getoomt, onder andere 3 Paarden uit het Land van *Artois*, zeer vermaart door hunne groote ſnelheid, dus hy in die nacht niet gevangen genomen zynde, zeekerlyk met de vlucht zou ontkomen zyn, maar de Koning had op alles met byzondere naauwkeurigheid doen letten, en in tyds voorzorg doen gebruiken.

Op den 15 Juny deed *Byron* den Koning verzoeken, dat hy in tyds, wilde zorge doen dragen dat de Baron *van Lux* zyn aanſlag in *Bourgondien* niet ter uitvoer konde brengen. Beide de voorsz. gevangenen werden vervolgens na *Parys* gebragt. Wanneer men *Byron* door het Gerecht deed ondervragen, ontkende hy in den beginne alles met de uiterſte trotsheid, maar veranderde echter eerlang en wiſt zeer weinig ter zyner verſchooning by te brengen. Men wil dat hy een eigenhandigen Brief aan den Koning zou hebben geſchreven waar by hy op het beweeglykſte ſmeekte, dog ter betrachting zyner veele en groote Dienſten, welke hy aan zyne Majeſteit gedaan had, hem het Leeven te willen ſparen. Dat hy hem te binnen bragt die Goedheid en Langmoedigheid, waar meede hy ook zyne bitterſte Vyanden behandeld had; dat hy zyn vertrouwen alleen ſtelde op de Goedertierenheid en de Clementie des Konings, hopende dat zyne Majeſteit hem andermaal deeze misdaad zou vergeeven wanneer hy zyn Leeven

voor-

voortaan ten Dienste des Konings en het Vaderland getrouwelyk zou opofferen. En indien, hem dit tegens verwagting in *Vrankryk*, niet mogt worden toegestaan, dat hy dan verzogt, ten minsten als een Banneling naar *Hongaryen* te mogen gaan, om aldaar tegens de Turken merkwaardige diensten ten voordeele der Christenheid te doen, als wanneer hy zou betoonen niet ontaart te zyn van 't aloude Adeldom en de Dapperheid der Fransche Natie, en de konst van oorlogen aldaar in oeffening stellen welke hy van den Koning zyn Meester geleert had. En zo hem ook dit verzoek wierd geweigerd, deed hy deeze laatste Beede: dat men hem in zyn woning mogt opsluiten, onder beding dat hy, indien hy ooit over desselfs drempel kwam, zich niet alleen aan de wreedste Dood wilde onderwerpen, maar zelfs de eeuwige verdoemenis ende Pynen der Hellen ondergaan; hy beklaagden tans te laat, dat hy zo jammerlyk bedroogen en deerlyk misleid was geworden door zodanige Perzoonen, welke niet schroomden om snood en vuil gewin anderen in het gevaar en verderf te storten; hy bekende nu 's werelds Ydelheid en Boosheid, en zyn eige Lichtvaardigheid en Onverstand, waardoor hy zich in dien akeligen toestand bevond welke hem Traanen afperste en doodelyk bekommert maakten.

Op den 18 Juny, begaven de naastbestaande van *Byron* zich ten Hove, deden een voetval voor den Koning en de Heer *La Forche* sprak den Koning, in substantie aan op de volgende wyze.

„ Sire! wy hebben altoos geweeten, dat Uwe Majesteit nooit „ kwalyk genomen hebt, wanneer zyne Onderzaaten hunnen nood „ aan hem in ootmoedige Smeekschriften te kennen geeven. „ Wy vallen Uwe Majesteit te voet, verzeld van de wenschen „ en de harten van duizenden uwer getrouwe onderdanen, om „ Genade en geen Recht voor deezen armen ongelukkigen af„ tezmeeken: God eischt van ons, dat wy onze Schuldenaren „ vergeven gelyk wy willen dat hy ons vryspreeke van onze zon„ den. De Menschen hebben U de Kroon niet gegeven die gy „ draagt maar GOD heeft U die gegeeven. De Koningen kun„ nen niet beeter hunne Macht en Vermogen te kennen geven, „ dan door het verleenen van Genade en van Vergiffenis. Sire! „ Wy begeeren U geenzins aan het geringste gevaar bloot te „ stellen, maar alleenig dat Uwe Majesteit het Leeven schenke

„ aan

„ aan deeze ongelukkigen, en voorts na welgevallen met hem 1602.
„ handele. Vervloekt moet voor altoos blyven de onbepaalde
„ Eerzucht die hem onvoorzichtig misleid heeft, gelyk mede zyn
„ al te groote lichtvaardigheid, welke hem dus gehaat en affchuw-
„ lyk heeft doen worden voor het oog van de geheele Wereld.
„ Gy hebt anderen Genade beweezen, die misschien in grovere
„ Misbedryven vervallen waren.

„ Sire! laat doch eene geheele Familie geen onuitwisba-
„ re schandvlek aangewreeven worden, en ons in geen altoos
„ duurende Verachting vallen welke ons eeuwig zal blyven aan-
„ kleeven. Wy herhaalen nochmaals, dat wy geen Recht maar
„ Genade van Uwe Majesteit afzmeeken. Wy ontkennen geen-
„ zins, dat hy zich niet aan zwaare misdaaden heeft schuldig
„ gemaakt tegens Uwe Staten. Ziet terug en herdenkt de uit-
„ muntende diensten, welke zyn Vader en hy zelfs gedaan heb-
„ ben; doet hem uwe goedertierenheid gevoelen, hy die maar
„ voornemens is geweest tegen u te zondigen, terwyl gy te meer-
„ maalen aan de zulke vergiffenisse hebt verleent, welke hun
„ Misslag alreeds ter uitvoer gebragt hadden. Ziet hier Sire!
„ het verzoek van uwe nederige en getrouwe Dienaaren, welke
„ zich vleijen dat hunne Beede uit hoofde Uwer Majesteits aan-
„ geborene goedertierenheid en zachtmoedigheid, goedgunstig
„ zal verhoord worden.

De Koning gaf aan de Supplianten het volgende antwoord:
„ Ik heb het zmeekschrift myner Vrienden en getrouwe Onder-
„ danen, 't geen ik hen ten goede houde, ontfangen, my in
„ dit geval zeer verschillende gedragen van myne Voorzaten,
„ welke nooit wilden gedoogen, dat Vrienden of Bloedverwanten,
„ tot voorspraak mogten verstrekken, van de zulken die zich aan
„ grove en verregaande misdaden schuldig gemaakt hadden,
„ 't geen zo verre ging dat Vader nog Moeder voor hare
„ Kinderen, nog de eene Broeder voor den anderen dit niet
„ vermogten te doen. Want nooit wilde *François de II* toestaan
„ dat de Gemalin van den Prins *van Condé*, myn Oom, hem om
„ vergiffenis zou verzoeken voor haar Echtgenoot.

„ De Genade welk gy lieden verzoekt, aan den Heer van
„ *Byron*, te verleenen zou geen Barmhertigheid en Goedertie-
„ renheid van my zyn, maar veel meer eene grote wreedheid. Was

„ het slegts eenig byzonder belang waar door ik benadeelt wierd, ik
„ zou hem ongevraagt dat kwyd schelden, en vergeeven hem zulks
„ ook van gantscher Herten, maar het betreft den Staat waar-
„ ik alles verschuldigt ben aan als mede, myne Kinderen welke
„ ik verplicht ben te maintineeren en te beschermen. Want ik
„ zou my aan ondankbaarheid, onmenschelykheid en aan de scherp-
„ ste verwyten bloot stellen, indien ik hierin eenigzins nalatig
„ bevonden wierd. En vermits myn leven, dat van myne
„ Kinderen en het welvaaren van het geheele Koningryk, het
„ voorwerp zyner misbedryven is, zal ik de uitspraak, daar
„ van over laten aan het gewoone Recht, wier loop ik in
„ deezen niet stremmen kan, en wier vonnis alles zal beslissen.
„ Ik zal van myn kant al wat mogelyk is ter zyner verontschul-
„ diginge gaarne bybrengen, en ik staa uwlieden gewillig toe,
„ ook van uwe zyde alles te doen, wat hiertoe dienen kan,
„ ten zy hy vervallen in 't *Crimen læsæ Majestatis*, of laster van
„ gekwetste Majesteit, als wanneer geene Ouders voor hunne
„ Kinderen, geen Vrouw voor den Man, noch de eene Broe-
„ der voor den anderen vermogen voorspraak te doen. Derhal-
„ ven moet ik u waarschouwen dat de grote genegenheid, wel-
„ ke gy hem toedraagt, u niet aanzette om my te haaten wee-
„ gens eene zaak, die ik u weigeren moet; wat de Infamie of
„ Schandvlek betreft, die gaat u in geenen deelen aan, maar
„ valt alleen op zyn Perzoon, want de Connetable van *St. Pol*
„ daar van ik afstamme, en de Hertog *van Nemours*, wiens Erf-
„ genaam ik ben, hebben my met geen Infamie ofte Schandvlek
„ bedekt; gelyk ook niet de Prins van *Condé* myn Oom, die
„ zyn hoofd zou verloren hebben byaldien Koning *François* de
„ II. de dag voor de uitvoering van zyn vonnis niet was komen
„ te overlyden, en daarom kond gy en alle nabestaande van *Byron*
„ hier door geen schande behaalen, indien gy slegts volhard my
„ de verschuldigde trouwe te bewyzen waar van ik my ondertus-
„ schen verzeekert houde. Zyt niet bevreest dat ik u uit wan-
„ trouwen eenig Ampt zal ontnemen, ik zal u veeleer indien het
„ mogelyk is, met nieuwe Waardigheden en Ampten begunstigen.
„ Ziet daar den Heere van *St. Angel* dien hy van hem verwydert
„ heeft om dat hy een Man van eere was. Ik zelfs ben gevoe-
„ liger aangedaan dan gy van *Byrons* grove verbreeken. Maar

„ dat

„ dat hy alles waar van hy overtuigd staat te worden ondernomen
„ heeft tegen zyn Weldoender, tegen zyn Vriend; is 't geen
„ men niet kan verschonen.

Hier op antwoorde de Heer *de la Force* en zeide, wy allen hoopen ten minsten, dat hy immers niets zal ondernomen hebben tegens Uwe geheiligden Perzoon, waarop de Koning verder hervatte: doed alles wat eenigzins in uw vermoogen is om hem onschuldig te doen verklaren, ik van myn kant zal mede daar toe al wat mogelyk is aanwenden.

Voor het overige gebood de Koning dat het Recht zyn gang zou gaan, en wel met alle de vereischte Plechtigheeden. Dienvolgens, werd *Byron*, op den 27 July te recht gestelt, wanneer hy eene Aanspraak aan zyne Rechters deed, strekkende veelmeer om hunne Harten te raaken en ten zynen voordeele over te halen, dan ter zyner verontschuldiging omtrent het geene hem te lasten werd gelegt. Hy gaf breed op van de menigvuldige diensten aan het Ryk gedaan; hy toonde de Litteekenen zyner Wonden, welke hy gedurende 35 Jaren in den Oorlog ontfangen had; waar door veele van zyne Rechters, aan welke niet onbekend was, dat hy in zyn verhaal de waarheid niet te buiten ging, zich niet met moeite van traanen te storten konden onthouden. Hy beklaagde de elende en wispelturigheid der Menschen, vermits zy tans voor hunne oogen moesten zien, dien groten Man welke zy eertyds ter zelver Plaatze met toejuiching ontfangen, en ten Hemel verheft hadden. Dat zy hem nu moesten zien in de gestalte van een Misdadigen, die om genade smeekte met gevouwe handen, welke dikmaals de Overwinning behaald hebbende, van hen met eerbied gekust waren geworden. Hy die men eertyds de *Blixem van Vrankryk* noemde, en een zeer aanzienlyk Deel der Regeering in handen had, was tans door onbedachtzaamheid zo verre vervallen, dat hy zich genoodzaakt zag om zyn leeven te smeeken enz. Onder andere betuigde hy zyn gramschap tegen *La Fite* zyn Beschuldiger, dien hy alvorens te weten, dat hy den toeleg had hem te verraaden, by de confrontatie een eerlyk Edelman had verklaart te zyn, vermits hy altoos vertrouwde, dat die van niets gesprooken had, gelyk *La Fite* in zyn schryven aan *Byron* had betuigt. Maar toen hy eindelyk zag, dat men hem, op deszelfs beschuldiging ter dood verweezen had, werd hy zo woedende van

gramschap, dat hy zyne Nabestaande op het instantelykste verzocht *La Fite* ter dood toe te willen vervolgen, en te doen zien dat hy een Sodomiet, een valsche Munter en een Tovenaar was.

Voorts werden hem door de Rechters zyn eigenhandige Brieven voor gelegd, waardoor hy zo wel, als door de teffens aan hem vertoonde Cyffer der Correspondentie met den Hertog van *Savojen* volkomen overtuigd werd; door zyn eigene woorden en zyn onbedachtzaam spreeken bevorderde hy eindelyk zelfs zynen veroordeling. Hy beriep zich op de Vergiffenis welke de Koning hem te *Lyons*, in teegenwoordigheid van Getuigen verleent had op zyne Schultbekentenis aangaande de onderhandeling wegens het Huwelyk met de Princes van *Savoyen*, dog dit kon niet baten, als zynde verleend ten aanzien eener vroeger samensweering. Dus hy eyndelyk van 112 Rechters ter dood verweezen werd, als schuldig bevonden zynde aan 't *Crimen læsæ Majestatis*.

Ter uitvoering van dit Vonnis werd te *Parys* op de Plaats *la Greve* genoemd, den 31 July een schavot opgerecht, dog op nader Bevel des Konings werd, hem op verzoek zyner Vrienden uit enkel Genade vergund, op het Plein, binnen het Kasteel *de Bastille* genoemd, onthälst te worden, waarby men omtrent 200 Aanschouwers toeliet. Des Voormiddags begaven zich de Cancellier en eenige Heeren van den Raad by den Gevangenen, aan wien men het Vonnis voorlas, 't geen hy met het grootste ongeduld aanhorende zeer dikmaals de Leezing stoorde, met uit te roejen, dat hy onschuldig werd veroordeeld, en of 'er dan geen Genade voor hem te hoopen was, smeekende voorts alle zyne Vrienden om hulp en voorspraak, doch niemand wilde jets meer voor hem doen en hy vond zich van allen verlaten. Hy werd vervolgens met de gewone plechtigheeden van alle zyne Ampten en van de Waardigheid van Ridder gedegradeert. Hy betreurde hartelyk doch te laat zyne onbedachtzaaamheid, en Wanbedryven. Alle perzonen die hy in 't oog kreeg hield hy voor Booden welke zyn Pardon aanbragten. Des nademiddags werd hy nochmaals op verschillende stukken scherp ondervraagt. En na dat men hem noch eenigen tyd vergund had, om zich met zyn Bichtvader te onderhouden, werd hem aangezegt, dat zyn sterf uur verscheenen was. De Scherprechter wilde hem de handen binden, maar hy dreigde denzelven te zullen worgen, zo hy hem,

voor

voor ofte na zyn dood, anders, dan met den slag van het zwaard, genaakte, of de handen aan hem sloeg; hy gedroeg zich wyders, onder het uitbraken van yslyke Vloeken, in woorden en werken, als een uitzinnig en woedend Mensch. De Biecht afgelegd zynde en de Absolutie ontfangen hebbende verzocht hy den Cancellier verlof, zyn laatste wil of Testament te mogen opstellen dat hem vergund werd: Hy maakte daar in onder anderen, aan zyn Natuurlyken Zoon en desselfs Moeder een aanzienlyk Legaat, en verzogt den Koning by Missive dat zyne Dispositie, volgens zyne meening, mogt werden ter uitvoer gebragt. Uit de gevangenis treedende gaf hy zyn Kleed, Handschoenen, en eenige Ringen en Geld aan de omstaande Perzonen ter zyner gedachtenisse en verzogt aan een Edelman, zich te willen belasten met 3 Ringen, welke hy hem ter hand stelde, om die wyders te bezorgen, te weeten de een aan zyne Zuster *de St. Blankaart* en beide anderen aan zyne Zuster *Rowsy*: Hy herhaalde dikwils de woorden moet ik dan sterven! Ach my ellendig Mensch! waar hy by voegde: Wel aan, zo het niet anders zyn kan, laat ons de dood ondergaan.

Wanneer hy omtrent het Schavot kwam werd hy bleek in zyn aangezicht, en op de Trap deed hy zyn laatste Gebed tot GOD. Hy bekende, in der waarheid dat hy kwalyk en dwaas gehandelt had, doch dat hy de kwade raadgevingen van andere nooyt goedgekeurd had, want anders was de Koning voor ruim 10 Jaaren om 't leven gebragt geworden. Hier wilde de Scherprechter hem blinddoekken, 't geen hy niet wilde toelaten en zyn Wambuys uit trekkende, dacht hy het zelve aan jemand te schenken, 't geen de Beul niet wilde toestaan, 't welk hem gramstoorig maakte. Voorts bond hy zelfs een Neusdoek voor de oogen, en viel dus op zyne kniën, maar voelende dat de Beul, het hoofd hair, dat zynen hals bedekte, met een Schaar wilde korten rees hy woedende van gramschap schielyk op, ruckte de Neusdoek van zyne oogen af, ziende al schuimbekkende na het zwaard om, en zeide: *Wat verbindert my nu dat ik niet u en alle de Omstanders den hals breek?* waar van het Volk zodanig van schrik ontstelde, dat veele, die met grote moeite binnen de *Bastille* gekomen waren, verre van daar wenschten te zyn. Daar op verzocht hy aan een niet verre van hem staande Edelman, hem zyn hair te willen

ken affnyden, die dit verzoek niet dan met zyne traanen en het ophalen der schouderen beantwoord, waarop hy zeide: O! gy armen Bloed, durft gy my ook deezen laatsten dienst niet doen! Eindelyk vatte hy zelfs zyn hair boven het hoofd, by malkander dat *Beranton*, Luitenant van zyne Lyfwacht hem opbond, en nederknielende, stond hy weder op, zeggende: O! Dood, O! wreede Dood! dat ik doch van myn gemoed niet kan verkrygen, dezelve gewillig te ondergaan; en zich naar zyn Biechtvader keerende, verzocht hy denzelven den Koning te willen verzeekeren, dat hy als een goed Catholyk Apostolyk, en in het Geloove der Roomsche Kerk gestorven was. Verders vermaande hy de Aanschouwers met weinig woorden, dat zy zich doch niet mogten, aan kwaden raad gehoor te geeven en zich door Bedriegeryen te laaten misleyden. Ten laatsten bond hy zelfs zyne oogen wederom toe, viel ten derden male op de kniën needer, roepende: Myn God! Myn God! ontfermt U over my; En voorts tot den Beul zeggende slaat nu, haast u; slaat nu, was met dit laatste woord den Hals af. Het Lighaam werd zonder eenige Ceremonie in de Kerk van *St. Paul* begraven, en zyne verbeurt verklaarde Goederen werden van den Koning, voor het grootste gedeelte, aan zyne Nabestaanden geschonken.

Dit was het einde van *Byron*; een Heer, wiens Hoogmoed oneindig, wiens Eerzucht onverzadelyk was; die in de Krygsverrichtingen, zyn Vaderland zo veele diensten beweezen had, dat hy voor geen Fransman behoefde te wyken, voor dat hy zyne Glorie en Roem, zo vaak Opperveldheer te zyn geweest, door snoode aanslagen en daar op gevolgde schandelyke dood, door Beuls handen, bezwalkte. Dus heeft Staatzucht binnen het kort bestek van 2 Jaren, door een rampzalig einde de Wereld en hun beider Vaderland beroofd van twee, der eerste en voortreffelykste Persoonen der Souvereinen van *Engeland* en *Vrankryk*. Maar gelyk *Essex* meer te verontschuldigen was, zo was ook zyn Dood bezadigt en gerust. Daar in tegendeel het gesmeede Schelmstuk en de wel verdiende wraak des Heemels *Byron* zo verre vervolgt hebben, dat godloosheid met dolle woede hem tot aan den oever des Doods verzelden. Waar uit men de menschelyke broosheid, en de Oordeelen GODS ontdekt, omtrent de zulke welke van hem verlaten zyn, en voorneemen

in

in verkeerden zin te leeven en te sterven, gelyk het volgende geval komt te bevestigen. *Byron* kennis hebbende aan zeker *la Brosse*, in de Sterrenkundige Wetenschappen zeer bedreven, verzocht hem zyne Nativiteit te willen stellen, om hem zyn aanstaande geluk of ongeluk te voorzeggen; dit verzoek deed hy kwansuys onder eens anders Naam. *La Brosse* bemerkende, dat hy het zelfs was, wilde hem in het begin niets zeggen, maar hy liet zich eindelyk hier toe overhalen en verklaarde, dat die Persoon tot groote Krygs en Eer-Ampten stond bevorderd, ja zelfs Koning te worden, indien zeker teeken zulks niet kwam te beletten. Dit teeken wilde hy absoluit weeten, en na dat *la Brosse* weigerig gebleven was, voegde hy 'er eindelyk by, hoe zyne Nativiteit uitwees, dat hy zo veel zou ondernemen, tot dat hy ten laatsten zou onthalst worden, waarom hy den voorsz. *la Brosse* wakker afroste en hem in zyn Wooning opsloot.

Geene Religie altoos hebbende, dreef hy den spot met alle Godsdienst. De Baron *Lux* verhaalde hem eens, dat zeeker *Capucyn* in zyne tegenwoordigheid aan den Aartsbisschop van *Lyons*, die op sterven lag, had gezegt: dat GOD, ziende de Mensch geenzins op de verbetering van zyn leven en gedrag bedacht, hem verliet, en overgaf aan zyn verkeerde zinnen, en of schoon van hem verworpen, echter aan het zodanige perzonen wel genot van veele Wereldsche Goederen en Geluk, en zelfs toestond, dat hen alles naar wensch gelukte enz. waar op *Byron* antwoorde: dat hy, op diergelyke Voorwaarden ook wel wilde verlaten worden, welke gevoelens hy by alle gelegenheden herhaalde, en dus gruwelyke denkbeelden voede.

De Graaf *van Auvergne* die insgelyks gevangen zat, werd, door voorspraak zyner zuster van Moeders weegen, welk Maîtres of Byzit van den Koning was, vry verklaard, en zommige der andere gevangenen werden als deelgenoten aan het Misbedryf van *Byron* om het leven gebragt.

De Maarschalk én Hertog van *Bouillon* liep mede in het oog als of hy kennis gehad had van den aanslag van *Byron*, en dat hy getracht had de Gereformeerden in 't Harnas te brengen, het geen men meende te hebben ontdekt uit eenige geheime Onderhandelingen met de Hervormdé Predikanten, om de Roomsche Religie op het Synoode te helpen veroordeelen, en dat de Hertog zich

dan

dan als hun Hoofd zou opwerpen. Derhalven naar *Parys* en ten Hove ontboden zynde, wilde hy zich geenzins aan het oordeel onderwerpen van zyne Vyanden, welke hy aldaar in meenigte had, maar hy nam aan te *Chartres* te zullen verschynen, zynde die Plaats door de Regeering bepaalt, ter bestiering van het behoorlyk Recht, voor die van den Hervormden Godsdienst. Doch de Koning eischte, dat hy een Officier van de Kroon zynde, te *Parys* in Rechten behoorden te verschynen. Maar voor de gevolgen bedugt zynde, begaf hy zich wel naar *Chartres*, dog trok van daar heimelyk naar *Duitschland* by zyn Zwager den Paltzgraaf en Keurvorst. Hier bleef hy een geruimen tyd, vermits hy de gramschap des Konings kennende, dezelve liever wilde ontgaan, dan op belofte te vertrouwen, en om dus tyd winnende, eindelyk middel te vinden, om den Koning te bevredigen. Om welke redenen de Keurvorst als Afgezant naar *Vrankryk* zond, de Graaf *Otto van Solms* benevens eenige andere Persoonen. Dog deeze konden geen ander antwoord erlangen dan dat de Koning zeer verwondert was, dat men zich poogde te mengen, in zaken welke enkel huishoudelyk waren, welke zyne Majesteit en desselfs Dienaren in 't byzonder betroffen, zonder dat men ooit heeft kunnen ontdekken, waarom de Koning zo vergramd op den Hertog bleef, alzo dezelve zich aangaande den toeleg van *Byron* volkomen had weeten te zuiveren. Veele oordeelden, dat hier toe eenige kwade onderhandelingen van die van den Gereformeerden Godsdienst gelegenheid gegeven hadden, en ontdekt zynde, de Hertog deswegens was verdacht gehouden. Andere waren van gevoelen, dat hem te laste gelegd wierd, dat hy, het opbrengen der Schattingen, by *Pancarte* of opene Brieven uitgeschreeven, had weeten teegen te houden. Kort om welk hier van ook de oorzaak geweest zy, hy heeft zeekerlyk zeer voorzichtig gehandeld, het Onweer vroegtydig te ontwyken, vermits het anderzints veel licht zeer slegt met hem zou afgelopen zyn. Zo 't schynt heeft hy zich gespiegelt aan den misslag van den Graaf van *Essex*, die zich binnen 24 uuren tegen zyne Vyanden naar *Zeeland* of *Vrankryk* in veiligheid stelden, en vervolgens zyne verzoening en pardon had konnen uitwerken.

Wy keeren tans weder tot de Nederlanden. Hier voren hebben wy gezien dat de nieuwe Graaf *Enns*, op den 5 October

1599,

1599, van de Ingezeetenen te *Embden* met alle goedwilligheid is ingehuldigt geworden. Kort daar na wist hy veele Edelen en andere Personen, welke zeer tegen zyn Vader en hem geweest waren, op zyne zyde over te haalen, te weeten, de Heeren *van Knipbausen*, Jonker *vau Riesom*, *Dotia Wiarda*, Syndicus, en de twee Burgemeesters met de Secretaris. Hy gaf ook zyne Dochter, de Erfgenaam *van Esens*, aan zyn eigen Broeder Graaf *Jan*, ten Huwlyk, waartoe hy van den Paus verlof verkreeg, onder belofte van den Roomschen Godsdienst en de Jesuiten in zyne Staten te dulden, welke Godsdienst door zyne Voorouderen uit den Lande gebannen was, gelyk hy werkelyk te *Paderborn* ondernam, wordende alleenlyk Roomschgezinden tot de Hofbedieningen toegelaten. Hier door kwam hy by veele in opspraak? Men begon hem verdacht te houden, als of hy met den Koning van Spanjen en den Aartshertog *Albertus* geheime verstandhouding had aangegaan, om 't een of ander te onderneemen, ten nadeele der Vereenigde Nederlanden. Althans hy bragt de Regeeringsform op een voet, waar uit bleek dat hy een willekeurig gezag wilde oeffenen. Onder den dekmantel van bystand te moeten geven aan den Keizer tot den Oorlog in Hongarye, en teegen de Turken, schreef hy zeekere Schougelden en Impoften op de Schoorsteenen uit, en gebood nieuwe Collectepenningen, nevens andere ongewoone Lasten, Schattingen en Ongelden op te brengen, en poogde de Onderdanen of Ingezeetenen hier toe met list of met geweld te dwingen. Die van *Embden* deeden hier tegen de sterkste Vertogen, doch dezelve niet vruchtende, weigerden zy grondig deeze nieuwigheden toe te stemmen. En vermits de Inwoonders van *Noorden*, eene niet ver van *Embden* afliggende Stad, niet lang geleeden, in 't Jaar 1602 volstrekt gewygert hadden, de huldiging aan hem te doen ter oorzaake, dat deeze Stad, in lyftocht of ter residentie der Vorstelyke Weduwe zyne Moeder was gemaakt en behoorde, welke Princes de Dogter was van den Koning van Zweeden, en nooit wilde toestaan en nog minder bewilligen, dat de nieuwe Schattingen aldaar werden ingevoerd, zo nam Graaf *Enns* veel Krygsvolk onder verscheide valsche voorwendzelen in zynen dienst, en trok met drie Vaandelen Voetknechten en eenige stukken grof Geschut derwaarts, over welke Troepen hy het bevel aanvertrouwde aan den Overste Jonk-

1602.

heer *Willem van Kniphausen*. Dezelve ontwapende de Burgery, deed ze op de Markt verschynen, en die met Krygsvolk omcingelen, met gevelde Spiessen hen op het lyf dringende, werdende te midden van dezelve een Galg opgerecht, als wanneer hun Vonnis door den Generaal-Aditeur overluid werd voorgeleezen, waarby hun lyf en goed verbeurt verklaard werd, neevens alle hune Privilegiën. Doch de Lyfstraffe werd in eene zwaare Geldboete veranderd, welke zy ten eersten ter begroting van 33,000 Ryxdaalders moesten opbrengen, en zich meede verbinden, gedurende vyf achter een volgende Jaaren, het voorsz. Schoorsteen ofte Schoongeld te voldoen, waarna alle de Burgers hoofd voor hoofd onder de gemelde Galg moesten door gaan, ten blyke, dat hunne onwilligheid ende ongehoorzaamheid deeze Halsstraffe hadden verdiend, het geen wy in het onderstaande Plaatje afschetzen.

Hier ziet men een kring van gewapend Krygsvolk, hun Geweer op die daar in beslootene Burgery aanleggende, terwyl de Generaal Auditeur naast de in het midden der Markt opgerechte Galg hun Vonnis dat hy in de handen houd afleesd, en waar na de Burgers een voor een onder de voorsz. Galg doorgaam.

Voorts werden zy noch gedwongen om 15,000 Gulden daar en

en boven te betalen, en hem ter hand te ſtellen zeekere Perſoonen, om daar meede naar welgevallen te handelen. Zommige Edellieden aldaar werden mede zeer hard gehandeld, en na dat dezelven allen op den 2 Juny voor hem een voetval gedaan hadden, voerden hy 'er noch eenige met zich gevangen weg; voorts wiſt hy van den Keizer zeekere Bevelen te erlangen, inhoudende verbanning uit den Lande van een gedeelte der voornaamſte Regeerders en de aanzienlykſte Burgers van *Embden*. Van wegen de Stad *Embden* verſcheenen in 's *Gravenhage* verſcheide Gedeputeerden, *Lubbo Sickens* en *Jan Amelink* Burgemeeſters aldaar, om by de Vereenigde Staten hunne bittere klagten in te brengen tegens den moedwillen de buitenſporige behandelingen van Graaf *Enno*, ten eenemaal ſtrydig met het onderling Verdrag te *Delfziel* geſlooten, naamlyk: Dat hy hen zocht met geweld naar zyn zin te zetten, onder bedreiging met hen te zullen omſpringen, gelyk hy met die van *Noorden* gedaan had; dat hy, onder valſch voorgeeven van den dienſt des Roomſchen Keizers tegen de Turken, meer Krygsvolk aannam, als het Land vermogend was te onderhouden; dat hy, door het op zyne zyde hebbende Scheepsvolk allerhande geheime practyken met *Spanjen* geſloten had, onder voorwendzel van een neutrale Koophandel en Navigatie op dat Ryk te dryven en te onderhouden, zoo en gelyke meer.

Dit verhaal onder de daarby gevoegde omſtandigheden, maakte zo veel indruk op de Staten, dat zy aan die Stad eenigen onderſtand beloofden, gelyk dan ook op den eerſten dag van Pinxter, Kapitein *Knoop* met 4 Vaandelen Frieſche Voetknechten binnen *Embden* trok, bezettende de Rivier met Hollandſche Scheepen, in den tyd dat Graaf *Enno* met zyne Benden maar omtrent een Myl daar van afſtond, om door die van zyn aanhang te *Embden* woonende, binnen de Stad te worden ingelaten. Van wegens de Staten der Vereenigde Nederlanden, werden wyders eenige Gecommitteerden derwaarts afgezonden om met de Roomſch-keizerlyke Gedeputeerden en die van den Graaf deeze geſchillen in vriendſchap te vereffenen, doch te vergeefſch.

Voorts deed de Graaf de Dorpen *Hinta*, *Larrelt*, *Klinterberg*, *Ryſſum* en *Knock* verſterken, en die met Krygsvolk bezetten, om zich meeſter van de Rivier de *Eems* te maaken en wyders te *Leegerhorn* een ſterke Schans doen aanleggen, bekwaam om die van

Embden in toom te houden. Dit was een Schans by uitstek groot, hebbende 5 Bolwerken, 180 voeten breed en dik. Elk Bolwerk besloeg 500 voeten in zyn lengte, was 80 voeten dik en de Graft rondom 140 voeten wyd; zo haast deze Schans in staat van verdediging gebragt was, werd zy met het benodigde Volk bezet, en wyders noch eene andere aangelegd op de *Eylslemer-zyl* ten einde aldaar meede het uit en inloopen der Scheepen te verhinderen.

De Inwoonders van *Embden* zich door alle die Werken ingesloten ziende, en hoe men hen dus onder 't juk zocht te brengen, lieten niet af den geheelen Soomer, op nieuw de hulp der Staten te verzoeken, om uit dit dreigend gevaar en de benaauwtheeden te werden verlost. Zy waren echter genoodzaakt ter verkryging van dit verzoek zo lang te wachten tot dat, het beleg van *Grave*, waar mede men tans bezig was, door de overgave deezer Stad eindigde, wanneer de Staten, na dat alle hunne pogingen, door vriendelyke vertogen, by den Graaf vruchtloos gebleven waren, met het begin van dezen Winter noch derwaarts afzonden, de Ritmeester *Warnar van Houte* anders *du Bois*, geboortig uit *Braband*, als Commandant en Chef, met 12 Vaandelen Voetknechten, van verscheidene Natiën behalven de 6 Vaandelen, die Guarnizoen in de Stad hielden, en drie andere, welke die van *Embden* hadden aangenomen, nevens 3 Cornetten Ruitery, welke met het eindigen der Maand October de *Eems* passeerden niet tegenstaande het vergaderde Leeger van Graaf *Enns* 't geen wel 4000 Mannen sterk was. De voorsz. Staatsche Volkeren beschoten de Schans en het Dorp *Hinia* veroverde dezelve stormenderhand en bezettenze met een Vaandel Voetvolk, waarna zy hun marsch voortzetten naar *Grietzyl*, welke Stad zich by verdrag overgaf, de Bezetting van de *Eylslemerzyl* Schans het hazenpad koos, en op hunne terug togt *Ryssum*, *Larrelt* en *Klinterberg* mede verlaten vonden, dus die van *Knock* genoodzaakt werden zich, en het daarinne liggende grof Geschut, insgelyks over te geven.

Voorts rukte de Generaal *van Houten* anders *du Bois*, voor de grote Schans van *Loegen* met meer dan 700 Mannen Infantery bezet, onder den Gouverneur Jonkheer *Willem van Kniphausen* de Bezetting was van Oorlgs en andere Behoeftens zeer wel voorzien,

zien, had 16 metale Kanonnen halve en heele Veldslangen en 8 yzere Gotelingen, vermits de voorn. Graaf deze Schans tot den voornaamste Zeetel van dien Oorlog bestemt had.

De Commandant der Hollandsche Troepen maakte zyne Afsnydingen en Approches met groten yver en gerustheid tusschen twee Dyken, 't geen echter ligtlyk had kunnen verhinderd worden, byaldien de Bezetting wat meer in de krygskunde was bedreeven geweest; want was aan de eene zyde deeze Vesting noch niet volrooid, zo waren de Belegeraren ook aan de andere kant niet boven de 1400 Mannen sterk. Deeze hun arbeid steeds voortzettende, was de Gouverneur *van Knipbausen*, zo geweldig door het grof Geschut aangevallen, dat hy gedrongen was zich op den 13 November, oude styl onder de volgende Voorwaarden over te geven. Naamlyk: dat hy met Vendels, Wapenen en Bagagie zou uittrekken met achterlating van het grof Geschut en Oorlogs-Ammunitie; dat de Gouverneur na *Lieroort* zou gebragt en het Guarnisoen met Scheepen zou vervoert worden. Alle gevangenen, 't zy Burgers van *Embden* of andere, zouden wederzyds los gelaten en voorts behoorlyk Kwartier als vooren gehouden worden, zynde daarenboven nog geaccordeerd, dat alle goederen welke door het Guarnisoen van *Loegen* mogten ontnomen zyn, aan de Inwoonders van *Larrelt*, *Twixlum* of van andere Dorpen in deze Sterkte achter moesten blyven, om die by tyd en wyle aan hunne Eigenaren te kunnen wedergeven. Aldus gedaan in het Leeger voor *Loegen* den 13 November 1602.

Deeze overwinning behaalde de Generaal *du Bois* in 3 Weeken tyds, en keerde naar *Embden*, zonder de voor deeze Stad verkregene voordeelen verder uit te breiden, schoon hy zonder veel moeiten noch *Aurik* benevens meer andere Plaatzen had kunnen inneemen. Te *Embden* met alle vriendelykheid onthaald zynde, ging hy de volgende dag weder van daar, om in de naburige Dorpen zyn Volk in de Winterkwartieren te ververschen, en met de uitgeschrevene Contributien deeze Benden te onderhouden en te betaalen. Dus werd Graaf *Enns* binnen weinig Weeken, uit zyne met zo veele kosten en moeite aangelegde Verschanssingen gedreven en het Land voor eenigen tyd in rust gezet.

De Staten der Vereenigde Nederlanden vonden goed, by Missive, aan de Keurvorsten en andere Vorsten van het Roomsche

Ryk

Ryk kennis te geeven, van de redenen, welke hen tot deeze onderneeming hadden bewogen, doordien hunne Vyanden, geheel anders daar van opgaven, en deeze verrichting overal uitkreeten voor openbaar geweld, tegens recht en redenen gepleegt, daar nochtans de Staten van goederhand en zelfs uit het Hof des Aartshertog te *Brussel*, verzekeringen ontfangen hadden, dat alle de Krygstoerustingen van Graaf Enno tegen de Stad *Emden*, geen ander oogmerk hadden, dan om deeze Stad in handen van den Koning van Spanjen te stellen, ten einde dezelve dus de vrye Vaart op de Rivier *Eems* te verkrygen, zich in derzelver Havens in veiligheid stellen, en dus van daar, zo ter Zee als te Land, in de Vereenigde Nederlanden, en de Bezittingen der Leden van het Roomsche Ryk konnen aanvallen; dat deeze onderneeming voor lang door den gemelden Graaf beraamd was, waarom de Staten van den beginne af bedacht geweest waren om partijen onderling te bevredigen, met welk oogmerk men ook eenige Voorwaarden te *Delfzyl* had beraamt, welke door den Graaf en de Stad waren goedgekeurd en aangenomen geworden. Dog dat kortelings daar na dit overeenkomst door welgem. Graaf in veele stukken was geschonden, en daar mede strydig, op de Rivier *de Eems* en in derzelver omtrek, verscheide Schansen waren opgeworpen geworden, waar door zyne gebuuren grootelyks benadeeld wierden; dat hy zig dus feitelyk, meer gezag en Recht had aangematigd, dan zyne Voorzaten ooit was toegestaan, en 't geen hem niet betaamde. Behalven deeze waren 'er noch andere gewigtige redenen, welke deeze Graaf en alle zyne Broeders by den Staten in achterdocht en argwaan bragten: Want het was noch niet lang geleeden, dat een zyner Broederen na *Spanjen* gezonden, van daar te rug komende, in dienst van den Aartshertog *Albertus* was getreeden. En *Spanjen* had mede verklaart, dat *Oost-Vriesland*, hem toebehoorde, gelyk volkomen bleek by eenige Articulen van den Vreede te *Vervins* in den Jare 1598 gesloten. Dagelyks kwamen Persoonen over van het Hof van *Brussel*, die voor waarheid verzekerden dat men in *Oostvriesland* alle onheil aan de Vereenigde Nederlanden trachte te veroorzaken. De Staten verzochten derhalven dat de Standen des Ryks hen ten goede wilden houden al het geen dat zy, ten voordeele hunner Naburen hadden noodig geoordeeld te ondernemen, en dat zy geen-

sints

zyns voornemens waren, die van *Embden* in eenige zaken by te staan, waar door des Ryks Gerechtigheeden in het geringste mogt geschonden, of aan zyne Keizerlyke Majesteit eenig nadeel veroorzaakt worden, maar dat alles wat zy voorgenomen hadden geschied was, ter redding van die van *Embden*, uit de gevaaren, die hen boven het hoofd zweefde, enz.

Na het ondergaan van dit aanzienlyk verlies, verliet Graaf Enno zyne Landen voor eenigen tyd, en begaf zich naar elders, tot het aanbrengen zyner klagten daar en zo hy bevond te behoren, stellende middlerwyl de Regeering in handen der Princes van *Holsteyn* zyne Gemalinne, van Jonkheer van *Kniphausen* en van den Raad. Deeze hebben niet afgelaten, alles in 't werk te stellen, om deze zo verregaande geschillen in der minne weg te neemen, dog hunne pogingen waren vruchteloos. En wanneer in de volgende Zomer, de Graaf zelfs in Holland kwam, werd aldaar eene nieuwe Conventie gesloten, waar van wy ter zyner tyd gewag maaken zullen.

De Kancelier Doctor *Thomas Frantzius*, als mede Jonkheer *Wilhem van Kniphausen* verzeld van een Secretaris, werden naar den Roomschen Keizer afgezonden om voor den gemelden Graaf de beleening volgens gewoonte van het Graafschap *Oostvriesland* te ontfangen. Deeze Afgezondene waaren langen tyd verleedigt om aan den Keizer en het Ryk smaakelyk te maken, het voornemen om een Admiraliteit in het Ryk op te rechten, ter bescherming en verdediging der vrye Vaart op den Oceaan of de groote Zee, langs de Duitsche Stroomen ende Havens, en dus naauwer palen te zetten aan de mogenheid, macht en autoriteit der Vereenigde Nederlanden, over welke de voorm. Graaf verplicht was, zich grootelyks te bezwaaren, om dat zy de Rykstroomen en Rivieren, met onverdraaglyke Schattingen en Tollen bezwaarden, en den *Rhyn*, de *Elve*, de *Wezer* en de *Eems* met Uitleggers en met Oorlogscheepen zodanig bezetten, dat de handel en wandel zeer onveilig en gevaarlyk maakten voor de getrouwe Onderdanen van 't Ryk, welke ooft of westwaarts wilden vaaren; dat daarenboven door de Hollanders, de Zeeuwen, de Duinkerkers, de Engelschen en de Zweeden werden aangerand en beroofd. Dit was oorzaak dat de Vereenigde Nederlanden, zich zodanig op hunne macht, welke dagelyks toenam,

ver-

verlieten, en dat 'er niets bekwamer voor den Aartshertog was, om deze ſtoutmoedige en vermetele handelwyze te breidelen, dan het oprechten dezer geprojecteerde Admiraliteit; het Ryk behoorde hier toe alles te gereeder by te brengen, om niet alleen deſſelfs Landen tegen de Vyanden te beſchermen, maar ook om zich zelfs ontzaglyk te maaken, by de geene die gelyk de Engelſchen en de Nederlanders doen, de Onderdanen van 't Ryk door openbaare Zeeroveryen en plunderen uitſchudden, en dus allen Koophandel te Water genoegzaam belemmeren. Hierom was ten uiterſten noodzaaklyk bekwaame Schepen uit te ruſten, ter beſcherming van den handel in het Ryk, in *Polen*, in *Pruiſſen* en op *Denemarken*. En de hier toe vereiſchte koſten, behoorden op den Ryksdag onder alle de Leeden verdeeld, en dus by het geheele Ryk gedragen te worden, op welken Ryksdag men derhalven de nodige voorſtellingen had te doen, ten einde de Stromen en Rivieren, hiervoren gemeld open en van de voorsz. belaſtingen, voor de Onderdanen van het Ryk, voor altoos bevryd bleven. Het geen tot groot nadeel der Gerechtigheeden van den Keizer en van het Ryk zou ſtrekken, indien daar in niet dan door klagen en proteſteeren, 't geen niet baat nog helpt, werd voorzien.

Want de Koninginne van Engeland, en de Staten der Vereenigde Nederlanden, hadden maar weinig Jaaren geleeden, by openbare Placcaten aan de Ryks Onderdanen verboden allen Koophandel met *Spanjen*, en zelfs de ſtoutheid gehad, Scheepen aan dezelve toebehorende, verbeurd te verklaaren, gelyk zy nog in den Zomer van 't voorgaande Jaar met een Schip te *Embden* te huis hoorende, hadden gedaan. Daarom zou te vreezen zyn, zo men daar in niet ſpoedig voorzag, dat dusdanige kwade Voorbeelden, door *Zweeden* en *Denemarken*, greetig nagevolgd werden, waardoor den gemeenen Man van zyne Neering beroofd, buiten ſtaat geſteld zou worden, de opgelegde Schattingen, te voldoen, en de Ryks-Stenden zouden een aanzienlyke tak hunner Inkomſten, der Tollen en Impoſten, moeten miſſen.

Dit alles ſcheen aan den Graaf een groote en ſterke beweegreden te zyn, om eene Admiraliteit op te rechten in het Roomſche Ryk, dog dat zulks diende voor de hand te worden genomen, met voorkennis van de daar in liggende Zeeſteden.

Ten

Vervolg van het verdere voorgevallene in den Jare 1602.

Ten einde met haare bewilliging de Tollen en Convoy-Gelden op te stellen en te bepalen, om daar uit te vinden de nodige Onkosten, tot het uitrusten en onderhouden der Scheepen van Oorlog en anderen. Waar tegen de Onderdanen zouden bevryd blyven van de zwaare Licenten en andere Ongelden, welke de Hollanders tans in 't Rykgebied ligten, en de Koophandel, zo in als buiten 't Ryk, zou daar door merkelyk verbeterd worden. De macht en het aanzien van den Keizer en van het Ryk zoude vergroot en de Nederlanden, dusdanige wyze schikkingen ziende, gedwongen werden, om een billyk Verdrag aan te gaan, en de Vriendschap met het Ryk beter zoeken te onderhouden. En wanneer men de voorsz. Admiraliteit, by voorraad vaststelde, zouden de Vorsten en Standen des Ryks ook te lichter overgaan tot een algemeene toestemming in het dragen der hiertoe vereischte Onkosten.

Voorts werd de Stad *Embden* van wegen den Graaf tot Residentie deezer Admiraliteit aangepreezen, want *Hamburg* en *Lubek* waren te ver afgeleegen van de Nederlanden. De *Weeser* was voor Schepen van zeekere grootte, niet te gebruiken, en de *Rhyn* kon hier toe meede niet dienen, vermits dezelve zich door de Nederlanden in Zee ontlast. *Embden* was dienvolgens de bekwaamste Plaats van alle, liggende digt by de Vereenigde Nederlanden, maar 6 Mylen van de Zee, en de Rivier de *Eems* was zeer Scheepryk, byna overal van goede Havens voorzien, waar uit men naar alle Gewesten Convooy verleenen kon.

Eindelyk poogden de Afgezanten van den Graaf, door allerlei redenen te betogen, dat geen Persoon, ter bestiering van het Ampt van Ryks Admiraal, bekwamer was als den tans regeerenden Graaf *Enno*, vermits hy de hiertoe vereischte hoedanigheeden, kennis en Jaaren had; dat hy behalven de achting en vriendschap, welke verre de meeste Mogenheeden, Vorsten en Heeren hem toedroegen, zeer bedreven was in de Scheepvaart, weetende met hoe veele wysheid, kunde en voorzichtigheid dezelve moest bestiert worden, vermits hy van zyne teedere Jeugd af daar voor altoos veel genegenheid betoond had.

Men handelde insgelyks over het getal der Schepen tot deeze on-

onderneeming nodig; hoe veel Volk en Officieren daartoe vereischt werden, en waar uit men de Onkosten zou goed maken, welke het oprechten en jaarlyks onderhouden, eener diergelyke Admiraliteit en van dusdanige uitgestrektheid zou komen te bedragen.

Daarby stelden deeze Gezanten vast, dat de voorsz. Graaf van Oostvriesland, by aldien men onverwagts een groote magt van Scheepen mogt nodig hebben, wel alleen in staat zou zyn, 1000 groote en kleine lastbare Scheepen uit te rusten, waar van ten minsten 200 met grof Geschut en de vereischte Oorlogsbehoeftens zouden voorzien zyn, om het Ryk teegen alle de geenen, welke derzelver belang zou willen benadeelen, te verdedigen, welk voordeel men in andere Havens te vergeefsch zou zoeken. Men sprak verder van de groote der Scheepen, welke andere zouden convoyeeren, en de Binnen Wateren en Rivieren van het Ryk bewaren, ook hoe dezelve uitgerust moesten worden, het geen alles, benevens het aanstellen der Officieren en het aanneemen van Krygsvolk aan het beleid en bescheidenheid van den Admiraal moest werden overgelaten.

Zedert het begin van den Jare 1600, werd door den voorsz. Kancelier Doctor *Thomas Frantzius*, by den Keizer met de uiterste kracht en iever op dit stuk aangehouden, en 't zelve door middel van den Heer *Hanniwalt* en andere Keizerlyke Raaden, telkens op nieuw aan dien Monarch voorgestelt en aanbevolen. Maar alzo tot het voltooijen daarvan het gevoelen en de toestemming der Keurvorsten, Vorsten en andere Ryks-Stenden werd vereischt, en de zaaken binnen de Landen van *Oostvriesland* een ongelukkige omwenteling ondergingen, gelyk wy hier boven gemeld hebben, zo is het oprechten deezer Admiraliteit aan den spyker blyven hangen.

Gedurende deeze Winter gingen de onderlinge geschillen, tusschen de Magistraat en de Gemeinte te *Luyk* zo verre, dat zy eindelyk van de zyde der laatste tot een openbare beroerte uitsloegen. Het Graauw verre het grootste gedeelte uitmakende, teffens tot buitensporige vryheid en muitziekte overhellende, nam met geweld bezit van de Markt en van het Stadhuis, en zette een deel van de Magistraats-Persoonen in hechtenis. Het uitschryven van zeekere Belastingen of Imposten op de middelen van consumptie, buiten bewilliging van den breeden of grooten Raad, had

alle

alle die verschillen voortgebragt, dien Raad had deze belasting alleen toegestaan, ten tyde en zo lang als *Hoey* was beleegert, maar men ging altoos voort dezelve in te vorderen, 't geen de Gemeente niet langer verdragen en dien last afgeschaft wilde hebben. Doch de voorzichtigheid en het beleid van den Bisschop deed alles weder binnen de palen van gerustheid keeren, en de Ontfangers werden aangehouden tot het doen van behoorlyke Rekening.

De hiervoren gemelde Gezanten van den Koning van *Achem*, weder in Indiën te rug gekeerd zynde, deden door het verhaal van al het geen, zy in de Vereenigde Wingewesten hadden ontmoet en beschouwt, wel haast verdwynen alle de valsche Geruchten door de Portugeesen aldaar verspreid, ten nadeele onzer Landslieden, welke zy aan de Indiaanen hadden afgeschilderd als Zee-Rovers, die zonder vaste Woonplaats overal heen zweefden en van de behaalde Buit leefden, terwyl de Portugeesen de macht des Konings van Spanjen hemelhoog verheften. De Indianen tans van de waarheid onderrecht, begreepen wel dat het veel voordeeliger voor hen zou weezen, in vriendschap met de Nederlanders te leeven, dan Onderdaanen van Spanjen te worden.

De Koning van *Ternate* een der Molukſche Eilanden, koos opentlyk de party der Nederlanders, welke op zyn verzoek, de Portugeesen onder commando van *van Neck*, by *Tydor*, het naast gelegen *Eiland*, aantasten. Maar deeze zich op hunne hoede en veilig binnen een Kasteel bevindende, werd die Attaque, na werdezyds schieten, waarby een ongelukkige schoot, den Commandant de eene hand wegnam, en eenige weinige andere sneuvelden, gestaakt.

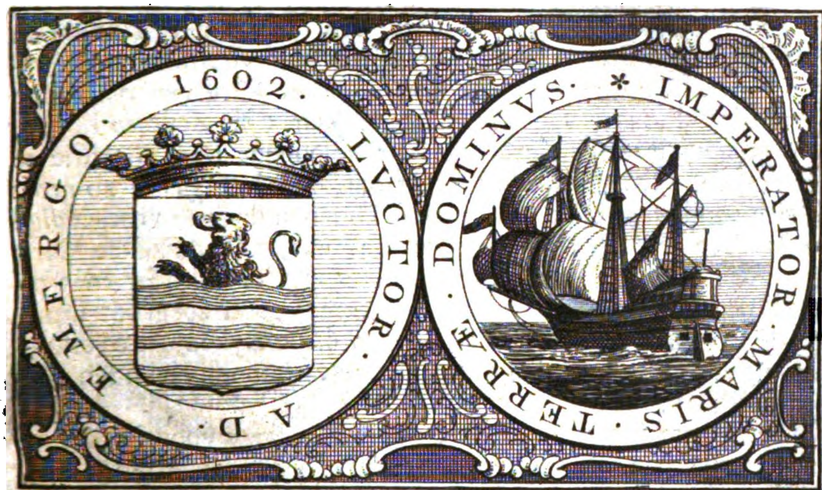
In *Patana* op de Kust van *Cochinchina* en elders was hun aankomst mede zeer aangenaam. In *Ceylon* een der grootste Eilanden, alwaar de beste Caneel groeit, gaf *Spilbergen*, aan den Koning van *Kandia*, genaamd *Fimalak*, verbitterd op de Portugeesen, van wien hy eertyds was ontvoerd en opgevoed geweest, bericht van den Staat en de zaken der vrye Nederlanden, en bevond hem tot vriendschap en bondgenoodschap met zyne Landslieden geneegen.

Ook heeft de Koning van *Jora*, een Ryk geleegen in den Landstreek van *Malacca*, mede zeer gebelgd over de snoode behan-

deling der Portugeesen, *Jacob Heemskerk*, twee Hollandsche Schepen commandeerende, zoeken aan te hitzen, om eene Caraque van ongemeene groote, in het naauw tusschen *Malacca*, eene Volkplanting van de Portugeesen en *Sumatra*, te attaqueeren, zynde die Vorst dus aanleider en zelfs ooggetuige van derzelver overweldiging. De Hollanders vergenoegd met de Buit, die groter was dan zy 'er te vooren behaald hadden, schonken hunne Vyanden, sterk omtrent 700 van verschillende kunne en ouderdom, allen het leven, ongeacht de Portugeesen, maar kort geleeden, ontelbaar veele voorbeelden van 't tegendeel gegeven, en om hunnen wraaklust te koelen, veele gevangene Nederlanders omgebragt hadden. Dit Schip of Caraque was gekomen van *Makau*, eene Stad welke de Portugeesen in het Ryk van *China* ter leen bezitten, alwaar eenige Hollanders, onlangs aangekomen, door de Portugeesen wierden opgehangen, terwyl zy aan de Chineesche Overheeden hadden ingeboezemd, dat veele niet anders dan een t'zamengerotten hoop Zeeschuymers waren. *Makau* is geleegen aan de Rivier *Canton*, langs welke den Vreemdelingen alleen is toegelaten, in het Ryk van *China* te komen, gelyk het ook niet geoorloofd is uit het zelfde Ryk, naar eenig uitheemsche Kust te zeilen, dan door den *Cinceon*, een Haven elders in dat Ryk gelegen. Het veroveren van Schatten op openbare Vyanden, bragt de Portugeesen en den Koning van Spanje groot nadeel toe, maar aan de Ingezetenen van Holland en Zeeland in 't algemeen veel voordeel, zonder nog gewag te maaken van den roem en de eere welke zy daar door behaalden. Men vond 'er echter die, alhoewel winzuchtig, hun aandeel weigerden, onder voorgeven, dat het geenzints aan Kooplieden betaamde zich door Krygsverrichtingen te verryken, waar door gemeenlyk onschuldigen nadeel leden.

Die van *Zeeland*, gelyk wy gezien hebben, een zo ryk geladen Caraque veroverd hebbende, deden eenen Leg-Penning slaan en onder de Zeeluiden uitdeelen, ten einde het Volk tot dergelyke stoute ondernemingen meer en meer aan te zetten; wy scheeten deze Penning alhier af.

Hier

Hier ziet men aan de eene zyde het Wapen van *Zeeland*, zynde een Leeuw zwemmende op de Zeegolven met de woorden: *Luctor ad Emergo*, dat is: *Ik worstele en dryf boven.* Op de andere zyde, een Schip in Zeegepraal met veele Vlaggen en Wimpels verciert, met volle Zylen in de ruime Zee en boven het zelve de woorden. *Imperator Maris Terræ Dominus*, dat is: *De Gebieder of Heerscher over de Zee is des Aardryks Meester.* Dus hier mede te kennen geevende, dat zy in en na deezen Oorlog zich zouden ontzachelyk trachten te maaken ter Zee, om dus hare Wingewesten tegens hunne trotse en laatdunkende Vyanden te beschermen.

In *Zweeden* heeft Hertog *Karel van Sudermann*, die Oom was van de Koningen van *Zweeden* en van *Polen*, en Stadhouder in *Zweeden*, met de Stenden van dat Ryk goedgevonden, het recht van die Kroon op *Lyfland* te doen herleeven, en ter staving daar van dat Land te veroveren, waarom hy een zwaren Oorlog voerde, in het voorgaande Jaar, veele Steden en vaste Plaatzen innam, Veldslagen leverde, eenige won en andere verloor, en de Kroons-Groot-Kancelier van Polen *Samoytsky*, die zich zeer sterk tegen hem had ter weer gesteld, by nacht en ontyde in zyn Leger

Leger verraste en gantschlyk versloeg, dusdat de Poolen, uit gebrek van [illegible] genoodzaakt werden het Land te ruimen en naar Polen te wyken. Hertog Karel ondernam voorts met de Graven *Jan van Nassau* en *Reynier van Solms* het Beleg van *Riga*, dog keerden in January van het volgende Jaar naar *Zweeden* te rug, hebbende onderwegen groot gevaar geloopen, van alle drie te verdrinken. Door deezen Oorlog ontstond in *Lyfland* zo groot gebrek aan levensmiddelen, alzo de Graanen door de vroegtydige koude zeer achterlyk gebleven waren, dat veele duizende Menschen van honger sneuvelden; niet beter was 't in dit Jaar 1602 op veele plaatzen gesteld, alwaar de hongersnood zo groot werd, dat de Inwoners elkander dood sloegen of de Lyken der overledenen uit de aarde opdelfden om met dezelve hunnen razenden honger te stillen.

Betreffende het geen in *Turkyen* en *Hongaryen* voorgevallen is, daar van hebben wy op zyn plaats gewag gemaakt, dat *Sigismundus Battorus*, Vovoyda van *Seevenbergen* of *Transilvaniën*, in weerwil van den afstand van dit Land aan den Keizer, daar weder in te rug gekomen was en het zocht te herwinnen en voor hem te behouden. Doch in die onderneeming groote en onverwinnelyke zwarigheeden ontmoetende, stelde hy zyn Recht in handen van den Kardinaal *Andreas Battorus* zyn Neef, een zeer bescheiden en schrander Heer, welke de Ingezeetenen met veel gewilligheid tot Vovoyda van *Transilvaniën* aannamen. Deeze was voor eerst bedacht de gunst en vriendschap van den Roomschen Keizer te gewinnen en hem te beweegen, zyne toestemming te willen verleenen tot zyn ontworpen Huwlyk met de Princes *Anna van Oostenryk*, die nu door het Hof van zynen Neef *Sigismundus* was gescheiden, om dus de Band van Vriendschap met het Huis van *Oostenryk* vaster toe te halen. Hy zag voorts af van alle hulp en bystand der Turken, alhoewel het onderhouden van Vriendschap met de Ongelovigen hem alleen een Jaarlyks Tribuit of Schatting van 10000 Kroonen zou gekost hebben.

De Roomsche Keizer begeerde daar na niet te luisteren, maar wist teegen hem op te rokkenen *Michaël* Vovoyda van *Wallachyen* die gesterkt door Poolsche hulptroepen tegens den Kardinaal *Battorus* aanrukte, hem uit het Veld en op de vlucht sloeg, hem doodde en 't hoofd van 't Lichaam afgescheiden, op de punt van

van een Lans deed stellen en aan verscheide Mogentheeden ver- 1602
toonen.

Dus keerde *Transilvanië* weeder onder de heerschappy van den *Roomschen Keizer*, waar tegen *Sigismundes Battorus* zich met alle macht aankantede; hy spande met *Jeremias* Voyvode van Moldavie te zaamen, en beiden verzochten zy van de *Turken* eenigen onderstant. De Voyvode van Wallachye vervolgden zy hevigst maar werden gedwongen voor hem naar de grenzen van *Poolen* te vluchten, wanneer die van *Wallachye* geheel *Moldavie* innam, terwyl *Jermias* by zyne onderdanen in verachting was. Hy benoemde zyn zoon in den Naam des Keizers tot Gouverneur van *Moldavie*, na dat hy alvorens in verscheide Veldslagen *Battorus* overwonnen had.

De Kroons Groot Cancelier van *Polen Samoisky*, had midlerwyl zo veel volk als mogelyk by een gebragt, om *Sigismundus Battorus* niet alleen in zyne waardigheid te herstellen, maar teffens om Moldavien weder onder de gehoorzaamheid van Polen te doen keeren. Weshalven de Voyvode van Wallachyen in grote vreeze leefde voor dezen toeleg, en daarom met allen ernst des Keizers vriendschap en gunst zocht te onderhouden, hem alle hulde en getrouwigheid toezweerende, indien hy slechts dit Land in de hoedanigheid van 't Keizers Stedehouder bezittende, den voorrang voor alle anderen mogt hebben, het zy dan dat de Keizer goed vond een zyner Broederen in die qualiteit derwaarts te zenden, wanneer hy denzelven met alle eerbied zou bejegenen, trekkende voorts naar *Praag* om aldaar zyn verzoek aan den Keizer voor te dragen.

In dien tusschentyd waren de Staten van *Transilvanien* te *Clauzemburg* vergaderd, verkozen op nieuw *Sigismundus Battorus*, teffens aan den Keizer verzoekende, zyn toestemming hier toe te willen geven, terwyl zy ondertusschen verscheide Steden in bezit namen. Edog de Keizer had reeds in 1601, door *Georgio Basta* alle zyne Troepen doen vergaderen en bood *Michael*, Vovoyde van Wallachye die hem was komen zien, zich met zyn Volk te vervoegen by *Basta* tegen den nieuw verkorenen *Battorus*, met bevel om het geheele Land aan den Keizer te onderwerpen. *Sigismundus Battorus* inmiddels weder een talryk Leeger op de been gebragt hebbende van allerlei slag van Volk, waar onder zich

R ook

ook veele Turken en Tartaren bevonden, kwam het op den 1 Augustus, 1601. tot een Veldslag, dewelke *Battorus* verloor benevens zyn grof Geschut en veel Volk.

Na deeze Overwinning begon *Michael* Vavoyde, onvoldaan van het weigerend antwoord des Roomschen Keizers op zyn aan hem gedaan verzoek, in het geheim te handelen met de Polakken, Turken en Tartaren, om door hunne bystand zich meester te kunnen maken van deeze Landen. *Basta* daar van de lugt krygende, zocht hem met list in handen te krygen, en hem op den 18 Augustus tot eene onderhandeling nodigen, over eenige zaaken van gewicht, dog dit niet willende gelukken, vermits *Michael* weigerde ter bestemder plaats te verschynen, zond hy 2 Vaandelen Walen, en 2 Vaandelen Duitschers, om hem gevangen te nemen; *Michael* zulks merkende begon luidkeels om hulp te roepen, en zyn Sabel trekkende, doorstak hem een Waal met een Spies, waar op een ander hem het hoofd afsloeg, en de Soldaten voorts zyn Leeger plunderde. Door de Brieven welke men in zyn Tent vond rechtvaardigde of verschoonde *Basta* zypen toeleg, nam zyne Benden voor een gedeelte in dienst en dankte de andere af, waar door *Basta* het grootste gedeelte van *Transilvanie* weder onder het gebied des Konings bracht.

Echter zyn noch in dit Jaar 1602 verscheide Bevelhebbers tegen de Keizerlyke Troepen opgestaan, en onder dezelve zeker *Sekbel Moyses*, die echter allen verslagen wierden. Wanneer ook eindelyk *Sigismundus Battorus*, hoe dapper en wipkeurig anders van inborst, na dat hy veele rampen en wederwaardigheden had uitgestaan, zich in handen stelde van *Georgio Basta*, Keizerlyk Generaal, die lang in de Nederlanden met alle de zynen had gediend, begunstigde hem de Keizer door Voorspraak van dien Krygsoversten met eenige Heerlykheden en 30000 Daalders jaarlyks inkomen op het Hertogdom van *Silesien*. Waar na *Basta* den Vreede aan het Land bezorgde, en deed afkondigen, dat alle de Ingezetenen in 't toekomende als Vrienden en Landzaaten van den Keizer zouden werden behandeld. Aldaar was dit Jaar mede zulk eene schaarsheid van leevensmiddelen en groote hongersnood, ter oorzaake dat de Oorlog alles uitgeput had, en de Inwoonders hier en daar verstrooit waren, dat die ellendigen de een den anderen dooden en elkander verslonden.

De

De Keizer zogt voorts zich deze Landen gantschlyk t'onderwerpen, door dien dezelve aan *Hongaryen* grensden, waar van hy teffens Koning was, maar de Polen en de Turken kantten zich met alle hunne macht daar tegen aan, om dat zy dezelve liever in hunne handen, of ten minsten in die van andere en neutrale Vorsten hadden gezien, waarom zy altoos dan de een dan wederom een ander tot Vorst opworpen en hem onder de hand grooten onderstand bezorgden, gelyk dan nog in dit Jaar de voorsz. Overste *Seobel Moyses* hier toe gebruikt werd.

Hier boven hebben wy reeds aangemerkt, dat *Alba Regalis* of *Stoelweissenburg* door de Christenen verovered was. Doch zedert hebben de Turken niets onbezocht gelaten, om zich weder meester te maaken van deeze Plaats, die zy in de Lente belegerden. In Augustus werden zy door de trouwloosheid van eenige Fransche Overlopers meester van de Voorstad, by welke gelegenheid veele Bezettelingen het leven verloren, wanneer zy voorts de Stad van alle kanten insluitende zeer hevig aanvielen. De Burgery hoopte nog altoos onder inwachting van het beloofde Ontzet, de Stad te kunnen behouden, maar het grootste gedeelte van het Guarnisoen, dit Secours niet spoedig verschynende, was genegen om zich over te geven, dus die Stad in handen der Ongelovigen verviel, welke onder andere gevangenen ook den geweezen Gouverneur Graaf *Isolano* met zig wegvoerden

De Generaal *Rusworm* dus te laat tot het ontzet komende, keerden na *Offen* of *Buda* te rug; deeze Stad ligt aan den *Donau* en heeft door een Brug over die Stroom communicatie met eene andere Stad *Pest* genoemd, welke aan de overzyde der Rivier ligt, en die dus elkanderen ter onderlinge verdediging kunnen bystaan.

De Christenen vielen met daartoe uitgeruste Vaartuigen op de Brug aan, die door de Turken verdedigt werd, terwyl de graaf van *Solms* aan de Landzyde de Voorstad van *Buda* genoemd de *Wasserstad* innam, de Turken van de Brug dreef en die afbrak. Andere klommen gelyk zy ook deden aan de overzyde op de Wallen van *Pest*, geraakten gelukkig daar binnen en deden al wat hen voorkwam over de kling springen, dog de meesten bergde zich in de sterkte en gaven zich voorts over. Hier na eischte men die van *Buda* mede op, dog een weigerend antwoord ontfangende was men genoodzaakt de Plaats te beschieten, dewelke zich dapper

 ver-

verdeedigde. Het Turksche Leeger dat derwaarts kwam om de Stad te ontzetten en het Beleg voor *Pest* te slaan, vond alles in zo goede staat van defensie, dat het voor eerst niets durfde ondernemen, waar op de Christenen *Buda* van alle zyden poogden in te sluiten, en maakten zich daarom meester van verscheide Eilanden in den *Donau* liggende, als *Adon*, *Feltnar* en *Zolna*, welke zy benevens andere Plaatsen daar omtrent ter bereiking van hun oogmerk met genoegzaame Manschap bezetteden.

Op het einde van 1602. ontfing men te *Brussel* de aangename tyding van de aankomst der Spaansche Vloot in de *West-Indiën*, brengende voor rekening van den Koning meede, 2375,846 Realen of Wigtige Stukken van Achten en voor particuliere Kooplieden 6670,330 Realen van Achten, nevens 2229 Cassen Couchenille en Indigo en 42 Cassen met Peerlen en Smaraagden. Wyders vernam men ook, dat *Braziliën* eertyds door de Portugeezen bezeeten, tans aan den Koning 500,000 Ducaten in het Jaar opbragt.

Gedurende de Winter waren de Vereenigde Nederlanden, als mede de Aartshertog *Albertus* ieverig beezig om de benoodigde Penningen te vinden, ten einde den Oorlog, met alle macht voort te zetten. Men bragt teffens dan deeze, dan weder een andere onderneming tegen verscheide Steden en Plaatzen, op 't tapyt, dog zonder als nog voor eerst iets daar van te bepaalen en dus liep dit Jaar ten einde.

Met den aanvang van den voorgaanden Winter viel de Koninginne *Elizabeth* van Engeland in een kwynende ziekte, wanneer zy in het 70 Jaar van haren ouderdom was getreeden, bestaande voornamentlyk in eene grote droefgeestigheid, welke met het begin van het ruwe Saisoen, door de koude lucht de zwaarmoedigheid deed vermeerderen. De Geneesheeren vonden daarom geraden haare Majesteit van lucht te doen veranderen, weshalven zy zich nog voor Kerstyd 1601 van *Westmunster* naar *Richmond* begaf. Een Lusthuis door *Hendrik den VII.* haar Grootvader gestigt, liggende naast de Rivier de *Theems* en 5 Mylen van Londen, om de goede lugt en stilte te genieten, als het beste middel tegen de ongemakken van een zwakken en hogen ouderdom. Doch de ziekte daar na niet luisterende, nam hand over hand toe, en verergerde eindelyk zodanig, dat de krachten haar begaven, waarby nog kwam,

dat

dat zy bleef volharden by den gewoonen afkeer welken zy altoos had doen blyken tegen al wat geneesmiddelen of voorschriften der Artzen, hoe genaamd, waren, doordien zy tot dus verre haare dagen bestendig in gezondheid had doorgebragt.

De gewoone zwakheeden der hoge Jaaren verminderden geenzins, in tegendeel werd zy gemelyk, korsel en verdrietig van Imborst, inzonderheid wanneer zy bedacht, dat de ogen van hare Onderdanen meer op de opgaande dan op de dalende Zon gevestigd waren; dezelve waren zeer geneegen tot *Jacobus* Koning van *Schotland*, wiens recht op de Engelsche Kroon zy, volgens de voorzichtige Staatkunde, wel niet in het openbaar echter als wettig steeds begunstigde. Hier uit waren de Rechtsgedingen gesproten tegen den Graaf *van Essex*, die haar veel kommer en hartzeer veroorzaakte, om dat zyn welmeenend oogmerk, by nader onderzoek ten duidelykften was gebleeken, en dat zy dagelyks ondervond, hoe hare Onderdaanen zedert zyn geweldige dood van haar scheenen vervreemt te zyn, nademaal de toejuichingen van het Volk, wanneer zy in het openbaar verscheen, byna verdweenen waren.

Zy had mede zeer veel spyt, dat zy den Oorlog in *Ierland* nooit tot een gewenst uiteinde had kunnen brengen en den oproerigen *Hugo O-neal*, die zy tot Graaf van *Tir-Oen* had verklaard, niet had kunnen bedwingen, het zy dit aan pligtverzuim van het *Krygsvolk* te wyten was, of dat 't zelve sproot uit de woestheid der landstreek en der Wildernissen, welkers toegangen voor niemand dan die dezelve kende, genaakbaar waaren. Hoewel het het doch eindelyk den Vice Koning van *Ierland Montjoye* gelukt is hem zo verre te brengen, dat hy genoodzaakt werd de Koninginne om Genade te smeeken, welke hy tans genoegzaam op dezelve voorwaarden verkreeg, als hy die eertyds van den Graaf van *Essex* verzogt had. Waarom zy, met leedweezen, doch te laat, herdagt dat zy deezen Graaf niet hebben willen hooren, nogtans zo veel geloof had gegeven aan zyne vyanden welke hem de eere misgunden, om dien Oorlog reeds te dier tyd te eindigen, welke zedert zo veel moeiten, geld en bloed had doen verspillen.

Behalven deeze regtmatige wroegingen werden haar door sommige Moogenheeden veele verdrietlykheden aangedaan om te verhin-

hinderen dat de Koning van *Schotland*, haar Troons Opvolger, de kroonen van *Engeland* en *Schotland* niet op zyn perzoon zou vereenigen.

Hare Onderdanen, welke den Roomschen Godsdienst beleden, poogden uit al hun vermogen door het Gezag van den *Paus*, en door den bystand van andere Vorsten, het zo verre te brengen, dat niemand mogte succedeeren, dan die, van de Roomschen Religie was, ten minsten die van deeze Gezindheid, de vrye oeffening van Godsdienst zou moeten toestaan.

Dusdanige verdrietige Overdenkingen, gevoegt by de gebreeken, welke de Ouderdom ongevoelig na zich sleept, konden niet anders dan haar Geest en haar Lichaam merkelyk verzwakken, zo dat zy zeer mager werd, het geen eindelyk in verval van krachten veranderde, zonder echter van eene byzondere of bekende ziekte te worden aangetast.

Zy was van de uiterste gematigheid in spys en drank, welke zy beide nooit gebruikte, als van honger of dorst daar toe als gedwongen zynde, ondertusschen vermeerderde haare zwaarmoedigheid en droefgeestigheid in diervoegen, dat zy de slaap- en eetlust, hier door verloor en des niet teegenstaande, verzeekerde zy een iegelyk, dat zy, niet ziek zynde, ook geen Doctor wilde hebben, ofte geneesmiddelen gebruiken, begaf zich ook niet ter rust, om te slapen, en ontsloeg zich van alle zaaken 's Lands bestier en Regeering betreffende wat ook de Geneesheeren, en hare Ministers en Raden, hier tegens, met zo veel ernst als eerbied, mogten voorstellen.

Deeze zwakheid dagelyks vermeerderende, stonden dus alle zaaken stil, vermits men geen Bevel of Order van haar getekent kon kryggen; ook dorsden de Hovelingen of hare Vertrouwelingen niet spreeken van een Testament ofte Verklaring van haar laatste wille; zulks de Staatsraaden eindelyk, de voornaamste Amptenaren van het Ryk en de kroon, als mede de Lord-Major der Stad Londen ten Hoven ontboden de Regimenten Gaardes te Voet en te Paard te *Richmond* deden komen, om alle verhinderingen te verhoeden, met elkander raad neemende aan wien met regt en billykheid, en tot behoud der rust, de Kroon behoorde te worden opgedragen ingeval de Koningin mogt overlyden zonder by authentique Acte een Throons Opvolger te benoemen;

het

het gevoelen van allen was eenparig voor Koning *Jacobus van Schotland* als de naaste Erfgenaam.

De Koningin bleef midlerwyl noch altoos in dezelve dog zeer zwakke toestand, gaf byna geen antwoord, inzonderheid wanneer men van Staatszaaken wilde spreeken, maakte ook geen schikking omtrent de opvolging, waarschynlyk, om aan andere Vorsten geen reedenen tot eenig verschil te geeven. Zy antwoorde alleenlyk aan Doctor *Witgift*, Aartsbisschop van *Canterbury*, die haar in deze omstandigheden met weinig woorden tot de dood zogt te vermanen, dat zy tot sterven bereid was. De krachten haar langzamer hand ten eenemaal begeevende, overleed zy des morgens voor den dageraad op den 24 Maart nieuwen styl te *Richmond* met geopende Deuren, dat alle aan het Hof aldaar zynde dit konden zien, in het 70ste Jaar van haren ouderdom, hebbende geleeft 69 Jaren 6 Maanden en 17 Dagen, na dat zy meer dan 44 Jaren geregeert had.

Zy werd, met veele Plegtigheeden en groote Pracht te *Westmunster*, op den 8 May begraven in de Kapelle van haar Grootvader, *Hendrik den VII.* en haar Grootmoeder en naast haar Broeder *Eduard den VI.* Maar 3 Jaren daar na, heeft men haar Lyk weder daar uit genomen, en in eene Kapelle bygezet naast haare Suster *Maria*, waarop verders in den Jare 1606, een heerlyke Praal-Tombe van Marmer, met de volgende Inscriptie is gesteld geworden.

Memoriæ Sacrum.

Religione ad primævam Sinceritatem restaurata, Pace fundata, Moneta ad justum Valorem reducta, Scotia Gallis liberata. Rebellione domestica vindicata. Gallia malis intestinis præcipiti Sublevata Belgio, sustentato. Hispanica Classe profligata. Hibernia pulsis Hispanis et Rebellibus ad deditionem redactis pacata. Redditibus utriusque Academiæ lege annonaria plurimum adauctis, tota denique Anglia ditata, prudentissimeque Annos XLV administrata. Elisabetha Regina Victrix, Triumphatrix. Pietatis Studiosissima. Flicissima. Placida Morte Septuagenaria Soluta. Mortales Reliquias. Dum CHRISTO *jubente resurgant immortales. In hac Ecclesia celeberrima ab Ipsa conservata et denuo fundata deposuit. Obiit XXIV Martii, Anno Salutis 1602 Regni, XLV Ætatis LXX. Memoriæ Æternæ. Elisabethæ Angliæ, Franciæ & Hiberniæ Reginæ, Reg. Henrici VIII. Filiæ Reg. Henr. Nepti. Reg. Eduard IV*

Pron.

Pron., Patriæ Parenti Religiones & bonarum Artium, altrici plurimarum Linguarum Peritia Preclara. Tum. Animi tum Corporis Dotibus Regisque Virtulibus supra sexum principum Incomparabili Jacobus *Magnæ Brittanniæ, Franciæ et Hiberniæ Rex. Virtutum et Regnorum Hæres, bene merenti Pie posuit.*

Regno Consortes et Urna, hic obdormimus.

Elisabetha et Maria Solores in spe Resurrectionis.

Dat is: Ter gedachtenis toegewyd van de Koninginne *Elizabeth*, altoos overwinnende, telkens zegepralende, de deugd beminnende, en welgelukzaalige, om dat zy den waare Godsdienst tot desselfs oude oprechtheid heeft hersteld. Den Vreede gevestigd. Het Geld tot zyn echte Waardy gebracht. *Schotland* van de Franschen verlost. De binnelandsche Muitereijen gestilt. *Vrankryk*, door Burgerlyke Oorlogen en beroertens ontstelt, bevredigt. De Vereenigde Nederlanden ondersteund. De Spaansche Vlooten verstrooit. De Spanjaarden uit *Yrland* verdreeven, en tegen haar ontstane Muiteryen gestild. De Schoolen en geheel *Engeland* verrykt, gedurende 45 Jaren zeer wyslyk geregeerd, en tans byna 70 Jaren oud zynde, heeft zy, door eenen zachten Dood, dit sterffelyke lighaam afgelegt, om met het zelve door Christus verheerlykt en onsterffelyk te verryzen. Zy is begraven in deeze vermaarde Kerk door haar gestigt en bewaart. Zy storf op den 24 Maart in 't Jaar Onzes Heeren 1602, van haar Regeering het 45ste en van haar Leven het 70ste. Jaar.

Ter eeuwiger Gedachtenis van *Elizabeth* Koninginne van *Engeland*, *Vrankryk* en *Yrland*, Dochter van Koning *Hendrik den VIII.* Nicht van Koning *Hendrik den VII.* en achternicht van Koning *Eduard den IV.* Een Moeder des Vaderlands, Voedstervrouw van de Religie en van alle fraaije Wetenschappen. Ervaren in veelderhande Taalen. Eene Vorstin begaafd met volmaaktheeden van Geest en Lighaam. In Koninglyke en Mannelyke deugden boven die van hare Kunne uitmuntende, dus haars gelyken niet werd gevonden.

Jacobus Koning van *Groot-Brittannien*, *Vrankryk* en *Yrland*, Erfgenaam van hare Deugden en van hare Koningryken heeft dit Gedenkteeken uit vriendschapsplicht en om haar welverdienden lof doen oprechten.

Deelgenooten van het Ryk en van het Graf rusten hier, *Elizabeth*

beth en *Maria* Gezusters, in hoop van een zaalige Verrysenisse. 1602.

Zy was een zeer schoone wel gemaakte Vorstin, eerder onder de kloeken dan middelmatige van hare Kunne te tellen; zy was fraai van gestalte en wel besneeden van leeden; zy was van heerlyk voorkomen in gang en te paard zittende; zy had een fraay rond en hoog voorhoofd, haar hair was blond verwig, zy had vurige bruine oogen en zneeuw witte tanden. Een Koninglyk gelaat, Majesteit en vriendelykheid straalden op haar liestallyk aangezicht door, en haren gang en aanspraak was minzaam, deftig en vorstelyk; kostelyk en zeer prachtig was zy in kleeding, juweelen, klynodien en Vrouwlyde cieraden. Tot uitspanning en vermaak gebruikte zy de Muziek en het leezen van fraaije Boeken, en mogt gaarne hooren het geen de Italianen *Motteggiare* noemen, of waar door wy boertende, schrandere en scherpzinnige spreekwyzen verstaan.

Tot onderhoud van gezondheid was zy gewoon te ryden, te danzen of te wandelen, 't geen zy alles met een bevallige hoofsche zwier verrichte. Zy was zeer verstandig, en bezat zeer veel natuurlyke schranderheid, een gezond oordeel en een zeer sterk geheugen, zo dat zy zich Menschen, maar eens gezien hebbende, hoe lang dit ook geleeden was, ten eersten weeder herinnerde, en een juist oordeel van hen velde. Zy was met groote *welspreekenheid* bedeelt, en haar stem was helder en teffens met zachtheid gepaart. Zy was neevens haare Moedertaal de Latynsche, Fransche, Italiaansche, Griekſche en Spaansche Talen zeer machtig en had voor gewoonte, met meest alle uitheemsche Ambassadeurs, in hun eigen taal te spreeken. Zy ging gaarne om met geleerde Mannen, en was den Letteroeffenaren gunstig toegedaan, de geleerdheid ten tyde van hare Regeering grotelyks bevorderende. Verscheide Universiteiten en andere hoge en lagere Schoolen werden van haar met weldaden begunstigt of van nieuw opgerecht. Zy had geen vermaak in den Opbouw van heerlyke Paleisen of Lusthoven, maar wel in het uitrusten van sterke Schepen van Oorlog, en andere Vaartuigen tot welkers opbouw zy groote Sommen besteede, om dezelve fraai en Koninglyk te doen zyn. Zy was spaarzaam in onnodige kosten, welke zy geldverspillingen noemde, doch wanneer zulks de eere van het Land betrof, evenaarde haar niemand in Pracht en Magnificentie.

Hare Tuighuizen waren altoos aangevuld van alderhande Wapenen en ten overvloede voorzien van grof Geschut en Oorlogsbehoeftens.

Zy heeft zich nooit tot den Echten staat begeeven. Want zy was te grootmoedig om een van haare Onderdanen te trouwen. De Koning van *Spanje* deed haar ten huwlyk verzoeken, 't geen zy weigerden om dat zy voor die Vorst een afgryzen had. Kort daar aan werd zy daarom aangezocht door Koning *Ericus* van *Zweeden*, een zeer fraay en wel gemaakt Vorst, die ter deezer geleegenheid zyn Broeder *Johan*, toen Hertog van *Finland* naar Londen zond, die na der hand zelfs als Koning in *Zweeden* opvolgde. Daar na werd zy verzocht van Keizer *Maxamilius* voor zynen jongsten Broeder den Aartshertog *Karel* van *Oostenryk* door Bemiddeling van den Hertog van *Wirtemberg*. De Keizer zond deswegens tot twee onderscheide reize toe zyn Ambassadeur, genoemd *Swechowitz*, naar *Engeland*, een voortreflyk en zeer bekwaam Heer, die in den Jaare 1505, den 2de Juny, de volgenden schets van Huwelyksche Voorwaarden ter goedkeuring ten Hove inbracht. 1. Dat hy geene Wetten, Privilegien noch Godsdienst zoude mogen veranderen. 2. Dat het Bestier van *Engeland* ten eeuwigen dage in handen zou moeten blyven van Inboorlingen. 3. Dat de Koningin tegens haren wille niet zoude gedwongen worden om zich buiten het Koningryk te moeten begeeven. 4. Dat men zich zou verklaren wat men aan de Koningin tot Douarium zou bestemmen, ingeval van voor overlyden van den Aartshertog. 5. Dat, na haar overlyden noch hare Schepen noch het Geschut, noch haar Juweelen enz. niet buiten het Koningryk zouden mogen gevoert worden. 6. Dat hare Ryken niet, buiten de uiterste noodzaakelykheid, zouden mogen ingewikkelt worden in vreemde Oorlogen. De 7de en 8ste Art. hadden betrekking tot te makene Alliantien binnen het Roomschen Ryk, met Spanjen of met de Vereenigde en de overige Nederlanden of met andere Staten, en tot de schikkingen en den Staat en Hofstoet van den aanstaanden Koning enz.

Maar alle de Handelingen weegens dit Huwlyk liepen vruchteloos ten einde, en wierden door de behendigheid van den Graaf van *Leicester* van de hand geweezen, het zy dat de voorwaarden niet aanneemlyk scheenen, of dat Spanje een spaak in 't wiel

wiel ſtak, of dat eindelyk het verſchil van Godsdienſt daar van de oorzaak is geweeſt. Altans de Aartshertog *Karel* trouwde in den Jare 1571 met zyn volle Nicht, de Dochter van zyne Suſter en van den Hertog van *Beyeren*.

Zeedert werd deeze Koningin ſterk aangezocht door *Vrankryk*, voor den Broeder van Koning *Carel den IX*, Hertog van *Anjou* en naderhand Koning van *Polen* en *Vrankryk*. Maar de moord van *Parys* in het Jaar 1572 voorgevallen vernietigde dit verzoek.

Ten laatſten is men haar zeer ſterk aan geweeſt voor den jongſten Broeder van den Koning van Vrankryk, *François*, Hertog van *Alençon*, *Anjou* en *Braband*, welke Negociatie ook verre gevordert ſcheen gelyk wy hier boven melden. Doch eenige Staats Raaden wiſten de Koningin zulke gewichtige reedenen voor te dragen, dat zy met geweld haare genegenheid binnen zeekere paalen wiſt te houden, en onder een of ander ſchoonſchynend voorwendzel daar van afzag, ook naderhand daar over verheugd was en ongetrouwt bleef om dus, noch door jaloersheid of anderzints verhindert, altoos verzekert te zyn van het geruſte bezit van dat ontzag, vryheid en authoriteit, welke zy boven al de andere zaaken ſcheen alleenig te beminnen. Ook wil men dat zy aan haare vertrouwelingen en boezemvrienden zou verklaart hebben, hoe zy meende tot kinderteelen onbekwaam, en bevreeſt te zyn voor de gewoone ſmerten der baaringe.

Zy was den Hervormden Godsdienſt toegedaan, want haar Moeder aan geene andere dan aan die van deeze gezindheid waren, hare opvoeding had toe betrouwd, en zulks, om teffens te voldoen aan de genegenheid van haar Vader die haar met buitengewoone teederheid beminde.

In de dagen van hare zuſter den Koninginne *Maria* was zy, ter oorzaak van haren Godsdienſt in weinig aanzien ten Hove, en werd voorts meede verdacht gehouden, de handen te hebben gehad in de zamenzweering van *Sir Thomas Whyät* tegen het Huwlyk der Koninginne met den Koning van Spanjen; zy werd in den Tower van Londen gevangen gezet, zeer naauwkeurig bewaakt, en was in groot levensgevaar; zy werd daar van niet verloſt dan door het Huwlyk der Koninginne van *Schotland* met den Dauphin van *Vrankryk*. Om dat het Huis van *Burgondiën* en Keizer *Karel de V*. bevreeeſt waren, dat door zodanige Alliantie, de Koninginne *Maria* zonder Kinderen komende te ſterven, *Vrank-*

ryk, *Engeland*, *Schotland* en *Yrland* onder een Kroon zou vereenigen. Hebbende zy den tyd van haare Gevangenisse en Ballingschap meest gesleeten met diepe overdenkingen, en het leezen van fraaije Werken van vermaarde Mannen.

Zy had zo haast niet de Regeering aanvaard, of zy vernietigde alle de Beveelen, welke haar Zuster *Maria*, zo streng had uitgegeeven, om die van de Gereformeerde Religie te vuur en te zwaard te vervolgen, want men meer dan eens, en Mannen en Vrouwen, zonder dezelve alvoorens te worgen, door een langzaam vuur had zien ter dood brengen.

Zy heeft openbare twistredenen doen houden, om de waarheid van den Hervormden Godsdienst daar door in beeter licht te stellen, en op verzoek der Leeden van beide Parlements-Huizen, deze Godsdienst weder volkomen hersteld, gelyk die door haar Broeder den goeden Koning *Eduard den VI.* is ingevoert geweest, zonder echter die van de Roomsche Gezintheid te vervolgen; wanneer zy 'er in tegendeel vond, die deugdzaam en getrouw waren, heeft zy ze in haar dienst aangenomen, en van hunne bekwaamheid en eerlykheid verzeekert zynde, zelfs in gewichtige zaaken geëmployeert. Maar tegen doldriftige Catholyken en tegen de Vaders Jesuiten, welke na haar leven staande, teffens Paus *Pius den V.* hadden weeten over te haalen om een Bulle van Excommunicatie tegen haar te doen afkondigen, heeft zy Rechtsgedingen doen beleggen, de gestreeke Vonnisse scherpelyk ter uitvoer doen brengen, om dat zy behalven deeze zware misbedryven, het Volk en hare Onderzaten teegen haar opbragten, en zelfs zo verre, dat zy ook, uit hoofde van deze Ban, de Koninginne niet voor rechtmatige Vorstinne en Regentesse behoorde te erkennen, nog op haar bevel tot behoud van den Staat en het Land, de Wapenen op te vatten, maar dezelve tegen de Koningin te gebruiken, tot dat zy met den Paus verzoend, en de voorsz. Ban geheven was, het welk zy als een verdienstelyke daad, handeling of werk aanzagen. Alle die van zodanige gevoelens waaren werden ingevolge de beschreevene Oude Land-Rechten ter dood veroordeelt, eerst opgehangen, dan gevierendeelt en op de publique Weegen ten toon gesteld; welke straffe Executie zy konden voorkomen door schuldbekentenis, en met zich stiptelyk gedragende na de Voorschriften deezer aloude Wet-

Wetten. De andere Roomſchgezinden, dewelke eens ter week den dienſt waarnamen, en ter gehoor van de Predikatie verſcheenen, waaren voor het overige in alles vry, maar die zulks niet deeden, werden tot het opbrengen van zeekere Boeten gedwongen, en men noemde die om deeze reedenen *Reccesanten*.

Zy was van geen wreeden Imborſt, maar veel meer tot goedertierenheid, mildadigheid en weldoen genegen. Zy heeft ook niemand ooit om Staatkundige reedenen ter dood doen brengen, als wanneer de noodzaaklykheid zulks vereiſchten, gelyk geſchiedde ten opzichte van den Hertog van *Norfolk*, die reeds eenmaal om dezelfde misdaad vergiffenis had verkregen, en dan in het geval van de Koninginne *Maria* hare Mededingſter, van dewelke zy ten vollen verzeekert was, dat zy na haar Kroon en leeven geſtaan en gevaarlyke toeleggen had beraamd, en dezelve door hulp en byſtand van Spanjen en de leeden van de Ligue in Vrankryk zocht ter uivoer te brengen, derhalven moeſt zy, om zich daar voor te beveiligen, en vermits ingevolge het advys van de Staats-Dienaren, anderzins nooit geruſtheid in haare Regeering kon zyn, tot de dood deezer Koningin beſluiten, want zy was uitermaaten ieverzuchtig omtrent alles wat haren Staat en Gouvernement betrof, welke ieverzucht met de Jaren vermeerderde en waaraan men ook moet toeſchryven het Doodvonnis van den wakkeren, doch ongelukkigen Graaf *van Eſſex*.

In toorn gebragt zynde, barſte ze uit in haaſtige en heevige woorden, waarby zy zomtyds wel tot ſlagen overging, gelyk haare Hof-Dames of Staats-Juffrouwen meer als eens gevoelig ondervonden hebben. Maar wanneer de vurige gramſchap over was, en deze zich met eerbied hierover bezwaarde, betoonde zy aan dezelve meer gunſt en deed haar meerder weldaden dan zy ooit voorheen zou hebben gedaan.

Zy was een Vorſtinne, geboren, om over andere te gebieden, altoos verledigd met nieuws te bedenken, of uit te voeren, ten einde haare Staaten te verbeeteren, of meer luiſter by te zetten. Zy vond, by haar komſt tot de Kroon, alles in wanorder, de onderdanen tot muiterye geneegen, eenige beroertens reeds aan den gang, het Ryk in eenen armoedigen ſtaat, met ſchulden, overladen, en had dus met duizend zwarigheeden te worſtelen. Zy begon met het gemunte Geld tot goed Alloy te brengen, en ſtelde

de het, na veel ſtribbelingen, op zyn ouden voet en weezentlyke waarde.

Zy vond het Ryk gewikkelt in eenen zwaaren en verderflyken Oorlog, met *Vrankryk*. De Stad *Calais* en het Graafſchap *van Oyen*, waardoor *Engeland* gewoon was, *Vrankryk*, en *Vlaanderen*, in ontzag te houden, waaren beiden verlooren, en een aanzienelyke quantiteit van grof Geſchut en Ammunitie van Oorlog waaren insgelyks in handen van de Vyanden gevallen.

Zy herſtelde met zo veel onvertzaagdheid als ſtoutmoedigheid den Hervormden Godsdienſt, zynde de Roomſche Religie door hare zuſter en 't gezag des Konings van *Spanjen* nieuwlings ingevoert. *Eliſabeth* gewon hier door de herten van de ieverigſte harer onderdanen, welke de *Pauslyke* Tirannye en wreede vervolging als mede de bloeddorſtige Regeering verbitterd en zeer afkeerig had gemaakt. Veele Eedelen, die toen in bezit waaren van Geeſtelyke goederen, betoonden zich zeer onwillig om daar van afſtand te doen.

Zy werd hier door aan binnenlandſche beroertens bloot geſtelt, verwekt door de Graven van *Northumberland* en *Weſtermanland*, die ter oorzaake van de Godsdienſt, teegen haar opſtonden, volk op de been bragten, en zich eenen grooten aanhang wiſten te maaken, welke echter zo behendig als voorſpoedig door deeze ſchrandere Koningin t'onder gebragt werden.

Den Oorlog, waar in zy het Koningryk met *Vrankryk* had gevonden, werd gevoerd ter ſtaving van het recht van Troonsopvolginge, 't geen de *Dauphin* zich aanmatigde ter oorzaake van zyn huwlyk met de Koninginne *Maria* van *Schotland*, welke beweerde de eenigſte Erfgenaam en Opvolger der drie Koningryken te wezen: Zy nam de tytel en het waapen van deeze Koningryken aan, en de Koning van *Spanjen* bood *Eliſabeth* alle hulp en vriendſchap aan, doch zy was voorzichtig genoeg, te merken, dat zulks uit enkele vreeze ſproot, alzo *Philippus* niet onverſchillig kon aanſchouwen, dat de drie Koningryken, door de Koninginne *Maria*, aan *Vrankryk* zouden worden toegebragt, waarom zy met alle behendigheid de zaaken met deezen loozen Vorſt moeſt behandelen, terwyl het haar niet moeijelyk viel hem te doorgronden, want ſchoon hy gevoelig aangedaan was, dat zy de Roomſche Religie door hem herſtelt, in *Engeland* afſchaften, en

en daar teegens den Hervormden Godsdienst uit de verdrukking trok en tot voorigen luister herstelde, wist hy echter zyne veinzende manier van denken zo te bewimpelen, dat hy haar zelfs ten Huwlyk deed verzoeken, maar zy 't bedrog en de wraakzugt vreezende, wees deezen voorslag moedig van de hand.

Wanneer men in den Jare 1559 te *Chateau Cambresius* vergaderd was, over een te sluiten Vreede, tusschen *Engeland*, *Vrankryk* en *Spanjen*, zond *Elisabeth* meede Ambassadeurs derwaarts, by dewelke de Hertog van *Alva* en de andere Spaansche Gemachtigden niets onbezocht lieten, om de Koninginne door middel van de Engelsche Plenipotentiarissen, tot de toestemming van dat Huwlyk over te haalen; by hunne voorstellingen, op een ingewikkelde wyze, al dreigende byvoegende, dat de Ministers van Vrankryk met die van Engeland niet wilden handelen, als Afgezanten eener Koninginne, vermits zy haar daar voor niet erkenden, en zelfs de Koningryken *Engeland* en *Ierland*, voor *Maria* Koningine van *Schotland* eischten, ook anders noch van Vreede noch Restitutie van *Calais* en van het Graafschap *Oijen* wilden hooren spreeken; hier teegen konden zy geen beeter raad geeven, of bekwamer middel tot wegneeming van alle die zwarigheeden vinden, dan dat de Koninginne haare toestemming gaf, tot een Huwlyk met den machtigen Koning van Spanjen hunnen Meester, vermits het anders te dugten was, dat de Koninginne zich buiten staat zou bevinden om de Heirkragten des Konings van Vrankryk tegenstand te bieden, en dat zy wel meenden te weeten, hoe zy aan alles gebrek leed; dat zy noch Krygsvolk, noch gereede Penningen en weinig Oorlogsbehoeftens in voorraad had; dat 'er geen een Plaats in het geheele Koningryk was, die een Beleg zou kuunen verdragen, en dat hare Troepen zonder oeffening in den Oorlog, en onder een slegte Krygstugt gehouden waren.

Niettegenstaande alle deeze zwarigheeden wist zy dezelve met veel beleid en stoutmoedigheid uit den weg te ruimen, en alle deze Vyandlyke aanslagen te verydelen, waar toe veel bykwam, dat de Koning van *Spanjen* zich genoodzaakt vond, haar vriendschap aan te kweeken, terwyl zy nochtans niet onkundig was van het besluit genomen in den Raad des Konings, om heimelyk in *Engeland* op te lichten en naar *Spanje* over te brengen, Mylady *Catharina Gray*, geteelt by de jongste Zuster van wylen Koning *Hen-*

Hendrik den VIII. ten einde die te doen trouwen met den Erfprins van Spanjen of iemand der naastbestaanden des Konings, om hier door eenig recht te kunnen formeeren op de Kroon van *Engeland*, en om de Franschen en Schotten van de opvolging in dat Ryk te kunnnen uitsluiten. Veele Vorsten welke zich ter dier tyd verklaarden om een Huwlyk met haar te willen aangaan, wist zy behendig met eenige hoop te vleijen en dus hunne vriendschap te behouden, betrouwende voorts op de geneegenheid en goedwilligheid van hare getrouwe Onderdanen, die zy, zonder haar gezag te kort te doen, op eene vriendelyke en teffens redelyke wyze wist te behagen en aan zich te verbinden. Vrankryk zocht zy voor al te vreede te stellen en bewilligde derhalven een afstand voor 8 Jaaren tyds van *Calais* en van het Graafschap *Oijen*, waar door zy voor een tyd van een zwaren last verlost wierd, en veel opspraak en kwaad vermoeden teffens wegnam.

De hiervoren aangehaalde oorzaken bleven tot in de Jaaren 1559, den Koning van *Spanjen* noodzaken, met haar in vriendschap te leeven.

De Engelsche Ambassadeurs in *Spanje* residеerende, werden ook veelmaals van de Hertogen van *Alva* en *Feria* zeer ernstig onderhouden, nopens het Huwlyk van hun Meester met de Koninginne, welke telkens aan hare Ministers nieuwe beveelen zond, aangaande de wyze, op welke zy zich tegen dat voorstel zouden hebben te verklaren, zo dat de Spanjaarden niet konden afzien, zich over de schrandere inborst en grootmoedigheid der Koninginne grotelyks te verwonderen.

Zy wist meede groot voordeel te doen met de innerlyke beroertens in *Vrankryk* en *Schotland*, aldaar ter oorzaake van den verschillende Godsdienst gerezen, zy gaf voor verplicht te zyn de Fransche Bezettingen uit alle de vaste plaatzen in *Schotland* te moeten verdryven, om dat men dezelve daar in gelegt had, onder voorwendzel van de Schotten te dwingen, tot het behouden van de Roomsche Religie, het geen haar volgens recht en reeden bedenkingen veroorzaakte, vermits de Koningin van *Schotland* benevens haar Gemaal de Dauphin, namaals zelfs Koning van *Vrankryk*, den titel en het wapen van *Engeland* voerden, waarom zy de Franschen uit *Schotland* moest verdryven, ter beveiliging haarer Staaten, tot herstelling en behoud van den Hervormden Godsdienst, en tot conservatie der vryheid van hare geburen de Schotten.

Om

Vervolg van het verdere voorgevallene in den Jare 1562.

Om welke redenen zy ook in *Vrankryk*, onder de hand alle hulp en onderstand bezorgde aan den Prins *van Condé*, en die van zyn aanhang, tegen het Huis der Hertogen *van Guise*, om dat het voornaamentlyk deze waren, welke haar Nigt de Koninginne van *Schotland*, tot alle deeze zaaken aanzetteden, waar over zy het bewind hadden, zynde haar Zuster, de moeder van de Koninginne en Regentesse van *Schotland*. Hier door vonden zich de zogenaamde Huguenotten, of die van den Hervormden Godsdienst in *Vrankryk*, merkelyk versterkt, en in staat om aan haare Vyanden het hoofd te bieden, gelyk dan kort daar na de Koninginne van *Schotland*, door hen by een desweegens gemaakt Verdrag, genoodzaakt werd, om alle de Fransche Guarnisoenen uit *Schotland* te lichten, en een formeelen afstand te doen van alle de pretensien op dat Ryk, wyders ook niet meer te gebruiken, noch de Tytel noch het Wapen van *Engeland*, *Schotland* of *Yrland*.

François de II. Koning van *Vrankryk*, met de Koninginne van *Schotland* getrouwd, was overleden, en dus de vrees verdweenen zynde, welke de Koning van Spanjen zo bezorgt had doen blyven, dat die drie Kroonen met die van *Vrankryk* op een hoofd mogten vereenigen, begon *Philips* van toon te veranderen, en stouter taal te voeren tegen de Koninginne *Elisabeth*. Hy zond aan haar *Philips van Stavele*, Heere van *Glayon*, Ridder van 't Gulden Vlies, om haar zelfs door bedreigingen en protestatien te beweegen, van de Kettersche Inwoonders in *Schotland* af te zien, en die in *Vrankryk* mede niet meer te assisteeren, waar door men in *Engeland* den Oorlog als onvermydelyk aanzag. Dog hoe zeer de Onderdanen hier voor vreesden, werd echter daar door de Koninginne niet ontroerd, terwyl zy al by voorraad, alles na haren zin en wensch had weeten te bezorgen.

Kort daar aan benadeelden de Koningin van *Schotland* zich zelfs grootelyks, door het sluiten van een ongelukkig Huwlyk, waar door zy zelfs tot meerder en grooter benouwtens in haare landen gelegenheid gaf, die ten laatsten zo verre gingen, dat zy na *Engeland* vluchten moest, waar door zy naderhand hare dagen zo rampspoedig eindigde gelyk een ieggelyk bekend is.

In voorwil van dit alles wende *Elisabeth* alle haar vermogen

aan om den Koning van *Schotland* te beschermen en te beveiligen tegens de snode aanslagen en listige ondernemingen zyner Vyanden, zonder zich te stooren aan den haat en de opspraak van hare benyders, en verborgen en openbaare Vyanden, welke zy zich zelfs door de bescherming van die jongen Vorst, op den halslade, zynde voorts gevolgt door de hier boven aangehaalde Bulle van Excommunicatie van Paus *Pius den Vden*, houdende dat het Koningryk van *Engeland* vry verklaard, en jeder toegestaan wierd om zich in het bezit van 't zelve te mogen stellen, gelyk zeker gebooren Engelsman genaamd *Stukleye*, die deeze Bulle in het Koningryk verspreide, zocht te betogen het geen in 1578 gebeurde.

Midlerwyl vielen de zonderlinge beroertens voor in de Nederlanden, die dagelyks hooger reezen, en eindelyk zo heevig en verregaande wierden, dat de Koningin met reden beducht werd door den tyd meede gestoort te zullen worden in het geruste bezit harer Staaten en Landen. Weshalven zy door tusschen spraak, en de goede Officien van andere Vorsten, deeze verschillen met nadruk in der minne poogde te vereffenen en te stillen. Doch ondervindende dat de Spaansche laatdunkenheid en eigenzinnige hardnekkigheid deezen opstand deed aangroeijen, werd zy teffens bevreest, dat de Franschen zich ook daar meede zoude bemoeijen, om in troebel waater te visschen, en dat de Spanjaard gelyk hy te *Napels* gedaan had, sterke Guarnizoenen zoude trachten te leggen in alle de vaste Plaatzen, om zich van derzelver geruste bezit te verzeekeren ten nadeele der naburige Vorsten en van hare Koningryken, welker macht niet in versterkte Steden of Vestingen bestond, maar in de meenigte van Oorlogscheepen en van andere Vaartuigen. Dus de Koninginne niet zonder reeden beducht was, zo wanneer de Nederlanden door het Spaansche Krygsvolk overheerd wierden; zy door de Schepen der Nederlanden versterkt, haar ook zouden komen bespringen, waar teegens zy als een voorzichtige en schrandere Vorstin vroegtyds en met alle hare krachten was gedwongen te voorzien, om dus geweld met geweld te kunnen keeren.

Gelyk zy dan ook alle bekwame middelen gebruikte om haar doelwit te bereiken, door het afzenden, voor eerst van hare Ambassadeurs na *Spanjen* en in de Vereenigde en de andere Nederlanden; als mede door de voorspraak en tusschen komst van

den Roomschen Keizer en die van andere Mogenheden welke zy hier toe verzocht. Alhoewel dit alles niet mogt baten, en dat zy zelfs hier door in groote verachting geraakte by den Hertog van *Alva*, stoorde zy zich echter daar aan niet. En toen *Alva* de Prins van *Oranje*, benevens zyne Benden in den Jare 1568 uit de Nederlanden verdreeven had, en dat hy zo te *Antwerpen* als in *Spanjen* alle de Engelsche Kooplieden deed arresteeren en hunnne Goederen in beslag neemen en verbeurd verklaaren, om dat eenige Engelsche Kapers aanzienlyke Sommen gelds aan Italiaansche Kooplieden behoorende, en tot betaling der Spaansche Troepen geschikt, hadden weggenomen, welke door de Koningin waren aangehouden, deed die Vorstin alle in haar gebied zynde of komende Nederlanderen en Spanjaarden, nevens alle hunne Goederen, by wege van wedervergelding in beslag neemen, en deeze laatste aan de meestbiedende in 't openbaar ten voordeele van haare Ingezeetenen, en ter schaadloosstelling van hun geleeden verlies verkoopen. Waar door zy een eeuwige lof verwierf en de Spanjaarden met schande bedekten, welke zich op eene zo onrechtvaardige wyze de aangeslagene Goederen toeëigenden, daar zy in het tegendeel de waardy aan de Italiaansche Handelaaren liet vergoeden.

Zy kon uit alle deze omstandigheeden lichtelyk opmaken, wat zy van *Spanje* te verwachten had, de Hertog van *Alva*, zo voorspoedig in de Nederlanden oorlogende, zou haar mogelyk ook komen bespringen, zo dat zy geen oog uit het zyl liet, en zeer voorzichtig op haar hoede was. Doch tot haar geluk werd de Hertog van *Alva*, door het geweldig invoeren eener opgelegde Schatting van den zogenoemden honderlten en twee honderlten Penning, in groote bekommering gebragt, by welke geleegenheid in 1572 den *Briel* en *Vlissingen*, en zo eindelyk ook *Zeeland* en *Holland* van hem afvielen. De Franschen bemoeiden zich desgelyks met deeze zaaken, dus eindelyk het Verdrag of de Pacificatie van *Gent* daar op volgde, na 't welke alle de Spaansche en vreemde Guarnisoenen de Nederlanden ontruimen moesten. Het geen echter door den Gouverneur *Don Juan van Oostenryk* slechts met een listige geveinstheid volbragt werd, alzo hy dezelve onder een of ander voorwendzel weeder in het land voerde.

Hier door werden de Algemeene Staten der Nederlanden in

de noodzaaklykheid gebragt, om van hunne Vrienden, de Engelschen en Franschen, hulp en bystand te verzoeken. De Heer *van Sweevigem* werd derhalven aan de Koninginne gezonden, om eenige Penningen ter leen te vragen. Zy beloofde hier op aan de Staaten een Somme van 1000,000 Gulden te zullen geeven, en deed dadelyk zeeker Somme op reekening tellen, dog onder de uitdrukkelyke Voorwaarden, dat de Staten noch van Godsdienst veranderen, nog zich in handen zouden mogen stellen van de Franschen, zy zond ook een Edelman aan den Koning van Spanjen, om aan hem haare gevoelens te kennen te geeven, en dit ten ergsten uitgeduid wordende, ontbood zy haar Minister uit *Spanjen* te rug, verbond zich naauwer met de Vereenigde Nederlanden, om de Spanjaarden met vereenigde macht uit dezelve te dryven, doch onderlinge nayver verhinderde dien wel gemeenden aanslag.

De Aartshertog *Matthias van Oostenryk*, was te dier tyd Gouverneur deezer Landen. Doch dezelve was meer tot eene stille dan Oorlogszuchtige levenswyze genegen, en by den Koning van Spanjen, geen gehoor, noch van den Keizer, noch ook van het Ryk eenige hulp of onderstand verkrygende, zocht men hem met eere kwyt te raaken, en de eenigste Broeder des Konings van *Vrankryk*, de Hertog van *Alençon* tot Gouverneur Generaal te verklaaren; en hem als zodanig met meer nadruk den Staten voor te stellen, willigde de Koningin niet alleen in een met hem te sluiten Huwlyk, maar schoot ook aan hem eenige 100,000 Kroonen op, alles onder zeekere bedingen en voorwaarden. Doch hy tot Heere en Hertog van *Braband* ingehuldigd zynde, verachtte de wyze raadgeevingen van kundige en in aanzien staande Persoonen, en zyne driften den ruimen teugel vierende, geene Raadslieden volgende dan die van even vurigen en onbezonnen geest waren, liep alles in 't niet, en toen het te laat was, en hy zich zelfs in het verderf had gebragt, beklaagde hy zyn ongeval te vergeefsch.

Middlerwyl geraakte de Nederlanden daar door in de uiterste verleegenheid. Prins *Willem de I. van Oranje* werd vermoord, de Staten onder den anderen niet eensgezind, kwamen echter over een, om aan *Vrankryk* de heerschappy op te dragen, doch *Spanjen* en de zogenaamde Ligue waaren oorzaak dat men die aanbieding weigerde. En wanneer kort hier op een plechtig Gezand-

zandschap het zelve verzoek aan de Koningin voordroeg, wist zy dit voorstel behendig, en op eene Staatkundige manier van de hand te wyzen. Zy gaf echter haar toestemming tot een onderling Verbond met de Vereenigde Provincien, om dezelve te ondersteunen en 5000 Man Voetvolk, en 1000 Man Ruitery ten haren kosten tot het einde van den Oorlog te onderhouden, mits die Penningen, na verloop van een Jaar na het sluiten van de Vrede weder aan haare Majesteit te rug gegeven werden. Deze Vorstin oordeelde op deze wyze haare Landen voor een Oorlog met Spanje te beveiligen, 't geen haar voordeeliger toescheen dan dezelve daar aan bloot te stellen. Zulks gebeurde in het Jaar 1585, en haar wierden van de Algemeene Staten de Steden den *Briel* en *Vlissingen* tot pand ter minne ingeruimd. Waar op zy den Graaf van *Leicester* tot bystand naar de Vereenigde Nederlanden zond, die aangezien de genegenheid en de vriendschap welke de Koningin voor hem had tot Gouverneur Generaal wierd aangesteld. Doch vreemd en onkundig zynde omtrent de form van Regeering, en de wyze van handelen met een vry gebooren Volk, en dat hy ook buiten dien weinig ondervinding van Oorlogszaaken had, gaf dit aanleiding tot alderhande factien en partyschappen, welke zo verre gingen, dat het Land met een gantschelyken ondergang bedreigd werd. Waarom de Koningin eindelyk geraden vond, hem te rug te roepen, en van zyn Gouvernement afstand te doen.

Ondertusschen volgde hier op in den Jare 1588 de uitrusting van de zo genaamde onverwinnelyke Vloot, welke *Spanjen* tot overheering van *Engeland* en der Vereenigde Nederlanden in zee deed steeken. De Koningin zocht dien aanslag te verydelen, door voorspraak van Vrede met den Hertog *van Parma*, te dier tyd de Spaansche Nederlanden bestierende. Doch de Koning *van Vrankryk* en ook de Vereenigde Nederlanden, hare Vrienden en Bondgenooten raaden haar dien Vrede af, door dien men de Spanjaarden en *Parma*, zonder zich aan onmydelyk gevaar bloot te stellen, niet kon vertrouwen, en men betoonde haar eindelyk dat deeze uitrusting voornamentlyk haare landen betrof, vermits de Spaansche scheepen al te groot en dus onbekwaam waaren voor de Havens van *Vrankryk*, en voor die van de Vereenigde Nederlanden, zy werd dierhalven overtuigt, gaf ter-

terstond de nodige Bevelen, om met allen ernst en iever de uitrustingen der scheepen voor te zetten, en dezelve gereed zynde deed zy deze machtige Vloot zo geweldig aantasten, dat daar door en door de felle stormen, waar mede zy op zee te worstelen had, ter naauwer nood een derde gedeelte van dezelve naar *Spanjen* te rug keerde, en des niet tegenstaande trad zy echter in de Vrede handelingen te *Borborg*, daar zy aan de Spanjaarden, hunne trouwloosheeden in het aangezicht deed verwyten. Wanneer voorts, kort daar aan, *Hendrik den IIIde* Koning *van Vrankryk*, de Gebroeders, Hertogen van *Guise* had doen ombrengen gelyk zy verdiend hadden; dat *Spanjen* en die van de Ligue, in *Vrankryk* de Koning beöorloogd, en hy door een Munnik dodelyk gekwetst werd; dat men na zyn overlyden, een anderen Koning in de plaats van die van *Navarra* trachte op te werpen, vervolgens die met de Infante van *Spanjen* meende te doen trouwen, en dat met dit oogmerk zeer drukke onderhandelingen gehouden en diverse reize door den Herrog *van Parma* en door anderen ondernomen werden, deed de Koningin groten onderstand zo ter Zee als te Land aan *Hendrik den IV.* waar door hy in staat gesteld werd, om den Oorlog aan *Spanjen* te verklaren, gelyk hy wezentlyk deed. Gedurende welken tyd de zaaken der Vereenigde Nederlanden, onder *Maurits* Prins *van Oranje* en *Nassau*, in bloeijenden staat werden gebragt, zodanig dat de trotse Spanjaarden uit *Vriesland*, *Zeeland*, *Holland*, en de omliggende Landen verdreeven werden, en den Oorlog in *Braband* en *Vlaanderen* overgebragt werd.

Wanneer dus de Vereenigde Nederlanden eenigermaten op hun verhaal gekomen waren, werd 'er tusschen dezelve, de Koningen van *Vrankryk* en *Engeland* een drievoudig Verbond gesloten, waarby *Engeland* en de Vereenigde Nederlanden zich verplichte den Koning van Vrankryk te ondersteunen met Volk, Ammunitie, Scheepen en gereede Penningen. *Spanjen* bewoog Hemel en Aarde om dit Verbond te verbreeken. Maar de Koningin wel onderzocht hebbende, hoe nadeelig of ten minsten hoe min voordeelig 't voor haar zou zyn, een byzonder Verdrag van Vrede met *Spanjen* aan te gaan, wilde van geenen anderen, dan van een algemeenen Vrede hooren. Maar *Vrankryk*, die meer voordeel in een afzonderlyke Vrede, dan in een veeljarigen

gen te oorloge vond, achte raadzaam, van dit Verbond af 1602.
te gaan, en verkreeg door den Vrede met Spanjen, *Calais*, *Ardres*, *Chapelle*, *Blavet* en meer andere Plaatzen, waar door hy zo veel voordeelen behaalden, als hy teffens ſchaade toebragt aan de Leeden der Ligue, en des nietteegenſtaande altoos de oude vriendſchap bleef onderhouden met de Vereenigde Nederlanden.

Of ſchoon de Koningin noch eere nog voordeel kon verwachten indien zy meede van het geſloten Verbond afzag, deed zy echter door haar Ambaſſadeur *Thomas Bodley* aanhouden, om eenig rembourſſement van de Staten te erlangen, tot voortzetting van den Oorlog in *Ierland*, daar by verklarende, dat zy verder niet wilde gehouden zyn, om het onderſtand op den ouden voet te continueeren, vermits zy meende in dat Tractaat te verre gegaan te zyn, dewyl zy nooit vermoed had, dat den Oorlog zo lang geduurt zou hebben. Gelyk nu dit verzoek op goede gronden ſteunde, en de Staten teffens zich hier toe gewillig toonden, werd ten eerſten een aanzienlyke Bezending in den Jare 1598 naar *Londen* afgezonden, welke benevens de hier toe Gecommitteerde Engelſchen vaſt ſtelden, hoe veel 'er jaarlyks van de verſchuldigde Penningen zou werden afbetaald, en dat voorts de Tractaten op den ouden voet zouden ongeſchonden blyven, waar door aan den eiſch der Koningin voldaan en zy van dien zwaaren laſt ontheft werd, aangezien de Engelſche Guarniſoen en in *Vliſſingen* en den *Brielle* door de Staten zelfs betaald werden, en zy daar en boven de vryheid hadden, voor geld Volk in *Engeland* aan te werven en te ligten, 't geen mede voordeelig zyn kon.

In de Maand September van den Jare 1601. arriveerde een Spaanſche Vloot in *Ierland*, onder beleid van *Don Johan de L'Aquila* tot byſtand der muitzieke Ingezeetenen. Eenige duizend Spanjaarden werden aan land gezet en de Koningin was op het hooren van dezen tyding ten uiterten t'onvreede over het ſlegt gedrag van veele harer Stedehouders en Officieren. De voorsz. *de L'Aquila* bemachtigde terſtond verſcheide Plaatzen en daar onder ook *Kingſale*, dat hy zeer verſterkte. Maar hy werd echter van wegen de Koningin door haar Vice-Roy en Baanderheer *Montroye* aldaar beleegert, en voorts gedwongen van alle de ingenomene Plaatzen en Sterktens te verlaten en onverrichter zake

ke met het voornaamste hoofd der Rebellen *Tir-Oen* weder naar *Spanjen* te rug te keeren.

Dus heeft deeze weergalooze Vorstin haare Staten 45 Jaren loffelyk bestiert; het Land in zyn Rechten en Vryheeden met veel kundigheid en beleid weeten te handhaven, en dezelve tegen aanvallen en misbruiken te dekken; de van tyd tot tyd het hoofd opsteekende Weerspannelingen te breidelen, en de rust en vrede onder de Ingezeetenen te verzeekeren, die nochtans ten haaren tyde veel meer Schattingen ende lasten opbragten, dan zy ooit voorheen gedaan hadden, welke zy echter niet dan tot welvaard van den Lande wederom gebruikte, en nooit de gewoonte had, dezelve onnodig te verspillen, of schoon zy ook geene onkosten ontzag, wanneer haar Roem of de Achtbaarheid van den Staat het vereischte, want als dan wist zy den luister van de Kroon recht Vorstlyk staande te houden.

Weinig Vorsten zyn 'er geweest, welke hare wyze van regeering niet hebben moeten bewonderen; ieder Mogenheid was geneegen vriendschap met haar aan te gaan, of te onderhouden. De Groten Heer, de Czaar van *Moskoviën*; de Koning van *Persiën*, die van de *Indiën*, de Keizer van *Fez* en *Marocco* beneevens alle de Europische Mogenheeden hebben dezelve door hunne Ministers zoeken te verkrygen. En wanneer zy de laatste Audientie aan den Ambassadeur van Venetie gaf, antwoorden zy hem in de Italiaansche Taal.

Zy was zeer gelukkig in de keuze van haare Staats-Ministers, haar Secretaris *Sir William Cecyl* was een verstandig, werkzaam en zeer kundig Heer, die haar ruim veertig Jaaren de gewichtigste diensten in de neteligste en hachelykste zaaken gedaan heeft. De Koningin benoemden hem naar het overlyden van den Marquis *van Winchester* tot Groot-Thesaurier van *Engeland*; men wil dat door zyn Staatkunde, de zaaken van Oorlog in *Schotland* zo wyslyk zyn bestiert geworden, dat de Franschen zig genoodzaakt zagen dit Koningryk te verlaten, en zelfs de tytel en 't wapen daar van af te staan; zynde by die gelegenheid ook alle zorgvuldigheid aangewend geworden, om den Hervormden Godsdienst tegen allen inbreuk te verzeekeren; en daarom werd deeze Oorlog genaamd *Cecyls* Oorlog. Hy bracht zyn jongste Zoon, Sir *Robbert Cecyl*, van Kindsbeen af tot zaken op, die hem dienen

kon-

konden, om Staatkundige Belangen by tyd en wylen met behendigheid te bestieren; en de Koningin had zo grote verwachting van deeze Jongeling, dat zy hem nog by des Vaders leven tot Secretaris benoemde; na desselfs overlyden in den Jare 1598 nam hy de zaaken waar zo lang de Koningin leefde, blyvende in die Post ook onder Koning *Jacobus de VI.* die zeer voldaan van zyne behandeling, hem eerlang wegens zyne verdiensten, eerst tot Baron van *Essingden*, daar na tot Graaf van *Salysbury*, Ridder van de Kouzeband, en eindelyk tot Lord-Thesaurier maakte.

De Koningin was in alles eeven gelukkig in de keuze van hare Staatsdienaars, onder dezelven behooren de Graaf van *Sussex*; de Admiraal en Kamerheer *Haward*; de Zeegelbewaarder Sir *Niklaas Baton*; de Kancelier Sir *Christoffel Hatton*, nevens verscheiden andere Secretarissen, als: Sir *François Walsingham* en meer andere Heeren in deeze Historie aangehaald. Boven deeze Leeden van den Staats-Raad, was de Koningin gewoon, ook met beroemde mannen in Weetenschappen en in de Letterkunde raad te pleegen, aan dewelke zy zomtyds onder vercierde Naamen allerhande vraagen opgaf, welke zy dan, of by weege van zamenspraak of in geschriften moesten oplossen, en teffens hun Advys aan de Koningin daar op geeven. Zo veel heeft ons goed gedacht van deze grote Koninginne te melden, vermits de voornaamste Schryvers haar uitmuntende hoedanigheeden niet na waarde afgeschetst hebben.

In de Maand Maart overleed te *Madrid*, *Maria van Oostenryk*, Dogter van Keizer *Karel V.* en Gemalin van Keizer *Maximiliaan de II.*, Moeder van den toen regeerenden Keizer en van zyn Broeder, den Aartshertog *Albertus* van *Oostenryk*. Zy had hare Jaren redelyk hoog gebragt, nalatende, Keizer *Rudolphus Matthias* die hem opvolgde, *Maximiliaan* Koning van *Polen* en *Albertus* Hertog van *Braband*, behalven nog 5 Zonen en 6 Dochters, zynde dus Moeder van 15 zo Prinsen als Prinsessen.

't Zelve Jaar overleed ook de Land Gravinne van *Hessen*, geborene Gravinne van Solms; Haar Gemaal Landgraaf *Maurits*, naar *Vrankryk* reizende bekleede aldaar gedurende eenigen tyd een der aanzienlykste Ampten der Kroon gelyk hy voorheen het Keurvorstendom Saxen, in hoedanigheid van Administrateur, of Stedehouder bestierde. In den zomer na het overlyden zyner

Gemalinne, hertrouwde hy met eene Dochter van Graaf *Johan den Ouden van Nassauw* tot *Dillemburg*, welke jonge Graaf *Johan*, Vader van de nieuwe Landgravinne, in September huwde met eene Princesse van Holstein.

III. HOOFDSTUK.

Handelende van de komst van Jacobus den VI. *op den Throon van Engeland, tot de Bezending van Haar Hoog Mogende naar Londen. enz.*

Wy hebben hier voren gezien, in wat verlegenheid de Staatsraad van de Koninginne *Elisabeth* zich bevond, ter gelegenheid der dagelyks toenemendeziekte deezer Vorstin, dewelke standvastig volharde by haar voornemen, om geene geneesmiddelen te gebruiken en zich te willen verleedigen tot eenige zaken, ook vooruit geene schikkingen te maken met betrekking tot de Throons-Opvolger: Niemand weetende wat te doen, vonden zy eenparig goed, ten Hove toen ter tyd te *Richmond* zynde, te vergaderen en een vast besluit te neemen; Dus verscheenen aldaar de voornaamste Edellieden en hoge Amptenaren, nevens eenige Aartsbisschoppen, en andere Kerkelyke Perzonen, mitsgaders de Lord-Major van weegens de Hoofdstad Londen. Deeze gaven dadelyk, zelfs buiten kennis der Leeden van het Parlement, bevel aan de Burgery van *Londen* en West-Munster, om zich met volle wapenen op den 24 Maart 1602 oude styl, in hunne huizen te laten vinden, waarop zy zich naar *Londen* begevende, aldaar *Jacobus de VI* Koning van *Schotland*, tot Koning van *Engeland*, *Vrankryk* en *Ierland* deden afkondigen, hem verklarende opvolger van de overleedene Koningin, geboren uit de oudste Dochter van Koning *Hendrik den VII*, zynde dus de naaste Erfgenaam tot de Kroon door het overlyden van alle de Kinderen van *Hendrik den VIII.*

De Burgery van Londen en alle de andere goede Ingezetenen beantwoorden deeze afkondiging met hartelyke toejuiging, het grof Geschut van den *Tour* werd losgebrand, en des Avonds gaf

een

eên iegelyk zyne blydschap te kennen door het verligten der Huizen, door het ontsteeken van vreugde vuuren en door het onophoudelyk roepen van *Hoezé*, en *lang leeve de nieuwe Koning*. Dus ging men op een dag van grote droefheid tot gróter blydschap over, gelyk den onveranderlyke loop der menschelyke wisselvalligheeden meede brengt. In twee en een halve dag werd deze heugelyke tyding aan den nieuwen Koning te *Edimburg* gebragt, schoon die plaats omtrent 300 Engelsche Mylen van Londen ligt, waarop die Vorst zich ten eersten tot de derwaarts reize gereed maakte.

Deeze zo schielyk beraamde opvolging deed veele Mogendheeden verwondert staan, welke de macht en grootheid van *Engeland* met nydige oogen beschouwden, en nooit hadden verwagt, dat deeze verandering der Regeering met zo veel stilte en gerustheid zou zyn volbragt geworden, het welk inderdaad als iets byzonders verdiend aangemerkt te worden, aangezien de verschillende gevoelens der Inwoonders van dat Eiland, zo in Godsdienst als het stuk van Regeering, waar omtrent niemand schroomt, zelfs in het openbaar zyn gevoelen vryelyk te verklaren. Zonder te gedenken, dat slechts 16 Jaren geleeden, dezelve Staats-Raden, die de Koninginne zyne Moeder ter dood veroordeeld hadden hem thans tot den Throon van *Engeland* beriepen, en dus alles van hem te vreezen hadden, waar by noch kwam, dat hy buiten het Ryk geboren was, waar teegen de Engelsche Wetten en Rechten zeer stryden. Om welke reedenen veele van gevoelen waren, dat men de Kinderen der oudste Dochter van Koning *Hendrik den VII*, voorby gaan, en de opvolging behoorde over te brengen op die van desselfs jongste Dochter, welke in *Engeland* geboren was. Anderen meenden, dat men de Landzaaten of ten minsten de Leeden van het Hoger en Lager-Huis tot die Vergadering had moeten nodigen, en den Koning niet dan onder zeekere voorwaarden hebben aangenomen, bedingende voor al, volkomen vergiffenis wegens de geweldige dood van zyne Moeder; dat daar omtrent geen het geringste onderzoek zou werden gedaan, dat men zekere nieuwe Voorrechten en Privilegien had behooren te verwerven, en de Koninglyke magt in naauwer palen sluiten, en alle de verregaande prerogativen of voorrechten des

Ko-

Konings, gelyk men die noemt, besnoeijen. Men had daarenboven aan de Roomschgezinden ten minsten de tolerantie van Godsdienst, zo niet de Religievrede kunnen bezorgen enz. Door deeze en zoortgelyke voorstellingen hoopte de zulke welke *Engelands* voorspoed benydeden; alderhande onlusten en burgerlyke oorlogen en beroertens te ontsteken, onder de hand op een bedekte wyze te voeden, en aan den gang te houden. Edoch alle de Staatkundige gissingen van de zulken zyn op niet uitgekomen. GODS aanbiddelyke Voorzienigheid heeft de zaken anders en zodanig bestiert, dat deze Ryken voor Oorlog bewaart, de zoete vrugten eener aanhoudende Vrede nog langer mogten plukken, dus men hier uit moet besluiten hoe ligt het den Almagtigen is, de looze vonden der wereldlyke Vorsten te leur te stellen.

De nieuwen Koning was dadelyk bedacht, de goede wil en hartelyke nyging der Engelschen door deeze keuze aan hem betoond, aan groot en klein zyner Onderdanen zonder onderscheid, met Koninglyke milde, gunst en byzondere heuscheid te erkennen, waardoor hy aller harten noch meer aan zig trok en tot eerbied en ontzag voor zyn Persoon verplichte.

In de Vereenigde Nederlanden waren de Ingezetenen, na mate zy voordeel of nadeel voor hunne belangen uit die verandering in *Engeland* verwachteden, of verheugd of bedroefd. De Staten bragt de dood der Koninginne in eenige bekommering, niet zonder reeden vreezende, dat deeze verandering niet voordeelig voor hen zou uitvallen, nademaal men als nog onkundig was in de gevoelens van den nieuwen Vorst, en vermits zy ondertusschen om Krygsvolk verlegen waaren, 't welk voorheen volgens verdrag was vergunt en toegestaan in Engeland en Schotland aan te werven, om de oude Vaandels der Natien in dienst der Nederlanden, voltallig te houden, vonden Hun Hoog Mogende goed een Brief van gelukwensching aan den nieuwen Koning, wegens zyn komst tot den Throon, gedagteekend den 3 April 1603, in de Fransche Taal te doen ter hand stellen, luidende dezelve als volgt.

„ Sire! Alzo wy in der ziele bedroefd waaren, met groote
„ redenen, over de tyding van de dood, der Hooghe, Groot-
„ machtige, Souveraine Princesse, de Koninginne van *En-*

„ *ge-*

„ geland, van Alderhoogster ende Alderloffelykster Gedachtenis-
„ se, om de zonderlinge affectie en goedwilligheid, altyd gedragen
„ en vertoont aan onzen Staat, ende om haare Koninglyke Assi-
„ stentie, die wy gedurichlyken hebben ontfangen van hare mil-
„ de Genade, tot onzer behoudinge ende conservatie teegen den
„ Koning van Spanjen ende zyne Adherenten, gemeyne Vyan-
„ den van al het Christendom, waar door hare Gedachtenisse in
„ ons, ende in onze Nakomers, voor eeuwiglyk, zal blyven ge-
„ vest en geëternizeert.

„ Desgelyks zyn wy ook verheugt geweest van gantscher her-
„ ten, te verstaan, dat uwe Majesteit met een gemeyn accoord
„ en order van den staat des Koningryks van Engeland, ver-
„ klaart ende geproclameert is geweest, wettelyk volgende de
„ Rechten, voor waarachtig en wettelyk Erfgenaam, ende Suc-
„ cesseur, ende Koning van de Koningryken van *Engeland*, *Vrank-*
„ *ryk* en *Ierland*, te meer dat uwe vereeniging met de Successie
„ ende Professie derzelviger Koningryken, ons niet alleene en
„ zal continueeren zyne Koninglyke Genade en gewoonlyke
„ Gunstigheid; maar zal ook beërven uit zyne Genade de zel-
„ vige Koninglyke Affectien onswaart en tot onzen Staat, die
„ de voorsz. Doorluchtige Koninginne van hooger ende loffelyker
„ Memorien u nagelaten heeft; om ons te continueeren zyn assi-
„ stentie en liberale Gunste tot onzer behoudenisse, tot welvaart
„ van de geheelle Christenheid ende zynen Dienst, tegen de
„ voorsz. gemeyne Vyanden, gelyk wy dat lange toebetrouwt
„ en verwacht hadden. Ende om, inderdaad uwe Majesteit te
„ bewyzen de goede Resolutie ende Wille, die wy altyd gehad
„ hebben, om dezelve te behagen ende te dienen, zo bidden
„ wy den ALMAGTIGEN GOD, voor onzen eersten schuldigen pligt,
„ dat hy wil gebenedyen Uwe Majesteit in deeze Successie tot
„ zynder Glorie ende Verbreiding van zyn hylig Woord, ende
„ te zegenen de Regeeringe van Uwe Majesteit, met alle geluk-
„ zaaligheid ende grootheid, in gezondheid ende lange leeven
„ niet alleen tot glorie en welvaart van zyne Koningryken ende
„ Onderzaten, ende van onzen Staat, maar mede tot welvaart
„ en ruste van geheel Christenryk, teegens de onverzadelyke be-
„ geerlykheid der Spanjaarden, ende hare Aanhangeren. Tot
„ wel-

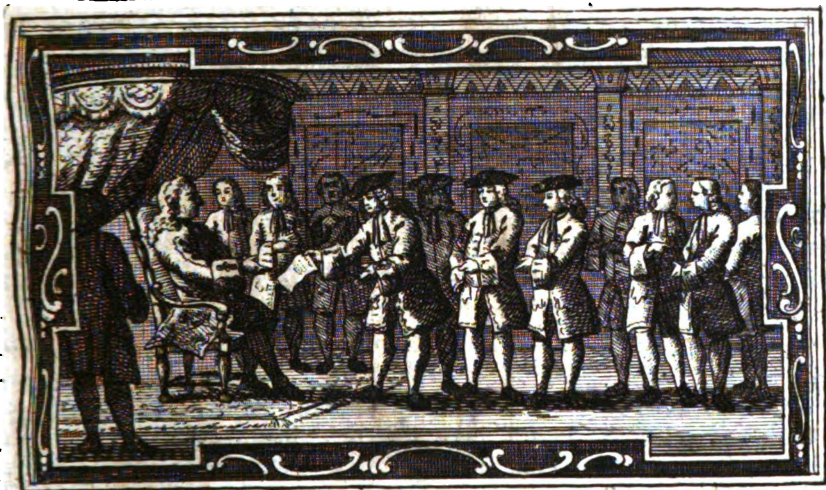
„ welker einde wy ook Uwe Majesteit zeer ootmoedig bidden;
„ nademaal het belieft heeft de voorsz. Doorlugtige Koninginne
„ van Hoochloffelyker Memorien in haar uiterste, ons toe te la-
„ ten in *Engeland* op te nemen Krygsvolk, tot vol ofte opmaken
„ van de Engelsche Vendels die in onzen dienst zyn. Alzo wy
„ insgelyks gebeden hebben Uwe Majesteit ons toe te laten het
„ zelfde te doen in *Schotland* voor de Schotsche Vendelen. Dat
„ het nu Uwe Majesteit believe ons het effect daar van te ac-
„ cordeeren, op dat wy die nu tegenwoordelyk mochten lichten
„ ende transporteeren uit *Engeland* ende uit *Schotland* herwaarts
„ over, om gebruikt te worden tot onzen dienste, alzoo den
„ noodt van onze zaken die vereisschen, zelve tot Conservatie
„ van de Stad van *Oostende*: Op het welke wy ons verlaten, Si-
„ re! kussen ootmoediglyk de handen van Uwe Majesteit met
„ Gebeeden totten Almachtigen te beschermen den Throon van
„ Uwe Majesteit in alle Geluk ende zaalykheid, ende zynen Ko-
„ ninglyken Perzoon in lange Jaaren.

„ Wt *s' Gravenhage* den 8 April 1603. Onderschreeven van
„ Uw Majesteits wel ootmoedige Dienaaren. De Staaten Ge-
„ neraal der Vereenigde Nederlanden ondertekent ter Ordon-
„ nantie van Haar Hoog Mogenden. *C. Aerssens.*

Na het afzenden van deeze Missive vonden Haar Hoog Mogende goed, eene plegtige Bezending naar *Engeland* te doen hier toe de eerste van den Lande verkiezende, te weeten. De Graaf *Hendrik Fredrik van Nassau*, jongsten zoon van Wylen *Willem den I. Prince van Oranje* Hoogloffelyker Memorie, met de volgende Heeren: *Johan van Oldenbarneveld*, *Heere van den Tempel*, *Walrave van Brederode*, *Heere van Vianen enz.* en *Jacob Valk* Thesaurier van *Zeeland.* Deeze, met een gevolg van veele der eerste Eedelen, en aanzienelykste Familien, benevens een grooten Hofstoet bestaande in de volgende te weeten: Jonkheer *van Batenberch*, *van Schagen*, *van Treslong*, *van Hardenbroek*, *van Borsele*, *van Hazewyn*, ofte *Brakele*, *van Meteren*, *Rengers*, *Forsy*, *Beaumont*, *Lambert*, *Digarde*, *Carnous*, *Plettenborch*, *Bokhorst*, *Blankerot*, *Berikenroy*, *Rooner*, enz. De Pagiën waaren *Famar*, *Gend*, *Mansart*, *Otto*, *Brandt*, *Borsy*, *Wanroy*, *Serooskerke*, deze kwamen den 14 May van 't voorn. Jaar in Engeland aan.

De

De Koning was maar 8 dagen te vooren aldaar aangekomen, 1602.
zy hadden op den 27 May gehoor by zyn Majesteit, dat wy alhier vertoonen.

Hier ziet men het Koninglyk Appartement te ***St. James in Westmunster Hal.*** Zyne Majesteit onder een verhemelte in eenen Armstoel zittende, de voornaamste Ryks Amptenaaren hunne hooge functien waarneemende agter of aan weerskanten van dat Gestoelte staande, de Ambassadeurs met gedekte hoofden, zich van haaren plicht kwytende, teffens een Memorie aan den Koning ter hand stellende, terwyl alle de Edelen van hun gevolg bloodshoofds achter de vier Afgezanten der Staaten geplaatst zyn.

Zy begonnen hunne Aanspraak met geluk en zeegenwensching over het aanvaarden en bezit neemen van dit nieuwe Koningryk; zy namen voorts de geleegenheid waar aan den Koning den Staat hunner zaaken voor te dragen, zeer aandringende om verlof te mogen verkrygen tot het voltallig maaken van hunne Engelsche en Schotse Troepen tegens behorelyke voldoening in gereede Penningen, gelyk daar van reeds gewag gemaakt was in de aangehaalde Missive der Staten. Voorts gaven zy aan den Koning eene schriftelyke Memorie over, waarby hunne verdere aan-

zoeken beredeneerd en betoogd waren: Welk ſtuk te wydloopig zynde zullen uw alleen den voornaamſte inhoud daar van mede deelen.

Zy deden daarop verſlag van de groote verplichting waar door zy zich dankbaarlyk verbonden achteden aan de gedachtenisse van Wylen Koningin *Elizabeth*, Hooglofelyker Memorie, voor hare Koninglyke genegenheid, hooge Eere ende aanhoudende gunſte en hulp, waar mede zy hen veele Jaaren herwaarts had willen vereeren; in die ſware Oorlogen, in dewelke zy ter beſcherming van Godsdienſt en Vryheid gewikkelt waren, tot onſterflyken Roem en Luiſter van die weergalooze Vorſtinne. Dat, met hoe grote droefheid over dit zieltreffend verlies ook aangedaan, de Staten der Vereenigde Nederlanden echter teffens gegronde reedenen hadden tot oprechte blydſchap, door dien het den Almagtigen door zyne nooit volpreezene Genade en Voorzienigheid behaagt had, zyne Majeſteit op den Throon zyner Voorouderen te plaatzen; waar voor zy den HEERE dankbaar waaren, en deeze heuchelyke gebeurteniſſe beſchouwden als een byzondere weldaad van den Hemel, terwyl de geheele Christenheid en alle derzelver Onderdanen zekerlyk daar uit groot voordeel zou trekken, en wel inzonderheid de goede Ingezetenen van de Vereenigde Wingewesten, welke zich alles goeds daar van belooven konden. De Staaten hadden ook, daarom, in alle Kerken der Nederlanden doen aanſtellen Lof en Dank Offerhande aan het hoog geduchte Opperwezen, en by Miſſive onder den 3 April deezes Jaars de eere gehad, van zyne Majeſteit met de Troons Opvolginge geluk te wenſchen, in de vaſte verwagting en vlyende hoop dat zyne Majeſteit benevens het recht tot de Kroon by Erffeniſſe, ook in zyne hoge Perſoon niet alleen mogt vereenigen dezelve affectie, weldaden, eere en milden onderſtand, waar meede die groote Vorſtin hen een reeks van Jaaren had willen beguntigen, maar dat ook 's Konings aangeboorene en onvergelyke Deugden deeze goedheeden zelfs zouden vermeerderen, volmaaken en bekroonen, door het volbrengen van de noodzaakelykſte en teffens roemrugtigſte Daaden, door het verdryven der trotſe Spanjaarden en hunne aanhangers uit de Nederlanden. Hier door zou zyne Majeſteit wezentlyk toonen te zyn de beſchermer van den waaragtige Chriſtelyken Godsdienſt, en het beveiligen en

onder

onderhouden van zo veele Hervormde Kerken der Vereenigde Nederlanden, voor hun ondergang te bevryden en derzelver goede Ingezeetenen van de drukkende Spaansche ziel en lighaams slaverny verlossen, 't zou zyn eene onderneming Gods aangenaam, nuttig aan de gantsche Christenheid, en overeenkomstig met de deugd, grootmoedigheid en de verhevene denkbeelden van een zo magtig Koning, waarmeede zy zeer naau verbonden ende verknocht was; 't behoud en de veiligheid van zyne hooge Persoon, den bloei en welstand van zyne Majesteits Koningryken, en die van zyne getrouwe Onderdanen.

Zy waren zo verzeekerd als bevreest, dat men van alle kanten niets onbezocht zou laten, om zyne Majesteit af te houden, zyne naam onsterffelyk te maken door het verkrygen van deeze noodwendige, heilzame en onverwelkelyke glorie en luister. Maar door dien zyne Majesteit zelfs, als mede wylen de Koninginne hooglofFelyker Memorie, de Koning van *Vrankryk* en meer andere Vorsten en Mogenheeden den Oorlog van het Gemeenebest als rechtvaardig en tot behoud van Godsdienst en Vryheid noodzaaklyk hadden aangezien, gelyk uit zo veele openbare getuigenissen bleek, en dat 'er buiten dit ook geen twyffel over was, of de laatdunkende Spanjaarden waren ook zyn Majesteits onverzoenelyke Vyanden, waarom de Staten hoopten dat de Koning door zyne alom beroemde wysheid en bekende voorzichtigheid, ondanks alles wat kwaadwilligen hier tegens zouden inbrengen, zulks zou van de hand wyzen, en meer rechtveerdigheid en volkome gerustheid vinden in de onderhandeling en goede verstandhouding van goede en beproefde Vrienden, Nabuuren en 's Konings ootmoedige Dienaaren, dan in de geveinsde kunstgreepen zyner gezwoorene en onverzoenbaare Vyanden, welke dezelve ook waaren.

Dat de Staten niet konden ontkennen, dat een veilige Vreede oirbaar en noodzaakelyk, doch teffens een zaak was meer te wenschen dan te hoopen of waarschynlyk te verwachten. *Zy* konden niet afzyn te geloven dat zyne Majesteit met haar van een en het zelfde gevoelen zou zyn, zo lang de wreede Spanjaarden en hunne Aanhangers niet uit alle de Nederlanden met geweld gedreven werden. Alzo het een zekere waarheid is, dat de looze Spanjaarden niet anders bedoelen, dan hun gezag in dit Landen onbepaald te doen blyven, om derzelver Inwoonders naar willekeur, en als dwinglanden, gelyk zy zyn, te behandelen. Dat hun aangeboo-

ren hoogmoed en trotsheid daar door gesterkt hen deed denken, dat zy, deeze onderneeming gelukkende, hunne Wingewesten zullen kunnen uitbreiden over de ommeliggende Koningryken en Landen, waar toe zy meer en meer aangespoord worden, door de Decreten van den Roomschen Paus, by hun voor billyk aangemerkt, alhoewel uit louter hoogmoed voortgesproten, waarby alle de Protestantsche Ryken en Landen ten Proije en Buit gegeven werden aan alle de geenen die hen bespringen en overwinnen konnen.

Maar de Spanjaarden eens uit alle de Nederlanden verdreeven, of ten minste by voorraad een vast besluit genomen zynde, van zyne Majesteit, en alle Koningen, Vorsten en Republieken de waare Christelyke Religie toegedaan, als mede van alle de andere by wien de eerzuchtige voornemens der flinksche Spanjaarden verdacht zyn. Dan wilden de Staten, gelyk zy thans met allen ootmoedigheid ende eerbied deden, zyne Majesteit verzoeken, om met hen te willen treden in een Verbond tegen de Spanjaarden, die als dan van toon zouden veranderen, wilden zy zich niet bloot gestelt zien aan de macht van zyne Majesteit en aan die van desselfs Bondgenoten welke de machtigste ter Zee zynde hen, zo *Oost* als *West-Indiën*, zo niet geheel, ten minste hunne Bezittingen in die Gewesten gedeeltelyk konnen ontweldigen of in naauwer paalen sluiten, wanneer zy de daar uit trekkende Schatten verder niet zouden konnen aanwenden tot nadeel en vervolging van het geheele Christendom.

Derhalven smeekten zy zyne Majesteit ootmoedig, dat het zynen Koninglyken Wille en Welbehagen mogt weezen, van dit werk niet alleen met allen ernst te beginnen, maar ook op gelyken voet voort te zetten, alzo zy zich verplicht achteden, hem te moeten herinneren, hoe gewillig de Heeren Staten met de hulpe van God, in verbond staande met verscheide Koningen en Vorsten, altoos zo wel in voorspoed als in tegenspoed de lasten van den langdurenden Oorlog gewillig gedragen, promt voldaan en dus aangeweezen hadden, den weg langs denwelken men met den Goddelyken bystand ook deeze zaaken tot een gewenscht einde zou kunnen brengen.

Aangaande het behoud van de Stad *Oostende*, daar aan was ten uitersten veel geleegen, en wylen de Koninginne Hooglosfelyker Memorie had daar voor, gedurende twee Jaaren, dat ze nu reeds be-

beleegert was, zo groote zorg gedragen en die Plaats met ſware onkoſten doen verdeedigen, dat dezelve een ſpoedig en Koninglyk ontzet vereiſchte en waardig was, dat derhalven de Staaten ook hier in om den Koning ſpoedigen byſtand inſtantelyk verzogten.

Eindelyk vertoonden zy noch, dat wylen den Koningin den Heeren Staaten verzogt had, om eenige der grootſte hunner Oorlogſcheepen uit te ruſten, en die te willen voegen by haare Vloot en te kunnen gebruiken teegen de Spanjaarden, waarom haar Hoog Mogende dadelyk hadden doen uitruſten 9 Oorlogſcheepen en 2 Jachten met Proviant ende Ammunitie van Oorlog voor 7. Maanden voorzien, welke eenige daagen door weer en wind en door het overlyden der Koningin waren te rug gehouden. Weshalven zy des Konings hooge Beveelen dien aangaande verwachten, terwyl deze ſchepen ter volvoering zyner hooge beveelen als noch in de Duinen gereed lagen, zy den Koning verzochten, wyders te willen volbrengen 't geen met wylen de Koningin was beraamd geworden enz. zynde deeze Memorie onderteekent: *F. Hendrik de Naſſau*, *W. de Bredcrode*, *Joän van Oldenbarneveld*, *Jacob Valk*.

Des Konings antwoord op deeze vertoogen was in algemeene doch zeer gunſtige bewoordingen vervat, behagende het zyne Majeſteit tot zyne verſchoninge by te brengen, dat hy naamlyk de Regeering overgenomen hebbende, eerſt de nodige kennis van alles diende te hebben en dezelve verkregen hebbende behoorde voor eerſt zyn voornaamſte toeleg te zyn om ter beveſtiging van zyn Gezag eerder Vreede dan Oorlog te zoeken. Doch dat hy goedgunſtig en met geneegenheid met de Staaten zou onderhouden de Vriendſchap welk tuſſchen de Koningen, zyne Voorzaaten en Haar Hoog Mogende was beſtand geweeſt, en diergelyke heuſche uitdrukkingen en woorden meer. Waarop de Afgezanten geraden vonden, niet langer te Londen te vertoeven, dewyl de beſmettelyke ziekte aldaar en in het geheele Koningryk van Engeland verſchrikkelyk begon te woeden, waarom zy hunne behoorlyke Audientie van afſcheid van den Koning verzochten en met meerdan gewoonelyke geſchenken van 's Konings weegen begifügt zynde, vertrokken zy op den 10 July. Midlerwyl overleed de vierde van deeze Heeren Ambaſſadeurs de Theſaurier

van

van Zeeland *Jacob Valk* zeer schielyk, echter niet aan de besmettelyke ziekte maar aan waterzucht, veroorzaakt door droefgeestigheid en andere toevallen; een kloek en zeer kundig Heer van veel ondervinding, die aan het Land in verscheide aanzienelyke Ampten en Bezendingen groote en gewigtige diensten gedaan had, en welker verlies in het Vaderland zeer betreurd werd.

Uit *Vrankryk* werd mede aan den nieuwen Koning van *Engeland* eene Bezending gedaan, om hem met zyn komst tot de Kroon geluk te wenschen, en werd daar toe een van de Voornaamste Amptenaren verkozen, zynde Maximiliaan van *Bethune*, Marquis *van Rhosny*, Graaf *van Moret*, Raadsheer en Contrarolleur Generaal van de Financien, onder wiens gevolg tot meerder statie en luister zich bevonden de Graaf *van Chastillon*, de Prins *van Espinoy*, een Nederlander, de Heer *van St. Luc* en een groot aantal andere Edellieden. Aldaar arriveerende werden zy heerlyk en koninglyk ontfangen en onthaalt. Gedurende het waarneemen hunner pligtpleegingen by den Koning, hadden zy ook veele Conferentien en vriendelyke onderhandelingen met de Ambassadeurs van den Staat, en keerden voorts op den 8 July, na hunne Audientie van afscheid by den Koning gehad en de gewoone Geschenken te hebben ontfangen, naar Vrankryk te rug.

De Aartshertog *Albertus* had zo haast geen bericht ontfangen van het overlyden der Koninginne, of hy zond een zyner Edelen genaamt *Nicolaas de Schoffy* naar *Schotland* met bevel, te ondertasten, hoe de Koning toen gezint was omtrent het vereffenen der onderlinge geschillen, alzo hy voorheen blyken gegeven had van zyne geneegenheid tot den Vreede, terwyl ondertusschen *Albertus* al omme op de Vlaamsche Kusten te *Duinkerken* en elders strenge Beveelen gaf, om na primo April niet meer op de Engelschen ter zee te kruissen, nog hen te land eenigen overlast te doen, maar hen in tegendeel alle Vriendschap te bewyzen, en alle de Engelsche Gevangenen los te laten en op vrye voeten te stellen. Voorts werd tot hoofd eener aanzienelyke Ambassade naar *Engeland* gezonden, de Hertog *Charles Pieter van Arenberg*, Ridder van het Gulden Vlies, Raadsheer van Staat, en Admiraal Generaal van den Aartshertog; met hem vertrok derwaarts zyn zoon, de Heer *van Sevenbergen*, de Graaf *van Bossuit*, de Heeren *van Robles*, *Wackene*, *van Swevigen*, *de Graaf van Phirtburg*, *Marten de*

la

la Falie, de *Baron van Noode*, Raad ter Admiraliteit, beneevens meer andere treffelyke Edellieden, Pagien en Lyfknechten. Te *Londen* op den 16 Juny arriveerende, hadden zy op den 20 daar aan volgende openbaar gehoor by zyne Majesteit; het oogmerk deezer Bezending strekte, om eensdeels te voldoen aan de gewoone plechtigheid der gelukwenschingen en anderdeels om den Koning zo tot het sluiten van Vreede over te haalen, als om hem behoedzaam afkeer in te boezemen tegens alle zodanige besluiten, die eenigzints voordeelig zyn ofte begunstigen konden, van wegen de Vereenigde Nederlanden aan zyn Majesteit voorgestelde ernstige Vertoogen. En vermits de Pestziekte zo hevig te Londen grassëerde, volgden zy den Koning op zyn reize naar het Westen van *Engeland*, alwaar zich meede bevond de Ambassadeur des Konings van *Spanjen Johan Baptista de Tassis*, 's Konings Postmeester Generaal, die naderhand aan het Hof van Engeland bleef resideeren, om alle gelegenheeden waar te neemen ter verwerving van den Vreede. De nieuwe Koning gaf ondertusschen bewyzen zyner agting voor Haar Hoog Mogende, door reeds in de Maand July aan haar te zenden, de Heer *Rudolph Winwood* om by den Staat te resideeren met het Caracter van Raadsheer van Staat, waartoe hy reeds door wylen de Koninginne hooglosselyker Gedachtenisse, was gedesppicieerd geworden. Die Minister was van den Koning gelast, aan den Staaten voor te dragen dat de Aartshertog aan zyne Majesteit gedaan had zeekere voorslagen tot het sluiten van Vreede, waartoe echter zyn Majesteit niet wilde overgaan, zonder hen daar van alvoorens kennis te geven en te vernemen of zy meede daar in wilde treeden, 't geen de Staten beleefdelyk en met dankzegging van de hand weezen.

Andere Mogenheden en Vorsten zonden meede Afgezanten om den Koning te begroeten. De Koning van *Denemarken* deed ook als Ambassadeur der waarts vertrekken zyn Cancelier *Christianus Frieze*, met en benevens *Henricus Belon* en *Doctor Caritin*, en de Koning van *Engeland* zond in gelyke hoedanigheid de Graaf van *Rutland* naar *Coppenhagen*. Men bedoelde met die onderlinge bezendingen het vereffenen van zekere verschillen, onder de wederzydsche Onderdanen, zedert geruimen tyd ontstaan, zynde reeds in de voorige Jaaren met hetzelve oogmerk

merk de Engelsche Gezanten *de Baron Evers*, de Secretaris *Sir John Herbert*, Doctor *Dunn* en *Steven Lesieur* als hun Secretaris, gedurende den geheele winter te *Bremen* in onderhandelinge geweest met de Afgezanten van de Koning van *Denemarken*, weegens de over en weeder ingebragte klachten aangaande de schade der wederzydsche Onderdanen spruitende uit de Zeeroveryen, Tollen, de Vaart over den Oceaan naar Moscovien ende de Visscheryen. Maar door het overlyden de Koningin *Elisabeth* bleven de onderhandelingen geschort en de Gezanten scheiden in het vriendelyke van malkanderen.

Ondertusschen waren de Engelsche Gecommitteerden te *Bremen* te rug gebleven, tot dat de Gezanten van den Roomschen Keizer aldaar zouden aankomen, te weeten de Heer *Minsguyd* en de Graaf *van Oldenburg*, om tot Middelaars te dienen tusschen *Engeland* en de Hanze steeden, nopens hunne gepretendeerde Vryheeden, Privilegien en Immuniteiten in *Engeland*, alwaar ook verwacht werden de Gecommitteerde van *Lubek*, *Hamburg*, *Dansik* en *Breemen*, terwyl deeze Steden, omtrent dien tyd, weder hadden weten te verkrygen, het vernieuwen en uitbreiden hunner Privilegien te *Novogorod* in Moskoviën, edoch het overlyden der Koningin belet de voortgang dezer onderhandeling en gaf dus ook aan deze zaaken, een gantsch andere gedaante.

De uitheemsche Natien in *Engeland* en daar onder veele Fransche en Nederlandsche Inwooners, om den Hervormden Godsdienst derwaarts gevlucht, verscheenen op den 23 May meede te *Greenwich* voor den Koning, zynde *Robbert Masson*, *de la Fontaine*, *Aron Capelle*, *Natanael Mary*, van wegens de Franschen, en van de Nederlandsche te *Londen*, *Asveres Regemorte*, *Simon Ruiting*, *Johannes Rogins*, *la Motte van Southampton*, *Chevalier* van *Cantelbèrg*, *de Laune* van *Norwhich*, alle Predikanten, benevens eenige Ouderlingen van de voorsz. Gemeentens. Deeze voor den Koning ter Audientie toegelaten zynde, deden hunne Aanspraak in de Fransche Taal, en vermits daar in gemeld werd op wat voet zy in het Koningryk komende, de Engelsche beschermінge te genieten hadden, oordeelen wy onzen Lezeren niet te zullen mishagen die Aanspraak alhier te laten volgen, dezelve luid aldus.

„ Sire!

Vervolg van het verdere voorgevallene in den Jare 1602.

„ Sire! onder alle de andere Uwer Onderdaanen ziet Uwe
„ Majesteit tans voor zyne voeten een gering getal Vreemde-
„ lingen, die hunne Veiligheid onder Uw Bescherming, het juk
„ der Dwingelandy ontvluchtende, hebben mogen vinden, en
„ Uw in onze Perzonen voorstellen een groote Menigte van Huis-
„ gezinnen, die zich ter woon bevinden in uwe Steeden van
„ *Londen, Cantelberg, Norwich, Southampton, Colchester, Sandwich, May-*
„ *stone*, en andere Plaatzen. Dus Sire! verschynen wy hier met
„ een hert vol Vreugde, vermengt met eenige Droefheid. Van
„ vreugde, om dat na zo veel ongemakken en na zo veele Be-
„ roerten de sterke Arm des Heeren Uw heeft willen behoeden,
„ ten einde Uwe Koninglyke Teegenwoordigheid welke de hel-
„ dere schyn der zonne gelyk is, verdryve al het geen dat in den
„ Lande en buiten, ja verre van het zelve ons en andere goede
„ ingezetenen dreigde te bedekken met doodelyke Duisternissen,
„ ten nadeele en misschien tot gantschelyke ondergang van alle
„ de Christelyke Kerken, die tans de heugelykste Dankofferhan-
„ de aan de Godheid toewyden met vreugde galmen over Uwe
„ voorspoedige Regeeringen. Dus dat tans Caïns Kinderen van
„ spyt op de tanden knersten, hoe geveinst zy anders een uiterlyke
„ blydschap te kennen geeven. Wy hebben daarby ook gewag
„ van eenige droefheid moeten maken, terwyl wy Uwe Maje-
„ steit niet kunnen aanschouwen, zonder met nederige eerbied
„ te gedenken aan die Groote Vorstin, die onmiddelyk voor Uw
„ deezen Koninglyken Troon bekleede. Want al is het zeggen
„ van den Poët: *Pallida Mors, æque pulsat pede pauperum taber-*
„ *nas Regumque Turres*, dat is: *De bleeke Dood verschynt onverschil-*
„ *lig zo wel in armer lieden Hutten als in Koninglyke Paleisen*, een
„ onveranderlyke waarheid en die machtige Koningin dus ook
„ den weg voor uit gegaan, dien wy allen betreeden moeten,
„ zo blyft doch hare Goedheid, hare Koninglyke Milde en
„ Christelyke Liefde, altoos gelyk een sleutel welke den ingang
„ tot haar Koningryk en tot hare hoge Persoon altoos open sloot,
„ ter Huisvesting en onderhouding van den Zoon van God in
„ zyne arme en noodlydende Leeden; Dus heeft zy Duizende
„ en ook veele van ons uit hunne bedruktheden gered, en mid-

„ del verleend, ook vryheid vergunt, om Gode volgens hun ge-
„ voelen te dienen, en toegeftaan, om zich in haare Steeden met
„ hunne arme Huisgezinnen door het eerlyke werk harer handen
„ in veilige geruftheid te moogen onderhouden. Derhalven zy
„ noch fteeds met het zelfde vertrouwen voor het toekomende
„ zich de woorden herinneren van eenen der hylige Schryve-
„ ren die gezegt heeft; *Den Rechtveerdigen zal geen gebrek lyden.*
„ En daar omme, zo verre is het van daar, Sire! dat wy ons
„ zouden verbeelden, van u te zullen mishaagen, om dat wy
„ dus uitbreiden van den Schuldplichtigen Lof, waar mede wy
„ de affche deezer Godvruchtige Vorftin eerbiedigen, dewelke
„ aan ons alle, daar op mogen wy roemen, tot de befte goedaar-
„ digfte en gunftigfte Moeder heeft willen verftrekken, dat wy
„ zelfs niet twyffelen, of de kwyting van onze Schuldplicht in
„ deezen zal Uwe Majefteits Welbehagen verdienen, terwyl U-
„ we Majefteit hier uit eensdeels zal overtuigt blyven van de le-
„ vendigfte Dankbaarheid voor haar Perzoon, en dat wy ons
„ vlyen met de aangename hoop om ook Uwe Koninglyke Mil-
„ de Goedgunftigheid en aanhoudende Befcherming te zullen ge-
„ nieten, ftrekkende ons ootmoedige beede, die wy met eerbied
„ en nedrigheid by Uwe Majefteit tans herhalen, tot geen ander
„ oogmerk dan dat wy Uw zmeeken, te willen opvolgen de
„ Doorlugtige Voorbeelden Uwer Voorzaaten Wylen Koning
„ *Eduard* en de tans overleedene Vorftin *Elifabeth* Glorieuzer
„ Gedachteniffe. Ja zelfs zouden wy onze zmeekingen noch
„ verder uitbreiden met Uw op dezelve ootmoedige wyfe te ver-
„ zoeken, te trachten, is het mogelyk, zelfs deeze Heerlyke
„ Voorbeelden voor by te ftreeven en te overtreffen in de Loop-
„ baan van Godzaligheid en van Weldadigheid, en dus niet al-
„ leen een Befchermer blyven van de Chriftelyke Kerken van
„ Uw Koningryk maar ook van die vreemde Vluchtelingen,
„ welke reeds zich bevinden, of die zich noch in toekomende zul-
„ len begeeven onder de fchaduw Uwer Vleugelen. Aan die
„ alleen bevestigende neevens de vryheid der Oeffeningen van
„ hunnen Godsdienft, teffens die Voorrechten, Privilegiën en
„ Immuniteiten, van welke zy dus verre zonder interruptie het
„ volle genot gehad hebben in het vertier van hunne Manufac-
„ turen, Koopmanfchappen en het gerufte voortzetten van hun-

„ ne

„ ne Neeringe en Handteeringe. Wy vestigen onze beede al-
„ leenig op de onwrikbre Gronden van Uwe Koninglyke Goed-
„ heeden ende Weldadigheid. Het behage u niet aan te halen,
„ of onze Komst en het vestigen van ons verblyf alhier ten voor-
„ deele en tot nut heeft moogen strekken van deeze Landen.
„ Maar wy hebben meer geneegenheid om met dankbaarheid
„ te erkennen de Weldaden, daar men en hier meede ontfangen
„ heeft. Wy moogen, zonder ons van hoogmoed of verwaant-
„ heid te doen verdacht houden, vryelyk verklaren, dat indien
„ Uwe Majesteit goed vond, Bericht te eisschen van den
„ Hoogen Aadel, van de Bisschoppen, van de Kooplieden en
„ van allen desselfs Onderdanen, hoe wy beschouwt en ons ge-
„ dragen hebben in alle de toevalligheeden, vreemde gebeurte-
„ nissen, innerlyken Beroertens, verregaande Aanslagen en in
„ andere diergelyke Onlusten, die in tyd en wyle in deeze Ge-
„ westen zo dikmaalen gereezen en voorgevallen zyn, wy dur-
„ ven hoopen en verwachten, dat Uwe Majesteit onder Gods
„ genade niet anders zal horen, dan dat alle de geene, die Lid-
„ maten van onze Gemeentens zyn geweest, nooyt iets, gedu-
„ rende alle die tyds stippen, hebben bedreven, waar uit men
„ zoude kunnen afleiden, dat zy haar hadden te buiten gegaan
„ omtrent de Liefde en omtrent de eerbied of gehoorzaamheid,
„ die zy verschuldigt waaren aan den Vorst, aan den Stat en de
„ Regeering van het Land, waarinne zy met zo veel hertelyk-
„ heid eene Schuilplaats tegens verdrukking van Lyf en Goed,
„ en tegen Geweetens dwang hadden mogen vinden en ter woon
„ blyven met volmaakte gerustheid. Hier van maaken wy met
„ geen ander doelwit gewag, Sire! dan om aan Uw te betui-
„ gen, dat ons met weldaden begunstigende, gy, die aan geen
„ ondankbare te kosten legt, maar wel die aan het zaat gelyk
„ op eene goede Aarde bent stortende welke die door vruchtbaar-
„ heid vermeenigvuldigende zich steets zal onderscheiden door
„ die oprechte zugten, wenschingen en gebeden, welke zy, zo
„ als zy die reets aan God gedaan, verders Hemelwaarts zullen
„ uitboezemen ter Behoudenisse in lengte van dagen by allen Heil
„ en Voorspoed van Uwe Koninglyke Majesteit.

„ Indien Uw Majesteit beliefte te weeten wat die Gebeeden
„ inhouden zullen wy ons niet uitbreiden in het toewenschen aan

„ Uw Majsteit *Moses* Getrouwheid, de Overwinningen van *David*, „ *Salomons* wysheid en alle de andere Deugden van die in den „ ouden tyd Vermaarde Vorsten of Helden. Neen Sire! wy „ zullen zo verre niet uitwyden, wy zullen ons alleen bepaalen, „ tot het afsmeeken over uwen dierbare Hoge Persoon van den „ Invloed van dien Heiligen en Goeden Geest, die in Uwe zie„ le werkzaam is geweest, en Uwe Penne heeft bestiert, in het „ opstellen van dat Boek, het geen, schoon niet volimineus „ echter aangevult is met de beschryving van zo veele Volmaakt„ heeden en het fraaye Tafreel van die heerlyke Deugden welke „ ten voornaamsten Pronk en Cieraad strekken van Koningen en „ van Vorsten, dat den Almachtigen Uw verleene zyne Genade „ om Uwe Majesteits Kragt en Vermogen mildiglyk te schenken, „ van die op het doorstralenste te doen uitblinken in alle Uwe „ Handelingen, in de Regeering van Uwe uitgestrekte Koning„ ryken, Staaten, en in het godvrugtig bestieren van de Her„ vormde Kerk, wier opzicht Uw door Gods aanbiddelyke Voor„ zienigheid op eene zo wonderbare wyse is toebetrouwd en „ aanbevolen.

„ Worden deeze smeekingen door Gods Goedheid verhooort „ laat dan vy het Gebroedzel van Lojola; laat alle de t'zamen „ verzworene van *Romen* tot te verkiezing treeden over hen lie„ den van eenen Catholyken Roomschen Koning, om hem tef„ fens, was het mooglyk toe te zenden de Monarchie der Ou„ den en die der nieuwen Wereld. Gy, Sire! met spreekende „ Daden de waarheid bevestigende van het geene, dat allen in „ Uw geschreeve Werk duydelyk vinden opgesloten, zult dus „ alle de Kerken van Christus hunne Oogen en haare Harten zien „ vestigen op Uwe Koninglyke Majesteit, welke dus ten Afgrond „ der Hel zult doen nederdaalen, dien twist Appel van onderlin„ ge oneenigheeden, die hun lieden tot dus verre met zo veel „ Druk en Knevelingen overstelpt heeft, en zult verders tot het „ kragtigste Middel in Gods alles vermogende handen strekken, „ om den Band van Vriendschap en Eendracht te herstellen of „ te versterken; Den zoon eindelyk kussende, dien God over „ de Wereld heeft gestelt, dien Gy eert die zal Uw eeren en op „ alderhande wyze zeegenen. Dit zyn, Sire! en zullen altoos „ blyven onze aanhoudende geduurige Gebeden en nedrige wen-

„ schin-

„ fchingen over Uwe Koninglyke Perfoon en volmaakte welftand.

Den Koning, dit met veel goedheid en met een zeer vriendelyk gelaat ten einde toe aanhorende, gaf daar op in het franch het volgende Antwoord.

„ Meffieurs! Het is u ligt gevallen om myn Perfoon, uit my„ nen voorgaanden wandel, en uit myne Gefchriften te leeren „ kennen, en dus teffens te ontdekken waartoe myne ziel ten „ meeften geneegen is, of waar myne gevoelens toe overhellen. „ Ik ben meede verzeekert, dat gy niet twyffelt, of ik heb allen „ Vreemdelingen, die om de vryheid van Godsdienft gevlucht „ zyn met goede gunften altoos toegedaan geweeft. Eertyds ben „ ik zelfs bemoeit geweeft, om die binnen de paalen myner heer„ fchappy te nodigen, maar in eenen hoek, of als het waare, „ in het einde des Werelds woonende, heeft dit toen niet kun„ nen gefchieden, maar zedert het Gode heeft behaagt, ook „ dit Koningryk aan myn beftier aan te beveelen, zonder dat ik „ ooit, op eenige wyze of door flinkfche weegen, my in een „ ander zyn Ryk heb zoeken in te dringen, zal ik uw onder my„ ne Koninglyke hoeden zodanig altoos bewaren, als het de plicht „ van eenen goeden Vorft vereifcht: En ik wil ook uw begun„ ftigen met eevengelyke befcherminge als myne Zufter wylen „ de Koninginne gedaan heeft, die u wanneer gy om der waar„ heid wille uw Vaderland verliet, woonplaatzen heeft doen aan„ wyzen en gy voor die Vorftin gebeden hebt. Ik ben mede „ niet onweetende, dat gylieden uwen plicht ook nooit bent te „ buiten gegaan, om uw te bemoeijen of in te dringen in zaken, „ die de geringfte betrekking hadden tot het Ryk of tot de Re„ geering, en dat gylieden veel nuttige Konften, Ambachten, „ Fabryken en Manufactuuren hebt mede herwaarts aangebragt „ die dit Koningryk ten cieraad en grooten voordeel hebben mo„ gen dienen. Derhalven en hoewel gylieden geen geboren On„ derdanen zyt, begeere ik echter, en is mynen ernftigen Ko„ ninglyken Wil en Welbehagen, dat zich niemand zal vervor„ deren om uw eenige moeijelykheid of ongelyk aan te doen, „ en zulks gebeurende, zal men desweegens aan myn moeten „ klagtig vallen, en ik zal uw kort en onvertogen Recht ver„ fchaffen, over uw perzoonen zo veel zorg als over myn ei„ gen Onderzaten dragen, en uw zo gunftig en toegenegen bly-

„ ven

„ ven als ooit eenig Vorst des Werelds. Waarop zy het Hart vol van blyde Dankbaarheid en Liefde voor haren nieuwen Land-Heer, hun Affcheid van den Koning nemende, vertrokken.

Voorts heeft de Koning het overige van dit Jaar te kosten gelegt aan de Plechtigheden des Ryks, en het bezichtigen van *Enland*, gevende ondertusschen gelyk wy verhaalden, gehoor aan de Afgezanten der uitheemsche Vorsten en ook aan zyne nieuwe Onderdanen. Zelfs *Tir Oen* nam die gunstige Gelegenheid waar, verzogt en verkreeg ook pardon.

Omtrent den Godsdienst werden den Koning aangebragt verscheidene klagten wegens twee zoorten van Menschen. Puriteinen noemt men de geene, welke den Staat der Kerk aldaar nog niet geheel onvervalscht nog oprecht genoeg oordeelen, en eene meerdere zuiverheid eisschen, waar uit den oorsprong van dien hatelyken Naam is voortgekomen. Deeze verwerpen veele Zaken overgehouden uit het oudt gebruik, den Rang der Geestelyke, de Plechtigheeden gevoegt by den Doop, en veele anderen meer, de aloude Gebruiken dan de Leerstukken betreffende: alle welke zy hoopten, dat derhalven zouden konnen verandert worden, om dat de Schotten die al lang geleeden hadden afgeschaft. De Roomschgezinden in tegendeel breed opgevende tot Lof van de Oudheid hunner Godsdienst, zo elders, als in *Engeland*, en hunne Getrouwheid tot den Koning en tot 's Konings Moeder, smeekten, dat hen de Oeffening van Godsdienst, zo niet opentlyk, het geen den Koning, nochtans in *Vrankryk*, aan den Gereformeerden gunde, ten minste heimelyk en oogluikende, naar het gebruik hunner Vaderlyke Gewoonte, straffeloos mocht worden toegelaten. Beide werden hunne Beeden afgeslagen: zynde de Roomschgezinden verdacht, door het gezag die de *Paus van Romen* zich over Koningen aanmatigt; en den Koning verbitterd op de Puriteinen, om dat hy door den Aanhang van die Gezindheid, onder schyn van Kerkelyk gezag, in *Schotland*, niet, met al te grooten eerbied, was bejeegent geworden: waarom hy hunne halsterrigheid, ook zelfs door uitgegevene schriften beschuldigde en laakte, gemerkt ieder Land-Aart zyne gewoonten die door Goddelyke Wetten niet worden verbooden, vry stonden, en den Koningen het Oppergezag, ook in het Kerkelyke toebehoorde. Echter zyn doch eenige zaaken, naar hunnen

gen wensch, veranderd en vast gesteld: Als, dat geene Vrouwen of byzondere Perzoonen den Heiligen Doop zouden mogen bedienen; dat, een alleen, niet zoude voorzien worden, met veele Priesterdommen tessens, en men stelden ook, door strenge Plakaaten, de nodige Ordre op de zeeden en op de Leere der Kerkendienaaren. Dog het misnoegen der Puriteinen bleef ondertusschen alleen by woorden, of indien zich eenige hunner Godgeleerden door ongehoorzaamheid strafbaar maakten, die werden schielyk door Afzettingen, Ballingschap of Hechtenis, in toom gehouden en tot reeden gebragt. Maar eenige der Roomschgezinden, greetig naar verandering in den Staat met anderen aanspannende, smededen eene t'Samensweering, om *Arbela*, eene Maagd van Koninglyken Bloede, op den Throon te helpen, hebbende, by voorraad, reets de hoogste Eer-Ampten in *Groot-Brittanien* onder hen verdeeld. Wy zullen van deeze Engelsche bedryven niet verder ophaalen, denkende by aanhalinge genoeg daar van gezegt te hebben, maar ons tans wenden tot de Oorlogs bedryven, in de Nederlanden en wat aldaar verder gebeurde; en beginnen met de Komste, in Maart van dit Jaar, van den Graaf *van der Lippe* in 's Gravenhage, gelyk men voorgaf, om zyne particuliere zaaken, schoon andere meenden, dat hy uit den Naam des Keizers of van weegens het Roomsche Ryk eenige voorstellingen had te doen, strekkende, om de Vereenigde Wingewesten met het Ryk te verzoenen, of een middel aan de hand te geeven ter vereeniginge van de Lutherschen met die van den Hervormden Godsdienst, schoon men dit, elkander als een geheim vertelde, kwam 'er echter verder niet van. 1602.

De Graaf *van Bassigny*, een zoon van den Heer *van Boxtel*, had tot twee verscheidene maalen, by Missive aanzoeking gedaan tot het verkrygen van een Paspoort voor hem en voor den Pensionaris van *Antwerpen*, om, met malkanderen, van weegens de Staaten van Braband, over te moogen komen in *Holland*; maar men antwoorden hem: dat hy zyn verzoek en voorstel geliefde by Geschriften te doen, wanneer men daar op behoorlyk zoude repliceeren. Schoon hy op nieuw instantien deed ten einde derwaarts te mogen overkomen, om dat zynen last mondelings

en niet by geschrifte te volbrengen hem was opgelegd, zo is daar op wyders geen antwoord gevolgt.

In dit Jaar werden door de Generaals Aanslagen te weer kanten beraamd, maar met weinig geluk ter uitvoer gebragt; Onder die laatsten dienen wy gewag te maaken van den geenen, die op het Kasteel van Wachtendonk door Graaf *Hendrik van den Berg* verzonnen en behendig werd volbragt. Hy bediende zich hier toe van een Ruiter *Peelhase* genoemd, die op de Kleine Rivier *de Niers* dagelyks gewoon was te visschen, en dikmaals, dan den een, dan wederom een ander in zyn Schuitje over te zetten en die binnen Wachtendonk te brengen by *Ryshove*, Gouverneur van dit Casteel, die toen zeer weinig Volk in Bezetting had. De voornoemde *Peelhase* van den Graaf omgekogt zynde heeft zyn Schuitje met stroo geladen en daar onder 10 of 12 der sterkste Zoldaten van het Guarnisoen van *Venlo* verborgen, welke hy gelukkig tot aan de Brugge van het voorschreeve Kasteel bragt. Op den 5 van Maart aldaar komende, bad hy de Schildwacht, welke toevallig een zyner goede kennissen was, dat hy hem de Hand wilde toeryken, om hem op de Brugge te helpen klimmen, het welke, deezen armen bloed, goedwillig, zonder eenig kwaad vermoeden doende, trok hy hem met geweld in het water, en in plaats van hem daar uit te helpen doorstak hy hem. Waarop ten eersten voor den dag kwamen die Manschap en Krygsbenden die zich onder het Stroo verborgen hadden gehouden, en daar onder den Kapitein *Matthys Dulken* een oud, ervaren en zeer stout Krygsman, die teffens ten uiterste beleefd, zeer bescheiden en ook namaals Gouverneur van *Grol* is geworden. Zy overvielen de Wacht in het *Corps de Guarde*, maakten zich Meester van het Kasteel, en haalden straks de Valbrugge agter zig op, zo dat niemand uit de Stad op het Kasteel konde komen, om het te bespringen, welk Geval wy, om de byzonderheid zyner uitvinding en welberaamde Krygslist goet gedacht hebben ter dezer plaatze aftebeelden en te doen afschetsen, gelyk uit dit volgende Konstige ingedrukte plaatje te zien is.

Hier

Hier ziet men de Stad en het Kasteel van Wachtendonk, tusschen beide de Kleine Rivier de *Niers* genoemd, en op dezelve het Schuitje van *Peelbase*, die de Schildwacht de hand gevende hem in het water trekt, dood, en den Kapitein *Matthys Dulken* onder het Stroo verborgen nevens de 10 of 12 Zoldaten, voor den dag doet komen, zich meester van het Kasteel maaken en de Valbrugge ophaalen.

Aan de andere zyde van de Stad lag eenig Volk van den Graaf om dien aanslag te ondersteunen, die, hier toe uit de omliggende Guarnisoenen, waaren, getrokken die zich meede dadelyk naar het Kasteel spoededen, en daar binnen gelaten werden. Wanneer zy zich ten eersten van de Perzoon des Gouverneurs meester maakten en hem straks gevangen wegleiden naar het Kasteel van *Gelder*. Die van de Stad vernamen wel haast het geen tot hun Leetweezen was voorgevallen, waar op terstond Burgeren en Zoldaten eeven ievenig bezig waaren, om malkanderen getrouw en schielyk by te staan in het spoedig voortzetten van alle bekwame middelen tot kloeke tegenweer. Alles wat een dappere verdediging kon hinderlyk zyn werd om ver gehaalt met haast eenige nieuwe werken opgeworpen, het grof Geschut tegens het Kasteel

 ge-

gericht, en zo wel daar uit als anderzints aan den vyand zo veel schaden veroorzaakt, of hem gebruik werd gemaakt, als den groten spoed en hunne omstandigheden hen toelieten. Tot hun geluk had de voorzienigheid het zo beschikt, dat de Ritmeesters *Cloet* en *Quaat* met hunne Benden zich juist daar omtrent bevonden. Deeze het Allarm horende, en bericht ontfangende van het geen, aldaar was voorgevallen, spoedden zich met hunne Ruitery in vollen Gallop na de Stad, om te zien, of er eenige kans zou zyn die Plaats te kunnen ontzetten. Binnen gelaten zynde tot groote vreugde der goede Ingezetenen hebben zy met de Inwoonderen ten eersten alle het nodige aangewent, om de Stad manmoedig te verdedigen, en van Kruit en Loot wel voorzien, zyn zy voortgegaan met het Kasteel noch heviger te beschieten, waar in de Bezetting reets tot 800 Mannen was aangegroeit. Onderwylen vermeerderden ook die binnen de Stad, alwaar op het verspreid gerucht van deeze Overrompeling van Wachtendonk, dagelyks uit de naby liggende Staatsche Bezettingen en Ruiters en Voetknechten derwaarts over kwamen, waar door zy binnen korten in Staat geraakten, om de Stadt niet alleenig te verzeekeren teegens alle vyandelyke onderneemingen, maar het Kasteel eerlang zodanig besloten hielden, dat daar niemand meer noch in komen nog uitgaan konde. Die in het Kasteel dus bespeurende, dat zy geen meester van de Stad konden worden en behalven, dat zy zo naauw ingesloten zynde noch te worstelen hadden met het Gebrek aan Leeftocht en Oorlogs Behoeftens, daar en booven wel voorzagen, dat men onmoogelyk met zo veel spoed tot hun Ontzet kon toeschieten, als hunnen nood wel eischte, zo staken zy, den 6 Dag, na dat zy by verrassing het Kasteel hadden ingenomen, op den 11 van Maart het witte Vaandel op, en capituleerden, trekkende met volle Wapenrusting weeder daar uit en men stond hen 20 Wagens toe, om hunne gekwetsten te transporteeren. De Gevangenen wierden te weerskanten te rug gegeven. De Ritmeester *Quaad* bleef zo lange de Functie van Gouverneur van Wachtendonk waarnemen, tot dat de Ritmeester *Rykhove* losgelaten, en het Commando weder van hem overnam, en daar in bevestigd werd, alzo hy deze Verrassing niet had kunneen voorzien, noch voorkomen, en dus hier in buiten eenige Schuld bleef. Ondertusschen waa-

ren de Ritmeesters *Cloot* en *Quaad* zeer verheugd, deeze Stad in het byzonder en den Lande zulk een grooten dienst te mogen doen, waar door zy veele eere behaalden, het geen zeekerlyk verdient had aan haar door Eer en Voordeel te worden vergolden, maar wanneer dat ook zomtyds niet gebeurd, zo moet een deugdzaam Man nochtans altoos de betrachting van zyn Plicht, waardig door andere nagevolgt te worden, als eene werkelyke belooning aanzien.

In het voorgaande hoofdeel zagen wy den Staat van de gemuitineerden en in den Ban gedane Krygs Benden van den Aartshertog *Albertus*, hoe die in January, te Hoogstraten waren gereverteert, en dat zy in hare laatste togt genomen hadden *Jondoigne*, daar inne de Compagnien Ruiteren van *Nicolaas Bosti* en Graaf Don *Jacomo Belgiojoso* in Guarnisoen waren, die zy met evengelyke Beleefdheid zeer heusch behandelden, om dus te beantwoorden aan de vriendelykheid, daar mede de voorsz. Heeren hun lieden hadden getracteert.

Daar omtrent hadden zy ettelyke Dorpen en twee Land- of Buiten Huisen van Edellieden afgebrand om dus het Land van *Namen* onder Contributie te brengen. Van deze Togt naar Hoogstraten wederkerende liepen zy groot gevaar, om in handen te vallen van Graaf *Fredrik van den Bergh*, die met een aanzienelyke Macht op hen loerende, binnen *Thienen* lag. Men zeide dat hy tot dien einde zommige der Gemuitineerden had weeten om te koopen, maar den Aanslag by toeval ontdekt geworden zynde, hadden zy 7 of 8 Mannen van hun Volk gevangen genomen, daar onder twee Overstens van de Cavallery, hen op de Pynbank gebragt, nevens hunne beide Knechten, dezelve aan de beenen doen ophangen; op den 9 January handelden zy op gelyke wyze met noch 8 anderen, die meede de zyde van den Aartshertog gelyk zy hun ten lasten leyden, gehouden en maar onlangs zich onder hen hadden begeven; want zy oeffende kort recht en strenge Krygstucht in hun Corps, en namen noch op de te rug togt van *Namen*, onderweegen gevangen *Don Fernando Lopez* Gouverneur van *Carpen*.

Men gaf hen den Naam van Esquadron: zy hadden een nieuwe form van Regeering aangenomen, overeenkomstig met die van andere Gemenebesten ofte Republiquen; zy hadden hun Over-

verstēn, hunnen Raad, en verkoren altoos een Opperhoofd; dien zy den Naam van *Eletto* of Verkorenen gaven; deeze had ook hun Groot Zegel in Bewaringe, waar op gesneden ofte gegraveert stonden 7 met de staarten onder den andere gewrongen slangen om een Pylaar en de 7 hoofden met de tongen uitsteekende, met het Omschrift. *Tutto in ira, é sua Excelenza in nostro Favore*; daar mede willende te kennen geeven, dat haar zaaken maar op Goud of op gereede Penningen bestonden, en voorts gegrond waren op de Gunst van zyn Excellentie Prins *Maurits*. Haare Oversten waren toen: Kapitein *Federigo* een Italiaan en Kapt *Roderigo* een Spanjaard, nevens eenige Nederlanderen, waar onder de voornaamste waaren *Tomas Füller* en zekere *Papouken*, die een Banneling uit *Geertruidenberg* was en meer brave en dappere Krygs Lieden.

Hunne Ordonnantien, die strengelyk onderhouden wierden, gelyk men uit een mondeling verhaal van de geene, die in dien tyd onder hen verkeerden, heeft geweeten, zyn zeer aanmerkelyk en zullen hier achter volgen, na dat wy vooreerst zullen gewag maaken van den Oorsprong van deze zo genaamde gemuitineerden, en wat eigentlyk door Muitenatie is te verstaan. Deeze Gewoonte is noch een overblyffel van een zoortgelyk gebruik der Oude Romeinsche Dissipline van Oorlog. Het is ieder een bekend dat by de Romeinen het hoogste Bewind of de Souvereine Macht in de handen van den Volke was, en dat zelfs *Cesars, Imperatores*, Keizeren, in dien tyd geen ander gezach konden oeffenen, als voor zo verre hen dit van den Volke werd toebetrouwt. Een Militaire Regeeringe zynde, matigden zich de Oude Legioenen het Recht aan, om naar willekeur een Keizer, ja ieder Leeger den zynen te verkiesen, na zy goedvonden. En wanneer hen hare Soldye niet ter verscheenen tyd werd voldaan, formeerden zy een byzonder Leeger op zich zelven, lichteden, waar zy maar konden, gereede Penningen en betaalden dus hen zelven, in minderinge van het geene, zy ten achteren waaren, zonder verder iemand eenige schaaden toe te brengen of in wat het ook mogte zyn, te kort te doen. En wanneer zy hunne volle Betaling ontfangen hadden, namen zy hun dienst als voren waar, keerden onder hunne Veldteekenen (Insignia) wederom terug, en niemand durfde hun des weegens aanspreken, of ook

geen

geen onderzoek noch minder Straffe aandoen, om dat zy van het Leger geweeken en een byzonder Lichaam geformeert hadden.

De *Gothen*, *Alanen*, en *Wenden* van de Romeinen deeze handelwyze overgenomen hebbende, volgden die meede in hunne Leegers na. Men dient hier te obſerveeren, dat deeze Natien tot drie onderſcheide maalen het Koningryk Spanjen hebben bewoond gehad, gelyk zulks noch de Namen van verſcheidene Plaatzen, ja van Koningryken, Provintien en Landſtreeken te kennen geeven, die zy van een deezer drie, met zommige hunner Gewoontens hebben overgehouden.

Deeze Spanjaarden gouverneeren zich, gelyk men klaarblykelyk kan bevroeden uit de aloude Wetten der *Gothen*, die zeer naby komen aan alle het geen, de Oude Romeinſche zoldaten plegen te doen, wanneer zy muitineerden. Men zegd dat de gemuitineerde Spanjaarden, of zo men die op zyn Spaanſch noemt *Amotinados*, zich op de volgende Manier gedragen: zy doen tot drie verſcheidene maalen hunne ernſtige en wettige Verklaring, dat, indien men hen hunne verſchuldigde Soldy niet in gereede Penningen, wil betalen, zy voorneemens zyn, om zich van hunne oude Vryheeden ende Voorrechten te zullen bedienen. Deeze drievoudige plechtige voorſtelling, zonder vrucht gevolg blyvende, formeeren die tot hen behoren, eene Bende of Hoop in 't byzonder, ſcheiden zich van hunne Spitsbroederen geheelyk af, en trachten zig meeſter te maaken van de eene of de andere Stad, Plaats, of Landſtreek, welke zy voor de bekwaamſte en aan hun oogmerk ten meeſten voordeelen dienſtig oordeelen te zyn, zulks volbracht zynde verzeekeren zy zich meede van alle in dusdanige Plaats zynde Amptenaren van den Koning, en zelfs hunne eige Kapiteinen of andere hunner Officieren, die niet met hen t'zamen willen ſpannen welke zy in Hechteniſſe bewaaren. Hierop verkiezen zy eenen Koning, Hoofd, of Bewindman, welken zy *Eletto* noemen, en in het gemeen een van de wakkerſte en braafſte Mannen van den geheelen Hoop is, en vorderen van hem, de Officieren zelfs te kieſen, welke hem tot Aſſiſtenten ofte Raadslieden in voorkomende gevallen moeten dienen. Voorts nemen zy, zo veel gereede Penningen, als zy maar machtig konnen worden na zich, waar meede zy zich zelfs betalen wat men aan hen noch verſchuldigt is, en na korting der onkoſten werden de Reliqua of het overſchot bewaart in handen van den *Eletto*,

to, welke ook over de Koninglyke Inkomende Rechten, Impoſten, Accynſen, enz. ten eenemaalen disponeert en ook voor alles alleen aanſpraakelyk is en blyft.

Dus verre van de wyſe, hoe deeze Muitinatie werd ondernomen. Wanneer zy dus een Corps of Lichaam uitmaken, werden zy het *Esquadron* genoemd en ſchryven alle hunne openbare Geſchriften, Patenten, en andere Documenten op den Name van het Esquadron *Eletto* en de Raden van de Gemuitineerde te N. N. en wanneer andere die om gelyke reedenen muitineerende zich trachten by hen lieden te voegen, willen zy die niet aanneemen, als onder getuigenis van hun goed gedrag, en dan moeten zy noch eenige Stokſlagen ondergaan om dat zy met deeze verklaring zo lang vertoefd hebben. Ende eindelyk tot Ledematen van hun Lichaam aangenomen wordende moeten zy hunne handen, volgens de inſtelling, op het kruis leggende, by plechtige eeden aanneemen ende beloven van de hier onderſtaande Articulen rigoureuſelyk te willen onderhouden en anders zich gewillig aan de daar bygevoegde Boeten ende Straffen onderwerpen.

Die uit zyne Uniform gaat, werd 3 maal gewipt.

Die by 't Allarm niet compareerd, werd met zwaare Kluppels geſlagen 't welk zy Palis-Slagen noemen.

Die op de Wacht in Slaap valt, word geſtroppekoort.

Die iets Steelen, klein of groot, worden geärkebuzeerd.

Die het *Esquadron* verraad, waarom 'er Allarm was, werd geſtroppekoord.

Die denkt weg te lopen, en achterhaald word werd gehangen.

Die vloeken of roekeloos zweeren, moeten 24 uren lang, onder de Galg in een diepe Mand hangen, zonder eeten of drinken

Die vechten of geweer trekken, moeten door de Spieſen danſen tot ter Dood toe.

Die met malkanderen in de ooren te luiſtere gezien werden over geheime zaaken werden met knuppels geſlagen.

Die naar 9 uren 's avonds licht hebben of zuipen, werden gevangen, gewipt of in de voorsz. Mand gehangen.

Die uit zyn Kleederen, zyne Vrouwe naderd, gewipt.

Die, op zyne Wacht niet paſt, geſtroppekoort.

Die

Die met besloten deuren slapen, gevangen en gecapitteleerd. 1602.

Die eenige Brieven, groot of klein, by zich dragende naar het Kasteel brengt, zonder kennis te geeven, gestroppekoord.

Die ook maar eens Geschenk ontfangt in het geheim, werd van zyn Dienst ontslagen en gestraft.

Die met de kaart of ander Instrument Speelt moet voor 24 uuren in de voorsz. mande.

Zo haast komen 'er geene Brieven van wegen de Aartshertogen of van iemand anders, wie 't ook zy, of daar werd ten eersten allarm geslagen, het Esquadron vergadert, en dan werden dezelve aangenomen van de geene die op schildwacht staan, en dan door anderen van de wacht by den Majoor van 't Esquadron opentlyk aan den *Eletto* en zyne Raden overhandigt, die aanstonds mede boven op zyn Paleis vergadert, alwaar de Brieven in aller tegenwoordigheid werden geopent, en door den Secretaris hard op voorgeleezen. Daar op geeft den *Eletto* en de *Raden* haar advys aan de Vergadering te kennen, en byaldien dit niet werd goedgekeurt, roepen zy alle uit eenen monde *non*, *non*, *non*, en schieten uit hun geweer naar den *Eletto*, die zich terstond achter een dikke Plank verbergd, waarop hy voorheen met de Raden leunden, anderszins zou hy gevaar loopen omhals te geraaken. Na eenige oogenblikken toevens werd een en andermaal geroepen, *Senor Eletto*, *Senor Eletto*, wanneer hy zich weder oprecht, en op nieuw tot een ander advys overgaande met zyne Raden, werd door den Secretaris van het Esquadron dat al weder met luider stemme aan de Gemeente voorgeleezen, het geen in zulken maniere zo dikmaalen werd herhaalt, tot dat het Esquadron hier mede zich conformeert door het roepen van *si*, *si*, *si*, of ja, ieder in zyne moedertaal.

De Vrouwen mogten haare Mannen, die op het Kasteel van Hoogstraten waren, niet anders genaaken dan door de Pallizaaden of Staketzels, noch met den anderen spreeken, of ook malkanderen iets in de handen stoppen van mondkost, kleederen of iets diergelyks, en zulks op zekere Boete hier toe bepaalt.

De Vrouwen moesten altemaal t'zaamen by de Ruiteren in de Vryheid of op het Dorp blyven, dat rondsomme begraven was, en aldaar zo lange wagten, tot dat haare Mannen konden by haar komen.

Niemand der Gemuitineerde durfden den eenen aan den anderen eenige vreeze te kennen geeven, die hy voor den Aartshertog had of voor zyne Macht, en dat hy zoude genegen zyn, om met hem te willen accordeeren, om iets van zyne achterstallen te laten korten, of dat hem alles zoude voldaan worden; want als zulks uitlekte, wierd die man hier aan schuldig of opgehangen, of ten minsten gestroppekoord.

Deeze Gemuitineerden namen dagelyks toe in getalle; eenige Benden van het Regiment van *Adchicourt*, anderen van de Guarnisoenen van *Gelder*, *Straalen* en van *Erkelen*, begaven hun ook by die van *Hoogstraten*, om dat zy niets meer tot hun onderhoud hadden. Het zwakke Guarnisoen van *'s Hertogenbosch* was mede van die gedachten, maar den Aartshertog, ziende, dat zy niet meer als 8 maanden Soldy te vorderen hadden, vond goed, om hen die ten spoedigsten te doen betalen, gelyk hy ook deed met die van *Mecehelen*, om dus den voortgang van dit kwaad eenigzins te stuiten. Voorts had den Aartshertog met zyn Spaanschen Raad voorgenomen, de Gemuitineerden te Hoogstraaten gedurende dit Somersaisoen in het nauw te brengen, en hunne Muitinatie strengelyk te doen straffen. Hy had met dit oogmerk veel nieuwe manschap zoeken by een te brengen, en behalven de Italiaanen en Spanjaarden, die men dagelyks uit *Italien* te gemoet zag, noch drie Regimenten, uit Duitschers bestaande, opgerecht, onder de Overstens, *Benning*, den *Graaf van Biglia* en den Heer *van Rotonau*, en dan noch 1500 Cuirassiers in Lotharingen en daar omstreeks, by den Hertog van *Aumale*, en den jongen Heer *van Rhosne*, Zoon van den Maarschalk *de Rhosne*, die voor *Hulst* sneuvelde. In de maand Juny werden deeze Paarden even buiten *Brussel*, in tegenwoordigheid van de Aartshertoginne Infante, gemonstert; men bezorgde aan hun te *Leuven* en daar omtrent het kwartier, maar den Landman voer met deeze Cuirassiers ruim zo slecht, als die omtrent *Hoogstraten* met de Benden van het Esquadron.

Die van *Artois*, van *Ryssel*, van *Doway* en van *Archiers*, namen op zich om 1500 mannen op de been te brengen; die van *Henegouwen* 800 mannen, en de Zoon van den President *Richardot* zoude hen als Overste commandeeren. Men was van voorneemen om deeze Macht te gebruiken ter kastydinge van de Gemui-

mui-

muitineerden hier voren gemeld, en om zo voorts *Rhynberk* en *Meurs* op nieuw wederom te belegeren, terwyl de Aartshertog wel bespeurde dat men van de zyde der Vereenigde Nederlanden genoodzaakt was maar verweerender wyze den Oorlog voort te zetten, om dat het uit *Engeland* en *Schotland* verwacht wordende Krygsvolk noch niet te voorschyn was gekomen. De Troepen van den Aartshertog, onder Graaf *Frederik van den Berghe*, begonnen dan in de maand July in *Braband* te vergaderen. De Heeren *Biche* en *de Rhesme* verzorgden het Huis of Kasteel te *Wauw* met Volk en genoegzaame Leeftocht, gaande zich voorts te *Ballart* buiten *Lier*, en te *Beringen* omtrent *Diest* nederslaan, alwaar ook de Wagens en de trein van het grof Geschut werden gemonstert.

Die van het Esquadron, begonnen op het ontfangen van deeze tyding, ernstige overdenkingen te maaken, en zouden op aannemelyke Voorwaarden gaarne van hunne Muitinatie afgezien en tot verzoeninge hebben geresolveerd, zo dezelve op eene veilige wyse en met volle gerustheid aangeboden was geworden, niet tegenstaande de Heer *Justinus Graaf van Nassou*, Gouverneur van *Breda* hen in de voorgaande Maand January had toegezonden zeeker Kapitein *Griffon* genoemd met 30 Ruiters om hen te verzellen, wanneer zy een Togt naar *Namen* ondernemen wilden, om de Landen daar omstreeks onder Brandschattinge te stellen, waar toe zy zich meede zouden laaten gebruiken, om met hun lieden de Vyanden allen afbreuk te doen en om dus een proef te neemen wat men vereenigt in staat zou zyn uit te voeren, om langs dien weg deze lieden meer tot zorg te verpligten, maar de Gemuitineerde weezen deeze Aanbieding op eene zeer heusche wyse van de hand, niet oorbaar oordeelende van, voor als noch, zich met die van de Vereenigde Wingewesten te verbinden of een gemeenzaamen Oorlog te voeren.

Maar toen zy kort daar na, en als van ter zyde, door beleid van Prins *Maurits*, met zekerheid werden gewaarschouwt, van het vaste Voorneemen van den Aartshertog *Albertus*, die hen niet anders beschouwde als een Doorn, die hem in het vleesch zat, en die zich te verre had gedeclareerd, om op nieuw eenige onderhandeling met hun te beginnen en zyn gezag en achtbaarheid teffens ongeschonden te bewaren, terwyl hunne achterstallen mede grooter waren, als men toen in staat was aan hen

te kunnen voldoen, en daarom geenen anderen weg meer overschoot, dan hun, anderen ten voorbeeld, op het ſtrengſte te ſtraffen, enz. En dat gemelde Vorſt hen op eene behendige wyze zyne hulpe niet zoude weigeren, indien zy tot een ſpoedig beſluit konden overgaan, en dit aan hem op eene behoorlyke wyze wilden verzoeken. Zo namen zy deeze aanbieding met dankbaarheid aan, en beloofden, van den voorſz. Prins veertien dagen te vooren te zullen doen waarſchouwen, en om zyn gunſt verzoeken, voor en aleer het Kaſteel van *Hoogſtraten* in eenig gevaar zoude komen; waar van wy de uitkomſt tot het volgende Deel moeten uitſtellen.

RE-

REGISTER
VAN DE
STAATKUNDIGE HISTORIE
VAN
HOLLAND.

ACHT EN TWINTIGSTE DEEL.

EINDE.

STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtsnoer voor het toekomende te dienen.

NEGEN EN TWINTIGSTE DEEL.

Met Kunst Plaaten opgehelderd.

TE AMSTERDAM,
By BERNARDUS MOURIK,
Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 1770.

STAATKUNDIGE HISTORIE

VAN

HOLLAND.

I. HOOFDSTUK.

Behelzende het verder voorgevallene in de Nederlanden en elders, in den jaare 1603.

Wy hebben in onzen voorigen gezien, dat de Gemuitineerden aan Prins *Maurits* beloofd hadden, dat ze hem zouden waarschouwen eer 't Kasteel van *Hoogstraten* gevaar liep: hier op zullen wy tot een vervolg thans zeggen, dat de Aartshertog, alles bereid hebbende om hen aan te tasten, den Graaf *Fredrik van den Bergh* met 7000 man te voet en 3000 te Paard derwaarts zondt, welke zich den 26 July in 't gezicht van *Hoogstraten* nedersloeg, voorzien met 9 stukken Geschut, uit *Turenhout* gehaald. De Muitelingen, of het zogenaamde Esquadron, besllooten 800 Man benevens hun *Eletto* of Keurhoofd in *Hoogstraten* te laaten, en met de overigen, ten getale van 1500 en ruim 1000 Paarden naar *Oosterhout* te gaan, en de hulp van Prins *Maurits* te verzoeken, welke hen den 27 gedeeltelyk toegezegd wierd. Twee dagen daarna kwamen eenige gedeputeerden van hen in *'s Gravenhage*, en ontfingen dien zelven avond een Resolutie van de Staten, waarop zy den eersten Augustus het volgende Antwoord gaven:

„ Dat zy bereid waren den Eed aan den Prins te doen, en te „ belooven dat ze met hem en voor hem tegen zynen vyand met „ allen yver zouden vechten, en denzelven, indien hy vluchtte, „ helpen vervolgen en verslaan; mits conditie, dat, ingevalle

 de

„ de vyand geslagen wierdt, en daar door een generale opstand „ geschiedde, de Vereenigde Staaten henlieden dan zouden doen „ betaalen uit de Landen, die nu onder den Aartshertog stonden.

„ Dat zy niet gehouden wilden zyn, in 't Kwartier-Verdrag, „ nopens de Krygsgevangenen gemaakt.

„ Dat zy tot geen andere tochten of belegeringen zouden „ worden gebruikt, zonder een nieuw Verdrag.

„ En eindelyk, dat ze niet over Zee zouden behoeven te „ gaan enz".

Op deze voorwaarde dan aangenomen zynde, begon het Leger van Prins *Maurits* in de eerste dagen van Augustus allengs by *Geertruidenberg* te vergaderen; terwyl de Graaf *van den Berg* de Loopgraven voor *Hoogstraten* opende, en het geschut daar voor geplant hebbende, deedt hy die van 't Kasteel, die daarentegen geen geschut hadden, zo veel schaade als 't mogelyk was. Den 4 dier maand verscheen Prins *Maurits* met Graaf *Willem van Nassau* binnen *Geertruidenberg*, alwaar een droevig schouwspel voorviel: want de *Franschen* en *Engelschen*, twee Natiën die, uit een van ouds ingekankerden haat, eeuwig tegen elkander yveren, waren onderling in twist geraakt, die zo verre ging, dat gantsche Regimenten op elkander aanvielen; zo dat 'er eenige dood bleven en veelen gekwetst wierden. *Bethune*, Colonel der Franschen, begaf zich, om het gevecht te sluiten, midden onder den hoop, alwaar hy, door een Musketkogel getroffen, het Leven verloor; welk ongelukkig toeval de gemoederen der zynen in des te feller woede ontstak; invoege dat Prins *Maurits* en Graaf *Willem*, toegeschooten zynde, genoeg te doen hadden, om, door hunne tusschenspraak, de ontruste gemoederen tot bedaaren te brengen.

Den 7 nam Prins *Maurits* met zyne troepen den tocht aan uit *Geertruidenberg*, en Legerde zich te *Gilsen*, alwaar het overige zyner Ruitery by hem kwam, zynde als toen 9500 Voetknechten en 3000 Paarden sterk, en daar hy ook de Gemuitineerden vondt, en met dezelven, die, als gezegd is, 1500 te Voet en 1100 te Paard waren, een Leger had van 11000 Voetknechten en ruim 4000 Ruiters. Met deze vereenigde benden, schoon onder een strydigen Beed staande, rukte hy voort tot op de Heide, aan een Beekje tusschen *Bulen* en *Hoogstraten*, omtrent een

half

half uur van 's Vyands Loopgraven. Dit Beekje had de Graaf *van den Bergh*, het zy uit misverstand, het zy op de komst van *Maurits* niet verdacht, verzuimd te bezetten. De Prins hebbende zyn Krygsvolk en geschut over bruggen, in alleryl over het Beekje geslagen, doen overtrekken, vertoonde zyn Leger in slagorde. Doch de Graaf hielt zich binnen een Wagenburg en op een voordeelige plaats, doende alleenlyk eenige Ruiters uittrekken: waarop tusschen dezen en de Gemuitineerden verscheiden kleine schermutzelingen volgden. Ook vondt *Maurits* niet geraaden, het gantsche Leger van den vyand aan te tasten, voor dat hy, als een voorzichtig Krygsman, ten vollen onderstaan had, of het hem of den vyand ten voordeel konde strekken. De Graaf *van den Bergh* inmiddels beducht, dat hem, boven andere ongemakken, den toevoer mogt worden afgesneden, verzendt, by duisteren nacht, eerst zyn geschut en bagagie, en vervolgens zyne Soldaaten, naar den kant van *Herenthals*, maar behoudt zyne Wachten tegen den vyand, om zyn vertrek te verbergen. Doch zo haast de dag zyn opzet ontdekt hadt, zyn de Gemuitineerden uit het Kasteel den vyand in de achterhoede gevallen, alwaar onder anderen de Heer *van Rhosne*, zoon des Maarschalks, befaamd in Vrankryk en Nederland, en toen bevelhebber over de Lotharingsche Troepen, wierd verslagen. *Maurits* ook gezind en vaardig om de Vluchtelingen te vervolgen, wierd verhinderd door een ander Beekje, het welk mede bezwaarlyk viel te doorwaaden, en nog daar en boven door een engen en diep onder water staanden weg. Met de Ruitery echter vooruit rydende, vindt hy, dat de vyand, die alvoorens dien engen weg was door getrokken, zyn Leger op de Heide in slagorde gesteld hadt. En schoon die van *Hoogstraaten*, zo uit wraakzucht, als uit yver, om hunne nieuwe vrienden proefstukken hunner dapperheid te geeven, zeer begeerig waren om aan den man te komen, oordeelde hy het nochtans niet raadzaam, een Leger, dat in zo goede orde slagvaardig stondt, aan te tasten zonder geschut en voetvolk, dat langhzaam volgde, om dat, behalve de ongemakken van den modderigen weg, ook het weer, vermengd met Donder en Blixem, en gestadigen Regen, hem tegen was.

Dit beleg dan opgebroken zynde, keerde *Maurits* naar *Hoog-*

ſtraten te rug, en legerde zich te *Minderhout*. Hier op begaf hy zich, met 6 of 7 van de zynen verzeld, onder den hoop der Gemuitineerden, waar over een ieder zich ten hoogſten verwonderde, dat hy zich onder dezelven durfde vertrouwen. Hy gaf ze de hand, begroette de aanzienlykſten onder hen, en won dus hunne genegenheid; zo dat ze hem allerhande vermaak aandeeden, en hem vervolgens weder in zyn Leger bragten.

Deze zaak dus verre afgedaan zynde, beving zyn Excellentie, als nu met een gedeelte van 's Vyands troepen verſterkt, den luſt om het beleg van *'s Hertogenboſch*, daar men in 't jaar te vooren, uit hoofde van den fellen winter, afgeſtapt was, andermaal te hervatten; ſtellende al zyne hoop in de vaardigheid, indien die Stad, thans van bezetting ontbloot, ſpoedig kon berend worden. Maar deze zaak ter Vergadering der Algemeene Staaten gebragt zynde, waren die van *Zeeland* meer genegen, om den Oorlog in *Vlaanderen* te voeren: ondertuſſchen wierd aan 's Prinſen goedvinden geſteld, wat hy het beſte voor den Lande oordeelde te behooren. Hierdoor verliepen eenige dagen, en ſchoon de troepen van den Graaf *van den Bergh* intuſſchen gereed en verſterkt waren geworden, om zodanige aanſlagen te beletten, bleef men echter by het eens genomen beſluit, niet zo zeer op hoop van die Stad te vermeeſteren, als wel om den vyand door vruchtloozen arbeid op te houden, en hem dus te beletten van over den Rhyn te trekken, of iets anders te onderneemen, dat de Vereenigde Staaten zou noodzaaken hun eigen Landen te verdedigen. Met dit opzet dan rukte *Maurits* met zyn Leger voor *'s Hertogenboſch*, ſloeg zich in het Dorp *Vucht* neder, en het Esquadron te *Vlymen*, op den weg naar *Heusden*; zynde een tuſſchenruimte van twee Legers die vry verre van den anderen was. Den 21 Auguſtus, en dus drie dagen daar na, verſcheen ook de Graaf *van den Bergh* tot ontzet, die zich, daar de Stad open was, zynde boſchachtige plaatzen, in 't Dorp *Dalem*, verſterkte, en Schanſſen tegen die van *Maurits* opwierp. Doch deze vervaardigde, in tegendeel, zyne Werken en Geſchut ter plaatze, daar de grond in 't midden heuvelachtig was.

Hier moeten wy tuſſchen beide zeggen, dat, ſchoon het genoegzaam bleek, dat de Prins voor deze Stad niet veel voordeel be-

behaalen zou, eensdeels om dat ze niet ingeslooten, veel min gewonnen kon worden, en anderendeels, om dat, indien men 'er lang voor bleef, zy genoodzaakt zoude worden Garnizoen in te neemen, en dus de plaatzen, die ze nog rondsom hadden, des te minder zouden konnen beschermd worden; men echter besloot, den zomer daar voor door te brengen, en den sterken vyand, die omtrent dien tyd nog 4000 Italiaanen in *Nederland* ontfing, in *Braband* te houden, en van den *Rhyn* af te weeren: als keurende beter zich aldaar aanvallender wyze, dan in den *Bommelerwaard* of elders verdedigender wyze op te houden. Hierom waren de Staaten Generaal van besluit, dat die belegering tot aan den winter moest voortgezet worden; gelyk geschiedde tot den 5 November.

Terwyl wy deze Legers hier een weinig laten berusten, zullen wy zeggen, dat geduurende dit jaar de Oorlogskonsten en kosten voor *Oostende* ter wederzyde met allen bedenkelyken yver wierden voortgezet; want de winter van 1602 verloopen zynde met zwaare stormen, waardoor nu deze, dan geene, naar maate dat de wind de Zee had opgezet, min of meer schaade leedt, zo wierd in de Lente van dit jaar door de Belegeraars een algemeenen storm op alle oorden van de Stad gedaan; en dewyl de Belegerden zich tegen een geweld, zo wyd en zyd verspreid, veel te zwak bevonden, veroverde de vyand drie Werken in drie verscheiden *Polders*, * die niet wel bezet, achter de Stad aan de Landzyde gelegen, en door tusschenloopende wateren daar van afgescheiden waren. *Rivas*, die 't bevel had, vereenigde deze Werken met de Wyk van *St. Albertus Schans* (alwaar hy arbeidde aan een groote Kat, dien hy met Geschut beplantte) door een' weg, dien hy met Schanskorven vol aarde bedekte, dewyl het niet mogelyk ware goede verschansingen in het zand te maaken. Na den kant van *Bredene* liet *Bucquoi* midlerwyl wakker werken aan een grooten Dyk, waardoor hy meende de Vaart te zullen sluiten, die de Stad tot een Haven verstrekte. Doch de Belegerden van hunnen kant een Beukery in de Stad gemaakt hebbende, wierpen Vuurballen om de takkebossen, waar van die groote Kat

* Dit woord betekend een zeker begrip van Land, omringd met een Dyk, en niet een *Schans*, gelyk sommigen gemeend hebben.

Kat voor een gedekte was gemaakt, in brand te steeken; het welk hun ook gelukte: en dewyl 'er veel tyds vereischt wierd, om dien schaade te herstellen, sneuvelde ook veel volks, dat 'er aan werkte. Ook deeden zy meest alle dagen uitvallen, en de Belegeraars konden niets vorderen zonder dat het hun veel moeite en bloeds kostte. In dien tyd sneuvelden *Durango* en *Suvallios*, Spaansche Colonels, benevens veele Kapiteinen van dien Landaart, zo als ook van andere Natiën, welker troepen in 't beleg waren.

Pompejus Targone, meermaals genoemd, bedacht eene soort van houten Schans, gebouwd op veele schuiten, en waarop hy zes stukken Geschut plaatste, met een ruimte van achteren voor de Kanonniers die tot dat Geschut behoorden. De Uitvinder van dit Konstwerk was van gedachten, om het zelve te brengen tot aan den ingang van de Vaart, waar langs de Onderstand in de Stad kwam, en dus den toevoer te beletten; doch dit bleef onmooglyk, tot dat men den Dyk, waar aan men werkte, tot aan de gemelde Vaart gebragt hadt, om 'er een Schans op te werpen, die den ingang kon verhinderen. Ook wilde hy, om 't werk van den Dyk te verhaasten, het daar toe benodigde Hout in 't Water als een Vlot derwaarts laaten dryven. Maar 't Geschut der Belegerden speelde zo dapper op de genen, die deze Vlotten bestierden, dat 'er veel volks sneuvelde, en de Zee deed menigmaal zo grooten schaade aan de Werken, dat 'er veelen derzelven, waar aan men verscheiden dagen gewerkt had, in weinig uuren gesloopt wierden.

Te dier tyd was de Heer *Charles van der Noodt* den Heer van *Dorp*, als Commandant der Stad, opgevolgt, en het beleg was in dien toestand, toen de Aartshertog, ziende met groot verdriet, dat men zo weinig vorderde, in gedachten kreeg, om *Ambrosius Spinola*, dien de Koning van Spanje, in de plaats van zyn gesneuvelden Broeder *Fredrik*, hadde aangesteld, tot de voortzetting der Belegering te gebruiken. Schoon nu deze Markgraaf *Spinola* geen kennis of ondervinding van zulke zaaken had, wist hy echter dezelve door de *Theorie* of Bespiegeling; en dewyl zyne neiging strekte tot alles, wat den Oorlog betrof, geloofde de Aartshertog, dat het hem beter gelukken zou dan alle anderen, die wel ervaren, maar zo uitgebreid en vindingryk van geest niet waren.

Dus

Dus heeft men in vroeger tyden meer diergelyke Veldheeren gezien, die, met weinig ondervinding, maar met veel geest en neiging tot den Oorlog, overwinningen behaald hebben, die men nooit zou hebben durven hoopen, en die oude Krygsknechten met nieuw aangeworven Manschap geslagen hebben, tot verwondering van gantsch Europa. Dit heeft men ook ten deele gezien in *Ambrosius Spinola*, die zo groote zaaken heeft verricht, als 'er ten zynen tyde konden gedaan worden, niet tegenstaande hy Prins *Maurits*, niet in zyne eerste jeugd, maar door de ondervinding van lange jaaren in den Oorlog doorzult, tegen hadt. 1603.

Toen de Aartshertog aan *Spinola* te kennen gaf, dat hy hem 't beleid van 't beleg van *Oostende* wilde opdragen, weigerde hy 't niet, en nam het ook niet aan; maar verzocht tyd, om te onderzoeken, in welken staat de Stad ware. Hier toe gebruikte hy oude Soldaaten, die in veele belegeringen waren geweest. Zommigen ontraadden hem deze onderneeming, voor al om dat men niet kon beletten, dat 'er onderstand in *Oostende* wierd gebragt. Anderen in tegendeel hielden staande, dat men den reeds begonnen Dyk voortzetten, en het inkomen van onderstand zou kunnen beletten. *Spinola* stond eenigen tyd in twyffel wat men zou konnen doen: maar de zucht om de eere te hebben van eene zaak te volbrengen, die niemand had konnen uitvoeren, deedt hem eindelyk het opperbevel dier belegering aanneemen. Indien ze wel gelukte, had hy niet alleen veel glorie, maar ook groote voordeelen van 't Spaansche Hof te wachten, indien ze mislukte, kon hy zich ontschuldigen met de groote zwaarigheden, die tot nog toe de beste Spaansche Officieren hadden verhinderd dat oogmerk te bereiken.

De Koning van *Spanje* bewilligde des te ligter in die aanstelling, om dat hy boven de uitsteekende deugden van zyn verheven gemoed, waar van hy reeds uitsteekende blyken had gegeeven, aanbood, den benaauwden staat der geldmiddelen op dien tyd met zyn eigen goederen te hulp te komen. Hy kwam dan in October, anderen zeggen, in 't midden van den Zomer, in persoon voor *Oostende*. Bitter viel hem in 't eerst de Afgunst der andere Officieren, dat hy, een Italiaan, en slechts een nieuweling in den Oorlog zynde, onder zo veele Spaansche en Nederlandsche Heeren, te gelyk het bewind had over de krygsmagt en de penningen; welke

nydigheid hy echter allengskens door een waakende nyverheid op alle zaaken, en door de verstandigsten en ervaarendsten in raad te volgen, overwon. En dewyl hy terstond de genen, die by den Geldhandel hun voordeel gedaan hadden, afzette, heeft hy, door zyne voorzorge en 't verschaffen der noodige penningen, het overloopen en de muiteryen belet. Ook had hy, door belofte van groote belooning, de vermaardste vernuften derwaarts gelokt, welker uitmuntende nayver nieuwe krygsvonden en konstwerken aan den dag bragt, en den dienst der genen, die het uitgevondene moesten uitvoeren, was, door belofte van zekeren loon, des te gereder.

Voor alle zaaken droeg hy zorg om een groote menigte van bouwstoffen te vergaderen, die hy misschien van nooden hadt, het zy om den Dyk na den kant van *Bredene* te voltooien, 't zy tot de Werken, die men voorneemens was te maaken na den kant van *Albertus-Schans*, waar van hy oordeelde de Stad het meest te moeten benaauwen. De grond was geheel zandig en doorsneeden met zeer veele Kanaalen, die de Zee by hoog water opvulden. 'Er ontbrak Aarde om de Loopgraven te maaken, en men was genoodzaakt zich te bedienen van takkebossen, schanskorven, en zakken vol zand om zich te dekken.

Ondertusschen vorderde de Dyk, dien men maakte om den toevoer te beletten, al te moeilyk en traag: Aan den anderen kant was 'er een Kanaal, dat tot een gracht diende voor de Werken der Belegerden, en aan dien kant oordeelde hy, dat men zich meester van de Stad zou konnen maaken. Aldaar liet hy op vier verscheiden plaatzen arbeiden; aan den Zeekant waren de *Duitschers*, daar op volgden de *Spanjaarden* en *Italiaanen*, en eindelyk de *Waalen* en *Bourgondiers*, die het verste van den Zeekant waren. En dewyl ze zich niet konden dekken, dan door de stoffen, die ze elders van daan haalden; zo konden zy ook niet naderen, dan met moeite en verlies van veel volks, dat zo door 't geschut, als door de Musketten en de geduurige uitvallen sneuvelde. Want de dapperheid en schranderheid der Belegerden bleek niet minder. Al wat de Vyanden of 't geweld der Zeebaaren om verre wierpen, wierd ten eersten door ervaaren werkmeesters weder opgemaakt. Om de duurte der Levensmiddelen voor te komen, moesten dezelven openbaar te koop gesteld worden. De

Ge-

Genees- en heelmeesters droegen alle mogelyke zorge, om de besmettelyke ziekte te weeren. Behalven de gloeiende Kogels, deeden de nieuw uitgevonden Handvuurwerken des Vyands hout- en ryswerk, dat door de hitte verdroogd was, grooten schaade. De voornaamste arbeid der Belegeraars was het maaken van vlotten om geschut te draagen, uitgevonden door den Romein *Targe*, een man van groote schranderheid, maar onervaaren in den Oorlog. Deze wierden wel van de linker zyde, daar de Zee minder geweld baarde, door 't Geschut, dat 'er niet verre van daan geplant was, maar van de rechter zyde, daar de *Geule* is, door Musketten, doch veeltyds door 't geweld der Zeebaaren, uit een geschokt; gemerkt de Steenen, gevlochten in de rysbossen, eerst door 't losspringen der banden, 'er uitvielen, en voorts de overige stoffe, het gewicht, dat haar aan elkander hielt, vervallen zynde, wegspoelde. Dit echter schrikte *Spinola* niet af; hy liet in plaats van dezen weder anderen maaken, en meer in getal; waartoe de ondervinding der schaade hem nieuwe wegen leerde. Het allengskens vorderen van den Dyk van *Bucquoy* was oorzaak, dat de Schepen, met krygsvolk, geschut, buskruid en levensmiddelen bezwaarlyk binnen komen en uitgaan konden. Tegen het schieten van binnen, bedienden de Belegeraars zich ten deele van den nacht, en ten deele wierden, wanneer 't water de werken van aarde vernielde, dwarsse ryen van paalen en rysbossen, op een veilige plaats vervaardigd zynde, op Tonnen, van onder vlottende, derwaarts gevoerd.

Het voornaamste, dat 'er geduurende dit jaar voor en in *Oostende* voorgevallen is, zullen wy kortelyk melden. Het was den 13 April, dat de vyanden met een menigte volks een grooten aanval deeden op de Stad; aan de oostzyde toogen zy met geweld meer dan honderd groote paalen uit, by de halve Maan; doch die van de Stad ontfingen hen zo dapper, dat ze moesten afwyken, en wel met groot verlies van volk. Dit mislukkende, bezochten zy 't aan de Westzyde, alwaar ze digt onder *Porcepiecq* kwamen, by zich hebbende veele Piktonnen gevuld met harst en andere brandende stoffen: maar zy wierden aldaar even eens ontfangen, als aan de Oostzyde, en moesten wederom veel volks, zo Officieren als Soldaaten, achterlaaten. Schoon nu deze beide aanslagen mislukt, en 't verlies uitermaaten groot was,

hebben zy 't echter ten derdenmaale op den Polder *Carré* hervat; op welken zy zo hevig en met zulk eene woede, aanvielen dat ze den zelven, alhoewel ook met groot verlies van volk, eindelyk vermeesterden. Al wat zy 'er in vonden, sloegen ze dood, en zommigen lieten ze Harquebuseeren; wreekende aldus hun voorgaande verlies, tegen alle krygsgebruik.

Den 4 Juny hadden de Belegerden voor, een aanslag op den *Luisbosch* te waagen, en toogen des nachts uit met duizend weerbaare Mannen. Zy versloegen de Wacht, vermeesterden het gantsche Werk, vernagelden twee van de vier Stukken Geschut, en keerden de anderen tegen den vyand: deze dit merkende, kwam met zulk een groote magt aanstuiven, dat die van *Oostende* de ingenomen Forten weder verlaaten moesten, na dat 'er wederzyds veele Officieren en Soldaten gesneuveld waren.

Den 14 derzelver Maand kwamen, zo als byna dagelyks geschiedde, twee Compagniën Soldaten binnen *Oostende*. De vyand dit merkende, begon, van den Polder *Carré* en *Zuid Carré*, geweldig te schieten op de Stads halvemaan, op de Slummers halvemaan, en op het Stads *Bek af*, het welk omtrent een boogschoot van de Stad lag; waarop een vreeslyken aanval volgde op deze drie gemelde Forten. De Gouverneur, wel bespeurende dat op dit hevig schieten een aanval volgen zoude, en dat, byaldien de vyand een dezer Forten bemachtigde, zulks der Stad zeer schadelyk zoude zyn, te meer om dat de vyand dan goede gelegenheid hadt, van een brug over de *Geule* te slaan, beriep by tyds een Krygsraad: en daar in voorgesteld hebbende, dat de vyand zou aankomen met groot geweld, en met Bruggen, gemaakt van groote Masten, zo wierd goedgevonden, daar tegen te voorzien. Toen nu de vyanden dien zelven nacht, met een groote menigte volks, met de gemelde Bruggen en andere Instrumenten by zich, kwamen aanstuiven, denkende, dat die drie Forten open stonden, om 'er met laarzen en spooren te kunnen inloopen, wierden zy door die van de Stad zo deftig ontfangen, dat ze met groot verlies, en met een schroomelyk geschreeuw van *Amassa*, *Amassa*, *Gagnado*, *Gagnado*! te rug wyken moesten.

Des anderen daags liepen de Soldaaten uit de Forten, en plonderden de Dooden, welken de vyanden niet hadden konnen

mede

medeslepen; ook vonden zy nog een stuk van de Bruggen en andere dingen, die ze door den haast en angst hadden achter gelaaten.

Den 22 Augustus schooten die van de Stad den Brand in de Katte van den vyand, na dat 'er meer dan 150 gloeiende Kogels op geschooten waren; maar toen ze ook eens vlam gevat had, was 'er geen blusschen aan; zo dat ze wel drie dagen en nachten bleef branden, het welk, inzonderheid des nachts, een verschriklyk gezicht maakte.

Den 27 dier maand liepen vyf Schepen uit *Oostende*, waar van 'er een door 't geschut der Vyanden masteloos geschooten wierd; zo dat het dreef tot onder de Battery van de Vyanden, die, het zelve aanhaalende, niet anders daar in vonden, dan 12 zieke en gekwetste Soldaten, benevens eenige Vrouwen. Deze zieke Soldaaten lieten ze terstond ophangen, behalve een, die te zwak was om de ladder op te klimmen, dien ze de genade deeden van hem dood te steeken. De Vrouwen vervolgens schandelyk behandeld hebbende, lieten ze loopen.

Den 7 October gebeurde in de Stad een merkwaardig Geval. Op dezen dag wierd 'er uit meest al het Geschut zeer hevig op den vyand geschooten, en deze beantwoordde zulks op dezelve wyze; waar door het ongeluk wilde, dat het Buskruid, onder de wal van *Oostende* staande, door 't vuur der Vyanden in brand raakte, het welk groote schaade deedt, zo aan menschen, als aan de andere werken der Stad. Onder andere sneuvelde daar door de Vuurwerk-Meester *Joriaan* genaamd; doch zyn knecht, *Willem Fransen*, een Messemakerszoon uit *'s Gravenhage*, wierd uit den Kruidkelder geworpen over de Stad heen tot in de Haven, daar hy nog levend weder uitgehaald is. Deze Knecht is tot dertienmaal toe zeer gevaarlyk gewond geweest, en telkens geneezen.

Den 11 dier mand kwamen 13 sloepen met vier schepen van *Sluis*, welken de Vyanden aan de Oostzyde van de Stad lieten brengen, met gedachten om een Vlotwerk in de *Geule* te maaken; doch die van de Stad schooten zo geweldig daarop, dat die aanslag, door de vyanden met onuitspreekelyke kosten van geld en menschen gedaan, verydeld wierd. Zy dachten daardoor den in- en uitvaart van de *Geule* te beletten; maar 't mislukte. Twee dagen daarna bragten zy nog een ander Vlot in 't water, dat ook mis-

mislukte. Doch den 24 bragten zy een zeer groot Vlotwerk in 't water, waar mede zy de Schepen meenden te doen ſtranden. Dit was met een ſtuk Geſchut voorzien, waar uit vier à vyf ſchooten gedaan wierden, om het by het Ooſt-Ravelyn te brengen; maar die van de Stad vuurden zo dapper daar op, dat 'er niemand op duuren kon, en dat het verbryzeld wierd, met verlies van veel volks en alle de koſten. Ondertuſſchen had *Spinola*, door zyn Italiaanſchen Ingenieur, een nieu Vlot vervaardigd, om de in- en uitvaart te beletten. Dit wierd den 17 November in 't water gebragt; maar had den zelfden uitgang van de voorigen. Hier op wierd den 25 het Vlot, op groote Tonnen gehecht, als boven gezegd is, aangevoerd; maar zo wel door het onophoudelyk ſchieten uit de Stad, als door een hevige Wind en de Zeegolven raakte hetzelve zodanig verbryzeld, dat de vaten gedeeltelyk naar de Stad en de overigen Zeewaarts indreeven.

Dus verliep dit jaar met een ontelbaar verlies der vyanden, zo in 't water als in de Loopgraven; doch *Spinola* droeg zorg, dat de geſneuvelden terſtond door verſche Manſchap vervuld wierden, en ontzag geen geld. Het volk kreeg hy des te makkelyker, doordien de nabuurige Provinciën zodanig bedurven waren, dat de Armoede zeer veel Ongelukkigen noodzaakten om zich voor weinig geld in 't grootſte Levensgevaar te ſtellen.

Thans keeren wy weder naar beide Legers voor *'s Hertogenboſch*. Dezelve bleeven daar liggen, en dat van den Aartshertog dorſt 'er niet van daan trekken, zonder merklyk verlies van de Stad te vreezen, welker Burgers het inneemen van Garnizoen geweigerd hadden, zeggende, dat hy den vyand maar afweeren, of ſlaan, en zy hunne Stad zelf wel verdedigen zouden. Hier op wierd 'er een tyd lang, met flaauw kanonneeren en ligte ſchermutzelingen, doorgebragt. Eindelyk vondt de Graaf *van den Bergh* geraaden, eene bezetting buiten de Stad te leggen, en wel op den weg die van *Vucht* naar *Vlymen* gaat, met die hoop, dat hy, den toegang van *Maurits* Legerplaats naar die der Gemuitineerden afſnydende, des te ſchooner gelegenheid hebben zoude om tegen de een of de ander van deze geſcheiden partyen iets te waagen, of hen door gebrek van Levensmiddelen, die uit *Heusden* in 't Leger moeſten komen, te noodzaaken het beleg op te breeken. Deze vinding was zo kwaalyk niet bedacht, indien de uitkomſt

uitkomst dezelve beantwoord hadt; maar het viel anders uit, gelyk we zullen zien. De Graaf *van den Bergh* gaf dien last dan aan den Marquis *della Bella*; Colonel over de Italiaanen, en zond hem 2000 Soldaaten, het puik uit verscheiden Regimenten. Met deze by nacht buiten de Stad omgetoogen zynde, verschanste hy zich aldaar, opwerpende eene borstweering van aarde en rysbossen, die des morgens reets een Manshoogte was. *Maurits* eerst laat en diep in den Nanacht hier van bericht krygende, rukt met de vuurigste zyner benden, welken hy ieder in 't byzonder, ter betooning van een proefstuk hunner dapperheid, in een stryd niet min zwaar dan noodzaakelyk, liet opwekken, in aller yl derwaarts. De eersten, die met groote wakkerheid op de Werken van *della Bella* aanvielen, waren de Engelschen, die echter met geen minder wakkerheid werden afgeweezen: daarop drongen de Franschen met een groote hevigheid aan, en de Vyanden in *Spanjaarden*, *Italiaanen* en *Duitschers* bestaande, begonnen te bezwyken, en namen de vlucht naar de Stadspoorten, die geslooten waren, zo dat 'er veelen geen anderen uitweg om te vluchten vindende, noch eenige hulp te wachten hebbende, met hunnen Overste verslagen wierden, of in de Moerassen versmoorden. Van de Aartshertoglyke zyde bleeven 'er wel 400 dood, en tusschen de 150 en 200 wierden gevangen; onder welke laatsten de Marquis *della Bella* zelf was, die, gevaarlyk gekwetst zynde, ook kort daarna stierf; aan de zyde van Prins *Maurits* waren 40 dooden en omtrent 100 gekwetsten. Dit Legerhoofd liet deze Schans ten eersten verder opmaaken, en gaf ze aan 't Esquadron in bewaaring. Ook zondt hy den dooden Marquis *della Bella* eenvoudig met een Paard en een Trompetter naar de Stad; het welk die van de Stad zeer verachtelyk voorkwam: maar de Trompetter had last, in zulk een geval te zeggen, dat hy hen het Lyk van den jongen Heer *de Rhosne* met behoorlyke statie gezonden had, en dat zy hetzelve onwaardiglyk ontfangen hebbende, dus beleefdheid moesten leeren.

Kort daarna liet de Graaf *van den Bergh* aan Prins *Maurits* verzoeken, om, volgens gemaakt verdrag, de Gevangenen te lossen; maar deze liet hem antwoorden, dat hy verwittigd was, dat de Aartshertog de barbaarsheid had begaan, van twaalf Soldaten van Graaf *Ernst van Nassauws* Regiment, die ziek en gewond wa-

waren, en die hy voor *Oostende* gekreegen had uit een Schip, dat aan de grond was geraakt, tegen alle krygsgebruik te laaten ophangen; voorgevende, dat ze niet te Lande, maar te Water alwaar men geen recht, noch eenig Verdrag van Oorlog aanzag, waren genomen: en dat hy derhalve ook eerst een zodanig getal van deze Gevangenen zou laaten ophangen; daar by voegende, dat, indien men in 't vervolg een van de zynen onrechtmaatig deede sterven, hy 'er twee in de plaats zou ophangen.

Het was dan op den 16 September, dat de Provoost van 't Leger, op bevel van den Veldoverste, deze gevangenen uit een zak met opgerolde briefjes liet trekken, wie van hen de galg te beurt zoude vallen. Het was in der daad een droevig schouspel dat onder de onheilen van den oorlog niet verzweegen dient te worden, te zien, dat edelmoedige Jongelingen, en die zulks niet verdiend hadden, met een sidderend gelaat, en met een trillende hand, vervallen tot bidden en zuchten, niet zo zeer den dood, als wel de schandelyke wyze van sterven vreezende, hun noodlot, opgeslooten in een rolletje papier, te bezichtigen, om voor eens anders misdaad gedoemd, of, niet beschermd door hunne onnozelheid, maar door een blind geval des geluks, te worden vrygesproken. Echter was 'er een onder, die de roekeloosheid had, van zich vry getrokken hebbende, voor geld aanbood om nogmaals voor een ander zyn Leven te waagen. Geene der Historieschryvers verwittigt ons, hoedanig het met zyn tweede trekking is afgeloopen, zo dat hy zich waarschynlyk weder vry getrokken zal hebben, of dat die koop niet doorgegaan is. Alleenlyk melden zy dit, om de losheid van zommige Soldaaten aan te toonen, maakende aan de eene zyde dat men medelyden heeft met hen die 't lot doet sterven, en dat men gemelyk word op hen, die buiten nood zo onbesuist hun Leven waagen, dat ze op eene andere wyze voor hun Vaderland, of voor den genen, dien ze dienen, hadden konnen besteeden, en hun noodlot afwachten. Wy achten deze gebeurtenis, of eigenlyk deze *Represaille* van Prins *Maurits* voor *'s Hertogenbosch*, zo merkwaardig, dat we, om onze Lezers een beter denkbeeld daar van te geeven, dezelve in de volgende Afbeelding onder 't oog hebben gebragt.

Hier

Hier ziet men *'s Hertogenbosch* in 't verschiet, aan de eene zyde een opgerechte Galg, en aan de andere zyde het Dorp *Vucht*. In 't midden de gevangenen, welken de Provoost uit een zak de Briefjes laat trekken; onder welken 'er een is, die zich vry getrokken hebbende, van een ander geld ontfangt, om voor hem te trekken, en nog eens zyn Leven te waagen.

Onder deze twaalf welken het noodlot ter Galge doemde, was een Jongeling, dien Prins *Maurits*, om zyne jeugd, verschoonde en 't leven schonk: men zegt, dat het door de voorspraak van zekere jonge Dochter geschiedde.

Ondertusschen viel 'er niet veel anders voor, dan dat men dagelyks op elkander kanonneerde, zo als ook uit de Stad gedaan wierd; waar by het ongeluk wilde, dat een kanonskogel den Marquis *de Malaspina* en den Heer *Olivier van den Tempel* te gelyk de beide beenen wegnam. Deze Marquis was den 28 September, in het Land van *Kuik*, van den Aartshertog uit *Venlo* komende, om naar 't Leger te ryden, door die van 't Esquadron gevangen genomen, en in het Leger voor 's Hertogenbosch gebragt. Deze met den Heer *van den Tempel*, des middags by Prins *Maurits* gegeeten hebbende, reden naast elkander den 3 October weder

C naar

naar *Vlymen*, de Legerplaatze van 't Esquadron. Op den weg zynde, kwam 'er een Kanonskogel uit de Stad, en nam hen, vliegende door de buiken der beide paarden, de vier beenen weg. De paarden bleeven straks dood, *van den Tempel* stierf nog dien zelfden dag, doch *Malaspina* bleef in 't leven, en moest op Stelten gaan. De Heer *van den Tempel* wierd zeer beklaagt; hy was een oud ervaaren Krygsman, een kloek Edelman, en President van den Krygsraad, hebbende den Staat ruim 20 jaaren gediend. Hy was by die van 't Esquadron als een Opzichter geplaatst, om hunne tochten en buitenspoorigheden in te toomen. Men heeft hem te *Heusden* plechtig ter aarde besteld; wordende zyn Lyk door Prins *Maurits*, den Graaf *Willem van Nassau*, den Vorst van *Anhalt*, en het gantsche Hof gevolgd. De Ritmeester *Warner van Houte*, anders *du Bois*, wierd in zyn plaats tot President van den Krygsraad aangesteld.

Den 4 October kwam de Aartshertog zelf in 't Leger voor *'s Hertogenbosch*, en in de Stad. Vervolgens de gesteltenis van 't beleg bezichtigd hebbende, zag hy dat Prins *Maurits* te *Deuteren*, niet verre van de plaats daar *della Bella* gesneuveld was, eene ligte verschansing van aarde in 't vierkant had doen opwerpen, die hy oordeelde dat ze hem zonderling te stade zou komen, om dus den toevoer van Levensmiddelen naar 't Leger van *Maurits* af te snyden. Waarop hy besloot deze Schans te laaten inneemen; het welk door een overlooper aan den Prins wierd bekend gemaakt, die zich vaardig maakte om zulks te beletten.

Den 13 liet de Aartshertog des avonds veel volks in de Stad komen, en trok 'er in den nacht mede buiten de *St. Jans poort*, alwaar hy op de hoogte inderyl een Battery liet opwerpen, en dezelve met zes stukken Kanon beplanten; en in 't water, dat breed en moerassig was, liggende tusschen de Poort en de Schans van *Deuteren*, liet hy veel Schuitjes brengen, die met krygsvolk gevuld waren. Den volgenden morgen voor den dag liet hy by nieuw *Heerlaar* een vals allarm maaken, om Prins *Maurits* derwaarts te lokken; maar deze, door een vuurteken van die van de Schans gewaarschouwd, begaf zich met een sterke magt van de zynen en van de Gemuitineerden derwaarts. Met het aanbreeken van den dag ontdekte hy des Aartshertogs Battery, die terstond met een groote furie op de losse Schans begon te schieten,

ten, en wel in dier voege, dat 'er meest al de Kogels doorheen vlogen, zo dat de Wachten zich, door het ingraven, onder de aarde moesten verbergen. Prins *Maurits* sloeg zich neder achter de hoogte, kort by de Schans, en liet ten eersten drie Veldstukken haalen; tevens belastende, dat niemand, op verbeurte van den hals, zyn post zou hebben te verlaaten, en hy bezette den kant van de Graft met Musketschieters. De Veldstukken aangenomen zynde, plantte hy dezelven vlak tegen den vyand, die voor de aankomst van dezelve reeds 176 schooten gedaan en byna de gantsche Schans vernield hadt. Maar zodra de Prins ook uit zyne drie stukken begon te vuuren, beving des Aartshertogs volk zulk een schrik dat ze niet alleen de Schuitjes, maar ook het geschut verlieten; en in zulk een verwarring de vlucht namen, dat *Maurits* al hun Geschut zou hebben konnen bemagtigen, zo niet de rondsom liggende moerassen hem daar in verhinderd hadden; zo dat de vyanden het vervolgens nog wegsleepten. Echter kreeg des Prinsen volk, de moerassen doorgaande, alle hunne bylen, rysbossen, kogels, balken, planken, schuitjes, en ander Werktuig: met al het welke zy ten eersten den Schans weder opmaakten en versterkten. Dit was de uitkomst van des Aartshertogs onderneeming.

Vermits nu de beide Legers elkanderen vervolgens niet veel schaade toebragten, stelde de Aartshertog, wiens aankomst aldaar alleenlyk met dat oogmerk geschied was, om, onder voorwendzel van verscheiden aanslagen tegen den vyand te formeeren, eenig Krygsvolk in de Stad te krygen, zyn voornemen in 't werk; en zich gelaatende als of hy wederom iets onderneemen wilde, liet hy drie duizend Soldaaten, op den naam, van 'er te zullen doortrekken, in de Stad komen, en voorts daar in bezetting blyven. Hier uit reezen groote verschillen; de Burgery, bang voor eene bezetting zynde, als weetende hoe ruw de Krygslieden, inzonderheid als ze geen betaaling krygen, gelyk onder des Aartshertogs Leger al dikwyls gebeurde, te werk gaan, beriep zich op het Verdrag, nu twintig jaaren onderhouden: maar zy vonden zich overmeesterd, en genoodzaakt te bukken, na dat 'er eenigen, die zich te zeer in de bres gesteld hadden, gestraft waren. Daar en boven liet de Aartshertog digt aan de

Stad eene Vesting bouwen, die, zonder den naam te gebruiken, voor een Kasteel zoude dienen.

Omtrent het aannaderen van den Winter, de wegen, moerassig van grond, alom onderlopende, stelde Prins *Maurits*, op den 5 November, zyn Leger in slagorde, en verliet alle zyne werken voor de stad, de een na de ander in goede orde, invoege, dat hy op den middag omtrent een kleine myl van de Stad af was, zich begevende aan den Kuikschen hoek op het vlakke veld om te zien, of de Aartshertog hem zou durven volgen, en bleef aldaar den gantschen volgenden dag liggen: maar de Aartshertog scheen nergens minder op bedacht, dan op die volging; hy brak ten dien dage insgelyks op, kwam den 7 te *Helmont*, en trok van daar de *Kempen* in, om zyn volk de winterkwartieren te doen betrekken. Prins *Maurits* toog ook verder op tot aan het huis *Hemert*, scheide aldaar zyn Leger, en liet zyn volk in de Guarnizoenen rukken.

Vermits nu de Gemuitineerden, die in dit jaar voortreflyke diensten hadden gedaan, geduurende deze belegering verzocht hadden, dat men hen, in plaats van *Hoogstraaten*, een ander verblyf wilde bezorgen, bekwaam om hunne menigte te bergen, en beter tot den buit gelegen; zo ontstonden daar over groote debatten by de Algemeene Staaten, tot dat *Maurits* aanbood, hen de Stad *Grave*, hem toebehoorende, op zekere voorwaarden in te ruimen. Zy hadden liever *Rhynsberk* gehadt, om des te beter te konnen stroopen in de Rhynsche en Westphaalsche Landen, alwaar de Geestelykheid zeer bevreest voor hen was. De Artikelen van dit Verdrag met de Gemuitineerden, gesloten voor *'s Hertogenbosch*, den 1 November 1603. waren van dezen inhoud:

„ Dat die van 't Esquadron in de Stad *Grave* zouden trekken,
„ en die behouden voor een jaar, of tot dat ze met den Aarts-
„ hertog verzoend zullen weezen, op voorwaarde, dat de Staa-
„ ten de vrye passagie door die Stad zullen hebben, zo voor hun
„ Voetvolk als Paarden, ten allen tyde by dag en by nacht; dat
„ het Esquadron, de *Elleto* en de Raad verplicht zullen zyn,
„ voor dat hun de Stad overgeleverd wordt, den Eed te doen
„ aan gemelde Staaten en aan zyn Excell. Prins *Maurit*, vervat-
„ ten-

„ tende, dat ze den Koning van Spanje en den Aartshertog be-
„ ôorlogen zullen, tot dat ze met dezelven verzoend, of de Stad
„ wederom in handen der Staaten overgeleverd hebben.

„ Dat de Staaten aan 't Esquadron verleenen zouden vrye pas-
„ sagie over alle Rivieren en daar het verder noodig was; en
„ dat, ingevalle zy binnen 't jaar zich met den Aartshertog niet
„ verzoenden, men dan zou handelen over het verlengen van
„ den tyd.

„ Dat, byaldien Prins *Maurits* geduurende dien tyd een aan-
„ slag voornam, zy, daar van verwittigd zynde, hem met een
„ gelyk getal zouden dienen, of by zyn afzyn den Heeren Graa-
„ ven *Willem*, *Henrik*, *Ernst* en *Lodewyk* van Nassau; en zulks
„ op hun eigen kosten met al hunne magt, uitgezonderd 800
„ Mannen die de Stad zouden bewaaren zo lang de tocht duurde.

„ Dat, indien zy langer in 't Veld bleeven, de Staaten hun
„ onderhoud zouden verschaffen; dat ze over den buit accor-
„ deeren, een byzonder Leger hebben, en niet gedwongen zouden
„ worden tot graven of stormen, dan t'hunner eige verdediging.

„ Dat de Stad *Grave* belegerd wordende, zy die met alle magt
„ zullen beschermen, en inneemen zodanig Garnizoen, als het
„ Prins *Maurits* gelieven zal daar in te leggen.

„ Indien zy met den Aartshertog verzoenden en hunne beta-
„ ling ontfingen, zouden zy de Stad wederom overleveren zo als
„ zy die ontfangen hadden, met achterlaating van Ammonitie en
„ alles wat zy 'er in of aan gemaakt hadden.

„ Dat zy in 14 dagen, na de verzoening, niets zouden mogen
„ doen ten nadeele der Staaten, noch eenigen oorlog tegen hen
„ of hunne Landen voeren; en in de Stad *Grave* niets mogen
„ doen zonder weeten van den Gouverneur en de Magistraat,
„ van welken zy ook het Woord zouden moeten haalen.

„ Dat zy met den Aartshertog niet zouden mogen handelen,
„ dan met medeweeten van de Gedeputeerden der Staaten, op
„ verbeurte van alle de voorrechten, hun vergund.

„ Dat ze geen Schattingen zullen mogen eisschen van de Ste-
„ den, Dorpen of Vlekken, onder de Vereenigde Provincien
„ behoorende, noch van de Landen van 't Huis van *Nassau*.

„ Dat, indien de Heeren Staaten goedvonden hen een ande-
„ re Stad, in de plaats van *Grave*, aan te wyzen, zy daarin ge-

 noe-

„ noegen neemen, en tevens 8 Gyzelaars zullen moeten leveren,
„ van ieder Natie twee, volgens goedvinden van de Staaten en
„ van Prins *Maurits*, die men zal mogen veranderen, en die o-
„ veral wel behandeld zullen worden.

„ Dat zy zich niet zullen bemoeien met de burgerlyke Regee-
„ ringe, noch de burgers mogen lastig vallen met in kwartierin-
„ gen, anders dan voor honderd Voetknechten en drie honderd
„ Paarden; moetende de anderen zich in Herbergen en Hutten
„ behelpen, en dat ze zich zullen onthouden van de Stads-Am-
„ monitie.

„ Dat ze zich niet zullen bemoeien met de Religie, en de
„ Kerk laaten aan de burgery; oefenende hun eigen Religie op
„ hunne wyze.

„ Dat ze vry zullen weezen van alle Lasten, Imposten, en
„ diergelyken, zo wel in de Stad, als in 't Leger.

„ Dat ze geen belet zullen doen aan de Ontfangers van der
„ Staaten middelen ten oorloge, maar veel eer die bevorderen
„ en bystaan.

„ Dat ze de Steden en plaatzen, onder het Roomsche Kei-
„ zerryk behoorende, geen geweld zullen aandoen, zo ook niet
„ aan den Rhynstroom, noch den gewoonlyken Koophandel te
„ water of te Land incommodeeren.

„ Dat, indien het gebeurde, dat ze van den Koning van
„ Spanje, of van den Aartshertog, geen betaaling krygende,
„ door behulp der Staaten van andere Landen betaaling kreegen,
„ gemelde Staaten begeerden, dat het als dan een iegelyk zoude
„ vry staan, om te dienen waar 't hem zou goeddunken, en dat
„ elk een behoorlyk Paspoort en getuigenis zoude gegeeven
„ worden.

„ Dat de Staaten beloofden, dat, zo dra zy de Stad *Grave*
„ weder overgaaven, zy het Slot van *Hoogstraten* mede vry
„ overleveren zouden, ten ware het intusschen door de Span-
„ jaarden met geweld weggenomen wierdt.

„ Dat, wanneer zy met der Staaten volk om Contributie of
„ Buit te haalen uittoogen, het eene derde part van den buit
„ aan 't volk der Staaten komen, en de Contributie aan het Es-
„ quadron blyven zoude; doch zo zy alleen gingen, zouden zy
„ alles behouden, en onder elkander deelen."

Dit

Dit Verdrag moest wederzyds bezwooren, en stiptelyk onderhouden worden, op Lyf straffe: en dien zelfden Eed waren ook gehouden te doen alle, die zich in 't vervolg by hen zouden voegen. De bezweering geschiedde te *Vucht* in 't Leger van den Prins, op den eersten November, en deze Vorst nam daar op *Hoogstraten* in bezit, en die van 't Esquadron toogen naar *Grave*, alwaar *Maurits* een groot Retrenchement of begraving maaken, en Hutten daar in bouwen liet, dat niet zonder groote kosten afliep, nademaal die omgraving te laag was, en dikwils onder water liep, als wanneer zy rondsom by de Boeren tusschen *Maas en waal* moesten Logeeren; zynde toen 1500 te Paard, en ruim 2000 te voet sterk. Ondertusschen hielt Prins *Maurits* echter het Kasteel bezet.

Vermits de Aartshertog, hier en daar eenigen van de Gemuitineerden gevangen gekreegen hebbende, hen dreigde te zullen laaten ophangen volgens zyn uitgegeeven Plakkaat; zo hebben die van 't Esquadron hem terstont laaten weeten, dat, indien hy bestond iemand van hen te doen hangen, zy hem daarin volgen, en met de voornaamsten (te weeten, den Marquis de *Malaspina* en anderen) een begin zouden maaken. Dus moest, volgens het gemeene Spreekwoord, het eene Mes het ander in de scheede houden.

Thans zullen wy, om onze Leezers eene verandering van spys op te dissen, eens weder een uitstap op de buitenlandsche gewesten doen; waar van 'er geen in *Europa* of *Azia* waren, die niet meer of min betrekking op onze gewesten hadden. Wy hebben in een onzer voorigen gewag gemaak van den oorlog der Turken en Christenen in 't voorgaande jaar, zo dat we nu tot een vervolg daar op zeggen moeten, dat de Secretaris of Schryver, die de zaaken van den Turk in *Azie* gantsch beroerde, naar het oordeel van 't volk, door *Mahometh* den III. niet genoeg beteugeld wierd; dewyl hy in 't einde van 't jaar 1602 reeds met 30000 man tot op drie dagreizen van *Constantinopel* genaderd was. Deze tyding veroorzaakte een revolte onder de Janitzaaren, die daar op begonnen te murmureeren, en opstonden tegen de genen, die 't Gouvernement des Ryks bestierden. Zy beslooten eenige Bassaas, welken zy oordeelden de oorzaak daar van te weezen, te straffen. Om nu dit voorneemen te volbrengen, kwamen

den

den 7 January 1603 de Spahis (of Turkſche Ruiters) en de Janitzaaren, verzeld van de gemeente, ten getale van 40 duizend, in 't Serail, of Paleis van *Mahometh* dringen; maakende zich ten eerſten meeſter van alle de Poorten, en verkiezende vervolgens een twintig tal uit hun midden, om een Requeſt in te leveren, en eiſch van Juſtitie aan den Keizer te doen. Was 'er nu ooit een vrees en ſchrik onder de Baſſaas of Eerſte miniſters van 't Hof geweeſt, het was inzonderheid op dien tyd; als wel bewuſt zynde, dat, wanneer de Janitzaaren oproerig worden, 'er doorgaans een of meer Baſſaas de wereld vaarwel moeten zeggen.

De eerſte eiſch der Oproerigen was, dat men hun *Aſſan Baſſa* zoude leveren, die ook te voorſchyn kwam, en zich in 't midden van hen ſtelde; en na dat zy hem ſmaadelyk bejegend, en veele verwytingen gedaan hadden, vraagden zy, waar het by toekwam, dat 'er zulk een ſlecht beſtier in 't Ryk was, en waarom, als 'er een Leger bereid was om *Alba Regalis* (Stoelweisſenburg) te heroveren, geen orde geſteld was teegen de ſtoutheid en vermeetelheid van den *Secretaris*? Hy, den Propheet *Mahometh* ten getuige geroepen hebbende, gaf ten antwoord: dat, indien hy Generaal van 't Leger in *Azië* tegen den Secretaris geweeſt ware, hy niet vergeeten zou hebben zynen laſt te volbrengen; en dat, al ware het, dat hy tegen hem geen voordeel behaalde, nochtans de ſchuld niet aan hem, maar aan de Moeder des Keizers, en zynen *Capi-Aga* te wyten was. Hier op begeerden de Muitelingen den Keizer te ſpreeken. Deze vertoonde zich aan hen, verzeld van den *Mufti*, en alle zyne Baſſaas en Hovelingen; waar op, na verlof gevraagd te hebben, een der Muitelingen zeide:, dat ze van oordeel waren, dat de bedryven van den *Secretaris* in Azië aan den Keizer onbekend waren; of, indien hy 'er kennis van gehad hadde, waarom hy 'er dan gene orde op geſteld had: ten ware dan hy gezind was, dat het Turkſche Ryk geſcheurd en geſcheiden zoude worden, en dat 'er een iegelyk van neemen mogt, wat hem beliefde.' *Mahometh*, een veel angſtvalliger perſonagie dan zyn voorzaat *Mahometh* de II. was zoo verbaasd, dat hy de ſchuld daar van op het kwaad beſtier zyner Baſſaas en Officieren leide, zeggende, dat hy genoeg bevolen had, dat men daarin voorzien, en de oorzaak der klagten zynen Onderdaanen afhelpen zoude.

Hier

Vervolg van 't voorgevallene in den Jare 1609.

Hier op bragten zy *Asan Bassa* in de tegenwoordigheid des Keizers, en geboden hem rekening van zyn bestier te geeven. Deze, voor den Keizer knielende, zeide: dat deze kwaade bestiering voortkwame van de Keizerinne Moeder, en van den *Capy Aga*; nademaal hy nooit in gebreke gebleeven was van zynen last te voldoen, maar gestadig advys gegeeven had, wat men met den Capy Aga moest doen, zo wel aan den Keizer, als aan zyne verdere Raden. Na dit gezegde riepen de Janitzaaren op het oogenblik met luider stemmen dat men hen zou leveren de hoofden van twee *Capy Agaas*. *Mahometh* weigerde zulks, zeggende, dat ze eerst te recht gesteld moesten worden, om te zien, of sy schuldig waren of niet. Doch de Janitzaaren, hier over te meer verbitterd, riepen, dat ze de hoofden dezer *Agaas* begeerden, of dat ze daar in voorzien zouden, en dat ook tevens de Keizerinne Moeder verre van Constantinopel gezonden moest worden, op dat ze zich niet meer bemoeien konden met de zaaken der Regering.

Mahometh, ziende dat deze beroerte niet te stillen was, vondt zich genoodzaakt, de beide *Capy Agaas* te laaten onthoofden, en de koppen den Janitzaaren te geeven, die daarop den Keizer bedankten, als goede Justitie gedaan hebbende; en daar mede was het Oproer gestild. Deze *Agaas* wierden beschuldigd, dat ze den Keizer in zyne wellusten en begeerlykheden gehouden, en hem geen kennis gegeeven hadden van den slechten staat des Ryks. Hy was hen zeer gunstig; maar die gunst ontstondt voornamelyk daaruit, dat ze hem in alles zyne lusten volkomen opvolgen, en veele dingen lieten doen, die tegen recht en reden aanliepen. Ondertusschen scheelde het weinig, of deze Opstand was op nieuws ontstaan; doordien de Keizer den dood dezer beide *Agaas* wilde wreeken op eenige zyner Bassaas, die de Janitzaaren voorgestaan hadden: maar de vrees van erger kwaad, deedt hem eindelyk van dit voorneemen afzien. Nochtans is zyn Huis sedert deze Muitery vol oproeren en moorden geweest, tot aan zyn dood toe.

Weinig tyds daar na, geperst door een hevige jaloezy, verbeeldde hy zich, dat zyne Sultane hem zocht te vergeeven, en

haaren Zoon tot Keizer te doen uitroepen; derhalve liet hy ze beide van kant maaken. De Zoon wierd in de tegenwoordigheid der Moeder geworgd, en haar liet hy verdrinken, daar en boven nog vyftien van haare huisgenooten ombrengen. Deze gruweldaad was oorzaak, dat zyn eigen onderdaanen hem naderhand hielden voor een wreeder Vorst dan *Nero*; schoon 'er wenigen onder de Vorsten der Ottemannen geweest zyn, die hunne Vaders of Broeders niet hebben omgebragt. De jalouzie op zynen Zoon, die van een groote verwachting was, deedt hem die wreedheid begaan, en de neiging tot de wellusten deedt hem Vrede maaken met den oproerigen *Secretaris* die hem in *Azië* zo veel hartzeer aangedaan had, aan wien hy, om hem daar toe over te haalen, het Gouvernement van *Bosnië* opdroeg, met belofte van hem alle bedreeven misdaaden te vergeeven. Dit vergelyk getroffen zynde, liet *Mahometh* hem uit *Azië* komen, om den Oorlog tegen de Christenen in *Hongaryen* voort te zetten, alwaar hy ook in 't voorjaar aankwam, verzeld van 12000 mannen.

Inmiddels had de Grootmeester van *Maltha* besloten, den Turken de beide Kasteelen van *Lapanto* en *Patrasso*, twee plaatzen gelegen aan de Zee, te ontweldigen, of ten minste te vernielen. Ten dien einde rustte hy in de maand April dezes jaars zyn Galjoen uit, waar op hy, behalven het Scheepsvolk, 200 Oorlogshelden plaatste; voorts wierden nog twee andere Galjoenen uitgerust, en daar op 500 man gelegd; ook nog twee Schepen, in de haven liggende, en wel toegerust zynde, in Soldy genomen. By deze 3 Galjoenen en 2 gehuurde Schepen voegde hy nog 4 Galeijen, 1 Tartaan, en 4 Fregatten; te zamen uitmaakende een Esquader van 14 Schepen. Dus alles vaardig zynde, ging de Grootmeester de Monstering doen en tevens de zynen vermaanen tot kloekmoedigheid, inzonderheid den Opperhoofden, bestaande in de Heeren van *Vivier*, Maarschalk van de Orde; van *Canbiane*, Admiraal van de Orde; den Commandeur van *Beaufort*, Standaartdraager van de Orde; benevens den Graaf van *Gastinate* de Heeren *Pontonville*, *San Lazare*, *Camremy*, en den Kapitein *Beauling*, die Last hadden de *Petarden* aan de Poorten der Kasteelen te zetten. De Grootmeester dus op alles orde gesteld, en de zynen nogmaals tot dapperheid vermaand hebbende, keerde te rug, en deze Vloot liep met een gunstige wind in Zee.

Het

Het was op den 16 April, toen ze behouden aan de Eilanden *Curzsolarie*, alwaar de verzamelplaast was, kwamen, zynde nog 40 mylen van de Kasteelen, en alles was zo stil in zyn werk gegaan, dat 'er niemand iets van ondekt hadt. Den 18. ordonneerde de Heer van *Vivier* aan den Ridder *Clairet*, om den volgenden nacht met een Fregat de Sterkten te gaan bespieden, en te zien wat 'er omging. Deze nu zulks gedaan hebbende, bragt een Griek mede, van wien men vernam, dat 'er een sterk Garnizoen in de Kasteelen lag, het welk wel op zyn hoede was, als of ze kennis hadden van de komst der Christenen. Doch dit kon den moed der Ridders niet verslaauwen, als bewust, dat hachelyke onderneemingen door dapperheid ondersteund moeten worden. Hierop zeilde men den 19 tot naby de Kasteelen, als wanneer de Heer *Vivier* het Volk uit de Galjoen in de Galeijen en Fregatten deedt overgaan, ten getal van 200 Ridders en 800 Soldaaten, en omtrent middernacht, na zich in twee partyen verdeeld te hebben, om op een zelfden tyd beide Kasteelen te gelyk aan te tasten, zeilde ieder party, met twee Galeijen en twee Fregatten, (en eenige Grieksche Schepen, die ze daar gevonden hadden) naar zyn bescheiden plaats. *Vivier*, als Leidsman van de eene bende, landde nog voor den dageraad omtrent een halve myl van *Patrasso*, aan den kant van *Morea*. Voorts zyn volk tot op drie honderd treden naby 't Kasteel gebragt hebbende, liet hy met het krieken van den dag den Kapt. *Beaulaing* vooruit trekken tot aan een van de Poorten, die, schoon hy terstond van den Schildwacht ontdekt wierdt, in weerwil van 't allarm en 't schieten met Snaphaanen en Boogen, het werpen van Steenen enz. zyn Petarde aan de Poort hechte, waardoor dezelve in een oogenblik aan flarden sprong. De Ridder *Dognon*, met 60 Mannen, zo Ridders als Soldaaten, vaardig staande, rukte daarop binnen in 't Kasteel, en *Laporte* volgde hem met een ander Esquadron, zo als mede *Vivier* met de rest van de Troepen. De Turken waren wel gewapend, en verweerden zich kloekmoedig; maar de magt der Christenen was zo groot, dat zy den storm niet langer konden uithouden, en de vlucht namen op een dikken en geweldigen Toren, aan wiens Poort, of deur, ook een Petard gehangen wierd, die echter geene verdere opening verschafte, dan dat 'er een enkel man door konde. De Christenen hier door

ingedrongen zynde, verfloegen al wat zy vonden, en na een langkduurig en hardnekkig gevecht wierden zy meester van 't Kasteel van *Patras*, en plantten den Standert van de Ridders van *Maltha* op den hoogsten Toren.

Ten zelven tyde van deze overwinning, stelde de Graaf *Gastinate* al zyn vermogen in 't werk, om zyn volk te doen landen; en na dat hy met zyn geheele bende voor *Lepanto* gekomen was, liet hy de Petard ook aan de Poort hechten, die dezelve geheel en al over hoop wierp. Hierop rukte de Heer *Premeaux* het eerste met zyn volk binnen, en wierd van den Graaf met den grootsten hoop gevolgd. De Turken, ziende dat zy de magt der Christenen niet konden wederstaan, welk een kloeken wederstand zy ook deeden, retireerden tot op een plein achter een hoog Bolwerk van aarde opgeworpen; zo dat de Christenen niet verder konden komen, dan door middel van Ladders en ander gereedschap, waar mede zy deze Wallen beklommen. De Turken het hier wederom tegen de Europeänen niet konnende houden, poogden ook de wyk te neemen op een hoogen Toren; maar wierden van de Christenen zo kort op de hielen gevolgd, dat deze te gelyk met hen in den Toren drongen. Daarop geschiedde een zo doodelyde flagting, dat zelf de Gouverneur, die 'er met zyne Janitzaaren-Wacht op was, ook met dezelven wierd verslagen.

De tyding van deze beide overwinningen wierd door eenigen, die het nog met de vlucht ontkomen waren, wel haast door 't gantsche Land verspreid; zo dat de Turken, met een groote magt te voet en te paard, van alle kanten aanrukten. De Christenen dit verneemende, oordeelden niet raadzaam daar lang te vertoeven, en moesten reeds geduurende vier dagen, dat zy 'er waren, veele schermutzelingen ondergaan: derhalve, merkende dat zy de Kasteelen niet zouden konnen behouden, begonnen zy in 't Galjoen en de twee andere by zich hebbende Schepen het door dezen aanslag veroverde Geschut in te laaden, bestaande in 76 stukken Kanon, als 12 Muurbreekers, 2 groote stukken, 7 Steenstukken, 5 halve Slangen, 6 Bastaarden, 8 halve Kartouwen, en de rest Veldstukken. Behalven dezen en anderen grooten Buit kreegen zy nog 392 slaaven, waaronder een van den Gouverneur. Vervolgens lieten zy de voornaamste Torens en vastigheden der Kasteelen in de lucht vliegen, door middel van

het

het aldaar gevonden Turksche Buskruid; en dat alles zo veel als mogelyk gedemolieerd hebbende, vertrokken zy den 24 April van daar, en kwamen den 4 May weder te *Maltha*.

De Galeijen vooruit gezeild zynde, namen in passant, kort onder de muuren van *Modon*, nog twee Turksche Schepen, geladen met omtrent twee duizend Last Korens, en met twintig kleine stukken Geschut; waarmede zy insgelyks naar *Maltha* keerden. Deeze Graanen kwamen die van dit Eiland wonderlyk te stade, doordien zy 'er gebrek aan hadden wegens een slecht gewas van 't voorgaande jaar.

In de maand May van dit jaar ontstondt 'er een hevig Oproer te *Metz*, tusschen de Burgery van *Metz* en den Lieutenant of Stedehouder van den Gouverneur Hertog van *Espernon*; doordien gemelde Lieut. de voornaamste van de Burgery beschuldigde, dat ze heimelyk verstand hielden met den Aartshertog *Albertus*; doch het was dezen Lieut. *Sobole* genaamd, alleen te doen, om zich onder dien dekmantel Gouverneur van de stad en 't Kasteel te maaken, en 'er den Hertog van *Espernon* uit te bonzen. De Burgery klaagde by den Hertog over den Lieutenant en deszelfs Broeder; en schoon de Hertog deze zaak gaerne in der minne had bygelegd, hy kon door zyne vermaaning by den Lieutenant niets uitrichten. De Burgery, volstrekt niet onder 't Commando van *Sobole* willende staan, wierd hoe langer hoe oproeriger, en wel in zo verre, dat ze schanssen tegen het Kasteel begon op te werpen; zo dat de Koning van Vrankryk genoodzaakt was zelf te *Metz* te komen, om het Oproer te dempen. Zyne Majt. zette den Lieutenant *Sobole* af, en gaf het Stedehouderschap van 't Kasteel aan den Heer van *Arquin* en zynen Broeder, waarmede de gantsche muitery gestild was.

Wy moeten hier tusschen beiden zeggen, dat, wanneer de Koning, verzeld van de Koningin, en zyn verder gevolg, naar *Metz* ging, en de stad *Verdun* passeerde, de Rector van 't Collegie der Jesuiten, *Carol de la Tour* genaamd, verzeld van zyne medgezellen, den Koning kwam begroeten, hem biddende, dat het zyne Majt. behaagen mogt, het *Arrest*, gegeeven tegen de Scholieren, die buiten Vrankryk studeerden in 't Collegie van die Societeit, weder in te trekken; of dat daar onder niet begreepen wierden de genen, die te *Verdun* studeerden. De Koning antwoord-

woordde : „ Dat hy niet begeerde, dat de Stad *Verdun* in dat *Ar-*
„ *rest* begreepen was; maar wel, dat hy ten oogmerke had, dat
„ de Scholieren, die te *Pont Mousson* studeerden, te *Verdun* zou-
„ den komen; dat ze altoos in zyn Huis welkom zouden wezen,
„ en hy hen in zyn Koningryk wilde houden; dat zy hem goe-
„ de Onderdaanen zynde, hy hun een genadig Koning zoude
„ weezen.

Dit goedertieren antwoord van den Koning gaf den Jesuiten moed; zo dat ze te *Pont Mousson* vergaderden, en aldaar besloten, zyne Majt. te smeeken dat hy hen mogt toelaaten weder in Vrankryk te komen. Achtervolgens dit besluit zonden zy den Pater *Ignatius Armand*, Provinciaal, die de Aanspraak zou doen; benevens de Paters *Chastilier*, *Brossart*, en *la Tour*, naar *Metz*, alwaar zy des woensdags in de goede week aankwamen, en des anderen daags tegenwoordig waren by den Dienst, dien men in de groote Kerk verrichtte; alwaar de Koning, volgens ouder gewoonte, de voeten wiesch van 13 arme mannen, geevende elk een kusch, diende hen aan de Tafel, en beschonk hen vervolgens ieder met een Beurs, waarin 13 zilvere Penningen waren. Des nademiddags kreegen de Jesuiten gehoor, door middel van den Heer van *Varennes*, die hen by den Koning inleide. De Vader *Ignatius* deedt hier op een lange en schoone Redenvoering, waar in hy onder anderen de misdaaden, den Jesuiten te laste gelegd, en waarom zy uit Vrankryk gebannen waaren, wederleide met veel opgesmukte redenen en voorbeelden; en wel zo krachtig en bondig, dat de Koning, om dat hem die Redenvoering in geschrift overgeleverd was, den genoemde Jesuiten een minnelyk antwoord gaf; tevens den Vader *Ignatius* bevelende, dat hy hem met den Vader *Coton* te *Parys* zou komen vinden, als zynde gezind, hen in Vrankryk te herstellen. Dat deze Paters dien tocht niet verzuimd hebben, is ligt te denken, en het was ook van die uitwerking, dat het Collegie der Jesuiten naderhand alom in Vrankryk hersteld, en hen hunne geconfisqueerde goederen wederom gegeeven wierden; het welk echter in onzen tegenwoordigen tyd in 't geheel niet te denken is.

Terwyl de Koning zich te *Metz* bevond, gebeurde het, dat het Bisdom van *Straatsburg* open viel, door den dood van den Catholyken Bisschop: waarop 'er een groote tweedragt ontstondt,

om

om de Bisschoplyke Waardigheid, tusschen den Kardinaal van 1603.
*Lotthar*ingen en den Prins van *Brandenburg*. De Kardinaal had het Bisdom verkreegen van den Paus; maar die van *Straatsburg* sedert de Religie verandering in *Duitschland* van de *Augsburgsche Confessie* zynde, waarom de voorige Bisschop die stadt verlaaten, en evenwel zyne waereldlyke inkomsten getrokken had, verkoren den Prins van *Brandenburg*, die aldaar, volgens de Evangelische Religie, *Superintendent*, in de plaats van Bisschop, zoude zyn. De Markgraaf van *Brandenburg* en tessens Keurvorst van 't Ryk, had zulks by die van *Straatsburg* te wege gebragt, en de Prins wierd van hen ontfangen als *Superintendent*. Doch de Kardinaal daar mede niet te vrede, verzocht of eischte van de *Straatsburgers* de Bisschoplyke Rechten, zo als zyne Voorzaten bezeten of gebruikt hadden. De *Straatburgers* stonden in 't eerst hier over in bedenken, vrezende de Nabuurschap der grenzen van *Lotharingen*, om dat 'er al menigmaal twisten ontstaan waren tusschen hen en den Hertog van *Lotharingen* over de grensscheidingen; doch eindelyk, door hunne Ministers aangemoedigd, weigerden zy des Kardinaals eisch. De Prins van Brandenburg zich ondertusschen in zyn bezit bevestigende, maakte zich gereed, om den Kardinaal te beletten daar toe te komen; zo dat de zaaken hier meer naar een Oorlog dan naar een Vrede geleken: men begon wederzyds volk te werven, en die van *Straatsburg* waren ook in de wapenen; doch meer voor den Prins, dan voor den Kardinaal.

De Keizer schreef aan beide partyen, begeerende dat een iegelyks Recht ongeschonden zoude blyven. Maar de Koning van *Vrankryk* tot middelaar verzocht zynde, zo begaf de Prins van *Brandenburg* zich zelf, verzeld van den Landgraaf van *Hessen* en den Hertog van *Tweebruggen*, als mede van den Gedeputeerde van den Aartsbisschop van Trier, naar *Metz* by den Koning, die eindelyk, door tusschenkomst van die Heeren, de uitspraak deedt, dat 'er een zeker gedeelte van 't Bisdom zou blyven aan den Kardinaal, en het ander gedeelte aan den Prins: door welke schikking zy voortaan vrienden zouden blyven. En hier door was dit werk voor dien tyd afgedaan.

In een onzer voorigen hebben wy gemeld, dat *Spitsbergen* den Koning van *Kandy*, in de Oost-Indiën, zeer genegen tot de

Hollandsche Natie, en als een vyand van de *Portugeezen* gevonden hadt; gelyk hy dan ook by dien Koning den Secretaris *Erasmus Matsbergen* had gelaaten, om de Vriendschap en Koophandel meer en meer aan te kweeken. Doch het vervolg zal aantonen, hoe flecht die Koning gehandeld heeft.

Ondertusschen was 'er, door 't wys beleid van de Algemeene Staaten, niet anders ten oogmerke hebbende, dan de welvaart hunner Ingezetenen, een verdrag geslooten tusschen de Kooplieden en Handelaars naar *Oost-Indiën*, die de *oude* en *nieuwe Compagnie* genoemd wierden, om dien Handel onder de Regeering en Compagnie te brengen, en na zo lange en gevaarlyke reizen elkander niet te bederven, maar goede correspondentie te houden, en om niet alleen op eene plaats te vaaren, maar hunne Schepen te verdeelen, doch zich met vereenigde magt tegen de vyanden te beschermen, en hier te Land hunne Koopmanschappen ten besten profyte te venten: derhalve hebben de geördonneerde Bewindhebberen voor hunne eerste algemene Equipagie uitgerust 14 Groote Schepen en een Jagt, onder 't Commando van *Wybrand van Waarwyk*, als Admiraal, en *Sebalt de Weert* als Vice-Admiraal. Deze Schepen waren *Mauritius*, *Hollandia*, *Nassau*, *de Zonne*, *de Maan*, *de Serre*, *de Eendragt*, *Zeelandia*, *Vlissingen*, *de Gans*, *Erasmus*, *Rotterdam*, *de Hollandsche Tuin*, *en de Enkhuizer Maagd*. Het Jagt was *het Papegaaike*. Van dezen waren drie Schepen onder de Vice-Admiraal by na drie maanden eer onder zeil gegaan dan de overigen, en gedistineerd naar *Ceylon* en voorts naar *Achem*. Deze vloot in *Juny* 1602, uit Texel gelopen zynde, is in December omtrent de Kaap *de goede hoop* gekomen; alwaar drie Schepen, *Hollandia*, *de Hollandsche Tuin* en *de Sterre* den 14 van de Vloot affcheidden en de cours naar *Achem* namen, alwaar zy den 10 January 1603 op de Rheede kwamen, en aldaar de drie Zeeuwsche Schepen van den Vice-Admiraal *Sebalt de Weert* reeds vonden, benevens twee Schepen van *Moucheron*, te weeten een Pynas en een Jagt, daar *Spilbergen* op Commandeerde. *De Weert* had reeds in November des jaars te vooren by den Koning van *Kandy* geweest, en was, zo by hem, als by den Koning van *Matecalo*, zeer vriendelyk ontfangen; hebbende den eerstgemelden beloofd, dat hy naar *Achem* vaaren, en daar meer Schepen van zyn Esquader vinden zoude, met welken hy wederkomen,

en

en hem helpen zou tegen de Portugeezen te *Columbo*, welke plaats de Koning te Land belegeren, en hy hem dan ter zee onderſteunen en dus beletten zou, dat ze van *Goa* geen toevoer kreegen.

Hy ging dan den 3 April weder met zes Schepen van *Achem* onder zeil, en arriveerde den 25 op de Reede voor *Matecalo*, alwaar des middags eenige Canoos met ververſchingen kwamen om den Vice-Admiraal te verwellekomen, die zich den 26 met 130 welgewapende Mannen van alle de Schepen naar Land begaf, by een Dorp kort aan den oever der Rivier liggende; van waar zy, na dat de hitte van den dag over was, naar de Stad *Matecalo* toogen, om den Koning te begroeten, liggende omtrent 2 mylen Landwaart in. Zy wierden van den Koning wel ontfangen, die, verzeld van omtrent 100 Mannen, met Roers en Spieſſen gewapend, hem te gemoet kwam. De Vice-Admiraal verëerde den Koning met de behoorlyke Geſchenken, hem tevens een Brief behandigende, om aan den Koning van *Kandy* gezonden te worden, waarin hy hem van zyne komſt verwittigde. De Inwooners waren verheugd over hunne komſt, en des avonds zondt de Koning hen veel Ryſt, Hoenders, Viſch en Oly, naar de gewoonte van 't Land: maar Oſſen en Buffels, ſchoon zy 'er in overvloed zyn, worden daar niet gegeeten, en zy wildenze ook niet aan de Hollanders verkoopen, dewyl zy het zonde rekenen dezelven te dooden. Dus aldaar overnacht hebbende, keerden zy des anderen daags naar boord.

Den 30 kwam de Koning met 9 of 10 Olyfanten en 200 welgewapende Mannen aan den Oever der Rivier; waarop de Vice-Admiraal, hem verneemende, uit ieder ſchip drie eereſchooten liet doen, en vervolgens met een deel Musquetiers en gewapend volk naar Land ging, en een tyd lang door den Tolk met den Koning ſprak, als wanneer deze Verklaarde dat 'er voor 10 of 12 jaaren een Waarzegger was geweeſt, die hem voorzegd hadde, dat 'er omtrent dezen tyd een nieuw volk in 't Eiland komen, en de *Portugeezen* daar uit verdryven zoude, dat hy, dewyl zy nu gekomen waren als vyanden der Portugeezen, deze voorzegging op niemand anders kon toe paſſen. Hen voorts eenige Viſch en Vruchten, als *Bonanas* en *Kokos*, benevens een Hart, vereerd hebbende, is hy des avonds weder vertrokken.

Den 14 May kwamen 5 perſoonnen van *Kandy*, waar van 'er

des anderen daags 3 aan boord van den Vice-Admiraal kwamen, medebrengende Brieven van *Erasmus Matsbergen*, ten antwoord op zyn Schryven, behelzende: „ dat de Koning voor *Manikrawary* „ te Veld lag, vervolgende zyn voorgaande victorie, het welk de „ oorzaak was, dat 'er niet eer bescheid gekomen was; als mede „ dat de Koning zeer verheugd was over hunne komst, hun nog „ dezelve genegenheid toedraagende, als toen zy laatst van hem „ gescheiden waren; tevens verzoekende, dat ze met de „ Vloot ten eersten voor *Punto de Gallo* mogten verschynen, wel- „ ke hy gezind was te Land te belegeren; dat hy, het gene hy „ aan zyn Zoon (meenende den Vice-Admiraal) beloof hadde, „ zou volbrengen, en, na de verovering der Vesting, de Hol- „ landsche Schepen jaarlyks zoude leveren 100 Quintalen Kaneel, „ en 100 Quintalen Peper". Wyders schreef gemelde *Matsbergen*, dat, zo lang hy by den Koning geweest was, hy geen valsheid of bedrog in hem bespeurd hadde. Derhalve beslooten zy, met de gantsche Vloot naar *Punto de Gallo* te zeilen, schoon de Koning verzocht had, dat de Vice-Admiraal eerst persoonlyk zou komen op een plaats, *Vintana* genaamd, tusschen *Matecalo* en *Kandy* gelegen, om aldaar mondeling met hem te handelen. Dit wilde men, om geen tyd te verliezen, na laaten, en 'er den Koning bericht van geeven.

Doch na dat ze nu nog vier Portugeesche Scheepjes genomen hadden, om den Koning van *Kandy* aan te toonen, dat ze waarlyk vyanden van de Portugeezen waren, hoe wel ze het Volk van die Schepen vry lieten, ontfingen zy den 30 May tyding, dat de Koning van *Kandy* des anderen daags te *Matecalo* stond te komen; weshalve zy groote toerustingen maakten, om hem tegen te trekken en te ontfangen; gelyk dan ook den 31. een Nederlander van den Koning aan boord kwam, tyding brengende, dat de Koning dien avond te *Matecalo* zou weezen; zo dat ze de Schepen zindelyk lieten opruimen, en de Sloepen kostelyk verfierden, of het misschien den Koning behaagen mogt aan boord te komen.

Den eersten Juny begaf zich de Vice-Admiraal, verzeld van verscheiden Officieren en 200 wel toegeruste Mannen, onder twee Vaandels, voorzien met Trommels en Trompetten, naar Land, en vervolgens naar *Matecalo*, om den Koning te gemoet

te-

te gaan: doch denzelven daar niet vindende, gingen zy nog een halve myl verder, alwaar zy hem aantroffen, verzeld van veele Olyphanten en omtrent 300 Mannen. Men bejegende elkanderen op het vriendelykste, en de Hollanders keerden met hem wederom naar *Matecalo*. Na dat men aldaar een tyd lang met elkander gesproken had, begeerde de Koning van *Kandy*, dat de Vice-Admiraal zyn Volk weder Scheep zou doen gaan, en den volgende morgen wederom laaten komen; doch onder afspraak, dat hy, Vice-Admiraal, met eenigen zyner voornaamste Officieren, aldaar vernachten zou; gelyk geschiedde.

De Vice-Admiraal, geen kwaad vermoedende, is 'er, benevens *Corn. van Tongerlo* en *Hendrik Lendgies*, en twee anderen, gebleeven, laatende zyn Volk naar de Schepen vertrekken. Doch deze waren nog geen half uur weggeweest, of de Koning liet zyn Volk, zonder eenige vooraffspraak, of zonder bekende reden, op de Hollanders aanvallen, en den Vice-Admiraal *Sebald de Weert* benevens zyn gezelschap wreedaartig vermoorden; gelyk wy in de volgende Plaat aan toonen.

Hier ziet men de Koning van *Kandy* met zyn gevolg, en hoe die barbaaren den Vice-Admiraal van *Weert* reeds vermoord hebben,

en

en bezig zyn met de anderen om te brengen, daar eenig manschap boschwaart in vluchten. Voor 't Eyland leggen in 't verschiet eenige Schepen ten Anker, daar ook van 't Scheepsvolk in de booten springen en naar die Schepen roejen om haar leven te salveeren.

Na dit gruwelstuk liet hy het na boord gaande volk vervolgen, die gedeeltelyk vermoord wierden, eer ze aan boord konden komen; doch zommigen ontkwamen 't gevaar, vluchtende in de bosschen, anderen vielen neder als of ze dood waren, en raakten dus vry.

Anderen verhaalen het geval aldus, dat de Vice-Admiraal den Koning zou gebeden hebben, dat hy na gehouden middagmaal aan den oever komen, en de Schepen bezichtigen zou; het welk de Koning voor dien tyd weigerde, zeggende, dat hy des anderen daags niet alleen aan den oever, maar zelf aan boord wilde komen; verzoekende, dat de Vice-Admiraal met eenige weinigen zo lang by hem blyven zou. Deze, geen erg vermoedende, bleef met eenige Officieren en zes Muskettiers; laatende zyn overige volk vertrekken. Na dit vertrek zou de Vice-Admiraal nog aangehouden hebben, dat de Koning geliefde aan b[illegible] komen, die daarop gezegd had, [illegible] le van [illegible] naar *Vintana*, en voorts nog 30 myler tot [illegible] gekomen was, maar dat, dewyl de Vice-Admiraal nog [illegible] vrede was, en hem met geweld aan boord wilde hebben, [illegible] daaruit achterdocht opvatte. Hier op zou de Vice-Admiraal [illegible] zegd hebben, dat, indien zyne Maj. hem mistrouwde, [illegible] met de Vloot [illegible] naar *Punto de Gallo* wilde zeilen; waarover [illegible] Koning zo gramstoorig was geworden, dat hy hem met zyn [illegible] zelschap liet ombrengen. Nog anderen willen dat deze [illegible] zo verstoord geweest is, om dat de Vice-Admiraal, na het [illegible] men van de voorgemelde vier Schepen, de Portugeezen [illegible] gelaaten, die hy tot slaaven had willen gebruiken.

Wat 'er van zy, dit is zeker, dat het volk van de Schepen deze schielyke overvalling verneemende, niet wist wat 'er van te denken, als zich niet konnende verbeelden, dat zulks op order van den Koning van *Kandy* geschied was, en meenende dat 'er een misverstand onder 't gemeen ontstaan was: zo dat men zeer verlangde om te hooren wat 'er gaande was. Des anderen daags zonden zy een Jongen van het Eiland met een welbemande

de Boot en een Brief naar Land, om te vernemen, wat 'er gepasseerd was. Weinig tyd daarna verscheen 'er een Gezant van den Koning van *Achem*, verzeld van een klein gevolg en een Vreede-Vaan, aan den oever, vertonende een Brief, zo dat ze met de Boot naar Land voeren, en dien brief afhaalden, welke uit naam des Konings van *Kandy* in de Portugeeze taale geschreven was, vervattende de Moord des Vice-Admiraals, en zyn gezelschap, met byvoeging van deze verschooning, dat hy zulks alleen gedaan had, om den Vice-Admiraal voor te komen, die hem aan boord wilde hebben, om hem te vermoorden: verklarende wyders, dat ze nu vrede of oorlog met hem konden verkiezen naar hun welgevallen, dewyl het hem evenveel was. Eindelyk wist die Gezant van de overige Hollanders niet te zeggen, of ze levend of dood waren.

Den 3 Juny en volgende dagen zondt men de Booten naar Land om te zien of 'er ook eenige, die het ontkomen waren, konden gevonden worden; gelyk ze dan ook nog verscheiden gekwetsten vonden, die ze aan boord bragten, en anderen die zich in de bosschen verborgen hadden. Dit droevig ongeluk viel hen zeer smertelyk, en men was genoodzaakt om een ander Vice-Admiraal te kiezen; het welk *Jacob Pietersze van Enkhuizen* te beurt viel. Grootelyks verleegen over deze moord was de Koning van *Matecalo*, die, als een Vasal des Konings van *Kandy*, zulks niet had durven beletten. Hy zondt boden aan de Vloot, om te verzoeken, dat 'er eenige Hollanders by hem mogten komen, laatende drie Gyzelaars in hunne handen; waar op men twee Mannen aan hem zondt, die tevens voorzien waren met Spaden of Schoppen, om hunne Makkers, die ze hier of daar nog dood mogten vinden, te begraven. Deze Hollanders wedergekeerd zynde, bragten bericht, dat de Koning van *Matecalo* betuigd had, dat het hem zeer leed was, het gene de Koning van *Kandy* gedaan had, en dat 'er geen zyner Onderdaanen handaadig aan was; verzoekende derhalven, dat de Hollanders zulks niet op hem of de zynen zouden wreeken; hen tevens verzekerende van zyne gunst en genegenheid. Ook zondt hy hen vervolgens drie Varkens en een Hart tot een vereering, en naderhand nog Hoenders en Civetballen.

De zaaken aldus gesteld zynde, wierd 'er een Scheeps-Raad be-

beleid, en beslooten, dat het Schip *de Gans* naar *Bantam* zou stevenen, zo om aldaar zyne lading te zoeken, als om de Hollanders, die ze daar vonden, kennis te geeven van het ongeluk. De *Sterre* en *Vlissingen* zouden naar *Achem* gaan, vezeld van de *Hollandsche Tuin*, om dus elkander des te beter te konnen onderfteunen, indien zy 'er de Portugeesche Vloot onder *Furtado* mogten vinden.. En eindelyk zouden de *Eendracht*, *Hollandia* en 't Jagt naar *Negapatan* stevenen. Doch den 16 Juny kwam 'er een Nederlander van *Kandy*, verzeld van een Gezant met een brief van den Koning, waar in die Vorst zich grootelyks ontschuldigde, verzoekende op nieuw de vriendschap der Hollanders, en zweerende by zynen God, by zyne ziel en kinderen, dat men hem vry mogt gelooven, en een Man aan hem zenden zoude om met hem te spreeken, en om de Kaneel en Peper te bezichtigen, die hy beloofd had, indien de Hollanders hem wilden bystaan, om *Gallo* en *Columbo* te veroveren.

Dit Schryven wierd in overweging genomen, en geresolveerd, dit Eiland, schoon 'er weinig hoop was van iets goeds uit te voeren, echter nog zo spoedig niet te verlaaten.

De komste van *Jacobus*, Koning van Schotland, op den Engelschen Troon gezien, en de aanspraaken en gelukwenschingen der uitheemsche Gezanten en zommige inwooners gemeld hebbende, staat ons nu te zeggen, dat die Vorst, benevens zyne Gemalinne *Anna van Denemarken*, den 25. July ouden, of 4 Augustus nieuwen Styl, te *Westmunster* gekroond is. Aldaar was een Altaar gemaakt, gestoffeerd met tapyten van goud laken, waar op stonden twee bussen met welriekende Olie ter zalvinge in gouden vaten. De Koning op een Troon gezeten zynde, deedt de Aartsbisschop van *Cantelberg*, verzeld van andere Bisschoppen en Geestelyken, na eenige voorafgaande plechtigheden, de Zalving uit de beide bussen, welken door een Bisschop vast gehouden wierden. Dit gedaan zynde, eischte de Koning het Zwaard om trouwe aan 't Ryk te zweeren; welk Zwaard de Graaf van *Estrunches* van 't Altaar nam, en hetzelve in de hoogte geworpen, en aan de punt weder gevangen hebbende, reikte hy het den Koning toe. Zyne Majt. nam het Zwaard in de hand, en van zynen stoel opstaande hief hy het zelve omhoog, en deedt den Eed aan den Aartsbisschop, de andere Geestelykheid en de Grooten

ten des Ryks, waarop een algemene gejuich volgende, en een 1603.
geroep des volks van *God save the King James!* of *God bewaare den Koning Jacobus.* Hier op wierd 'er een Predikatie gedaan, na 't eindigen van dewelke de Aartsbisschop den Koning de Kroon op zette. Vervolgens wierd ook de Koningin gezalfd en gekroond; doch haare zalving geschiedde alleen op het hoofd en aan den hals; daar de zalving des Konings in tegendeel geschied was op het hoofd, aan 't voorhoofd, op de borst, tusschen de beide schouderen, op de armen, handen en voeten. By deze plechtigheid waren ook tegenwoordig de Gezanten van den Koning van *Spanje*, van den Aartshertog van *Oostenryk*, van *Vrankryk*, van *Denemarken*, van *Venetiën*, van *Holland* en van andere Mogendheden.

Koning *Jacobus*, willende ook met *Spanje*, gelyk met andere Mogendheden, in vrede leven, gaf vervolgens een Plakkaat uit, behelzende eene wapenschorssing tusschen zyne Onderdaanen en die van *Spanje*; waar op naderhand de vrede volgde, gelyk wy hier onder zullen zien: alleenlyk moeten wy hier nog zeggen, dat de Koning met zyn gantsche Hofgezin, kort na zyne Krooning, uit *Londen* vertrok naar *Winchester* en *Salesburry*; zo als ook de Gezanten der uitheemsche Mogendheden vertrokken, ter oorzake van de hevig woedende Pest, die dezen Zomer in *Londen* grasseerde, en wel van May af tot in December duurde. De groote vernieling dezer Pest is hier uit af te meeten, wanneer men nagaat, dat 'er weeken waren, waarin 2800 en zomtyds 3000 en 3300 menschen weggerukt wierden, schoon nog de voornaamsten de Stad verlaaten hadden. Want in dien Zomer stierven hier 34 duizend menschen aan de besmettelyke ziekte en 4 duizend aan andere ziektens, zynde te zamen 38000. Dus woedde de Pest hier in dit jaar vry heviger dan in de voorige jaaren van 1568 en 1593.

Wy hebben hier voorens gewag gemaakt van den Graaf *Enno*, anders met zyn rechten naam genoemt *Enno* (zo als wy hem in 't vervolg met deeze laatste zullen tytelen,) van *Embden*, of *Oost-Vriesland*; deze kwam, wegens het verschil met de Stad *Embden*, als wy gezegd hebben, in de maand Maart dezes jaars in *'s Gravenhage*, alwaar wederom hevig over het verschil tusschen hem en de Stad gedebatteerd, en eindelyk

door de bemiddeling der Algemeene Staaten een vergelyk getroffen wierd; bestaande in de volgende 15 Artikelen.

, I. Zullen alle beledigingen, verbaalen, en schriftelyke injuriën, voornaamlyk die in geschrifte, geduurende deze troubelen, direct of indirect uitgegeeven zyn; mitsgaders alle misdaaden, beschuldigingen, ja generaallyk alle wegen van feiten en daadelykheden, geschied, en volbragt ter oorzaake van de tegenwoordige geschillen, veranderingen, beroerten, Krygswezen en Oorloge, tot en in welke plaatze, en op welkewyze het zy, zo in 't algemeen, als in 't byzonder zyn en blyven vergeeten: de Injuriën hiermede ophouden, opgeheven, en alles geacht als niet geschied te zyn: zo dat uit hoofde van dien, noch om eenige schadens, of geëischte, opgeheven, gebeurde en geëxecuteerde Contributien, huuren, hoofdschattingen, waarvan geene Obligatien gegeeven zyn, ap- en dependentien van dien, geene vermaaninge, molestatie, kwelling of onderzoek nimmer ten eenigen dage of plaatze, tegen iemand gedaan zal mogen worden; zullende overzulks mede cesseeren en gehouden worden als onverkreegen en ongedaan de Mandaaten en executoriaalen, van zyne Keizerlyke Majt. tegens de Stad *Embden*, den Veertigen, Twintig mannen, en andere Burgers en Inwooners verworven, met den gevolge en aankleeve van dien: behoudens dat Burgemeesteren en Raaden zyn Genade van de civile Actien, daar in aangehaald, en by dat Verdrag niet geaccordeerd, behoorlyk en rechtmaatig zullen contenteeren, by vriendelyk verdrag binnen den tyd van drie maanden na dato dezes; en ingevalle eenigen dier poincten binnen dien tyd niet vereffend zouden konnen worden, zal het zyne Genade vry staan, het Mandaat van zyne Keizerl. Majt. dien aangaande te reässineeren, behoudens de *exceptiën* en *defentiën* van die van *Embden*.

, II. Burgemeesters en Raad van *Embden* zullen aan zyn Genade restitueeren de huizen, plaatzen en Geschut, geduurende deze onlusten van zyn Genade verkreegen; mitsgaders de ontfangen huuren en inkomsten van deszelfs Domeinen en Goederen, zo veel als 'er van in weezen en onder de Burgemeesters en Raad is. Van 's gelyke zal ook zyn Genade aan die van *Embden* restitueeren al 't gene hy geduurende den voorsz. tyd aan

huu-

„ huuren, Geschut en inkomsten van de Stad en derzelver Bur-
„ geren ontfangen en gekreegen heeft, zo van Ammonitie als
„ andere goederen, voor zo veel in weezen, en in handen van
„ zyn Genade is.

„ III. Zyn Genade zal te vrede zyn, dat de Stad van *Embden*
„ niet verplicht zal weezen met de Concordaten van den jaare 99
„ in 't Collecte-Werk aangehaald, noch uit het Landdags-besluit
„ te *Aurich* gehouden in 't jaar 1601, in het Uiter-Stedegeld,
„ en in de ordre op de administratien en Emploi der penningen
„ des Lands van *Oost-Vriesland*: dies zal van nieuws by den naast
„ komenden Landdag van *Oost-Vriesland* gehandeld en besloten
„ worden, wat die van Embden in de plaats van 't Collecte-
„ Werk en Uiter-stedegeld zullen hebben te Contribueeren; en
„ de beschryving en renversen, welken zyne Genade ten tyde zy-
„ ner Regeering op den naam van Burgemeesteren en Raad zyn
„ gegeeven, zullen cessseeren, en gehouden worden als niet uit-
„ gegeeven te zyn; waar tegen ook cesseeren zal al 't gene zyn
„ Genade op zodanige verschryvingen en renversen aan die van
„ *Embden* geconsenteerd en toegelaaten heeft.

„ IV. De gevangens en aangehouden persoonen zullen weder-
„ zyds los en vrygelaaten worden, zonder eenig randzoen te be-
„ taalen; en zyn Genade beloofd te intercederen en alle mooge-
„ lyke devoir te doen daar het behoort, dat de Ingezetenen van
„ *Embden*, mitsgaders hunne aangeslagen Schepen en goederen,
„ die te *Duinkerken* en elders buiten 's Lands aangehouden en ge-
„ vangen genomen zyn, vry uitgaan, losgelaaten en ontslagen
„ worden; en dat in 't vervolg van tyden zodanige aanhoudin-
„ gen niet meer gebeuren.

„ V. Al het gene die van *Embden* in 't Verdrag van *Delfziel*
„ en de daar opgevolgde Keizerl. Resolutie, gegeeven, beloofd
„ en toegestaan is, zal onderhouden worden, uitgenomen 't
„ geen, waarin by dezen Tractaat eenige verandering gemaakt
„ of anders geconditioneerd wordt, en volgens dezen zullen de
„ geschilpunten, daarin aangeroerd, verstaan worden.

„ VI. De nominatie, vacatie, presentatie, collatie en con-
„ firmatie der Predikanten en Kerkendienaaren zal geschieden
„ binnen de Stad *Embden*, uitwyzens het voorgemelde Verdrag
„ van *Delfziel*, met dien verstande nochtans, dat, byaldien de

,, Heer Graaf binnen veertien dagen geen confirmatie doet, als-
,, dan de genen, die hem zyn voorgedragen, in hunnen dienst
,, zullen mogen treeden, als of ze door zyn Genade geconfirmeerd
,, waren: en de wederaanstelling van de *vetus* (oude) of Classica-
,, le Vergadering van *Grietmer*-en *Embder-Ampten*, binnen *Emb-*
,, *den* toegelaaten worden.

,, VII. Zyn Genade is te vrede en accordeert, dat de Veerti-
,, gen te *Embden* alle jaaren, op den eersten January, zullen mo-
,, gen verkiezen vier Burgemeesteren en acht Raaden, het zy
,, met continuatie of vernieuwing, ter bedieninge der Magistra-
,, tuure der Stat, welken zy aan den Heer Graaf zullen presen-
,, teeren, om by zyn Genade, of, in deszelfs absentie, by de
,, genen, daar toe aangesteld, den 7. dier Maand geconfirmeerd
,, te worden; en welke gehouden zullen zyn den gewoonlyken
,, Eed te doen, wel verstaande, dat geduurende dit Loopende
,, jaar 1603, en voorts van jaar tot jaar, de oude Magistraat in
,, bedieninge zal blyven, tot dat de confirmatie op den 7 Janua-
,, ry geschied is; en ingevalle zyn Genade de Confirmatie dan
,, niet gedaan heeft, zullen de voorgestelde persoonen gehouden
,, worden voor geconfirmeerd, en in hunne bediening treeden op
,, den zelven Eed. Welke Burgemeesters en acht Raaden de dis-
,, positie zullen hebben van alle de Stads-Officieren, en de ordre
,, in wapenen en wachten, ter bewaring der Stad, naar dat ze
,, tot verzekering van de Stad, en de eenigheid van derzelver
,, Burgers en Inwooners zullen bevinden noodig te zyn.

,, VIII. Zyn Genade accordeert en is te vrede, dat die van
,, de Stad *Embden* de Voorsteden aan de Stad en onder hunne
,, Jurisdictie zullen mogen trekken, ook fortificeeren naar hun lie-
,, der goedvinden, en zo als zy zullen oordeelen te behooren:
,, met dien verstande nochtans, dat ze zyn Genade daarvoor
,, doen en geeven zullen zeker recompens, zo veel en zo groot
,, als zy te zamen zullen konnen accordeeren, of door Scheids-
,, lieden, van weder zyde te kiezen, zal goedgevonden worden;
,, als mede dat zo lang die van *Embden* de fortificatie niet in 't
,, werk stellen, de Jurisdictie over de Voorsteden aan zyn Genade
,, onafgezonderd blyven zal, zo als die voordeezen geweest is.
,, Zullende wyders Burgemeesters en Raad, zo wel in de Voorste-
,, den, als ze ingetrokken en gefortificeert zyn, als in de Stad,

„ zo veele nieuwe Werken mogen maaken, als zy ten nutte der „ Stad goedvinden, mits betaalende den geintresseerden hunne „ huizen, plaatzen en gronden, die daar toe gebruikt zullen wor„ den, naar behooren.

„ IX. Tot de kosten van die fortificatien, en ter vervulling van „ de andere lasten der Stad, zullen Burgemeesters en Raad mo„ gen uitschryven op de Consumptien binnen de Stad, op de „ Inwooners en goederen binnen de Stad gelegen (behalve die aan „ zyn Genade behooren, of anderzins vrydom van Stads Lasten „ hebben) zodanige Lasten en middelen, als de Leden der Stad „ *zullen* willen accordeeren: mits dat van de goederen, die van „ buiten komen en door de Stad passeeren, in het door vaaren „ niet zal worden afgenomen; gelyk ook niet zal mogen ontfan„ gen worden van de Goederen, die uitgevoerd worden, by den „ uitvoer, anders dan men gewoon is te betaalen. En zyn Gena„ de is te vrede, dat de Stad *Embden*, met bewilliging der Sten„ den, op een prys gesteld worde in de Lasten van 't Landschap „ *Oostvriesland*, waar van op den naasten Landdag gehandeld, en „ als dan zo veel mogelyk van alle schulden en andere Lasten een „ pertinenten staat en begrooting zal opgemaakt worden.

„ X. Zyn Genade Authoriseerd den Drost van *Embden* in der „ tyd, om, zo wanneer zich eenige Vrybuiters of vyanden op „ de Eems-stroom mogten vertoonen, in absentie van zyn Gena„ de binnen *Embden* met Burgemeesteren en Raaden aldaar „ promptelyk te adviseeren en te resolveeren tot het vervolgen „ van dezelven; en met de Persoon, dien men van wegens den „ Heer Graave daar toe Commissie zal geeven: en byaldien zyn „ Genade en den Drost absent mogten weezen, en de zaak geen „ uitstel konde lyden, zullen Burgemeesters en Raaden daarin, „ zonder prejuditie van zyn Genade, mogen disponeeren, noch„ tans gehouden zyn, om, zo zy eenige Vrybuiters of Roovers „ gevangen krygen, dezelven in bewaaring van zyn Genade „ over te leveren, omme daar tegen naar gelegenheid van zaaken „ te procedeeren.

„ XI. Zyn Genade beloofd ten allen tyde, wanneer Burge„ meesters en Raaden voor zekere persoonen, die zy als dan zullen „ benoemen, exprimeerende de Grootheid hunner Schepen en „ derzelver destinatie, Zeebrieven zullen verzoeken, dezelven in

zo

„ zo grooten aantal, als zy zullen verzoeken, hen promptelyk
„ toe te zenden, mits daar voor betaalende de gewoone Rechten.

„ XII. De Regeering van het Graafschap, zal zo veel als mo-
„ gelyk is, bestaan uit Landzaten, bekwaam zynde om, voor
„ anderen, in den Raad van zyn Genade gebruikt te worden. En
„ wanneer zyn Genade, met bewilliging der stenden, een Oorlog
„ zou willen of moeten beginnen, en bygevolg Krygsvolk in 't
„ Land brengen, of Contributie uitschryven, zo zal zulks geschie-
„ den met consent der wettelyke Stenden van 't Graafschap; hou-
„ dende zyn Genade alleen op die huizen noodwendig garnisoen.

„ XIII. De Landdagen zullen op geen vaste plaatzen gehouden
„ worden: en wanneer zyn Genade, op verzoek der Landstenden
„ of van de Ridderschap, of van eene der drie Steden, in zaa-
„ ken, het gemeene Lands welvaaren betreffende, binnen een
„ maand, geen Landdag zou willen uitschryven; zo zullen de
„ Landstenden, op verzoek der Ridderschap, of Stad, of anders
„ volgens gewoonte mogen zamen komen, op die zaak en nood
„ van 't Land adviseren, besluiten en naar behooren procedee-
„ ren met vrye stemming in 't afzyn van zyn Genade en zyn
„ Gecommitteerde.

„ XIV. Tot meerder zekerheid van 't onderhouden van dit
„ Vrede-Verdrag, en tot rust van zyn Genade, van de Stad en
„ den Lande, staat zyn Genade toe, dat 'er zes of zeven hon-
„ derd mannen by Burgemeesteren en Raaden aangenomen, en
„ ten beste van de Stad en Lande, binnen de stad in dienst ge-
„ houden worden; waarover by Burgemeesters en Raaden een
„ bekwaam persoon tot Commandeur, die tot nog toe in 't
„ Graafschap van *Oost-Vriesland* of de Stad *Embden* niet gediend
„ heeft, van tyd tot tyd mag aangesteld worden, welke den
„ Eed zal doen aan zyn Genade, aan de Stenden, en aan de
„ Stad *Embden*, om zich alleen met het voorsz. volk ter bewaa-
„ ring van de Stad, tegens uitwendig overval, of inwendig op-
„ roer, te laaten gebruiken, en voorts om goede orde en wacht
„ te houden en te doen houden. En binnen drie of vier weeken
„ uiterlyk, na dato dezes, zullen, zo wel zyn Genade, als Bur-
„ gemeesteeren en Raaden der Stad *Embden*, afdanken en uit het
„ Graafschap van *OostVriesland* doen vertrekken al het Krygsvolk
„ te water en te land, te voet en te paard; het welk tot bezetting
„ van

„ van de huizen zyner Genade, of tot verzekering der Stad *Emb-*
„ *den*, als gezegd is, niet in dienst zal gehouden worden, en zullen
„ middelerwyl alle acten van hostiliteit, ter wederzyde, cesseeren.

„ XV. Eindelyk neemt zyn Genade de zaak van den Boeren-
„ stand in recommandatie, beloovende op derzelver beklag favo-
„ rabel, tot hun redelyk contentement, met den eersten te zullen
„ voorzien naar behooren.

„ Aldus gedaan en geäccordeerd tusschen zyn Genade, voor
„ zo veel het hem aangaat, de Stenden van *Oost Vriesland*, en
„ de Gedeputeerden der Stad *Embden*, in *'s Gravenhage*, ten o-
„ verstaan en ondeshandeling van de Staaten Generaal der Ver-
„ eenigde Nederlanden, den 8 April 1603.

Voorts zyn hier van twee Eensluidende Brieven gemaakt, ge-
tekend door zyn Genade met eigen hand, en bezegeld met zyn Zegel en dat der Stad *Embden*; waarby ook de Heeren Staaten Generaal, op verzoek van beide partyen, als Intercesseurs en Handelaars hun Hoog Mog. Zegel gevoegd hebben.

Doch hoe vast en bondig dit Verdrag van eenigheid ook gemaakt was, vinden wy evenwel, dat Graaf *Enno* zyn woord niet gehouden heeft. Want na dat hy vertrokken was, zonden de Staaten Generaal den 18 April hunne Gedeputeerden, te weeten, de Heeren *Jan van Santen*, *Gerard van Renesse*, en *Jacob Boulmus* naar *Embden*, om die van de Stad dit Traktaat te doen aanneemen en te volbrengen; waaromtrent zy genoeg voor de Stad meenden gedaan te hebben, schoon de Embdenaars echter van oordeel waren, dat men meer op de Stad, dan op den Graave had behooren te zien. Maar het bleek wel haast, dat de Graaf nog minder te vrede was dan zy; zo dat hunne vrees, als of men hem te veel toegestaan had, overbodig was.

Want de Gezanten stelden vervolgens op den Landdag alle hunne poogingen in 't werk, om den Graave te beweegen ter vervulling van 't Contrakt; maar deze zocht eerst allerhande uitvluchten, en vernietigde eindelyk het geheele Contrakt, zo dat de Gezanten, na veel moeite aangewend, en niets uitgevoerd te hebben, eindelyk moesten vertrekken. De redenen dezer vernietiging van dit Contrakt bestonden eigentlyk hierin: Dat de Vergeeving van alle vyandschappen, beroovingen, delicten, contraventien tegen de Keizerlyke Mandaaten, den Keizer alleen,

leen, en geenzins den partyen te doen ſtond; dat de Keizer alle zwaarigheden op zyne reſolutien en receſſen, nopens de Embdenſche zaaken, aan zich behouden hadde; dat de partyen daarom niet vermogten, met behulp van de algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden, eenige alteratie of interpretatie daar in te maaken; dat de voorgaande concordaten en Keizerlyke reſolutien, by forme van Sententien, waren uitgeſproken, en by de partyen onder Eede van nakoming aangenomen: zo dat zy nu niet gerechtigd waren, iets daar tegen te doen, of van nieuws te tranſigeeren, en dat 'er verſcheiden pointen in ſtonden, als van te mogen fortificeeren of verſterken, enz. die alleen aan de hoogheid des Keizers ſtonden.

Maar volgens het gene men naderhand hoorde, ontſtondt het voornaamſte beletzel daarin; dat de Keizer kwalyk opnam, dat Graaf *Enno* in Holland was gegaan, en de bemiddeling van vreemde Heeren en Heerſchappyen gezocht had in zyne zaaken; waarom hy door zyn Commiſſaris, den Heer *Carel Nutzel*, al hun werk om verre deedt werpen.

Hierop volgde, dat de voornoemde *Nutzel*, benevens de Heer *Maximiliaan de Cocby*, van wegens den Keizer aan hun Hoog Mog. de Staaten Generaal gezonden zouden worden; maar dewyl *Nutzel* in Ooſt-Vriesland moeſt blyven, onder voorwendzel van nog anderen laſt af te wachten; zo kwam gemelde Heer *de Cocby* met zyne Volmacht in *'s Gravenhage*, en den 15 July gehoor by de Staaten hebbende, verhaalde hy het beloop der Embdenſche zaaken, en hoe die by den Keizer waren bygelegd, en dat die van Embden, dit niet tegenſtaande, evenwel wederom hadden gerebelleerd; dat de Keizer daarom eenige Mandaten en Executorialen had moeten uitgeeven tegen hen, en wel ſpeciaalyk by Brieven verzocht, en den Staaten verboden hadde, dat ze die van Embden niet zouden byſtaan: en dat hy nu onverwacht verſtaan hebbende, dat de Staaten des contrarie gedaan, de Embdenaars met Krygsvolk onderſteund, de Stad ingenome, en vervolgens openbaaren Oorlog op het Land gevoerd hadden, mitsgaders het Huis *Grita*; en de Schans te *Locben* doen inneemen, zo als ook veele andere huizen, roovende en brandſchattende alles, en de Inwooners op Contributie ſtellende; zo verzocht hy deswege reſtitutie van alles, hoe ook genaamd.

Wy-

Vervolg van 't voorgevallene in den Jare 1603.

Wyders klaagde hy over fameuse Libellen of Schimpschriften, en begeerde dat zy hunne verdigschriften in hunne Landen zouden verbieden te verkoopen enz. En na dat nu verder in den Haag met dien Gezant gehandeld was, leverde hy een Memorie over aan de Staaten, vervattende een antwoord op ieder Artikel van het voorens gemelde Accoord, benevens de redenen, waarom het niet behoorde door te gaan.

Het was op den 7 Augustus, wanneer deze Gezant zyn antwoord van de Heeren Staaten ontfing, bestaande in een omstandig verhaal van den overlast, door hunne vyanden den H. R. Ryke gedaan, en van de genaamde Monarchie der *Spanjaarden*, die zich alles zochten te onderwerpen, en zich daarvan by den Vrede van *Vervins* zekere pretensien en rechten op den lande van *Embden* gereserveerd hadden; mitsgaders dat ze in 't heimelyk die stad en 't Land hadden zoeken aan zich te trekken, en dat den Marquis *Ambrosius Spinola* gelast was om het zelve te vermeesteren, en den Ryke te ontvreemden, gelyk ze de Landen van *Gelderland*, *Zutphen*, *Utrecht*, *Vriesland*, *Overyssel* en *Groningen* gedaan hadden, zonder dat ze daarin belet waren. Vermits nu het zelve zoude strekken tot groot nadeel van den Staat dezer Landen, zo hadden zy uit dien hoofde die van Embden niet konnen verlaaten; verzoekende derhalve, dat zyne Keizerlyke Majt. zulks ten goeden geliefde te duiden.

En ten opzichte van 't geslooten verdrag verklaarden zy, dat de Heer Graaf ongeroepen in Holland was gekomen, en den Heeren Staaten verzocht hadde, de zaak te bemiddelen; dat zulks ook gedaan en geschied was volgens het Verdrag van *Delfziel*, waar beide de partyen den Staaten verzocht hadden, om dit genoemde Verdrag te doen onderhouden en nakomen; dat zy niets gedaan hadden noch trachten te doen, 't geen tegen de hoogheid of reputatie van den Keizer in eenigen deele konde strekken; en dat al het gene door hunne tusschenspraak daar was verhandeld, in de Keizerlyke resolutien en voorgaande Traktaaten (gezond en wel verstaan zynde) was begreepen, en nu alleen iets klaarder uitgedrukt; hoopende bygevolg, dat zyne Keizerl. Majt. zulks niet euvel zoude opneemen enz. Hier op ga-

gaven de Staaten, met dit antwoord, den Gezant zyn affcheid, hem befchenkende met een gouden Keten van 1200 Guldens; en dus bleeven de zaaken van *Embden* tot nog onafgedaan, uit hoofde van misvertrouwen.

In den Zomer van dit jaar was 'er eene Ryksvergadering te Regensburg belegd, waarby van 's Keizers wege de Aartshertog *Matthias*, zyn Broeder, prefideerde. Aldaar wierd meest gehandeld over de Contributie ter onderhouding van een Leger tegens den Turk, beftaande in 16 duizend man te voet en 5 duizend te Paard, om die winter en zomer te onderhouden en wel te betaalen: waar tegen echter veele zwaarigheden wierden ingebragt, inzonderheid van de Neder-Rhynfche Kreitzen, ter oorzaak van de Nederlandfche oorlogen, waartoe zy alle ftemden, dat 'er middel behoorde gevonden te worden, om die te bevredigen; maar zy konden het nopens de Artikelen, die men de ftrydende partyen met reden zou mogen voorflaan, niet eens worden; en nog minder aangaande het dreigement, om de zulken, die ze niet zouden willen aanneèmen, voor vyanden des Ryks te verklaaren. Eindelyk wierd befloten, Gezanten te zenden, om de ftrydende partyen te noodzaaken, en wel met advys van de Vorften van Keulen en Kleef: als mede dat men geld verzamelen, en kracht en geweld gebruiken zou tegen de wederfpannigen, en dus alles, wat mogelyk ware, in 't werk ftellen.

De Keizer had gezanten gezonden by de Vorften van *Saxen* en *Nieuwburg*, met verzoek dat ze mede den Koning van *Denemarken* mogten bewegen, om gezamenlyk de Nederlanden tot den Vrede te dringen Ten dien einde fchreef ook de Keizer Vermaanbrieven aan de Algemeene Staaten, gedagtekend den 24 December 1603; hoewel ze eerft in de volgende maand January wierden overgeleverd. Vervattende groote klagten van de omliggende Ryks-Kreitzen, en in 't byzonder van de Vorften van *Kleef* en *Gulik*; niet alleen wegens den overlaft, hen door 't Nederlandfch Krygsvolk aangedaan, maar ook van de Gemuitineerden, die in hunne Landen geherbergd en onderhouden wierden; welken veel fchaade en buitenfpoorigheden bedreeven, in weerwil van hunne meermaals gedaane belofte en toezegging, dat de Ryksvorften niet meer zouden benadeeld, maar het Krygs volk

volk in tucht gehouden, en de kwaaddoenders gestraft zouden worden.

Vermits dit verzoek nu, volgens het oordeel van allen, in recht en billykheid bestond, dacht het den Keizer goed, den Staaten andermaal te vermaanen, en zelf te gelasten, dat 'er herstelling en restitutie mogten geschieden van de schaadens, volgens hunne Brieven en mondelinge beloften: en wel voornamelyk, dat 'er orde gesteld en middelen beraamd mogten worden nopens het Gemuitineerde Krygsvolk, dat hun toegevallen was, en thans onder hunne vleugelen schuilde: want dat 'er met de Keurvorsten en Stenden des Ryks by 't laatste afscheid der Ryksvergadering te *Regensburg* geresolveerd ware, omme daarin te voorzien, en middelen ter executie te brengen. Vertrouwende hier om, dat zy, om het Ryk te believen, zorge zouden draagen om alle verdere tweespalt voor te komen; doende wat recht en billykheid vereischte, en hem speciaalen dienst, die met Keizerlyke Genade zoude erkend worden.

Wy hebben te vooren gezien, dat ook de Staaten wel uitdruklyk den Gemuitineerden gelast hadden, geene Vorsten des Ryks eenigen overlast aan te doen; maar dat volk kreunde zich gedúurende dezen winter daar niet aan, en deedt zomtyds ook invallen in andere Landen, dan die aan *Spanje* behoorden; het welk dan oorzaak tot die klagten gaf.

Jocobus, Koning van Schotland, tot Koning van Engeland gekroond zynde, gelyk we in onzen voorigen aangehaald hebben, heeft al te veel betrekking op de Staatkundige Historie van Holland, dat wy zyne gevallen zouden konnen voorbygaan. Dus dient dan verder, dat hy in dit begin zyne onderdaanen met alle vriendelykheid zoekende te bejegenen, aldaar de Gereformeerde Religie vondt ingesteld naar de Reformatie van Koning *Eduard* den VI. en door de overleden Koningin *Elisabeth* en 't Parlement bevestigd; behoudende den Geestelyken staat der Bisschoppen, Deekens, en de Regeering der Geestelyken, volgens Kerkelyke Ordonnantien, nog op den ouden voet; in eenige opzigten verschillende met de Ceremonien en gebruiken der Gereformeerde Kerken van *Schotland*, *Vrankryk*, *Nederland*, *Geneve* enz. welker Reformatie veel naauwer besnoeid is, en nader bykomende de eerste Christen Kerken, gelyk ten tyde der Apostelen in ge-

gebruik was. *Elisabeth*, schoon meermaals om nader Reformatie verzocht, wilde van de eens aangenomen gewoonte niet afwyken, maar zag veel liever het een en 't ander door de vingeren, als zy verzekerd was, dat die al te strenge verwerping van alle Pauslyke Ordonnantien uit geen kwaade neiging voortkwam, maar uit eene naauwgezetheid van Conscientie.

Deze lieden, die deswege den naam van *Putiteinen* kreegen, wetende, dat de Koning uit een Land kwam, daar de Reformatie zuiver was, waren van gedachten, dat ze zulks in Engeland ook wel van hem verkrygen zouden. Derhalven leverden zy aan zyne Majt. een Requeft over, ondertekend door wel duizend Predikanten, waarin zy een nadere Reformatie, raakende verscheiden pointen, verzochten. De voornaamsten dezer pointen kwamen hier op uit: „ Dat men, in 't bedienen van den H. „ Doop, geen Kruis zou maaken; dat men een onmondig kind „ geen vraagen zou doen; dat de Confirmatie of het Vormzel „ onnodig zy; dat openlyk mogt verklaart worden, dat geen „ Vrouwen het Doopzel zouden mogen verrichten; dat men tot „ het draagen van Papen-Bonetten en witte Koorklederen niet „ gedwongen moest zyn; dat het onderzoek van 't Geloof, of het „ doen der belydenis, geschieden mogt vóór het Sacrament van „ 't Nachtmaal; dat het zelve niet mogt bediend worden zonder „ voorafgaande Predikatie, en meer diergelyke Artikelen, be- „ treffende de Reformatie onder de Predikanten, de goede be- „ stiering der Kerkelyke goederen, de Excommunicatie enz";

Op dit Requeft heeft de Koning niet veel verandering gemaakt want hebbende in *Schotland* deswege veel versmaading en verachting van zyn gezach van de Geestelyke Consistorianten moeten ondergaan, gelyk hy ten deele aantoont in zyn Boek, *Basilicondorum* genaamd, en 't geen hy niet wel had konnen beteugelen; zo hebben de supplianten in Engeland niet veel van hem verworven: maar in January des volgenden jaars heeft hy eene vergadering beleid van 20 Bisschoppen en Prelaaten, nevens zyne voornaamste Raadsheeren, en daar in laaten verschynen vier van de voorsz. Supplianten, en toen, na dat men over de gemelde Artikelen geredeneerd en gedisputeerd had, verklaard, dat hy, Opperhoofd van de Kerke, uit krachte van zyne authoriteit begeerde, dat het oud gebruik, zo als hy 't gevonden had, onderhouden zoude wor-

worden, en dat zodanige Predikanten, die zulks niet zouden willen nakomen of ondertekenen, en niet volgen de regulen, door de Geestelykheid te vooren gemaakt, afgezet en versteeken zouden worden van hunne geestelyke beneficien en onderhoud, en niet meer zouden mogen Prediken.

Hierop zyn van wederzyden veele geschriften voor en tegen uitgekomen, en dit heeft in Engeland een groote scheuring gemaakt. De eene party gaf zich den naam van Protestanten tegen den Paus, en de andere gaven de Supplianten den naam van *Puriteinen*, dien zy niet aannamen; makende Secten onder elkander, en schryvende de een tegen den ander met pennen in gal gedoopt. Deze scheuring deedt veelen der yverige Onderdaanen van den Koning vervreemden.

Wy moeten hier in 't voorbygaan zeggen, dat deze beide zogenaamde Secten als nog in Engeland bestaan; onderscheiden zynde in naam van *Presbyterianen* (dat eigenlyk de *Puriteinen* zyn) en van *Bisschopalen*, dat eigenlyk de geenen zyn, die nog veele ceremonien van 't Pausdom behouden hebben. Even als het met de *Lutherschen* is, van welken nog veele in Duitsland eenige Ceremonien hebben, die men onder de Nederlanders niet vind; schoon deze lieden elkander daarom niet te keer gaan, gelyk de Engelsche en andere Protestanten, in byzondere begrippen verdeelt zynde.

Ook vondt Koning *Jacobus* in Engeland veele Roomsch Catholyken, die zonder oeffening van de Mis en zonder Kerken waren, en wiens Voorstanders verdeeld waren in *Jesuiten* en waereldsche *Mispriesters*, die ook veele boeken tegen elkander schreeven. Deze laatsten gehoorzaamden den Koning, en onderwierpen zich aandenzelven in meest alle politieke zaaken; maar de eersten stelden, dat ze een Ketthersche Overheid niet behoefden te erkennen; weshalve ook van ouds zeer strenge wetten door de Parlementen tegen dezelven gemaakt zyn, als tegen Rebellen, verraders en vyanden van 't Ryk, indien ze niet direct antwoorden op eenige vraagpunten, als onder anderen: wat ze zouden doen, wanneer de Paus, of de Roomschgezinden, uit kragte van den Pauslyken Ban, den Koning uit zyn Ryk wilden stooten? Doch zy ontzaagen zich niet, van daar op stoutelyk te antwoorden, het welk de hoofdoorzaak van hunne verbanning was.

De

De andere Catholyken presenteerden dan ook een Requeſt aan den Koning, waar in zy onder anderen te kennen gaven:, Dat
, ze niet anders zynde dan getrouwe en dienſtwillige Onderdaa-
, nen van zyn Majt. overvallen waren geweeſt met ſtrenge ver-
, volgingen door de overleden Koninginne; dat 'er onder hen
, veele Edellieden waren, die de eenen hunne goederen verloo-
, ren, ballingen en gevangen geweeſt, ende anderen hun bloed
, geſtort hadden voor 't Leven en 't recht van wylen zyne Moe-
, der tot de Kroon van *Engeland*; dat 'er niemand was, die zyne
, Majeſteits goederen, tytel en recht zo voorgeſtaan hadde, als
, de *Catholyken*; dat, indien zy zulks durfden doen, tegen wille
, en dank van hunnen Vorſt, ten dienſte van zyne Majt. wat ze
, nu niet zouden beſtaan met zynen goeden wille; dat *Engeland*
, meest beſtond in vier ſoorten van menſchen, te weeten in
, *Proteſtanten*, die gedomineerd hadden in de laatſte dagen der
, vorige Koninginne, in *Puriteinen*, die onder haare regering ſterk
, ingekropen waren, in *Atheïſten* of Politieken, die zich voeden met
, de twiſten in de Religiën, en eindelyk in *Catholyken*, die tegen alle
, anderen om de Waarheid ſtreeden, en daarom van elk gehaat
, waren: dat zy, dewyl alle Religien niet zo ligt te dempen waren,
, vriendelyk verzochten, van zo veel gunſte te mogen genieten
, als de andere; dat de Koning van *Vrankryk* alom verheven was
, als een Vader des Vaderlands, en geroemd als een herſteller
, van den Vrede, om dat hy die van de ſtrydige Religie vry
, toeliet; dat *Engeland* daarentegen by de gantſche Chriſtenheid
, in haat, en alle neering verloopen was, door de zwaare vervol-
, ging der Catholyken, het welk al veranderd zou zyn geweeſt,
, indien de ſtrengheid der laatſte Koningin in een Koninglyke
, zagtmoedigheid veranderd ware, of als de goedertierenheid
, eens Mans veranderd had de gramſchap eener kwalyk Gere-
, formeerde Vrouw.

, Dat ze niet anders verzochten, dan dat ze vryelyk profeſſie
, mogten doen van de Catholyke Religie, gelyk hunne Voor-
, zaten gedaan hadden, van *Donaldus* den Eerſten af, tot zyne
, Majeſteits onvergelykelyke Moeder, nog onlangs gemarteli-
, zeerd. Eene Religie eerwaardig om haare Oudheid, Majeſtu-
, eus om haare wyde uitgebreidheid, ſtandvaſtig om haare lange
, duurzaamheid, onberiſpelyk om haare Leere, ſpoorende tot alle

, deug-

„ deugden en Godvrugtigheden, en afraadende van alle zonden 1603.
„ en ongerechtigheden: Een Religie by de alleroudste Herders,
„ ingesteld by de alleroudste Concilien, ondersteund by alle oude
„ Doctooren, onderhouden by de eerste Christen Keizeren, en
„ beschreeven in bykans alle Kerkelyke Historiën, verzegeld met het
„ bloed van millioenen Martelaars, versierd met de deugden van
„ zo veele belyderen, verschoond met de zuiverheid van duizen-
„ den van Maagden, en zo overeenkomende met het natuurlyk
„ verstand of de reden: en die ook eindelyk accordeerd met den
„ Text van Gods Woord en 't Evangelie.

„ *Dat* ze het gebruik van zodanige Religie verzochten, zo
„ niet in de algemeene Kerken, ten minste in byzondere huizen;
„ en zo niet met goedkeuring, ten minste met toelaating of ge-
„ duld, zonder eenige molestatie, en wat dies meer was.

Doch van de zyde der Protestanten wierd hier geweldig tegen geschreeven en gesproken; zo dat de Koning hen geen voldoenend antwoord gaf, maar zelf Plakkaten liet uitgaan, ter bevestiging van de oude Inzettingen; hoe wel niet zo gestreng als die te vooren waren.

De Roomschgezinden uit dien hoofde gantsch niet te vrede met den nieuwen Koning, maakten eene zamenzweering tegen dien Vorst. Twee Priesters, te weeten Doctor *Watson* en Doctor *Klerk*, kloeke en geleerde Mannen, waren de aanleggers, geholpen door eenige Catholyke Edellieden, als Mr. *Copley*, Mr. *Brokesbye*, en den Ridder *Griffin Markham*, die ook andere Edellieden, die misnoegd waren, of onwillig tegen den Koning, daartoe zochten op te wekken en aan te spooren; gelyk zy 'er dan ook wel ras vonden, die of niet wel beloond, of van hunne bediening ontzet waren, of andere reden van misnoegen hadden. Onder dezen waren inzonderheid Mr. *George Brooke*, Broeder van den Baron van *Cobham*, die reeds daartoe overgegaan zynde ook zyn Broeder den Baron bewoog: deze bragt mede tot dit Complot den Ridder *Walter Raleygh*, die het eerst voor geen ernst hielt, en 'er echter niets van ontdekte; zo ook den Baron *Grey*, die in de Nederlanden gediend had, en wel Protestants van Religie, maar zeer gebeten was op den Grave van *Southampton* die nu in groote gunst aan 't Hof was, schoon te vooren met den Graaf van *Essex* gevangen en ter dood veroordeeld zynde geweest. Vermits nu het groote misnoegen van dezen Baron *Grey* bekend was,

wierd hy mede aangesproken, en zo verre overgehaald, dat hy 'er geen ontdekking van deedt, en bygevolg verdacht was.

Dit Verraad dan aldus gesmeed zynde om den Koning en zyne Kinderen om te brengen, en de Markgravinne van *Arbela* op den Troon te zetten, zo wierd het zelve zeer gevallig ontdekt, door *Raleygh*, of *Rallec*, zo als anderen hem noemen, geweezen Kapitein der Lyfwagt van wylen Koninginne *Elizabeth*. Deze in de maand *Juny* van eene zyner Zusters in *Londen* afscheid neemende, zeide, dat ze Godt voor hem bidden zou, door dien hy naar een plaats ging, van waar hy niet dacht te zullen wederkeeren. Doch deze Zuster niet anders denkende, dan dat hy uitging om een Tweegevecht over eenige zaake van verschil te houden, maakte zulks aan eenige andere Dames bekend, en dit liep wel ras zodanig voort, dat de Maare aan 't Hof kwam, zo dat zyne vrienden en bekenden hem op zochten, om te weeten wat 'er gaande was. Hy niet anders denkende dan dat het Verraad ontdekt was, bekende terstond, dat men den Koning wilde vermoorden. De Koning, zulks aan gediend zynde, liet *Raleygh* voor zich komen, die ook, onder het verzoeken van vergifnis, de gantsche zaak openbaarde, en de voornaamste zamengezwoornen noemde, doch anderen verzweeg. Zy wierden alle gevangen genomen, en in 't Kasteel van *Winchester* gebragt. Vermits nu ook de Graaf van Ahrenberg, als Gezant van *Albertus* en *Izabelle*, daar was, en dit verraad door de Roomschgezinden gesponnen was, geraakte hy niet weinig in vermoeden, als of hy van den aanslag geweeten hadt; maar hy zuiverde zich van dien blaam, en het bleek ook naderhand, dat hy onschuldig was.

De Koning benoemde, volgens de wyze des Lands, vyftien Heeren van zynen Raad, om het Proces van de Gevangenen op te maaken. Zy wierden verscheiden maalen ondervraagd, en de een verdigde zich al beter dan de ander, echter bleef de zaak, van den Koning om te brengen, bepaald, en zy daar aan schuldig, hoewel de Baron *Cobham* verzekerde, dat hy wel van de onderneeming gehoord, maar zulks voor geen ernst genomen had. Ondertusschen zyn alle pointen van hunne beschuldiging niet bekend geworden, maar men zeide, dat ze door den Graaf van *Ahrenberg* vyf of zesmaal honderd duizend kroonen zouden ontleenen van den Koning van *Spanje*, om de misnoegden in *Engeland*

en

en *Schotland* te begiftigen; dat *Arbela*, des Konings Nicht, brieven zou schryven aan den Koning van *Spanje*, aan den *Aartshertog*, aan den Hertog van *Savoje*, om haar tot de Kroon te helpen; hen verzekerende de vriendschap met *Spanje*, en de vryheid van de Roomsch-Catholyke Religie; dat ze een Boek zouden uitgeeven, waar in zy de onwettigheid van 's Konings Regeering aantoonden enz. Wat 'er van zy of niet, de Rechters veroordeelden hun allen ter dood, en dit Vonnis wierd door den Koning ondertekend, met bevel van de Executie voort te zetten. Dit geschiedde op den 29 November, als wanneer de beide *Priesters* en *George Brooke*, Broeder van den Baron, ter dood gebragt wierden, na dat ze nogmaals het Verraad openlyk bekend hadden.

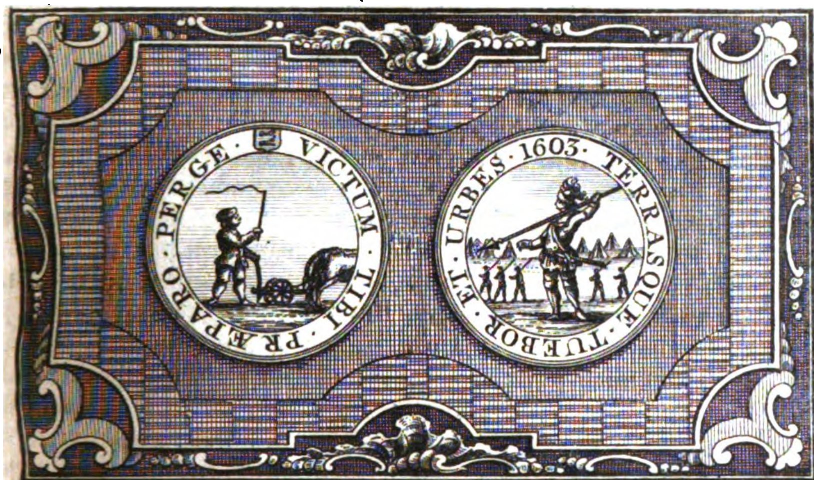
Na verloop van 18 dagen zouden *Markham*, *Gray* en *Cobham* geëxecuteerd worden, zynde verweezen om onthoofd, en hun ligchaam gevierendeeld te worden enz. Voor eerst kwam de Ridder *Markham* op het Schavot, en geknield zynde om onthalst te worden, wierd hy weder afgeleid, om nog op eenige vraagen te antwoorden. Vervolgens kwam Milord *Gray*, met wien op dezelve wyze gehandeld wierd; en zo ook met den Baron *Cobham*. Zy dan in de Justitie Kamer nogmaals ondervraagd zynde, wierden wederom op het Schavot gebragt, als wanneer een der Schepens hen een Brief van 's Konings wege voorlas, waar in zyne *Majt.* te kennen gaf, dat ze wederom naar de Gevangenis zouden gebragt worden, alzo hy besloten had, vermits de voornaamste aanleggers van 't Verraad alrede, ter voldoening van de Justitie, geëxecuteerd waren, het Recht met zachtmoedigheid te temperen, en hen het Leven te schenken. Deze boodschap deedt hen alle drie de traanen uit de oogen springen; zy dankten Godt en den Koning voor zyne genade, en de Lord *Gray*, een Man van grooten moed, gebooren van Ouders en Voorouders, die het Ryk, zo in *Vlaanderen*, als in *Schotland* en *Ierland*, veel dienst gedaan hadden, en die na het vonnis, vermaand zynde den Koning om genade te verzoeken, gezegd had. *Non omnes eadem decorant*, (alle dingen passen alle menschen niet); zeide als nu in 't openbaar tegen het volk, dat hy gereed was zyn leven op te offeren om het verlies van een vinger van 's Konings hand voor te komen, die hem buiten alle verwachting zo genadig was. Vervolgens wierden zy alle drie in den *Tour* van *Londen* gebragt, zo

als ook de Ridder *Raleygh*, die niet op het Schavot was geweest; en zy hadden de vryheid, dat hunne Vrouwen en vrienden hen mogten komen bezoeken.

Dat de Roomschgezinden by het overleveren van hun Request, hier boven gemeld, goede verwachting van het zelve hadden, is ligtlyk na te gaan, dewyl de Koning, gelyk in een onzer voorigen gezegd is, kort na 't aanvaarden zyner Regeering, een Plakkaat had doen afkondigen, waarby de Engelschen verboden wierd de Spaansche Schepen op Zee te molesteeren of te berooven, gelyk tot hier toe geschied was; zeggende onder anderen in dit Placaat: „zo hebben wy goodgevonden te kennen te geeven „met dezen tegenwoordigen, aan alle persoonen, dat onzen wil„le en beliefte is, dat alles wat na den 24 April van Schepen of „Goederen, den Koning van Spanje toebehoorende, genomen is, „wederom gegeeven worden, en alle vyandlykheid tusschen ons „en gemelden Koning ophouden zal, enz. zynde alzo eene soort van Wapenschorssing: en dewyl hunne opgevatte hoop dit niet tegen staande verydeld wierd, gingen zy over tot die bewuste Zamenzweering.

Inmiddels was deze Wapenschorssing ook oorzaak dat de Vereenigde Nederlanden duidelyk konden bespeuren, dat ze van den nieuwen Koning, schoon grooter in magt, voortaan minder hulp te wachten hadden. Echter verloor men daarom in deze Landen den moed niet, en het ontbeeren van dien onderstand verydelde geenzins de hoop, van de tot duslang gehandhaafde vryheid door de Wapenen nog langer te zullen konnen beschermen: dewyl men onderstelde dat de vruchten van den zo verre uitgebreiden Koophandel, en de zuure arbeid der Huislieden zo veel ten gemeenen nutte zouden konnen opbrengen, dat daaruit een genoegzaam getal Krygsknegten konden onderhouden worden; welken in staat zouden zyn om het Land tegen alle vyandelyke aanslagen te beschermen. Dit geeft onderanderen zekere Leg-penning, dien men in dit jaar Zinnebeeldig liet Munten, genoegzaam te kennen. Wy zullen dezen Penning, om zyne zeldzaamheid, en als byzondere betrekking hebbende op den toestand van ons Vaderland in dien tyd, hier afgebeeld vertoonen.

Hier

Hier ziet men op de eene zyde een Akkerman onder het Wapen van Westvriesland, die zyne Jukbeesten met Zweepslagen voor den Ploeg voortdryft, binnen dit Randschrift: VICTUM TIBI PRÆPARO, PERGE, dat is: *Vaar voort, ik bereide u den Leeftocht.* Op de andere zyde een welgewapend Krygsman, betuigende dat hy, dit niet tegenstaande, het Vaderland even moedig zou beschermen. Om den rand staat: TERRASQUE TUEBOR ET URBES. 1603. Dat is: *Ik zal de Landen en Steden beschermen.*

Diergelyke Legpenningen, doch met eenige weinige verandering, wierden in het volgende jaar meer geslagen; om dus aan te toonen, dat de Vereenigde Staten, in weerwil van allen, die hen mogten verlaaten, evenwel hunne zaak voor de Vryheid zouden voortzetten.

In Augustus van dit jaar stierf *Muley Hameth*, Koning van *Marokko*, *Fessa* en *Sus*, in *Afrika* of *Barbaryen*, die aldaar geregeerd had sedert den dood zyns Broeders *Abdelmelek*, en die groote Vriendschap onderhouden had met Engeland en de Staaten der Vereenigde Nederlanden, ten opzichte der Negotie in zyne Landen. Hy liet vyf Zoonen na by onderscheiden Wyven, onder vier van welken hy zyne Landen verdeeld had; hebbende den

oudsten, dien hy gevangen hield om verscheiden oorzaaken, en die reeds 50 jaaren oud was en zelf een Zoon had van 20 jaaren, onterft, en 'er ontstond tusschen deze Zoonen een hevigen Oorlog, die verscheiden jaaren duurde, en veel nadeel aan den Koophandel toe bragt.

Wy hebben in onzen voorigen gezegd, dat de Nederlandsche Schepen, na den dood van *Sebalt de Weert* en de zynen, en de nadere aanbieding des Konings van *Kandy*, op de Rheede van *Matecalo* bleeven, schoon weinig hoop van een goeden uitslag hebbende; waar op verder dient, dat zy, om echter het uiterste te onderzoeken, *Jacob Cornelisze*, Onder-Commies op het Schip den *Hollandsche Tuin*, naar den Koning van *Kandy* zonden met de volgende Instructie: dat zyne Majt. alle Kaneel en Peper, onder hem berustende, aan strand zoude zenden, nevens eenige Gemagtigden, die over den koop konden handelen; het welk zy alles in Goud, of Zilver, of Koopmanschappen, naar believen, zouden betaalen, en ook zyne Majesteits vriendschap zouden aanneemen: doch dat ze, raakende de Forten van *Columba* en *Gallo*, hunne Schepen tegenwoordig verdeeld, en hier en daar in *Indië* verzonden hadden; zo dat zulks niet voor in de aanstaande *Mousson* zou konnen geschieden: te meer dewyl ze tegens dien tyd versche hulp uit de Nederlanden te verwachten waren; zullende het hen als dan ligter vallen, de gemelde Forten in handen van zyne Majt. te leveren.

Den 19 Juny ging deze Onder-Commies, verzeld van den Nederlander die van *Kandy* gekomen was, en den Gezant van *Achem*, op reis. Den 20 ontfingen zy bericht, dat de Commies den volgenden dag zyne reize van *Matecalo* naar *Kandy* zou vervolgen, en dien avond zonden zy twee Schepen, de *Sterre* en *Vlissingen* naar *Achem*, en 't Schip de *Gans* naar *Bantam*, zo dat alleen *Zierikzee*, *Hollandia*, de *Hollandsche Tuin* en 't Jagt daar bleeven, op hoop, dat, volgens 't schryven des Konings van *Kandy*, nog alles ten beste komen, en zy hunne Lading krygen zouden. Terwyl deze Schepen hier lagen ontfingen zy dagelyks ververschingen van den Koning van *Matecalo*, en den 7 kwam 'er een Caraque van die plaats by den Vice-Admiraal aan boord, verzoekende Paspoorten voor twee *Champans*, met Kaneel en Peper geladen, die ze aan de Hollanders wilden verkoopen, brengende

gende van ieder een monster mede. Deze paspoorten wierden gegeeven; maar des anderen daags kwamen drie persoonen aan boord, en verzochten insgelyks een Paspoort voor een *Champan*, liggende op de rivier *Polygamme*, om daar mede naar *Jafanapatan* te vaaren, en te konnen passeeren verby drie groote Hollandsche Schepen, die zy zeiden op die rivier gekomen te zyn; 't welk de Vice-Admiraal geenzins geloofde, doch hy ontveinsde zulks, en zeide, dat indien iemand van hun driên met de zynen daar heen wilde vaaren, hy ryklyk beloond zoude worden, en zy ook de verzochte Paspoort erlangen. Maar zy verschoonden zich, zeggende, zulks niet zonder verlof des Konings van *Matecalo* te durven doen, zo dat ze verlof zouden vraagen en des anderen daags weder komen; het welk zy echter niet deeden, en dus toonden dat hun voorgeeven valsch was.

Den 9 wierd hen aangediend, dat 'er op de rivier *Polygamme* 5 *Champans* lagen, twee geladen met Oliphanten, een met *Elpenbeen*, en een met *Arak*; moetende de vyfde nog geladen worden. Dit bericht kwam hun weder ongelooflyk voor; schoon zy wel gehoord hadden dat de Koning van *Kandy* gewoon was, jaarlyks eenige Oliphanten en andere dingen aan de Koningen op de kust van *Coromandel* te zenden: derhalve zonden zy het Jagt *Sphera Mundi*, nevens de groote Sloep van 't Schip den Hollandschen Tuin, derwaarts met bevel, indien zy 'er eenige *Champans* vonden, dezelven in de Vloot te brengen, op dat ze hun Volk des te gereder van *Kandy* weder mogten krygen. Tegen den avond zagen zy een *Champan* om de Zuid komen, die ook by de vloot ter Rhede kwam. De Vice-Admiraal liet den Overste aan boord komen, die ook zyn Pas toonde, welke hem eenige dagen te vooren toegezonden was; zeggende, dat hy van *Mattore Bellingam*, vyf mylen ten noorden van *Punto Gallo* gelegen, gekomen was, mede brengende een Scheepje van *Bellingam*, beladen met 80 duizend pond Kaneel, dewelke hem van *Panico Mudeliar*, Overste van die plaats, gezonden was om te verkoopen; doch dat het hem zo zeer niet te doen was om den Koop, als wel om te weeten, welke Schepen en volk daar waren, met welken hy vrindschap maaken wilde; zich verschoonende wegens de daad des Konings van *Kandy*, als hebbende daar niets van geweeten. Hy verhaalde wyders, dat *Panico Mudeliar* 7000 Mannen onder zyn ge-

gebied had, die den Koning van Kandy niet vreesden, zo dat, indien zy met de Vloot voor *Punto Gallo* wilden verschynen, hy die plaats te Land zou doen bestormen; dewyl 'er niet meer dan 30 *Portugeezen* in waren, en zy dezelve bygevolg zonder voorweeten des Konings van *Kandy* zouden konnen veroveren. Doch de Vice-Admiraal en zyn Raad kreegen achterdenken, of dit misschien niet een list van den Koning van *Kandy* zelf was, om hen te ondertasten, en hem eerst de Kaneel afgekocht en betaald hebbende, verschoonden zy zich, zulks niet te konnen toestemmen. Hierop vertrok hy, en verzocht vriendelyk, dat ze een Hollander met hem zouden zenden, om met *Panico Mudeliar* te handelen; maar zy vonden dat ook niet raadzaam. Dit *Mattore Bellingam*, en die gantsche Landstreek, was voor 7 of 8 Maanden nog in de magt der Portugeezen geweest, doch die hadden dezelve op de komst der Hollanders verlaaten, en waren in hunne Sterktens geweeken.

Daags na 't vertrek van 't Jagt en de Sloep naar de rivier *Polygamme*, zont de Vice-Admiraal een Boot derwaarts om bericht te krygen van de gelegenheid van die Rivier. Deze des anderen daags te rug komende, berichtte, dat de rivier zes mylen van daar was; dat het Jagt en de Sloep zich daarin zodanig gepost eert hadden, dat 'er geen vaartuigen uit konden komen. Ook had men van de Inwooners gehoord, dat 'er maar een *Champan* lag, die een vrye Pas van de Hollanders had; mitsgaders dat 'er drie Hollandsche Schepen voor *Jafanapatan* lagen, welke tyding meer en meer bevestigd wierd.

Ondertusschen bleef de Vice-Admiraal voor *Matecalo* liggen, om op zyn Volk, dat naar *Kandy* gezonden was, te wachten, zonder eenig bericht van hen, of van den Gezant van *Achem* te hooren; durvende niet vertrekken voor het een of ander te weeten; derhalve wierd beslooten, om, terwyl het Jagt en de Sloep in de rivier *Polygamme* lagen, des Vice-Admiraals Boot naar *Jafanapatan* te zenden, en te verneemen hoe de zaaken aldaar gesteld waren. Wyders, hier nu drie maanden, zonder veel uit te voeren, gelegen, en in zeven maanden geen tyding van hunnen Admiraal gehad hebbende, besloot men, ook een Schip naar *Bengalen* te zenden; als mede om zodra mogelyk met de gantsche Vloot van hier naar *Achem* te zeilen, op dat men van *Bantam* en andere

dere Oostindische gewesten tydingen verneemen, en zich daar 1603.
naar reguleeren mogt. Ten zelven dage kwam 'er een *Caraque* aan boord, verzoekende een paspoort voor twee *Champans*, die van *Mattore* stonden te komen met Peper en *Arak*; welke hen gegeven wierd. Deze Lieden verhaalden, dat de Koning van *Matecalo* des anderen daags naar *Tirecoy* stondt te vertrekken, liggende 3 of 4 mylen zuidswaarts op, om aldaar een Groot Feest te vieren ter eere van zekeren Afgod, en dat dit Feest tien dagen zou duuren, en wel tot dat het volle Maan was. Vermits nu ook duizenden van andere menschen, zo Mannen en Vrouwen, als Kinderen, derwaarts toogen, zo hadden zy op de Schepen geduurende dien tyd weinig of geen ververfching te verwachten; te meer dewyl dit Feest op verscheiden plaatzen door 't gantsche Eiland gevierd werd.

Den 20 dezer maand July, na dat de Admiraals-Boot daags te vooren te rug gekomen was, zagen zy aan strand een witte vrede vaan opsteken, waar over zy verheugd waren, hoopende tyding van hun volk van *Kandy* te bekomen; hierop een bemande Boot naar Land zendende, bragt die een Nederlander te rug en aan boord, met brieven van *Jacob Cornelisz.* behelzende, dat hy, nevens de Gezant van *Achem*, den 29 der voorige maand wel gearriveerd was, maar dat zy den Koning van *Kandy* daar niet gevonden hadden, als zynde met zyn Leger te *Sytàbaque*, 15 mylen van *Kandy* en 6 mylen van *Columbo*; dat zy derwaarts gegaan zynde, zeer beleeft van den Koning ontfangen waren, die zich nog zeer beklaagd hadde over 't ongeluk, te *Matecalo* voorgevallen, verzoekende dat men zulks niet aan hem, maar aan het misverstand wilde toeschryven, en zweerende, dat hy zyn grootste vertrouwen op de Hollanders stelde; dat hy ook gezind was twee *Champans* met Kaneel en Peper te laaden, om hen dezelven toe te zenden; gelyk hy dan ook alrede eenige Oliphanten liet toerusten om ze met 2 Baaren Kaneel en zo veel Peper over land te zenden; waar van de eene helft voor hunne provisie, en de andere helft tot een monster zou verstrekken: wyders verzoekende, dat men toch iemand aan hem zoude zenden, om den prys van de Kaneel en Peper te beraamen. Doch de Vice-Admiraal en de Scheepsraaden oordeelden, dat dit niet anders dan hoofsche streeken waren, alleen strekkende om hen daar langer te doen

vertoeven, en dus de Portugeezen beter in bedwang te houden. Derhalven besloten ze om, zo dra hun volk van *Kandy* te rug gekeerd was, naar *Achem* te vertrekken.

Den 22 kwam een der genen, die met *Jacob Cornelisz* van *Matecalo* naar *Kandy* gereisd waren, te rug, boodschappende, dat hy, nu 8 dagen geleden, met hem van *Kandy* vertrokken was, en dat hy hem te *Vintana* gelaten had, om vooruit te gaan, en deze tyding te brengen: hoewel zy hem naderhand op Logens bevonden, als zynde wel twee dagen voor *Jacob Cornelisz* van *Kandy* vertrokken. Deze kwam echter den 24 tegen den avond aan strand, en wierd aan des Vice-Admiraals boord gehaald. Hy bragt ook brieven van den Koning van *Kandy* mede, benevens de Gezanten van *Kandy* en van *Achem* met hun gevolg, welken hy te *Matecalo* gelaaten had, en die des anderen daags te Scheep zouden volgen; ook waren aldaar acht Oliphanten, gelaaden met de voornoemde Kaneel en Peper. Doch de brief des Konings was wederom van weinig belang, strekkende alleen om hen met schone woorden op te houden. Nog dien zelfden avond kwam ook het Jagt van *Jaffanapatan* weder by de Vloot, met tyding, dat ze aldaar geen Schepen gevonden hadden.

Den 25 arriveerden de Gezanten van *Kandy* en van *Achem*, en wisten zeer veel goeds van den Koning te vertellen, met verzekering, dat hy aldaar twee Scheepsladingen had, en zyne Gezanten nevens de Hollanders naar 't vaste Land zoude zenden, om aldaar nog laadinge voor twee andere Schepen te bekomen; verzoekende wyders, dat zy toch een hunner Opperhoofden naar *Kandy* zouden zenden, om met zyne Majesteit wegens den Koop te handelen, waarop hy van alle plaatzen Kaneel en Peper zoude doen verzamelen. Maar alle deze schoone woorden en beloften konden den Vice-Admiraal en zyne Raaden, als het rampzalig geval van *Scheld de Weert* nog te versch in geheugen hebbende, niet bewegen, iemand uit de haaren derwaarts te zenden, zo wegens het groot mistrouwen, als om het verzuim van tyd; zo dat ze des avonds naar Land voeren, beloovende des anderen daags weder aan strand te komen met de Oliphanten, belaaden met de Kaneel en Peper, welke hy den Hollanderen tot provisie schonk, en dat ze de andere Kaneel en Peper, die tot een proef gezonden was, te *Matecalo* zouden laaten, tot dat ze den prys gemaakt had-

hadden, om als dan de lading te gelyk te ontfangen.

Den 26 kwamen die Gezanten ook weder aan boord, mede brengende de voornoemde Kaneel en Peper. Zy hielden nog even ſterk aan, dat men toch eenige Hollanders met hen naar *Kandy* zoude zenden; het welk hen nu plat afgeſlagen wierd, zeggende dat zy gezind waren met den eerſten van hier te zeilen, en wel naar een plaats, daar ze beter en met meer trouwe ontfangen zouden worden; doch dat, indien zy Gezanten des anderen daags aan boord geliefden te komen, men hen alsdan hun afſcheid, benevens brieven aan den Koning, bezorgen zou.

Zy kwamen ook des anderen daags weder aan boord, om afſcheid te neemen, en met een de brieven voor den Koning te ontfangen, welken hen overgeleverd wierden, geſchreeven in 't Portugeeſch en 't Hollands, doch van eenerlei inhoud. Voorts verzocht men hen, dat zy den Koning van *Kandy* zouden zeggen, dat, indien hy trouwelyk wilde handelen, en de beloofde Scheepsladingen met Kaneel en Peper gezind was te leveren, hy die dan by den anderen behoorde te bezorgen, om, als de Schepen daar kwamen, terſtond in handel en lading te geraaken; doch dat indien hy met geen meerder trouwe, als tot nog toe gebleeken was, wilde te werk gaan, zy ook wel middelen zouden vinden om zich op hem te wreeken. Met dit afſcheid vertrokken de *Gezanten*; ondertuſſchen was die van *Achem* gantſch niet wel te vrede, dat de Schepen zouden vertrekken, dewyl hy zyn laſt by den Koning van *Kandy* nog niet verricht had, en bygevolg daar nog blyven moeſt. Hy verzocht hen dan, eenige brieven aan zynen Koning mede te neemen, gelyk zy deeden, en vervolgens vertrokken, cours neemende langs de wal naar de Rivier *Polygamme*.

Den 29 kwam de Boot van 't Schip *Hollandia* by de Vloot, medebrengende 600 Cocosnooten, en verhaalende, dat ze een Moor hadden, die van de Portugeeſche Schepen verlopen en goedwillig by hen gebleeven was, en die goed Portugeeſch en Maleys ſprak, welke hen te kennen gegeeven had, dat de Koning van *Polygamme* tamelyk veel Peper byeen had, welke hy preſenteerde te verkoopen; derhalve wierd beſlooten, een Onderkoopman met den Moor te lande naar de Stad *Polygamme*, liggende 6 mylen de rivier opwaarts, te zenden, om te zien, hoe het met

de Peper gelegen was: zullende inmiddels de Boot een half uur opwaarts in de rivier voor een Dorp blyven liggen, om hunne wederkomst af te wachten. Dit geschiedde, en die van de Boot ruilden inmiddels in dat Dorp veele Hoenders, Cokos en andere vruchten in.

Den 30 kwamen twee *Canoos* aan 't Schip *Hollandia*, brengende versche Visch en verzoekende de Schepen van binnen te mogen zien, het welk hen toegestaan wierd. Hierop kwamen des anderen daags nog een menigte *Canoos* by de Vloot, en bragten overvloed van Visch, Ryst, Cocos, Hoenders, Eieren, Lamoenen en allerhande Leeftocht om te verruilen. Kort daar na kwam de Boot, die de rivier opwaarts voor het Dorp gelegen had, weder by de Schepen, met den Onderkoopman, die met den Moor naar *Polygamme* geweest, en des nachts weder van daar vertrokken was, wel te vrede, zo hy zeide, dat hy dien dans ontsprongen was, dewyl hy daar komende zo welkom niet geweest was, als hy zich verbeeld had; zo dat hy, om uit het gevaar te raaken, den Koning veel had moeten belooven en wys maaken, te weeten, dat men hem iets voor af oprekening zou betaalen; mits dat hy de Peper klaar maakte, welke hy over 20 dagen zou komen haalen. Op deze belofte liet de Koning hem gaan, en zondt te gelyk een *Modeliar* of Staatsdienaar, die benevens de *Modeliar* van het Dorp, daar de Boot gelegen had, en nog vyf anderen, in een *Cano* by den Vice-Admiraal aan boord kwam, om de beloofde voorbetaaling te ontfangen. De eerstgemelde *Modeliar* nam een weinig klein gesneden goud, werpende het zelve den Vice-Admiraal over 't hoofd, en steekende hem een slechte gouden Ring aan de vinger; ook bragt hy een klein mandje met Peper en twee potten met honing mede, en roemde niet weinig op de groote genegenheid van zynen Koning tot de Hollanders, op hoop van des te meer voorbetaaling te zullen ontfangen; maar zy zagen wel dra dat 'er niets van worden zou. Men vereerde ze elk een klein Spiegeltje, en liet ze vertrekken. En na dat men den *Moor*, om zyn valsch bericht, aan land gezet had, gingen de Schepen onderzeil en stevenden naar *Achem*.

Den laatsten July van deze Rivier vertrokken zynde, kreegen zy den 9 Augustus het Land van *Sumatra* in 't gezicht, en kwamen des avonds op de Rhede voor *Achem*, alwaar zy de Schepen

de

de *Sterre* en *Vlissingen* vonden, benevens drie anderen van *Tanassarin* en *Pegu*. Het Jagt de *Papegaai* was den 30 July aldaar van *Bantam* gekomen, en den 7 Augustus naar *Pedir* gezeild om Ryst te koopen. Met het gemelde Jagt vonden zy aldaar brieven van den Admiraal, die den 29 April te *Bantam* geärriveerd was, en 'er een goede party Peper gevonden had, zo dat hy de Schepen, *Mauritius*, de *Maagd van Enkhuizen* en de *Eendracht* met den eersten hoopte te laaden en naar 't Vaderland te zenden; hebbende de Schepen *Nassau* en *Erasmus* naar *China* gedestineerd, en het Schip *Rotterdam* naar *Jortan*, een Stad en Haven op *Java*, gezonden, om aldaar zyne Laading te zoeken: de overige twee naamlyk de *Zon* en de *Maan*, stonden naar de Molukſche Eilanden te zeilen. De Vice-Admiraal door dit schryven de gelegenheid van *Bantam* vernomen hebbende, zondt zyn Sloep naar *Pedir*, om het Jagt by hem te doen komen.

Den 11 Augustus wierden twee persoonen naar Land gezonden, om den Brief, dien ze van *Ceilon* voor den Koning hadden mede gebragt, aan hem over te geeven. De Secretaris *Pongolo Corquon*, kwam hen afhaalen, en bragt hen in 't Paleis by den Koning, dien zy volgens gewoonte vonden; en na dat ze de begroeting naar de wyze van 't Land gedaan, hunne geschenken overgeleverd, en zich plat op den grond nedergezet hadden, wierden ze op eenig fruiten onthaald; waarop de Secretaris den Brief aan den Koning overgaf, waar uit zyne Majesteit den staat zyner Gezanten te *Ceilon* verstaan hebbende, te kennen gaf, dat hy het ongeluk van *de Weert* reeds vernomen had door de beide Schepen de *Sterre* en *Vlissingen*, en dat hy het zeer beklaagde. Vermits hy beloofd had, twee Scheeps laadingen Peper te zullen vaardig hebben, en de Hollanders nu verstonden, dat hy niet minder dan 30 *Taar* voor de Baar wilde hebben, zo als de Engelschen en Franschen hem betaald hadden, vraagden zy den Koning wat nu daar omtrent zyne meening was? en voegden 'er by dat ze niet gezind waren half zo veel te geeven, maar liever met hunne Schepen naar zulke plaatzen zouden vertrekken, daar ze verzekerd waren, dezelve beter koop te krygen. De Koning antwoorde, dat hem zulks niet lief zou weezen, maar dat hy de Peper niet beter koop geeven kon. Hierop namen zy afscheid, en buiten 't Hof komende vonden zy 2 Oliphanten gereed, om hen

hen naar een Herberg te brengen, daar zy des nachts bleeven, en des aanderen daags weder aan boord kwamen.

Den 13 is *Melchior Vogeler*, Opperkoopman van 't Schip *Hollandia*, nevens *Cornelis Simonsz.* met geschenken naar Land gevaaren, om den ouden Koning te begroeten, en zyn des avonds weder aan boord gekomen, en na dat den 14 het Jagt van *Pedir* by de Vloot gekomen was, ging de Vice-Admiraal met twee van zyne Raaden den 15 naar Land, om den Koning te begroeten, en afscheid van hem te neemen. Zy kwamen des middags aan 't Hof, en vonden den Koning op zyne gewoonlyke plaats zitten, omringd van eenige Hovelingen; en na hem begroet en zich tegen hem over op een verheven plaats nedergezet te hebben, wierden hen eenige spijze en vruchten naar 's Lands gebruik voorgezet. Vervolgens opgestaan zynde, lieten zy den Koning door hunnen Tolk aanzeggen, dat zy beslooten hadden met alle hunne Schepen te vertrekken, en zyne Majt. van harten bedankten voor zyne genegenheid aan hen en hunne Natie beweezen, met verzoek van daarin te volharden, het welk zy van hunnen kant met alle gedienstigheid zouden erkennen. De Koning liet hen antwoorden, dat hy al te vooren hunne trouwe en vriendschap genoegzaam bespeurd en ondervonden had; dat hy zich gelukkig achtte met zulk een Vorst en volk in vriendschap en verbond te staan; verzoekende wyders, dat, dewyl misschien eenige hunner Schepen door de straat van *Malacca* zouden komen, zy eenigen zyner *Prauwen* mede voeren, of eenigen van zyn Volk aan boord mogten neemen, om met dezelven te loopen in de Haven van *Daru*, een plaats op *Sumattra* in de Straat van *Malacca* gelegen, zynde Rebelleerende Onderdaanen van hem; op dat deze zien en hooren mogten met welk een volk hy in alliantie stond. Doch de Vice-Admiraal verschoonde zich daaromtrent, als niet konnende weeten, of weer en wind hem daarin dienstig zoude zyn, doch zulks zynde, beloofde hy daar in te loopen. Waarmede de Koning te vrede was, beschenkende den Vice-Admiraal met een klein zakje Goud ter waarde van omtrent 60 guldens, en scheidende dus vriendelyk van elkander.

Den 16 gingen zy den jongen Koning begroeten en afscheid van hem neemen, dien zy in zyn Hof op een lustige plaats vonden zitten, omringd van veele Vrouwen, gewapend met Roers, spies-

spiessen, zwaarden en Schilden, die hem tot een Lyfwacht dienden. De gewoonlyke begroeting gedaan, en hem eenige geschenken gepresenteerd hebbende, gingen zy tegen over hem op een tapyt zitten, het welk aldaar ten dien einde gespreid was. De Koning begroette en verwellekomde hen en liet hen door zyne Vrouwen veel spyze en vruchten voorzetten; hoewel dat anders zyn gewoonte niet was, maar wel zyne gasten met een goeden dronk *Arak* te onthaalen, daar hy een groot Liefhebber van was. Zo dat ze naar de wyze des Lands buitengemeen getrakteerd wierden, en hem ondertusschen ook met een goeden dronk bescheid moesten doen.

Wanneer zy hem te kennen gaven, dat ze eerlang met de Schepen meenden te vertrekken, en hem van harten bedankten, zo liet hy hen door den Tolk zeggen, dat ze nog wat vertoeven moesten, om met versche gerechten nog beter getrakteerd te worden; doch zy zich deswege verschoond hebbende, deedt hy 't zelfde verzoek dat de oude Koning gedaan had, om naamlyk eenige *Praauwen* mede te neemen, om die in de Haven van *Daru* te brengen. Zy gaven hem ook het zelfde antwoord, als aan den ouden Koning, en hy daarin genoegen neemende, vereerde hen elk een kleed, en gaf hen het afscheid. Buiten zyn Paleis komende, vonden zy weder Oliphanten gereed, die hen naar een Herberg bragten, van waar zy des avonds weder aan boord kwamen.

Vervolgens de Schepen de *Sterre*, *Vlissingen* en *Hollandia*, die naar *Bantam* bestemd waren, hier laatende om den Koopman *Specks* af te wachten, zeilde de Vice-Admiraal met den *Hollandsche Tuin*, *Zierikzee*, en 't Jagt de *Papegaai* den 24 vooruit om door de Straat *Malacca* en *Syncapura* naar *Patana* te stevenen. Deze tot den 4 September voortgezeild zynde, zagen veele Eilanden, en nevens een Portugeesch vaartuig dat ze weg namen; zyn de van *Negapatan* gekomen, en gaande naar *Malacca*, geladen met Ryst. Na dat ze nu vervolgens nog een Portugeesch Scheepje geladen met 150 Baar Nooten, eenige Foely, Nagelen en Wasch, benevens 10 Portugeezen en veele Slaaven en Slavinnen, genomen, en eenigen tyd tusschen de Eilanden gedwaald hadden, raakten zy den 25 September aan den Hoek van 't Eiland *Carimon*, moetende, zo zy meenden, tusschen dit Eiland en 't vaste land

Su-

Sumatra door vaaren, om in de Straat *Sincapura* te komen; doch raakten weder verdwaald, tot dat ze den 3 Octob. eenige zwarten van een der Eilanden aan boord kreegen, die hen den rechten weg weezen, en tevens te kennen gaven, dat 'er Vyandschap was tusschen den Koning van *Jor* en de *Portugeezen*, die met 2 Oorlogschepen, 4 Galeijen en 20 of 25 *Bantyns* of *Prauwen* van *Mallacca* voor *Jor* gekomen waren; als mede, dat 'er te *Jor* nog eenige Hollanders waren, welken de Admiraal *Heemskerk* daar gelaaten had.

Dus dan aan de Straat *Sincapura* gekomen zynde, zonden zy een Sloep met de twee *Prauwen* vooruit om de dieptens te peilen, en stevenden vervolgens daar door naar de Haven van *Jor*; anders de Haven van *Patana* genaamd, alwaar zy den 4den drie kwartier uurs van Land het Anker wierpen.

Zy lagen daar niet lang, of kreegen veele *Prauwen* aan boord en onder anderen een, die zy zeiden dat de Admiraal van de Rivier was, waarin zich de Gouverneur van 't Eiland *Bintham* bevond; ook kwam 'er een van den Koning van *Jor*, met een brief van zekere *Jacob Buisen*, dien de Adm. *Heemskerk* aldaar gelaaten had, geschreven in de Stad *Batousaber*, daar de Koning van *Jor* zyn Hof houdt, liggende omtrent 6 mylen de rivier opwaarts. Uit dien brief verstonden zy, dat den 19 September de gemelde Portugeesche Oorlogschepen, Galeijen en *Bantyns* aldaar aangekomen waren, om te wachten op de Schepen, die van *Macasser* en de *Japansche* Kusten moesten komen, om dezelven voor de Hollanders te beveiligen, en ze naar *Malacca* te convojeeren. Ondertusschen beroofden zy daar liggende alle *Praauwen* en *Jonken* van *Jor* die ze konden magtig worden.

De Vice-Admiraal dezen brief gelezen hebbende, schreef ten antwoord aan *Jacob Buisen*, dat ze besllooten hadden den Portugeezen slag te leveren, en met Gods hulpe den Koning van *Jor* hoopten te ontzetten, en uit de handen zyner vyanden te verlossen; doch dat hy zyn best moest doen, van hoe eer hoe liever Persoonlyk in de Vloot te komen, om van alles mondelyke afspraak met elkanderen te neemen.

Den

Vervolg van de Indische en andere berichten des Jaars 1603.

Den 5 zagen zy ettelyk Praauwen en andere Scheepjes aan den ingang van de Rivier, en oordeelende dat het Portugeezen waren, maakten zy zich vaardig, om 'er met 2 Booten, 5 *Praauwen* van *Jor*, en het Jagt heen te zeilen: maar op hunne aankomst namen de Portugeezen de vlucht. Des middags meenden de Hollanders de Rivier op te zeilen, maar vervielen op de wal by den witten hoek, zo dat ze langs de wal heen stevenden op 10 vadem waters, tot dat ze meer diepte kreegen; daarna liepen ze West-Noord-West op, en moesten des avonds wegens den sterken Stroom het Anker laaten vallen.

Den 6 was beslooten de Portugeezen aan te tasten, gelyk geschiedde, en wy hier zullen laaten volgen.

Het was dan, als gezegd is, op den 6 October, dat ze besloten de Portugeesche Oorlogschepen en Galeyen aan te tasten, en zeilden de Rivier opwaarts, laatende twee Eilanden aan de rechterhand liggen. Alhier kwamen van alle kanten veele *Praauwen* by de Vloot, welke onder haare bescherming mede de rivier op voeren, tot in 't gezicht van de Portugeesche Schepen; doch nog anderhalve myl van dezelven af zynde moesten zy, om 't verloopen van 't Y en de stilte, aldaar ankeren. Omtrent den avond zeilden zy verder op, en ankerden wederom op 7 vadem waters, en maakten zich vaardig om des anderen daags de vyanden aan te tasten.

Den 7 weder opzeilende, kwamen zy aan een droogte, en moesten bygevolg hier wederom ankeren. Aldaar ontfingen zy nog een brief van *Buisen*, die hen te kennen gaf, dat hy hun schryven van den 4 wel ontfangen, zulks den Koning voorgeleezen, en voor den zelven vertaald had; waarop aan 't Hof en onder het volk een groote vreugde was ontstaan, als hebbende nu groote hoop van wel haast uit hunne benaaudheid verlost te worden. Wyders berichte hy, dat *Rahu Bongso*, Broeder des Konings, in 't kort by hen stond te komen en zo lang blyven zou, tot dat door Godts hulp zyne en hunne vyanden, naamlyk de Portugeezen, overwonnen waren. Deze *Rahu Bongso* was zelf in 't Schip van den Admiraal *Heemskerk* geweest, toen hy de Portugeesche *Caraque* veroverde. Vervolgens kwam 'er nog

K een

een Portugeesche Renegaat genaamd *Codla ab Delsab*, zynde een Dienaar des Konings van *Jor*, met Schryvens van *Buisen*, en met een Brief van den Koning, in de Maleitsche taal geschreeven, doch door *Buisen* in 't Hollands vertaald; waarin de Koning ernstig verzocht, dat de Hollanders immers hun best zouden doen, om hem en de zynen te verlossen, en de Portugeezen te verdryven. Niet lang daarna over deze droogte raakende, zeilden zy voort tot op twee kanonschooten van den vyand, alwaar de Vice-Admiraal aan den grond bleef zitten, zo dat alle andere Schepen daar moesten Ankeren, om den vloed af te wachten.

De Vloed opgekomen en het Schip vlot geraakt zynde, naderden zy de Portugeezen, en ankerden kort by dezelven onder den Oostwal. Hierop, het Gebed gedaan zynde, hebben ze den vyand met een Hollandsche Kloekmoedigheid aangetast, hem hevig met het Kanon begroetende, het welk de Portugeezen wel niet zo snel, maar al zo zeker wederom deeden. Zy hadden ook vier Galeijen, nevens eenige *Bantyns* en *Praauwen*, die gestadig af en aan voeren, om de gekwetsten van de Schepen te haalen, en versch Volk aan te brengen; en dewyl ze sterk van volk waren, schooten ze ook hevig met lange Roers. Dit schutgevaarte duurde tot 's avonds om 5 uuren, wanneer de Portugeezen het niet langer scheenen te konnen houden, en derhalve zich gereed maakten om te vluchten: maar verby de Hollanders voor over moetende, meenden dezen, dat ze kwamen om hen aan boord te klampen; zo dat ze zich wapenden, om hen behoorlyk te ontfangen: doch zy zeilden dwars voorby de Hollandsche Vloot, die hen geweldig met het grof geschut begroette, invoege dat 'er waarschynlyk veel vyanden sneuvelden, naar de droogte, daar de Hollanders te vooren gelegen hadden.

Terwyl dit gevecht voortging, lag *Rabu Bongso* met eenige *Praauwen* aan den Westwal, om de uitkomst van den stryd te zien; hy had in zyn gezelschap den Koopman *Buisen*, en kwam na het gevecht met zyne Heeren en Edelen by den Vice-Admiraal aan boord, hem geluk wenschende, en voor de verlossing der vyanden hartelyk bedankende. Voorts vereerde hy den Vice Admiraal een fraaje *Krits*, en keerde weder naar zyne *Praauwen*, die inmiddels al by de Vloot gekomen waren, en veel ver-

verfching van allerhande Fruiten en *Arak* mede bragten. Door dit gevecht had de Hollandfche Vloot 6 dooden en eenige gekwetften bekomen.

Den 8 meende men, dat de gevluchte Portugeefche vloot nog voor het drooge lag, maar zy was 'er des nachts over gekomen, en de Hollanders konden haar toen, uit hoofde van ftilte, niet vervolgen, zo dat ze moeften blyven liggen. Des avonds kreegen zy bericht, dat de Koning dien nacht met zyne Scheepjes by hen zoude komen, om den vyand gezamenlyk te vervolgen, gelyk hy deed, met eenige *Galeien* en *Praauwen*. Des anderen daags voeren zy voort, de *Galeien* en *Praauwen* vooruit, tot aan den mond der rivier, alwaar zy moeften ankeren om den Vloed af te wachten; zynde omtrent 2 mylen van de Portugeefche Vloot. De Koning van *Jor* had 40 *Praauwen* en 4 of 5 goede Galeien, in de grootfte van welken de Koning was, en in twee anderen zyne beide Broeders waren. De Vice-Admiraal den Koning in zyne Galei bezoekende, vereerde zyne Majt. hem met een fchoonen *Krits*, en bedankte hem, dat hy zyne vyanden van zynen oever uit de rivier verdreeven hadt. Ook nam de Vice-Admiraal die gelegenheid waar, en fprak met den Koning over het leveren van Peper, het welk die Vorft zeide, in weinig maanden te konnen gefchieden, ingevalle de Rivier vry bleeve; biddende hartelyk, dat zy nog eenigen tyd vertoeven mogten. Zo zondt hy ook kort daarna den Gouverneur van *Campate*, dien hy by zich had, en redelyk goed Portugeefch fprak, aan den Vice-Admiraal, met toezegging en beloften, dat het hem aan laading van Peper niet ontbreeken zou, indien hy met de Scheepen blyven, en de Rivier van de Portugeefche vyanden zuiveren wilde; dewyl 'er als dan een overvloed van Peper van *Campate*, *Androgiri*, en anderen plaatzen toegevoerd zoude worden. Maar men gaf hem ten antwoord, dat ze zo lang op reis geweeft waren, en hun voorraad van Mondkoft verteerd hadden, zo dat ze genoodzaakt waren, de Laading te verhaaften.

Den 10, met het aanbreeken van den dag, voeren zy op den Vyand toe, na dat *Bongfo* met zyne Edelen, en *Buifen*, op des Vice-Admiraals Schip waren overgegaan. De *Portugeezen*, ziende de Hollanders weder op hen afkomen fchaarden hunne Ga-

leijen en *Praauwen* by elkander, en op hunne zyde. De Hollanders voornemende niet anders dan de groote Schepen te bevechten, begonnen des morgens om 10 uuren, het Gebed gedaan zynde, op de Vyanden aan te stevenen, en dezelven onder het Geschut hebbende, begroetten zy ze met een volle laag. De *Portugeezen* bleeven hen niet schuldig; maar dewyl de Hollanders, als gezegd is, alleen op de groote Schepen aanvielen, hadden die de hulp der Galeijen en *Praauwen* noodig. Dit Schutgevaarte duurde tot den avond, als wanneer men zag, dat de voornaamste *Portugeezen* uit de groote Schepen in de Galeijen en *Praauwen* overgingen, en met dezelven, voor over zeilden, naar *Pedro Blanko*, en daar digt onder de Zuidwal liepen alwaar men ze niet volgen kon. Nu had men gaarne gezien, dat de Koning van *Jor* met zyne Galeijen en *Praauwen* de kleine Portugeesche Schepen hadde aangetast, maar die maakten geen haast daar mede; schynende genoeg voldaan, met de vlucht der *Portugeezen*.

Den 11 zagen zy de Portugeesche Vloot een myl verre in zee, zich vaardig maakende om te vertrekken. Intusschen was des Konings Broeder van het Vice-Admiraals Schip naar zyn Galei te rug gekeerd, en hy voer dien dag, met den Heer Buisen en den Schipper van den Vice-Admiraal naar des Konings Galei, om den Vorst aan te dienen, dat, de vyanden nu vertrokken zynde, zy een vriendelyk afcheid van hem verzochten; zullende zy ten dien einde de Rivier wederom op zeilen tot op 12 vadem waters, en aldaar ankeren, om zyne Majt. af te wachten. Zy vonden den Koning in zyne Galei onder een behangzel op een Tapyt zitten, en gaven hem door den Tolk hunne boodschap te kennen, mitsgaders dat de Vice-Admiraal met zyne Vloot niet al te wel voorzien was van leeftocht, en dus genoodzaakt was te vertrekken; verzoekende derhalven dat zyne Majt. by hem aan boord geliefde te komen, op dat ze afscheid van hem mogten neemen. De Koning stemde zulks toe, en roemde niet weinig op den dienst, dien hy van de Hollanders had ontfangen, en die zo groot was, dat hy niet wist hoe dien te vergelden. Zy gaven dien Vorst ten antwoord, dat ze weinig vergelding voor 't geene zy gedaan hadden begeerden, als zullende genoegen neemen met de gunst en genegenheid van zyne Majt. en wanneer

de

de Hollandsche Natie ten allen tyde zyne bescherming mogt genieten. Hierop zeide de Koning, dat alle de genen, die in zyn Land woonden, genoegzaam wisten, hoedanig hy de Hollandsche Natie was toegedaan; en waaraan hy nu zo veel te meer verbonden was; als mede dat het hem van harten leed was, dat ze zo spoedig moesten vertrekken, aangezien 'er nu geen Peper voorhanden was, maar dat, indien zy nog 4 a 5 maanden konden vertoeven, hy zo veel Peper, ja meer dan zy konden laaden, by een zou doen brengen. De Hollanders wederom gezegd hebbende als vooren, dat hen zulks onmooglyk was, namen zy afscheid van den Koning, die nogmaals beloofde dat hy zo dra hy zich gewasschen had, aan boord komen zou.

Het duurde ook niet lang, of *Rabu Bongo* kwam voor af, en voorts de Koning met zyn anderen jonger Broeder, verzeld van veele Heeren en Edelen, aan des Vice-Admiraals boord. Zyne Majt. in de Kajuit gekomen zynde, zette zich neder op een Tafel, waarop een zyden kleed lag met een kussen, zyn jongste Broeder onder hem op een bankje, de outste Broeder op een spaansche stoel, en alle de Edellieden rondsom op Matjes. In dezer voegen van den Vice-Admiraal ontfangen zynde, heeft de Koning hem ten hoogsten gepreezen, en hartelyk bedankt, dat hy zyne vyanden zo dapper verdreeven, en hen van hunnen overlast bevryd hadt. De Vice-Admiraal beschonk den Koning met een Japanschen Sabel, wiens gevest en scheede met zilver overtoogen was, en aan *Bongo* een fraai Roer. Vervolgens met elkander in gesprek raakende, zeide de Vice-Admiraal, dat zyne Majesteits Havens nu van zyne vyanden verlost waren; dat, als 'er nu Peper kwam, het aan Schepen niet ontbreeken zou, om die af te haalen; en dat, indien 'er weder *Portugeezen* kwaamen opdagen, hy zulks maar aan de Hollanders, het zy te *Bantam* of elders, waar hunne Schepen waren, zou laaten weeten, die niet zouden nalaaten, hem in der yl te hulp te komen; als verzekerd zynde, dat ze niets meer wenschten, dan om zyne Majt. dienst te doen. De Koning hier mede wel in zyn schik zynde, nam vriendelyk afscheid met zyne Broeders en alle Heeren en Edelen, en vertrokken naar hunne Galeien.

Hierop besllooten de Hollanders naar *Patana* te loopen; maar zonden het Jagt naar *Bantam*, om aldaar hun wedervaaren bekend

kend te maaken. Dus alles vaardig gemaakt hebbende, vertrokken zy den 14 October, en kwamen den 31 op de kust van *Patana*, alwaar zy een myl van de wal ankerden, en des avonds eenige Nederlanders met een *Praauw* aan boord van den Vice-Admiraal kwamen, van welken zy de gelegenheid van *Patane* verstonden, als mede dat de Schepen *Haerlem* en *Leiden* van *Cochin-China* aldaar gearriveerd waren, doch dat hun nog eenige Laading ontbrak, die zy daar nog zouden inneemen.

Den 1, 2, en 3 *November* konden zy, wegens een groot onweer niet veel verder komen; maar den 4 raakten zy tot omtrent een halve myl aan de Hollandsche Logie, en aldaar geankerd hebbende, begaf de Vice-Admiraal zich met zyn gezelschap, en de Trompetters van beide schepen, naar Land, en vervolgens met de geschenken naar de Stad, liggende omtrent een half uur Landwaart in. Hy vervoegde zich ten huize van den Rentmeester *Datq Siriuara*, een *Chinees*, die toen ziek was. De Geschenken bestonden in twee stukken Cameloth, een half stuk rood Scharlaken, een half stuk rood Carmozyn Fluweel, drie groote Spiegels en eenige fraaie Venetiaansche glazen. Deze geschenken wierden aangenomen van zekeren *Orankaija Jurebessa*, die dezelven terstond in drie parten verdeelde, te weeten het Fluweel en 't grootste gedeelte van de andere goederen voor de Koningin, het tweede deel voor den *Sabandar*, en het derde voor den Rentmeester.

Kort daar na wierden zy ten Hove geleid, laatende de Geschenken voor uit draagen. Zy gingen door twee poorten, en toen een trap op, alwaar zy den *Sabandar* en andere Grooten vonden, en de geschenken voor dezelve nederleiden. Hierop begonnen de gemelde Heeren den Vice-Admiraal te ondervraagen wegens den stryd by *Jor* met de *Portugeezen*, welker overwinning hen zeer behaagde, als zynde vrienden met die van *Jor*, dewyl een Broeder van dien Koning een Zuster van deze Koningin getrouwd had. Na dit gesprek bragten twee Heeren de Geschenken by de Koningin in haar Kamer, maar zy vonden ze slaapende, dewyl ze wat te veel *Bethel* gekaauwd en Tabak gerookt had. Doch kort daar na merkende, dat zy ontwaakt was, gingen die Heeren weder binnen, en deeden haar verslag van het gene 'er voorgevallen was, en weder uitkomende

zei-

zeiden zy tot den Vice-Admiraal, dat zyne komst haare Majesteit 1603.
aangenaam was, en dat ze hem bedankte voor 't gene hy te *Jor* gedaan had; waar op hen een groote kopere Schaal met *Bonanas* wierd voorgezet, daar zy van aten, terwyl de Trompetters zich lieten hooren, waar in alle die Hovelingen groot vermaak schepten.

Vervolgens van hier vertrekkende, gingen zy naar 't huis van den *Sabander*, die hen van 't Hof derwaarts volgde, en na dat ze hem hunne Geschenken overgeleverd hadden, hen ook op eenige vruchten onthaalde; waarna zy afscheid namen, en naar de Nederlandsche Logie vertrokken, daar ze dien nacht bleeven. Des anderen daags weder in de Stad en ten huize van den Rentmeester komende, vonden zy denzelven op een Kussen voor zyn bed zitten, met zyne Wyven, Kinderen en Slaaven rondsom hem. En na hem ook het geval van *Jor* verhaald te hebben, spraken zy met hem over de Peper, die hy zeide, dat 'er cirka duizend Baar zouden weezen; maar eischte eerst volgens de wyze des Lands een vereering in Geld, waarna ze mogten koopen van wien ze wilden: doch de Hollanders gaven hem te kennen, dat ze eerst den prys moesten maaken, en dan de vereering doen zouden; waar mede hy zich vergenoegde, zeggende, dat hy ondertusschen met de Kooplieden zou spreeken. Na dat hy hen nu op eenige Eiren, Chineesche vygen en *Arak* onthaald had, namen zy afscheid van hem en gingen naar de Zeeuwsche Logie, en des avonds weder naar boord.

Vervolgens nog verscheiden maal aan Land geweest, en weder nieuwe Geschenken gedaan hebbende, kreegen zy eindelyk Peper; hoewel zulks tot in het volgende jaar aanliep, als wanneer wy 'er den uitslag van zullen zien.

Tot dus verre dan deze Vloot van den Vice-Admiraal nagegaan hebbende, moesten wy weder te rug keeren, om ook de verrichtingen van den Admiraal te beschouwen; maar wy zullen eerst zien hoe de zaaken hier in de Nederlanden op het einde van dit jaar gesteld waren.

In *Spanje* by den Koning, die, weinig ervaaren in 't bedryf van zaaken, de meesten veel eer naar eens anders raad, dan naar zyn eigen goeddunken schikte, wierden nu de oude raadslagen geacht boven de nieuwe, dan weder de nieuwe boven de oude,

naar maate dat elk gezach in 't raaden, of de uitkomst de hoop niet beantwoordt hadt. Men vondt 'er, die voorgaven, „ dat „ 'er een groote misslag was begaan, toen men de Hollanders „ den Handel op Spanje had verboden, waar door men hen, als „ een volk magtig ter zee, reden gaf, om de Waaren, uit zo „ verre gewesten komende, tot geheel nieuwe, en voor dezen „ ongehoorde schaade van Spanje, uit de Indiën zelve te haa- „ len, of door de wapenen te zoeken. Hoe veel wysselyker, „ zeiden zy, had zyn Vader, door dien onderlingen Handel der „ volkeren, de hoop tot vrede aangehouden, hebbende ten al- „ len tyde, wanneer het zynen dienst mogt vorderen, in zyn ge- „ weld een magtige Vloot Schepen, zelfs uitgerust door zyne vy- „ anden? Dat, indien men een middel zocht, om de tegenwoor- „ dige onheilen te redden, en de toekomende te beletten, men „ die van Holland moest beneemen een nooddwang, die hen al- „ leen de klem hunner krachten deedt vertoonen".

Deze raad, die op zich zelve niet ongerymd was, wierd wel opgevolgd, maar door gierigheid bedorven: gemerkt de Handel, by Plakaat weder opengesteld, met zo groot een belasting wierd bezwaard, dat, boven de oude Rechten, weinig minder dan een derde van den Prys der Waaren, naamlyk dertig ten honderd, ten behoeve van 's Konings Inkomsten moest betaald worden. Een belasting, niet alleen over de Hollanders, maar over alle volken; eensdeels op dat de Hollanders onder geen anderen naam zouden schuilen, en anderendeels uit een byzonderen haat tegen de genen, door wier hulpe en toedoen men meende dat de oorlog wierd gaande gehouden, zynde alleenlyk vrydom gegeeven aan de goederen, die in de Landen van den Aartshertog of in de midellandsche zee zouden ingebragt worden. Voor de Hollanders was 'er in 't byzonder bygevoegd of ingelast, dat hen ongeöorloofd bleef, eenige Waaren, by hen gemaakt, in te voeren, of iets van de genen, die ze uit- of inbragten, aan hunne Overheden te betaalen; ook wierd hen opgelegd, om Vrybrieven van den Aartshertog te neemen.

Wy zullen dit Plakaat, dat by weinige Schryvers gevonden wordt, om 'er een beter begrip van te hebben, hier laaten volgen. Het zelve bestaat in 12 Artikelen, en is van dezen inhoud:

„ Dat de Koning van Spanje toestond de vrye Trafiek op

Span-

„ Spanje en zyne andere Landen en Eilanden, uitgenomen de
„ Oost- en Westindiën, en de Eilanden van *Barlevent*, aan alle
„ Natiën, en onder deze ook aan die vereenigde Nederlanden,
„ afgescheiden van den Aartshertog, mits betaalende voor de
„ Goederen en Koopmanschappen, die uit Spanje gevoerd wor-
„ den, 30 ten 100, boven de oude lasten en gewoone Tollen;
„ en mits ook dat zy niets betaalen of betaald hebben, direct
„ of indirect, aan de Vyanden van de Kroon *Spanje* of van den
„ Aartshertog, naamlyk aan die van de Vereenigde Nederlanden,
„ op verbeurte van dezelve Goederen, in wiens handen die zou-
„ den mogen bevonden worden, of verkocht zynde de waar-
„ de daarvan.

„ Dat de Goederen na de middellandsche Zee of de Levant ge-
„ voerd wordende, zouden vry weezen van de 30 percent, mits
„ borg stellende, dat ze aldaar gelost waren.

„ Dat het Yzer en Staal uit Biskaje of daar omtrent getrokken,
„ vry zou zyn van de 30 percent, doch op Vrankryk gaande,
„ borg stellen moest.

„ Dat alle Goederen en Waaren uit *Spanje* komende, zouden
„ moeten vaaren en lossen in de Landen van den Aartshertog, en
„ alsdan, niets betaald hebbende aan de Vereenigde Provinciën,
„ zouden zy vry zyn van de 30 percent.

„ Dat zy, om dat bekwaamlyk te doen, binnen zekeren tyd
„ borg zullen moeten stellen.

„ Dat wel expresselyk verboden worden alle Nederlandsche Waa-
„ ren en Werken, zo uit die Landen als uit hunne Domeinen,
„ ten ware zy gemaakt waren in de onderhoorige Provinciën van
„ den Aartshertog; waarvan hen, zonder hunne kosten, een
„ schriftelyk gezegeld getuigenis zou gegeeven worden; doch zon-
„ der dat getuigenis zouden alle goederen verbeurd zyn.

„ Dat voorts de invoer in 't Koningryk van *Spanje*, zonder dit
„ zegel van den Aartshertog, zo wel alle Nederlandsche Ma-
„ nufactuuren, als die van andere Landen, als van *Neurenburg*
„ enz. verboden zouden zyn: doch gezegeld komende, zouden
„ zy vry weezen van de 30 percent.

„ Dat de Schippers, in Spanje aankomende, terstond dit ge-
„ tuigenis zullen moeten toonen van hunne Cargizoenen of laa-
„ dingen.

„ Dat om de goede Onderdaanen van de kwaaden te onder-
„ scheiden, de laatsten, willende handelen, zonder bedrog, by
„ den Aartshertog Paspoorten zouden moeten verzoeken, die
„ hen zonder eenige betaaling zouden gegeeven worden.

„ Dat de Koning van Spanje de beloften, in dit Edict vermeld,
„ beloofde te houden op zyn Koninglyk woord; en dat, als hy
„ gezind was te veranderen, de Partyen een jaar te vooren daar-
„ van zouden gewaarschouwd worden; om van hunne zaaken en
„ goederen te konnen disponeeren naar hun goeddunken, enz.

Doch dit Plakaat maakte niet alleen in de Nederlanden, maar alomme een groot opzicht, zo dat de Koning van Vrankryk ook alle zyne Onderdaanen den Handel met *Spanje* verbood, ten zy met betaaling van gelyke 30 percent, om dus een gelykheid in den onderlingen Handel te maaken, nopens alle goederen komende uit *Spanje*, of uit de Landen van den Aartshertog: doch in het volgende jaar verbood hy volstrekt allen Handel op *Spanje*, zo lang dit Plakaat van *Philips* zou stand grypen; het welk hy naderhand verhoogde tot Lyfstraffe.

Niet veel beter uitslag had een ander soort van Goedertierenheid des Aartshertogs, geevende een diergelyk Plakaat uit, waarin hy aan een iegelyk, zelf aan de afgevallen Nederlanden, toestond, dat zy zouden mogen inbrengen allerhande Waaren, zonder iets te betaalen, mits dat ze niet betaald hadden eenige Tollen of Rechten aan de Vyanden, op verbeurte van de Goederen; en dus ook zouden mogen uitvoeren, werwaarts zy wilden, alle Waaren en Koopmanschappen, behalve die in 't Plakaat des Konings gespecificeerd waren, belovende ten allen tyde daartoe te zullen verleenen Paspoorten, zonder eenige kosten.

Wyders was in dit Plakaat vervat, dat alle de genen, die uit den Lande geweeken waren, zich by de Vyanden ophielden, en zich aan geen andere misdaaden schuldig bevonden, vry zouden mogen wederkeeren, met belofte dat hen hunne goederen, die zy eertyds bezeten hadden, en in de Confiscatie-Kamer berustende waren, zouden wederom gegeeven worden; behoudens het recht dat ze die niet zouden mogen vervreemden. Doch de woorden van dit Plakaat, waar onder veele bedriegeryen verborgen waren, en dewyl aldaar de Godsdienst, buiten de Roomsche, wierd gestraft, hebben veele Protestanten, ook

Roomsch-

Roomschgezinden, om dat ze nu reets gezeten waren, en in Holland wel konden voortkomen, te rug gehouden.

Betreffende nu onze Vereenigde Nederlanden, zo heeft de Raad van Staate in s'*Gravenhage* op den 11 November geproponeerd, den Staaten Generaal, nevens de bedanking voor de Consenten van 't verloopen jaar, te verzoeken hunne Consenten voor het aanstaande jaar te willen beraamen.

Zy vertoonden hunne Hoog Mog. dat de kosten altoos de *Petitiën* te boven gingen; dat Oostende maandelyks 100 duizend Guldens koste, en dat 'er nog veele honderd duizenden stonden te betaalen, waarover zeer geklaagd wierd; schoon zy geduurende dat jaar den Vyand gestadig de wet gesteld, en belet hadden den Oorlog aan of over den Rhyn te brengen.

Dat het waarschynlyk was, dat de Aartshertog in 't volgende jaar zyn Leger over den Rhyn dacht te brengen, om de binnen Landen te verschoonen; weshalven de Staaten zich ook behoorden te bemoeien, om de belegerde Stad *Oostende* te bewaaren tot hunne reputatie, en zodanige middelen aan te wenden, die den Vyand konden dwingen zyn volk binnends Lands tot zyn eigen bederf te houden; doch waartoe groote kosten noodig waren.

Om dat *Oostende* meer dan honderd Compagnien met gestadige ververssching wegnam, en dat de buitengemeene kosten van Werken en andere behoeftens maandelyks over de 100 duizend Guldens beliepen; waarby gevoegd moesten worden de kosten van de onderhouding der andere Frontieren, nevens die van de tochten en Veldlegers; en dat, dewyl de Consenten met den laatsten December ophielden, de Staaten hierom geliefden te continueeren, in de noodige onkosten ter behoudenisse van den Lande, te consenteeren.

Datze over de Provincien van Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht, Vriesland, Overyssel en Groningen geliefden aan te neemen de betaaling van den Staat van Oorloge tot *viermaal honderd en tachtig duizend Guldens* per maand, enkelyk zonder afwyzing van partyen, of byvoeging van nieuwe Lasten, ten ware men de Consenten daarna verhoogde, mits houdende de Compagnien.

Dat wyders het Krygsvolk en de Soldyen buiten dien staat maandelyks 74125 guldens kosten, volgens den staat dezen zomer

mer daarvan gemaakt; dat de 14 Compagnien Schotten van den Baron *Barclough* per maand zullen kosten 21 duizend guldens; dat *Oostende* koste, gelyk gezegd is, 100 duizend guldens; dat de Intresten van opgeligte Penningen ook moeten betaald worden; en dat hierom de Staaten geliefden te Consenteeren 200 duizend guldens per maand, nademaal op de hulp van buiten komende geen staat is te maaken, en dit over Holland, Zeeland, Utrecht, Vriesland en Groningen.

Nog over die zelfde Provincien tot de Legers eens zesmaal 100 duizend guldens, op te brengen van April tot September.

Nog tot de Fortificatien eens driemaal 100 duizend guldens.

Dat die van Gelderland voor de drie Kwartieren, en die van Overyssel, volgens hunne tegenwoordige gesteltenisse, een redelyke quote tegen de andere Provincien gelieven te maaken.

Dat ze geliefden te continueeren de 4 stuivers per Tonne Bier by de Tappers te slyten; de 20st. op de Consumptie van 't Zout, tot vinding van 't rembours van Engeland, en het te kort van dien te suppleeren.

Dat ze gelieven te doen continueeren de middelen der Convoien en Licenten, volgens den Tax daarvan gemaakt en nog te maaken, en om voor te komen het uiterste verloop der Admiraliteit, die niet staande blyven kan, mits de bezwaaring van de kosten en lasten ter zee, en vermindering van inkomsten, door het sluiten van de Licenten, tot hulpe van dien; daar en boven te consenteeren eens zesmaal 100 duizend Guldens.

Dat ze raakende *Drenthe* en *Lingen*, daar over gelieven te Consenteeren per maand, over *Drenthe* 8000, en over *Lingen* 3300 guldens.

Dat ze gelieven te consenteeren alle de bedingen en Contributien over de Kwartieren en Landen onder den vyand liggende, en by ontstentenis van dien eenige equivalente middelen.

Dat ze gelieven te continueeren den generaalen Impost van 't Zout ten laste van den Panneman, als mede van de Paspoorten, en te bezorgen dat die Penningen voor de Admiraliteit komen.

Dat over alle de Provinciën mogen ingewilligd worden de generaale Middelen, zo als die in Holland en Zeeland gegeeven worden, als de beste en gelykste manier; by foute van welke de andere Provinciën hunne *Quote* niet konnen haalen.

Dat

Dat ze gelieven te bezorgen, dat de Provinciën hier op hunne Landdagen by tyds houden, en voor Kersmis hunne Consenten inbrengen.

Wy hebben het inbrengen dezer *Petitie* van den Raad van Staate aan hun Hoog Mog. de Heeren Staaten Generaal, voorbedacht[illegible] om dat daaruit den Staat der Nederlanden [illegible]delyker is op te maaken. En wy vinden [illegible] dat de Staaten Generaal dit voorstel naar de respective Provinciën den 15 Nov. afgezonden, en daarby verklaard hebben, dat de Consenten niet minder konden gedraagen worden, ten ware men eenige lasten van 't Krygsvolk affnyden, en *Oostende* verlaaten wilde. Tot dit laatste echter wilden de Provinciën niet verstaan, maar begeerden dat de Heeren Staaten zelf zouden adviseeren, welke lasten zy begeerden afgeschaft te hebben.

Ondertusschen vinden wy, dat de Vereenigde Provinciën deze propositie genoegzaam in alles opgevolgd en nagekomen zyn; [illegible] nieuwe [illegible] zo te waater als te Land, en doende verscheiden nieuwe benden voetvolk aanneemen, benevens eenige Zwitzers. Niet minder lieten zy alle oude Compagnien voltallig maaken, en 'er wierd nog een nieuw Regiment Schotten geworven, het welk de Heer *Barclough* aanbragt.

Dat evenwel de vyanden ook niet stil zaten, blykt daar aan, dewyl de Aartshertog en zyne Gemalinne, behalve de oorlogstoebereidzelen, ook hun toevlucht namen tot Gebeden en Geloften aan de Lieve Vrouwe van *Halle* en aan die van *Scherpenheuvel*, welker beeld onlangs te vooren in een hollen Boom gevonden was, en waaraan men zeldzaame wonderen toeschreef, die de geleerde *Lipzius* zich niet ontzag met een beuzelende Welspreekenheid in Latynsche Vaerzen, zo onzuiver van inhoud, als zuiver van taal, hoog op te vyzelen: doch schoon alle die Wonderwerken door tegenschriften wederlegd wierden, liet hy die echter onbeantwoord. De Aartshertoginne *Isabelle* begaf zich zelve, ter voltrekking van haare Gelofte, van *Brussel* op weg naar *Scherpenheuvel*, by Sichem in Braband gelegen, gaande eenige mylen barrevoets, met groote aandacht, haare gebeden uitstortende, en haare gaven offerende, om door die Lieve Vrouwe den zegen

over

over haare Wapenen, en een Zoon of Erfgenaam van den Hemel af te smeeken; welke plechtige Bedevaart wy in de volgende Plaat vertoonen.

Hier ziet men een Landschap met geboomte en in 't midden op den weg de *Aartshertoginne* barrevoets gaande naar 't Klooster van *Scherpenheuvel*, dat voor haar in 't geboomte op een heuvel gebouwd is; achter haar ziet men eenige Maagden van haar gevolg, en verre in 't verschiet door 't Geboomte een Stad. Zy gaat in grooten aandacht, en als biddende voort.

Zie hier hoedanig zeker Hollands Dichter zich over deze Bedevaart laat hooren, die de zege der Hollanders op de vlaamsche Kust beschreeven hebbende, dus vooortgaat.

Dus trof des Hemels hand met nieuwe smert op smerte
Den Vyand van het Land, die dus, doorwond in 't herte,
Zyn heul, zyn hulp en troost, uit enkel bygeloof,
In Bedevaarten zocht, maar vondt den Hemel doof.
En gy Aartshertogin, wat heul kost gy verhoopen?
Wat kon 't u baaten, dat men u zag barvoets loopen
Ter Bedevaart? gy eerde uw eigen vond en droom.

Men

Men vondt een Vrouwenbeeld in eenen hollen boom, 1603.
Dit 's 't beeld der Moedermaagd, geplaatst te Scherpenheuvel.
Waar was 'er toch een kwaal, en waar zo erg een euvel,
Dat niet geneezen wierd door zulk een Wonderbeeld?
(Zo zegt het Bygeloof, dat zo veel leugens teelt,
En zelfs een *Lipsius*, dat puiklicht van Geleerdheid,
Zo ver verdoolen deedt in dwaaling en verkeerdheid,
Dat hy zyn gouden Schacht wyde aan die beuzeltaal,
En stelde zich ten spot door 't zottelyk verhaal
Van Leugenwondren, daar zyn pen van dorst gewaagen.)
Vergeefs was 't, Isabel, geschenken op te draagen
Aan 't Beeld der Moedermaagd, op dat zy by haar Zoon,
Uw voorspraak ware, en voerde uw smeeking voor den Troon:
Liet toch de Hemel zulk een dwaasheid niet bespotten?
Of schepte die ooit lust in 't offer van de Zotten?
Of vindt de Godheid ooit vermaak in Goochelspel,
In dwaaze beeldendienst, een vinding van de Hel?
En kon die zaalge Maagd, dat pronkjuweel der Vrouwen,
Nog van den Hemel zulk een dwaas gewoel aanschouwen,
Hoe zou die zuivre Ziel altoos zo vreemd zo vry
Van opgeblazenheid, en trotsche Hovaardy,
(Had steurnis plaats alwaar de zaalge Geesten woonen)
Een blyk van steurnis aan die blinde dwaaze toonen?
Hoe zou die Beeldendienst haar grieven in het hart,
Was in het Paradys nog plaats voor droeve smart?

Wy dit gemeld hebbende, keeren weder te rug, en bevinden, dat ook de Staaten, in dit najaar eene Vloot van zes groote Schepen uitgezonden hebben, van welken de opperste bevelhebbers waren *Paulus van Caarten*, *Jan Adriaansz. Cant*, en anderen, die van wegens de Staaten gevictalieerd waren voor 18 maanden. Deze Vloot vertrok in *December* naar de Kusten van *Brazilië*; maar moest, uit hoofde van tegenwinden, lang in Engeland blyven liggen. Zy hadden Kalk en Steen, nevens anderen Voorraad in, om hier of daar een Sterkte te maaken, als ook nog andere Schepen by zich. Maar wy vinden, dat ze na twee jaaren weder te huis gekomen zyn, zonder eenig wingewest gemaakt te hebben, hoewel zy goeden buit van Suiker en andere zaaken mede bragten.

De nieuwe Oostindische Compagnie, voor haare eerste tien jaarige Rekening over de 60 maal honderd duizend guldens Kapitaal hebbende, zonden in December van dit jaar ook weder uit eene Vloot van 13 Schepen, meest nieuwe, onder het bevel van *Steven van der Hagen*, als Admiraal, en *Cornelis Sebastiaansz*, als Vice-Admiraal.

Deze Schepen waren de volgende.

De *Vereenigde Provinciën*,	groot	700 Vat.	Admiraal.
Amsterdam,	- -	700 Vat.	
Gelderland,	- -	500 dito.	
Delft,	- -	300 dito.	
't Hof van Holland	- -	260 dito.	
Het Duifje,	- -	60 dito.	
Dordrecht,	groot	700 Vat.	Vice Admiraal.
Zeeland,	- -	500 dito.	
Hoorn,	- -	700 dito.	
Medenblick,	- -	250 dito.	
Westvriesland,	- -	700 dito	
Enkhuizen,	- -	500 dito.	
Der Gouwe.			

Op deze Schepen waren van *Amsterdam*, Schippers *S. Hôn*, *A. Cl. Kalkhuis*, *J. J. Mol*, *W. C. Schout*, *W. Lochen*, *W. Jansz*.

Van *Middelburg*, Schippers *H. Ryuland* en *Cr. Pietersz*.

Van *Hoorn*, Schippers *J. C. Avenhorn* en *D. Cl. Moylievens*.

Van *Enkhuizen*, Schippers *J. J. Clunt* en *Cl. T. Cuil*.

Van *der Gouwe*, Schipper *C. H. Proncken*.

De twaalf eersten van deze Schepen staaken in zee den 18 December, en het laatste was reeds in Juny vooruit gezeild. Doch de eerstgemelden moesten wel twee maanden op de Westkust van Engeland blyven leggen. Derhalve zullen wy hen vooruit gaan, om te zien hoe het met den Admiraal *Warwyk* is afgeloopen.

Deze was met zyne onderhebbende Schepen in April van dit jaar te *Bantam* gearriveerd. Na aldaar de Lading voor diverse Schepen bezorgd te hebben, vondt men goed, eenige Schepen, die men belaaden had, naar 't Vaderland te zenden, te weeten de *Maagd van Enkhuizen* en de *Eendracht*, nevens het Jagt van *Joris Spilbergen*, en eindelyk nog de *Erasmus* en *Mauritius*, welke

laat-

laatsten vertrekken zouden in gezelschap van den Admiraal *Heemskerk*, die aldaar lag met twee zyner Schepen en de Portugeesche *Caracque*, die hy veroverd had, en die wel 40 Tonnen Gouds waardig geschat wierd.

De beide eerstgemelde Schepen met het Jagt vertrokken met een volle Lading den 29 Augustus, en de twee Laatsten met den Admiraal *Heemskerk* in October. De Lading der eersten bestond in ruim 9414 zakken Peper, en 83 *Bhaar* (*) Foelie, en die der laatsten in 14500 zakken Peper, 172 Bhaar Foely, 15 Bhaar Nagelen, en 5 Bhaar Nooten.

Na het vertrek van deze Schepen kwam 'er nog een groote party Foely en Nagelen aan de Markt, dewelke de Admiraal meestal wegkocht. Maar dewyl hen een goede bergplaats ontbrak, stelden zy alle middelen in 't werk, om vryheid te krygen tot het bouwen van een Logie, het welk hen eindelyk den 20 Augustus vergunt wierd. Hierop bouwden zy een Huis van Steen in het best van de Stad, om 'er hunne Waaren en Geld in te bergen, en vry te weezen voor brand en Dieven: welk gebouw zodanig wierd aangelegd, dat 'er by tyd en wyle een Fort van gemaakt konde worden: Doch die van *Bantam* zulks merkende, wilden volstrekt niet gedoogen, dit gebouw zo sterk te maaken, als men wel van gedachten was; derhalve moesten zy het laaten, volgens het eerste plan. Het gebouw voltooid zynde, hebben zy daar gelaaten tot Opper-Koopman *François de Wittert*, tot Onder-Koopman *Steven Doessen*, tot Assistent *Jan Walen*, en tot Tolk en Assistent *Gerrit Reyersen van Oldenburg*, benevens nog zes anderen.; en zulks met expresse Conditie, van geen verhooging van Maandgelden te mogen eisschen, dan met believen van de Heeren Bewindhebberen, die elk naar zyn verdienste zouden vergelden: laatende hen boven dien een Cargasoen van ruim 3748 Rosenobels, tot 8 gulden 5 stuivers, 5000 Reälen van achten, 287 dito nieuwe, en 979 Rykxdaalders, bedraagende te zaamen omtrent 27472 Reäalen van achten.; waar na hy en de zynen zich zouden hebben te reguleeren, om in alles hun voordeel en dat der Compagnie te behartigen. Hier nevens gaf de Admiraal, ge-

(*) Een *Baar* of *Bhaar* moest omtrent 600 pond beloopen, maar de Inwooners wisten allengs zo veel af te knibbelen, dat ze toen maar op 540 pond uitkwam.

gesterkt door zynen Raad, hen eene Ordonnantie, vervattende alles wat zy hier te *Bantam* zouden hebben waar te neemen, en bestaande in 35 Artikelen: waar van wy de voornaamste inhoud zullen melden, om te zien, hoedanig de eerste vastigheden in de *Indiën* zyn aangelegd.

" Dat alle anderen het Opperhoofd *Witters* getrouw en onder-" danig zouden weezen, op den Eed door hen gedaan.

" Dat ze by de morgen en avond gebeden en 't leezen van " Gods Woord zouden verschynen, en den voorspoed van de " Compagnie van den Hemel bidden, en dat hy, die zonder wet-" tige oorzaak niet verscheen, zou verbeuren 6 stuivers.

" Dat ze den naam des Heeren niet ydelyk met vloeken, laste-" ren of zweeren gebruiken zouden, op verbeurte van 10 st.

" Dat ze geen kwestiën over zaaken van Religie zouden maa-" ken, noch den vermaander van Gods Woord berispen of ver-" hinderen, op pœne van arbitrale Straffe.

" Dat ze, om de goede Justitie te administreeren, een Collegie " van vier Rechters zouden formeeren, en dat hy die zich daar " tegen stelde, vier maanden Gagie verbeuren zoude.

" Dat men de opperhoofden niet zou mogen verhinderen in 't " apprehendeeren van iemand, of den gevangen hulp te bieden, op verbeurte van een maand gagie.

" Dat niemand eenige verbetering zal mogen eisschen, dan " met believen van Bewindhebberen, op verbeurte van zo veel " maanden gagie, als hy gevangen zal zitten.

" Dat in geval van iemands overlyden alles naauwkeurig zal op-" getekend worden, op dat zyne Nalatenschap aan Vrouwen, " Kinderen of Vrienden kome, en zullende zulks aan Bewindheb-" beren overgeleverd worden, en by verkooping de Overleden " als Crediteur, en de Kooper als Debiteur geboekt worden.

" Dat zy alle den Kapitein in de behoorlyke Justitie zullen by-" staan, op dat alle overtreders met ter daad gestraft worden.

" Dat men geen twisten zal mogen maaken, op pœne van ar-" bitrale Corectie; geen mes trekken of iemand kwetzen, en een " doodslag met de dood zal gestraft worden.

" Dat alle dobbelen en speelen op verbeurte van 20 st. verbo-" den zal zyn, ten ware de Capitein zulks toeliet tot tydkorting, " en dat ook zo alle Koophandel en verruiling verboden zyn, ten

„ zy zulks met voorweten van den Kapitein geschiede en geregistreerd worde.
„ Dat niemand zyne Klederen zal mogen verkoopen of verruilen op lyfstraffe.
„ Dat niemand, by dag of nacht, uit de Logie zal mogen gaan, dan op bevel van 't Opperhoofd, en uitgaande, zo spoedig, als mooglyk is, wederom komen.
„ Dat niemand na bezette Wacht eenige rumoer zal mogen maaken, en de Wacht niemand in de Logie zal laaten komen zonder Consent van den Kapitein.
„ Dat alle aan land blyvende persoonen zullen zorge dragen, dat hun Geweer altoos schoon en vaardig is, om in tyd van nood zulks te gebruiken.
„ Dat elk zal te vrede moeten zyn met het randzoen, zo als de Kapitein ordonneerd, op verbeurte van twee maanden huur.
„ Dat elk zich zal wachten van dronkenschap, op verbeurte van een Maand gagie.
„ Dat niemand eenige victalie, onder voorwendzel van niet goed te zyn, zal mogen wegwerpen, dan met kennis van den Kapitein.
„ Dat niemand met eenig vuur of licht in de Logie of Pakhuizen gaan, of iets daar uit zal mogen draagen, zonder kennis van 't Opperhofd.
„ Dat een iegelyk de beveelen van den Kapitein gewillig zal hebben op te volgen.
„ Dat hy, die Vaten, Kisten of Kasten zal opengeslagen hebben, aan den lyve zal gestraft worden.
„ Dat iemand op het Land eenig kwaad doende, en geen straffe daarvoor ontfanden hebbende, aan de Justitie overgeleverd, en naar vereisch van zaaken zal gestraft worden.
„ Dat zelf de Kapitein geen verbeurde gagie of boetens zal mogen quytschelden, maar dat zulks aan de Heeren Bewindhebbers zal staan.
„ Dat niemand, van hier naar 't Vaderland vertrekkende, meer aan Porcelein of andere goederen zal mogen mede neemen, dan voor 't beloop van een maand gagie.
„ Dat niemand eenige Journalen, Kaarten, Aantekeningen van Banden, Stroomen, Kaapen enz. zal mogen achterhouden,

„ den, maar getrouwelyk zal moeten overleveren aan den Kapi-
„ tein of aan Bewindhebberen, zonder eenige Copy daar van te
„ mogen houden.

„ Dat, in cas van alarm, een iegelyk zonder verzuim zal moeten toespringen, om den vyand wederstand te doen, en dat hy gekwetst wordende behoorlyk geneezen, of verlamd wordende, volgens de Zee-Rechten daar voor voldaan zal worden.

„ Dat als het Jagt de *Papegaai* hier komt, en de Kapitein eenige van de hier zynde persoonen daarop ordonneerde, dezelven zulks zonder tegenspraak zullen moeten aanneemen enz.

Wyders gaf de Admiraal byzondere *Instructien* aan den Kapitein en verdere Officieren; als waarin den Raad van Regeering en Justitie bestaan zou; hoe zich te gedragen in Crimineele of andere Rechtszaaken; hoedanig omtrent den Koophandel en de boeken, en hoedanig by afsterven van deze of gene te handelen enz. Eindelyk gaf hy den Kapitein *Witters* een Memorie, hoedanig hy zou hebben te werk te gaan met de Inkoop der goederen, met de Presenten, met de Tollen, en met de aankomende Schepen.

Hier na liet de Admiraal nog inkoopen 1500 zakken Peper, om die in China of elders, daar hy kwam te handelen, te verkoopen. Omtrent dezen tyd kwamen hier van *Achem* de Schepen *Hollandia*, *Vlissingen*, de *Sterre* en de Boot; zynde de Schepen *Zierikzee*, de *Hollandsche Tuin*, en het Jagt de *Papegaai* de Straat *Sincapura* door geloopen, om te *Patana* laading te zoeken, gelyk we hier voorens gezien hebben.

Den 22 October beslooten ze het Schip de *Sterre* hier te *Bantam* te laaden, en het Schip *der Goes* te *Gressick*, om te zaamen naar 't Vaderland te zeilen.

Als een merkwaardige zaak dient hier aangemerkt te worden, dat in dit jaar alleen, zo door de Engelschen als door de Hollanders, 48 duizend zakken Peper van *Bantam* naar Europa gebragt zyn, behalve andere Speceryen.

Den 5 November arriveerde het Jagt de *Papegaai* van *Jor* te *Bantam*, met tyding, dat de Vice-Admiraal de Portugeezen op de vlucht geslagen had; en den 11 dito vertrok de Admiraal van hier naar *Gressick*, daar hy den 25 op de Rhede kwam. Vermits nu het Schip de Sterre omtrent dezen tyd te *Bantam* vollaa-

den

den was, en men alleen naar dat van *der Goes* van *Gresfick* wachtte, daar het wel zyn meeste laading had, maar niet vol worden konde, dewyl 'er geen handel meer te doen was, zo liet de Admiraal 1343½ zak Peper uit het Schip de *Zon* daar in overlaaden, op dat het des te eer vertrekken konde.

De Admiraal zondt vervolgens eenig volk met Geschenken naar Sedecari, een dagreizens van *Gresfick*, aan den Koning, met verzoek van 'er eene Erve te mogen hebben om 'er een huis te bouwen, en 'er een Kantoor op te rechten, dewyl 'er goede Negotie viel. De Koning ontfing hen vriendelyk, stondt hun verzoek toe, en zeide dat hy hen nooit met Tollen of Ongelden bezwaaren zou, maar datze vry in zyn Land zouden Negocieeren, gelyk de *Portugeezen*, zonder nochtans dezen in zyne havens of op zyne Stroomen eenig nadeel te doen. Hierop wierd hier ook een Logie of Huis gebouwd, en de Admiraal liet 'er eenige Officieren en Volk blyven, gelyk te *Bantam*, met even diergelyke Ordonnantien en Instructien, als wy gemeld hebben.

Dus alles hier verricht hebbende vertrok de Admiraal met 4 Schepen en 2 Jagten den 6. December van hier naar *Johor*, alwaar zy na veel Sukkelens eerst in Mey van 't volgende jaar gearriveerd zyn, en daar wy hen by gelegenheid weder zullen vinden.

Ten besluite van dit jaar moesten wy nog zeggen, dat 'er reets in February een Jagt, genaamd *de Wachter*, van de Schepen, die in 't jaar 1601 waren uitgezeild, is binnen gekomen; brengende bericht, dat 'er nog vyf Schepen op weg waren, die ook vervolgens gelukkig in 't Vaderland gearriveerd zyn, gelaaden met allerhande Speceryen. Met deze Schepen verstond men, dat vyf Schepen van de oude Compagnie, onder den Admiraal *Wolter Hermansz.* de Portugeesche Vloot van 8 groote Galioenen, en 22 groote en kleine Galeijen te *Bantam* verslagen, twee Galeijen genomen en veele anderen deerlyk beschadigd had, waarna de Portugeezen gevlucht, en naar *Amboina* gezeild waren, alwaar zy op het eene einde een Kasteel hadden, met het welke dewyl het zeer versterkt was, zy de Inwooners zeer tirannisch behandelden, om dat zy te vooren met de Nederlanders gehandeld hadden. Zy hebben derzelver Nagelboomen afgehouwen, en veelen van dezelven uitgeroeid; het welk weinig eer gaf aan den

den Generaal *Andreas Fortado*, die op dezen tocht omtrent 800 Naturelle *Portugeezen*, en veel *Mestiesfen*, dat Kinderen van *Portugeezen* en *Indianen* zyn, op zyne Vloot had.

Wyders is *Joris Spilbergen*, waarvan voor heen gesproken is, met twee Schepen den 5 September dezes jaars uit de Straat *Sunda* gezeild, en voorts naar Zeeland gestevend, alwaar hy in maart des volgenden jaars arriveerde, geladen met Peper, Kaneel, Foely, Nooten, Indigo, en andere goederen; als mede veel edel gesteente, en daar onder een zeer grooten en schoonen Robyn, *Capeson* genoemd, weegende omtrent 400 Caraat, en zynde de grootste daar ooit vangehoord was. Zo als ook *Heemskerk* met eenige Schepen, en zyne ryke *Caracque*, gelukkig in Texel binnen gekomen is; met welke Schepen men al de tydingen, hier voorens door ons gemeld, in 't Vaderland ontfing.

Omtrent dezen tyd ontfing men bericht uit *Spanje*, dat 'er wel vyfhonderd Religieuse Monniken van verscheiden soorten en Ordens naar *Peru* en de Westindiën vertrokken waren, op de tyding, dat 'er een nieuw Eiland gevonden was, groot in 't rond 3600 mylen, zynde zeer ryk in Goud en Zilver; het welk de Spanjaarden hoopten te vermeesteren, en door de Monniken te bekeeren.

Op het einde van dit jaar 1603, den 21 December, is de Turksche Keizer, Sultan *Mahometh*, te *Constantinopel* overleden, nalaatende een zoon, *Achmet* genoemd, die nog jong en pas 14 of 15 jaaren oud was; door dien hy zynen oudsten Zoon, gelyk wy in een onzer voorigen gemeld hebben, uit Jalouzie had laaten verworgen: echter was 'er nog een Zoon in 't leven, dien men zo lang bewaaren zou, tot dat *Achmet* Kinderen verwekt had: dit een Jaar of anderhalf daarna gebeurende, wierd ook dien Broeder geworgd, volgens de gewoonte van 't Ottomanische Geslacht in dien tyd. Intusschen bleef de Regeering zo lang onder de *Sultane* Moeder en den Bassa *Cigala*. Waarop de Bassa van *Buda*, volgens order, den Roomschen Keizer den Vrede aanbood; maar men kon het over de Artikelen niet eens worden.

„ Zie daar de voornaamste gebeurtenissen van den jaare 1603,
„ waar mede wy zullen overgaan tot de volgende jaaren, die
„ ons vry veel merkwaardige gebeurtenissen zullen opleveren."

TWEEDE

TWEEDE HOOFDSTUK.

Vervattende inzonderheid al het merkwaardige dat 'er in de Nederlanden en elders in de eerste maanden van 't jaar 1604 is voorgevallen.

Wy vinden dat de Staaten der Vereenigde Nederlanden geduurende den Winter van dit jaar yverig bezig waren met alles te beraamen, wat 'er tot het voorzetten van den Oorlog noodig ware, en om de behoorlyke kosten daar toe te vinden, volgens den Staat van Oorlog in 't voorgaande jaar ingeleverd, gelyk wy hier vooreens gemeld hebben. Vermits men nu ook ondertusschen den arbeid voor *Oostende* voortzette, en in 't begin van de Lente reeds, in weerwil van den wakkeren tegenstand der Bezetting, tot aan de Stads graft gevorderd was, en dewyl de hooge vloeden ook veel schade aan de Werken hadden toegebragt, zo moest men ook overwegen wat 'er tot behoudenis van die Stad te doen was. Men moest dan den Vyand van 't beleg zoeken op te slaan, of iets anders onderneemen, om hem daar van af te trekken. Het eerste wierd geoordeeld zeer moeilyk te zyn, en het laatste kwam het beste voor, en men besloot *Sluis* te belegeren, om een ingang in *Vlaanderen* te behouden; welke Vesting voor heen door *Parma*, in 't gezicht van den Graaf van *Leycester*, was ingenomen.

Achtervolgens dit besluit stelde Prins *Maurits* de zamelplaats van zyn Leger voor *Willemstad*, en beval, dat het den 20 April aldaar by een moest weezen, met zo veele Schepen als 'er toe besteld en noodig waren. De Veldheeren waren, behalve *Maurits* zelf, Graaf *Willem*, Stadhouder van Vriesland, Prins *Fredrik Hendrik*, Generaal van de Ruitery, en nog drie Graven van 't Huis van *Nassau*, als *Ernst Casimir*, *Lodewyk Gunther*, en *Adolph*, Vorst van Anhalt. De Troupen bestonden in 15 duizend man te voet, en 2500 te Paard, en zyn ten bestemden tyd Scheep gegaan naar Zeeland, alwaar den 24 April zyn Excellentie Prins *Maurits*, verzeld van den Vorst van *Anhalt*, beneevens de Gemagtigden van de Algemeene Staaten en van den Raad van Staate, ook aankwam.

Inmiddels hadden de Gemuitineerden, of die van 't Espuadron, in de *Graaf* liggende, in 't begin van dit jaar daar rondsom groote baldadigheden bedreeven, en zelf Duitschland niet ontzien; waar over, gelyk wy hier voorens reeds aangetoond hebben, de Keizer alreede aan de Staaten geklaagd, en vergoeding geëischt had; en waar op de Staaten ten antwoord gegeven hadden, dat men de baldaadigheden der Muitelingen niet aan hun, maar aan dezelven moest toeschryven, die, met gevaar van anderen, den Soldaten, in hunnen dienst zynde, geen betaling gaven; dat zy niet anders hadden gezocht, dan hun eigen zekerheid, en nogtans, zo veel doenlyk was geweest, by verdrag gezorgd hadden voor Duitschland. Echter was het zo verre van daar, dat de Muitelingen in plaats van door de vermaaning der Staaten zich binnen de paalen te houden, de Hoogduitschers niet verschoonden, maar al wat anders tegen Vyanden geoorloofd is, tegen dezelven in 't werk stelden. Want na dat ze *Eyndhoven* in Braband uitgeplonderd hadden, vertrokken zy den 13 February met een deel geschut voor *Erkelens*, alwaar Graaf *Hendrik van den Berg* te vooren geweest, en den Inwoonderen veel beloofd had, maar daar kwam niet van, en zy moesten die van 't Esquadron binnen laaten, die deze plaats groote brandschatting lieten opbrengen en waar in zy veel Buit vonden, dat 'er door Albertus Krygsvolk sedert eenige jaaren ingebragt was. Hoe wel zy eerst nog een Vaan Ruiters, uit Gelder getrokken, moesten slaan, en toen *Erkelens*, als gezegd is, innamen. Terwyl ze hier mede bezig waren, kwam de Ritmeester *Kloet* met zyn volk by hen, en toog met hen naar *Karpen*, het welk zy den 21 opeischten; maar de Spanjaarden van 't Kasteel hun wederstaande, deeden zy over de hondert schooten met Grof geschut op hetzelve, zo dat de belegerden genoodzaakt waren zich over te geeven. Hier op hebben ze *Karpen* bezet, 't welk de Stad *Grave* groote Verligting baarde in haar Garnizoen.

Tot hier was het Staaten volk met hen vereenigd geweest, maar toen van hen afgescheiden. Waarna zy een Inval in Westphalen gedaan, alles afgeloopen, en meer dan hondert duizend Ryksdaalders gebrandschat en weg gevoerd hebben. Van den Bisschop van *Paderborn* kreegen ze wel 12 duizend Ryks-

daal-

daalders, stelden alle Dorpen op Brandschatting; en hebben zelf op de Stad *Keulen* het geschut gelost; doende alom in die Landstreek grooten schade.

Wanneer zy uit het Paderbornsche vertrokken, vonden zy alom het Landvolk op de been, het welk reeds twee van hunne Makkers, om hunne gruwelyke buitenspoorigheden, had doodgeslagen. De Gemuitineerden dan aldus grooten moedwil gepleegd hebbende door schendige lusten, wreedheden, branden en blaaken, en hoorende dat de Boeren twee van hunne Spitsbroeders doodgeslagen hadden, zo keerden zy weder te rug om wraak te neemen, en sloegen omtrent vier honderd Boeren dood, en staken de vlam in verscheiden huizen: het welk wy in de volgende Plaat onder 't oog brengen.

Deze Plaat vertoont in 't midden een Boeren Dorp in Westphalen, en nog eenige andere Dorpen hier en daar in 't verschiet. Men ziet de Spaaansche gewapende Muitelingen, wederom keerende, over al bezig met de Boeren dood te schieten, en met de Kolf van den Snaphaan dood te slaan, terwyl anderen den brand in de huizen steeken.

Prins *Maurits* dan, als gezegd is, met de Afgezondenen der

Staaten in Zeeland gekomen zynde, ging den 25 April met de geheele Vloot van *Walcheren* na *Vlaanderen* in Zee, en zeilde naar *Cadsant*. Dit Cadsant is een gewest in Vlaanderen, bespoeld door den Oceaan, van de zyde naar 't Oosten door den stroom, genoemd het *Zwarte Gat*, van de andere zyde door het *Sluissche Gat*, en van achteren door andere wateren, omvangen, even als een Eiland. Hier dan het *Zwarte Gat* ingevaaren, en met de troepen geland zynde, nam hy de Schanssen van *Cadsant* binnen twee dagen weg. Doch wy vinden by alle de Schryvers gemeld, dat, als de Prins zo wel het *Swin* of *Sluissche Gat* ingevaaren was, gelyk de Gemagtigden der Staaten van oordeel waren, en zulks onder weg, het zy op den raad van anderen, het zy dat hy zich het gevaar te groot voorstelde, niet had veranderd, hy waarschynlyk de Stad *Sluis* had konnen verrassen, dewyl 'er geen bezetting binnen was, en dat hy ook die voor *Oostende*, terwyl ze bevreesd of niet op hunne hoede, en aan veele oorden van den anderen verspreid waren, schielyk op den hals had konnen komen, 't zy hem behaagde een' slag te waagen of den vyand allen toevoer af te snyden. Maar dit niet gedaan zynde, hadden die van *Brugge* onderwylen van *Spinola* verkreegen, dat hy duizend Voetknechten en vyfhonderd Ruiters zondt, die zich aan den kant van 't *Swin* tegen de Vloot posteerden, om te beletten, dat ze recht uit naar *Sluis* zeilde. Dit wierd echter den 26 en 27 dezer maand ondernomen; maar schoon de Hollandsche Oorlogschepen des vyands Galeijen hadden genoodzaakt, om achter uit na de Stad te wyken, uit vreeze dat de ingang van 't Gat mogt gesloten worden, en schoon de Schans, aan den oever daar tegen over gelegen, en die niet groot was, met Geschut beschooten wierd, was het nogtans onmooglyk het Krygsvolk over te zetten. Deze overzetting wierd tweemaal, doch vruchteloos ondernomen, dewyl *Pompejo Justiniano*, een Colonel, die 't voornaamste gezag had onder *Spinola*'s Raaden, en, boven de glorie der wapenen, ook een uitsteekend Schryver dezer zaak geweest is, zich met twee duizend Man aldaar tot tegenweer gesteld had.

Terwyl Prins *Maurits* nu vast overwoog, of men zich zou vergenoegen met *Cadsant* te bewaaren, kwam 'er by geval een Boer, die hem bekend maakte, dat 'er nog een andere toegang was aan de Oostzyde van de Stad, waar langs men dezelve konde naderen;

ren; zynde eene ondiepte in de Vaart, die van achteren *Cadsant* omloopt. Men liet des avonds op den 28. eenig volk derwaarts rukken; de vyand verscheen 'er ook van den kant van *Oostburg* om hetzelve te rug te dryven; en men twyffelde toen niet, of 'er was een toegang naar de Stad. Den volgenden dag schermutzelden eenige Soldaaten van *Maurits* met den Vyand, en dreeven hem te rug, zo dat zy den toegang ontdekten. Den 30. des morgens liet men de troepen door 't water trekken, die ten eersten een Dyk by *Coxie* innamen, en zich meester maakten van een kleine Schans, waar in een kleine bezetting gelegd wierd, en waar toe de vyand hen zelf gelegenheid gaf, doordien twee der Bevelhebbers, *Trivultio* en *Justiniano*, in 't gene hen te doen stondt, niet eens van oordeel waren.

De zaak tot dus verre gevorderd zynde, kreeg men hoop, aldaar te zullen konnen naderen. De Prins rukte op den eersten May naar de *St. Catharina* Schans, en liet zyn geschut haalen om dezelve te beschieten; maar dewyl het toen juist Springvloed was, en het water zeer hoog vloeide, kon hy zyn geschut niet voor den middag krygen, en bleef derhalve den meesten tyd van dien dag omtrent die Schans in slagorde staan.

In deeze Schans lagen, benevens eenige Soldaaten, onder het Commando van den Graaf van *Trivultio*, veele Burgers en Boeren, *Kaerlingen* genoemd, zynde gewillige Huurlingen, in Gent en daar omtrent opgeligt: en dewyl ze in geen Contract van Kwartier of randzoeneering begreepen waren, gaf Prins *Maurits*, om ze in vrees te brengen, alom bevel, van niemand van hen gevangen te neemen, maar hen alle dood te slaan. Schoon nu dit bevel een grooten schrik onder hen verwekte, bleeven zy nogtans dien dag standvastig; ja zelf kwam 'er een Vaandrager met zyn Vaandel op de Wallen, en plantte hetzelve in de bresse, het welk zyne medegenooten groote couragie gaf; zo dat Prins *Maurits* al spottende zeide: *dat zulk een man alleen magtig genoeg was, om deze Schans te behouden en te bewaaren.*

Deze moed van de bezettelingen vermeerderde nog, doordien de Graaf *Trivultio* met een Troep Paardevolk, die te *Watervliet* gelegen had, daar aankwam, en digt onder de Schans een Retrenchement liet opwerpen, het welk hy met twee Veldstukken beplantte; maakende dus den schyn om de Schans volstrekt te behou-

houden. De Prins des nademiddags ten 4 uuren 9 ſtukken Geſchut krygende, en daar mede tot 6 uuren op de Schans en op de Troepen van *Trivultio* ſchietende, en wel meer om te toonen dat hy Geſchut had, als met hoop van de Schans te winnen, zag wel dat 'er niet veel aan te doen was; derhalve gaf hy bevel, om het Geſchut weder af te voeren, en naar *Cadſant* te brengen; maar dat 'er evenwel dien nacht nog eenige Regimenten zouden blyven, om te zien, wat de vyand zoude uitvoeren. Dienvolgens wierd des avonds het Geſchut afgevoerd, en de Prins vertrok ook zelf: maar dewyl bygeval by 't afvoeren van 't Geſchut een Stuk in 't Moeras zonk, het welk de Schiplieden, die dat voort moeſten brengen, op alle wyzen poogden te behouden, maakten zy in den avondſtond een groot getier, waardoor die van 't Fort *St. Catharina* zeer bevreesd wierden; denkende, dat zy het Geſchut verplaatzen wilden; waarby nog kwam, dat de Ruitery geen bekwaamer weg ziende om af te trekken, dan onder langs het Retrenchement van het Fort, het welk die van binnen deedt oordeelen, dat *Maurits* meer volk gekreegen had, en hen den weg, om naar de Schans *Philippus* te wyken, wilde afſnyden, en hen dan van nieuws op het lyf vallen. Dit baarde aan *Trivultio* en zyne troepen, zo wel als aan de Keurlingen of Huislieden, zulk een ſchrik, dat ze de Schans *St. Catharina* verlieten, en de wyk namen na die van *Philippus*, alwaar ze omtrent 60 Man in lieten, en voorts naar *Yzendyk* weeken.

Maurits hier op de verlaaten Schans ingenomen hebbende, rukte voort naar die van Philippus, welker bezetting, hem ziende naderen, dezelve ook verliet, en naar *Yzendyk* vluchtte. Dus nam hy den 2 May ook bezit van deze Schans. Hier op rukte hy den derde dier maand voort naar *Yzendyk*, en verhinderde dus, dat de Vyand daar eenige verſterking konde inwerpen, die op weg was, maar door eenig volk van den Prins te rug gedreeven wierd, en de vlucht naar *Sas van Gent* moeſt neemen, waardoor die plaats des te ſterker bezet wierd.

Om dan Yzendyk, eene Schans op den uiterſten hoek van Vlaanderen aan de Hondt gelegen, te vermeeſteren, was 'er een beleegering noodig; want de vyanden gedreven uit de overige plaatzen, hadden hier tot zes honderd in getale poſt gevat. Terwyl nu het Staaten volk derwaarts rukte, ſcheelde het weinig,

of

of het zou 'er flecht uitgezien hebben. Want den 6. May des nachts zyn die van Sluis, versterkt met eenig Krygsvolk uit het Leger voor *Oostende*, en dus wel twee duizend Man sterk, met veele Sloepen en Galeijen uitgegaan, om in *Cadsand* te vallen, en het Staaten volk daar uit te dryven. Zy kwamen ook in stilte over tot in *Cadsand*, alwaar zy wel zes honderd Man deden landen, eer de Wacht op dat Eiland hen gewaar wierd; doch deze op het gerucht alarm makende, schooten twee Vaadelen Schotten toe, die aldaar de Wacht hadden, en bragten de vyanden zodanig in verwarring, dat ze de vlucht naar hunne Sloepen moesten neemen, van welken 'er vyf door de al te zwaare overlading zonken, en eenig ander volk dat niet weg raaken konde gedood wierd. Dus zag de vyand dezen aanslag verydeld, die, indien hy gelukt was, den Prins op een oogenblik van alle zyne Schepen en Oorlogsbehoeftens beroofd, en zyn geheele voorneemen vruchteloos gemaakt zou hebben. 1604.

Maurits middelerwyl voor *Yzendyk* gekomen zynde, liet dat sterke Fort opeischen, dewyl 'er hem op dezen tocht ten hoogste aan gelegen was: maar zy gaven een weigerend antwoord; hoopende op ontzet; weshalve zyn Excellentie het zelve deedt beschieten, wel bewust zynde, dat die van binnen aan alles gebrek hadden, inzonderheid aan varsch water. Den 9 May zondt de *Prins* nogmaals zynen Trompetter, Meester *Hans* genaamd, om die Schans andermaal op te eischen; doch deze had naauwlyks twee maal geblazen, of hy wierd door die van binnen doodgeschooten. Dit verstoorde den Veldheer dermaaten, dat hy besloot die daad te wreeken, en ten Exempel van anderen te straffen. Die van binnen zulks verneemende begonnen zeer angstig te worden, en verzochten te Capituleeren, het welk de Prins van de hand wees, ten ware die van binnen hem den Italiaan, die den Trompetter dood geschooten had, overleverden. Dit geschiedde, en hy hield dien Soldaat zo lang gevangen, om hem ter gelegener tyd te doen straffen. Hierop heeft hy den Heer *Grison*, Gouverneur van 't Fort de volgende Capitulatie toegestaan:

Zyn Excellentie heeft geaccordeerd, en accordeert mits dezen den Gouverneur, Kapiteinen, Officieren en Soldaaten, tegenwoordig in Garnizoen zynde op het Fort Yzendyk; *na dat zy het gemelde Fort*

over gegeeven, en in handen van zyn Excellentie zullen hebben gesteld, dat zy lieden vry en zonder eenig beletzel zullen mogen vertrekken, op de volgende Conditien:

Eerstelyk, *dat zy hunne Vaandelen zullen verlaaten, mitsgaders ook de Artillery, Munitie van Oorloge en Levensmiddelen overleveren in handen van den genen, die zyn Excellentie daar toe committeeren zal om dezelven te ontfangen: en zullen vertrekken met hunne Wapenen zonder Trommelslag en brandende Lonten.*

Ten anderen, *dat ze zullen mogen mede neemen hunne bagasie, ten welken einde zyn Excellentie hen zal voorzien met Schepen, om hen te vervoeren en naar* Sas van Gent *te brengen; en ter verzekering van het te rug zenden der Schepen, zullen zy achterlaaten een hunner Kapiteinen als borge, tot dat de Schepen wederom gekomen zyn.*

Ten derden, *dat de Gevangenen zo van de eene als van de andere zyde ontslagen en op vrye voeten zullen gesteld worden, en dat de Paarden, die den Soldaaten of Voerlieden dezer zyde ontnomen zyn, hun wederom gerestitueerd zullen worden.*

Ten vierden, *dat de genen, die van deze zyde overgeloopen zyn, zonder Paspoort, niet in dit Accoord begreepen zullen zyn.*

En ten vyfden, *dat aan alle de genen, die naar elders willen vertrekken, Paspoort verleend zal worden.*

Gedaan in 't Leger voor Yzendyk. *Den* 10 *May* 1604.

Achtervolgens dit accoord zyn de Officieren en Soldaaten op dien dag uitgetrokken, sterk zynde omtrent 600 *Man*, meest Italiaanen. De Gouverneur *Grison* wierd, zo men vernam, naderhand in Rechten vervolgd, om dat hy het Fort te ligtvaardig hadde overgegeeven; maar hy heeft zich by den Krygsraad verdedigd, en is vry gesproken. Zyn Excellentie gaf het Commando in 't Fort aan den Kapitein *Rolle*, en men vondt 'er een halve Cartouw, drie Veldstukken, en drie Gotelingen; doch zonder eenige Kogels.

De Prins bleef met zyn Leger zo lang voor *Yzendyk* liggen, tot dat hy op alles goede orde gesteld had, zo in het slegten van werken, die niet noodig waren, als in het aanbesteden van anderen, welken hy om *Yzendyk* ordonneerde.

Na de verovering van dit Fort wierd besloten, naar *Aardenburg*, dat weleer een goede Stad was, maar thans slechts een overblyfzel daarvan vertoond, en gelegen is achter Sluis,

te trekken; gelyk den 12 May geschiedde, zo te water als te Land. In deze Stad lagen zes Vaandels Duitschers, die dezelve ligt hadden konnen beschermen, indien ze eenigen tegenweer hadden willen doen, om dat ze toen nog goede graften had: maar de bezetting vol vrees zynde, verliet de Stad, zonder tegenweer te doen, zo dat *Maurits* dezelve zonder slag of stoot in bezit nam.

Dit *Aardenburg* was voor dezen *Rodenburg* geheten, liggende een myl van *Sluis*, en drie mylen van *Brugge*. Het was eertyds de Hoofdstad van dit gedeelte van Vlaanderen. Zyn Excellentie liet 'er Graaf *Ernest* met zyn volk in bezetting, en ordonneerde voor ieder poort een Ravelyn te maaken. Wyders trok het Leger voort naar een andere verwoeste Stad, *Middelburg in Vlaanderen* genoemd, waarby nog een Kasteel is, waar uit de Wachters en Soldaaten verliepen, om dat het niet houwbaar was; welk Steedje een Myl van *Damme* en twee en een half mylen van *Brugge* gelegen is.

Zyn Excellentie deze beide plaatzen bezet hebbende, zondt den 14 eenige Kornetten Paarden naar *Eekelo*, om een Regiment Voetknechten, dat van *Gent* naar *Brugge* marcheerde, te onderscheppen; maar zy kwamen te laat, dewyl dit volk de *Lieve* reeds gepasseerd was.

Inmiddels wierd *Velasco*, die, na 't vertrek van *Mendoza* naar *Spanje*, Opperbevelhebber over de Ruitery was geworden, door den Aartshertog naar *Damme* gezonden, om den voortgang van *Maurits*, zo veel als mooglyk was, te beletten. Hy bemagtigde een post by *Moerkerke* op den weg van *Sluis* naar *Damme*, en verschanste zich aldaar, met oogmerk om 'er een vaste Schans te maaken, die hy begon aan 't hoofd van een Brug, welke hy had laaten slaan over de vaart, die 'er voorby loopt. Zyn Excellentie zondt eenige Ruitery, onder 't bevel van van *Gent* en *Bax*, vooruit derwaarts, en liet het voetvolk volgen. De eerste Bevelhebbers, daar komende, vonden grooten tegenstand, om dat de weg zo eng was, en de Ruitery zich niet genoeg kon uitstrekken. *Bax* wierd aan zyn been gekwetst, en daar sneuvelde veel volk en Paarden, schoon *Velasco* nog al zyn volk niet had, dat hy verwachtende was. Maar het voetvolk van *Maurits* daar by gekomen zynde, schoot zo ge-

weldig op het volk van *Velasco*, dat het in wanorde raakte, en doodde of kwetste meer dan 400 man, en kreeg 300 gevangenen, waar onder wel elf Kapiteinen, en meer andere Officieren waren, als ook onder dezen een van *Spinolaas* Maagschap. *Velasco* week met het overschot naar *Damme*, en *Maurits* verloor weinig volk.

Van toen af hielt hy zich bezig met *Sluis* in te sluiten, zo veel hem doenlyk was, vereenigende verscheiden posten door bruggen en schansen, in een land zodanig doorsneeden met Kanaalen, dat ze een doolhof scheenen uit te maaken. Nu lagen tusschen de *Zoute* en de *Zoete*, zynde twee Vaarbaare stroomen, waar van de een zout- en de ander zoetwater heeft, en die, kort by elkander, van *Damme* en *Brugge* naar Sluis loopen, 13 of 14 Vaandelen Spaansche Soldaaten, die zich daar verschansten. De Prins liet 'er eenig Geschut tegen planten, en zodanige beweegingen maaken, als of hy aldaar met geweld over de *Zoute* wilde zetten; maar een andere plaats, beneden de vyanden, uitgezien hebbende, liet hy daar, by laag water, zyne troepen te Paard en te voet doortrekken, en ze vervolgens recht op den vyand aanrukken, en wel met zo veel kloekmoedigheid, dat ze in der yl eenige spaansche verschansingen vermeesterden, waarop deze, met schrik en vrees bevangen, mede de vlucht namen naar *Damme*.

Dus voortgaande, en omtrent *Sluis* gekomen zynde, nam Prins *Maurits* zyne wyk aan 't westen van de Stad, en de Colonel *van der Noot* aan 't zuiden; de verdronken velden wierden met gewapende Schepen en troepen bezet, om alle toegangen toe te stoppen. De stadvoogd van *Sluis* was een Spaansch Overste, *Mattheo Serrano* genaamd, een Man van achting, maar die een kleine bezetting had, en niet bekwaam was om de Stad en de Schansen, die 'er waren te verdedigen, behalve dat hy ook weinig Mondkost en Oorlogsbehoeftens had. Hy verwittigde den Aartshertog van den staat, waar in hy was, en deze zondt hem 300 man, met belofte van hem terstond alles te zullen bezorgen, wat hem nodig was. Men zont hem ook in verscheiden reizen tot omtrent 1500 man, die gevolgd moesten worden van alles wat hem ontbrak, eer Maurits zyne Liniën voltooid had.

On-

Ondertusschen verlieten de Belegerden terstond alle hunne Schansen, behalve de *St. Joris-* of *Hasegats-* schans, die aan den mond van den Haven was, en onder 't bevel van Kapitein *Cordua* stondt. Doch deze de toebereidzelen ziende, van aangetast te worden, gaf zich over, trekkende daar uit met 130 man, op den 23 May. Deze Schans was voorzien met 9 Stukken Geschut, en 10 tonnen Buskruid. Doch de Commandant was een bedrieger, dewyl men by het uittrekken een Lond aangelegd had, om het kruid na zekeren tyd aan te steeken; het welk nog ter goeder uure ontdekt, en dus voorgekomen wierd, dat de Schans, niet met al wat 'er in was, in de lucht vloog. De Kapitein was reeds te verre om achterhaald te worden, anders zou het hem zekerlyk het leven gekost hebben. Zyn Exellentie stelde als Commandant daarin den Kapitein *Joost de Brucxsauls*; maar heeft ze na de overgave van *Sluis*, als onnodig, laaten Demolieeren.

De Prins alle de Steden en Schansen dan veroverd hebbende, sloeg zyn Leger voor *Sluis* neder, liet het beschansen, en de Kwartieren door bruggen aan elkander trekken. In den Haven vonden zy geen Schepen, dan een Fransch Schip met wyn, dat door 't schieten bedorven was. Wy oordeelen niet ongevoeglyk, om, voor dat we verder gaan, hier een korte beschryving van de Stad *Sluis* te laaten volgen.

Sluis is een Zeestad, drie mylen van *Brugge*, en vyf mylen van *Middelbrug* in Zeeland gelegen. Het was eertyds een goede en ryke Stad; maar door de Oorlogen en tweedracht der Bruggelingen haare magt en sterkte verlooren hebbende, is zy eindelyk die van *Brugge*, door zekere koop met den Landheer, onderdanig geworden. Zy heeft een der schoonste Havens van *Europa*, waarin wel 500 Schepen gevoeglyk inloopen en vry konnen liggen. Het is een sterke Stad met dubbele Graften; voorzien met een Kasteel, dat van de Stad afgescheiden is. Zy was oudtyds bewoond van zeker volk, dat van *Julius Cezar*, in zyne *Commentariën*, *Levacos* genoemd wordt; en dat in dien tyd, om zyne menigte van Schepen en Zeevaarend volk, by zyne gebuuren geducht was.

Vervolgens heeft zyn Exellentie de Stad Ingesloten met vier Legers of Kwartieren. In het eerste voerde hy zelf het bevel; in het tweede Graaf *Willem Lodewyk*; in het derde Graaf *Ernest*, en in het vierde de Heer *van der Noodt*.

Den 30 May zochten de belegerden wederom Levensmiddelen en buskruid in de Stad te krygen. Ten dien einde zondt men 1000 Slaaven van de Galeijen, welken zy tot allen dienst dwongen, om dat men de Galeijen toch niet gebruiken konde, met 500 Soldaaten over het verdronken Land, om een konvooy af te wachten, het welk van *Damme* zou komen onder geleide van *Barlaimond*, hebbende vier duizend Man te voet by zich, en veele Wagens geladen met Meel enz. *Maurits*, van dien aanslag verwittigd, sneedt het Convooi af, en versloeg 'er een gedeelte van. Zy, die gekomen waren, om het af te wachten, ziende dat het niet kwam, keerden weder naar de Stad te rug, uitgenomen 50 Slaaven, die by *Maurits* kwamen overloopen, en hem berichten, dat 'er in de Stad groot gebrek was. Hy liet *Barlaimond* nazetten, maar men kon hem niet achterhaalen, alzo hy langs een ander weg ontsnapt was; echter bragten die nog wel 120 Gevangenen mede, welke hem het voorgemelde gebrek verzekerden, zo dat hy besloot alle de toegangen tot de Stad wel te sluiten, en dezelve door den honger tot de Overgave te dwingen; zendende tevens de Ruitery dieper Landwaard in, om brandschattingen op te haalen. Het Leger aldus vastgeleid zynde, vertrokken de Gecommiteerden der Staaten naar *'s Gravenhage*.

Terwyl dit beleg aldus een tydlang verloopen moest, en de Prins verder zyne Batteryen gereed maakte, om de Stad te beschieten en te bestormen van over den Haven, liet hy, op advys van zyne Ingenieurs, een wonderlyke Stormbrugge toebereiden, die overdekt, en ter zyden beslooten was met schootvrye Schutzels tegen Musketkogels, tot zo lang dat ze gevoeglyk over den Haven kon gebragt worden. Dewyl nu met alle deze toebereidzels een langen tyd verliep, en hy nog dagelyks door de Overloopers van het gebrek in de Stad verstendigd wierd, bleef hy te vaster by zyn besluit, om ze uit te hongeren en dus *Spinola* te noodzaaken, om met zyne Galeyen van voor *Oostende* te komen ter ontzetting van *Sluis*, en de eerstgemelde Stad van de harde belegering te verligten.

Laat ons nu eens zien, hoedanig het tot dezen tyd toe in en voor *Oostende* gesteld was.

Den 1 January wierd al het Geschut van de Wallen gelost, en

men

men wenschte elkanderen een gezeegend nieuwe jaar, dat ook het laatste was. Na eenige dagen zag men de Copy van een Brief, door eenige overloopers gebragt, geschreeven uit *Antwerpen* aan een Generaal van des Aartshertogs Leger, luidende aldus:

„ Hier is tot nog toe goede hoop geweest, dat de *Geule* voor „ *Oostende* gedempt, of ten minsten met het Vlotwerk beslooten „ zoude worden: dan wy zien, dat alle kosten verloopen en tot „ niet gekomen zyn. Dit niettegenstaande is de hoop nog altyd „ goed; want de Overste Marquis *Spinola* heeft volkomen aangenomen, de Stad te vermeesteren en te winnen; en het schynt „ ook zo. Want zo haast hy aldaar het absolut Commandement „ heeft gehad, heeft hy terstond andere orde gesteld, en by de „ 600 Man afgedankt, zo Commandeurs, Conducteurs, Kapiteinen en Sergeanten, als andere Commissarissen en Bevelhebberen van den Koning en van den Aartshertog; hen rekening „ afeischende, bevondt hy, dat ze gehad hebben van ieder takkebosch 5 stuivers, en alles naar advenant, wat den oorlog „ aangaat. Om welke Dieveryen en kwaade toezicht, de Marquis anderen in de plaats heeft aangesteld, die de takken gezocht hebben een halven stuiver beter koop, welk regard in „ dit klein een groote merkelyke somme bedraagen heeft. Ik „ geeve een iegelyk in bedenken, wat het bedragen mag op het „ onderhoud van eene zo langduurige en zwaare belegering.

„ Die van Vlaanderen deze goede Ordinantie ziende, hebben „ ingewilligd een Contributie van 12 duizend Gulden daags, „ daar in gereekend alle Oorlogsbehoeften, Vouragie, Service, „ en andere materialen.

„ Ook is goedgevonden, dat men nog vyf nieuwe Schanssen „ voor *Oostende* zou aanleggen, waaraan alreeds begonnen is te „ arbeiden.

„ Voorts word wederom gereedschap gemaakt, om de Stad „ nogmaals gelykerhand aan te tasten en te bestormen; en al „ het volk dat in Braband in Kempen leidt, zal mede voor Oostende in 't Leger komen.

„ Zo is ook den Soldaaten generaalyk beloofd, dat, zo haast „ de stad zal over weezen, dan volgen zal alle oude rekening „ tot een penning toe. Waardoor zy zeer gecourageerd worden; daar en boven vrye Paspoort voor de genen, die vertrekken willen.

„ Ook

„ Ook heeft men, zo te *Nieuwpoort*, als te *Brugge*, *Gend*, en
„ op andere plaatzen, verscheiden Konstige werken gemaakt,
„ en onder dezen veele stukken Geschut van Hout, een vadem
„ lang, en met yzere banden beslagen; van welke Instrumen-
„ ten ieder Soldaat een zal konnen draagen ter plaatze daar het
„ noodig zal zyn, en zal geladen worden met nagelen van twee
„ hoofden, en ieder Stuk zal op zyn hoogst maar tweemaal afge-
„ schooten worden; zo dat men in korte dagen wel wat wonders
„ hooren mogt.

„ In somma, dat 'er goede hoop is, en gantsche geene mee-
„ ning om het Leger voor *Oostende* op te breeken, en de Stad te
„ verlaaten, het ga zo het wil; alzo het zelve nog onlangs in een
„ generaale Vergadering besllooten is, in presentie van de voor-
„ naamste Officieren van het gantsche Leger; waarin onder an-
„ deren discoursen voorvielen, en zyne Hoogheid de Aartshertog
„ *Albertus* vraagde, hoe lang *Parma* wel voor *Antwerpen* gelegen
„ hadde, en als hem geäntwoord wierde, 18 Maanden, zeide hy,
„ dat is geen 18 jaaren, al zouden wy zo lang voor *Oostende* bly-
„ ven liggen, zo willen wy meester van de Stad zyn, al zou al de
„ magt des Konings moeten bygezet worden.

„ Ook komen nog wel 14 duizend Spanjaarden en Italiaanen
„ af, waartoe alles gereed gemaakt word, als Wambuizen, Broe-
„ ken, en andere nooddruftigheden des Lichaams*.

„ Zo dat het schynt, dat de Kryg eerst beginnen zal, en dat
„ 'er geen Kosten noch menschen zullen gespaard worden, noch
„ op geenerleie elende der menschen gezien zal worden, op
„ datwy eenmaal ten langen lesten van dezen bloedigen Oorlog
„ mogen verlost worden; dat God wil geeven Amen!

Hieruit konden die van binnen Oordeelen wat 'er gaande was, en hoe de zaaken geschapen stonden. En schoon men zomtyds zou konnen denken, dat dit eén looze brief was, bleek het echter aan verscheiden omstandigheden, dat de zaak niet verzierd was. Want den 7 January deeden acht Waaghalzen of Vrywilligers een Uitval uit de Stad, en bragten een Corporaal met twee Soldaaten gevangen binnen: welke gevangenen bekenden, dat, volgens den inhoud van gemelden brief, hun Leger binnen acht dagen

* Dit geeft niet onduister te kennen, dat ze half naakt zouden overkomen.

slagen versterkt zoude worden met 50 Vaandelen Voetvolk en 1604.
zeven Cornetten Ruiters; mitsgaders dat ze den Aartshertog zelf ook dagelyks in 't Leger verwachtende waren. Waaruit niet anders te besluiten was, dan dat de Vyand eerlang de Stad van allen kanten met geweld zoude aantasten, en bestormen. Weshalve die van de Stad alle mooglyke toebereidzelen maakten, om den Aartshertog wel te ontfangen.

Den 10 kwam 'er een Italiaan in de Stad overloopen, die verklaarde, dat de Vyand voorgenomen had om in den eersten duisteren nacht te stormen, en dat wel voornaamlyk op de Stads Halve maan over de *Geule*. Ook zeide hy, dat de Vyand een geweldige Stormbrug had laaten maaken, die zy *Ponte di Torgone* noemden, anders den *Helwagen*. Welke Stormbrug zy van meening waren te brengen aan de voorsz. halve Maan, en die alzo met geweld te overvallen. Deze *Helwagen* was 10 treden lang, zestien breed, en voorzien met vier metaale Raderen of wielen, welken ieder, zo men zeide, gekost hadden, 300 Dukaten. Voorts was het fatzoen van dezen Wagen gelyk een Lyndraajers Schraag, waar aan van achteren een Houtenbrug vast was, liggende op dwarsbalken. In 't midden was een groote Mastboom ter hoogte van 50 treden, van boven met twee vleugelen kruis wyze met twee rollen of Katrollen, om de brug op te haalen, die zeer digt gevlochten was van Kabel Touwen, en tot boven aan den Mast reikte; zo dat men die Brug ophaalen en nederlaaten kon, om 'er een rei van 10 Mannen te laaten over gaan, en dan over de graft nedergelaaten zynde, de Schansen of Forten te bestormen.

Om nu dezen Wagen aan te brengen, wierden twee Ankers uitgebragt omtrent de Stad of het Fort, dat men aantasten wilde, en vast gemaakt aan sterke Kabel touwen, welke eene einde aan de Ankers, en het ander aan de Wagen-Brug vast was, en dan op ieder zyde 20 paarden, die den Wagen ter bestemder plaatze moesten brengen. Deze aanslag oordeelden de Belegeraars zeer goed en kostelyk; maar die van *Ostende* dit spul ziende, lachten daarom, en stelden daartegen eenige Metaalen Slangen, die veel schriklyker waren dan die van 't hoofd van *Meduza*, zo dat al de kosten van zulk een Wagen vergeefs waren.

Hier zullen wy de belegering van *Ostende* een tydlang laaten

 be-

berusten, en wederkeeren naar *Sluis*. De Marquies *Spinola* was zo wel gevorderd voor *Ostende*, dat de Aartshertog geloofde, dat hy alleen bekwaam was, om *Sluis* te redden. Maar die schrandere Man maakte zwaarigheid, om zich in eene zo moeilyke Onderneeming in te laaten. Hy oordeelde, dat de Spaansche troepen niet talryk genoeg waren, en dat, schoon zy dat al waren, *Maurits* zich reeds zo wel geplaatst en voor de Stad versterkt had, dat men 'er hem niet van daan zou konnen jaagen. Vooral vreesde hy, dat hy in deze Onderneming gewikkeld zynde, in 't veroveren van *Ostende* missen mogt, om dat men zyn Leger, daar voor liggende, al te veel verzwakken moest. Doch de Aartshertog volstrekt begeerende, dat hy 't ontzet van *Sluis* onderneemen zoude, zo bad hy hem, dat hy de voornaamste hoofden der Belegering mogt mede neemen, op dat hy alleen den Uitslag niet zou behoeven te verantwoorden. Dit hem toegestaan zynde, liet hy voor *Oostende* zo veele troepen als 'er noodig waren om de Werken te verdedigen tegen de Uuitvallen der Belegerden; waar by hy nog eenigen der Muitelingen voegde, die men inmiddels te vrede gesteld had, gelyk wy straks zullen melden.

Spinola dan ging op marsch met zes duizend man te voet, en twee duizend te Paard, om *Sluis* te ontzetten; tevens medeneemende 10 Stukken Geschut, en veele Leeftocht, om die, indien het mooglyk ware, in *Sluis* te brengen, welker Stadvoogd alrede betuigd had, dat hy genoodzaakt zou zyn zich over te geeven, om niet van honger te sterven. *Spinola* rukte dan zo spoedig als hy konde naar *Damme*, en Legerde zich vervolgens by *Lapschuur* op de kromte van een Dyk, met oogmerk om het aan dien kant liggende Leger van zyn Excellentie van daar te doen verhuizen door zyn Geschut; maar de tegen batteryen deeden ook zo goede werking, dat 'er in dien nacht veel volks sneuvelde, en het hem aldaar niet lukken wilde. Vermits hy nu evenwel ergens met geweld zocht door te breeken, om aan de Stad te komen, liet hy een aanval doen op het kwartier van Graaf *Willem*, denkende dien by nacht te overvallen, en dat de Belegeraars aldaar het minste op hunne hoede waren: doch die aanslag mislukte hem insgelyks; want hy wierd 'er zo wel ontfangen, dat hy met veel verlies aftrekken moest, en veel krygs-

gereed-

gereedschap achterlaaten; hebbende alleenlyk eenige Paarden, die in de Weide liepen, medegenomen.

Na deze vergeefsche poogingen trok hy in stilte langs *Aardenburg* naar de Schansen van *Catharina* en *Philippus*, waarin weinig bezetting lag, en deze ingenomen hebbende, begaf hy zich op een Dyk in 't kwartier van Kapt. *Imbyse*, laatende aldaar een loos alarm maaken, om dus met zyn volk de rivier van *Oostburg* te passeeren, en in *Cadsand* te vallen, alwaar men hem diets gemaakt had, dat de schansen zo veel niet versterkt waren. Maar Prins *Maurits*, van zyne overkomst verwittigd, had intusschen Graaf *Willem van Nassau* met een goede versterking derwaarts gezonden, als ook den Heer van *Sminten* met veele oorlogsbehoeftens, die hy vreesde dat 'er ontbreeken mogten; blyvende zelf zo lang aan den Pas van *Cadsand*, tot dat de Vriezen, Engelschen en Franschen aangekomen waren. Dit volk onder Graaf *Willem* was zeer begeerig, om den Vyand te ontfangen. *Spinola* was voorneemens des nachts aldaar aan te komen, om het Staaten Volk te overvallen; maar verscheiden zwaarigheden, die hy eerst te boven moest weezen, verhinderden hem zulks, zo dat hy eerst by dag kwam. Hierop liet hy zyne vyanden dapper aantasten, en had het volk van *Maurits* reeds uit de halve Maan aan 't water, tusschen *Cadsand* en *Oostburg*, doen wyken tot op den Dyk by de twee Redouten, alwaar hy 't eerst door de Wachten gekeerd wierd, en vervolgens door Graaf *Willem*, die daar aankwam: maar aan den kant van 't lage water deedt hy 't meeste geweld, zo dat gemelde Graaf *Willem* hem niet langer zou hebben konnen tegenhouden, ten ware de Colonel van *Dorth* toeschoot, die een dapperen tegenstand deedt, tot dat hy aan beide armen gewond was, en genoodzaakt het slagveld te verlaaten. Dus had *Spinola*, schoon hy geen volk spaarde, echter door de dapperheid zyner Spaansche Soldaaten, die zich gesloo-ten houdende, geen hagelbui van Kogels schroomden, groote apparentie van in *Cadsand* door te breeken: doch op dien tyd kwam Prins *Maurits* zelf met eenige Compagniën van het Vriessche Regiment, onder het bevel van den Veldoverste *Julius van Essinga*, desgelyk de Heer van *Termes* met wel 40 Fransche Edelen, benevens veele andere Compagnien van Engelschen en Franschen, onder *Castillon*, om Graaf *Willem* te ondersteunen.

 Hier

Hierop viel 'er een hevig gevecht voor, waarby aan Weerskanten veel volk ſneuvelde, en men noodzaakte *Spinola*, dat hy met verlies van wel 400 man, en ruim zo veel gekwetſten, moeſt aftrekken. Hier ſneuvelde onder veele andere voornaame Heeren van *Spinolaas* volk, de jonge Marquies van *Rentby*, die in den bloei zyner jeugd, en een Zoon van *Montigny*, Markgraaf van *Rentby*, was; en onder de zwaar gekwetſten was de Colonel *Borgia* enz. Dit Gevecht geſchiedde op den 17 Auguſtus, en na dien mislukten aanſlag keerde *Spinola* weder te rug naar *Oſtende*, waar voor toen de Aartshertog zeer bekommerd begon te worden, vreezende dat Prins *Maurits*, na de verovering van *Sluis*, met zyn Leger, dat niet veel geleden had, komen mogt om het beleg met geweld op te ſlaan. Om dien aanſlag voor te komen, dien de Prins waarſchynlyk nooit in overleg genomen had, liet men alle toegangen, langs welken hy van *Sluis* zou hebben konnen komen, bezetten en verſterken: boven al verſterkte men *Damme* en de Schans *Blankenburg*, die op den weg van *Sluis* naar *Oſtende* lagen.

Laat ons nu eens wederkeeren tot de Gemuitineerden, of het zogenaamde Esquadron, die, als we gezegd hebben, intuſſchen met den Aartshertog waren vereenigd; zo ſtaat ons dan vooreerſt te melden, dat, wanneer de Staaten der Vereenigde Nederlanden den voorgemelden tocht in Vlaanderen beraamd hadden, met die van Esquadron, (toen eerſt wedegekeerd uit Wesphalen, daar zy zo vreeslyk, in weerwil van 't geſloten Contrakt met de Staaten, huis gehouden hadden, gelyk door ons gemeld is) overeengekomen waren, om met het Staaten volk een inval in *Braband* en *Henegouwen* te doen, met 900 Ruiters en 600 Schutters te voet, verzeld van 15 Vaanen van Prins *Maurits* Ruitery, met 3 ſtukken Geſchut, onder het geleide van den Droſt van *Zalland*. Volgens deze overeenkomſt zouden zy door 't Land van *Luik* in *Braband* trekken, om het volk van den Aartshertog te beletten, dat het niet zo menigvuldig afkwam in *Vlaanderen*. Ook beloofden de Gemuitineerden alle de Dorpen in *Braband* te brandſchatten, waar van de eene helft voor hun, en de andere helft voor de Staaten zou weezen, om de koſten van den Oorlog goed te maaken.

Wanneer nu ingevolge deze Reſolutie der Staaten Ruitery den

19.

19 April in 't Land van *Kessel* aan de *Maas* gekomen was, rukten de Gemuitineerden den 21 uit de Stad *Grave* met hun Geschut, en den weg door het Land van *Kuik* neemende, kwamen zy by den Drost van *Zalland*, en toogen voorts in verscheiden troepen naar *Mazeyk*, *Stockem*, *Tongeren* en *Thienen*. Maar vóór dat ze nog uit *Grave* togen, was hen heimelyk en onder de hand van wegen den Aartshertog aangeboden de betaaling van drie vierde deelen van hunne achterstallen, mits dat zy het eene vierden deel zouden kwytschelden, voor het gene zy geroofd en geplonderd hadden; zullende de betaaling prompt geschieden, na dat de afrekening was gemaakt: waartegen zy zouden restitueeren de Kasteelen van *Hoogstraaten* en *Karpen*, benevens het Geschut van *Erkelens*; doch de gemelde Kasteelen zolang behouden, tot dat alles voldaan was. Zy gaven daar op ten antwoord, dat ze volle betaaling begeerden, en tot hunne verzekering de Steden *Mastricht*, *Venlo* en *Roermond*, benevens de Graaf van *Fontanay*, *Estevan de Ivarra*, en Don *Alphonsus d'Avalos*, als Gyzelaars; tot dat alles volbragt was, waar na zy de gmelde Restitutie zouden doen.

Tot deze onderhandeling met de Gemuitineerden was de Aartshertog om twee redenen genoodzaakt; eerstelyk, om den gevreesden inval uit *Vlaanderen* in *Braband* voor te komen, en ten anderen, om dat 'er te *Gemblours* wel 800 Spanjaarden waren, die ook de Muitery in 't hoofd hadden, en zich by die in *Grave* wilden voegen.

Terwyl men nu met deze Onderhandeling nog bezig was, gingen de Gemuitineerden met der Staaten volk vast voort, en wel uit een zekere Staatkunde, om daar door hunne volle betaaling des te eer te krygen. Zy kwaamen den 28 April des nachts voor *Thienen*, en schoon de Oversten der Staaten gaarne gezien hadden, dat ze dit Steedje op de zwakste plaats mogten aantasten, volgden zy echter hun eigen zin; hechtende een Petart aan de Poort van de Voorstad, floegen die open, en plonderden al wat 'er in was. Ondertusschen hadden die van binnen zich zo wel in staat van tegenweer gesteld, dewyl Graaf *Frederik* in de Stad gekomen zynde, op alles goede orde gesteld had, dat ze toen tegen de Stad niets konden uitvoeren, maar met verlies van 30 Man en veele gekwetsten moesten aftrekken. Zy losten wel eeni-

eenige Kanonschooten op de stad, maar ook te vergeefsch, waarby nog een Stuk Geschut barstte.

Van hier dan aftrekkende kwamen zy des avonds te *Hanuit*, alwaar zy den 29 April voor den dag nog in rukten, en eenige dagen bleven uitrusten; maar zy begeerden de omleggende Dorpen volstrekt niet te brandschatten, schoon ze zulks beloofd hadden. Dit was wederom een soort van List; want zy wilden, terwyl men in onderhandeling was, de misdaaden niet grooter maaken. Dus konden de 15 Vaanen Ruiters der Staaten ook niet anders doen, ten ware zy met de Gemuitineerden zelfs in twist wilden komen, het welk hunne orde niet mede bragt. Ook kreegen zy, nog te *Hanuit* zynde, bericht, dat Graaf *Herman van den Berg*, met nader opening nopens het accoord, in de *Grave* was geweest, om hunnen verderen inval voor te komen; derhalve zochten zy, Gemuitineerden, allerhande uitvluchten om geen molest meer te doen, en de tyd uit te rekken. Want door den Ritmeester *du Bois* en den Drost van *Zalland* aangemaand zynde om voort te trekken, en in *Henegouwen* te dringen; zeiden zy, dat hun zulks onmooglyk was te doen, dewyl het Geschut niet dan zeer langkzaam was voort te krygen, en diergelyke uitvluchten meer: echter durfden ze hun oogmerk, om geen vyandschap meer te pleegen, nog niet ontdekken, als konnende nog niet weeten, of het accoord van verzoening en volle betaaling getroffen zou worden, of niet.

Dewyl 'er nu evenwel iets gedaan moest worden, bedachten zy eene andere vond, zeggende, dat men van *Hanuit* naar *Hoey* aan de *Maas* gaan, en het Geschut daar laatende, aldaar de *Maas* passeeren zou; zoekende alzo het volk op den Luikschen bodem te brengen, en voor eenige dagen van *Braband* af te wenden, op dat de Onderhandeling niet mogt verhinderd worden.

De Oversten der Staaten niet anders konnende, moesten zulks inwilligen: doch zy merkten naderhand maar al te wel, dat de Gemuitineerden die van *Hoey* zelfs lieten waarschouwen, van hunne Poorten niet te openen, op dat ze een voorwendzel van ontschuldiging wegens dit uitstel mogten hebben. Het geschiedde ook alzo: Want den 5den May voor *Hoey* komende, weigerden die van de Stad de Poorten te openen, waardoor de voortgang en dat voornemen gestuit was. Van hier dan wederomkeerende langs

langs een anderen weg, naderden zy eindelyk met kleine dagreizen het Land van *Henegouwen*; doende onderwege niet anders dan hunne achterstallige Contributien uit te schryven, zonder iets meer; zo dat het Staaten Volk naauwlyks de kost konde krygen, en zy, die iets buiten af zochten op te haalen, wierden doodgeslaagen. Dus kwamen zy den 10 May in *Henegouwen* tusschen *Binche* en *Bergen*; en toen begonnen zy plat uit te weigeren verder te gaan; weshalve de Overste *du Bois* daar van bericht gaf aan Prins *Maurits* in *Vlaanderen*. Alleenlyk verkreegen zy van 't Esquadron zo veel, dat ze daar eenige dagen bleeven stil liggen, het welk alle de omliggende plaatzen in grooten schrik bragt, en zo veel kwaads deedt, dat des Aartshertogs Ruitery en ander Krygsvolk niet uit *Braband* naar *Vlaanderen* durfde trekken, uit vreeze van nagevolgd of afgesneeden te worden; het welk de zaaken van den Prins nog iets bevorderde.

Terwyl ze nu op dezen tocht waren, en hier by *Binche* stil lagen, hadden Graaf *Herman*, Bisschop van *Roermond*, en *Guerrera*, Kastelein van *Gendt*, met de Bevelhebbers en Raad van 't Esquadron te *Grave* het accoord getroffen, op Conditie, dat vergeeven en vergeeten zou zyn al wat 'er te vooren geschied was; dat ze ten vollen zouden betaald worden van hunne achterstallige gasiën en 't groot Servies, behoudens dat zy, die in Nederland gediend hadden hun klein Servies en vouragie zouden quitteeren; dat ze de Stad *Roermond* tot verzekering, en den Graaf van *Fontenay*, Don *Guerrera* en Don *Alonzo d' Avalos* tot Gyzelaars zouden hebben; dat zy daar en tegen *Hoogstraaten* en *Karpen*, nevens het Geschut van *Erkelens*, zouden restitueeren; en dat, terwyl hunne afrekening opgemaakt wierd, de Aartshertog het voetvolk 12 en de Ruitery 24 stuivers daags zoude geeven, hen telkens acht dagen vooruit betaalende, of dat ze by foute van dien zulks by Contributie mogten ophaalen, en hunne Poorten mogten openen voor alle de genen, die hen zouden willen toevallen.

Deze Conditie door den Aartshertog bevestigd zynde, en die van 't Esquadron by *Binche* daar tyding van krygende, trokken zy den 19 May te rug, en kwamen den 22 by *Tongeren*, alwaar zy van het Staaten volk afscheidden, dat den weg naar *Breda* insloeg, en zy vertrokken naar de *Grave*.

Hierop

Hierop zonden de Staaten en Prins *Maurits* den 27 May de Heeren *van Gryze* en *Hardenbroek* naar de Stad *Grave*, om toe te zien, dat die van 't Esquadron geen uitvluchten maakten, om die Stad weder over te leveren tegen *Hoogstraaten* en *Karpen.* Maar men moet bekennen dat de Muitelingen daar omtrent edelmoedig gehandeld hebben; want zy zonden zelfs Gedeputeerden aan Prins *Maurits*, om hem dank te zeggen voor alle beleefdheid aan hen beweezen; mitsgaders aan de Algemeene Staaten in *'s Gravenhage*; welke Gedeputeerden aldaar den 2 Juny hunnen last plechtig volbragten, beloovende hun Contrakt in alles te zullen volbrengen, en dus affcheid genomen hebbende, namen zy den Marquis *Malespina* en *Ferdinand Lopes*, hunne Gevangens, die zy daar gelaaten hadden, mede en vertrokken.

Den 6 Juny werd het Kasteel van *Karpen* aan des Aartshertogs troepen overgeleverd, en des anderen daags *Hoogstraaten.* Den 9 verlieten die van 't Esquadron de Stad *Grave*; en dus wierden de beloften wederzyds volbragt, waaraan men eerst grootelyks getwyffeld had, om dat zulk een ruwen hoop niet veel te vertrouwen was. Prins *Maurits* had 'er ten minste zo veel by gewonnen, dat hy zyn Leger voor *Sluis* bevestigen kon, voor dat de Aartshertog zyne magt uit *Braband* konde trekken.

De meermaals genoemde Gemuitineerden, hebben vervolgens den Aartshertog nog gediend in Vlaanderen 2000 sterk, toen men het ontzet van Sluis trachtte te onder neemen, gelyk wy hier voorens bericht hebben; maar ook vinden wy, dat 'er veelen, na dat ze hun geld ontfangen hadden, wegliepen; zommigen gingen naar huis, anderen verliepen uit vrees voor straffe, en wederom anderen namen dienst onder Prins *Maurits*, en hebben zich in 't vervolg zeer wel gekweeten.

Inmiddels was de Hongersnood in Sluis dermaaten toe genomen, dat die van binnen de Slaaven niet meer konden voeden, en deze bygevolg gedwongen waren hun eigen kost te zoeken op de rondsom gelegen Verdronken Landen; alwaar zy zeker kruid, *Soutenelle* genoemd, uitgraven en plukken moesten, om het leven te behouden, als hebbende in veele dagen geen brood geproefd.

Den

Vervolg van 't voorgevallene in den Jare 1604.

Den 18 Augustus, na dat die van *Sluis* de nederlaag van hun ontzet vernomen hadden, begonnen zy van Verdrag te spreeken, en verzochten ten dien einde een stilstand van Wapenen, tot dat ze des Aartshertogs raad deswege zouden gehoord hebben: maar zulks werd hen afgeslaagen; zo als ook het verzoek om alle hunne Galeijen, Geschut en Slaaven te mogten afvoeren: want zyn Excellentie liet hen weeten, *dat ze den eersten dag, zich overgevende, met wapenen en bagasie zouden aftrekken, doch langer wachtende, op den tweeden dag alleen met Zydgeweer, en op den derden zou het aan zyn genade staan.*

Die van binnen dit vernomen hebbende, verzuimden geen tyd, maar zonden terstond den Kapitein *Lippin*, als Gecommitteerde, aan den Prins; waarop na eenige onderhandelingen het volgende Accoord wierd getroffen.

„ 1. Dat alle Geestelyke persoonen zouden uitrekken met hunne Kerkelyke gereedschappen, goederen en huisraad.

„ 2. Dat de Gouverneur *Serrano*, en de Kapteinen en Officieren, nevens het volk van Oorloge, mitsgaders de Kapiteinen der Galeijen en 't Scheepsvolk vertrekken zouden naar de Stad *Damme*, met hunne wapenen, Vaandelen, slaande Trommen en brandende Lonten; en dat men hen Schepen daartoe bezorgen zou, mits dat ze Gyzelaars zouden achterlaaten.

„ 3. Dat de Gouverneur en de Heer *Aurelio Spinola* in handen van Gecommitteerden zouden stellen alle de Galeijen, Barken en Fregatten, Geschut, Buskruid en alle Ammonitie, zonder eenig bedrog enz.

„ 4. Dat alle de Slaaven, geene uitgezonderd, in vryheid zouden gesteld worden, om te mogen gaan waar zy willen.

„ 5. Dat alle Gevangenen van wederzyden, zonder randzoen, zouden los gelaaten worden; als mede dat de Gouverneur en *Spinola* zouden bezorgen dat de Kapitein *Say*, gevangen met eenig Scheepsvolks door die van *'s Hertogenbosch*, en de Kapitein de *Raad* met de zynen, gevangen op het Kasteel van *Wouw*, als mede drie Schippers van *Breda*, gevangen binnen *Gent*, al te zamen vry en ontslaagen worden, mits betaalende een maand gasie: waar voor hy *Spinola* zyn persoon

„ zou verbinden, om zich weder gevangen te geeven by foute
„ van dien.

„ 6. Dat niemand zou worden gemolesteerd om Schulden,
„ die de Burgers aan den Gouverneur en anderen ten achteren
„ zouden moogen weezen, op belofte van den voornoemden
„ Gouverneur, dat zy ten vollen betaald zouden worden binnen
„ Brugge.

„ 7. Dat alle Officieren en Veadores ook zouden mogen ver-
„ trekken met hunne papieren, zonder eenige Stads Registers.

„ 8. Desgelyks zouden mogen doen de Commissarissen van
„ de Vivres, de Admiraliteits Heeren enz.

„ 9. Dat de Gouverneur nog dien avond het Kasteel zou o-
„ verleveren, om 'er 200 Man van zyn Excellentie Prins *Mau-*
„ *rits* in te leggen.

„ 10. Dat op morgen 't garnizoen uit de Stad zou vertrekken.
Aldus gedaan in 't Leger voor Sluis den 19 *Augustus* 1604.

Des anderen daags trokken de Spanjaarden, tusschen de 3 en 4000 Man sterk, en wel gewapend, uit de Stad, benevens wel 1400 Slaaven, meest Turken, en voorts anderen, die alle in vryheid gesteld wierden, en van welken eenigen by de Spanjaarden bleeven, anderen namen dienst, veelen begaven zich naar Vrankryk en Engeland; doch uit Engeland kwamen ze meest weder in Holland, en wierden met een Schip naar *Barbaryen* gezonden. Hunner veelen hadden in Sluis in langen tyd geen brood gegeeten, en zich gevoed met oude schoenen, Laarzen en Parkement gekookt, en met het voornoemde kruid *Soutenelle*, en dergelyke. De Honden, Katten en Rotten waren lang verteerd geweest; waaruit men kan nagaan, dat die van *Sluis* het niet veel beter gehad hebben, ten aanzien van den Hongersnood, dan voor dezen die van *Leiden*.

Men vondt in de Stad omtrent 70 stukken Metaal en Yzer Kanon, behalven dat van de Forten, benevens 10 of 11 Galeijen met hun toebehooren, het welk geen geringen Buit uitmaakte; hoewel de Galeijen meest gezonken lagen onder water.

De Algemeene Staaten en Prins *Maurits* stelden terstond den Prins *Fredrik Hendrik*, jongste Zoon van Prins *Willem* den I. aan tot Gouverneur van *Sluis*, en den Heer *van der Noot* tot zyn Luitenant, die ook zyn residentie aldaar nam.

Voorts

Voors wierd door Prins *Maurits*, met goedvinden van de Algemeene Staaten, orde gegeeven om *Sluis* en 8 of 9 schansen, daar omtrent liggende, te versterken, zo als ook de Stad *Yzendyk* met vyf Bolwerken, en het beschansen van een hoogen Polder, om daar eene onverwinlyke plaats te maaken, zo groot als een Stad, of als een ander *Ostende*.

Eer wy nu tot de gevolgen van die lang belegerde Stad overgaan, moeten wy nog zeggen, dat voor Sluis ziek geworden en gestorven is Graaf *Lodewyk Gunther van Nassau*. Hy was getrouwd met de Weduwe van den Graaf van *Valkenstein* en *Broeks*; en hy was de zoon van Graaf *Jan den Ouden*, en Broeder van *Willem* en *Ernest van Nassau*; zynde nog een jong en dapper Heer, die veel dienst gedaan had, en van een ieder zeer beklaagd werd. Ook was zyn Excellentie, benevens veele andere Officieren en Soldaaten, geduurende dit Beleg, ziek geweest; van welke laatsten ook veele gestorven zyn. Men schreef de oorzaak van deze ziekte toe aan den gestadigen regen, die geduurende dit Beleg gevallen was.

De Algemeene Staaten, door het bezit van *Cadsant*, van *Sluis*, *Yzendyk*, enz. nu middelen hebbende om den Oorlog in *Vlaanderen* over te brengen, en dus buiten hun Land te voeren, oordeelden dat zulks het verlies van *Ostende* rykelyk kon vergelden.

Wy hebben in onze voorigen alle byzonderheden nopens het beleg dezer Stad van tyd tot tyd mede gedeelt, en zullen alleenlyk nog zeggen, dat de halstarrigheid van weder zyden, hetzelve zo lang heeft doen duuren, te weeten van den 5 July 1601, tot den 20 September 1604, en alzo 3 jaaren en ruim 2 Maanden. Dus was het voordeel, dat ieder party daar van te wachten had, niet op te weegen tegen de groote Kosten, die van de zyde der Staaten meer dan 4 Millioenen Guldens beliepen, en dezelve zyn van de zyde des Aartshertog geenzins minder geweest.

Laat ons nu den verderen uitslag en de overgave van deze gebeukte Stad eens wat nader beschouwen. *Spinola* dan voor *Oostende* wedergekeerd zynde, na zyne mislukte Onderneeming, prangde die Stad zo krachtig als het hem mogelyk was. Hy liet Mynen springen, hevige stormen loopen, veel aarde het onderste boven werpen, en drong den Belegerden in een zo enge plaats,

dat het onmogelyk was langer tegenstand te bieden.

Na den Colonel *Huchtenbroek*, die den Gouverneur *Dorp* was opgevolgd, kwam 'er *van Gistelen* in als Stadvoogd; doch deze in Maart gesneuveld zynde, volgde de Colonel *Jan de Laan*, die het zelfde Lot ontfing. Hierop hadden eenige Kapiteinen het bevel, tot dat de Colonel *Uitenhove* gezonden wierd, die 'er gewond uitging. Dus bleef de Stad eenigen tyd zonder Gouverneur, tot dat de Heer *van Marquette* den 10 Juny daar binnen kwam.

Onder deze gemelde Bevelhebbers deeden de Belegerden alles wat zy konden, om den Belegeraars den grond te betwisten. Zy deeden veele uitvallen, en hernamen dikwyls het gene men hen ontnomen had. Het geschut van den Vyand wierd vernageld, zyne Mynen ondekt, waar door de Soldaaten menigmaal van wederzyden in de lucht vloogen, en begraven wierden onder de aarde der gesprongen Mynen. Eindelyk stak er den 22 Augustus een sterke wind op uit den Noordwesten, die, door het hooge water, veel schade aan de Belegeraars toebragt en niet minder aan de Belegerden, welkers nieuwe Werken tegen 't geweld der Zee niet bestand waren. Alles was reeds van buiten ingenomen, en 't scheen onnut of liever bederflyk te zyn voor de Staaten, den weinigen grond, die 'er nog overig was, en waarop men eenige Werken had gemaakt om den vyand op te houden, langer te betwisten. Men noemde die enge plaats, welke nog overig was gebleeven, *het Nieuwe Troje*, om den vyand te bespotten, en hem te doen verstaan, dat hy zo veel tyd voor die Stad zou verslyten, als de *Grieken* weleer gedaan hadden, om *Troje* te winnen.

De Staaten en *Mauritz* onderrusschen te *Sluis*, alwaar zy in September vergaderd waren, onderrichs zynde van den staat waar in 't beleg was, beslooten, na dat ze de zaak rypelyk overwogen hadden, dat het beter was de Stad over te geeven, dan ze met geweld te laaten inneemen. De Kosten om die te beschermen waren onnoemlyk, en nog smertelyker het verlies van zo veele braave oorlogshelden, die daar sneuvelden. De nieuwe Werken, die 't nieuwe *Troje* bedekten, waren niet in staat om den Winter uit te staan. Het Leger van *Spinola* was al te wel versterkt, en alle de toegangen te zorgvuldig bewaard, om het be-

beleg met geweld op te slaan. Daar en boven kon de Stad, als men ze al verlost had, echter van geen groote nuttigheid weezen, ter oorzaak van de veelvuldige vyandelyke Schansen, daar ze mede omringd was, enz.

Dit alles in aanmerking genomen zynde, besloot men orde aan den Heer *van Marquette* te zenden, om de Stad over te geeven op de beste Voorwaarden, die hy bedingen kon.

Achtervolgens deze orde heeft de Gouverneur, vreezende dat de Zee met Stormwinden in den Winter hem hinderlyk zou weezen, een Krygsraad belegd, en goedgevonden eenige dingen uit de Stad weg te scheepen, als naamlyk het meeste Kanon, de Ammonitie, het overschot der Leeftocht, en de onnutte persoonen, als *Predikanten*, *Ingenieurs*, *Overloopers*, en *Bosschieters*. Na dit alles, zo veel als mogelyk was bezorgd te hebben, zondt hy twee Kapiteinen, te weeten *Achthoven* en *Gelder*, om met den Markgraaf *Spinola* te handelen wegens de overgave der Stad *Oostende*: deze in 't vyandelyk Leger gekomen zynde, verzochten, dat 'er van hunnent wege twee andere Gecommitteerden naar de Stad gezonden mogten worden; waarin *Spinola*, die mede het einde der belegering met smarte verwachtte, ten eersten consenteerde, en twee Officiers in de Stad zondt.

Deze Gecommitteerden in onderhandeling getreeden zynde, hebben eindelyk, na menigvuldige gesprekken, en debatten over en weder, het Verdrag wegens de overgave der Stad getroffen, bestaande in de volgende pointen:

„ I. Dat de Kerkelyke persoonen zullen mogen uittrekken met „ hunne goederen en meubelen, in alle vryheid, zonder eenige „ verhindering of beletzel.

„ II. Dat de Gouverneur, Kolonellen, Kapiteinen, en al het „ volk van Oorloge, van wat qualiteit of Conditie dezelven zyn, „ zo binnen als buiten de Forten; als mede de Kapiteinen van de „ Oorlogschepen, met hunne Officieren, Schippers en Soldaaten, „ vry en onverhinderd zullen mogen vertrekken, zonder hen lie„ den om eenige oorzaak, het zy ze aan de zyde van hunne Hoog„ heden gediend hadden, of anderzins, te mogen arresteeren of op„ houden: maar dat ze vry zullen mogen vertrekken met alle de „ Schepen zo gelaaden als ongelaaden, naar Vlissingen, met hun„ ne wapenen, vliegende Vaandels, slaande trommels, brandende

„ Lon-

„ Lonten, Kogels in den mond, met alle hunne bagasiën; en zo „ dezelve niet genoeg van Schepen mogten voorzien zyn, om de „ gemelde bagasiën of eenige zieken te transporteeren, hun tyd „ zal vergund worden, om dezelve te mogen laaten komen, als „ de wind en de gelegenheid zulks zal toelaaten, en die dan ook „ weder vry en vrank zullen mogen vertrekken.

„ III. Dat den voornoemden Gouverneur, Colonellen, Kapi- „ teinen en Soldaaten als vooren, zal vry gelaaten worden, met „ zich in de gemelde Schepen te neemen 4 stukken Geschut, „ zonder meer: welke Schepen ook zullen vertrekken als voo- „ ren. Wel verstaande nogtans, dat ze in geene Schepen of „ anderzins meer zullen mogen mede voeren, dan de voorsz. 4 „ stukken Kanon zonder eenig Buskruid: ten welken einde, en „ tot meerder verzekering van zyn Hoogheid, de Kapitein „ *Wyngaard*, Luit. van de Artillery, daar over revue zal mogen „ doen, zonder nogtans eenige dier Schepen te mogen ontlaa- „ den, die men vinden zal in de voorsz. Havens; tot welke „ conductie ook vry en onverhinderd zullen mogen uittrekken de „ Generaal van het Geschut, mitsgaders de Edellieden, Con- „ ducteurs, Kanonniers, Timmerlieden, Mineurs, Paarden, „ en al het gene daar omtrent behoord.

„ IV. Dat alle Officieren en Comiesen, dewelke handeling „ gehad hebben van eenige Rekeningen en betaalingen van „ Krygslieden en andere entremisen, zullen mogen vry uitrek- „ ken met hunne meubelen, goederen, wapenen en Paarden, „ hun aangaande.

„ V. Dat het zelfde ook zullen mogen doen alle Commissaris- „ sen van de Vivres, en alle Bewindslieden van de Heeren „ Staaten.

„ VI. Dat beide de Gevangen Kapiteinen, *Landskroon* en *Gis-* „ *telles*, en voorts andere Officieren en Soldaaten, gevangen „ zynde, vry en vrank zullen losgelaaten worden: zo ook alle „ gevangene Kapiteinen, Officieren en Soldaaten van zyn „ Hoogheid, binnen deze Stad gevangen geweest zynde, zon- „ der randzoen vry en vrank zullen losgelaaten worden: wel ver- „ staande dat de gevangen wederzyds gehouden zullen weezen „ hun lieder kosten te betaalen.

„ VII. Dat alle Burgers, Soetelaars, en anderen, zo wel

„ in

„ in dienst als niet in dienst zynde, van gelyken zullen vry en 1604.
„ vrank mogen vertrekken, met hunne wapenen, meubelen,
„ Schepen, en al hunne bagasie.

„ VIII. Dat de voorsz. Gouverneur, Colonellen, Kapiteinen „ enz. zullen overleveren op dezen dag, in handen der genen, „ welken de Marquis ordonneeren zal, de geheele oude Stad, „ mitsgaders de kleine platte forme, aan 't einde der Stad zynde, „ genaamd *Mozes-Tafel*, mitsgaders vier Gyzelaars, tegen wel- „ ken de voorsz. Gouverneur, Colonellen en Kapiteinen zullen „ behouden de Gyzelaars, die ze reeds hebben.

„ IX. Dat alle de Gouverneur, Colonellen, Kapiteinen, Sol- „ daaten en andere Officieren als boven, zullen vertrekken o- „ vermorgen, zynde den 22. dezer Maand, ten ware het voor „ de Schepen onmogelyk viel door ongelegendheid van den „ Vloed of anderzins, en dat 'er zieken of gekwetsten waren, „ die naderhand zullen mogen volgen met hunne begasie als „ vooren.

„ X. Dat, ingevalle de wind niet toeliet aan den voorsz. „ Gouverneur en alle andere genoemden, om ten gemelden da- „ ge te Water te vertrekken, zy lieden gehouden zullen zyn om „ te Land te vertrekken, waartoe hen zullen geleverd worden „ de wagens, die zy daar toe zullen nodig hebben.

„ XI. En ter verzekering van de persoonen en Schepen, die „ genoodzaakt mogten zyn eenige dagen langer te vertoeven, „ en op dat deze Artikelen in haar geheel en ongevioleerd mogen „ opgevolgd worden, zullen van wegen hunne Hoogheden hun- „ lieden Gyzelaars gegeeven worden, dewelke by 't vertrek der „ Schepen zekerlyk te rug gezonden zullen worden naar *Oosten-* „ *de*; zo ook de Gyzelaars, die van wegen den Gouverneur „ enz. aan hunne Hoogheden gelaaten zyn, zullen blyven voor „ de zekerheid der Wagens tot dat die wederom komen, en „ zullen als dan ook te rug gezonden worden naar *Sluis*. Actum „ den 29 September 1604.

Aldus is dit merkwaardig en vermaard Beleg van *Oostende* geëindigd, na eene Belegering, als gezegd is, van 3 jaaren en 80 dagen: een Beleg, daar men, zo lang de waereld staat, van zal weeten te spreeken, en dat ongelooflyk of ten minste een wonder moet schynen voor de Nakomelingen, die de beschry-

ving daar van leezen of hooren verhaalen: een Beleg andermaal, dat met recht genoemd kan worden een *Academie* of Hoogschoole van allerhande Krygsvolk, als van Gouverneurs, Commandeurs, Kapiteinen, mindere Officieren, Kanonniers, Ingenieurs en Soldaaten, als mede van Geneesheeren, Wondheelders en diergelyken. Alwie slechts eenige maanden op deze School gelegen had, kon in de konst, zo van aanvallen als verdedigen, een Meester worden. Een konstig Ingenieur kon hier leeren, dat al zyne weetenschappen uit de boeken niets was by deze ondervinding. De Wondheelders konden in eene week meer leeren, dan anders in veele jaaren. De Kanonniers wierden hier afgerecht, hoedanig het Kanon te planten was, om den vyand het meest te beschadigen, en zyn Geschut te demonteeren. Doch laat ons eerst de verdere gevolgen in zien.

Het Verdrag van overgave voltooid en weder zyds getekend zynde, hebben die van binnen de Oude Stad aan de Belegeraars ingeruimd, en zyn in hunne Retrenchementen van *Nieuw Troje* getrokken tot den 22 September, als wanner zy uittrekkende met Ponten en Booten over de *Geule* gezet wierden. De Gouverneur *Marquette*, de Colonellen, Kapiteinen, en andere Hoofdofficieren, wierden van *Spinola* en andere Krygsoversten van den Aartshertog, plechtig ter Maaltyd onthaald, terwyl de overige Manschap zich in slagorde tot het vertrek vaardig maakte. Zy trokken langs de Zeekant in de volgende orde: de Franschen hadden den Voortocht, de Hollanders het midden, en de Engelschen en Schotten de Achterhoede; zynde in 't geheel sterk ruim 3000 Man, welgewapend en gezond volk, behalve de genen, die met de Schepen vertrokken. Zy voerden mede de Gemelde vier stukken Kanon naar *Blankenburg*, en kwamen des anderen daags 's morgens tot voor *Sluis*, alwaar Prins *Maurits*, verzeld van veele Graaven en Heeren, ter Poort uit en by hen kwam, hen vriendelyk ontfing, en met handtasting en ontdekten hoofde den Officieren verwellekomende. Vervolgens tusschen de slagorde doorrydende, bedankte hy al het volk voor den getrouwen dienst, den Lande gedaan, gelyk wy in de volgende plaat afschetzen.

Hier

Hier ziet men de Stad *Sluis*, en voor een der Poorten een vlakte, waar op het Garnizoen van Oostende zich in reien en gelederen heeft geschaard; Prins *Maurits* met zyn Gezelschap te Paard de Poort uit gekomen zynde, verwellekomt het volk zeer vriendelyk met ondekten hoofde, geevende de Officieren, op de Vleugels staande de hand; en hen bedankende voor den dienst aan den Lande gedaan. Het volk staat met gepresenteerde Snaphaanen, en hier en daar ziet men een Schans in 't verschiet.

Voorts is meestal de Burgery mede uit *Oostende* vertrokken, en heeft zich te *Sluis* met ter woon nedergezet, zo dat 'er in *Oostende* niet anders dan wat oude Lieden gebleven zyn. De *Baljuw* van *Ostende* wierd tot Baljuw in *Sluis* aangesteld, en alle Officieren en gemeenen zyn vervolgens in dienst verhoogd, ter belooning van hunne dapperheid.

Betreffende nu het getal der gesneuvelden zo binnen als voor *Oostende*, zo is het zelve niet te bepaalen. Zekere *Pompeus Justinianus* schryft, dat 'er van de spaansche zyde dood gebleeven zyn ruim 50 duizend uitgeleezen Soldaaten, en hy voegt 'er by, dat het getal der dooden, zo binnen als buiten de Stad, wel 140 duizend Menschen beloopt, wanneer men nevens de Soldaaten, die door

de Wapenen zyn gesneuveld, mede rekenen wil de Mannen, Vrouwen, Jongelingen en Kinderen, die van koude, honger, kommer, Pest, en andere Ziektens, geduurende dit Beleg gestorven zyn.

Ook heeft men by een Hoogduitsch Edelman, die, in dienst van den Aartshertog zynde, voor *Sluis* dood gebleeven is, een Memorie gevonden, waar in hy aangetekend had, dat 'er voor *Oostende*, geduurende deze Belegering, van de Spaansche zyde gesneuveld zyn:

7 *Veldmaarschalken.*
15 *Colonellen.*
19 *Sergeanten Majoors.*
165 *Kapiteinen.*
322 *Vaandragers.*
1911 *Sergeanten.*
1166 *Luitenants.*
9166 *Korporaals.*
610 *Lanspassaten.*
54366 *Soldaaten.*
6011 *Matroozen of Bootsgezellen.*
1169 *Vrouwen en Kinderen.*

Makende te zamen een getal van 74 duizend, 9 honderd en 27 persoonen; dewelke zouden gebleeven zyn, van 't begin der Belegering af, tot den laatste July 1604. want toen is deze Memorie by dien gemelden Edelman gevonden. Ja zelf men ziet in een Historie van de Nederlandsche Oorlogen, te *Brussel* gedrukt, „ dat 'er van 's Konings zyde binnen negen Maanden, „ te weeten sedert dat de Marquis *Spinola* het Oppervel voor *Oo-* „ *stende* gevoerd heeft, gesneuveld zyn wel 60 duizend Man- „ nen." Waaruit blykt, dat die Marquis, om de eere van deze verovering te hebben, geen menschen heeft ontzien.

De Stad dan ingenomen zynde, hadden de Aartshertog en Aartshertogin de nieuwsgierigheid om van *Gent*, alwaar zy zich bevonden, dezelve te gaan bezichtigen. Daar binnen gekomen zynde, waren zy ten uitersten verbaasd, en vonden niet anders dan een Chaos of wanschikkelyke klomp aarde, waarin men byna geen overschot van een Stad zag. De graften waren gedempt, de gordynen ter neder geworpen, de wallen en bolwerken het on-

onderste boven gekeerd, de huizen, poorten en andere gebouwen vernield, en alles zodanig ondereeen verward, dat men niet meer zien kon waar de aanvallen op de Stad geschied waren; dewelke *Spinola* hunne Hoogheden echter aanwees, benevens de plaatzen die 't meeste werk gekost hadden om te bemagtigen. Zy zagen ook met verwondering de groote Kat, den grooten Dyk, de Vaart of Haven, waar langs de hulp gekomen was; en alles wat van de gemaakte Werken was overgebleeven. Zy konden niet zonder schrik en medelyden aanschouwen de plaatzen, alwaar het Staal, het vuur, de zee en de aarde als onderling, om *zo te spreeken*, 't zamengezworen hebbende om de menschen te doen sneuvelen, zo veele brave mannen het leven hadden doen verliezen. Men zegt zelf, dat de Infante schreide, ziende, dat men om een hoop zand zo veel geld verspild en zo veel menschen had laaten vermoorden.

Zy lieten daar tot Stadvoogd den Heer *van Grifon*, een Walsch Colonel, en gaven de noodige bevelen om de Stad in veiligheid te stellen, waar na zy weder naar *Gent* te rug keerden, en van daar naar Brussel, zendende de afgematte troepen in de Winterkwartieren. Doch wy vinden dat hunne Hoogheden uit *Oostende* komende, nog voor hun vertrek naar *Gent* enz. een plechtige Bedevaart gedaan hebben naar de *Lieve Vrouw by Duinkerken*, waar aan zy die Victorie meerendeels toeschreeven.

Ondertusschen hadden de Algemeene Staaten verscheiden Gedenkpenningen doen slaan, zo op de Verovering van *Sluis*, en andere plaatzen, als op het beleg van *Oostende* enz. en onder anderen een, waarop aan de eene zyde de Stad *Oostende* is afgebeeld, en op de andere zyde de Steden *Rhynberk*, *Grave*, *Sluis*, *Aardenburg*, en de Sterkten van *Yzendyk* en *Cadsant*, met het volgende Omschrift: *Plus triennio obessa, hosti rudera, patriæ quatuor ex me urbes dedi* 1604. Dat is: *Oostende, na een Beleg van meer dan drie jaaren, geeft haare Vyanden Steenhoopen, en haar vaderland vier Steden.*

Ook zag men verscheiden Dichters, die den roem van *Oostende* verworven, door haar kloekmoedigen wederstand van zo langen tyd, ten top verhieven door hunne vaerzen; waar van wy 'er, ter gedachtenisse, hier twee zullen laaten volgen. Het eerste, door *Daniel Heinsius* gemaakt, luidt aldus:

Aan-

Aanschouwt het klein Tooneel, het graf der vroome helden,
Die voor het Nederland haar lyf te pande stelden,
Den dorren mollenhoop, besprengt met menschen bloedt,
Bestreeden van de Pest, den vyand en den vloedt,
Bevochten en bewaard van alle de Elementen,
Vier, water, aarde en lucht; maar meest met Spaansche renten
En 't Indiaansche Goud, daar Holland meê verdryft
Den Spaanjaard uit het Land, en zelve Meester blyft.
De Waereld wacht het end, de Hemel telt de jaaren,
En ziet het wonder aan. Daar eerst de Wallen waren,
Is nu des vyands magt. De Spanjaard komt gegaan
In 't midden van de Stad, noch heeft hy daar niet aan.
De menschen houden plaats, die dood zyn en die leven,
Zelfs die verslagen zyn, en willen 't nog niet geeven,
Zy stellen zich te weer; want daar deze aarde wykt,
Daar Word zy wederom met menschen bloed gedykt.
Waar wil de Vyand zyn? wat heeft hy toch begonnen?
Hy is Oostende kwyt, al heeft hy dat gewonnen.
De menschen staan in 't zand, hoe dat het komt of gaat,
De Stad is lange weg, de vyand kom te laat.

Het andere Vaers op *Oostende*, dat we nog zullen laaten volgen, is door *Hugo de Groot* in 't Latyn vervaardigd, en heeft de goedkeuring van alle geleerden weggedragen. Wy vinden het zelve aldus in 't Nederduitsch vertaald:

Het lang belegerde Oostende spreekt.

Ik, een klein Oorlogsperk der Helden, grooter onder
En door myn ramp, waarop, als op een Oorlogswonder,
De Waereld al verbaasd haar oogen slaat, hou stand,
Van 't Noodlot traag ten val gedoemd, op 's vyands strand.
Het derde jaar verloopt: zo lang is 't al geleden,
Dan andre vyanden my reis op reis bestreeden.
De Winter raast ter zee met storm, de zomer woedt
Met dolle ziekten: 't is het minst, dat Spanje doet.
De Pest, een wreeder plaag dan Zwaard en Oorlogs rampen,
Bespringt ons vreeslyk met een lucht, vol booze dampen.

Geen

Geen Lyk blyft zonder Lyk, en eene dood verflint
Hier meer dan eens. Wat fuftge, ô Krygsfortuin, als blind?
Wat draalt, wat houdt gy nog half levendige fchimmen
In bloedig puin? hoe hoog zal de eer der zege klimmen?
Men twift, wie ftervend hier zyn' vyand doodlyk trof,
En Meefter na bleef van den grond en 't fchrale ftof.

Met dit laatfte uitzet zullen wy *Ooftende* laaten beruften, en tot andere zaaken overgaan.

Behalve de in een onzer voorigen gemelde Gezanten, hadden *Philips* en *Albertus* meer anderen naar Engeland gezonden: de laatfte *Johan Richardot* en *Luidewyk Vereiken*; de eerfte *Ferdinando Velasco*, Conneftabel van *Kaftilië*, en *Alexander Rovero*, Raadsheer van *Milaan*, dewelke in de maand May dezes jaars in Engeland aankwamen, terwyl *Sluis* en *Ooftende* nog belegerd waren. Zy waren beide graag naar Vrede, niet zo zeer uit vreeze voor de Engelfchen, als om de Hollanders, beroofd van de fteun dier Kroon, wederom onder hunne heerfchappy te brengen. Wy hebben van 't begin van dezen Vrede tusfchen Spanje en Engeland reeds te vooren ter loops gefproken, en het verbod van Koning *Jacobus*, van geen Vyandelykheden meer tegen de Spanjaarden te pleegen, gezien; maar nu moeten wy de nadere omftandigheden der zaaken hier wat meer ophelderen, en nader befchouwen.

In Engeland was geen gebrek aan Lieden, die, tot den Oorlog raadende, in de volle Vergadering des Parlements, dat toen juift vergaderd was, ophaalden, al wat mogelyk was om den Vrede met Spanje te verhinderen. De Engelfchen zeiden ronduit: „ dat Spanje, een ware vyand van Engeland, zo om 'er ook „ over te heerfchen, gelyk by de Invafie van 1588 gebleeken „ was, als om de Religie, die hy bedektelyk tegen was, en de „ Navigatie en Koophandel der Engelfchen in zyne Landen, „ alle Roomfch-Catholyke Engelfchen tot hem lokte, en daarme- „ de verradery pleegde, nademaal hy nu de vereeniging der drie „ Koningryken benyde.

„ Dat hy zyne Spaanfche Scheepvaart zou bevorderen, als hy „ de Engelfche Havens mogt gebruiken, om de Nederlanders te „ dwingen.

„ Dat

, Dat Nederland in benauwdheid gebragt zynde, zich ten na-
, deele van Engeland, aan Vrankryk zou onderwerpen, of zich
, met Spanje moeten vereenigen.

, Dat Nederland eens met Spanje vereenigd zynde, zy te
, zamen de Dominatie ter zee verkrygen zouden; en Spanje dan
, den stoel des oorlogs plaatzende in de Nederlanden, zou wel
, haast door zyn Geld, magt van Schepen en geöeffend Krygs-
, volk meester worden van zyne flaauwhertige nagebuuren: want
, de verlaaten Nederlanders zich dan veereenigd hebbende met
, Spanje, zouden welligt zo getroeteld worden, om met Span-
, je een inval in Engeland te doen, verscheiden plaatzen on-
, voorziens wegneemen, en een Leger in Engeland brengen,
, dat zyne overwinningen vervolgende door een verderen inval
, alle Navigatie en Commercie zou stremmen: dewyl de oude
, Historien genoegzaam toonden, dat de *Deenen*, *Saxen* en *Noor-*
, *mannen* hunne overwinningen des te ligter konden voortzet-
, ten om dat ze Meester van de Zee waren.

, Dat de vrede met Spanje Engeland tot groote kosten bren-
, gen, en aan veel gevaaren zou blootstellen.

, Dat het voordeel, welk Engeland van de Navigatie en Com-
, mercie te hoopen had, van minder belang zou weezen, ten
, aanzien der groote kosten; doordien men ondervond, dat
, Engeland by den Oorlog met Spanje ryk geworden was, gelyk
, bleek aan de groote Schattingen, welken zy gewillig opgebragt
, hadden, zonder nadeel van de gemeene welvaart, waarvan
, hunne kostbaare Gebouwen, de overvloed in alle wooningen,
, en de pracht der klederen getuigen konden.

, Dat 'er schaade, onmin en beroerten uit den vrede met
, Spanje te wachten waren, nademaal de Nederlanders nu hun-
, ne vyanden zochten te beschadigen, zonder de Engenschen
, eenig nadeel toe te brengen, het welk als dan geschieden zou,
, en waar uit klagten, wraake en verbittering zouden gebooren
, worden.

, Dat het dienvolgende te overweegen stonde, of het Enge-
, land niet beter diende, te staan onder eene *Aristocratische* Re-
, geering, dan onder een Monarchale en Spaansche, waar te-
, gen zy verscheiden oorzaaken van vyandschappen hadden, zo
, om de Nyd van Spanje over de vereeniging der drie Koningry-
, ken

„ ken, als uit hoofde van de Roomſche Religie, die altoos de 1604.
„ overhand wilde hebben.

„ Dat Vrankryk, beſpeurende dat Engeland met Spanje heul-
„ de, ligtelyk onluſten in Schotland zou zoeken te ſtooken, na-
„ demaal de vereeniging der drie Koningryken ook aan dien Ko-
„ ning mishaagde.

„ Dat alle Potentaaten en Volkeren het onbehoorlyk oordeel-
„ den, dat juiſt de beide *Indiën* aan de Spanjaarden eigen, en voor
„ hen opgeſlooten moeſten blyven, om die alleen te genieten, en
„ hunne gebuuren te verdrukken, door een Monopolie met de
„ Indiſche Waaren in het gantſche Chriſtenryk te dryven, en
„ daar door de Monarchale beheerſching over de Zee te eiſſchen,
„ en zich voorts door de ſchatten, by dien vrede vergaderd,
„ Monarch van de Chriſtenheid te maaken.

Wyders vertoonden de Engelſche Kooplieden, dat zy ook in de Spaanſche Provincien of Landen behoorden te Handelen, zo wel als de Spanjaarden in de Brittanniſche Koningryken, en dat ze als vrienden mogten toegelaaten worden in de plaatzen of Coloniën, die de Spanjaarden hebben in de Ooſtindiën, of ten minſte mogten vaaren en Handelen voorby de Kaap de goede Hoop, daar de Portugeezen niet te zeggen hadden, als in 't groot Eiland *Madagasker*, in *Bengalen*, *Arakan*, de Koningryken van *Pegu*, *Imcbalaon*, *Syanc*, *Camboina*, *Cochinchina*, *China*, *Sumatra*, *Java major*, en *Baäly*, enz.

Ook verzochten die Kooplieden den Koning; dat 'er toch geen vyandſchap tuſſchen Engeland en de Vereenigde Nederlanden mogt ontſtaan, uit den vredehandel met Spanje.

Doch in het Parlement wierd, als gezegd is, opgehaald, *de oude Verbinteniſſen met de Hollanders, als welke niet* Fœdus Burgundicum, ſed Batavicum, *dat is, niet het Bourgondiſch, maar 't Hollands verbond waren;* wyders *de Huwelyken en bondgenootſchappen, lang te vooren, eer Philips van Bourgonje Jacoba, gehuwd aan een Engelſch Heer, onrechtvaardig van haare Staaten beroofde: voor reden dier vriendſchap geevende, dat zonder haar geen van beide de zee vry gebruiken konde, en dat 'er, zo dikmaals als Engeland en Holland elkander wel verſtonden, koſtelyken Handel gedreeven wierdt; dat men in tegendeel de Spanjaarden niet nodig had, en by den Oorlog winſt gedaan was; dat inzonderheid te duchten ſtondt, dat de Hollanders, in de*

de uiterste verlegendheid hunner zaaken, of den Franschen, oude vyanden van Engeland, of den Spanjaarden, vyanden om den Godsdienst en hunne heerschzucht, toevielen en sterk maakten; dat de ondervinding door te veel voorbeelden geleerd had, dat die meester ter Zee was, zulks ook van Engeland was.

Diergelyke redenen, den vrede met Spanje afraadende, wierden meer bygebragt; maar de Koning van Engeland, ten deele door voorgaande toezegging verplicht, bleef op alle die voorstellingen onverzettelyk, begeerende Vrede te hebben, en wel met de gantsche waereld; oordelende, dat hy zo onlangs aan een nieuw Ryk gekomen zynde, den Vrede zeer noodig, en geen byzondere noch algemeene oorzaaken tot oorlog hadde; dat de Koningen verplicht waren den Onderdaanen alom vrye Navigatie en Commercie te bezorgen; dat hy Vrede kon maaken zonder nadeel van Holland, en zich neutraal houden, gelyk de Koning van Vrankryk ook, tot zyn groot voordeel, gedaan had; dat de Engelsen en de Hollanders nu krachten genoeg hadden, gene om in Vrede, en dezen om in Oorlog zich te handhaven. enz.

Dus dan van weerskanten tot den Vrede genegen, de Spanjaard op hoop van de Nederlanders des te meer afbreuk te konnen doen, en Engeland alleen om die te hebben, zo gingen de gemagtigden aan 't werk, en hadden echter nog veele byeenkomsten te doen, dewyl de Spanjaarden gaarne een *Offensief* verbond wilden maaken, daar de Koning van Engeland alleen een *Defensief* begeerde. Ook verzochten de Engelschen, om dat zy de Spanjaarden den vryen Handel op alle drie de Koningryken en over den Oceäan toestonden, dat ook zy aldus den vryen Handel mogten hebben op alle de Spaansche Domeinen: waarop de Spaansche Gezanten inbragten, dat zulks niet evenredig was, nademaal zy dan voor eene zee en drie Koningryken zouden moeten geeven twee Zeën en twaalf Koningryken, en dat men bygevolg in dezen Vredehandel alleen van de oude, en niet van de nieuwe waereld, moest spreeken, als welke hen alleen toe kwam.

Eindelyk na veelvuldige Byeenkomsten, van May af tot den 28 Augustus, is de Vrede getroffen, bestaande in 36 Artikelen. Boven de punten die gemeenlyk in Vrede-Verbonden plaats grypen, waaren de meeste *raakende de vrye Zeevaart, zodanig die voor den Oorlog geweest was, en met dezelfde belastingen.* Doch van

Ame-

Amerika en de Indiën wierd niet gerept, nademaal de Engelschen niet wilden gedoogen, dat zy daar buiten gesloten wierden, en de Spanjaarden hardnekkig bleeven van niemand toe te laaten; zo dat die zaak bleef hangen aan 't oordeel van de magtigste.

Den Godsdienst betreffende, zo was men overeengekomen, „ dat de Engelschen in Spanje niet zouden gedwongen worden „ ter kerke te gaan; maar het geheiligd Brood ontmoetende, de „ behoorlyke eerbiedigheid bewyzen, ten ware zy liever een anderen weg wilden inslaan; en dat de misdaaden van 't Scheepsvolk hunne Meesters niet tot nadeel verstekken zouden.'

De Artikelen, die Holland raakten, bestonden in de volgende: „ De een zoude de vyanden en wederspannelingen van den „ ander niet styven, noch gedoogen, dat die door hunne Onderdaanen gestyfd wierden: echter zouden de misdaaden van „ byzonderen, in 't byzonder aan hen gestraft worden, zonder „ kwetzing van den Gemeenen Vrede. Den *Briel* en *Vlissingen* over „ te leveren, verklaarde de Koning van Engeland, uit kachte „ van de trouw, die hem aan 't Verbond met de Hollanders „ verplichtte, niet te konnen doen; ondertusschen zouden de „ Soldaaten, die deze plaatzen in bewaaring hielden, zich met „ den Oorlog niet vermengen. Dat beide Koningen en de Aartshertogen zich te gelyk bevlytigen zouden, om de Hollanders „ tot den Vrede te beweegen. En zo dit nog eenigen tyd mogt „ aanloopen, zouden ten minsten de Engelschen en de Nederlanders de Vaart tot hunnen onderlingen Handel openhouden. „ De Oorlogschepen zouden zich niet sterker, dan tot zes of „ acht te gelyk in de Havens van den anderen ophouden. Doch „ de Hollandsche Waaren in Spanje, en Spaansche in Holland „ te brengen, bleef den Engelschen verboden.

Den 29 Augustus wierd dezen Vrede in *Londen* onder het geschal van Trompetten uitgeroepen, en zo ook vervolgens in Spanje, en in de Spaansche Nederlanden door den Aartshertog met groote pracht afgekondigd: waarop men wederzydsch Ambassadeurs benoemde om aan de Hoven te resideeren.

Vermits Koning *Jacobus* nu zyn Agent *Windwood*, die in 's Gravenhage resideerde, met het Carakter van Ambassadeur bekleed had, lieten de Algemeene Staaten ook hunnen Agent, den Heer van *Schonewal*, uit Engeland te rug komen, en hem van

den Staat van Engeland na den Vrede met Spanje bericht hebbende, zonden zy denzelven wederom, insgelyks met het Karakter van Ambassadeur, waarin hy ook aldaar ontfangen wierd; het welk sommigen vreemd voorkwam; inzonderheid den Spaanschen Ambassadeur, die ten eersten daar over klaagde by den Koning van Engeland, zeggende, dat zyn Meester daar door groot ongelyk geschiedde, en dat zulks strydig was met de gemaakte vriendschap; verzoekende dat der Staaten Ambassadeur in dat Carakter geen toegang ten Hove mogt vergund worden, als zynde gezonden van zodanigen, die door Verradery van zyn Meester waren afgevallen. enz. Doch de Koning gaf hem ten antwoord, dat hy daar van nog niet geinformeerd was, en dat, als hy 'er van geinformeerd ware, hy hem dan zou antwoorden naar reden en billikheid. Vervolgens liet hy door zyne Ministers den Spaansche Ambassadeur zeggen, dat zyne Majesteit van der Staaten Resolutie niet geweeten had, maar dat hy wel uitdruklyk in zyn Traktaat van Vrede bedongen had de Neutraliteit met de Vereenigde Nederlanden; dat, gelyk hy geen autheur van hunne afwyking van Spanje was, hy ook met hen niet wilde breeken de verbintenissen, daar hy zyne Koningryken in gevonden had; gelyk hem ook niet betaamde, de misslaagen der Staaten, als 'er eenigen waren, te onderzoeken, of te verantwoorden; tevens bewyzende, dat zyne Majesteit niet gehouden was, audientie te weigeren aan eenige Dienaars der Staaten, in welke qualiteit zy ook mogten komen.

Den Oorlog tusschen Engeland, Spanje en den Aartshertog dus dan vernietigd zynde, heeft Koning *Jacobus*, om ook de binnenlandsche geschillen weg te neemen, de benaaming van Engelschen en Schotten uit het geheugen willen delgen; begeerende dat die beide Ryken, in gemeenschap van die zelfde wetten en voorrechten, onder een Koningryk, en den naam van *Brittannië* zouden vereenigd worden, en beginnende dus een zwaare zaak, waarover veel verschillen ontstonden, zo lang het onderscheid en de Nayver nog versch waren; doch die naderhand den Nakomelingen ten goeden zoude strekken.

Kort daarna eischte hy, achtervolgens de punten met *Albertus* verdragen, van de Algemeene Staaten, (die over dezen Vrede gantsch niet gesticht waren, als ziende zich van een tweeden mag-

magtigen Bondgenoot beroofd, en konnende zich van zynen heimelyken onderstand niet veel belooven) dat zy de Engelschen niet zouden verhinderen, uit Zee de *Schelde* opkomende, tot *Antwerpen* toe te vaaren, mits betaalende dezelve ongelden als hunne ingezetenen: maar de Staaten ontschuldigden zich deswege by den Koning, hem aantoonende, „ Dat ze niet zonder reden „ goedgevonden hadden te verbieden, dat niemand, ten zy alvoo- „ rens verboden zynde, langs hunne stroomen, naar 's vyands Ha- „ vens zoude doorvaaren, om met des te meer zekerheid op al- „ les onderzoek te doen; en dat men niet kwalyk behoorde te „ neemen, dat zy op een stroom, in hun bezit, de wet stelden, „ gemerkt de Spanjaarden ook den weg over zee hunne vrien- „ den durfden afsnyden.

Want die van Holland waren ook beducht, dat de Aartshertog zich, by wyze van beslag of anderzins, t' eenigen tyd van de Engelsche Schepen mogt bedienen, en de Hollanders beschadigen. Doch naderhand ontveinsden zy hun misnoegen, en zonden hunnen Agent *Noël de Caron* als Ambassadeur naar *Brittannië*, in welke waardigheid hy van den Koning gunstig wierd ontfangen, gelyk wy boven gemeld hebben.

Vervolgens heeft de Koning, om de Engelschen, beklad met den Laster van Zeeroveryen, daar van af, en tot een eerlyke winst te trekken, by Plakkaat verboden, dat niemand zyner onderzaten onder uitheemsche Mogendheden ter zee zou mogen dienen; zonder echter eenig gewag te maaken van den dienst te lande, dien hy daarin ontveinsde. Door een ander Plakkaat wierden de *Jesuiten* en Priesters, die niet naar de gewoonte des Ryks verkoren waren, uit den Lande gebannen; met bygevoegde reden, dat dit slag van Menschen leerde, dat de Paus van Rome de magt had, om volken te ontslaan van hunne gehoorzaamheid aan Koningen, die met hen in Godsdienst verschilden, als zynde het snoodste en verderflykste gevoelen, dat immer tegen Opperheerschappyen is voortgebragt; en waar van hy reeds een staaltje, door het van ons voorheen verhaalde verraad, ondervonden had, en van welke Leere der Jesuiten de tyd al te vooren en naderhand droevige uitwerkzelen heeft doen zien, inzonderheid in *Vrankryk*, en andere Koningryken.

Ondertusschen kreegen de gemelde Jesuiten omtrent dezen tyd

die

die vryheid, hen in 't voorige jaar beloofd, gelyk we toen gemeld hebben, om, op zekere voorwaarden, weder in Vrankryk te komen; waar uit zy, sedert dat zeker Jongling, een hunner Leerlingen, *Johan Castel* genaamd, op 's Konings Leven had toegelegd, verbannen waren.

Na deze herstelling in Vrankryk hebben de *Jesuiten* niet nagelaaten, den Koning ernstig en onophoudelyk te verzoeken, dat ook het Gedenkteken, zynde een Marmeren gebouw of Pyramide, waarop de euveldaad, en de Executie van *Chastel*, benevens de uitbanning der Jesuiten met gouden Letteren, ter eeuwiger gedachtenisse, gebrandmerkt stondt, mogt weggenomen worden, en schoon het Parlement van *Parys* zich niet ontzag te zeggen, dat door dit eene werk te gelyk en 't gezach van hunne voortreffelyke Vergadering, en de veiligheid van Vrankryk het onderste boven gekeerd wierden; zo liet de Koning zich echter, om de genen, door welken zyn leven toch gevaar liep, te verplichten, en om de gunst van den Paus te winnen, door Pater *Cotton* beweegen, en dit Schandteken der *Jesuiten* afbreeken, na dat het zelve 10 jaaren gestaan had.

Dit werk gaf oorzaak tot veele redeneeringen en schimpschriften in de Fransche taal van dien tyd, en onder anderen zag men het volgende Vaers.

Sire, si Cotton veult oster à l'advenier
Le Crime de Chastel du tort le souvenir,
Rasant la Pyramide & l'Arrest qui la touche,
Qu'il vous remettre donc vostre dent en la bouche.

Waar van de zin hier op uitkomt.

O Koning, zo Cotton wil dat men gantsch vergeet
Chastels verradery? mits dat men trek ten gronde
De Pyramide, en dus het Vonnis overtreed';
Dat hy u dan herstel den tant in uwen monde.

Men dient hier omtrent aan te merken, dat deze *Chastel* den 27 December 1594 den Koning met een Mes naar de keel gestoken, doch daar in missende hem in de boven lip geraakt en te-

zevens een tant uit den mond gestooten had; waar over hy op den 29 December een verschriklyke Executie onder gaan heeft, en de Jesuiten, wier Leerling hy was, gebannen wierden: ter gedachtenis van al het welke deze Pyramide was opgerecht.

Wyders groeiden tusschen Koning *Henrik* den IV. en Spanje, behalven de oude haat, nieuwe onlusten. *Villeroy*, een van *Henriks* voornaamste Vertrouwelingen, had een Klerk, genaamd *l'Hoste*; van wien hy zich, om de menigvuldige bezigheden, die hem dagelyks overvielen, bediende in 't ontwerpen van brieven en geheime Cyferschriften: Deze, omgekocht met geld, hielt heimelyk verstand met een Franschen Balling, *Raffy* genaamd, die zich toen in Spanje onthielt, aan wien hy de gewichtigste zaaken bekend maakte, en deze dan aan de Raaden van Koning *Philips*; die dus alle de Raadslagen van Vrankryk kundig wordende, de hunne op een gemaklyke wyze daar naar wisten te schikken. Zo hadden ook eenige dingen, die men aan *Jacobus*, Koning van Engeland, geöpenbaard had, mede onlusten verwekt. Na dat nu eindelyk het Verraad van *Raffy* ontdekt was, is *l'Hoste* het verder onderzoek eerst door de vlucht, ten anderen door een schielyken dood, voorgekomen.

Nog geraakte Koning *Henrik* in groote verwarring door zekere Vrouw. *Henriëtte*, Dochter van *Entragues*, was in schoonheid van Ligchaam en aardigheid van geest, eene der uitsteekendste Dames van 't Ryk. De Koning, wien men bezwaarlyk, buiten 't gebrek zyner Minneryen, eenig ander zou konnen toeschryven, bekoord door die beide hoedanigheden van deze Dame, hadt haar, om zyne wellust te vergenoegen, beloofd, indien zy een Zoon ter waereld bragt, haar ten Huwelyk te neemen, en deze belofte met zyn handschrift bevestigd. Doch na dat hy, deze ter zyden stellende, zyn Huwlyk voltrokken had met *Maria de Medicis*, wierd *Henriëtte*, om de Koningin te vrede te stellen, genoodzaakt des Konings Handtekening wederom te geeven. Zy, zich daaromtrent Staatkundig gedragende, was, onder den dekmantel van eenzaamheid en Godsdienst, bedacht, om zeer gelaaten daartoe over te gaan, en aanslagen van grooter gevolgen ontveinzende, uitheemsche hulp te zoeken; alleen om, zo zy voorgaf, haaren Zoon een zekere toevlucht voor de gramschap van de Koninginne te bezorgen; maar anderen,

ren, de zaak dieper in ziende, zeiden, dat zulks een Policie van haar was, en dat ze voor had om zyn recht op het Ryk te verzekeren.

Hoe 't zy, men ſprak den Koning van Grootbrittannie daarover aan, maar die vorſt weigerde, eens anders Ryk deswege te beroeren; doch de zaak vervolgens aan Spanje komende, keurde de Koning *Philips* die goed, en deedt haar zeer voordeelige en mildaadige beloften. Maar die aanſlagen wierden gelukkig ontdekt; waar op zy, zo wel als haar Vader en Broeder, de Graaf van *Auvergne*, gevangen genomen wierden. Doch Koning *Henrik*, wel bewuſt, dat hunne misdaad haaren oorſprong had uit de zyne, vertoonde eene edelmoedigheid, liet hen ontſlaan, en vergaf hen alles.

Ondertuſſchen was Koning *Philips* echter beducht, dat de Franſche Koning, daar over ten hoogſten verſtoord, hier uit ſtof zou opvatten tot een nieuwen Oorlog; derhalve zocht hy een middel daar tegen uit te vinden, en dacht, dat 'er niets bekwaamer was, om zyne goede neiging omtrent Vrankryk aan den dag te leggen, dan het Verſchil, gereezen over de belaſting, voorheen van ons gemeld, weg te neemen, en heeft zyn Plaakaat, onlangs gemaakt op dit ſtuk, nopens Vrankryk weder ingetrokken, en zyne fiool van gramſchap uitgegooten op de *Hollanders*; belaſtende alle Ingezetenen der afvallige Provincien zyne Landen te ruimen, en verklaarde alle goederen, naderhand ingebragt, verbeurd; overmits het Plaakaat van de 30 Percent nu ingetrokken was, en dewyl in de toelaating een jaar tyds gegeeven was, om te mogen vertrekken; zo beval hy, dat binnen 15 dagen by zyne Regenten der Steden een Inventaris moeſt gemaakt worden van de goederen dezer ongehoorzaame Kooplieden en Factoors, op dat 'er geen anderen meer ingebragt mogten worden: echter zouden zy de genen, die 'er reeds waren, mogen verkopen, mits daar van Rekening doende aan zyne gemagtigden.

Dus wierden de Vereenigde Nederlanden andermaal van allen Koophandel en Vaart op Spanje afgeſneden; het welk hen dezelven des te meer op een andere wyze deedt zoeken, gelyk wy in 't vervolg zullen zien, na dat wy eerſt nog verſcheiden andere zaaken van dit jaar verhandeld hebben.

Vervolg van het gepasseerde in den Jare 1604.

Omtrent dezen tyd dat de Winter begon te naderen, zochten de Provincien, onder de gehoorzaamheid van den Aartshertog staande, een generaale Vergadering der Staaten te *Brussel* te beleggen; het welk door den Aartshertog belet wierd, vermits 'er ontdekt was, dat de Vereenigde Nederlanden Brieven geschreeven hadden aan de voornaamste Steden van *Braband* en *Vlaanderen*, hun waarschouwende wegens eenig voorneemen van den Aartshertog. Dit dan ontdekt zynde, wierd hem geraaden, geen generaale Vergadering der Staaten toe te laaten, alzo de zelve hem voorslaagen zouden doen, die hem niet aangenaam weezen zouden. Hierom dan verbood hy de generaale Vergadering, maar liet toe dat ieder Provincie op zich zelve mogt vergaderen.

Voorts verzocht hy van die van *Braband* 300 duizend guldens, het welk de Bisschoppen, in den naam der Geestelykheid, ronduit weigerden, zo lang zy geen beter orde in de Regeeringen, en meer tucht onder 't Krygsvolk zagen. Die van *Brussel* weigerden het Schouwgeld, zo als ook die van *Vlaanderen*; alwaar men hoop van vrede gaf, en zelf ten dien einde eenige Artikelen verspreide, als komende van den Koning van Engeland, gelyk in 't vervolg zal gezegd worden: ook zondt men brieven en Gezanten naar *'s Gravenhage*; men debiteerde dat de Marquis *Spinola* in Spanje zeer wellekom was geweest, en dat de Koning hem driemaal honderd duizend guldens permaand toegelegd, en noch andere sommen bestemd had, zo om de Gemutineerden ten volden te betaalen, als tot der Aartshertogen Hofhouding, enz. Dus heeft men de Staaten en het volk door deze vleyende hoop aangemoedigd en gerust gesteld: waartoe niet weinig hielp de zekere tyding, dat 'er in Spanje ryke Vlooten uit de *Indiën* gearriveerd waren, die medegebragt hadden in Zilver en Goud over de zes Millioenen *Pesos*, of stukken van achten, aan Paerlen en Gesteenten 220 duizend, en aan koopmans Waaren 42 duizend *Pesos*.

Nog was 'er met een andere Vloot uit *Nieuw Spanje* aangebragt vier en een halve Millioen *Pesos* aan Goud en Zilver; en nog meer aan goederen en Koopmanschappen; zo dat deze beide Vlooten dus alleen aangebragt 12 Millioenen, en ruim 271 duizend

Pesos,

Pesos, waarvan omtrent 4 Millioenen voor den Koning waren, en het overige voor particulieren.

Door deze tydingen aangemoedigd, bragten de Provincien dès te williger haare schattingen op, en door deze middelen, benevens eenige overgezonden Wisselbrieven, hebben de Aartshertogen begonnen zich op nieuw tot den Oorlog voor 't volgende jaar te bereiden, en dat wel met kracht, dewyl ze veel volks in Spanje, Napels, Milaan, Duitschland en Walsland aanwierven, mitsgaders in Engeland, Schotland en Ierland, dat ze volgens den geslooten Vrede mogten doen, en alwaar zy de Manschap, hunne Religie toegedaan, gereedlyk kreegen.

Doch de Vereenigde Nederlanden waren ook vroeg op de toebereidzelen van den Oorlog bedacht. Want den 16 October had reeds de Raad van Staaten aan de Staaten Generaal in 's Gravenhage de *Petitie* overgeleverd, van alles wat 'er noodig was tot voorzetting van den Oorlog, en tevens verzocht, dat het Leger tydig in den aanstaande Zomer mogt te veld gebragt worden, en gehouden om de veroverde Steden in *Vlaandren* te bewaaren en te versterken; mitsgaders om de achterstallen, die in dit jaar te kort gekomen waren, te betaalen, om dat de Consenten minder dan de *Petitie* opgebragt hadden. Met byvoeging, dat, al hielden nu de groote kosten van *Ostende* op, men echter de aangewonnen plaatzen versterken, en de Victorie vervolgen moest, om den vyand met een goet Veldleger af te weeren, die nu een gerucht liet loopen, dat hy deze landen met twee Legers te gelyk zoude aantasten.

Wyders verzoekende, dat ze voor de ordinaire lasten over de zeven Provincien geliefden aan te neemen den Staat van Oorloge, op dat elk zyne belasting mogt weeten, te weeten de drie kwartieren van Gelderland, met Buuren en Zutphen, voor eene Provincie genomen.

En voor extraordinaire lasten verzochten zy zesmaal honderd duizend Guldens, zo voor de Wagens en Trekpaarden, als voor andere lasten van het Leger, voor zes Maanden, als mede nog driemaal honderd duizend Guldens voor de Fortificatien.

Voor dat men in Vlaanderen Aardenburg versterken, en 9 Schansen leggen moest omtrent de *Coxie*, *Cathelyne*, *Oostburg*, en een by 't Huis te Weelde, als mede een halve Maan met drie

bol-

Bolwerken over Sluis, nevens verscheiden Redouten, die begonnen waren, verzochten zy driemaal honderd duizend, en voor de Magazynen, voorraad en andere behoeftens van dien, nog driemaal honderd duizend Guldens.

Nog driemaal honderd duizend guldens tot betaaling van de Intresten, waarmede de Ontfanger belast was.

Nog 4 stuivers op de Tonne biers van de Tappers, en 20 dito op de Tonne Zout, tot betaaling van 't rembourfement van Engeland. Met Consideratie te hebben op de Generaale Intresten; en dat ze de Convooien en Licenten geliefden te continueeren.

De Admiraliteiten te helpen met viermaal honderd duizend guldens, die zy wel te kort komen, boven alle voorgaande assistentien en pryzen van buiten.

Dat ze voor Drenthe 8 duizend, en voor Lingen 3300 guldens permaand geliefden te consenteeren, de Repartitie daar in begreepen.

Dat ze de impost van 't zout, ten lasten van den Panneman, mitgaders de inkomsten van de Paspoorten en Sauvegardes, deeden komen in een gemeene beurs.

Dat ze de Middelen van Holland en Zeeland alomme geliefden aan te neemen, en de Consenten in te brengen voor December aanstaande, om de Landen in geen verloop te brengen.

De Algemeene Staaten zonden den 1 Novemb. dezen staat van Oorloge aan de respective Provincien, volgens welken permaand moest opgebragt werden.

Van Gelderland en Zutphen	*f* 28286: 5: 7
— Holland	= 337646: 4: 8
— Zeeland	= 83029: 4: 5
— Utrecht	= 35131: 18: 7
— Vriesland	= 69721: 16: 11
— Overyssel	= 16770: 1: 8
— Groningen	= 39271: 16: 2
— Drenthe	= 5365: 4: —
— Lingen	= 2792: 6: 8
— Wedde	= 350: —: —

Dit beloopt te zamen *f* 618365: —: 8. doch zonder *Lingen*, *Drenthe* en *Wedde* blyft het *f* 609857: —: -

Dit zyn de ordinaire Lasten te Lande, zonder die van de Admi-

miraliteiten en verdere extraordinaire Lasten.

Ondertusschen scheenen de Vereenigde Nederlanden besloo-ten te hebben, om in het volgende jaar alleen verweerenderwy-ze, en niet aanvallender wyze, te willen Oorlogen, en hielden daar-toe in dienst omtrent 100 Compagnien Voetvolk, die gedurende 't beleg van *Oostende* aangenomen, en meer waren dan ze te vooren in dienst hadden, en dien ze zo veel als mogelyk was versterkten; voorts 36 Vaanen Ruiters, hebbende boven dien nog gehandeld met den Markgraaf van *Anspach*, om noch dui-zend Duitsche Ruiters over te neemen.

Ook had men groote hoop van assistentie van den Koning van Vrankryk, gelyk man ook de Franschen van oordeel waren om vroegtydig te veld te komen met 170 of 200 Vaandels Voet-volk, en 36 of 40 Compagnien te Paard, op dat men iets mogt uitrichten vóór dat de Marquis *Spinola* gereed was om met het Spaansche geld meer werks te maaken. Dit waren de voorslagen voor het toekomende jaar, die de meeste andere schryvers voor-bygaan, en die noodzaaklyk dienen gemeld te worden, om den draad der Historie niet te breeken. De Staatkunde moest in de-zen tyd een grooten invloed hebben, aangezien de onzachlyke magt, die men van den Vyand te gemoed zag, en die zonder sichtbaare meedwerking van 's Hemels hulp door een geringer magt niet te wederstaan was.

Wy hebben hier voorens gezegd, dat Graaf *Enno* van *Embden* met die Stad nog niet volkomen vereenigd, maar dat 'er nog allerlei achterdocht gebleeven was; en deze groeide te meer aan, dewyl zyn Broeder, Graaf *Jan*, met *Ennoos* outste Dochter trouw-de, schoon het scheen als of het tegen *Ennoos* zin was. Graaf *Jan* behuwde met deze Dochter het Graafschap van *Rittberg*, de Heerlykheden *Esens*, *Stedesdorp* en *Witmond*, dewelke haar en haar Zuster van Moeders wege waren aanbestorven; doch *Enno* behielt de Heerlykheden nog in handen, en leverde het Graafschap aan zyn Broeder *Jan*, die tot dit Huwlyk dispensatie van den Paus had gekreegen, door middel van den Jesuit *Leonard Lubenus*, onder belofte, dat hy de Roomsch-Catholyke Religie zou bevor-deren. Achtervolgens deze belofte bragt hy ook eenige Jesuiten in dat Land, en onder anderen Pater *Jacobus*, die 'er Misse deet, het welk in veel jaaren niet geschied was.

Ten

Ten verderen bewyze hoedanig Graaf *Jan* van *Rittberg* de Roomschgezinden begunstigde, dient dat hy zich liet gebruiken ten dienste van den Bisschop van *Paderborn*, *Diderik van Furstenberg*. De Graaf wierf veele Ruiters en Voetknechten, onder den Dekmantel, dat ze voor den Keizer waren, en in Hongarye gebruikt zouden worden, alwaar de Oorlog tusschen den Keizer en den Turk nog hevig voortgezet werd: maar ziet, het was alleen om met dat Volk de Stad *Paderborn*, toen nog een der Hansee-steden, te overvallen, eenige Burgers te straffen, en die van de Protestantsche Religie daar uit te jagen.

De Graaf van *Rittberg* dan Volks genoeg byeen hebbende, rukte naar *Paderborn*, en meende die Stad in 't heimelyke te overvallen, en door toedoen van des Bisschops aanhang daar binnen te geraaken; want toen hy de eerste poort had doen open springen, en de tweede met houweelen en bylen aan stukken geslagen, wilden de aanhangers van den Bisschop de derde poort voor hem ontsluiten, maar wierden door de getrouwe Burgers daar in verhinderd. Doch die van den Bisschop en de Roomschgezinde Burgers wisten de anderen, zo door goede woorden als dreigementen, zo verre te brengen, dat ze eenige Artikelen, van 's Bisschopswege hen voorgesteld, en waarin hy beloofde, niemand te zullen beschadigen, dat hy hen by hunne privilegiën zou laten blyven enz. zouden aanneemen. Maar in plaats van die Artikelen, door Burgemeesters en Raad beraamd, hebben anderen dezelven naar des Bisschops zin veranderd en bezegeld. Wanneer men nu dit Geschrift den Burgemeesteren en Raaden voorlas, hoorden zy, dat hunne meening geheel verdraaid, en het tegendeel daar in gesteld was; het welk den Burgemeester *Liborius Wichard* zo vertoornde, dat hy, het bedrog bespeurende, het papier aan stukken wilde scheuren; doch zekere *Barthold Cleves*, eene der voornaamste Oproermakers en Gezant van den Bisschop, belette zulks, door den Burgemeester een kinnebakslag te geeven, en met zyn Aanhang terstond een oploop maakende, rukten zy hem van zynen Raadsstoel, en slooten hem met een keten aan een post in 't Stadhuis vast, onder voorwendzel, dat hy alleen den Vrede wederstaan wilde: dit gaf de andere Heeren, die niet van des Bisschops aanhang waren, tyd, om een goed heenkomen te zoeken. Inmiddels

liepen

liepen de Oproerigen naar de Poort, maakten dezelve open, en lieten Graaf *Jan* met al zyn Krygsvolk binnen komen, hem als het Trojaansche Paard met gejuich inhaalende. Hy liet terstond de Stad bezetten, de Burgery ontwapenen, en biljetteerde het Krygsvolk by de Protestantsche Burgers, verschoonende alle die van des Bisschops aanhang waren.

De omgekeerde Rittbergsche Graaf dus meester zynde, liet den Gereformeerden Burgemeester van 't Raadhuis haalen, en hem aan ketenen, voor het Stadhuis hangende, vast klinken; daar hy eerst van Graaf *Jan*, van zyn Hofmeester *Westphal* en den Drost *Plettenberg* bespot, en vervolgens van al het Rooms- en Spaansgezinde Gemeen, zo Wyven als Mannen, uitgejouwd en in 't gezicht gespogen wierd; gelyk wy in deze schets vertoonen.

„ Hier ziet men den Burgemeester *Liborius Wichard* voor 't
„ Stadhuis van *Paderborn* aan ketens vast gemaakt, daar hy door
„ Graaf *Jan*, door deszelfs Hofmeester en den Drost bespot, en
„ door het baldadig Gemeen beschimpt en in 't gezicht gespoo-
„ gen wordt, terwyl de Soldaaten hem by heete zonneschyn
„ den hoed afgenomen hebben, om hem dus te laaten versmag-
„ ten, weigerende hem op zyne bede een dronk waters te
„ geeven.

Men

Men liet hem dus eenigen tyd dag en nacht in groote hitte en dorſt ſtaan, en belette hem zelf te ſlaapen. Doch dit was niet genoeg, de volgende behandeling zal een iegelyk ten hoogſten verwonderen, hoe dat een menſch in ſtaat is zo veel tormenten uit te ſtaan, als dien man zyn aangedaan. Want van het Stad-huis losgemaakt zynde, liet men hem eerſt wreedelyk pynigen, daar na met de beenen om hoog hangende goot men hem Bran-dewyn in de Neusgaten, waardoor hy twee uuren voor dood lag; doch eindelyk weder bekomen zynde, wierd hy op de Markt voor 't gerecht aangeklaagt. Hy verzocht drie dagen tyd om zich te verantwoorden, en beriep zich op de Keizerlyke rechten; maar men vergunde hem geen oogenblik tyds, en hy moeſt zich terſtond verantwoorden, het welk hy naar zyn vermogen deedt. Maar dit baatte hem weinig; want daar verſcheen ter zelver tyd een Trompetter van den Biſſchop, en vervolgens nog een andere bode, met bevel, dat men hem zonder vonnis of recht, niet om de Religie, maar om een gefingeerd Verraad, buiten de Wes-terpoort voor den Biſſchop zoude brengen. 1604.

Terwyl hy nu over de Markt geleid wierd, zag hy aldaar zyne Mede-Burgemeeſters en Raaden, welken men ook in dien tuſſchen tyd gevangen genomen had, in ketenen geklonken lig-gen, en had nog inſtantelyk voor hen, als zynde alle zo onſchul-dig, als hy. Maar dit was aan een Doofmans deur geklopt, men bragt hen verder aan de Poort, die geſlooten was, om 'er geen Burgers uit te laaten. Daar buiten komende zag hy de Ge-rechtplaats met Soldaaten bezet, en in den kring gebragt zynde, kwamen twee Jeſuiten by hem, die hem vermaanden, dat hy, ter behoudenis zyner ziel, toch Roomſch-Catholyk mogt ſterven. Doch hy antwoordde: *Ik hebbe een Geloof, en een verzekerd Ge-loof, ja een deel, dat in eeuwigheid van my niet zal genomen worden: gy weet dat ik uw Roomſch Geloof niet toegedaan ben, en het gene ik lyde, is om het Evangeliſch Geloof, en om Stads-vryheden. Godt er-barme zich over de Stad en het gantſche Sticht* .... Na dat ze hem ver-der nog eenigen tyd gekweld hadden, en hy wel zag dat het om zyn leven, by een hoop tyrannen, te doen was, trok hy zelf zyne bovenklederen uit, en toonde zich kloekmoedig bereid, om de ſtraf, hem onrechtvaardig opgelegd, te ontfangen.

Toen nu de Officier van den Biſſchop ruimbaan maakte, op

dat die Prelaat, daar kort by in een Tuin ſtaande, des te beter mogt konnen zien, en dat *Wichard* hem dus doende in 't oog kreeg, ſprak hy hem aldus aan: *Kom hier*, *Biſſchop* Diderik, *en zuipt u zat aan myn bloed*, *daar gy zo lang na gedorſt hebt.* Voorts zyn oogen ten Hemel ſlaande, en zyn gebed gedaan hebbende, leide hy zich neder op het blok of de Tafel, en wierd dus levendig gevierendeeld, zonder geduurende al die omſtandigheden een pynelyke zucht te laaten. Zyn hoofd werd op een pen by de Poort gezet, en zyne vier kwartieren voor zyn Huis geplaatſt. Nochtans kon deze wreedheid den Biſſchop *Diderik* niet voldoen, hy liet ook de Vrouw van den Burgemeeſter en zyn zeven Zoonen, onder een groote beſpotting van 't onkundig Gemeen, naar de Poorten voeren, en hen aldaar ophangen.

Men zal veel werk hebben, om in de Hiſtorie van de Barbaaren wreeder zielen aan te treffen, dan deze Geeſtelyke Prelaat en onzinnige Graaf geweeſt zyn. Want niet alleen hebben de Proteſtanten, maar zelfs de Roomſchgezinden, de Adel, de Krygslieden, de Rechtsgeleerden, en de grootſte vyanden deze wreedheid veroordeeld, en als ten hoogſten onrechtvaardig uitgekreeten; zeggende dat men Menſchen, die voor hunne Voorrechten ſtryden, genoeg ſtraft door ze uit den Lande te verbannen, of een Geldſtraffe op te leggen, of om ze ten hoogſten, na overtuigd te zyn, met den Zwaarde te richten. Doch dat de Biſſchop door de Jeſuiten aangezet was, blykt daaraan, dewyl deze wilden, dat de Burgemeeſter, als een Ketter, moeſt verbrand worden; het welk de Biſſchop niet behaagde, willende niet, dat men het dien naam zou geeven, als ſtrydende tegen de Keizerlyke Traktaaten, maar dat men het verbloemen moeſt met den naam van verradery, Muitemaaker, ſchender van de Hoogheid enz.

Gemelde Burgemeeſter had reeds, toen het Krygsvolk door Graaf *Jan* aangenomen wierd, al kwaade gedachten, en derhalve al boden gezonden naar *Caſſel*, aan den Landgraaf *Maurits van Heſſen*, als Schutsheer van de Stad; die zich ook vaardig gemaakt had om de Stad te hulp te komen; maar die te laat kwam, en hoorende dat de zaak al gedaan was, te rug bleef op de grenzen, uit vreeze voor den Biſſchop.

In 't vervolg wierden van de andere Gevangenen eenige ge-

pynigd; doch eindelyk na een langduurige Gevangenis voor geld ontslagen.

Niet minder lieten de strenge Bisschop en Graaf den Protestantsche Burgers veel gelds afpersen, zo dat 'er veele wegliepen, welker goederen dan door de Soldaaten geplonderd wierden. De Graaf liet ook al het Stads geschut, Voorraad en Ammonitie van Oorlog wegneemen, en na *Rittberg* brengen. De Gereformeede en Luthersche Predikanten waren even van pas voor deze overrompeling ter Stad uit geweeken met Vrouwen en Kinderen. Alle de Kerken wierden door de Jesuiten en Spaansgezinden in bezit genomen, en de Bisschop stelde een Nieuwe Regeering aan; liet ook de Stads Galg omver houwen, en eene Nieuwe op zyn grondgebied oprichten. De Stads Scherpsrechter werd afgezet, om dat hy geweigerd had de hand aan zynen Burgemeesters te slaan, en voorts gebannen, schoon vroomer zynde, zegt zeker Schryver, dan de Verradersche Burgers.

Aldus heeft de Bisschop, door den dienst van den Embdenschen Graaf, de vryheid dier Stad geheel vernietigd; maar, gelyk het doorgaans by diergelyke gelegendheden gaat, de Roomsch-Catholyke Burgers, die het werk zelf, door hun verraad, zo verre geholpen en gebragt hadden, keegen wel haast berouw, doch het was te laat. Derhalven hebben hunner veelen ook de Stad zo wel als de Protestanten verlaaten, van welken veelen zich begaven in dienst van de Vereenigde Nederlanden.

Ook heeft men in dit jaar gezien de Lykstatie van den Grave *Pieter van Mansveld*, die den Spanjaarden geduurende een tyd van 40 jaaren getrouw gediend, Eerampten beklommen had, en na Gouverneur van *Luxemburg* zynde, zyn leven, doorgaans in den Oorlog versleeten, als een zeldzaam geluk, tot den ouderdom van 87 jaaren gebragt heeft.

III. HOOFDSTUK.

Vervattende het gene verder nog in den winter van dit jaar van 1604 en 't begin van 1605, in de Nederlanden en elders, op dezelve betrekking hebbende, is voorgevallen, en wel voornaamlyk de uitgestrooide gevoelens van een vrede, benevens de gebeurtenissen der Nederlanders in Indië *van dit jaar.*

Wy hebben boven gezegd, dat men in 't laatste van dit jaar verscheiden gevoelens, ja zelfs artikelen van eenen Vrede zag uitkomen; waaromtrent tot nader opheldering dient, dat vooreerst de Keizer sterk aandrong, dewyl zyne zaken in Hongaryen met de Turken achteruit gingen, en hy gaerne het Krygsvolk uit de Nederlanden wilden gebruiken, die de Aartshertog volstrekt niet missen konde, om de Vereenigde Nederlanden te wederstaan, en tot de wederkeering onder de gehoorzaamheid van hunnen Souverein te brengen. Dus zag men al voor en geduurende dezen winter voorslagen, zo by monde als in geschrifte, uitkomen, en ieder Vogel zong na dat hy gebekt was.

Wy zullen hier dan laaten volgen een uittrekzel van driederlei ontwerpen of gevoelens van Vrede. De eerste Autheur noemt zich een *Nederlander*, die zich buiten 's Lands onthoudt, en bouwt op dit Fondament, dat men volstrekt de Vereenigde Landen tot gehoorzaamheid brengen, en van de Leeuwenhuid tot het Vossevel moest overgaan.

Hy handelt meest over drie pointen, als over het kwaad Gouvernement der Vereenigde Staaten; dat zy het stuk niet altoos zullen konnen staande houden; en dat ze zullen moeten vallen onder Vrankryk, Engeland of Spanje. Deze drie pointen beredeneerd hy in 't brede, en voorts in 't byzonder, zeggende onder anderen, dat, als iemand voorstelde, om Prins *Maurits* die Landen op te dragen, met een eeuwige verbintenis aan Vrankryk en Engeland, om hen ten allen tyde tot een steunzel te verstrekken, hy veel te zwak was om zulk een zwaaren last op den hals te neemen; gelyk dan ook de Staaten van Holland en Zeeland &c. die nu gemaklyk op het kussen zaten, daarin niet

zou-

zouden consenteeren, ten ware door dwang der beide Koningen.

Hierom was hy van gedachten, dat de Aartshertogen op een ander voet gesteld en bevestigd moesten worden, en dat, indien men zulks niet dienstig vondt, men Prins *Maurits* bevorderen moest.

Het middel, welk hy hier toe aan de hand gaf, was, dat, dewyl de Koning van Spanje en de Aartshertogen nu als maar een waren, men dezelven niet betrouwen konde, dat ze de maxime van *Pias fraudes* (deugdelyk bedrog) niet zouden gebruiken; weshalve de Koningen van Engeland en Vrankryk de zeventien Provincien byeen moesten zien te behouden, en van den Koning van Spanje te verkrygen, dat hy volstrekt en zonder bedrog die Landen aan den Aartshertog afstond, of dat ze hunne Alliantie met hem breeken zouden; desgelyks ook den Keizer, uit hoofde van Maagschap, en den Koning van Vrankryk wegens allerlei Pretensien: en dit alles te vestigen op de mannelyke afkomst, in forme van een *Salische wet.* Dat wyders by ontstentenis van dien, deze Landen niet zouden vervallen noch aan den Koning van Spanje, noch aan den Keizer, uit hoofde van hun groot vermogen, maar aan het mannelyk oir van de Keizers *Ferdinand* en *Maximiliaan*; en dat, ingevalle van de gantsche uitsterving van 't mannelyk oir in 't Oostenryksche Huis, die Landen niet aan Spanje komen, maar geregtigd zouden zyn, zelf een Prins te verkiezen, om alzo de Zeventien Provincien altoos onder een Heer te behouden.

Dat, indien de Koning van Spanje daar niet in stemmen wilde, de Koningen van Engeland en Vrankryk, met de Nederlanden verëenigd, hem daartoe moesten noodzaaken, met toestemming van den Keizer; en dat zulks doenlyk ware, poogde hy door veele redenen te bewyzen, mits dat men zich wachtte voor de grondstellingen der Jesuiten.

Hierop gaat hy voort met veele tegenwerpingen, die van wegens Spanje op dit stuk zouden konnen gemaakt worden, te beantwoorden; stellende, dat de Christelyke Vrede hen behoorde te overtuigen, dat men al zyn vermogen tegen den vyand van de Christenheid moest wenden.

Eindelyk geeft deze Vredemaaker de volgende Artikelen op:

„ Dat al het Spaansche en vreemde Krygsvolk uit de Neder-
„ landen zou vertrekken.

„ Dat

„ Dat over al zou gehandhaafd worden de Authoriteit van de
„ Staaten Generaal, hunne oude Privilegien, Religie en Re-
„ ligie-Vrede, hunne Schulden betaald, daaronder begreepen en
„ mede verbonden de Geestlyke goederen.

„ Dat de Jesuiten en diergelyke Secten moesten uitgebannen worden.

„ Dat het Hof van hunne Hoogheden de Aartshertogen moest
„ gereformeerd worden op de manier van 't Huis van Bour-
„ gondië.

„ Dat men zou mogen Handeldryven in alle de Spaansche
„ Domeinen, op de oude Tollen.

„ Resolutie neemen op alle Officieren, Gouvernementen, en
„ diergelyke; welke Fortressen en Kasteelen blyven, en welken
„ men zou moeten afbreeken; desgelyks van de Artillery en de
„ Munten; ook onderling Resolutiën te neemen op alle middelen,
„ tot vrede strekkende en tot verzekering van dezelve.

„ Dat, de Koning van Spanje daartoe niet te brengen zynde,
„ en de Artikelen van de partyen verwerpende, de Koningen
„ van Engeland en Vrankryk de Landen door hunne magt, indien
„ het mooglyk ware, zouden zoeken te stellen in handen van
„ Prins *Maurits van Nassau*; doch dat het andere verdrag met den
„ Aartshertog beter ware, enz.

Voorts verhaalde hy de deugd en voordeelen, die het Christenryk van dezen Vrede te verwachten had; en dat men daarom noch Paus, noch Jesuiten moest ontzien, maar een Generaal Concilie beroepen, het zy met of tegen de zin van den Paus: en dan een Oorlog tegen de Turken te onderneemen, op de wyze, door den Heer *de la Noue* voorgesteld, waarin alle andere Vorsten ligtelyk zouden stemmen, en dus zou de *gouden Eeuw* wederkomen enz.

Dit zyn de gedachten van een Nederlandschen Balling. Nu volgt 'er een denkbeeld van een Roomschgezind Politiek.

Deze verhaalt eerst de sterkte der Vereenigde Nederlanden, als bedekt en beslooten van de Zee, en van groote Rivieren, haare Scheepryksheid, om zich allen nooddruft te konnen bezorgen; daar tegen over stellende hy de zwaarigheden dien aangaande van alle des Aartshertogs Landen, en dat zyn Krygsvolk kwalyk kon bestaan tegen een zo sterken en door zulk een schild be-

bedekten Vyand; dat de hulp, die zy uit Spanje kreegen met groot geschal, klein was inderdaad; dat die meest uit het diepste van *Italië* en van *Spanje* getrokken wierd, en doorgaans, eer zy overkwam, half vernield was, doch overgekomen zynde, als sneeuw voor de zon verging, en dat door de schaarsche betaalingen dan nog de Muiteryen voortkwamen.
Voorts toont hy aan, dat de Vereenigde Nederlanden altoos het eerst te Veld komen, en den eersten slag geeven; dat Spanje van zich-zelve arm is, en dat de Hollanders zyn Goud, Zilver en Handel in de Indiën groot nadeel toebragten; dat zyne Mynen uitgeput waren, en de Koning zo spaarzaam en kloekzinnig niet was, als zyn Vader; dat by vermeerdering der onkosten, ook het gebrek en de Muiteryen vermeerderden; dewyl men genoodzaakt was den Soldaaten, boven hunnen Landroof, nog 15 stuivers daags, en de Ruitery 24 stuivers te geeven; dat geen anderen volkomen betaald wierden, ten ware zy ook Muitineerden, en dat 'er geen Gouverneurs in de Nederlanden geweest waren, of zy hadden twee of drie Muitinatien gehad.

Daarop verhaalde hy, sints de komst der Aartshertogen, wel 20 Muitinatien, als die van *Diest*, van *Ardres*, van *Carpen*, van *Calais*, van *la Chapelle*, van *Weert*, van *Chastelet*, van *Dorlans*, van *Kameryk*, van 't Kasteel van *Antwerpen*, van 't Fort *St. Andries*, van *Crevekeur*, van twee Forten op de *Schelde*, van *Sas van Gent*, van *Sluis*, van *Hulst*, van 't Fort *St. Clara* voor *Oostende*, enz. en zegt, dat alle deze Muitinatien nog stonden te vermeerderen, doordien men geen monstering meer hielt gelyk te vooren, en het Krygsvolk 4 stuivers toelei; waerom de oude Soldaaten, dit ziende, begonnen te Muiten, om hunne achterstallen betaald te krygen, of, vreezende voor straffe, deserteerden, als weetende, dat 'er geen hooger Eeretrap voor hen te verdienen stond.

Daarop gaat hy over ter beschouwing der Spaansche Hovaardy, zeggende, dat ze liever de Landen laaten barsten, dan te buigen, als geen genegenheid hebbende om den Vrede te bewerken, en 't mistrouwen te weeren van volken van verschillende Religiën; gelyk zy een geringe Vrouw levendig in de aarde hadden laaten delven, die immers niet leeren of Prediken konde, en het alzo beter geweest ware, dezelve slechts uit den lande te bannen.

Dat,

Dat, om door den Oorlog tot den Vrede te komen, de andere Potentaaten zulks niet zouden gedoogen, als kennende den hoogmoed der Spanjaarden; en dat schoon de Hollanders al verlaaten waren van alle nabuurige Vorsten, men evenwel aan 't verdedigen van Oostende wel zag, wat 'er nog verder aan te doen zou vallen, eer men hen overwinnen konde, als zynde hunne Sterkten meest al aan de Zeekant gelegen, die niet zo maklyk te belegeren zyn.

Aldus niet anders dan wanorde bespeurende, vreesde hy, dat ook de Fransche Trompetten den Spanjaarden wel eens wakker mogten maaken, doordien 'er nog veele oorzaaken tusschen deze beide Koningen waren; oordeelende dat, als de Hollanders van de Zeekant en de Franschen te Land kwamen, men genoegzaam in geslooten was, en niet anders open had dan *Luxemburg*, dat ook ligt gestopt kon worden; en dat men niet moest denken, dat de Hemel altoos bereid was om Mirakelen te doen; vraagende wyders, waar men dan Koren om te bakken en te brouwen zou vinden, waar men zout, Amonitie enz. van daan haalen zou?

Na dat hy dan nog meer diergelyke zwaarigheden opgehaald heeft, raad hy den Spanjaarden, om de verdere elende voor te komen, en de Roomsche Religie in stand te houden, tot den Vrede, en om de Landen aan Vrankryk op te draagen, waartoe zy de Hollanders zouden gereed vinden, dewyl ze hem eertyds daar toe aangezocht hadden, en dat de Fransche manieren voor de Nederlanders verdraaglyker waren, dan de Spaansche. Wat, de Religie aangaande, men wel zag, hoe gemakkelyk zich de zaaken in Vrankryk schikten, zonder dat 'er iemand overweldigd wierd, het welk inderdaad meer menschen op den rechten weg bragt, dan alle de gepleegde wreedheden van Spanje.

Om kort te gaan, hy verheft de vruchten van den Vrede, die de Neering en Koophandel zou doen bloeien; want tot de Navigatie op de *Indiën* zouden de Hollanders en Zeelanders, de zaaken dus blyvende, zelfs wel middelen vinden.

De derde Vredemaaker, die ook zyn Voorstel in 't Fransch uitgaf, noemt zich-zelve een onpartydig persoon, die in de Landen niet te verliezen of te winnen had; en redeneerd daar over zeer wydloping, doch op een heel anderen voet; want zyn besluit komt daar op uit, dat de Vereenigde Nederlanden zich van Spanje

je of de Aartshertogen zouden Vrykoopen, en toont vervolgens, 1604.
dat zulks eerlyk en profytelyk zoude weezen.

Dus wilde de eerste Vredemaaker, of Balling, de Aartshertogen op wettige Conditien en op het gezag der Gebuuren tot Koningen of Souvereine Vorsten maaken; de tweede, een Roomsch-Catholyk, wil, om de Religie te verzekeren, de Nederlanden aan den Kroon Vrankryk opdragen, en de Spaanschen over het gebergte houden, en de derde wil de Vrykooping hebben. Doch men onderstelde niet onwaarschylyk, dat dit alles geschiedde, om het volk in de Vereenigde Landen te toetzen, en om de gehoorzaame Provinciën in hoop te doen leven, dat 'er door de tusschenspraak van Engeland wel Vrede zou volgen.

Ja zelf men zag de Artikelen van den Vrede reeds verspreid, zonder dat men echter wist, van wien zy kwamen. Dezelven bestonden in de volgende:

„ 1. Dat al het gene tegen de Majesteit van Spanje en hunne „ Hoogheden gehandeld, getrakteerd en gepasseerd was, zo in „ Regeering, als in 't byzonder, vergeeten en vergeeven zou „ zyn.

„ 2. Dat alle Privilegien en Statuten, Rechten, Herkomsten en „ Costuimen der landen onverbreeklyk onderhouden zullen wor„ den in haar geheel, zo wel in 't gemeen als in 't byzonder.

„ 3. Dat alle vreemde Garnizoenen uit den Lande zullen ver„ trekken, daar uit blyven, en daar uitgehouden zullen wor„ den; waar toe zyne Majesteit van Engeland helpen zal.

„ 4 Dat alle Kasteelen zullen afgebroken worden, ten ware 'er „ eenigen mogten zyn, dienende om het Land of de Frontieren „ te beschermen, dezelve zullen blyven met Consent en believen „ van de Staaten Generaal.

„ 5. Dat hunne Hoogheden geene Gouverneurs van Provin„ cien, Landen of Steden, lieden van geheimen Raade, van „ Financiën, van Raadsheeren, Ontfangers, Generaals, Dros„ saarden, Kasteleinen, Lieden van Rekeningen, Fiskalen, Bal„ juwen, Schouten, en andere Officieren zullen mogen aanstel„ len, dan ingebooren Nederlanders, elk in zyne Provincie, en „ zulks by advys van de Staaten Generaal, zo het gemeene Amp„ ten zyn, anders in 't byzonder van de Staaten van elke Pro„ vincie.

„ 6. Dat hunne Hoogheden in 't toekomende geen Oorlog of
„ nadere verbinteniſſen met uitheemſche Koningen, Vorſten of
„ Landen, of diergelyke hooge zaaken handelen zullen, dan met
„ believen van de Staaten Generaal.

„ 7. Hunne Hoogheden zullen ook geene Plakkaaten, ofte
„ eenige Nieuwe Generaale of particuliere Ordonnantien, den
„ Policie aangaande, maaken, zonder advys en bewilliging van
„ de Generaale en byzondere Staaten.

„ 8. Men zal by advys en Intercesſie van zyn Majeſteit van
„ Engeland, toelaaten over alle de Geunieerde Provincien, in
„ 't openbaar de Roomſch - Catholyke Religie, en dat die van de
„ Gereformeerde in gemoede vry zullen blyven, en niet ge-
„ dwongen worden iets te doen, ſtrydende tegens hunne Con-
„ ſcientiën.

„ 9. Dat hunne Hoogheden weder herſtellen en vernieuwen
„ zullen een iegelyks Privilegie, oude Herkomſten en Conſtuimen
„ die men zal konnen bewyzen dat geſchonden, verbroken, of
„ met kracht en geweld te niet gedaan zyn.

„ 10. Dat ook hunne Hoogheden in geen Steden, Forten of
„ Sloten Garnizoenen zullen leggen, zonder advys van de Staa-
„ ten dier Provincie, daar het noodig bevonden zoude mogen
„ worden.

„ 11. Dat hunne Hoogheden geen Krygsvolk, het zy te Paard,
„ te voet of te water, zullen mogen aanneemen, dan met toe-
„ ſtemming der Staaten Generaal.

„ 12. Dat de ordinaire Garde van hunne Hoogheden enkel in
„ Nederlanders zal beſtaan.

„ 13. Dat men den Roomſchgezinden hunne Goederen, die
„ nog in weezen zyn, zal wedergeeven en hen dezelven zonder
„ hinderniſs laaten bezitten.

„ 14 Dat hunne Hoogheden geen Laſten of Schattingen zullen
„ uitſchryven, dan met Conſent van de Staaten-Generaal, en de
„ byzondere Staaten.

„ 15. Dat alle de Penningen, die by de Staaten - Generaal,
„ en by de particuliere Staaten van ieder Provincie, opgebragt
„ worden, tot afdanking van hun lieder Krygsvolk, zullen bly-
„ ven by dezelve Staaten of Ontfangers, die zy daartoe geſteld
„ hebben, of zullen ſtellen.

„ 16. Dat

,, 16. Dat ten dien einde alzulke middelen, Koninglyke Instel-
,, lingen en Convoojen zullen blyven in haar geheel, en voor zo
,, lang, als zyne Majesteit van Engeland, met Consent van de
,, Staaten Generaal der Vereenigde Provincien, zulks zal bevin-
,, den en goedkeuren.

,, 17. Dat men de patrimoniale Goederen en Domeinen des Ko-
,, nings van Spanje, in de voorschreeven Provincien gelegen, aan
,, hunne Hoogheden zal laaten volgen en restitueeren.

,, 18. Dat de Staaten Generaal zullen mogen vergaderen ten
,, allen tyde, op verzoek van een der Provincien, en anders om
,, gewigtige reden zo dikmaals als zy zullen goedvinden, zonder
,, daarop eenig bevel of oorlof van hunne Hoogheden te vraagen
,, of te verwachten.

,, 19. Desgelyks zullen mogen vergaderen de Staaten van elke
,, Provincie, zo dikmaals en wanneer zy het zullen goedvinden.

,, 20. En in de Generaale en particuliere Vergaderingen der
,, Staaten voorschreeven zal elk in de zyne mogen ondervraagen,
,, of zy ook in eenige veraccordeerde pointen of stukken veron-
,, gelykt worden, om zulks, zo dit bevonden wierd, dadelyk
,, te remedieeren.

,, 21. Dat het Gouvernement van de Provincien, Steden en
,, Staaten zal blyven aan en by de geenen, die 'er tegenwoordig
,, zyn, en dat in toekomende tyden hunne Hoogheden in 't ver-
,, anderen van dien, niet anders zullen vermogen te doen, dan
,, by 't 5de Artikel hier boven gezegd is.

,, 22. Dat hunne Hoogheden over de Vereenigde Nederlan-
,, landen, Provincien, Steeden en Landen, geen meer Souve-
,, reiniteit te vorderen zullen hebben, of mogen pretendeeren,
,, dan wylen Keizer *Carel* de V. heeft gehad.

,, 23. Dat hunne Hoogheden gehouden zullen zyn te doen den
,, Eed van Trouwe, om de voorsz. pointen van den Vrede te
,, onderhouden en te doen onderhouden.

,, 24. Dat, ten gevalle van den Koning van Engeland, de
,, Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, 't hunner ver-
,, zekering zodanige Forten of Steden in bewaaring zullen houden,
,, als gemelde zyne Majesteit benoemen zal, als middelaar tus-
,, schen hunne Hoogheden en de Staaten voornoemd.

,, 25. Dat ook zyne Majesteit van Engeland zweeren zal, de

W 2 ,, eerste

„ eerste Overtreders van den Vrede, die gesloten staat te wor-
„ den, te helpen beöorlogen, tot dat alles weder op den ouden
„ voet gebragt, en de Vereenigde Landen verzekerd zullen zyn,
„ ten welken einde zyne Majesteit een verbintenis zal aangaan
„ met de Staaten Generaal.

„ 26. En dat meergemelde Koning van Engeland zich zal in-
„ stellen tot Borge van 't volbrengen van den Vrede, en het ge-
„ ne 'er besloten zal worden, ondertekenen en bezegelen.

„ 27. Gelyk mede zullen doen zyne Keizerlyke Mejesteit en
„ de Keurvorsten des Ryks, mitsgaders zyne Majesteit van *Dene-*
„ *marken*.

Zie daar de Artikelen van den Vrede, die men onder de hand verspreidde; doch vermits men al te duidelyk bespeuren konde, dat deze Artikelen van de Aartshertogen, of van iemand der hunnen tot een valstrik gelegd wierden, zag men in Holland een Boekje uitkomen, genaamd: *Trouwhertige Vermaaning* aan de Ingezetenen van Nederland, *om niet te luisteren naar uitgestrooide en verzierde Vredes-Artikelen, dienende tot Waarschouwinge.* de Schryver noemt zich een *Liefhebber der Nederlandsche Vryheid.* Hy begint deze Vermaaning en Waarschouwing aldus;

„ Het schynt, ô beminde Nederland! dat gy dit jaar hard be-
„ stormd zult worden, beide met listigen en valschen raad, en
„ met geweld van Wapenen. De Heer Aartshertog *Albertus*
„ *van Oostenryk* zal, gelyk hy te vooren zyne Staat en kleeding
„ veranderd, en in plaats van den rooden Kardinaals rok, als des
„ Paussen Veldteeken, den Mantel van een Hertog van Braband
„ omgehangen heeft, nu ook op een ander Manier beginnen te
„ handelen en te spreeken, ja zich behelpen met Vossevellen,
„ om dat de Leeuwenhuid te kort schiet. Voor zyn geweld en
„ voor den klaauw van zynen Leeuw zyt gy buitentwyffel niet
„ beschroomd, als hebbende het uiterste van dezelve reeds be-
„ proefd en mannelyk afgeweerd; maar voor het listig Vossevel
„ hebbe ik noodig geöordeeld u een weinig te waarschouwen,
„ als zynde zo veel te meer te vreezen, nademaal hy u niet in
„ 't openbaar, maar door bedekte wegen zal bekruipen.

„ By voorbeeld, men verspreid veele en groote dingen van
„ des Aartshertogs en der Infantes goedertierenheid, van de
„ hartgrondige genegenheid, waarmede zy deze Landen zyn

„ toe-

„ toegedaan; zo dat gy nu alle misvertrouwen uit uw hart „ behoorde te verdryven, als zullende handelen niet met een „ Spanjaard, maar met een gebooren Duitsch Prins; niet met „ een Koning, die verre over zee woonende, weinig van u „ weet, en bygevolg te minder trek tot u heeft, en wiens „ groote magt u billyk deed schroomen; maar met een Her- „ tog, die by u en onder u zal woonen, gelyk een Vader by „ zyne Kinderen, die anders geen Land heeft, dan dit, die anders „ geen schatten of rykdommen heeft, dan die hy uit uwe han- „ den zal ontfangen, en daarom niet op zyn eigen magt en ge- „ weld, maar op de harten en liefde der Onderdaanen, het fon- „ dament zyner heerschappy zal moeten vesten; die u zal re- „ geeren naar de Privilegiën en oude Vryheden des Vaderlands, „ die niemand om der Conscientie wille zal bezwaaren, die alle „ wonden zal geneezen, om u ten eenemaal te doen vergeeten „ alle voorleden jammer en elende.

„ Dit nu zyn wel schynbaar schoone woorden, (zegt onze „ Schryver verder) denk echter niet, dat ze van den Hertog „ van *Braband* en van de *Infante* voortgekomen; maar van listige „ kwalyk gezinden bedacht zyn, die zelfs bedrogen zynde, ook „ anderen willen helpen bedriegen, en door een lokaas in de „ Val brengen, om u lieden van trouwen raad en vermaaning, „ en van de genen die uwe behoudenis zoeken, af te leiden; „ want indien gy deze valsche voorgevens geloofd, zyt gy reeds „ in hunne strikken gevangen — Ook weet gy, dat 'er nooit „ Vredehandel begonnen is, of men heeft nu geheele Provin- „ cien, dan voornaame Steden tot den afval bewoogen, en van „ uw lichaam afgescheurd; zynde akoos de Vredehandel met „ zoete en vleyende voorstellingen begonnen, maar men heeft „ ten laatsten gezien, dat 'er noch voor de Privilegien, en nog „ minder voor de Religie eenige zekerheid verworven konde „ worden, en dat men ondertusschen zommige door diergelyke „ valsche handelingen zo diep in den maalstroom gebragt heeft, „ dat ze niet weder te rug konden keeren, schoon het bedrog „ ziende, maar in de Spaansche Slaverny vervallen moesten, „ gelyk het *Gent*, *Brugge* en andere Steden gegaan is. Nog „ veel schandelyker zult gy van den Vyand bespot en bedrogen „ worden, indien gy naar zyn zoet gezang wilt luisteren.

„ Dat

„ Dat zulks de waarheid is, kunt gy uit de daaden des Aarts-
„ hertogs opmaaken, die immers meer behooren te gelden, dan
„ schoonschynende woorden. Voor zyn vertrek naar Spanje
„ heeft hy in verscheiden Steden de Religie hart vervolgt, en on-
„ der anderen een jonge Dochter levendig doen begraven, om
„ daarmede de achterdocht weg te neemen, als of hy in zyn ge-
„ moed niet goed Roomsch was: want als zy zulks aan Mans-
„ persoonen had laaten doen, zou men hebben konnen denken,
„ dat die iets tegen zyne Regeering ondernomen, of verraad
„ gesticht hadden. Zo heeft hy ook de Stad *Aaken*, in des Kei-
„ zers Ban zynde, met Executie helpen bedwingen, alleenlyk
„ om de oeffening der Protestantsche Religie af te schaffen, en
„ de Magistraaten te veranderen. Zo heeft hy aan den Bisschop
„ van *Paterborn*, reeds voor vyf jaaren, geschreeven, dat, inge-
„ valle de Protestantsche Religie in die Stad niet verboden
„ wierd, hy met zyne Roomsch-Catholyke Soldaaten derwaars
„ zou komen, om de Ketters te laaten hangen en plonderen.

„ Heeft nu de Aartshertog in een Vreemd Land, waarin hy
„ niets te zeggen had, zo veel Authoriteit gebruikt; heeft hy
„ de Stad *Aaken* zo behandeld, en heeft de Admirant, terstond
„ na zyn vertrek (waarschynlyk op zyn bevel) de Steden *Wezel*,
„ *Orsch* en *Essen* van de Religie berooft, de Predikanten ver-
„ jaagd, en de Mispriesters in de Plaats gesteld; wat hoop is
„ 'er dan, dat in de Nederlanden, welken de Aartshertog en de
„ Infante niet als een vry Land, maar als een eigen Erfgoed
„ aanmerken, waarmede zy mogen doen wat ze willen, de vry-
„ heid van Religie toegelaaten zal worden? Of meent gy, dat
„ de Hertog, op zyne reize naar Spanje, van gevoelen veran-
„ derd is, of dat de *Paus* van *Rome*, dien hy te *Ferrare* de voe-
„ ten Kuschte, hem een vreedzamer geest heeft ingeblazen?
„ Of dat de Spaansche Inquisiteurs en de raad der Jesuiten zyn
„ hart vermurwd, en tot toegeeflykheid bewoogen hebben?
„ Neen, gelooft veel liever het tegendeel, en dat ze alle hem
„ meer en meer tot bloedvergieten en onbarmhartigheid hebben
„ aangeprikkeld, en zyn hart, indien het te vooren van Steen
„ was, tot Yzer gemaakt hebben. Wil men my tegenwerpen,
„ dat mooglyk zyn Broeder de Keizer hem andere gedachten
„ heeft ingeboezemd, zo zegge ik maar, ziet wat de Keizer in

Aa-

„ *Aaken*, de Aartshertog *Ferdinand* in *Stiermarken* en *Carinthiën*
„ aan die van de Religie gedaan heeft.

Dus gaat den Schryver voort, geevende een schets van alles wat het Huis van *Oostenryk* in vroeger tyden, tegen den Religions-Vrede, door *Carel* den V. bevestigd, gedaan heeft; hoe weinig staat men op Spanje maaken kan, schoon 'er vleiende beloften voor af gegaan waren; en na dat hy al het gebeurde, in onze voorigen ruim en breed verhaald, ten bewyze heeft bygebragt, zegt hy verder:

„ Want zo gy al eenige vryheid van Religie (dat toch nimmer
„ gebeuren zal) verkrygen mogt, zal de Hertog van *Braband*
„ u rond uit dus mogen toespreeken: *dewyl ik uwe Conscientiën heb*
„ *vrygelaten, om dat gy altoos gezegd hebt, dat God alleen daar over*
„ *behoord te heerschen, zo bewyst my nu ten minsten gehoorzaamheid*
„ *in andere Waereldlyke zaaken.* Kan hy dan door uwe eenvoudig-
„ heid daartoe komen, dat hy alle de Officiers, Rechters en
„ Magistraaten in de Steden en Landen naar zyn zin aansteld,
„ dat hy de Vestingen en de Wapenen in de hand krygt, en dus
„ meester word van 't gantsche Spel, zo hebt gy reeds den
„ strik om den hals. Want niemand is zo eenvoudig, dat hy
„ niet merken zou, dat de Hertog binnen korte jaaren (want het
„ is een arme Hospes, die geen gelag kan borgen) de zaaken
„ in dien staat brengen, en de Staaten naar zyn oogmerk zo for-
„ meeren, en onderrichten zou, dat ze zelfs Requesten overga-
„ ven, verzoekende de afschaffing van de Gereformeerde Religie,
„ invoegen, dat hy zich zal gelaaten, als of hy zyn woord ge-
„ stand doen, en de Artikelen van het Traktaat niet verande-
„ ren wil, dan op het verzoek van de Staaten zelfs."

Ter bevestiging van dit bovengemelde, brengt de Schryver tot bewys by, dat, als de Aartshertog genegen was, zo vaderlyk te regeeren, als deze Vredens-Artikelen voorgeeven, hy ten minste aan de Staaten van *Braband*, *Vlaanderen*, *Artois* en *Henegouwe* eenig blyk daar van gegeeven zou hebben, als welke nu sedert 80 jaaren bidden en verlangen, datze van de vreemde Natiën ontlast, dat den Raad met Nederlanders bezet, en de Ampten aan Landzaten mogten gegeeven worden, nademaal zy, schoon zich als Slaaven aan Spanje onderworpen hebbende, nogtans moesten zien, dat ze niets meer geteld, uit den Raad

„ ver-

verstooten, en Vreemdelingen boven hen gesteld wierden, die allerlei moedwil bedryven, en zelf de Staaten durven dreigen, en vergen tot dingen, die schandelyk zyn: gelyk die van 't Kasteel van *Antwerpen*, die de Burgemeesters dwongen, dat ze hen Hoeren en Ligtekooien moesten bezorgen; maakende alzo de Burgemeesters tot hunne Koppelaars of Roffiaanen.

Na dat hy nu nog een reeks van andere bewyzen, tot Waarschouwing der Nederlanders, heeft bygebracht, richt hy eindelyk zyn redenen tot de Roomschgezinden, zeggende:

„ En gy, Roomsch-Catholyke Inwooners der Vereenigde Ne-
„ derlanden, onder welken ik weet, dat 'er veelen zyn, die de
„ vryheid des Vaderlands beminnen, laat u niet wys maaken, dat,
„ ten aanzien der Religie, uwe Lasten en gevaaren onder het
„ Spaansch bestier een haïr minder zullen weezen. Want men zal
„ ligtelyk tegen alle, die iets bezitten, actie konnen vinden, al
„ was het enkel onder voorwendzel, dat ze begunstigers der Lu-
„ theraanen of Gereformeerden zyn, of dat ze de Wapens niet
„ tegen hunne gebuuren of bloedverwanten opgevat hebben.
„ Dit is het *Crimen Omissiones*, of misdaad van nalaatigheid, waar
„ over de geheele Nederlandsche Natie by den Koning en de Spaan-
„ sche *Inquisitie* veroordeeld, en den Hertog van *Alba* de Exe-
„ cutie opgedraagen wierd, gelyk de Historien der Roomsch-
„ Catholyke Schryvers zelfs getuigen. Dit is het gene *Vargas*,
„ President van Alvaas Bloedraad, deedt zeggen: *Heretici fraxe-*
„ *runt Templa, Boni nihil fecerunt contra, ergo debent omnes pati-*
„ *bulare*, of *de Ketters hebben de Kerken gebroken, de Goeden* (dat
„ is de Roomschgezinden) *hebben 't niet belet, ergo moeten ze alle*
„ *hangen*. En hierom schreef *Johan Baptista Taxis* in 't jaar 1595
„ uit Brussel aan den Koning van Spanje, dat hy vooral de Spaan-
„ sche Garnizoenen niet uit den Lande moest trekken, of het
„ zou terstond met zyne Authoriteit gedaan zyn; want, zeide hy,
„ uwe Majesteit kan op die van de Catholyke Religie niet ver-
„ trouwen, nademaal de devotie alleen gevonden word by wei-
„ nigen, en onder de Vrouwen, die niet vechten. Immers heeft
„ het *Egmont* niet gebaat, dat hy de Predikanten hielp verjaa-
„ gen, en zich in alles Roomsch-Catholyk toonde; en schoon
„ zyn eigen Zoon, om de Spanjaarden van zyn geloof te over-
„ tuigen, overal zeide, dat zyn Vader recht geschied was,
„ wierd hy echter in de gevangenis geworpen, enz.

Vervolg van 't voorgevallene in 't jaar 1604.

Op deze wyze had onze Schryver zyne vermaaning en waarschouwing geschikt, waar van wy, om de al te groote uitgestrektheid, alleen het voornaamste gemeld hebben.

Wy hebben hier voorens gesproken, dat de Keizer by de vereenigde Staaten sterk aandrong op den Vrede, en 'er de oorzaak bygevoegd waarom, nu moeten wy zeggen, dat ook deze Vorst zyn gezant, den Heer *Maximiliaan Cocby*, daar toe gelast had, die reeds in 't voorjaar den Staaten Generaal des Keizers voorzichtigheid en zorgvuldigheid voor den gemeenen welstand van 't Christenryk, naar zyn vermogen, zeer levendig afgebeeld en betoogd had, dat hy, vermits men door den Erfvyand, den Turk, en zyne Rebellen in *Hongaryen* en *Zevenbergen*, zodanig bedreigd werdt, voor de Keizerlyke en Ryksgezanten, vrygelei verzocht, om te gaan en te komen met Krygsvolk van en tot *Keulen* toe. De Staaten Generaal hier uit achterdocht opvattende, als of men met zulk een grooten pracht zocht in te komen en ingehaald te worden, om de Gemeente te beroeren, en yders wensch tot den Vrede op te wekken, (het welk des te meer te vreezen stondt, om dat de Nederlanders de langduurige Schattingen en Contributien begonnen moede te worden) gaven daarop een Antwoord, waar van wy, schoon het niet voor in May van 't volgende jaar kwam, den Inhoud zullen melden. Deze was aldus.

„ Dat zy de Brieven van zyn Keizerlyke Majesteit en van
„ den 2 April 1604, mitsgaders die van de Keurvorsten en
„ Vorsten des Ryks van den 19 Augustus wel ontfangen en
„ overwogen hadden; maar dat hen niet uit de gedachten ware,
„ welke onheilen de voorige onderhandelingen hadden toegebragt;
„ dat noch de Keizer, noch Duitschland, hoewel Mogendheden
„ daar ze een byzondere eerbiedigheid voor hadden,
„ eenig voordeel gedaan hadden tegen de lagen der Vyanden,
„ weshalve zy zich bezwaard vonden zulks andermaal aan te
„ gaan, nademaal het bekend was, dat de Spanjaarden en hunne
„ Aanhangers niet anders zochten, dan door het een of ander
„ middel de Nederlanden te vermeesteren, en den Stoel des Oorlogs
„ aldaar te vesten, om dus het Ryk, deszelfs Vorsten en

„ Gemeentens te dwingen en de Wet te stellen, volgens hunne
„ ingebeelde Monarchie, als van gevoelen zynde, dat het in 't
„ Christenryk nooit wel kon gaan, ten zy 'er een Roomsche
„ Paus in 't geestelyke, en den Koning van Spanje in 't Wae-
„ reldlyke als opperhoofden waren; dat, dewyl zy geen vrucht
„ van deze onderhandeling konden verwachten, dan tot na-
„ deel van den Keizer en de Ryksvorsten, zy geen oorzaak
„ daarvan wilden weezen, als weetende hoeveel het Christenryk
„ daar aan gelegen ware, en daarom onderdanig verzochten,
„ dat zy hun daar mede niet mogten bemoeien. Dat dien van
„ Holland geene zaak gewenschter ware; dan 't geene zy door
„ menigvuldige gevaaren, met een doorstaande nyverheid had-
„ den verkreegen, buiten vrees van Oorlog te stellen; dat ze
„ uit dien hoofde hunne vrienden en gebuuren zo menigmaal
„ hadden gebeden, om, door een billyke Vrede, de Wapenen,
„ hen boven 't hoofd hangende, af te wenden, en dezelven
„ nu, na dat ze die door nooddwang gevoerd, en een welge-
„ gronde en vaste vryheid, die by Koningen en vorsten wettig
„ was gekeurd, hadden te weege gebragt, geenzins voor een
„ valschen schyn van Vrede zouden verwisselen; dat ze voor de-
„ zen hunne genegenheid, om met de Staaten der andere Ne-
„ derlanden te handelen, getoond hadden, en als nog daar toe
„ bereid waren: dat hoedanig en gering de magt der Aartsher-
„ togen ware, *Spinola* een Vreemdeling, die uit Spanje 't ge-
„ bied over de Nederlanders had ontfangen, ten bewyze strekte:
„ dat ze behoudens hunnen Godsdienst, en behoudenis hunne
„ Republiek, een waare en verzekerde vreede nimmer zouden
„ afslaan: dat indien daarop gezien werd, gelyk over 't geeste-
„ lyke maar eenen Paus, zo ook over de zaaken der waereld
„ maar eenen Koning van Spanje tot Opperhoofd te stellen,
„ Duitschland zien zou, dat die van Holland geenzins zouden
„ verwaarloozen, hunne eigen en de gemeene behoudenis te be-
„ hartigen; dat wyders het gene hy inbragt, raakende de ge-
„ daane schaade, zy zich derwyze zouden gedragen, dat men
„ van hunne redelykheid niet meer zou konnen vorderen; doch
„ dat het wedergeeven van eenige Sterkten, inzonderheid in
„ een tyd, daar *Spinola* dreigde den Rhyn te naderen, ongeraa-
„ den ware; dat ze weeten zouden dat voor Duitschland zelve

„ wierd

„ wierd zorge gedragen, indien ze aan Mendoza's Leger en
„ balddadigheden gedachten enz.

Terwyl deze en de in onzen voorigen gemelde zaaken dus gedreeven wierden, maakte zich ieder in 't laatst van dit en 't begin van 't volgende jaar ten Oorloge vaardig. Holland was nu versterkt met de magt, die het te vooren aan *Oostende* te koste gelegd had, en uit Vrankryk waren Troepen in aan tocht; In Duitschland en Engeland wierd geworven voor beide partyen, als zynde hunne trouw te koop voor de meestbiedende, of naar maate dat de Godsdienst hen gints of herwaarts dreef. Ook was Holland vaardiger in 't verschaffen van penningen, en de Nederlanden onder de Aartshertogen veel traager, door dien de Oorlog hen tegen de borst, en 't behandelen der gemeene middelen verdacht was; te meer dewyl de Aartshertog hen eene algemeene Vergadering ontzegd had, gelyk we hier voorens reeds gezien hebben, hoedanig zy met hoop zyn gevleid geworden, zo door de ryke Schatten uit de *Indiën*, als door de wederkomst van *Spinola* uit Spanje, en de verspreide valsche geruchten van Vrede.

Laat ons nu zien hoe het verder is afgeloopen met den Admiraal *van Waarwyk*, die, zo als op *pag.* 87 gezegd is, na veel sukkelens in May dezes jaars van *Gresfick* komende te *Johor* of *Jor* aariveerde, met 4 Schepen en 2 Jagten.

Het was dan op den 3 May dat hy des avonds in den mond van de Rivier van *Johor* liep, leggende op 2⅓ graaden noorderbreedte. Alhier geänkerd zynde, zondt hy zyne Gecommitteerden naar den Koning, die hen wel ontfing, en over hunne komst zeer verblyd was.

Deze afgezondenen kwaamen den 6 weder in de Vloot, medebrengende den meergemelde *Jacob Buis*, Opper-Koopman van het Kantoor aldaar, van wien zy verstonden het vertrek van den Vice-Admiraal van *Patana* naar *Bantam*; het welk hen zeer leed was, alzo zy hem nog dachten te spreeken, om een deel van zyne Contanten over te neemen, die zy op hunne reize naar *China* meenden noodig te hebben: dit dus mislukt zynde, heeft de Admiraal ten eersten de Boot *Spera Mundi* afgevaardigd naar *Bantam*, met Commissie om alle Contanten, die de Vice-Admiraal over zou hebben, hem op de reize naar *Chi-*

na na te voeren, als ook nog mede te brengen zo veel Brood, Pek, Teer, loopend Wand, Zeilen, en wat dies meer was, en zo veel als immers mogelyk weezen zou; alles volgens de hen medegegeeven lyst en Memorie, met bygevoegde orde, dat, als de Boot te laat te *Bantam* kwam, hem op de reize naar *China* te volgen, om ze aldaar op de Kust te gebruiken.

Het was ook omtrent dien tyd, dat de Koning van *Achem* zyne Gezanten zondt aan den Koning van *Jor*, met aanbieding van den Vrede, mits dat de Koning van *Jor* aan die van *Achem* overleverde drie duizend zo gevangene als weggeloopene zyner Onderdaanen, die zich in handen en onder de bescherming van den Koning van *Jor* bevonden, benevens nog eenig Metaal Geschut, dat hy nog van hem bezat. De Koning van *Jor* liet daar op antwoorden, dat hy tot den Vrede wel genegen was, maar dat hy, aangaande de Gevangenen en 't Geschut, niet gezind was, daar in te stemmen. Doch het scheen, dat de Koning van *Achem* dezen eisch alleen proforma gedaan had, dewyl hy de aanbieder van de Vrede was, maar dat het hem om de Gevangenen en 't Geschut niet te doen was; en dewyl de Koning van *Jor* oordeelde dat de Vrede wel volgen zou zonder die restitutie, waren de Hollanders bedacht, om die beide Koningen daar in te onderfteunen, en *Malacca* als geblokkeerd te houden, eensdeels om den Handel op China dus alleen te behouden, en anderendeels om te verhoeden dat 'er de Engelschen hunne handen niet in kreegen.

Terwyl de Admiraal hier nog op de Rivier lag, zondt de Koning van *Jor* hem tot een geschenk 20 zakjes inhoudende $2\frac{1}{2}$ Bhaar Peper, waarop de Admiraal weder aan den Koning vereerde 2 groote en 2 kleine vaatjes Busktruid, 20 ronde Kogels, 10 Kruisballen, en 10 Schuifstangen; daarby voegende de volgende Brief:

„ Wy *Wybrand van Waarwyk* (Admiraal over een Vloot van „ 15 Hollandsche Schepen, die nevens my tot zyne Majesteits „ dienst zyn) hebben op huiden ontfangen het present, daar zyne „ Maj. ons mede gelieft te begunstigen, bestaande in $2\frac{1}{2}$ Bhaar „ Peper, waarvoor grooten dank zegge, en wel gepast zoude „ hebben het zelve met weergiften te vergelden, hoewel zulks „ volgens onze tegenwoordige gesteltenissen niet heeft konnen

„ ge-

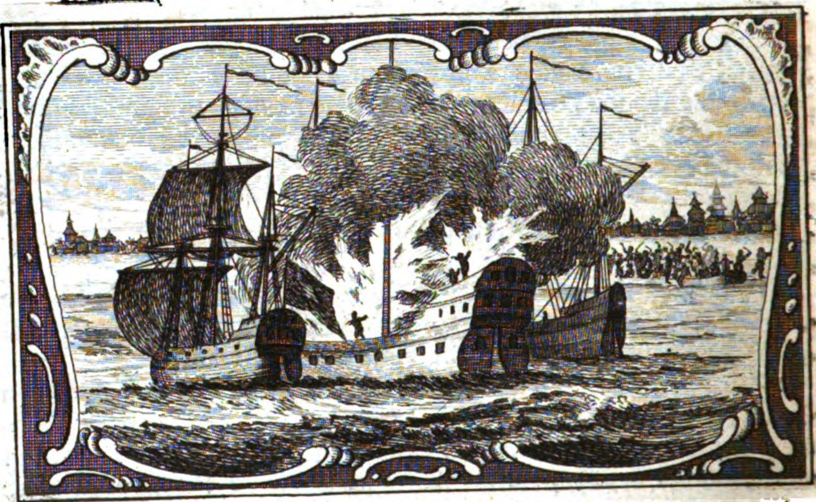
„ [illegible] zo als wel behoorde. Zo hebbe echter willen bybren-
„ gen wat tyds gelegenheid lyden konde; des zyne Koninglyke Ma-
„ jesteit wederom zende 2 groote en 2 kleine Tonnen Buskruid,
„ 20 ronde Kogels, 10 Kruisballen, nevens nog 10 Schuifstangen;
„ verhoopende dat zyne Majesteit die t'eeniger tyd van nooden
„ zal hebben: maar dat Godt de Heere UE. Vyanden zo brei-
„ delen zal, dat zy versuft zullen blyven. Met deze hoop zal ik,
„ na uwe Majesteits handen gekust te hebben, blyven dien ik al-
„ toos geweest ben, &c.

Wyders ontfing de Admiraal hier tyding van een kostbaare overwinning, door de Schepen *Erasmus* en *Nassau*, behoorende onder zyne Vlag, gedaan, bestaande in het volgende:

Deze twee Schepen waren reeds lang te vooren op orde van den Admiraal vooruit naar *China* gezeild, en tot by *Canton* gekomen zynde, zonden zy een Boot met 18 Man naar de Kust, om te zien of 'er kon gehandeld worden: doch de Portugeezen, die aldaar handelden, maakten zich meester van die Boot en vermoordden de manschap. Wyders, om te beletten dat den Hollanderen toegelaaten wierd aldaar te Handelen, lieten zy eenigen hunner Slaaven *Amok* roepen, dat is te zeggen, *ik wil sterven*, loopende dan als dol langs de straaten, en doodende al wat hen voorkomt, waardoor verscheiden Inwooners om 't Leven raakten. Hierop gingen de Portugeezen by den *Mandoryn*, zeggende dat dit werk door de Hollanders gestookt was; die aldaar kwamen om het Land in te neemen, en de Inwooners te vermoorden; waarop hen den Handel verboden wierd, zo dat ze van *Canton* naar *Macao* zeilden. Alhier op de Rheede komende, vonden zy een groot Portugeesch Gallioen, het welk gereed lag om naar *Japan* te zeilen; en dat zy kloekmoedig aantasten en ook vermeesterden. Hierin vonden zy wel 1400 Picol ruwe Zyde, veel Goud en andere goederen; al het welke zy overbragten in hunne Schepen en vervolgens den brand in 't Gallioen staken; en dewyl ze ook hier niet Handelen mogten, begaven de Hollanders zich met hunne buit van hier naar *Bantam*.

Deze overwinning is zo merkwaardig, dat wy ze in de volgende Plaat afschetzen.

Hier

Hier ziet men op de Rheede van de Stad *Macao* in *China* een groot Portugeesch Gallioen, nevens twee Hollandsche Schepen, die het zelve vermeesterd en Ontlaaden hebbende, in brand steeken. In 't verschiet recht uit vertoond zich de Stad *Macao* en voorts langs de kust van verre de Rhee van *Canton*, alwaar men een Boot ziet, welker Manschap door de Portugeezen op den oever vermoord word.

Vermits nu de Admiraal tevens bericht kreeg, dat de valsche beschuldiging der Portugeezen te *Canton* ontdekt was, en men wist, dat zy zelf hunne Slaaven daar toe hadden omgekocht; waar door zy by de Chineezen in grooten haat geraakt waren, invoegen dat deze die represaille van de Hollanders grootelyks roemden; zo besloot hy des te vaster om derwaarts te zeilen, met goede hoop van 'er Handel te bekomen.

Met dit oogmerk ging de Admiraal den 20 May van deze rivier onder zeil, en arriveerde den 30 te *Patana*, alwaar hy alleenlyk ankerde, om 'er eenige *Chineezen* aan te neemen, die hem in zyne reize naar *China* behulpzaam mogten weezen. Ten dien einde, zondt hy naar *Queda*, alwaar een Chineesche Goudsmit was, die, in de Chinneesche Taal en 't schryven wel erVaa-

vaaren zynde, gezind was weder naar *China* te vertrekken, en hem tot Tolk konde dienen. 1604.

Wyders uit eenige *Siammers*, die aldaar met een *Jonke* waren, verstaan hebbende, dat hun Koning gewoon was jaarlyks omtrent dezen tyd eenige gezanten te zenden aan den Koning van *China*, om dezelven hulde te doen, en die ten dien einde een Zegel van dien Koning had, waarmede de zynen Lantwaarts in mogten vaaren, het welk alle andere Natiën verboden was; zo vondt de Admiraal goed, om *Jacob Speks*, nevens de Neef van den Admiraal, een Bootsman en een Jonge, aan den Koning van *Siam* te zenden, om te verzoeken, dat zy met zyne Ambassadeurs naar *China* mogten reizen, alwaar zy alles bezichtigen en vryen Handel verzoeken zouden.

Om dit Oogmerk te bereiken zondt hy *Speks* met zyn gevolg den 9 Juny van *Patana* aan den Koning van *Siam*, hem mede geevende tot Present aan dien Koning twee metaale Kamer-stukken, weegende 12 a 1300, pond, en schietende met 3½ pond buskruid 9 ponds Yzerekogels: ook gaf hy hem mede een Cargo van omtrent 4000 guldens, zo in geld als in Koopmanschappen, om zich daarvan des noods te konnen bedienen; gelyk uit de nevensgaande Brief te zien is:

„ Wy, *Wybrand Waarwyck*, Admiraal en Kapitein Generaal „ over een Vloot van 15 Schepen, komende uit *Holland* en *Zeeland*, naar het Eiland van *Jova* tot de Stede van *Bantam*, „ daar Persoonlyk zeven maanden vertoefd hebben, wenschen „ Ued. Doorluchtige Hooggebooren Koning en Heere van den „ Lande van *Crongh*, *Prenechoon*, en *Sry y India* geluk, voor„ spoed en vermeerdering. Wy, uwe Majesteit Dienaar, on„ ze Schepen op verscheiden plaatzen van *Indië* verdeeld heb„ bende, om des te beter onzen Handel te dryven, zyn per„ soonlyk, op bevel van onzen Koning van *Holland* en *Zeeland*, „ met twee Schepen alhier te *Patana* gekomen, om onzen Han„ del en reize op *China* te bevorderen; doch by ervaarenheid „ bevindende dat zulks niet wel mooglyk is zonder eens anders „ hulp; zo is 't, dat ons het geluk gediend heeft uwe Majesteit „ Ambassadeur, genaamd *Opra Rad'zia Phackdy Sry Swasdy*, van „ *Borneo* komende, alhier aan te treffen, van wien vernomen „ hebbe, dat uwe Majesteit gewoon is, jaarlyks Ambassadeurs

„ aan den grooten Koning van *China* te zenden, weshalve wy „ voorgenomen hadden uwe Majt. met onze Schepen persoonlyk te komen bezoeken, het welk ons door de Mousson belet word. Hierom zenden wy, nevens uwe Majesteits Ambassadeur, onzen jonger broeder *Cornelis Speks*, uwe Majesteits Dienaar, met bede en verzoek, dat, zo wanneer uwe Majesteits Ambassadeurs aan den grooten Koning van *China* gezonden worden, deze onze jonger Broeder mede mogt reizen, en onder hun gevolg aangetekend worden, op dat zyn en der *Hollanderen* naam aldaar bekent mogen worden, of ook de *Hollandsche* Schepen, in *China* komende, aldaar vryen Handel zouden bekomen. By aldien zulks door uwe Majt. kon te weeg gebragt worden, zo verzoeke dat de Landen van *Holland* en *Zeeland* met uwe Majesteits Landen als in een gesloten, en verbonden mogen blyven. Wyders dewyl de *Portugeezen* gezworen en dood vyanden van de Hollanders zyn, die alle listen, om zulks te beletten, zullen aanwenden, zo verzoeke en bidde, dat uwe Majt. de voornoemde *Hollanders* en *Zeelanders*, zo in UE. Landen, als in *China*, voor gerecommandeerd, en in beschutting en bescherming gelieve te houden.

„ Alzo wy, uwe Majesteits Dienaar, langen tyd op Reize geweest zyn, ook veele Landen en Koningryken bezocht hebben, zo dat wy ons van alle vreemdigheden uit *Holland* ontbloot vindende, om uwe Majt. een vereeringe of presens naar waarde te beschikken, zo hebben raadzaam gevonden UE. deze twee nevensgaande Metaale Stukken Geschut toe te zenden, die zyn Excellentie, onze Gouverneur van *Holland* en *Zeeland*, nieuw gepraktiseerd, goed gevonden heeft, en doen maaken; de Broekinge groot zynde 5 Palm, de langte 4½ Cubitus, weegende yder 3½ Petaansche Bahaar, nevens 10 ronde kogels, 6 Schuifstangen, 6 Ketenkogels, 6 Lanternen, 6 Kruisballen, en 6 gevulde Cardoezen; de Kogels weegen 9 hollandsche ponden, en worden met maar 3½ pond kruid geschoten, daar zo veel mede te weeg gebragt word, als andere Stukken met 9 pond kruid zouden doen. Bidde uw Majt. gelieve deze kleine gaave van zyn Dienaar in dank aan te neemen, en de *Hollanders* en *Zeelanders*, in UE. Landen

„ ko-

„ komende, om Handel te dryven, voor alle geweld en overlast „ der Portugeezen als uwe onderdaanen te beschermen, en in u- „ we beschutting te neemen. Gedaan in 't jaar 1604 den 8 Juny.

Dewyl nu de Chineesche Goudsmit van *Queda* den 11 Juny nog niet gekomen was, en de tyd te verre verliep; en dewyl men vernam, dat men ten minste 6 of 7 *Chineezen* in dienst diende te hebben om de zaaken voorzichtig in *China* te behandelen, en dat 'er naauwlyks één in plaats van 6 of 7 te krygen was; zo hebben ze eindelyk met zekeren *Empau Chinees*, die aldaar te *Patana* door *Jaques Roussel* in dienst van de Zeeuwsche Comp. gelaaten was, geäccordeerd, en hem in dienst genomen, op Conditie, dat, zo ze in *China* Handel kreegen, men hem voor zyne moeite zou betalen 2000 Stukken van Achten. Nog hebben ze, door zyn toedoen, in dienst gekreegen een Stuurman, een Schryver en 2 andere *Chineezen*, welke 4 Persoonen zy aldaar op hand moesten geeven 600 Reälen van Achten, mits dat, indien ze in *China* Handel kreegen, hen dan nog betaald zou worden 3 a 400 Realen; zo dat de kosten hoogliepen: doch zy hoopten dat zulks alleen voor de eerste reis zou noodig weezen, en dat ze door deze Persoonen de vrye Negotie verkrygen zouden. De grootste vrees dezer *Chineezen* was ondertusschen, dat de *Hollanders* niet zouden konnen verstaan tot de menigvuldige geschenken, diè men in *China* zou moeten doen; maar dat ze voor ditmaal daaromtrent patientie zouden moeten neemen. Voorts heeft de Admiraal door den Rentmeester *Data Sinerara* een Brief aan den *Mandoryn* op *Sineau* laaten schryven, om hem van hunne komst en gelegenheid te verwittigen, met verzoek van vrye Negotie, als mede dat hunne Schepen zouden volgen; en op dat deze Brief des te eer en te zekerer zoude overkomen, betaalden zy aan den *Nacbodo* 60 Reälen van Achten voor Port.

De Admiraal hier alles afgedaan, en zich van Levensmiddelen, die hier in overvlood waren, voorzien hebbende, ging den 27 Juny des nacht van hier onderzeil naar *Canton*, om aldaar het Jagt *Sphera Mundi* af te wachten. Doch voor zyn vertrek van *Patana* arriveerde aldaar een *Jonke* met een Ambassadeur van den Koning van *Borneo* mede brengende 8 Nederlandsche gevangenen, zynde van 't volk van den Admiraal *Heemskerk*, die in een schuit-

je, ongewapend, van eenige *Borneërs* gevangen genomen waren, waar over de Koning, zo 't scheen, groot misnoegen toonde, en zulks door een Brief aan den Admiraal te kennen gaf, en hem een vrye Negotie in zyne Landen aanbood: gelyk dan ook, volgens het zeggen der verloste Nederlanders, de Koning en voornaamste Adel hen zeer genegen was; klaagende echter over eenige particuliere Inwooners, die hen veel verdriets hadden aangedaan, zo dat 'er drie van hen in de gevangenis gestorven waren. De Admiraal nam dit volk in zynen dienst, en verdeelde hetzelve over de Schepen.

Den 15 July kwamen ze eerst, door de onervaarendheid van den *Chineeschen* Stuurman, op de kusten van *China*, en bewesten *Sancheo* omtrent de *Anseado des Ladrones* vervallen zynde, laveerden zy van daar de kust langs, tot dat ze den 25 tusschen de Eilanden van *Canton*, weinig beneden *Macao*, kwamen, en van daar een weg naar *Macao* meenden te vinden; dus tot den 26 tusschen die Eilanden zwervende, en geen passagie vindende, liepen zy wederom Zeewaarts in, om buiten om, door de diepste Kanaalen, en den vaart der Portugeezen, derwaarts te komen. Doch dien zelfden morgen hadden zy eenigen aanstoot van de Portugeezen, die met 5 of zes Jagten tusschen de Eilanden door kwamen, en de Sloep, die buiten 't gezicht der Schepen vooruit zeilde, overvielen; maar manhaftig afgeslagen wierden, zo dat de Sloep in 't geheel geen schade leedt.

Den 28 beliep hen een harden storm, zo dat ze genoodzaakt waren zee te kiezen, waardoor ze hunne Sloepen benevens de beide Booten en één Man verlooren, die ze den 2 Augustus eerst weder aan boord kreegen, en dewyl ze door den storm zeer verleid waren, en zich verder onder *Macao* bevonden, ook geen raad wisten om het zelve door de harde winden en stroomen te bezeilen, zo resolveerden zy, het over een andere boeg te bezoeken, en liepen om de Oost naar *Pebo*, een Eiland behoorende onder de Provincië van *Sinseau*, gelegen op de hoogte van 23½ graaden, recht onder den *Tropicus*, alwaar zy den 7 dito aankwamen, vindende aande West zyde een Haven of Baai, alwaar zy voor alle winden bevryd, het Anker lieten vallen.

Den 9 zonden zy een hunner *Cheneezen* naar 't vaste Land, met brieven aan den *Mandoryn*, om vriendschap en Handel te ver-

verzoeken. Terwyl ze daar lagen om antwoord te verwagten, arriveerde den 27 het Jagt *Sphera Mundi*, en kwam den 29 by hen in de Baai op de Rheede, hebbende in den voornoemden zwaaren ſtorm geen klein gevaar geloopen. Daar op ontfing men nu en dan tyding van 't vaſte Land, komende zomtyds eenige Edellieden en Dienaars van den *Mandoryn* aan boord, die nu eens gewenſchte, dan zeer twyffelachtige tyding bragten: tot dat men het eindelyk in October meende gewonnen te hebben; want de *Capado* dezer Provinciё zondt zynen *Tſiappe* of Gecommitteerde, om eenige Perſoonen uit de Schepen te haalen, en op het vaſte Land te brengen, om met hem over den Koophandel te ſpreeken. Deze gewenſchte tyding verwekte hen groote blydſchap, maar dezelve wierd wel haaſt met groote bitterheid vermengd, dewyl 'er niet alleen een preſent voor den *Capado*, maar ook voor den Koning moeſt weezen, en welk preſent niet minder dan 45 of 50 duizend Reälen van Achten moeſt beloopen, behalve de andere preſenten aan den *Conbon* of Gouverneur en andere grooten. Dit gaf een grooten afſchrik: echter greep men weder moed, en de Admiraal committeerde eenige Perſoonen, om naar Land te gaan, en met den *Capado* te ſpreeken: maar dewyl deze Eilanden en de gantſche kuſt van *China* dagelyks veele ſtormen en zwaar weer onderworpen is, zo wierd de *Jonke*, waarmede men naar Land zou gaan, daardoor verhinderd tot den 18 November, op welken dag zy beloopen of omringd wierden door eene Armade van meer dan 50 *Jonken* met Soldaaten, uitgezonden door den *Conbon* of Gouverneur, onder 't Commando van eenen *Touzy*, een Man van groot gezach.

De Bevelhebber had laſt van den *Conbon*, om de Hollanders met zagtigheid te doen vertrekken, onder voorwendzel, dat de wetten van hun Land niet toelieten, om hen den vryen Handel te vergunnen, ten ware door expreſſe order van den Koning. De Chinees *Lampron*, die naar 't vaſte Land gezonden was, kwam met deze Armade weder aan boord van den Admiraal, en gaf hem te kennen, dat het gantſche Land in verwarring geraakt was, ſedert dat de *Capado* volk gezonden had om eenige Hollanders aan Land te doen komen; als mede dat 'er twee Chineeſche Gecommitteerden van wegens de Portugeeſen van *Canton* gekomen waren, die een groote ſomme Gelds mede gebragt hadden,

om.

om den Handel der Nederlanders aldaar te beletten, gelyk ze reeds door hunne valsche getuigschriften en omgekochte getuigen ten deele gedaan hadden; waardoor ze niet alleen den Nederlanderen veel nadeel toegebragt, maar ook verscheiden Inwoonende Kooplieden geruineerd, en in de gevangenis gebragt hadden.

Dus wierden, door de komst van den gemelden *Touzy* met de 50 *Jonken*, de Hollanders belet naar Land te gaan, nademaal de Gecommitteerde van den *Capado* zulks niet, tegen de order van den *Conbon*, durfde onderneemen, zo dat deze den 23 Augustus met zyn *Jonke* van de Schepen vertrok om den *Capado* zyn Meester kennis te geeven van 't gene de *Toezy* op orde van den *Conbon* gedaan had, en om wyders raad te pleegen, wat 'er in dit geval verder te doen stondt; waar van hy met den eersten bescheid zou bezorgen, verzoekende, dat ze 14 of 16 dagen zouden vertoeven, om te zien wat de *Capado* ondertusschen ten hunnen voordeele zou konnen uitwerken, het welk men hen zou doen weeten: maar als 'er voor den bepaalden tyd geen bescheid kwam, mogten zy wel vertrekken, en denken, dat 'er voor dien tyd in hunne zaaken niet te doen was; zonder nochtans in 't geheel van de Negotie af te zien, alzo hy verzekerd was, dat zyn Meester de *Capado* den Hollanderen zeer gunstig was.

Na 't vertrek van den Gecommitteerden heeft de Admiraal zich met den *Toezy* en andere bevelhebbers der Armade, die de Hollanders gunstig scheenen, beraaden, die hen verzekerden geen Laading gebrek te zullen hebben, en dat hen alles genoeg toegevoerd zoude worden, ingevalle zy een bekwaame Rheede of Haven onder de omleggende Eilanden, buiten 't gebied van *China*, konden vinden. Hierop verzocht de Admiraal van den *Touzy* eenige *Jonken*, met welken zyne Stuurlieden Oost-Zuid-Oost, en Zuid-Oost op zouden vaaren, om het hooge Land, dat ze van daar in 't gezicht hadden, te peilen, en te zien, of daar eenige bekwaame Rheede was. De *Jonken* wierden toegestaan; maar aldaar geen veilige plaats konnende vinden, moesten zy op het sterk aandringen van den *Touzy* en anderen, besluiten te vertrekken.

Nu was 'er zekere *Wansey*, een Koopman in Zyde, met wien zy raadpleegden, werwaarts het best was te zeilen, om hun mede-

degebragte Kapitaal in Chineesche waaren te besteeden. Men vondt dan goed om weder naar Patana te zeilen, onder belofte, dat 'er 3 of 4 Chineesche *Jonken*, met hunne Waaren hen derwaarts zouden volgen; waarin de *Touzy* ook beloofde hen behulpzaam te zullen weezen.

Na dat ze hier nu nog eenigen tyd gelegen hadden zonder eenig bescheid van den *Capado* te ontfangen, vertrokken ze den 15 December van *Pebo*, zonder op die reize eenigen Handel verkreegen te hebben; echter kan men zeggen, dat zy te dier tyd de fondamenten tot den Chineeschen Handel gelegd hebben, alleenlyk door 't verwerven van de Vriendschap van den *Capado* en anderen, die aldaar veel vermogen hadden, en beloofden de Nederlandsche zaaken te zullen voorstaan, die zy ten goeden einde hoopten te brengen.

Dus den 15 December, als gezegd is, van *Pebo* vertrokken zynde, kwamen zy den 25 voorspoedig op de Kust van *Campa* omtrent de Kust van *Pulo Combi*, alwaar ze een tyd lang kruisten, op hoop van eenige Portugeesche *Jonken*, van *Macao* komende, op te scheppen, en zich dus op deze Natie te wreeken; maar zy wierden door de stroomen en 't ruwe weer zodanig afgedreeven, dat ze zich den 29 bevonden op de hoogte van 10 Graaden 50 Minuten benoorden *Pulo Coccir*, buiten de Vaart der Portogeezen, van waar ze weder nederwaarts liepen, cours stellende naar *Pulo Candor*, daar zy den 31 arriveerden, en aan 't Westeinde van dat Eiland het Anker wierpen. Want de Admiraal en zyn Raad vonden goed nog een maand of twee van *Patana* te blyven, om door hunne Komst de Peper en andere Speceryen en Waaren niet op te jaagen; als ook op dat de Chineesche *Jonken* daar voor hen aan de Markt weezen en de ruwe Zyde, en anderen Goederen op beteren prys gesteld mogten worden. Ondertusschen zouden de Schepen *Hollandia* en *Vlissingen* onder *Pulo Timaon* loopen, zo om zich te ververschen, dewyl de scheurbuik op die Schepen begon te grasseeren, als om het Schip *Vlissingen* van daar afscheid te geeven, dat het naar *Bantam* zeilen, een lading Peper inneemen, en voorts naar 't Vaderland stevenen zou.

Wy zullen in 't volgende jaar zien, wat 'er verder van deze Schepen geworden is, die wy zo lang te *Pulo Combi* zullen laaten

ten, om eerst te zien, hoedanig het met de nieuwe Vloot onder den Admiraal *van der Hagen* is afgeloopen.

In onzen voorigen van de Maand September hebben we gezegd, dat de Admiraal van der Hagen in December 1603 met 12 Schepen uitgeloopen was, doch dat dezelven wel twee Maanden op de Westkust van Engeland moesten blyven leggen; zo dan staat ons nu te melden, dat op deze Vloot 1200 Eeters waren, en dat ze gedeeltelyk in February en gedeeltelyk in Maart 1604 van daar gezeild, en den 15 Maart het Eiland *St. Jago* bereikten. Hier geärriveerd zynde, schreef de Admiraal een Brief aan den Gouverneur, met verzoek van eenige ververscbing voor zyn Geld te mogen inkoopen: maar het antwoord was, dat hy voor hem en de zynen niets ten besten had, dan kruid en lood. Derhalven was 't niet raadzaam hier tegen iets te onderneemen, maar men besloot het Anker te ligten en de reize te vervolgen.

Den 9 April passeerden zy de *Linie*, en den 30 May bereikten zy de hoogte van de Kaap *de Goede Hoop*, die zy den 1 Juny passeerden, vervolgende hunne Cours langs het Land, tot dat ze den 17 onder het Eiland *Mosambique* kwamen. Alhier besloot men alle Booten te bemannen, om het Eiland en 't Kasteel te recognosceeren, gelyk geschiedde. Deze Booten kwamen des anderen daags weder te rug, en bragten mede een Portugeesche Sloep van een *Caraque*, die met veel vaten belaaden onder het Kasteel stil lag. Het volk van deze Sloep had de vlucht genomen, behalve een Jonge en een *Mesties*, die gewond was, en die zy gevangen genomen hadden. Uit welke gevangens zy verstonden dat die *Caraque* aldaar wel 7 maanden gelegen had, wachtende naar meer *Caraquen*, die dagelyks uit Portugal verwacht wierden, om gezamenlyk naar *Goa* te zeilen.

De Admiraal zulks verstaan hebbende, beriep een Scheepsraad, waarin, na hevige debatten, besloten wierd, de gemelde *Caraque* gezamentlyker hand aan te tasten en te veroveren. Achtervolgens dit besluit bemande men alle Booten, dezelven voorziende met eenige Steenstukken, en al het noodige. Deze Booten derwaarts roeyende, vermeesterden de *Caraque*, niet tegenstaande hevig uit het Portugeesch Kasteel geschooten wierd om dezelve te beschermen. Zy vonden daarin veele Oliphantstanden en andere goederen.

Den

Den 30 veroverden zy nog een klein Scheepje, insgelyks met Oliphantstanden en Ryst gelaaden, het welk zy voor een Jagt by zich hielden, en *Mosambique* noemden. 1604.

Den 5 Augustus veroverden zy 5 *Pangayen* of Indiaansche Scheepjes, waarin ze eenige Ryst en *Millie* vonden, die zy 'er uitnamen, en op de Scheepen verdeelden.

Den 8 deeden ze met 9 Booten en omtrent 150 Man een Landtocht op het Eiland *Mosambique*; hoewel ze daar niet anders uitvoerden, dan een Portugeesch Huis in brand te steeken. De Inboorlingen of *Caffers* van deze gewesten waren niet weinig bevreest voor de Musketten der Hollanders, en het liet zich aanzien, dat ze den Nederlanders gunstiger waren dan de Portugeezen, welken zy een grooten haat toe droegen om hunne Tiranny, dewyl ze dit volk niet meer dan onredelyke Beesten achteden.

Den 12 dezer maand hebben ze de veroverde *Caraque* digt onder 't Eiland in brand gestoken, en zyn den 25 vertrokken; laatende aldaar onder het Eiland de Schepen *Delft* en *Enkhuizen*, benevens het Jagt het *Duifje*, om op de aankomende Portugeesche *Caraquen* te passen.

Den 21 September kwamen ze op de kust van *Goa*, alwaar zy een *Arabisch* Scheepje zagen, komende van *Mekka*, het welk zy ten eersten veroverden; doch bevindende dat het *Mooren* waren, die naar *Corepatan* moesten, en geen Portugeesche Goederen in hadden, stelden zy hen in vryheid.

Den 26 kwamen zy voor de Rivier van *Goa*, en Ankerden omtrent een myl van het Kasteel, om de Portugeezen aldaar af te wachten. Zy zagen aldaar de Portugeesche Galeijen wel dagelyks liggen, maar niets daar tegen konnende uitrichten, beslooten zy 4 mylen om de Noord van *Goa* te loopen; alwaar ze insgelyks nu en dan eenige Scheepjes en Galeijen zagen; maar die zo vaardig in 't roeyen waren, dat ze dezelven niet konden achterhaalen.

Den 1 October kwam de Admiraal met zyne Schepen weder voor den ingang van de Rivier van *Goa*, alwaar ze vier Galeijen vonden, die ze op de vlucht dreeven. Eenige daagen daarna voeren zy opwaarts tot by de vesting *Bardes*, daar eenige Oorlogschepen lagen, welken zy echter niet durfden aantasten, om dat het

het strand van *Bardes* vol gewapend volk stond, en wel in zo groot een menigte, als of 'er in Portugal bericht van hunne komst geweest was, en men van daar alle magt derwaarts gezonden had. Des avonds kwamen 29 Galeijen uit, om op de wacht te liggen, waar op de Hollanders eenige Kanonschooten deeden, om ze af te schrikken en niet nader te laten komen.

Het zal, zo wy hoopen, onzen Leezeren niet mishaagen, dat we hier een korte beschryving van de Stad *Goa* en van de Inwooners des Lands van dien tyd laaten invloeien.

„ Dezelve is, ten aanzien der Indiaansche Steden, groot, en „ zeer fraai, liggende op 16 graaden, op een Eiland, dat cirka „ 30 Nederlandsche myien in zyn omtrek heeft, ook versierd is „ met verscheiden Dorpen en Landhoeven, en veele Indiaansche „ Nooteboomen. Om kort te gaan, het is de voornaamste Stad, „ die de Portugeezen in *Indië* bezitten, alwaar de *Vice-Roy*, of „ Stadhouder des Konings van *Portugal*, zyn Hof heeft. Het „ Eiland leit in 't Landschap des Moorschen Konings *Dialcan*, „ die zyn verblyf heeft in de Stad *Bisaper*, 5 dag reizens van „ *Goa*.

„ Deze gemelde Moorsche Koning is zo magtig, dat hy heeft „ durven onderstaan, de Stad *Goa* veertien maanden lang te be„ legeren, en dezelve ook zekerlyk veroverd zou hebben, in„ dien hem zulks door de Haven niet belet was, als hebbende „ geen kennis om het inkomen der Schepen te beletten.

„ Aan de Haven is eene hoogte, waarop een sterk Fort „ staat, tegen over deze hoogte is een andere kleiner hoogte of „ heuvel, waarop een *Franciskaner* klooster gebouwd is, ge„ naamd *Remago*, dat is de *Drie Koningen*.

„ In de Stad *Goa* word sterken Handel gedreeven, invoege „ dat 'er alle jaaren 5 of 6 groote Schepen uit Portugal heen en „ weder zeilen.

„ De grootste en hardste winter aldaar is in de maanden *May*, „ *Juny*, *July*, en *Augustus*; doch welke men niet zo veel om „ de koude, Winter kan noemen, als wel om de stormen en ge„ weldige Regens, die 'er alsdan vallen, zo dat het schynt, „ dat de Hemel deze Landen daarmede begunstigd heeft, op dat „ de hitte der zon de Menschen, Dieren en Vruchten niet gant„ schelyk zoude verstikken, als welke hitte dan door de Winden

„ en

„ en regens getemperd word. Deze soort van winden waajen „ dan nacht en dag, en zyn dezelve met welke de Schepen uit „ *Portugal* derwaarts zeilen.

„ Deze regen duurt wel niet gestadig, dewyl de Zon somwy- „ len haare stralen laat schynen; echter word ze als dan der- „ maaten getemperd, dat ze voor Menschen en Vee verdraag- „ lyk is, die het anders niet zouden konnen uitharden.

„ Betreffande nu de eigen Inwooners van dit Eiland, dezelven „ worden *Canarini* genoemd, die een naakt steenen Beeld aan- „ bidden, het welk zy wel voor hunnen Afgod, maar niet voor „ hunnen God houden; als weetende dat 'er een Godt is, die de „ gantsche waereld, en wat 'er in is, regeert: doch zy eeren „ en bidden dit Beeld aan op die wyze, als de Roomsche Kerk „ de Beelden der gestorven Heiligen aanbid.

„ Wanneer iemand van hen zyne Dochter ten Huwelyk wil „ besteden, wordt ze by dit Beeld gebragt, staande omtrent 18 „ Mylen van de Stad *Goa*, om het zelve aan te bidden, een „ gelukkig Huwelyk te verzoeken, en haaren Maagdom daar „ aan op te offeren; deze Ceremonie verrigt zynde heeft die „ jonge Dochter vryheid verkreegen, om met de Mansper- „ zoon daar ze aan toegezegt was, te mogen in 't Huwelyk te „ treeden.

Terwyl nu de Hollandsche Schepen hier lagen, kwamen den 18 October nog 11 Portugeesche Oorlogschepen; derhalve vondt de Admiraal geraaden te vertrekken, en zeilde van hier naar *Calikoet*.

Den 26 kwamen zy voor de Stad *Cananor*, alwaar zy voor het Kasteel het Anker lieten vallen. De Admiraal zondt een Boot met een Vrede-Vaan naar Land, om met de Inwooners te spree- ken. De Manschap van de Boot by 't Land komende, wierd door eenige Portugeezen, die achter een Rots verborgen waren, aangevallen, en moest zich tegen dezelven verdedigen; doch de Inwoonders hielden zich stil, en die van 't Portugeesche Kasteel durfden ook niet op de Schepen schieten, dewyl de Koning zulks verboden had. Des na de middags kwam 'er een Moorsch Vaartuig met een Vrede-Vaan uit naam des Konings by den Ad- miraal aan boord, brengende een Brief van den Koning, waarin hy onder anderen zeide. *Dat hy van langen tyd gehoord had, dat*

de Hollanders gezwooren vyanden van de Portugeezen waren; weshalve hy beducht was, dat zy, zo digt onder het Kasteel gekomen zynde, gezint mogten weezen hetzelve te veroveren; doch dat hy hen zulks voor ditmaal niet raadde, dewyl het sterk en van alles wel voorzien was; dat zyn Voorouders de Portugeezen al 102 jaaren gedoogd en beschermd hadden, en hy zulks ook wilde doen; dat hy hen verzocht, als zy zyne vrienden wilden blyven, dat ze liever mogten vertrekken, en vooral zyne Maldivische Eilanden of Onderdaanen niet zouden hebben te beschadigen, op dat ze geen oorzaak gaven van vyantschap:

De Admiraal besloot hier op des Konings zin te volgen, en zyne reize naar *Calikoet* voor te zetten, alwaar hy den 7 op de Rheede kwam. Daar op zondt hy den Vice-Admiraal *Cornelis Sebastiaansz.*, en den Commies *Houtman* en eenige anderen aan den *Samoryn*, die Keizer van *Malabaar* en Koning van *Calikoet* was. Ook ontmoetten zy hier 9 Fregatten, weshalve zy hunne Booten bemandden, en 'er op losgingen; zy veroverden een derzelven, dat 80 Man ophad, meest Mooren, waar onder 15 Portugeezen, die op eenige weinigen na overboord sprongen, doch waar van 'er maar drie met zwemmen aan de wal kwamen, 6 gevangen wierden en de anderen verdronken. Zy vonden in dit Fregat niet anders dan 25 vaten Buskruid, die zy wegnamen.

Den 3 November kwamen vier Mannen van 's Konings wege by den Admiraal, hem verzoekende, dat hy met de Vloot geliefde te komen, daar de *Samoryn* met zyn Leger tegen de Portugeezen te veld lag om dat hy hem zelf wilde spreeken. Den 6 dito kwamen de Scheepen, *Delft*, *Enkhuizen*, en 't Jagt het *Duifje*, die voor *Mosambique* gelaten waren, om op de aankomende *Caraquen* te passen, weder by de Vloot; zo dat ze toen gezamenlyk naar de bestemde plaats des Konings stevenden.

Den 8 aldaar aangekomen zynde, liet de *Samoryn* of Koning, verzoeken, dat de Admiraal by hem zou komen, om dat hy met de Hollanders Vriendschap en verbintenis wilde maaken, als hebbende bespeurd, dat ze zyne Vrienden en Vyanden der Portugeezen waren. De Admiraal hierop een Krygsraad beroepen hebbende, zo wierd daarin besslooten, dat hy zelf, verzeld van de Commiesen *Houtman*, *Compostoel* en *Alterman* benevens de Schipper *Claas Thyszen* en eenige andere, zich naar Land zou begeeven. Hierop eenige geschenken mede neemende,

ver-

vertrokken zy van boord, en vonden den Koning te Land, die hen zeer vriendelyk ontfing. Hierop hebben ze met dien Vorst een verbond geslooten, en solemneel bezworen, behelzende, dat zyne Landen ten eeuwigen dagen voor hun zouden openstaan om te handelen; met verzoek, dat ze deze verbintenisse mede zouden neemen naar Holland ter bevestiging. Alle de *Malabaaren* waren byzonder verheugd over dit verbond; en de Admiraal met de zynen daarop een Vriendelyk affscheid van den Koning genomen hebbende, begaf zich weder naar boord van zyne Schepen.

Daarop van hier vertrokken zynde, arriveerden zy den 14 *November* op de kust van *Cochin*, welke plaats zy aandeeden op verzoek des gemelden Konings, om te zien of ze aldaar den Portugeezen ook eenig nadeel konden toebrengen. Zy zeilden kort langs de wal, zo dat ze de Scheepen in de Haven konden zien liggen, maar niet durfden waagen daarin te zeilen, om dat ze geen Lootzen hadden, en onkundig waren van de dieptens en de klippen, die aldaar verborgen liggen.

Deze Stad *Cochin* was de eerste naast *Goa*, die de Portugeezen bezaten, liggende tegens het Noorden op 10 graaden, en hebbende de Zee ten Westen, en Landwaarts in geweldige Bosschen van groote en Zwaare boomen, waar van de Inwoonders *Canoos* of Scheepjes maaken, die ze uit één stuk door uitholing vervaardigen, en *Almedie* noemen; en die wyders bekwaam zyn om met Persoonen en goederen van hier naar *Goa* te vaaren.

Behalve deze Portugeesche Stad is 'er nog eene, die *Cochin*, genoemd word, behoorende aan den Koning des Lands, en liggende aan den oever van een groot water. Dit plagt eene zeer groote en magtige Stad te weezen, zo dat ze wel 100 duizend Man te voet, en een groote menigte van Adel, die zy *Nairi* noemen, te Paard of op Oliphanten, waarmede zy verplicht zyn den Koning te dienen, te veld kon brengen.

Om nu ook de Zeden en Gewoontens dezer Natië kortelyk te melden, dient, dat de *Nairi* of Edellieden, wanneer ze in een huis gaan, om met een Vrouwspersoon te doen te hebben, zy hun Schild en geweer aan de deur zetten, en zo lang als 'er dat staat, durft 'er geen ander inkomen: mitsgaders dat noch de Koning,

noch

noch zyne Onderdaanen, als ze willen trouwen, nooit de Maagdom van de Bruid zullen neemen, maar zulks overlaaten aan hunne Geestelyken, welken zy *Bramini* noemen. Deze hebben ook zo groote vryheid, dat wanneer ze aan 't Hof of in particuliere huizen komen, de Mannen of vrienden daar uit gaan, om hen niet in den weg te zyn; (daar onze Hollanders verschriklyk veel tegen zouden hebben) dewyl ze deze Lieden voor heilig houden, en zich vereerd achten, als ze hunne Wyven willen gebruiken. Dit is ook de rede, dat, als de Koning sterft, zy geen zyner Zoonen op den Troon zetten, maar wel een zyner Zusters Zoonen, om dat ze niet verzekerd zyn, of de Koning wel Vader van zyne Kinderen is, maar zeker konnen weeten, dat de Zuster eigen Moeder van haare Kinderen is, en zy alzo iemand van Koninglyken bloede tot Koning hebben.

De Admiraal *van der Hagen* dan met zyne Vloot niet in de Haven van 't Portugeesche *Cochin* durvende loopen, om de voorgemelde gevaaren, vervolgde zyne Coers naar *Ceilon*, alwaar hy den 22 November voor de Stad *Columbo* ten Anker kwam. De Portugeezen deeden eenige schooten uit het Kasteel op hen, die zy met niet minder beantwoorden; doch eindelyk weder van hier vertrokken, en den 13 December aan 't Eiland *Sumattra* kwamen; alwaar zy het Schip *Delft*, dat de Ambassadeurs des Konings van *Achem*, die in Holland geweest waren, aan boord had, van de Vloot af zonden, om dezelven t'huis te brengen.

Nu zouden zy nog gaarne *Malacca* aangedaan hebben, om dat te vermeesteren, maar moesten zulks om de Contrarie winden na laaten; zo dat ze eindelyk den 31 dier Maand gelukkig met de Vloot te *Bantam* arriveerden; doch onderwege nog verscheide Portugeesche Schepen veroverd hadden.

Dus dezen tocht tot het einde van dit jaar gezien hebbende, zullen wy hier mede sluiten, om met het begin van 't volgende jaar de Nederlandsche gebeurtenissen te vervolgen.

RE-

REGISTER VAN DE STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND.

NEGEN EN TWINTIGSTE DEEL.

de

EYNDE.

STAATKUNDIGE

HISTORIE

VAN

HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtsnoer voor het toekomende te dienen.

DERTIGSTE DEEL.

Met Kunst Plaaten opgehelderd.

TE AMSTERDAM,
By BERNARDUS MOURIK,
Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 1771.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

VOOR-REDEN.

VEEL GEACHTE LEEZERS.

GElyk wy in onze voorige Deelen de Staatkundige Historie van Holland van den aanvang en voortgang van onze Nederlandsche Republiek, om van de Spaansche Dwinglandye ontheft te worden, mitsgaders de daaden der Helden, die hun Leven voor de Vryheid dezer Landen van 1558 *tot den einde van* 1604 *hebben opgeöfferd; doormengd met de gebeurtenissen van andere Ryken, op de gesteltenis onzer Landen betrekking hebbende, omstandig beschreeven hebben: Zo zullen wy nu verder doen zien, in dit volgende Deel, hoedanig de Voorzienigheid deze Vereenigde Nederlanden ondersteund, hunne Raadslagen veelal begunstigd, en de Helden en Voorvechters hunner Vryheid krachten en moed gegeeven heeft, om de Vyanden zo verre te brengen, dat ze, afgesloofd en uitgeput, genoodzaakt zyn geweest, een Bestand of stilstand van Wapenen voor twaalf jaaren te sluiten, om eens adem te scheppen.*

Zo zullen wy ook in dit Vervolg onder 't oog brengen de verdere beroemde Heldendaaden van de Prinsen Maurits, Fredrik Hendrik, *en andere Nederlandsche Helden, Staat- en Krygskundigen, als mede den voortgang der Maatschappyen van Handel, zo in de Indiën als elders, die waardig zyn door de Nakomelingschap geleezen en herleezen te worden; waarby de wonderlyke tusschenvallen aller aanmerking en oplettenheid niet minder zullen verdienen.*

Wy hebben in ons voorig Deel getoond, dat de Kloekmoedige Algemeene Staaten, de Stad Oostende, *na een langduurige en bloedige Belegering, hebben verlooren;*

maar ook, dat ze onderſteund door hunne beroemde Oorlogshelden, dat verlies ruim betaald gekreegen hebben, door de overwinning van verſcheiden andere gewichtige plaatzen, die hun dienden, om den Oorlog van hunne Grenzen te verwyderen, zo dat de winſt het verlies dubbel vergoeden kon. Indien men daar by in aanmerking neemt, de zwakheid dezer Nederlanden ten dien tyde, in vergelyking van de ſterke magt haarer Vyanden, zo ter Zee als te Land, zo moet men bekennen, dat 'er een ſterker Hand tuſſchen gekomen is, die den oprechten Nederlander aanſpoort tot grootmaaking van des Heeren Naam, zo als hy nu wederom daar toe door de Wettige en pryswaardige Overheden wordt aangemaand.

Eindelyk voegen wy 'er by, dat we, zo als voorheen, ook in 't vervolg zullen trachten onzen Leezeren genoegen te geeven, en dat we in die hoope en verwachting den draad der Nederlandſche Staatkundige Hiſtorie wederom zullen opvatten.

STAAT-

STAATKUNDIGE HISTORIE

VAN

HOLLAND.

I. HOOFDSTUK.

Vervattende hoofdzaakelyk de mislukte aanslagen op Antwerpen, Bergen op Zoom enz. de verovering van Woude, en de uitrusting eener nieuwe Vloot op de Oost-Indiën enz. van den Jaare 1605.

IN dit Jaar van 1605, dat den Algemeene Staaten niet zeer gunstig is geweest, waren dezelven bedacht om den Vyand niet alleen verdedigender wyze, gelyk in 't voorgaande jaar, maar zelfs aanvallender wyze te keer te gaan. Met dit voorneemen vermeerderden zy hunne troepen, laatende eenige Ruitery werven in Duitschland. De Koning van Vrankryk, die hen ook onderstand beloofde, liet hen te gelyk vermaanen, dat ze vroegtydig in 't Veld moesten verschynen, om de aanslagen van *Spinola* te verydelen, die den 9 April te *Brussel* kwam. Maar het was den Staaten niet mogelyk eer in 't Veld te verschynen, dan een maand na zyne terugkomst, door dien het aangeworven Krygsvolk niet eerder vaardig was.

Ondertusschen had men besloten, een stouten aanslag op *Antwerpen* te waagen, ten welken einde Prins *Maurits* den 5 May met al de Ruitery en een gedeelte van 't Voetvolk te *Bergen op Zoom* kwam, en het overige Voetvolk onder bevel van Graaf *Ernest* liet inscheepen, met last om de *Schelde* op te vaaren, en zich, als het mogelyk was, meester te maaken van de Schanssen, en van den Dyk langs de Rivier, naar den kant van

Vlaanderen. Want men was van gedachten, de Dyken door te steeken, het platte Land onder water te zetten, en zich in de Schanssen te plaatzen, om *Antwerpen* van dien kant te belegeren, terwyl Prins *Maurits* met zyn Leger van den anderen kant, daar het Land hooger is, de Stad kon aantasten, doch deze aanslag, schoon wel overleid, mislukte; nademaal de Wind by ongeluk Graaf *Ernest* zo tegen was, dat hy met zyne Schepen verviel op den Oever der *Schelde* naar de zyde van *Braband*; zo dat het hem onmogelyk was eene Landing te doen op den Oever van *Vlaanderen*. Hy liet evenwel den 7 May vier honderd man in Sloepen derwaarts voeren, om 'er nog meer te zenden. Maar de Spanjaarden, zulks ontdekt hebbende, zonden een veel sterker magt tegen dezelven, sloegen een gedeelte dood, en namen alle de anderen, die niet tyds genoeg weder in de Sloepen konden komen, gevangen.

De Colonel *Dorp*, die het gebied over deze Manschap had, ontkwam gelukkig de handen der Vyanden, doordien hy in de *Schelde* sprong, alwaar een Sloep was die hem innam, en hy het dus ontsnapte. Hier op was Graaf *Ernest* genoodzaakt met zyn Volk aan de zyde van *Braband* te landen, en zich te *Ekeren* by Prins *Maurits* gevoegd hebbende, toogen zy wederom naar *Bergen op Zoom*; terwyl zyn Excellentie alle de Schepen, die het Volk overgevoerd hadden, wederom zondt. Deze Schepen schooten, in het te rug vaaren, wakker op de Vyandlyke Schanssen, welken zy onderwege passeerden; waar by onder anderen de Gouverneur van *Oordam* sneuvelde.

Inmiddels was 'er in Antwerpen, wegens deze onderneeming, een groote beroerte ontstaan onder de Burgery; de Ryken vreesden, en de Armen wenschten de voorspoed hunner Vyanden, en dus ieder naar dat hy gezind ware; doch *Spinola* had wel 8 duizend Man daar omtrent en in Vlaanderen op de Dyken liggen; want de Aartshertog trok veel Volks uit Engeland en Italië, hoewel 'er groote kosten toe vereischt, en de overkomsten moeilyk waren.

Na dezen mislukten aanslag op *Antwerpen*, wilde men evenwel iets onderneemen. Derhalven rukte *Maurits* voor 't Kasteel van *Woude*, en belegerde het zelve. Dit Kasteel legt omtrent een Myl van *Bergen*, in een Moeras, met goede Bolwerken voorzien,

zien, en dus van natuur zeer sterk. Het was 't voornaamste Kasteel van de Marquizen van *Bergen op Zoom*; maar had sedert eenige jaaren nergens anders toe gediend dan tot een Roofnest; want het gewoonlyk Garnisoen deedt daaruit grooten schade aan de Schepen, die daar langs voeren tusschen *Holland* en *Zeeland*, zynde gestadig op het Water, om de Schepen, die ergens, of door tegenwind, of door gebrek aan Wind, moesten blyven liggen, te beschadigen. Zy hadden ten dien einde hunne Schuiten, aan den Oever, onder water gedompeld, en als 'er gelegenheid was, haalden zy dezelven op, roeiden naar de Schepen, besprongen en plonderden dezelven op het onverwachtste; neemende de Passagiers en Schippers mede, om randzoen voor de Schepen te krygen.

Het was op den 18 May, dat zyn Excellentie, met groote behendigheid en spoed het Geschut voor dat Kasteel bragt, en het zelve beschoot: die van 't Kasteel verweerden zich dapper, en schooten eenige Werklieden dood; maar vreezende overvallen te worden, en merkende, dat 'er tot hun ontzet geen Leger gewaagd zou worden, gaven zy zich den 23 dier Maand by verdrag over aan de Heeren Staaten en zyn Excellentie. Het Garnisoen was omtrent 85 Man sterk, waaronder 4 zogenaamde Bergverkoopers waren, die, volgens voorig Vonnis, tot de Galg veroordeeld waren, en onder de Gevangenen niet konden gerekend worden: doch zy wierden door den Markgraaf van *Brandenburg* verbeeden. Echter liet *Spinola* eenigen van 't uitgetrokken Garnisoen ophangen, onder voorwendzel, dat ze dat Kasteel te ligt hadden overgegeeven. Ondertusschen waren die van Holland en Zeeland van een schadelyk Roofnest bevryd.

Hier moeten wy tusschen beiden zeggen, dat de Vyanden niet na lieten te lagchen, ziende dat zulk een groote onderneeming, als de verrassing van *Antwerpen* was, enkel op een, in hunne oogen, gering Kasteel uitkwam. Nu is het wel waar, gelyk wy boven gezegd hebben, dat dit jaar voor die van Holland ongelukkig is geweest, maar de Vyanden hebben ook in alle hunne onderneemingen niet geslaagd, gelyk in 't vervolg zal blyken.

Terwyl *Maurits* voor *Woude* was, had *Spinola* al zyne magt omtrent *Antwerpen* verzameld, en zich gelegerd te *Merxem* en *Damme* met het Voetvolk, en de Ruitery te *Berchem* en *Wilryk*;

waar door *Antwerpen* verzekerd was. Ook liet hy by deze Stad eene Brug over de *Schelde* slaan, om zyn Volk te laaten trekken na welke zyde hy 't noodig oordeelde. Zyn Excellentie het veroverd Kasteel bezet hebbende, droeg ook zorg om *Lillo*, en andere Schanssen aan de *Schelde*, van alles wat 'er noodig was wel te bezorgen; waarna hy den 2 Juny Scheep ging, en met zyn Leger overstak naar Vlaanderen, om de Werken van *Tzendyk* te voltooien, het welk zeer noodzaakelyk was om *Sluis* te verdedigen, ingevalle het zelve wierde aangetast.

Maurits, gelyk men verzekerd, was van gevoelen geweest, dat men, eer de Veldtocht begon, naar den Rhyn moest gaan, om de aanslagen voor te komen, die de Vyand aan dien kant mogt hebben; en hy had voorzegt, dat *Spinola*, zwervende heen en weder, hem wel zou beletten, aan den kant van *Braband* eenige belegering te onderneemen.

Doch de aanslag op Antwerpen nu mislukt zynde, oordeelde hy het raadzaam, om de Vestingen van *Sluis*, *Tzendyk* en *Aardenburg* te verzekeren, en de Schanssen daar rondtom wel te versterken: ten welken einde hy zich legerde in een moerassige plaats by *Tzendyk*, genaamd *Wattervliet*. Hierom oordeelde *Spinola*, dat hy het oog had op *Sas van Gent* of op *Brugge*, en legerde zich uit dien hoofde in een boschachtige plaats, van waar hy niet by *Maurits*, noch deze by hem konde komen; zo dat 'er tusschen de beide Legers niet dan wat schermutzelingen voorvielen.

Middelerwyl was *Pompeus Giustiniani*, uit last van *Spinola*, over de Moerassen getoogen, met gedachten om de Voorraadschepen, die nader aan *Maurits* Leger waren gekomen, in brand te steeken; maar hy wierd ontdekt en rustig afgeslagen. Voorts was 'er in dat gewest, tegen over *Walcheren*, een Schans, *Patientie* genoemd, welke *Maurits*, om niet ledig te blyven, meende aan te tasten: doch *Spinola*, de lucht daar van krygende, nam een ligt opgeworpen Schans, ter halver wege gelegen, in bezit, en hechtte die met een doorgaande Borstweering aan zyn Leger; zo dat ook die onderneeming moest achter blyven. Hierby kwam nog, dat het Leger van *Maurits*, verschanst in een Waterachtige en ongezonde plaats, dagelyks afnam, zo door ziekte als door desertie der Soldaaten. Doch het geluk ter Zee

heeft,

heeft, in dezen tyd, den Oorlog te Lande, die traag voortging, 1605.
meerendeels betaald gezet.

Sedert de eerste beginselen der beroerten in Holland tot op dezen tyd toe, is onder de lasten en bezwaarnissen des Spanjaards wel de grootste geweest, dat deszelfs beste Krygslieden en die van zynen Landaart, verre uit *Italie*, langs moeilyke wegen, in Nederland wierden overgebragt, zonder eenigen dienst voor dien tyd, en, als we boven gezegd hebben, met zwaare kosten.

Ten einde aan deze zaak verligting toe te brengen, had *Spinola* het inbrengen der Troepen over den Oceaan, zelfs ook uit *Spanje*, in de Havens van *Vlaanderen*, uitgevonden. Dus gebeurde het ook nu, dat 'er 1200 Soldaaten, geoeffend in de Iersche Oorlogen, door den Colonel *Piedro Sarmiento* te *Lissabon* wierden ingescheept in acht Transportschepen en Fregatten, over allen welken het bewind gegeeven was aan *Pedro Cubiara*, onder anderen met last, om, zo hy niet in *Vlaanderen* kon geraaken, dan de Fransche Kust te te vermyden, en Engeland aan te doen, alwaar hy door toedoen van den Spaanschen Gezant, en van de Engelschen, door hem met Geschenken op zyne zyde gebragt, een veilige bergplaats vinden zou.

De Vereenigde Staaten in dit jaar gemerkt hebbende, dat 'er in *Spanje* en *Italie* gereedschappen ter Zee gemaakt wierden, hadden ook uit dien hoofde meer Schepen ten Oorloge toegerust, dan zy gewoon waren; en zoekende die stoutheid van 't overbrengen der Soldaaten door schrik voor het toekomende te weeren, lieten zy een gedeelte van die Vloot, onder bevel van *Willem Hautain*, Admiraal van Zeeland, in 't begin van May in Zee loopen, met last om alle passagien tusschen Vrankryk en Engeland te onderzoeken, geen Krygsvolk ten dienste des Aartshertogs te laaten passeeren, en alle gevangenen, zonder genade, over boord te werpen; doch geene vrienden overlast aan te doen, en inzonderheid de Onderzaten des Konings van Groot-Brittannie met geen woorden of daaden te beledigen; noch eenige verwyting te doen over den geslooten Vrede met Spanje, om dat de Vereenigde Nederlanden veele jaaren genooten hadden, en nog genooten, de vriendschap van zyn Grootbrittannische Majt. enz.

Voor dat wy nu den uitslag van deze Nederlandsche Vloot

 zien,

zien, moeten wy nog zeggen, dat de Engelschen zich heel anders gedroegen omtrent de Hollanders; want schoon de Koning, om zich neutraal te toonen, verboden had, dat zyn Zeevolk geen vreemde Vorsten of Potentaaten zou mogen dienen, toonden de Engelschen echter dat ze meer op den roof uit waren, dan deze bevelen op te volgen. Ten bewyze van dien, is 't gebeurd, dat *Sir Willem Moonson*, Vice-Admiraal des Konings, en die den Spanjaarden zeer toegedaan was, met zyne Koninglyke Schepen op de passagie van *Doevers* liggende, veele Nederlanders de Pryzen, welken zy op de Spanjaarden gemaakt hadden, afhandig maakte, onder voorwendzel van de Plakaaten op te volgen, en alles te moeten visiteeren. Zo heeft hy in dit voorjaar een Hollandsch Kapitein, *Jongh* genaamd, die, als Vrybuiter, met Commissie van de Staaten voer, met een ryk geladen Schip, welk hy voor *Lissabon* genomen had, in *Duins* kwam ankeren, om een Loots te krygen, onder voorwendzel, dat die Kapitein een Engelsman was, den Spaanschen Prys ontnomen, en denzelven naar *Londen* gebragt, alwaar de Spaansche Ambassadeur, Don *Pedro de Zuniga*, terstond arrest op het Schip lag, als zynde goederen zyns Konings, die hy in zyner Vrienden Land vondt; schoon het Schip buiten dit gebied en in vrye Zee vermeesterd was. De Vereenigde Staaten lieten in Maart dezes jaars daar over klaagen aan den Koning en zynen Raad, en restitutie eisschen, doordien zy vast stelden, dat dit arrest, als strydende tegen alle Krygsrechten, zonder weeten des Konings geschied ware; daar by voegende, dat de Spanjaarden en de Duinkerkers hunner Vyanden Schepen zelfs wegnamen in de Havens van Engeland, en dat zy derhalve oordeelden, dat die Commissie valschelyk verkreegen was; verzoekende dienvolgens restitutie van den rechtmaatig veroverden Prys aan gemelden Kapitein, enz. Maar het bleek, dat 'er weinig gelet wierd op de Ordonnantien en Wetten, die altoos stand houden tusschen Koningen en Republieken: want de Spaansche Ambassadeur verkocht de goederen, liet de Gevangenen los, en de zaak liep uit op een Proces tusschen Kapt. *Jongh* en den Ambassadeur. Doch van hoe weinig vrucht dit was, zag men in 't volgende jaar, wanneer deze Admiraal *Moonson* den zelfden Kapt. wederom een Spaansche Prys, die, met Zuiker geladen, van *Brazilië* komende

de, door hem veroverd was, afhandig maakte, en waar mede de Spaansche Ambassadeur even eens te werk ging.

Want de Spanjaarden waren nu des te trotzer, doordien hunne magt nooit zo sterk als in dit jaar was geweest. Zy hadden, als gezegd is, zes Regimenten uit *Italië*, langs den gewoonen weg, ontfangen, behalven de nieuwe Wervingen des Aartshertogs in de nabuurige ryken; waar by nog die oude en ervaaren Krygslieden uit Spanje over Zee stonden te komen. De rede dat ze nu zo magtig waren, vinden wy daarin te bestaan: dat *Spinola*, toen hy in Spanje was, wegens het inneemen van *Oostende* by den Koning in gunst en aanzien geraakt zynde, dien Vorst ligtelyk had overtuigd, dat een langkdurigen Oorlog den Vyanden voordeelig was, en die ten einde zou kunnen gebragt worden, indien zyne Majesteit, al het gene hy door langheid van tyd moest verschaffen, teffens te gelyk daarby opzette; gebruikende doorgaans deze Zinspreuk, (die hy ook in de Vaandelen en Standaarden liet schryven) *Nu of Nimmermeer*. Waarom hy, verhaalende alle onheilen, gereezen uit de Muiteryen, Geld en twee Legers eischte, het eene om zyn eigen Landen te verdedigen, en 't ander om in *Vriesland* te dringen, waar uit van stonden aan groote vrucht te wachten stond, gemerkt de Overrynsche Schattingen, tot 's Vyands schade, hem zouden toevallen, en wyders zouden veele Steden, welken die stroom nu beschermde, des Vyands grenzen worden; dat men een volkomen Leger noodig had, om allerwege bezettingen te laaten; waar op de hoop wel haast groote voordeelen beloofde, dewyl hier na de Ingewanden van Holland ter Zee en te Land open gesteld wierden. Doch hoe 't geluk dien wyzen Raad in 't eerst bekrachtigd, maar in 't vervolg aan de verwachting niet voldaan hebbe, is ten deele gezien, en zal verder blyken.

Dit tusschen beiden gezegd hebbende, komen wy weder op den Admiraal *Hautain*, die met een gedeelte zyner Vloot langs *Vlaanderen*, en met een gedeelte langs Engeland loopende, alle Schepen preidde, en uit eenige Koopvaarders verstondt, dat de Spanjaarden met 1200 Soldaaten, niet op een Oorlogsvloot, maar op Koopvaarders van allerlei Natiën, om des te beter door te raaken, afkwamen. Hy omtrent *Dovores* komende, ontmoette voor eerst twee Koopvaardyschepen, een Schotsman en een *Hamburger*,

met Spaensche Troepen bevracht. Deze geweigerd hebbende te stryken, weeken naar de Wal, doch wierden door de Nederlandsche Schepen gevolgd, waar van 'er twee den Hamburger naby komende, wakker met Musketschooten begroet wierden, echter hem vervolgden tot kort aan 't Land van *Doevres*, alwaar dit Schip zo doorboord wierd, dat het stranden moest; veelen van 't Volk sprong over boord, om zich met zwemmen te redden, anderen wierden door de Engelschen met Schuiten gered, doch de meesten wierden dood geschoten. Inmiddels wierd de Schotsman door twee andere Zeeuwsche Schepen vervolgt tot aan 't Westeinde van de Haven van *Doeveren*, alwaar zy gezamentlyk vast raakten: maar dewyl de Zeeuwsche Schepen ligter, en dus in minder gevaar waren, Enterden zy dat Vyandlyk Schip, en veroverden het zelve. De Spaansche Soldaaten wierden over boord geworpen, waarover dezelven groot leedweezen betoonden, en hun ongeluk dapper beklaagden; niet, zegt zeker Schryver, om dat men hen 't leven benam, het welk zy als menschen toch niet eeuwig behouden konden, en dat ze als oude geoeffende Soldaaten al lang verwacht hadden, maar om dat zy, beëedigd om met den Degen in de vuist te sterven, elendig in 't midden der Golven en Zeebaaren een' dood, hen niet eigen, moesten ondergaan. Dit den 12 Juny geschied zynde, wierden des anderen daags nog verscheiden andere Schepen verovert, een derzelven in brand gestoken, en de Soldaaten moesten het zelve noodlot ondergaan. Men bondt ze meerendeels twee aan twee, waar na ze, op een gegeeven sein, van alle de de Schepen te gelyk in Zee geworpen wierden. Doch een Soldaat, zeggende, dat hy des Vyands hand niet noodig had, sprong zelf in Zee; blyvende dus onbekend onder de onbekenden, en echter gloriezuchtig in zyn uiterste. Deze nederlaag heeft omtrent de helft van 't Volk en de Schepen verslonden; want vier van dezelven, door den Wind gediend, raakten in de Haven, alwaar 'er nog veelen door 's Vyands Musketten gedood of gewond wierden. De Engelschen van *Doevres* waren aanschouwers zo lang het gevecht op Zee duurde, doch eindelyk vergramd dat men zo na aan hunne Kust kwam, losten zy het Geschut van 't Kasteel, voor hunne onlangs verzoende Vyanden, op hunne oude Vrienden.

Wy schetzen dit merkwaardig geval af, in de volgende Plaat.

„ Hier

„ Hier ziet men verscheide Koopvaardyschepen en anderen,
„ die met 1200 Spaansche Soldaaten te Lissabon bevracht zynde,
„ by *Doevres* in Engeland door een gedeelte van de Vloot van
„ den *Zeeuwschen* Admiraal *Hautain* overvallen, meest vernield
„ of veroverd, en de gevangen Soldaaten, twee aan twee ge-
„ bonden, over boord geworpen worden; terwyl de Engelschen
„ uit het Kasteel van *Doevres* op de Hollanders schieten, be-
„ schermende dus hunne nieuwlinks verzoende Vyanden, om
„ hunnne oude Vrienden te benadeelen.

Schoon nu de Engelschen die onredelykheid begaan hadden, beklaagden zy zich echtér naderhand over het stout bestaan der Hollanders, zo naby hunne Kusten gepleegd; zy kreegen ten antwoord: *dat ze de Schepen niet tot in de stroomen van Engeland gezocht hadden, het welk nochtans door de Duinkerkers straffeloos gedaan was; maar dat ze in de hevigheid der overwinning veel eer op hunnen Vyand, dan op de samengrenzing van Land en Zee gezien hadden.* Maar zy zelve konden zich zo maklyk niet zuiveren van den blaam, dat ze, onder schyn van de Engelschen uit andere Schepen te ligten, die tegen de Plakkaaten des Konings op Zee, by andere Natien, dienden, nog onlangs Spaansche Schepen, door de

de Hollanders veroverd, op hunne Kust gesleept hadden, en het haderen derzelven den Spaanschen Gezant toegeweezen.

In het voorgemelde gevecht waren ook eenige Nederlanders gesneuveld en gewond, onder welke laatsten de Kapiteins *Jan de Wale* en *Alteras* waren. Doch het overige Spaansche Krygsvolk, en onder het zelve ook de Colonel *Sarmiento* en de Admiraal *Cubiar*, te Doevres aan Land gekomen zynde, heeft zich aan den Zeekant in hutten en in de gestrande Schepen moeten onthouden van Juny tot December, en op de beurs van den Koning van Spanje geteerd, dat, volgens het getuigenis der genen, die het geld voor een half jaar betaald hebben, omtrent 47000 Kroonen gekost heeft. Inmiddels zyn 'er geduurende dien tyd nog veelen van dit Volk, zo aan hunne wonden, als door gebrek en armoede, gestorven, waar onder de Admiraal *Cubiar* mede was.

De Ambassadeurs van Spanje en van den Aartshertog deeden vervolgens nog sterke instantien by den Koning van Grootbrittannie, dat hy de Hollanders scherper beveelen opleggen, of die troepen van *Doevres* onder zyne bescherming in *Vlaanderen* zou leveren. Doch zulks niet konnende verwerven, zochten ze door den Koning by de Staaten Generaal te verkrygen, dat ze die troepen zouden laaten passeeren, met belofte, dat 'er geen Volk meer over Zee zou gebragt worden: maar de Staaten der Vereenigde Provincien wilden zulks niet toestaan. Echter zyn ze eindelyk, hoewel met groote moeite, van daar geraakt, toen ze kennis kreegen van het groote en zo bekende Buskruid-Verraad, waar van we in 't vervolg zullen spreeken, en waar door de Koning van Grootbrittannie en zyn gantsche Parlement om hals gebragt stond te worden, nademaal die Spanjaarden verdacht wierden, daar kennis van of deel aan te hebben. Uit dien hoofde, om zich van dien achterdocht te zuiveren, stelden zy alle mogelyke poogingen in 't werk om weg te raaken; toen door de lange en donkere Wintersche Nachten de Hollandsche Schepen niet zo naauwkeurig op hen konden passen. Dus hebben ze door toedoen van den Spaanschen Ambassadeur eenige Engelsche Schepen gehuurd, en zyn daar mede by gunstige Wind en duistere nachten behouden te *Duinkerken* en *Grevelingen* aangekomen, wel zeven of acht honderd persoonen sterk, dewyl veele in Engeland zynde

zynde *Ieren*, mede verdacht over het gemelde Buskruid-Verraad, hen toevielen en met hem vertrokken, doordien de Hollandsche Oorlogschepen door hevige Winden naar *Duins* gedreeven wierden, het welk hen die vlucht deedt onderneemen.

Laat ons nu wederkeeren tot de beide Veldheeren, Prins *Maurits* en *Spinola*. Terwyl dezen in Vlaanderen lagen om elkander een kans af te zien, gaf de Aartshertog last aan den Graaf van *Buquoy* om met eenige troepen, waarby nog vyf duizend Italiaanen en eenige anderen gevoegd wierden, te gaan naar den Rhyn, en zich meester te maaken van een toegang der Rivier. Deze, terwyl *Maurits* bezig was voor *Sluis*, *Yzendyk* enz. te zorgen, en *Spinola* hem door valsche vrees ophieldt, verzamelde by *Keulen* Schepen en Vlotbruggen, en trok een weinig laager over die Rivier, na dat hy met eenige Kanonschooten zommige gewapende Sloepen der Staaten, die deze toegangen bewaarden, verdreeven had. Dit baarde een geweldigen schrik in de omleggende Steden van Duitschland, welke *Mendoza's* snoode bedryven, en den menigvuldigen hoon, hen aangedaan, nog niet vergeeten waren. By het monsteren dezer troepen, waar mede *Buquoy* over den Rhyn toog, was de Pausselyke *Nuntius* van Keulen tegenwoordig, die hen zegende; en men bespeurde duidelyk dat deze Stad den Spanjaarden gunstig was, ten koste van haare Nagebuuren. Want *Buquoy* stelde het omliggend Land, hoe onzydig het ook ware, onder brandschatting, en trok nederwaarts naar *Witler*, daar hy 2 Schanssen bouwde, te weeten aan ieder zyde van den Rhyn een. Hier op maakte hy zich meester van *Keizerswaard*, waarin de *Coadjuteur* van Keulen bezetting lei, en vervolgens begon het Spaansche Krygsvolk met Westphalen te leven, gelyk ten tyde van *Mendoza*, als gezegd is, in 't jaar 1589 geschied was.

Prins *Maurits*, verwittigd dat de Spanjaarden den Rhyn afkwamen, was ten eersten beducht voor *Rynberk*; derhalve besloot hy eenig volk derwaarts te zenden, gelyk geschiedde onder het opzigt van zyn Broeder *Fredrik Hendrik* en graaf *Ernst van Nassau*, die deze Stad verzorgden en in goeden staat van tegenweer stelden, en zich aldaar verschansten. Ook lieten zy een brug over den Rhyn slaan, om, in tyd van nood, de nabygelegen Steden, als *Weezel*, *Rees*, *Emmerik*, en anderen te ondersteunen

en

en by te springen. De Stad *Weezel* liet zelfs volk werven, en bragt haare Burgers in de wapenen, en had verstandhouding met de Bevelhebbers der Staaten te *Rhynberk*. Alhoewel nu ook andere plaatzen, als *Lingen*, *Oldenzeel*, *Grol*, *Breevoort*, enz. om Volk en Krygsvoorraad verzochten, en dat hen zulks door de Gemagtigden der Staaten, die by *Fredrik Henrik* waren, beloofd werd; zo was zulks echter niet doenlyk, door dien men niet hadt konnen voorzien, dat *Spinola* waagen zou zo verre in te dringen.

Ondertusschen had deze Veldheer Vlaanderen den 6 July reeds verlaaten, nademaal hy wel gezien had, dat het onmogelyk was iets te onderneemen op *Sluis* en de naburige Steden, als zynde gedekt door veel Schanssen, en ondersteund door 't Leger van *Maurits*: echter liet hy graaf *Fredrik van den Berg* daar blyven, om voor de behoudenis van Vlaanderen zorg te draagen, en begaf zich zelve naar den Rhyn, verzeld van 15 duizend Man, alwaar hy halte hielt aan den kant van *Roeroord*. Den 24 der gemelde Maand, door zyn kanon de gewapende Sloepen, die de Staaten op den Rhyn hadden, verdreeven hebbende, toog hy over die Rivier, na dat hy Leeftocht uit *Keulen* had doen komen. Hem was niet onbekend, dat 'er weinig volk by der hand was, om de Steden der Provincien van *Overyssel* en *Vriesland* te bewaaren; derhalve nam hy voor, de Staaten van dien kant te bespringen. Maar om zyn te rugtocht te verzekeren, had hy aan *Buquoy* belast te *Keyzerswaard* twee Schanssen te maaken ter wederzyde van den Rhyn, die ook vaardig waren toen hy 'er kwam. Ondertusschen had men groote zorg gedraagen, om dien aanslag bedekt te houden, en de Aartshertog had in zynen Raad verscheiden geveinsde aanslagen op het tapyt gebragt, als dat men *Sluis*, de *Graaf*, of *Bergen op Zoom*, of *Breda*, zou konnen aantasten, zonder ooit van het waare oogmerk te reppen, dat reeds genomen was. De Staaten werden van deze draaling, die enkel in een schyn bestond, onderricht, en geloofden niet dat de Aartshertog voorneemens was de provincien over den Rhyn aan te tasten, en derhalve maakte men ook geen toestel om ze in veiligheid te stellen.

De Schanssen te *Keizerswaard* voltooid zynde, riep *Spinola* de hoofden van zyn Leger by den anderen, zonder dat iemand van

hen

hen nog wist wat hy in den zin had, en verklaarde als toen zyne meening, zeggende: „dat het op *Lingen* gemunt was, welke Stad „wel de voornaamste sterkte in die gewesten, nogtans gemak„lyk in te neemen was, indien men zich zonder verzuim der„waarts spoede; dat 'er weinig bezetting, en die nog onervaa„ren in den Oorlog was, binnen lag, doch dat het gantsche „werk daar aan hing, om den onderstand der Vyanden voor te „komen, die omtrent *Lingen* te zamen trekken zou, indien men „zich met *Rhynberk*, *Grol*, of andere Steden van weinig belang „wilde ophouden; dat hem ook niet onbekend was, hoe strydig „zulks tegen het Krygsgebruik en de oude Lessen der Veldover„sten aanliep, wanneer men diep in een Land trok, en niet dan „Vyandlyke plaatzen achter zich liet; maar dat men zyne raad„slagen schikken en veranderen moest, naar maate dat de zaa„ken zich toedroegen, dewyl 'er geene lessen zo algemeen wa„ren, dat ze altoos konden gelden, en men menigmaal meer „voordeel kon doen met waagen, dan met omzichtig te werk „te gaan; dat hy den bekwaamsten tyd uitgekoozen had, de ge„wassen ryp en nog niet ingezameld zynde; dat de Steden op „de zyde van Westphalen zelve Levensmiddelen zouden aan„brengen, indien men die betaalde; dat hy ook wel voorzag, „dat *Maurits* derwaarts komen zou, doch dat zulks langzaam „voortgaan zou, als zynde nog niet gereed tot een tocht te „Land, alwaar hem geen Vlooten of Stroomen zouden volgen, „en eindelyk dat, schoon hy kwame, de vlakke velden plaats „en gelegenheid verschaffen zouden om slag te leveren, het „welk zyn Volk zo vuurig verlangen, als de Vyand zulks ver„myden zou. 1605.

De Leden van den Krygsraad waren verblyd over dit voorstel: want zyn Leger bestond toen in 16 duizend Voetknechten en 3 duizend Ruiters. Doch dewyl het, om op de grenzen der Staaten te komen, door de Landen van den Hertog van *Kleef*, en eenige anderen, onder Westphalen behoorende, moest trekken, besloot *Spinola* alle mogelyke maatregelen te neemen, om die Volken niet te verbitteren, gelyk voorheen geschied was, en op dat ze Levensmiddelen in zyn Leger zouden brengen voor contante betaaling. Ten dien einde zondt hy den Graaf van *Solre* aan de Overheden der Steden, om haar te verzekeren, dat zyn voor-

neemen niet was het Land eenige schade toe te brengen, of iets te neemen zonder betaaling.

Nu was 'er nog in beraad te neemen, of men de meergemelde Schanssen van *Buquoy* slegten, en by de terugkeering weder opmaaken, dan of men dezelven behouden en beschermen zou? De meesten waren van gevoelen, dat men door 't verdeelen der Troepen, by den Inval in eens anders Land, zich benadeelen, en dus zyn glorie te veel in de waagschaal stellen zou. Doch *Spinola* volgde den raad der minsten, zynde dat men de Schanssen bewaaren moest. Derhalve liet hy *Buquoy* met zes duizend Man te voet en vyf honderd te paard, meest nieuwelingen, niet bekwaam een moeilyken tocht te doen, aldaar blyven, die zich Legerde op den kant van Duitschland. Daar by was het heimelyk oogmerk, om, door den schyn van een Leger, die van Holland eene vrees voor *Rhynberk* in te boezemen, en hen dus te beletten eenige troepen af te zenden naar de gewesten, daar het gevaar op zyn grootste was, uit vrees, dat de tocht naar Vriesland geveinst was, en dat de troepen weggezonden zynde, *Spinola* des te eer daar in vallen mogt. De zaken dus beleid zynde, ondernam hy met de overige troepen den tocht, oordeelende volks genoeg te hebben, als weetende dat het Leger van *Maurits* zeer verzwakt was, en wel meest in Vlaanderen zou blyven, om op den Graaf *van den Berg* te passen. Hy (*Spinola*) verdeelde zyn Voetvolk in drie hoopen, die te zamen elf stukken Geschut by zich hadden; de zyden bedekte hy met Karren, beladen met lyftocht, schuitjes, en bruggen, om over de Stroomen en Moerassen te komen, en dezen hadden wederom een geleide. De Ruitery sloot den voortocht en de achterhoede: *Spinola* geleide de eerste slagorde, hebbende eenig Volk vooruit gezonden, om de wegen te ontdekken en te baanen. Wanneer het Leger in 't ruime Veld kwam, kwamen de voortocht en de slagorde om den tocht te verhaasten, te zamen, en de Wagenryen wierden verdubbeld. Hunne Nachtrust wierd, in plaats van een Wal, beschermd door 't Geschut en de Ruitery, en by dag had, op zekere beurten, de middeltocht de voortocht, en de achterhoede de middeltocht.

Dus trok hy door de Landen van Kleef en Westphalen in goede orde: want de Krygstucht, nu voorlang door ongebonden-

heid

heid en Muiteryen bedorven, wierd door dezen Veldheer hersteld, die, zo als hy pront in 't betaalen der Soldy was, en mild in 't beloonen, ook onverbiddelyk tegen alle misdaaden, en door geene gunst te bewegen was; invoege, dat niet alleen dieveryen en rooveryen, maar zelf het uit de gelederen loopen aan den lyve gestraft wierd. De Geweldige ging rondsom, de Beul met de strop in de hand, en eenige weinigen om geringe misdaaden, in 't gezicht van 't gantsche Leger opgehangen, leerden alle anderen hunnen plicht waar te neemen. Dit was oorzaak, dat hy van alle kanten overvloed van Levensmiddelen ontfing; en dat men alom zyne goede orde en Krygstucht prees.

Den vierden dag over de Rivieren de *Roer* en de *Lippe* (hoewel 'er nog eenige Hollandsche Ruitery afgezonden was om de Brug over de Lippe af te breeken, maar die te laat kwam) in Overyssel geraakt zynde, was *Oldenzeel* de eerste Stad die hy ontmoette.

Deze Stad, eene kleine dagreize van Lingen gelegen, had nog haare oude Werken van de voorige Eeuwe, als toen *Maurits* dezelve zeven jaaren te vooren ingenomen had: derhalve dacht *Spinola*, dat dezelve, schoon hy veel spoed maakte, met ter haast konde en moest weggenomen worden, dewyl het te vreezen ware, dat de Bezetting, naderhand versterkt, door 't menigvuldig partyloopen daar uit, veel nadeel doen, en den toevoer moeilyk maaken konde. De Bezetting bestond in vier honderd Man, zo Ruiters als Voetknechten, dewelke de een voor en de ander na uitvallen deeden, niet zonder verlies der genen, die *Spinola* voor uit gezonden had: doch toen het Leger aankwam wierden zy wel haast te rug gedreeven, en het zelve was, onaangezien het werpen van menigvuldige Vuurballen uit de Stad, in eenen nacht, van drie kanten tot aan de graft genaderd. Vermits de Veldheer nu geen zwaarigheid maakte, om, door 't verlies van weinigen, den tyd, als het voornaamste in den Oorlog, uit te koopen; heeft hy, tegens het Krygsgebruik van *Maurits*, die gewoon was langzaam en zekerer voort te gaan, om zyn Volk te spaaren; des anderen daags, na dat de Stukken, die hy mede voerde, gelost waren, de Stad veroverd.

Vervolgens uit de Gevangenen den staat van *Lingen* verstaan, en vernomen hebbende, dat 'er in 't kort meer Volks stond aan te

komen, zont hy *Trivultius* met de Ruitery voor uit, om de noodige Posten te bezetten tot de belegering van die Stad, en volgde wyders met zyn Leger. *Lingen* had niet meer dan 5 honderd Man bezetting, staande onder 't bevel van een Duitsch Overste, *Marten Cobbe* genaamd. Men had de Stad wel begonnen te versterken, maar de Werken waren nog niet voltooid, en ze lei aan verscheiden kanten genoegzaam open. Ook vinden wy, dat men uitgesteld had onderstand in dezelve te bezorgen, aangezien men van gedachten was, dat *Maurits* tydig genoeg uit Vlaanderen zou komen, om orde in die gewesten te stellen, eer *Spinola* zo verre doorgedrongen was. Doch deze wetende dat *Maurits*, die veel werks van *Lingen* maakte, als een Stad zeer dienstig om de grenzen te sluiten, en wel byzonder uit genegenheid, als zynde aan hem geschonken, waarom hy ook de Werken op zyn eigen kosten had begonnen, niet zou nalaaten derwaarts te komen, begon den 10 Augustus den Loopgraven daar voor te openen. Dit veroorzaakte zodanigen schrik onder de Burgers, dat ze begonnen te spreeken van Overgave; nademaal vier Landaarten van zo veele kanten even ieverig bezig waren om over te komen. Eenigen groeven Waterloopen, om 't water uit de oude graft in een klein Riviertje af te leiden; anderen maakten een Brug over tonnen, of bonden rysbossen en boomen te zaamen, eene vinding die ze voor *Oostende* geleerd hadden, en alles ging zo onbekommerd in zyn werk, dat 'er eenigen onbedekt in de graft bezig waren, en 't werk bevorderden.

Op den negenden dag van 't beleg waren de Waalen reeds tot onder het Bolwerk. De Italiaanen, Spanjaarden en Duitschers stonden zommigen tot midden in de Graft, en anderen nog verder. De Commandant *Cobbe*, afgesleeten van Ouderdom, en kwalyk ter been, beriep een Krygsraad, en aan zyne Hoplieden, behalve alle andere ongemakken en behoeften, het gebrek aan kogels vertoond hebbende, vraagde hy, wat 'er volgens hun oordeel het best te doen ware? doch niemand onder hen was hartig genoeg, om zich in dien nood, daar de sterkte en de werken gevaar liepen, aan te bieden om nieuwen op te werpen, en zyn Lyf tot bescherming der zelven te waagen, ja zelf niet om het Kasteel te verdedigen. Zy waren veel eer verwonderd, dat de Vyand de Stad niet opeischte; waarop zommigen zeiden,

dat

dat zulks al oud, en nu niet meer in de mode was, als zynde voor *Oostende* en *Sluis* niet gedaan. De Stedevoogd, quansuis om hen moed in te boezemen, was van gevoelen, dat men 't Verdrag tot aan den avond, of, zo dit te lang was, tot den middag moest uitstellen. De anderen daar met onwil tegen aan druissende, riepen, dat zo weinig uuren van geen belang konden zyn; dat een Verdrag spoedig geëischt, ook spoedig verkreegen wierdt. Zy volbragten dit opzet ook zo voorbaarig als het besloоten was. Niemand blyder dan *Spinola*, wiens wensch de begeerte, hoe onverduldig ook, door de vrees zyner vyanden was voorgekomen. Zo dan wierd *Lingen* op den 18 Augustus overgegeeven.

Spinola bleef daar, om de Stad wat beter te doen versterken, die anders door *Maurits* hem zo makkelyk had konnen ontnomen worden, als hy ze gewonnen had. Evenwel berispen de meeste Schryvers hem, dat hy daar zo werkeloos bleef liggen, zonder zyne overwinningen voort te zetten; dat ook niet zonder reden is; want indien hy zyn behaalde winsten voort gezet had eer *Maurits* daar kwam, had hy nog veele voordeelen konnen behaalen. Doch deze eindelyk verwittigd van den overtocht over den Rhyn, spoede zich zo veel als mogelyk was; geevende de Schanssen van *Vlaanderen* en 't bewaaren van *Sluis* zo lang over aan den Heer *van der Noot*, en trekkende in aller yl met 25 Vaandelen van daar naar *Deventer*. Voorts had hy tien Vaandelen van den Rhyn opontboden, en nog zo veel manschap uit de bezettingen geligt. Hier by kwamen nog 8 Vaandelen nieuw geworven Manschap uit Engeland, zo dat hy ruim 5000 Man sterk was. Hy liet het Geschut hem volgen, maar dat wierd door tegenwind opgehouden. Inmiddels maakte hy zich vaardig tot ontzet van *Lingen*; maar ontfing de smertelyke tyding, dat die Stad reeds voor twee dagen was overgegaan.

De Commandant *Cobbe* en de andere Hoplieden wierden in arrest genomen, en hebben lang gezeten, de uitspraak van hun vonnis dobberde tusschen het streng geroep van 't Gemeen, en de gunst hunner Vrienden. De voornaamste punten hunner verdediging bestonden daar in: *dat ze wel brieven aan de Nassausche Overſten in de nabuurige Steden afgezonden, maar geen Krygsvolk genoeg met het gene ter behoudenis der Stad noodig was, ontfangen hadden; dat*

de

de Gemeente binnen de Stad, sterker in getal dan zy, geweigerd hadden de wachten waar te neemen, en hen door bidden en dreigementen gedrongen, om door een vroegtydig Verdrag den naakenden ondergang te verhoeden. Eindelyk na dat de tyd deze daad meerendeels uit het geheugen gewist had, wierd goedgevonden hen van hunne Ampten te ontzetten, zonder meer.

Wy konnen ook niet voorby, hier nog te zeggen, dat *Thomas Filler*, een der genen, die, na de Muitery van *Hoogstraaten*, de zyde der Hollanders gekoozen had, en vuurig gesteld was op den buit te gaan, geduurende het beleg van *Lingen*, den Graaf van *Solre*, verzeld van 100 Ruiters, die hem tot geleide dienden, ontmoettende, met zyne Manschap aangetast, dertig Man gevangen genomen, en anderen verslagen heeft; onder welke laatsten de Baron *van Cau*, Schoonzoon van *Richardot*, was: ook wierd de Graaf zelfs gewond, en is ter naauwer nood het gevaar ontkomen.

Wyders hadden de Vereenigde Staaten, of het mogelyk ware *Spinola* door gebrek te benaauwen, openlyk by Plakkaaten verboden, eenige Lyftocht in 't Spaansche Leger te brengen, en dat ze alle de genen, die zulks deeden, voor Vyanden zouden houden: maar schoon 'er zommigen, daar door afgeschrikt, hunne Waaren wederom naar huis bragten, hebben echter de meesten zich weinig daar aan gekreund; de toevoer hielt niet op, eerst om de groote winst, en naderhand, de Stad veroverd zynde, uit vrees dat *Spinola* hen zulks betaald mogt zetten.

Vermits nu *Maurits*, om deze ontzetting te onderneemen, de Plaatzen, die voor den Vyand bloot lagen, als *Coeverden*, de Schans van *Bourtange* en anderen, waar door men in *Vriesland* en *Groningen* kon dringen, onbezet gelaaten had; zo had *Spinola* dien toegang, na de verovering van *Lingen*, nog konnen bemagtigen, voor *Maurits* aankomst, die in 't eerst nog weinig Volks by zich had: maar als gezegd is, hy bleef daar liggen; waarschynlyk om dat hy vreesde verder te trekken in een Land, dat hem onbekend was.

Dit is ook de rede geweest, dat zelfs de Roomsche Schryvers *Spinola* daarin berispt hebben, dat hy dien aanslagondernam, laatende den Graaf *van den Berg*, die grondige kennis van die Landstreek had, in *Vlaanderen*, in plaats van hem mede te nee-

men,

men, en een ander de zorg voor Vlaanderen op te draagen.

Om kort te gaan, men merkt in alle deze Oorlogen aan, dat de *Spanjaards* en *Italiaanen* den Adel van dat Land al te veel mistrouwd hebben, schoon dezelve vry Spaansch gezind was; ja dat ze zelf dikmaals misslagen begingen, om dat ze deszelfs raad niet volgen, noch met dezelve raadpleegen wilden. Vermits zy nu de redenen wisten, welken de Edelen hadden om over hen te klaagen sedert het begin van den Oorlog, en uit hen zelfs niet onduister verstaan hadden, dat zy met geen goed oog konden aanzien, dat de Nederlanden in *Spanje* en *Italië* geregeerd wierden; zo konden zy zich op den Nederlandschen Adel niet vertrouwen. Doch dit was de schuld van Koning *Philips* den II. die de Nederlanden niet door Nederlanders, gelyk Spanje door Spanjaars, regeerde, en die 'er vry beter by gestaan zou hebben, indien zulks geschied was; want hy zou in de Nederlanden wel lieden gevonden hebben, die hem zo getrouw ja getrouwer waren geweest als de Vreemdelingen, zonder zich zo groot een haat op den hals te haalen. Maar wanneer de Voorzienigheid een Land uit zyne verdrukking wil redden, laat zy alle dingen daar toe te zamen loopen.

Prins *Maurits* dan, als gezegd is, verstaan hebbende, dat *Lingen* verlooren was, zond ten eersten veel Volks en Voorraad in de Plaatzen, die meest bloot lagen, als *Coeverden*, en de Schans van *Bourtange*. Graaf *Willem van Nassau*, Stedehouder van *Vriesland* en *Groningen*, rukte ook met eenige Troepen in die provincien, om de Ingezetenen, verbaast over *Spinolaas* voortgang, nieuwen moed in te boezemen. Hy kwam den 23 Augustus in zyn gebied en bragt 'er alles in rust, terwyl *Maurits* by 't voornaamste Krygsvolk bleef, om *Spinola* te beletten dat hy over den Yssel toog, en om de Plaatzen te verzekeren die in gevaar waren, als *Grol*, *Bredevoort* en *Doesburg*, liggende het meeste bloot voor de Vyanden. Hier na voegde Graaf *Willem* zich weder by *Maurits*, en zy maakten toen te zamen een Leger uit van 9000 Voetknechten en 3000 Ruiters, om zich tegen *Spinolaas* onderneemingen aan te kanten. By deze gelegenheid vielen 'er eenige schermutzelingen voor, waarby *Spinolaas* Volk te kort schoot.

Deze was inmiddels bezig om *Lingen* te versterken, en liet 'er twee duizend Man bezetting in, om de Grenzen in een geduurige

ge

ge vrees te houden. Ook herstelde hy aldaar den Roomschen Godsdienst, en wachte nog eenigen tyd, om te zien of *Maurits*, die te *Deventer* was, iets tegen hem zou onderneemen, dat echter niet gebeurde.

Terwyl nu de beide Veldheeren over den Rhyn waren, scheelde het niet veel, of *Bergen op Zoom* was by verrassing ingenomen geweest. Deze aanslag was gesmeed door zekeren *du Terrail*, een Fransche Balling, die wel eer den Hollanderen zyn dienst aangeboden had, maar afgeslagen was, om dat hy te groote eerampten en belooning begeerde, en die daarop in Spaanschen dienst was gegaan; zynde stout van moed, en een groot konstenaar in 't maaken van Petarden en andere vuurwerken.

Aan dezen gaf de Aartshertog, die volks genoeg had, 1500 Voetknechten en 300 Paarden, onder 't geleide van *Hericourt*, Commandant van *Hulst*, om daar mede *Bergen op Zoom* by verrassing in te neemen. Hy op den 21 Augustus by nacht, met laag water, langs de verdronken Landen, door de stads Haven gekomen zynde, maakte zich meester van twee Buitenwerken, waar van de grootste diende om de Haven, en de kleinste om de Poort te beschermen. De Schildwachten namen de vlucht en maakten alarm; en indien de Vyanden op dat oogenblik hadden voortgegaan, met de Haven dieper in te dringen, zou de Stad gevaar geloopen hebben, dewyl Soldaat en Burger even onvoorziens verrast, en by geval raadeloos waren.

Doch de Gouverneur in zyn huis het kleine Allarm-klokje hoorende (dat een werk van de Voorzienigheid schynt, om de Stad te behouden, dewyl hy het zelve nooit te vooren had konnen hooren) springt te Paard, en belast het Corps de Garde, dat de Wacht by hem had, hem te volgen. Aan de Waterpoort komende, zag hy dat de Vyand reeds twee reien Palissaaden door Petarden om ver geworpen, en reeds eenigen aan de *St. Jacobs Poort* gehecht had, maar die onderwege nat geworden zynde, geen vrucht deeden. Inmiddels stelde de Gouverneur alle behoorlyke orde tot wederstand, zo door schieten, steeken, en andere in den Oorlog gebruikelyke dingen, als door het werpen van Steenen van de Poort op den Vyand, die zulks niet achtende, voortging en met Bylen op de Poort begon te houwen. Doch dit niet lukkende begaf hy zich door de aan stukken gesprongen Palissaden naar de *Hampoort*, daar hy hoopte, dat de Petarden beter werking zouden doen.

De

Vervolg van het gebeurde in 't jaar 1605.

De Gouverneur zulks bespeurende, zondt den Luitenant *Scheusmans* met eenig volk naar de gemelde Poort, om des Vyands voorneemen aldaar te beletten; gelyk ook door geweld van schieten en 't werpen van steenen geschiede: hoewel 'er die wakkere Luitenant zyn leven by verloor.

De Vyand zyn aanslag dus mislukt ziende, en het water in de Haven aan 't wassen zynde, spoede zich in alleryl te rug; verlaatende zyne ingenomen Bolwerken, als wanneer die van binnen, nu reeds in menigte ter verdediging vergaderd, den Vyand nog dapper met musketten begroeten, zo dat hy weder naar *Antwerpen* te rug toog, met achter laating van wel 50 dooden en zoo veel gevangenen, benevens 5 Petarden, die ze nog niet gebruikt hadden, veele Ladders, en andere Oorlogstuig.

Deze aanslag was stoutelyk ondernomen, dewyl 'er 500 Man meer in de Stad waren geweest, die eenige dagen te vooren waren uitgetoogen, het welk de Vyand onderwege eerst vernomen had.

Nogthans heeft deze ongelukkige uitslag niet verhinderd, dat de Vyand dien zelfden aanslag met sterker magt van troepen en grooter moed, andermaal gewaagd heeft. Doch de Gouverneur *Bacx*, die gewoon was vyf à zes weeken aan de Jicht te liggen, en 'er juist toen mede behebt, maar door de wonderlyke bestiering des Hemels binnen 4 dagen volkomen gezond en hersteld was, had by geluk door eenige Ruiters, die nog by hem in Garnizoen waren, kennis gekreegen van de groote toebereidzelen des Aartshertog tot hervatting van den aanslag. Hy bespeurde ook wel haast, dat men het weder op de Stad gemunt hadt: want den 10 September ontdekte hy eenige Vyanden te Paard, die af klommen om de Stad te bespieden, en te zien waar men dezelve het voordeligste zou konnen aangrypen; en die wyders nacht en dag niet anders deeden dan af en aanryden om bescheid te brengen. Derhalve stelde hy op alles goede orde, bezorgde sterke Wachten, zo binnen als buiten de Poorten; en dewyl het Garnizoen zwak was, moest om de andere nacht de helft op de wallen weezen. Om nu ook alle zwaarigheden, die waarschynlyk te verwachten stonden, voor te komen, Schreef

hy alle berichten, welken hy ontfing, geduurig over aan de Heeren Staaten Generaal en aan zyn Excellentie, telkens met bygevoegd verzoek om meer volks ter bezetting te mogen hebben, op dat hy met verlies van 't leven zo grooten ondienst niet aan den Lande mogt doen, gelyk ligt by den eersten aanslag had konnen gebeuren, ter oorzaak van de weinige Manschap. Ook verzocht hy om meer Geschut enz. te hebben; waarin hy door den Raad van de Stad ondersteund wierd, die ook zo by hun Hoog Mog. als by zyn Excellentie en de Staaten van Zeeland aanhielt om onderstand in dien nood. Dit was ook van dat gevolg, dat 'er den 16 September eenige Compagniën derwaarts gezonden wierden, het welk een groote blydschap in de *Stad* verwekte.

Den 19 dier Maand ontfing de Gouverneur kondschap, dat de Vyand den 17 met twee duizend man van *Willebroek* naar *Antwerpen* gekomen, en met stille trommen onder langs den *Dyk* in *Vlaanderen* getoogen was, op dat men zulks in *Braband* niet ontdekken mogt. Ook had hy uit *Hoogstraaten* en alle Forten opontboden al wat 'er uit gemist kon worden. De Gouverneur tevens daar by in aanmerking neemende, dat het Ty hun in den volgenden nacht zeer wel zoude konnen dienen, maakte alle benoodigde toebereidzelen van rondsom, op dat de Vyanden wel ontfangen, en met Geschut en Musketten begroet mogten worden. Hy plaatste Kanon voor alle toegangen daar de Vyand zou konnen naderen, liet kruid en Lood naar de Vesten brengen het Garnizoen in de Wapenen, en hetzelve verdeeld hebbende, liet hy ieder deel ter behoorlyke plaats post vatten. Wyders zondt hy 200 Man naar buiten, ter bewaaring van den Polder en 't Bolwerk de *Bek-af*; op de Markt plaatste hy een troep *de reserve*, om te rukken naar dien kant, daar het grootste gevaar zou komen. Ook verzocht hy den Heer Burgemeester *Jakobsen*, de Burgery in de Wapen te brengen en naar de Wallen te zenden; mitsgaders allen Burgers te gebieden om Licht voor hunne huizen te hangen. Waarlyk een groot point van voorzichtigheid, dat, naast de genade Godts, hier de eerste eer der behoudenis van de Stad moet gegeeven worden.

Dit alles dus besteld en ter uitvoer gebragt zynde, zondt de Gouverneur des avonds met het sluiten van de Poort weder eeni-

nige Ruiters uit, om te zien, of ze den Vyand ook op den weg konden ontdekken; als mede hoe sterk hy was, en wat voor gereedschap hy mede voerde. Dezen om 10 uuren terug keerende, bragten bericht, dat de Vyand onder 't geleide van zekeren *Mons du Terraille*, een Fransch Edelman, sterk in Manschap te Paard en te voet, afkwam; dat hy reeds tot aan den *Rayberg*, zynde slechts een Musketschoot van de Stad, genaderd was; dat hy wagens van Oorloge by zich hadt; dat alle wegen bezet waren; dat hy, naar hun oordeel, met een groot Leger kwam; en dat 'er een deel door Hollewegen naar den Waterkant scheen te gaan.

De Gouverneur dit alles verstaan hebbende, was beducht, dat de Vyand voorneemens was, de Forten, aan den Haven liggende, aan te tasten; en schoon hy te vooren alle mogelyke orde gesteld had, vondt hy echter goed, dezelve plaatzen, mitsgaders het Eiland *Ter Tholen*, *Steenbergen*, en andere nabuurige plaatzen van de aankomst des Vyands te verwittigen, door omtrent 11 uuren twee stukken geschut en eenige Musketten te doen lossen, en op de Wallen te laaten spreeken, op dat ook tevens de Vyand bespeuren mogt, dat men op zyn hoede was. Maar deze nam het heel anders op; oordeelende, dat zulks geschiedde uit vrees, om hem af te schrikken, van den aanslag voort te zetten; derhalve vervolgde hy zyn opzet, en veranderde alleenlyk den tyd tot den Storm eenige uuren; want deze was te 11 uuren bepaald, en geschiede eerst ten 2 uuren des nachts op den 20 September. Geduurende dien tusschen tyd bleef men geheel stil, zonder iets te doen, zo als die van binnen insgelyks deeden door af te wachten wat de Vyand beginnen zou.

Doch naauwlyks had de Stads-Klok twee uuren geslagen, of de Vyand ontdekte zich aan de *Steenbergsche* Poort, door het opschieten van eenige Vuurpylen, om een teken te geeven aan de genen, die van de andere kanten den aanval zouden doen. Hierop begint de Storm aan vyf kanten te gelyk met de grootste hevigheid; eerst aan de *Steenbergsche* Poort, alwaar de Vyand met een ongelooflyke snelheid, en byna op het oogenblik van 't gegeeven teken, tot aan de Poort was, en binnen een kwartier uurs, door de Petarden, reeds drie Poorten geöpend had met

zulk een geweld, dat het Bolwerk daar van dreunde; wordende tevens zekere *Machine* of Konstwerktuig tegen de Ophaalbrug aan gevoerd, dat van vooren met een scherpe punt daar in vast hechten, en waar tegen het volk opklimmen kon, om de Petarden vast te maaken, waar door de Brug in één slag ter neder geworpen werd. De Vyand hier door een volkomen ogening hebbende, rukte door die Poorten tot in het Bolwerk, laat de Trommels roeren, en roept *Victorie!* Zyne Cavallery op de zandstraat staande, steekt de Trompet, rydt voort, en meent den weg voor haar al gebaand te vinden, en zo maar in de Stad te ryden. Maar haare Voorgangers moesten haar zelfs stuiten, nademaal die in het Bolwerk voor een oude Poort stonden te kyken, daar ze niet op verdacht waren. De Gouverneur zich omtrent deze Poort, daar het op zyn allerheetste tooging, bevindende, gaf terstond last, dat men dapper zou schieten op den Vyand, en dat men zogenaamde Mink-Yzers en brandende Pikkranssen onder den hoop zoude werpen. En voorts beducht zynde, dat men de gemelde Poort ook door Petarden vernielen zou, gebood hy ten eersten eenige Soldaaten en Burgers, om 'er een Wal van achteren tegen op te werpen, en 'er voorts wagens, boomen en allerhande beletzelen achter te brengen, die dienen konden tot verhindering van den voortgang der Vyanden, schoon hy de Poort al vernield hadde. Ook liet hy het Krygsvolk van de Markt aanrukken, en stelde het zelve by die Poort in slagorde. In 't kort 'er wierd niets vergeeten, wat tot verdediging bekwaam geöordeeld werd. Hy stondt zelf met den Degen in de vuist, gebiedende Soldaaten en Burgers, en geevende hen moed om zyn voorbeeld te volgen.

De voorste Vyanden niet verder konnende komen, en dewyl het hen aldaar te heet wierd, keerden weder te rug; maar de achtersten, gelyk men duidelyk kon zien, beletten hen met gevelde Pieken, voor een tyd, het te rugkeeren: waar toe zy echter eindelyk alle genoodzaakt waren door 't vuur van 't groot en klein geschut.

De tweede aanval was aan de *Boschpoort*, alwaar de Vyanden eenige Pallissaden afgehouwen hebbende, met honderden in de werken kwamen; denkende door een Klinket, waar langs men in de Vesten gaat, aan de Poort te komen, en die te laaten sprin-

springen, om dus in de Stad te komen. Maar door hunne geleidslieden misleid, mislukte ook hunnen aanslag. Echter kwamen sommigen langs een anderen kant in het Bolwerk en in de Stad, meenende dat ze al gewonnen was; doch bekend wordende, wierden zy alle doodgeslagen. De anderen, die nog buiten de Vesten waren, konden in den eersten opslag niet ontdekt worden, eensdeels om dat men door de groote duisternis niet zien kon, en anderendeels om dat ze door het geschiet en geraas niet gehoord konden worden. Eindelyk die van binnen een brandende Lont in de Buitenwerken ontdekkende, schooten onder den hoop, en wierpen brandend Stroo over de Vesten, waardoor ze de Vyanden ontdekten, en 'er zodanig op vuurden, dat ook deze party achter uit deinzen en van daar verhuizen moest.

De derde aanval was op den Polder tusschen de Stad en het Fort, tot wiens bewaaring de Gouverneur den Kapitein *Claas Jansen* gesteld hadt. Deze, bespeurende dat de Vyand door het verdronken Land kwam aangetoogen, stelde zyne Soldaaten in slagorde, liet 'er zulk een hevig vuur op geeven, dat 'er geen bykomen aan was, en dat de Vyand moest aftrekken, zonder iets uitgevoerd te hebben.

De vierde aanval geschiedde aan 't *Baggynen Punt*, en de vyfde op het *Oranje-Bolwerk*, op welke beide plaatsen de tegenweer, zo wel der Soldaaten als der Burgers, onder de aanvoering van hunnen Burgemeester *Jacobsz*, onbeschryflyk was; en men kan niet genoegzaam roemen den yver en eendrachtelyke kloekmoedigheid der Burgery in 't wederstaan van den algemeenen Vyand, toonende een iegelyk, zo wel de Roomschgezinde, als de Protestantsche Burger, dat de welvaart van de Stad hem ter harten ging, en volgende daarin het voorbeeld der Magistraats persoonen, die hem moedig voorgingen. Ja zelfs de Vrouwen kweeten zich by die omstandigheid niet minder, brengende al wat draagbaar was naar de Vesten, als Kruid, Lood, Stroo, Bier, Wyn, en alles tot wat verdediging der Stad en aansporing van Moed kon dienen: dus ook de Jongens van 13 à 14 jaaren, welken men over de borstweering konnende zien, daar boven op klommen, en met hunne kleine Zinkroers onder den hoop der Vyanden schooten.

Op deze beide plaatzen dan ook also de Vyand afgeslagen

zynde, zag de overste *du Terraille*, bespeurende dat zyn aanslag mislukt was, en dat hy met al zyn geweld niets uitvoeren kon, zich genoodzaakt het teken tot den aftocht te geeven; met achterlaating van ruim 100 dooden waar onder de Baron van *Armstein* en 9 Kapiteinen. Doch dit was het minste getal, dewyl de wegen tot *Antwerpen* toe bezaaid lagen met Lyken, die of aan hunne wonden gesneuveld, of achter gelaaten waren, dewyl men buiten dien nog 38 Wagens met dooden en gekwetsten mede genomen hadt. Waar tegen die van de Stad maar een Man verlooren, en eenige weinige gekwetsten hadden.

De Magistraat van *Bergen op Zoom* stelde, wegens deze gelukkige verlossing van de Stad, een Jaarlyksche Dankdag vast, die gevierd moest worden op den 20 *September*.

Ondertusschen had *Grabbendonk* een aanslag op de *Graaf* ondernomen. Het was op den 28 Augustus, dat hy die Stad by nacht met Bruggen en Ladders meende te beklimmen; maar de Bezetting en Ingezetenen zulks vernomen hebbende, stelden zich in zodanigen staat van tegenweer, dat hy, zulks ontwaar wordende, van dien aanslag af zag.

Voor dat we nu verder gaan, moeten wy tusschen beide zeggen, dat 'er in de voorgemelde Maand een Avanturier, zynde een Schotsch Edelman, *Douglas* genaamd, voor den dag kwam, die, zich den naam van *Herry Gray* geevende, in de Nederlanden kwam; doch zich hier niet durvende bloot geeven, vertrok hy verder naar Duitschland, en gaf zich te *Keulen* uit voor een Gezant des Konings van Engeland, dien men toen al Koning van Grootbrittanië begon te noemen, en zeide, dat hy van wegen dien Vorst gezonden was aan de Vorsten van Duitschland. Ter bedekking van zyne Armoede, en om onderstand te krygen, gaf hy voor, dat hy onderwege door het omzwervende Krygsvolk beroofd was, en dat alle zyne Dienaars verstrooid en verloopen waren. Dit werkte zo veel uit, dat hy te *Keulen* veel geschenken ontfing en van alles voorzien, ook met veel statie naar *Ments* begeleid wierd. Alhier gekomen zynde, gaf hy breed op van zyns Konings genegenheid tot de Roomsch-Catholyken; vertoonende verscheiden nagemaakte Brieven; zo dat hy ook aldaar met veel eerbewys behandeld, en met geschenken overlaaden wierd. Wyders van hier naar *Heidelberg* ver-

vertrekkende, en ook daar wel onthaald wordende, was ondertusschen dit gerucht in Engeland overgevlogen, alwaar men van geen zodanig Gezantschap wist; zo dat hy nageschreeven, ontdekt, en door den Keurvorst van den *Palts* gevangen genomen wierd; die hem op verzoek des Konings geboeid naar Engeland zondt, alwaar hy, anderen ten exempel, zyn straffe ontfing; wordende eerst opgehangen en daar na gevierendeeld. 1605.

Na de voornoemde vergeefsche onderneeming tegen *Bergen op Zoom*, en de staaking van *Grobbendonks* aanslag op de *Graaf*, besloot *Spinola*, (de werken van *Lingen*, die *Maurits* begonnen had, voltooid hebbende) weder naar den Rhyn te keeren. Hy liet 2500 Man te voet en eenige Ruiters, onder 't gezag van *Philips de Torres*, ter bewaaring van die Stad en van *Oldenzeel*. Hy zelfs vertrok den 14 September, en *Maurits* zondt *Ernst van Nassau* met eenige troepen om hem van verre te volgen, en tevens *Deventer*, *Zutphen* en andere plaatzen daar omtrent te dekken: Hy zelf brak ook twee dagen daarna op met zyn Leger van voor *Coeverden*, en volgde *Spinola*, die recht uit naar den Rhyn toog, aangezien het Saïzoen te veel verloopen was, om langer zo verre van des Aartshertogs grenzen af te blyven. Hy was den 22 beneden *Wezel* aan den Rhyn; Graaf *Ernst* den 17 reeds tusschen *Rees* en *Emmerik*, alwaar hy den Rhyn passeerde, en naar Rhynberk toog, en *Maurits* bevondt zich den 20 te *Neder-Elten* by die Rivier: doch *Spinola* rukte den 23 na de Roer.

Vermits men nu in Duitschland reeds voorlang geklaagd had over de Schanssen, die by *Keizerswaard*, op den bodem van den Keurvorst van *Keulen*, opgeworpen waren, zo beval de Aartshertog aan Spinola, dezelven ten eenemaal te sloopen, en te *Roerort* in 't Graafschap *Meurs*, twee anderen te bouwen, onder voorwendzel dat het zelve behoorde aan 't Hertogdom Gelderland; het welk *Spinola* volbragt.

Inmiddels was *Maurits* den 24 tot beneden *Wezel* aan den Rhyn gekomen, van waar hy eenig volk zondt naar *Meurs* en *Krakou*, om te beletten dat de Vyand die plaatzen overrompelde. Wyders bericht ontfangen hebbende, dat 'er eenige Regimenten, die in Engeland, uit hoofde van het Vredes-Tractaat tusschen dien Koning en den Aartshertog, geworven waren, uit

Braband naar den Rhyn stonden te komen, zynde de Maas reeds gepasseerd; zo besloot *Maurits* dezelven in te wachten, en te verstrooien. Ten dien einde toog hy met ruim 3000 man den 28 over den Rhyn: maar dit volk daar kondschap van gekreegen, of argwaan opgevat hebbende, begaf zich naar eenige andere Steden; weshalve de Nederlandsche Veldheer den 29 te rug keerde, zonder iets uitgevoerd te hebben, en daarop lagen beide Legers eenigen tyd stil.

Eenige dagen daarna verstaande, dat *Spinola* 24 Vaanen Ruiters en 8 dito Voetvolk gezonden had naar *Mulheim* over de Roer by het Huis te *Broek*, onder den Graaf *Trivultio*, en dat dit volk naamlyk verre van elkander verspreid lag, om gemaklyk huisvesting te hebben, zo besloot hy het zelve onverwacht te gaan bespringen. Inderdaad een loffelyke aanslag! die dezen dag een heerlyke zege had konnen veroorzaaken, indien de Hemel den Hollanderen dit jaar zo gunstig was geweest als te vooren. *Maurits* brak dan met dat oogmerk den 8 October op, met alle zyne Ruitery en 24 honderd man te voet, die hy op Wagens deedt zetten, om dien tocht zonder moeilykheid te verhaasten. Zyn Broeder Graaf *Fredrik Hendrik* en *Marcelis Bax* hadden de Voortocht, bestaande ieder in 8 Vaanen Ruiters, en hy volgde met de rest van 't Leger en drie Veldstukken. De orde was, dat *Bax* met 8 Vaanen de Roer passeeren, en van achteren het Dorp om, naar 't Huis van *Broek*, den Vyand den hertred zou afsnyden; Graaf *Fredrik Hendrik* zou met de andere 8 Vaanen recht naar het Dorp ryden. *Trivultio* aldaar de wyk hebbende, had wel goede orde gesteld, om niet overvallen te worden, maar die wierd niet wel in acht genomen. *Maurits* kwam 'er, zonder gezien te worden, met het krieken van den dag, en zyn Broeder naderde met *Bax* volgens hunnen last. Graaf *Fredrik Hendrik*, daar komende, vondt juist den Slagboom open en onbewaard, door 't verzuim van een Soldaat, die last had zulks te bezorgen, en die ook naderhand zyne achteloosheid met den hals heeft geboet. Doch gemelde Graaf hadt toen de onvoorsichtigheid van hier te vertoeven, om het Voetvolk van *Maurits* in te wachten; daar hy, wanneer de aanval ten eersten geschied was, den Vyand op verscheidene plaatzen verstrooid gevonden en geslagen zou hebben; die nu, door het alarm op de been

ge-

raakt, ondertusschen vergaderd zynde, naar den Stroom en de hoogtens en vlaktens aan de overzyde week. Des Graaven Ruiters den Vyand gereed vindende, in plaats van hem onvoorziens te verassen, verschrikten zo geweldig daar over, dat ze eensklaps op een schandelyke wyze de vlucht kozen, zonder dat ze nog vervolgd wierden; invoege dat *Maurits* met zyne Regimenten ter naauwernood in staat was hen te wederhouden en te beletten, dat ze niet in die verbaasdheid door hun eigen Spitsbroeders en den Veldheer heen drongen. *Bax* ondertusschen het Huis van *Broek*, dat alleen door 8 of 10 Man verdedigd wierd, veroverd hebbende, ontmoette de Vyandlyke Ruitery, die juist tot geleide was uitgereden. Hy viel 'er echter onbeschroomd op in, bragt hen aan 't wyken, en zou hen een vollen geslagen hebben, indien zy niet door eenige Ruitery en Voetvolk van *Mulheim* onderstennd, en vervolgens door *Velasco* met nieuw volk te hulp gekomen was. Deze, Opperbevelhebber der Ruitery, lag te *Roerort* in de wyk van *Spinola*, om het begonnen werk der Schanssen voort te zetten. Zy beide by geval des morgens uitrydende, om de wyk te bezichtigen daar de Ruitery lag, zagen iemand op een vollen Galop aankomen om hulp te verzoeken. *Spinola* keerde in alleryl weder te rug naar de Schanssen, om van daar mede te neemen die hy gereed vond, en *Velasco* vloog naar den oord daar 't gevecht geschiede. Onderwege ontmoette hy *Fabricio Santomango*, een Napolitaan en Ritmeester, die met drie Vaanen kwam aanryden om ter bewaaring der Schanssen te gaan. *Velasco* gebood hen om te keeren en naar *Mulheim* te ryden. Middelerwyl was *Bax*, van de menigte benard, en van 't langduurend gevecht reeds vermoeid zynde, door *Frederik Hendrik* met eenigen, die niet gevlucht, en anderen die uit schaamte wederom gekeerd waren, ondersteund, en daar op wierd de aanval op *Trivultio* met de Vyandlyke troepen ter wederzyde van de Roer kloekmoedig hervat; dezelve waren ook reeds weder aan 't wyken, wanneer *Velasco* met de zynen kwam aanstuiven. Deze laatste, ondersteund van 's Vyands zyde, vernieuwde de voorige Schrik der Hollandsche Ruitery, die nog in 't hart zat, dermaaten, dat ze wederom op een Schandelyke wyze de Vlucht nam, in voege dat *Maurits*, die aan de overzyde aan den oever in slagorde stondt, hen met zyn

Geschut en troepen niet wederhouden kon, schoon hy nu eens alle bedenkelyke moedgeevingen gebruikte, en dan met verwytingen hen zocht te doen stand houden. Eerst stelde hy hen voor oogen, *den roem en de glorie, die ze voormaals hadden behaald; dat zy, die te Turnhout en in Vlaanderen altoos de eersten in 't bevechten van den Zege waren geweest; die zich door zo veele Vaandelen en Standaarden, den Vyand ontweldigd, door zo veele slagen beroemd gemaakt hadden, hunne onverwelkelyken Lof door zo vuil een Schandvlek niet bezoedelen moesten; dat zyn Broeder, die hen zo moedig hadde aangevoerd, in 't midden der Vyanden verlaaten wierd.* Voorts noemde hy hen *een vreesachtigen hoop, die weekhartig zynde, zich meer op de beenen der Paarden, dan op hunne handen vertrouwden, maar wakkere mannen om op den roof uit te gaan, en ongewapende en weerelooze menschen overlast te doen.* Eindelyk kwam hy tot gebeden, zeggende: *waar zyn nu die stoute gebaarden, dat Krygsgelaat, die hooge woorden, die zo vaak verzocht hebben slag te leveren? laat toch deze eenige Schande noch den Vaderlande, noch my overkomen; liever wil ik vertrekken, om den hoon van overwonnen te worden, niet te zien; maar neen, ik zal blyven, en zuivert gy lieden den Schandvlek door braave daaden van dapperheid, op dat ik u straks met een ander gelaat aanschouwe, zo dat gy dezelfden niet meer zyt.* Doch alles was vergeefs op gemoederen, die door den Schrik onbeweeglyk gemaakt waren.

Inmiddels bevondt de jonge Vorst *Fredrik Hendrik*, die *Bax* te hulp gekomen was, zich toen van de zynen verlaaten, en met eenige weinigen zyner Huisgenooten in 't midden der Vyanden, alwaar hem een Vyandlyke Ritmeester ontmoette, die hem de pistool op de borst zet zo als hy denzelven ook deedt; doch zy misten beide, en een van de zynen toeschietende, schoot den Ritmeester aan den hals by 't harnasch in, en dus geraakte Prins *Fredrik Hendrik* gered uit dit Levens gevaar, het welk wy om deszelfs merkwaardigheid in de volgende Plaat afbeelden.

„ Deze Plaat vertoond de rivier de Roer, aan welker beide „ zyden in 't verschiet een gevegt van Ruiters gezien word; aan „ de overzyde ziet men het Dorp *Mulheim* en 't Kasteel van „ *Broek*; in 't midden Prins *Fredrik Hendrik* en een Vyandlyke „ Ritmeester, die malkanderen de pistool op de borst zetten, „ terwyl iemand van 's Prinsen gevolg toeschiet en den Ritmees- „ ter treft. Wyders ziet men hier en daar eenige vluchtende „ Hollandsche Ruiters, en Prins *Maurits* met zyn Leger aan de- „ ze kant van de Rivier, die de vluchtende Ruiters zoekt te- „ gen te houden.

Wie nu de gene geweest is, die *Fredrik Hendrik* uit dit gevaar redde, is, volgens sommige Schryvers, onbekend; doch anderen zeggen, dat *Bax* aankomende den Ritmeester door 't hoofd meende te schieten, maar hem beneden by den hals tusschen het harnasch in trof; wederom anderen zeggen, dat het des Prinsen Stalmeester *Hadenpyl* geweest is, die hem redde. Hoe 't zy, die jonge Vorst ontkwam dit gevaar.

Middelerwyl deedt *Maurits* zig minder voor de zege, dan voor de behoudenis van zyn Leger bekommerd, en op dat de ontsteltenis niet tot eene algemeene verslagenheid voortsloeg, eenigen

nigen zyner Regimenten Voetvolk door de Rivier waaden. De eerſte, die de Vyandlyke Ruitery wederhielt, was *Horatis Vere* met zyne Engelſchen, die zich in ſlagorde hielden met de Spieſſen voor uit, waarop de Ruitery afſtuitte. Daarop volgde de Franſche Colonel *d'Omarville*, dien het aldaar zyn leven koſte, en om zyne Heldendeugden grootelyks beklaagd wierdt. Ondertuſſchen heeft dit Voetvolk niet alleen de Vyandelyke Ruitery doen ſtand houden, maar eenige Ruiters, hun voorbeeld volgende, dreeven de Vyanden te rug, die hun toevlucht namen naar 't Kaſteel van *Broek*, dat ze middelerwyl heroverd hadden.

Dus was de kans hier weder aan 't keeren; maar *Spinola* ſtelde die te leur; want hy kwam met 6 duizend Voetknechten, die nog van 2 duizend ſtonden gevolgd te worden: en om de Hollanders te doen gelooven, dat 'er nog een grooter magt volgde, liet hy veele Tamboers te paard gaan zitten, met laſt om van alle kanten den marſch te ſlaan, als of de troepen aantrokken. Een Krygsliſt, die naderhand door veel anderen by dergelyke gelegenheden is gebruikt. *Maurits*, inderdaad door deze liſt verzet, was in vrees dat het ernſt mogt weezen, en ten beſpeurd hebbende, dat hy op zyne Ruitery niet vertrouwen kon, ook tevens het wiſſelvallig Lot der wapenen overweegende, liet den aftocht blaazen. Deze geſchiedde door het goed beleid van den Veldheer in zo goede orde, dat het als een meeſterſtuk van zommige Schryvers geroemd wordt. *Horatio Veere* hielt met zyn Engelſche en Schotſche Voetknechten de Spaanſche Ruitery ſtande, maar zou het niet lang meer hebben kunnen doen, dewyl hun het Buskruid begon te ontbreeken, zo niet by geluk de Graaf van *Chatillon* met twee battaillons Franſchen van de andere zyde der rivier verſcheenen was; deze ſchooten van achter een Hegge zo dapper op de Spaanſchen, dat ze ras te rug deinsden, en de troepen van *Maurits* in goede orde den aftocht konden doen.

By dit gevecht was de dood van *Trivultio*, niet minder treffelyk Overſte als braaf Soldaat, een groot verlies voor 't Leger van den *Aartshertog*; hy ſneuvelde door een kanonſchoot, en de Vyanden verlooren behalve hem nog verſcheide andere Officieren, als *Sainte Mange*, *Gambaloeta* enz. Ook waren van de zyde

de

de der Hollanders veele braave Overften gebleeven, nevens d'Omarville, een Overste van veel achting onder de Fransche troepen. Zommige Schryvers ftellen het verlies aan de zyde van Spinola op meer dan drie honderd aan dooden, gekweetften en gevangenen; en dat van Maurits op vyf honderd; anderen ftellen dat van de Hollanders op omtrent twee honderd, en dat der Spanjaarden op vyf honderd; en wederom anderen maaken het verlies van beide aan wederzyde omtrent even groot, maar dat de aanvallers op dien dag geen zege behaalden. Ondertusfchen is het zeker, dat ze de gelegenheid verlooren, de Vyandelyke Ruitery, en mooglyk het gantfche Leger te flaan, door dien de bevelen van Maurits niet met de vereischte vaardigheid ter uitvoer gebragt wierden. Niet minder trok 'er Spinola, dit gevaar ontdekken zynde, een goede Krygsles uit voor het toekomende, en legerde zyne troepen naderhand nooit weder zo verre van elkander.

Daags voor dit gevecht, had Spinola den Markgraaf van Buquoy met 5 duizend Man te voet en duizend te Paard af gezonden, om Wachtendonk te belegeren. Dit had zyn Leger dermaaten verzwakt, dat, ingevalle de aanflag van Maurits niet mislukt was, hy gevaar zou geloopen hebben, van ten eenemaal geflagen te worden. Buquoy belegerde dan Wachtendonk, een fterke Stad, ter oorzaak der moerasfen. Spinola ging na het voornoemde gevecht de belegering bezichtigen, en alles wel vindende, keerde hy weder naar Ravoord. De drooge Herfst was Buquoy gunftig; en de Belegerden, hoewel ze in de Stad twaalf honderd fterk in bezetting lagen, onder den Commandant Ryhoven, en groote dapperheid beloofd hadden, konden met het maaken van buitenwerken, en het doen van uitvallen, niet zo veel tegenweer doen om den Vyand op te houden, of hy kwam, na dat hy met een Brug over de Nierse geraakt was, den achtften dag in de Stads graft te legeren; waarna hy het water, de Schutduuren, die het binnen hielden, aan ftukken geschooten hebbende, afleide. Dus verder tot aan de Bolwerken komende, hebben ze eerst door Mynen, vervolgens door een Storm zo veel uitgewerkt, dat die van binnen de Stad op den 20 dag, zynde den 28 October, moesten overgeeven.

Ondertusfchen had Maurits, om Buquoy van die Stad af te

trek-

trekken, of om de schade te boeten byaldien hy ze vermeesteren mogt, een aanslag op *Gelder* voorgenomen; die ook ongelukkig uit viel. Hy lag met zyn Leger vier mylen van die Stad. Hy nam de Ruitery en eenig Voetvolk mede, en rukte by nacht derwaarts; hy had eenige manschap voor uit gezonden, om den weg door Petarden te openen; maar deze tot aan de Schuifbrug gekomen zynde, sprong de Petard zonder eenige vrucht te doen; de tweede daaraan gehecht zynde, viel in de graft, en gaf die van binnen tyd om op de been te komen, en zich ter verdediging gereed te maaken. Dus moesten wederom alle ongelukken te zamen loopen. De bezetting vuurde geweldig op de genen die het naaste by waren, waar door onder anderen sneuvelde *Philips Mornay*, zoon van *Philips Mornay*, Heer van *Plessis*, wiens naam doorluchtig was wegens zyne groote geleerdheid. Vermits nu hier dusdoende alles in de wapenen geraakt was, moest *Maurits* den aanslag laaten steeken, en aftrekken.

Spinola dus tot hier toe gelukkig geweest zynde, wilt ook het overige van dezen Veldtocht zich ten nutte maaken. Ten dien einde zondt hy *Buquoy*, na de verovering van *Wachtendonk*, naar *Krakou*, een Kasteel in 't gebied van *Meurs*, het welk hy met weinig moeite innam, nademaal deszelfs voornaamste sterkte in den moerassigen grond bestond, die door de langduurige droogte begaanbaar was geworden. Hy zou ook mooglyk *Meurs* weggenomen hebben, indien *Maurits* de voorzichtigheid niet gebruikt had van 'er een Ingenieur met een versterking der bezetting heen te zenden. Daar en tegen had *Fredrik van den Berg* weder in *Vlaanderen* een Schans gebouwd, digt onder *Sluis*, ter plaatze daar de *Zoute* en de *Zotte* in de Haven vloeijen; waartoe hem met weinig te pas kwam de geringe magt der Nederlandsche troepen in die gewesten, en een zekere list, die men gebruikt had; doordien die van *Brugge* van de *Sluisenaars* de vryheid verkreegen hadden, om een dyk te mogen leggen, onder voorwendzel van daar door wederom eenig Land te winnen, dat door de inbreuk van 't water ten dienste der menschen onbruikbaar was geworden. Deze Dyk gaf van *van den Berg* gelegenheid ter voltooijing van die Schans.

Dewyl 'er nu ten einde van den Herfst veel regen begon te val-

vallen, zo was *Spinola*, de werken van *Roeroord* voltooid ziende, 1605.
de eerste, die zyn Leger de Winterkwartieren liet betrekken; waarop *Maurits* hem daarin volgde, wiens Ruitery, naar de Winterlegering trekkende, nog een klein voordeel behaalde: want zy ontmoette onderwege de Vaan van *Grobbendonk*, en nam dezelve meerendeels gevangen, waar door die Ruitery het gehengen van den slag by *Mulheim* eenigermaate uitwischte.

De ongelukkige zaaken te Land van dit jaar tot dus verre beschouwd hebbende, moeten wy zeggen, dat behalve de voorgemelde voordeelen ter Zee, ook in dit jaar nog een ander voordeel behaald wierdt. Want de *Duinkerksche* kapers kwamen den 10 November, met drie welgewapende Schepen, waaronder hun Admiraal, *Adriaan Dirkszoon* was, in Zee. De Rotterdamsche Zeeheld, *Mooi Lambert*, met eenige Schepen van de Hollandsche vloot daaromtrent kruissende, ontmoet deze Kapers, die *hy* terstond aantast, en zelfs slaags raakt tegen den Admiraal van *Duinkerken*, die 120 Man aanboord had. *Mooi Lambert*, schoon veel minder volk hebbende, klampte hem aan boord, en bevocht hem, als of het te Land was, met allerhande geweer. Dit gevecht was van weder zyde zo kloekmoedig, dat geen van beide het wilde opgeeven; maar *Jan Gerbrandsz.* Onder-Admiraal van Noordholland, daar by komende, zo liet de Admiraal van *Duinkerken* den moed zakken, en gaf zich over. Hy was vermaard door zyne Zeeroveryen, en gaf zich over op hoop van genade. Het veroverde Schip wierd in 't vervolg tot een Oorlogschip toegerust, en de gevangens wierden, tot omtrent 60 in getal, als Zeeroovers, opgehangen, eenige weinigen om hunne jaaren verschoond, en zommige ontkwamen den dood door de vlucht, terwyl ze ter dood geleid wierden, en men vervolgde ze niet, om dat men de strengheid der straffe moede was. De beide andere Schepen zyn het by geluk ontkomen.

Wyders zyn in dit voorjaar twee Schepen, van de genen, die in 1603 naar Oostindië gezeild waren, en waarvan wy in onze voorigen gesproken hebben, na veel suklens in *Holland* gekomen, hebbende nog een derde moeten achterlaaten, om dat het te zeer ontramponeerd was. Ook kwamen 'er nog twee in *Zeeland* van de genen, die onder *Sebald de Weert* hadden behoort, welke op *Ceylon*, door *Fimala*, Koning van *Candy*, met eenigen

der zynen was omgebragt, gelyk wy op zyn tyd gemeld, en in de Plaat vertoond hebben.

Ondertusschen had de Koning van *Spanje*, beducht dat de vergelegene en minst versterkte Landen zyner Heerschappy aan al de wereld bekend zouden worden, door een Scherp Plakkaat, allen Vreemdelingen, zelfs de genen, die het Burgerrecht by hem hadden en in *Portugal* woonden, niet uitgezonderd, de Vaart op de *Indiën* verboden, en alle vergunningen, te vooren toegestaan, en daar tegen strydende, ingetrokken. Ja zelf hy handelde de Portugeesche Ingezetenen naderhand zeer streng, om te weeten, of ze ook goederen, den Hollanderen of Zeeuwen toebehoorende, onder zich hadden. By dit Plakkaat was ook een bevel gevoegd, dat alle de genen, die zich, door de voorige toelaating, in eenige plaatzen van dat gedeelte der wereld bevonden, binnen een bepaalden tyd van daar te rug moesten komen.

Doch dit Plakkaat had weinig klem op de Hollanders; invoege dat ze in dit voorjaar wederom 12 Schepen lieten toerusten, onder het bestier van *Matelief*, een der Bewindhebbers van *Delft*, als Admiraal, en *Olivier van Vivere*, als Vice-Admiraal. Deze Schepen waren:

De Oranjeboom, groot	700	Vat, Schipp.	Dirk Mol.
Middelburg - - -	600	- - - - -	S. L. Man.
Mauritius - - -	700	- - - - -	Cl. Gerritz.
De Witte Leeuw -	540	- - - - -	Cl. Jansz. Melknap.
De Zwarte Leeuw -	600	- - - - -	Abr. Matthysz.
De groote Zon - -	540	- - - - -	Ger. Hend. Roobol.
Nassau - - - - -	700	- - - - -	W. Jacobsz.
Amsterdam - - -	700	- - - - -	Rein. Lambertsz.
De Kleine Zon - -	220	- - - - -	Corn. Jorisz.
Erasmus - - - - -	540	- - - - -	Osier Cornelisz.
De geunieerde Provincien of Zwarte Toon.	400	- - - - -	Ant. Antonisz.

Het Scheepje *de Eendracht*.

Alle deze Schepen waren van alles wel voorzien, en men had in de Nederlanden groote hoop van deze toerusting, waarvan wy den uitslag op zyn tyd zullen beschouwen. Ook is in dit jaar *Paulus van Kaarden*, die naar *Brazilie* gezonden was, met ryken buit beladen weder in 't Vaderland te rug gekomen.

On-

Onder de gevallen der nagebuuren zag men vooreerst, dat de nieuwe Magistraat der Stad *Aaken*, stout op de Keizerlyke Plakkaaten, en na dat ze de Gereformeerde Religie, in weerwil van de voorige Plakkaaten, onderdrukt hadden, de afgezette Burgemeesters en Raadsheeren in dit jaar streng vervolgde; maakende valsche beschuldigingen tegen dezelven op, als of ze door Muitery enz. verkooren waren geweest: waar op de Gezanten des Bisschops van *Keulen*, welken de Keizer de zorge dier Rechtszaake aanbevolen had, onder schyn van bevrediging, den aangeklaagden opleiden, dat ze op de kniën openbaare belydenis van hunne misdaad moesten doen, vervolgens nog eene Geldboete, ter betaaling der Rechtskosten, opbrengen; en dewyl zulks boven 't vermogen der meesten was, wierden sommigen in de gevangenis geworpen, anderen namen de vlucht naar de Nederlanden en elders.

In *Vrankryk* wierd, behalven alle andere trouwloosheden van *Spanje*, ontdekt, dat zekere *Mairargues*, afgezonden uit *Langedok*, om de beeden dier Provincie den Koning voor te draagen, met *Balthazar Zuniga*, Gezant van Spanje, in 't heimelyk had gehandeld wegens het overleveren van *Marseille* in handen van *Philips*; waarop hy in hechtenis werd genomen, en nevens hem een Nederlander, *Bruneaux* genaamd, die Secretaris van den Spaanschen Gezant was, en by wien de bewyzen van 't verraad gevonden wierden. Wanneer nu de Gezant, volgens het recht der volkeren, zynen Dienaar weder eischte, en de Koning hem in tegendeel de schriklykheid dier misdaad vertoonde, waardoor het Recht des Gezantschaps volkomen geschonden was, voerde hy zyne Majt. te gemoet: „ dat, wen 'er iets gepleegd mogt „ zyn, 't geene niet al te zeer naar Vriendschap smaakte, hy, „ die tegen den Vrede van *Vervins*, openbaare Wederspanne- „ lingen (versta de Hollanders) en zelfs ook Vyanden van den „ waaren Roomschen Godsdienst, ondersteunde, en die niet „ alleen de Graaven *van den Bergh* en anderen in de Nederlan- „ den om te koopen, maar ook de Mooren ten ondergang van „ Spanje hadde opgehist, zulks niet behoorde te vervolgen.

De Koning over dit gezegde eenigzins vergramd, gaf hem ten antwoord: „ dat de Roomsche Godsdienst aan zyne voor- „ zaaten en aan hem gewisselyk meer verschuldigd zou blyven,

 „ dan

„ dan aan de Spanjaarden; doch dat men in de Nederlandsche
„ Oorlogen zich valschelyk zocht te behelpen met dat Momaanzicht, vermits men streed om ongerechtigheid en Land-dwang
„ in te voeren: en dat, schoon hy zelf aan die van Holland het
„ geld, dat zy hem verstrekt hadden, betaalde, of dat de Franschen een Landaart, die niet rusten kon, zo als op de uiterste grenzen van Hongaryen, of onder den Aartshertog, en
„ ook in die gewesten, onder een uitneemend Meester, den
„ Oorlog leerden, zulks niet te vergelyken ware by zo veele aanslagen, gesmeed op zyne Steden; by de geduurige werkzaamheid, die men deedt, om veele Grooten zyner gehoorzaamheid te onttrekken, gelyk ze gedaan hadden met den Hertog
„ van *Byron*, den Graaf van *Auvergne*, den Prins van *Jenville*,
„ den Hertog van *Bouillon*, en anderen van minder karakter;
„ waardoor Spanje zynen staat te ontgronden, en hem onder
„ de puinhopen van zyn Ryk had zoeken te delven: dat het
„ gezegde van de Mooren valsch was, en de belydenissen door
„ pynbanken afgeperst waren; dat, wanneer men het aanzoek
„ van de Graaven *van den Bergh*, die geen Nederlanders, maar
„ Duitschers waren, tot diensten, die hen tot geen verwyt konden strekken, als ongeoorloofd wilde doen doorgaan, wat zy
„ dan wel verdiend hadden, die eenen *du Terrail*, niet alleen
„ zyn Onderzaat, maar zelf een lid van zyn Huis, door groote
„ geldsommen van hem afvallig gemaakt, en tot zich getrokken hadden? maar dat zulks voor kleinigheden gerekend
„ wierden, en dat, wanneer een Gezant door konstenaryen geheimen zocht uit te vorschen, zulks wederzyds ontveinsd en
„ door de Vingeren gezien wierd; maar dat hy bloedige aanslagen, en die hem naar den keel staken, zo als die van
„ *Mairarques* en anderen waren, tegensprak.

De Spaansche Ambassadeur hernam daarop, dat de Koning van Engeland, schoon van een andere Religie, den Vrede echter beter onderhield: maar de Koning van Vrankryk zeide: *dat die Koning de Spanjaarden nog niet lang geherbergd had, en eerlang ondervinden zou, in hoe verre men op hen vertrouwen konde.* Dit gezegde deedt den Ambassadeur zwygen, en hy vervolgde alleenlyk zyn verzoek, nopens het ontslag van zynen Secretaris met verzekering dat hy onschuldig was. De koning verklaarde daarop,

op, dat hy genegen zynde de goede Vriendschap en Vrede met zyn Meester te onderhouden, de zaak zou laaten onderzoeken. Het welk de Ambassadeur beantwoorde met te zeggen, *dat de deugd en wysheid van Koning* HENRIK den *IV. niemand onbekend waren.*

Men bespeurde wel, dat de Spaansche Ambassadeur, die daar op zyn afscheid nam, niet wel te vrede was; doch de Koning liet zyn Parlement het Vonnis van *Mairargues*, by anderen *Mevarques* genoemd, opmaaken, en hy wierd ter dood veroordeeld, ook is de doodstraffe aan hem volbragt: doch de Secretaris *Bruneaux* wierd eindelyk, na veel moeite, ontslagen; oordeelende de Koning de listen der Spanjaarden liever met listen, dan met openbaaren oorlog, te wreeken.

In *Moskovië* of Rusland waren ook in dit jaar zonderlinge gebeurtenissen, en dewyl 'er in dien tyd geen Mogenheden in Europa waren, die geen betrekking hadden op de Nederlanden, moeten wy deze gevallen kortelyk melden.

Boris Federowitsz, die zich tot Grootvorst opgeworpen had, tot in dit jaar geregeerd hebbende, kwam *Demetrius Ivanowitsz*, die men zeide in vroeger tyd geborgen, en in Polen opgevoed te hebben, voor den dag. Deze, na dat de Gemalin en Kinderen van den voorigen Grootvorst omgebragt waren, heeft den Troon beklommen, en zondt Afgezanten aan den Koning van Polen en aan de Palatynen, om alle de genen, die hem geholpen hadden, te bedanken, en tevens de Dochter van den Palatyn van *Sendomir*, die hem opgevoed hadt, ter Gemalinne te verzoeken; met belofte om den Koning van Polen allen onderstand te doen, en hem weder te helpen aan den Kroon van Zweden. En dewyl hy door de Jesuiten in Polen onderweezen was, ontbood hy ook veele Paters Jesuiten, om de Religie in Rusland te reformeeren, waartoe echter de Russen geenzins gezind waren. Ook zondt hy eenige Jesuiten aan den Paus van Rome, met onderwerping van Rusland aan den Paus. Maar dit viel gantsch anders uit. Want den 20 Juny 1605 zyne intrede in *Moskow* gedaan hebbende, begon het volk te murmureeren, zeggende, dat hy de rechte *Demetrius* niet was. Dit was oorzaak dat 'er veelen om 't leven raakten, en onder anderen wierd *Bazilius Ivanowitsz. Chimousby*, die reeds tot Grootvorst verkoren was, om

dat

dat hy zeide, dat hy den rechten *Demetrius* had doen begraaven; naar de Gerechtsplaats gebragt om onthalst te worden, en echter gepardonneerd.

Deze *Demetrius* wist zich zeer wel te houden; hy was een kloek en verstandig Man, die veel geleezen had, middelmaatig van Persoon, bruin van aangezicht, maar zeer haastig en oploopend. Hy had de Dochter van den Palatyn van *Sendomir* getrouwd; maar om dat hy de Russen vreesde, had hy een Lyfwacht van Duitschers, Lyflanders, Franschen en Schotten, die hy treffelyk in de noppen stak. Doch in 't volgende jaar wierd hy en zyn geheele Familie omgebragt, en de voorgemelde *Bazilius Ivanowitz* op den Troon gezet. Men bragt verscheiden en onder dezelven veele onnoosle voorwendzels by, waarom men hem van kant gemaakt hadt. Wy konnen niet voorby hier eenige pointen te plaatzen, waarom zy zeiden, dat ze den valschen *Demetrius*, die de tweede is geweest, en om welke reden naderhand nog een anderen voor den dag gekomen *is*, omgebragt hadden: De *eerste* oorzaak was, om dat hy reeds een geschooren Munnik was geweest, wiens Stiefvader, Moeder en eigen Broeders nog in 't leven waren; de *tweede*, dat ze met Eede bevestigden, dat zyn eigentlyke naam was, *Gregory Otrepy*; de *Derde*, dat hy een Tovenaar was; de *vierde*, dat hy een ketter was, die geen Vasten of Vierdagen onderhielt; de *vyfde*, dat hy met den Paus van *Rome* te zamen gespannen had, om de Religie te veranderen: en daarop wierden de Brieven van den Paus geleezen, behelzende, dat hy zyn woord gedachtig weezen, en volgens belofte, aan de Jesuiten gedaan, van hen de Kerken en Schoolen over te geeven, handelen moest. De *Zesde* dat men nog uit andere Brieven gezien had, dat hy den Palatyn van *Sendomir* het Vorstendom *Smolensko*, zyne Huisvrouw het Vorstendom *Novogrod*, en haar Broeder *Siberie* geschonken had of schenken zou; de *Zevende*, dat hy alle *Bojaren* ombrengen en 't Land met Poolen bezetten zou; de *achtste*, dat hy de Schatten des Lands verkwiste, schenkend den Poolen de kleinodiën; de *negende*, dat hy de Kloosters ontheiligd had, door Speellieden en Dansers daarin te brengen; de *tiende*, dat hy vier Juffers, en onder deze de Dochter van den Grootvorst *Boris Frederowitz*, ontteerd had; en behalve deze nog veele andere pointen.

Ook

Ook lieten de Ruſſen den eerſten, en volgens hunne meening den rechten *Demetrius*, Zoon van *Bazilowitz*, die reeds 15 jaaren dood was geweeſt, weder opgraven, om hem in 't Graf der Grootvorſten by te zetten. Ondertuſſchen kwam 'er uit Polen tyding, dat 'er weder een *Demetrius* was opgeſtaan, die voorgaf dezelve te weezen, die men meende dat omgebragt was, door dien hy 's avonds voor den opſtand ontvlucht zynde met twee Dienaars, zich thans te *Sambera* in een klooſter verborgen hieldt, tot dat de tyd zou toelaaten zich te openbaaren. En dus ſtondt het in dit jaar in Rusland geſchapen.

In Engeland wierd in dit najaar het verſchriklyk Buskruid-Verraad ontdekt, waar van wy hier voorens geſproken hebben, en dat we thans zo kort en beknopt, als mooglyk is, zullen melden.

Het Verraad, nu twee jaaren geleden door de Roomſchgezinden in Engeland geſmeed, om dat ze van Koning *Jacobus* de vrye en openbaare oeffening der Religie niet naar hun zin hadden konnen verwerven, en waar van wy onder de gebeurtenisſen van 't jaar 1603 gewag gemaakt hebben, was, door het ſtraffen van zommige Schuldigen en 't pardonneeren van anderen, wel eenigzins gedempt, maar niet geheel uitgedoofd. Want tot dus verre onder de aſſche geſmeuld hebbende, begon het nu op een veel verſchriklyker wyze uit te barſten. De voornaamſte t' zaamgezwoornen waren *Catesby*, *Tresham*, *Percy*, de Gebroeders *Winter*, de Gebroeders *Wricht*, *Keys*, *Faukes*, *Rookwode*, *Grant*, *Digbby*, alle Edelen van vermogen en aanzien, *Thomas Pates*, Dienaar van *Catesby*, en anderen meer. Dezen hadden verſcheiden Onderhandelingen met de hoofden der Jeſuiten *Garnet*, *Greneway* en *Garred*, en voorts onderling veele byeenkomſten. Zy maakten elkander wys, dat *Jacobus* nog Koning van *Schotland* zynde, hen veele voordeelen belooft had, en nu voor de Catholyken niets doen wilde.

In zekere byeenkomſt zeide *Percy* tot *Catesby*, dat 'er geen ander middel ware, dan den Koning om te brengen, en dat hy de uitvoering daarvan op zich wilde neemen. Waarop *Catesby* antwoorde, neen *Percy*, gy zult uw Leven niet zo los waagen. Wilt gy een Verrader weezen, ik weet een beter middel, dat nooit geweeten kan worden. Hierop ſloeg hy voor, om de Par-

Parlements-Zaal te ondermynen, en door een menigte Buskruid den Koning, zyn Zoon, en alle de Parlementsheeren in de lucht te doen vliegen, dewyl het gantsche Huis schuldig was aan 't gene tegen de Roomschgezinden beslooten was.

Maar dewyl 'er dus ook onschuldigen mede omhals zouden raaken, ging men raadplegen by der Jesuiten opperhoofd *Garnet.* Men stelde hem de vraag voor: of 't geöorloofd ware een gering getal onnooslen te sleepen in den ondergang van een schuldige menigte? *Garnet* antwoordde: dat, indien de Kerk daar door een merkelyken dienst kon geschieden, met recht ook eenigen, die 't niet verdiend hadden, mogten vernield worden; ter bevestiging van 't welke hy het voorbeeld van belegerde Steden bybragt, waarin altoos vrienden waren, die by een bestorming zo wel omkwamen als de vyanden.

Eenigen der Zamengezwoornen echter nog Zwaarigheid maakende, wierden door den Jesuit *Greneway* in de Biecht van alles geäbsolveerd of vrygesproken, en den Eed afgenomen van getrouw en geheim te weezen.

De zaak tot dus verre beraamd zynde, huurde *Percy* de kelder onder de zaal van *Westmunster*, waarin 't Parlement vergaderde, kwanswys om 'er Hout en Koolen in te bergen. Hier in bragten zy van tyd tot tyd 36 Tonnen Buskruid, dezelven bedekkende met zwaar Hout, groote steenen en zwaar Yzerwerk.

Dit alles al vroegtydig vaardig zynde, wierd het Parlement uitgesteld tot den 15 November 1605, om als dan weder te zitten; weshalve de zamengezwoornen zich geduurende dien tyd van elkander verspreidden, zoekende alom Vrienden te winnen. Ondertusschen waren zy beducht voor den tweeden zoon des Konings; doch *Percy* meende, dat hy denzelven wel in handen zou krygen, om hem te redden; als mede voor de Oudste Dochter *Elizabeth*, die by den Baron *Herington* in Warwikshire was, en die zy dachten op den Troon te zetten; hoewel anderen van voorneemens waren den Koning van *Spanje*, en wederom anderen om de *Infante* uit de Nederlanden op den Troon te zetten.

Inmiddels bleeven zy in het hoofdpoint, om den Koning, en al de zynen, die door den Paus als Ketters in den Ban gedaan waren, te verdelgen, eensgezind.

Noch-

Vervolg van het voorgevallene in den jaare 1605.

Nogthans zouden zy, om te doen ſchynen, dat ze geen deel aan 't ongeluk hadden, vooreerſt geen verandering in de Religie maaken, noch iemand der buitenlandſche Mogendheden daar kennis van geeven, dan na dat de zaak geſchied was; als wanneer zy den Koning van Spanje en den Aartshertog in Nederland om hulp verzoeken zouden, die zy verzekerd waren dan te zullen verkrygen, door middel van den Ridder *Stanlei*, *Hugo Owen*, en den Jeſuit *Boudewyn* in de Nederlanden, het welk *Guido Faukes* al in 't heimelyk bezorgd had; en wyders door de Agenten der Jeſuiten, Pater *Perſons* te *Rome*, en Pater *Creswel* in *Spanje*.

Wanneer nu de bepaalde tyd van den 5 November begon te naderen, wierd *Faukes* beſtemd om de Lonten aan het Buskruid te leggen, en zich dan weg te pakken. Ondertuſſchen zouden eenige Verraders in Londen blyven, anderen zich elders ophouden, inzonderheid in Warwikshire, alwaar de overſte der Jeſuiten, Pater *Garnet*, den 1 November een gebed voor hen deedt, den Hemel ſmeekende, dat hy hun aanſlag zou begunſtigen.

Ondertuſſchen waren zommige van hen bedacht, om hunne beſte vrienden voor dien tyd uit het Parlement te houden, en iemand van hen zondt een Brief aan den Baron van *Montaigle*, een Roomſch Catholyk Heer, welke Brief zeer kreupel geſchreeven, en van dezen Inhoud was:

„ MYN HEER, uit liefde, die ik voor zommigen uwer „ Vrienden hebbe, draage ik zorge voor uw behoud; derhalve „ waarſchouwe ik UE. dat gy, zo lief als gy uw leven hebt, „ een middel bedenkt, om niet in 't Parlement te verſchynen; „ want Godt en menſchen ſpannen ſaamen, om de zonden van „ dezen tyd te ſtraffen. Veracht deze waarſchouwing niet, „ maar vertrek naar uw Landgoed; want gy moogt de uitkomſt „ met zekerheid verwachten. En ſchoon 'er geen apparentie „ is van eenige beroerte, zegge ik nogtans, dat 'er een vreeslyken ſlag zal gegeeven worden aan dit Parlement, hoewel „ men niet zien of weeten zal wie dit doet. Deze raad is niet „ te verachten, want hy zal u goed doen en geen kwaad. Dit „ gevaar paſſeert zo gering, als gy dezen Brief moogt ver„ branden.

„ branden. En ik hoop, dat God u de genade zal geeven van „ 'er uw voordeel mede te doen, in wiens bescherming ik u „ beveele.

Men zegt dat deze brief geschreeven was door de Huisvrouw *Abingbtons* die een zuster was van den Heer *Monteigle*. Ondertusschen was deze Brief, als gezegd is, zo kreupel geschreeven, dat de Heer *Montaigle* dien naauwlyks Lezen of verstaan konde; weshalve hy, daar achterdocht op uitvattende, denzelven by den Staats-Secretaris Graaf van *Salisburry* bragt. Deze daar over met andere Raadsheeren den 1 *November*, zo als de Koning van de Jagt kwam, geraadpleegd hebbende, kon niet anders begrypen, dan dat dit gevaar eene verradery met Buskruid moest weezen; waarop besloosten wierd den 4 de plaatzen onder en rondsom het Parlements-Huis te onderzoeken, met voorgeeven, dat men na eenige gemiste Tapyten zocht. Men vernam, dat *Percy* de Kelder onder de Zaal van 't Parlement gehuurd had, dien zy wisten dat Roomschgezind was, het welk eenig achterdenken baarde. Hierop wierd den Ridder *Knevet* gelast, om zonder eenig aanzien alle plaatzen te bespieden. Den volgenden middernacht vonden de onderzoekers iemand gelaarst en gespoord staan voor den Kelder van 't Parlement, dien ze terstond gevangen namen, en dit was *Guido Faukes*, anders *Johnson* genaamd, Knecht van *Percy*. Dit was oorzaak, dat men terstond de Kelder ging visiteeren, en na dat men al het Hout en de Koolen daar uit geworpen had, ontdekte men het Buskruid, bestaande in 36 Tonnen. Hierop den gevangen *Faukes* onderzoekende, bevondt men drie Lonten over zyn Lichaam geslingerd, nevens ander gereedschap om vuur te maaken. Hy bekende ook terstond het feit met een Romeinsche stoutheid, zeggende; dat indien zy hem zo wel binnnen als buiten den Kelder gevonden hadden, hy het gantsche Huis met hen allen en hem zelve in de lucht zou hebben laaten vliegen.

Men bragt den Gevangen naar 't Hof, en men diende het den Koning aan; die terstond den Raad liet opwekken en vergaderen. *Faukes* daar voor gebragt zynde, bekende rond uit, gelyk een andere *Mutius Scevola*, zyn voorneemen, met byvoeging, dat de mislukking hem leed was, en dat de Duivel en niet Godt zulks ontdekt had. Hy spotte met alle Hovelingen, die hem over 't

een

een of 't ander ondervraagen wilden, en geen gezag hadden; van zyne medeplichtigen wilde hy den gantschen dag geene ontdekking doen, neemende het gantsche werk op hem alleen, en zeide, dat zyn eigenlyke naam *Jonson* en hy een Dienaar van *Percy* was; dat hem niet anders tot die daad gedreeven had, dan zyn Conscientie alleen voor de Roomsch-Catholyke Religie; ontkennende dat de Koning zyn Opperheer en gezalfde Koning was, maar dat hy niet anders ware dan een Ketter. Doch des anderen daags naar den Tour gebragt, ook verder ondervraagd en met de Pynbank gedreigd zynde, begon zyn Romynsche Standvastigheid te wankelen; hy verklaarde de waarheid, noemde zyne Medeplichtigen, en gaf 'er de Lyst in geschrift van over.

De zamengezwoorenen, die te *Londen* gebleeven waren, deze ontdekking door den Brief vernomen hebbende, reeden den 5 des morgens met het krieken van den dag ter Stad uit naar *Warwicksbire*, om aldaar een opstand te maaken, en 't volk in de wapenen te brengen, onder voorwendzel van bescherming der Roomsch-Catholyke Religie. Zy bestemden een groote en plechtige Jagt te willen houden onder den Ridder *Everard Dighby*, onder welke dekmantel zy de wapenen gevoeglyk konden opvatten, met alle hunne aanhangers, die de wapenen konden voeren. De Edelman *Grandt* brak zelf den stal van den Stalmeester open, alwaar eenige Paarden van andere Edellieden in stonden, daar zy de besten uitnamen om hunnen hoop te vergrooten: doch zy konden niet meer dan 80 paarden by een krygen, en dat nog meerendeels voor hun eigen Dienaars, welken echter, het gevaar begrypende, meest weg liepen.

De Overste der *Jesuiten*, Pater *Garnet*, benevens *Grenewel*, *Hall* en anderen, waren aldaar op het Huis van den Edelman *Abinghton*, elkanderen ophitzende ter opvatting van de Wapenen, tot hun eigen bescherming, met byvoeging, dat alle Catholyken om hals gebragt zouden worden, om dat men hen betichtte, dat zy 't Parlement in brand wilden steeken, het welk door verraders bestemd was.

Maar de Koning en zynen Raad, lieten terstond, zo dra het Buskruid ontdekt en uit den Kelder gehaald was, strenge Plakkaaten afkondigen, en zonden posten naar alle omliggende plaatzen, om *Percy*, *Catesby* en anderen van hunnen aanhang

gevangen te neemen, en als het mogelyk ware, levend op te brengen. Op dit Bevelschrift kwamen de Landsvoogden met hunne Bedienden alom op de been, en men vondt de meeste zamengezwoornen op het Huis van den Edelman *Littelton*, alwaar ze vergaderd waren om de Princesse Dochter des Konings te gaan halen en in veiligheid te brengen: maar deze was even te vooren naar *Conventry* geweeken.

Terwyl ze nu op dit Huis vergaderd waren, gebeurde 'er een wonderlyk toeval; zy hadden naamlyk een groote schotel met Buskruid tegen het vuur gezet om te droogen, en dezelve schuins op gesteld tegen een zak, waar in nog 16 pond Buskruid was. Iemand van hen wat onvoorzichtig in het vuur roerende, sprong 'er een vonk in de Schotel, ontstak het Kruid, en tevens den Zak, die opvloog en boven door het dak van 't huis heen sloeg, vallende op de plaats neder zonder in brand te zyn, dat zeer te verwonderen was; dewyl anders het gantsche Huis gevaar geloopen had van te verbranden. Doch de zamengezwoornen kwamen 'er zo makly niet af; want *Catesby*, *Grandt*, *Rookwood*, en veele anderen, wierden aan handen en aangezicht zodanig gebrand, dat ze niet in staat waren te vechten of eenigen weerstand te bieden; ontfangende dus de eerste straf door het zelfde middel, waar mede zy hun gruwelyk verraad meenden uit te voeren. Dit onvoorziene toeval maakte hen niet weinig verbaasd, doordien zy inmiddels het Huis bezet zagen van twee Landsvoogden met hun volk.

Dit gezicht maakte hen allen raadeloos; zy deeden hun gebed, biddende den Hemel om vergiffenis van hun boos voorneemen, en besloten ter zelver tyd zich dood te vechten, ter verdeediging der Catholyke Religie; gelyk *Thomas Winter*, die wel een der stoutsten onder hen was, zelf naderhand bekend heeft. Wanneer nu de Landsvoogden ter Poorte ingedrongen waren, kreeg gemelde Thomas Winter een schoot in den Schouder, zo dat hy geen tegenweer meer kon doen; de Gebroeders *Wricht*, als ook *Catesby* en *Percy*, wierden dood geschooten, en de anderen gevangen genomen, en naar *Londen* gebragt, alwaar de Hoofden van *Percy* en *Catesby* voor 't Parlement op staaken ten toon gesteld wierden. Andere zamengezwoornen hier niet tegenwoordig, waren op andere plaatzen gevat, zo dat men 8 voornaame Edellieden van dit Complot in

hech-

hechtenis had; te weeten: de Ridder *Digbby*, *Robbert* en *Thomas Winter*, *John Grandt*, *Rookwood*, *Keys*, *Beates* en *Faukes*.

Om deze Knaapen te Vonnissen wierden 12 Rechters benoemd, waar onder waren de Graaven van *Nottingham*, van *Suffolk*, van *Worchester*, van *Denshire*, van *Northampton*, en van *Salisbury*, benevens zes Landrechters en Officieren. De gevangenen wierden alle ter dood veröordeeld; de eerste vier om gehangen, nog levendig afgesneeden en gevierendeeld te worden, en de anderen om gehangen, en dood zynde, het zelfde te ondergaan. *Thomas Winter* begeerde, dat hy voor hem en zyn Broeder mogt hangen: *Keys* zeide, dat zyne zaaken desperaat stonden, en het hem daarom evenveel was of hy nu of op een ander tyd stierf, en liever voor deze zaak als voor een andere. *Beates* en *Robbert Winter* verzochten genade; *Grandt* zeide, dat hy wel schuldig was aan 't voorgenomen kwaad, en dat hy daarom, zulks niet geëctueerd zynde, volgens de Engelsche Rechten, die allen Verraad veroordeelden, verschoonlyk was; *Rookwood* bekende zyn Schuld, waardig des Konings en des Raads gramschap, maar dat hy niet wanhoopte aan des Konings overbekende genade, doordien hy geen Opsteller noch uitvoerder van 't verraad was geweest, en zich alleen daarin had laaten wikkelen door de Vriendschap van *Catesby*, dien hy beminde; dat ook zyn verzwygen van 't Verraad niet geschied was uit haat tegen den Koning of het Land, noch uit eenige eergierigheid, maar uit verleiding van zyn vriend *Catesby*: de Ridder *Digbby*, een groot, ryk en staatig man, zeide, dat hy in de zamenzweering niet gekomen was uit misnoegen of haat dien hy iemand toe droeg, maar alleen uit liefde van *Catesby*, en uit zucht ter herstelling van den Roomsch Catholyken Godsdienst in Engeland; verzoekende wyders, dat zyne misdaad niet op de Vrouwen en Kinderen mogt overgaan, dat hy alleen de straffe draagen, en onthalst mogt worden. *Faukes* had reeds zyn Schuld bekend, gelyk boven gemeld is.

Zy hebben ook alle in 't vervolg van tyd hun straf ontfangen, en wel *Digbby*, *Robbert Winter*, *Grandt*, en *Beates* op St. Paulus Kerkhof, en naderhand *Thomas Winter*, *Rookwood*, *Keys*, en *Faukes* te Westmunster voor 't Parlements-Huis. Zy stierven alle goed Roomsch Catholyk; hunne Hoofden wierden op de

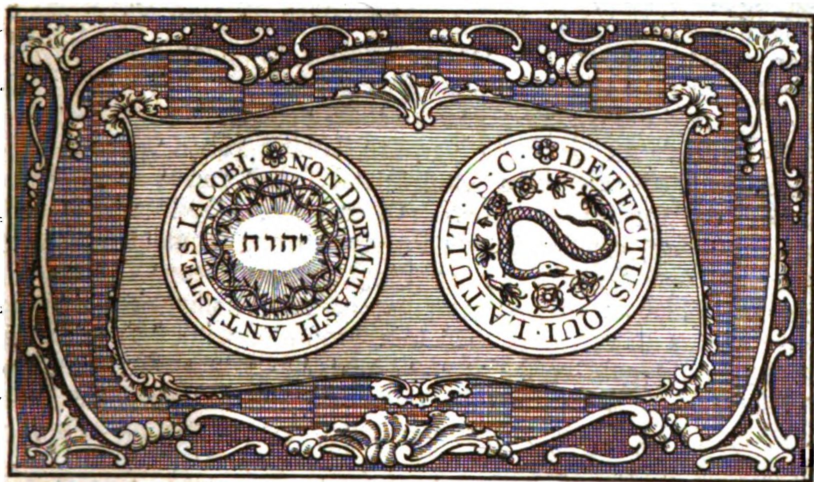
de Brug van *Londen* ten toon gesteld, en de Kwartieren aan de Stats poorten. Veele andere Medepligtigen en aanhangers wierden op de plaatzen daar zy gevangen waren of woonden, gerecht; als de Jesuit *Hall*, de Edelman *Littelton*, en andere aanhangers: doch *Franciscus Tresham*, een ryk Edelman, stierf in de gevangenis, en *John Oven*, een dienaar van *Pater Garnet* sneedt zich zelve den buik op, en stierf aldus.

Dewyl nu vervolgens alle de genen, die door de Gevangenen beticht waren, alom opgezocht wierden, geraakte ook eindelyk Pater *Garnet* en Pater *Hall* in de knip, die zich in 't huis van *Albington* in een naauw gat verborgen hadden; doch de Jesuiten *Garred* en *Grenewel* waren gevlucht. Met *Garnet* hadden de Rechters veel te doen, dewyl hy veele uitvluchten wist te maaken, en nog hoopte op des Konings genade; maar hy ontfing zyn vonnis, en wierd gehangen en gevierendeeld. Nog verscheiden anderen, die naar de Spaansche Nederlanden gevlucht waren, wierden wel opgeëischt, maar niet overgeleverd.

Hierop liet de Koning by Plakkaat alle de Jesuiten uit Engeland verbannen, zonder ooit weder in 't ryk te mogen komen op straffe des doods; gelyk te vooren reeds in Vrankryk geschied was.

Na de ontdekking van dit Buskruid-Verraad stondt de gantsche wereld verbaasd over dien schrikkelyken en ongehoorden aanslag; en alle Vorsten en Bondgenooten van Koning *Jacobus* betuigden hunne blydschap over de ontdekking; ja zelfs *Philips* de III. Koning van *Spanje*, was mede onder de Vorsten een der eersten, die een buitengewoon Gezantschap naar Engeland zondt, om Koning *Jacobus* geluk te wenschen; doch dat zulks van de Staaten der Vereenigde Nederlanden (welken nog grooter ongeluk dan 't verlies van *Lingen*, van over zee op den hals gekomen was, indien dees gevloekte aanslag door den Hemel niet tydig genoeg ontdekt was geworden) met meer welmeenendheid geschiedde, is ligt na te gaan; nademaal hun Hoog Mog. wegens dit geval niet alleen goedvonden een algemeenen *Dank- Vast-* en *Bededag*, tegens den 22 *November*, uit te schryven, maar ook zelf een Medaille of Legpenning deswegens in 't licht te geeven dien wy in de volgende Plaat afgebeeld vertoonen.

Deze

„ Deze Penning vertoont op de eene zyde een bochtige Slang
„ omringd van Fransche Leliën en Engelsche Roozen; om den
„ rand staat: DETECTUS, QUI LATUIT. S. C. Dat is: *Hy is ont-*
„ *dekt, die 'er schuilde. Op Raadsbesluit gemunt.* Op de andere
„ zyde staat in 't midden den hebreeuschen naam, JEHOVA,
„ *Heere*, omringd met een Doorne Krans binnen het Omschrift,
„ zynde een Jaarschrift genomen uit Ps. 121. en op Koning
„ *Jacobus* toegepast, luidende aldus: NON DORMITASTI ANTIS-
„ TES IACOBI. Dat is: *Gy hebt niet gesluimerd, ô bewaarder*
„ *Jacobs.*

Om het zinnebeeld van deze Medaille wel te begrypen, moet men aanmerken, dat de Jesuiten eertyds uit Vrankryk waren gebannen, en nu uit Engeland, en dat de Slang hierom tusschen Leliën en Roozen gekronkeld is. Gelyk dan ook deze Orden in 't vervolg uit den vryen Staat van *Venetië* gebannen; en door de Staaten van Holland een en andermaal aanschryving gedaan is, om op het inkomen derzelve in deze Landen naauwkeurig te letten.

Wyders deedt ook voor 't einde van dit jaar de Raad van Staate der Vereenigde Nederlanden, volgens gewoonte, zyn verzoek

tot de koſten van den volgenden Veldtocht. Het blykt dat dezelven nog vry wat vermeerderd waren; want de Raad verzocht 600 duizend guldens ter maand, en daar en boven nog 600 duizend voor eens voor de buitengewoone koſten van 't Leger, als het te Velde was; nog 500 duizend voor de Veſtingwerken; 300 duizend tot betaaling van den Koning van Engeland, wegens het geen men hem ſchuldig was ſedert den tyd van *Eliſabeth*, en 400 duizend voor de Zeezaaken. De Raad verzocht ook betaaling van 't gene de Provincien nog ſchuldig waren gebleeven van 't jaar 1599 tot 1605, het welk eene ſomme van zeven Millioenen beliep; maar van de achterſtallige ſchuld kwam niet anders dan 't gene men met groote moeite kon afperſen. Byaldien dit geld verſchaft was, zegt zeker Schryver, dan zou 'er kans geweeſt zyn, om de Aartshertogen en hunnen Veldheer *Spinola* uit de Nederlanden te dryven, daar het nu op een verweerende oorlog uitkwam.

Aan den anderen kant maakte *Spinola*, te *Bruſſel* weder gekeerd zynde, met den Aartshertog een ontwerp tot den Oorlog voor den aanſtaanden Veldtocht. Zy kwamen daarin overeen, dat men den oorlog moeſt blyven voeren over den Rhyn, en dat men trachten moeſt over den Yſſel te komen, om in de Landen der Vereenigde Provincien te dringen, en hen zelfs de rampen van den Oorlog te doen gevoelen. Zy oordeelden ook, dat men daar en boven nog een ander Leger moeſt hebben om over de Waal te komen, in de Betuwe te trekken, en aldaar eene plaats te bemagtigen, om Holland van naby zo veel te beter te benaauwen. Dit was een ſtoute aanſlag, en men voorzag wel dat de Vereenigde Nederlanden alle beletzelen daar tegen in 't werk zouden ſtellen. Derhalve oordeelde *Spinola* het noodig, zelf naar *Spanje* te gaan, om den Koning door zyne krachtige vertoogen te beweegen, dat hy dit ontwerp goedkeurde, en met genoegzaame magt onderſteunde, op dat het des te beter gelukte. De Aartshertog keurde het voorſtel van *Spinola* goed, en deze vertrok in 't laatſt van dit jaar naar Spanje.

Betreffende nu de verrichtingen der Nederlandſche Vlooten in de *Ooſtindiën*, zo hebben wy laatſt die van den Admiraal *Waarwyk* met het einde van 't jaar 1604 te *Pulo Combi* gelaaten, van waar ze den 5 *January* 1605 onder zeil gegaan is, na dat ze de Boot

Spe-

Spera Mundi met geld aan *Jacob Roussel* naar *Patana* afgescheept hadden, en met last, dat hy de Boot vervolgens weder af zenden zou naar *Siam* of *Bantam*, doch liever naar *Bantam*, met Ryst en Arak, om, als het Schip *Vlissingen* aldaar kwam, hetzelve te provianderen, dewyl het van daar naar 't Vaderland gedestineerd was. Ook hebben ze hunne mede genomen Chineesen afgedankt, behalve *Empau*, dien ze in dienst hielden, om dat hy getrouw en schrander in den Handel was, en hem daarom mede naar *Patana* zonden, om aldaar op de Chineesche *Junken* te passen, op dat het gene zy mede bragten en zeldzaam was, door geen ander gekocht werd.

Den 6 kwamen ze onder *Pulo Timaon* ten Anker, alwaar zy het Schip *Vlissingen*, volgens resolutie, afscheid gaven, na alvoorens nog veele goederen daarin overgescheept te hebben. Na dat ze nu hier en te *Pulo Tinga* tot omtrent half February gelegen hadden, uit hoofde van de kwaade Mousson en 't stormachtig weer, ontfingen zy van *Jor* en *Patana* tydingen over Land, en onder anderen, dat het Schip *Vlissingen* op zyne reize omtrent *Pedro Blanca*, een groote Portugeesche *Caraque*, komende van *Cochin-China*, en gelaaden met Ryst en andere kostbaare goederen, ontmoet en genomen had: als mede dat de oude Koning van *Achem* overleden was, en dat de Broeders hevig in twist waren om de opvolging; en eindelyk dat de Portugeezen op de Rivier van *Jor* liggende, besloten hadden de Stad *Batusauwer* te belegeren; maar dat ze, weetende dat de Hollandsche Admiraal windwaarts van hen af lag, de Rivier niet dieper op durfden zeilen.

Den 24 dier maand kwam de Boot *Spera Mundi* van *Patana* weder by de Vloot, beladen met Ryst en Arak, waarmede de Admiraal zich provianderde, welke kort daar na tyding ontfing door een der *Maleyers*, die met een Brief naar *Batusauwer* geweest waren, en die alleen over Land te rug kwam, zeggende, dat zyne makkers met een Konings Scheepje, verzeld van een Nederlander, die Rivier af stonden te komen, en vertellende, dat de Portugeesche Armade te *Malacca* zeer versterkt was, als bestaande in 7 Scheepen, 30 *Bandjns*, 40 *Fusten* en *Galeyen*, nevens 10 Javaansche *Champans*, onder het bevel van Don *Andreas Fortado*, die ook heuteljk aan den Koning van *Jor* ge-

geschreeven had, *dat hy gezind was hem te komen bezoeken; als zich van de overwinning verzekerd houdende; en dat, zo zy Portugeezen met de inwoonderen van* Malacca *nu geen Meester wierden van* Batusauwer, *hy hem voortaan vrywillig schatting betaalen zou.* Zo dat de Koning van *Jor* of *Johor* niet weinig verleegen was, en zeer verlangde naar de Hollandsche Schepen.

Eindelyk, na een lang en geduldig wagten, den 3 Maart de wind goed wordende, gingen zy onder zeil naar *Patana*; maar kwamen den 6 weder onder *Pulo Timaon* ten Anker. Na dat ze echter den 18 weder in Zee gestoken waren, kwamen zy den 25 voorspoedig by 't hooge Land *Brawaats*, omtrent 5 mylen bezuiden *Patana*, van waar de Admiraal een Praauw met volk aan de Nederlanders te *Patana* zondt, die des anderen daags te rug kwam, met tyding, dat aldaar een Portugeesche *Caraque*, zonder Roer, in de Rivier gekomen was, en dat de Hollanders reeds aan de Koningin verzocht hadden, die *Caraque* in de Haven te mogen aantasten, het welk zy niet volstrekt, maar oogluikend had toegestemd. De Admiraal dit hoorende, ligte zyn Anker, en kwam nog dien zelfden dag op de Rheede van *Patana*, digt by de *Caraque* ten Anker. Hy zondt een Boot naar dat Schip met de vraag, of ze gezind waren te vechten, dan of ze de *Caraque* goedwillig wilden overgeeven. De Portugeezen koozen het laatste, op voorwaarde van hun Leven en vryheid. Zy wierden ook nog dien avond alle aan Land gezet, niet anders mede neemende dan zo als ze gingen en stonden. Deze *Caraque* was ryk gelaaden, maar zy hadden 'er den besten buit al uitgeligt, en over *Queda* naar *Malacca* en andere plaatzen gezonden. Echter vonden zy 'er nog in 2 duizend Picol Poeyersuiker; eenige korven stokzuiker; 4500 Picol *Tintenage*; 226 Fardeelen Chineesche *Kampher*; 50 dito *Aguela*; 18 loode kassen met Muskusballen; 11 dito Vermilioen; 22 dito Chineesche Waajers; 209 Fardeelen ruwe Zyde, 72 dito geele flechter Zyde; 6000 Bond Porceleinen; 10 vaten met grof en fyn dito; eenige vergulde Bedsteden en andere Rariteiten; een party *Radix China*, een party *Benzouin*; 150 Chanassers of korven met gemaakte zyde, als Fluweelen, Damasten, Taffetaas, enz. en daaronder eenige kassen Gouddraad.

Voorts had de Admiraal nog van de Koningin gekocht 480

Picol

Picol ruwe zyde, en van Particulieren nog 22 Picol dito, en voor 3000 Realen van achten aan gewerkte zyde. Dit alles was nu alzo by oogluiking geschied; maar het bleef 'er niet by; want de zaaken gedaan zynde, begon de Koningin met haare Raaden groote pretensien tegen de Hollanders te formeeren, welke na veel haspeling voor 12000 Realen en eenige Geschenken afgemaakt wierden. Dit betaald zynde, formeerde zy een nieuwe pretensie, te weten, dewyl de Portugeezen in *Malacca*, zekere *Jonke* van een Groot Heer van *Patana*, aangehouden en verbeurd verklaard hadden; eischte zy van de Hollanders tot vergoeding 2640 Realen van achten, waar voor dan ook tevens al de schade, die de Portugeezen in 't vervolg om de Hollanders te *Patana* zouden doen, dood en te niet weezen zou. Want zy was uit hoofde van het laaten wegneemen der *Caraque* in haare Haven met de Portugeezen in Oorlog geraakt: doch deze eisch werd ook afgemaakt voor 1500 Realen.

De zaaken dan hier vereffend zynde, is de Admiraal in October van hier naar *Jor* gezeild, en ankerde den 12 November aldaar op de rivier, alwaar de Admiraal *Sebastiaanz.* met zyne Schepen *Amsterdam* en *Dordrecht* den 16 by hem kwam, hebbende zyn Jagt *Medenblick* van *Patana* naar *Bantam* gezonden. Kort daar na kwam daar ook *Raja Bonsou*, Broeder des Konings, met een groot gevolg van Scheepjes, hen instantelyk verzoekende, dat ze zyn Broeder mogten helpen, die een aanslag voor had op de Portugeesche Schepen voor *Malacca* liggende. De Admiraal *Sebastiaansz.* was 'er toe genegen, maar *Waarwyk* verschoonde zich daar omtrent. Eindelyk raakten zy daar van vry, door dien Vorst eenig Geschut en Buskruid, Snaphanen, en ander Oorlogstuig te bezorgen. En na dat ze hem de Brieven van Prins *Maurits* overgeleverd hadden, welke hy met groote eerbied ontfing, recommandeerden zy dien Koning de persoonen, welken zy gezind waren aldaar met een Cargazoen te laaten, het welk zyne Majesteit beloofde in acht te neemen als zyn eigen persoon. Hierop gingen zy den 12 en 14 December 1605 van *Johor* naar *Bantam* onder zeil, alwaar zy den 27 en 28 gezond en wel op de Rheede kwamen.

Raakende nu de Vloot van den Admiraal *van der Hagen*, die wy laatstleden te *Bantam* gelaaten hebben; zo is die Admiraal den

17

17 January 1605 wederom van hier vertrokken, om naar de Molukfche Eilanden te zeilen. Op den tocht veroverden zy den 15 February een Portugeesch Schip, waarop zich de Gouverneur van de *Molukkas* bevond, komende van *Mallacca*, om naar *Amboyna* en *Tidor* te vaaren, en niet anders aan boord hebbende dan Buskruid en Ammonitie. De Vloot hier op voort zeilende, kwam tegen den avond in de Baai van *Amboyna*, en ankerde dien nacht aan de noordzyde. Des anderen daags bezig zynde met Landen om naar 't Kasteel, dat met Portugeezen bezet was, te gaan, zondt de Gouverneur een Kano met twee portugeezen, die een brief aan den Admiraal hadden, behelzende voornaamlyk, *dat de Gouverneur des Kasteels begeerde te weeten, wat zy aldaar te doen hadden, en wat zy wilden hebben van zyne Vesting; die hem door den Koning van Spanje was toevertrouwd?* De Admiraal gaf ten antwoord: *dat hy van zyn Excellentie Maurits van Nassau derwaarts gezonden was, om het Kasteel en 't Eiland Amboyna in te neemen.* Dit antwoord verschrikte den boodschapperen niet weinig; zy naamen affcheid en beloofden nader bescheid te zullen brengen.

Ondertusschen zeilden de Schepen gestadig voort, en naderden het Kasteel hoe langs hoe meer, invoege dat ze omtrent 10 uuren zo naby waren, dat ze den aanval konden beginnen. De Gouverneur ziende de sterkte en de stoutmoedigheid der Hollanders, begon daar over zodanig verslagen en verbaast te worden, dat hy geen geweld of storm dorfde afwachten, maar terstond besloot te Capituleeren. Hy zondt eenigen der zynen aan den Admiraal, en na eenige gesprekken over en weder wierd het Verdrag getroffen, bestaande hier in:, dat alle *Portugeezen*, die „ vry en ongehuwd waren, mogten vertrekken, maar dat het „ den gehuwden, zulks begeerende, zou vry staan te blyven, „ mits dat ze den Eed van trouwe deeden aan de Heeren Staaten en zyn Excellentie Graaf *Maurits*; dat het een iegelyk zou „ geoorloofd zyn, om een Roer of Musket mede te neemen, en „ voorts zou dan het Geschut en de Ammonitie, mitsgaders de „ Wapenen des Konings, op het Kasteel gelaaten worden.

Na de sluiting van dit Verdrag van overgave is de Vice-Admiraal met 50 Mannen in 't Kasteel getrokken, en heeft het Staten Vaandel daarin opgestoken; terwyl op de Vloot het Kanon gelost en vreugde bedreeven wierdt. Men bevondt het Kasteel

zeer

zeer wel voorzien van Geschut en andere Oorlogsbehoeftens, waaronder meer dan 30 stukken Metaal Kanon waren. De *Portugeezen*, die uit het Kasteel en van 't Eiland vertrokken, waren ongeveer 600 persoonen, welken de Admiraal in twee alvoorens door hem veroverde Schepen liet weg vaaren. Behalve dezen bleeven nog 46 Portugeesche Huisgezinnen op het Eiland, die den Eed van trouwe en gehoorzaamheid aan de Hollanders afleiden.

Deze overwinning van *Amboyna* was daarom niet minder te schatten, schoon ze de Hollanders met weinig moeite behaald hebben, maar des te meer als een Geschenk des Hemels met dankbaarheid te erkennen, als zynde een plaats van groot gewicht voor de Staaten en de Compagnie. Ook scheen het dat de Voorzienigheid de barbaarsche Vrekheid en baldadigheid, welken de *Portugeezen* inden jaare 1602 op dit Eiland geöeffend hadden, voor de oogen van de gantsche wereld wilde straffen. Voorts deeden de Hollanders het Kasteel van alles voorzien, en voor een jaar proviandeeren, en lieten ook eenig volk daar onder 't Commando van den Gouverneur *Houtman*.

Vervolgens wierd goed gevonden, dat vyf Schepen, naamlyk de *Vice-Admiraal*, *Westvriesland*, *Amsterdam*, *Gelderland*, en *Medenblik* naar *Tidor* zouden zeilen, terwyl de Admiraal naar *Banda* stevenen, en 't Schip *Hoorn* te *Amboyna* blyven zou, om 'er zyne Lading in te neemen. Hierop afscheid van elkander genomen hebbende, zeilde elks zyns weegs, en wy zullen nu de vyf gemelde Schepen verzellen, om hunne verrichtingen te beschouwen.

Dezen bevonden zich den 1 May onder 't Eiland *Pulo Caveley*, alwaar zy van een Engelschen Admiraal verstonden, dat hy te *Tidor* eenige Nagelen hadde ingenomen, en van meening was naar Makian te zeilen, om aldaar zyne verdere Lading te ontfangen. De Hollanders vraagden hem, of de Portugeezen te *Tidor* wel van Buskruid voorzien waren? waarop de Engelsman antwoordde, dat de Portugeezen aldaar, volgens hun zeggen, nog 16 Tonnen Buskruid hadden, en ook grooten lust toonden om met de Hollanders handgemeen te worden; als mede dat de Koning van *Tidor* gezwooren had den Portugeezen bystand te doen. Van dit laatste konden zy niet oordeelen, maar het eerste

ſte kwam hen zeer onwaarſchynlyk voor, aangezien de Gouverneur van de Molukſche Eilanden, wiens Schip met Ammonitie zy genomen hadden, gezegd had, dat hy het Buskruid van *Malacca* gehaald, om het te *Amboyna* en te *Tidor* te brengen, dewyl men aldaar gebrek had.

Den 2 May van hier vertrekkende, kwamen zy dien dag nog voor *Tidor*, alwaar het vry wat Scherper toeging dan te *Amboyna*. Zy Ankerden kort by 't Hof des Konings, om met denzelven te konnen ſpreeken. Voorts zagen zy twee *Caraquen* of Portugeeſche Schepen digt onder Land liggen, tuſſchen twee Schansſen, zeer dienſtig om dezelven te beſchutten.

Den 5 liet de Vice-Admiraal het Kaſteel op eiſchen; maar die van binnen gaven ten antwoord, dat ze hetzelve tot op den laatſten man verdedigen zouden. Hierop vonden de Hollanders raadzaam, dat men eerſt en vooral de *Caraquen* of Schepen aantaſten, en dezelve moeſt zien te vermeeſteren. Dit vaſt geſteld zynde, ſtevende de Vice-Admiraal, verzeld van 't Schip *Gelderland*, Kapitein *Jan Jansze Mol*, een kloek en dapper Man, derwaarts. Deze beide Schepen begonnen ſtraks wakker daarop te Kanonneeren, het welk zo wel uit de Schanſſen als uit de Schepen op gelyke wyze met groot en klein Geſchut beantwoord werd. Voor de andere Schepen, die dit aanzagen, ſcheen het Kogels te regenen, en een derzelven vloog zo verre, dat 'er een Trompetter in de Mars van een der afgelegen Schepen door getroffen wierd, zo dat hy dood op het Dek nederviel. Doch onaangezien al dat Schieten zetten de Vice-Admiraal en Kapitein *Mol* hunne Booten uit, bemand met Krygsvolk, zo dat de *Caraquen* van alle kanten aangetaſt, en eindelyk na een uur vechtens bewongen en veroverd wierden. Het Volk was altemaal in 't water geſprongen en naar Land gevlucht; doch zy hadden eerſt de Lonten aan 't kruid gelegd om de Schepen te doen ſpringen; het welk echter de Hollanders, zo dra zy 'er in kwamen, ontdekten. Zy verlooren by dit gevecht 3 Man en hadden 17 gekweſten. Voorts namen ze 7 Metaale ſtukken Kanon uit de *Caraquen*, en de eene na de andere in brand geſtoken hebbende, lieten zy ze dryven.

Schoon nu de *Portugeezen* dit alles uit het Kaſteel aanzagen, bleeven ze echter hardnekkig, en wilden van geen overgave hoo-

hooren; weshalve de Hollanders te raade gingen met den Koning 1605.
van *Ternate*, die eenige dagen uitstel verzocht, om zyne Krygsmagt byeen te brengen, en als dan de zaak gelykerhand door te zetten: want hy zeide, wel bewust te zyn, dat de *Portugeezen* van de *Engelschen* rykelyk met Kruid en Lood, mitsgaders met brood, wyn, visch en andere noodwendigheden voorzien waren. Na verloop van eenige dagen deze Koning zyne Magt verzameld hebbende, vonden zy geraaden, om grooter bloedstorting voor te komen, den Koning van *Tidor* te noodzaaken, dat hy de *Hollanders* met de *Portugeezen* alleen zou laaten geworden, en zich stil houden, als wanneer de Koning van *Ternate* met zyn volk ook stil zou blyven; waarin de Koning van *Tidor* eindelyk bewilgde.

Hierop hebben de Hollanders den 14 May 150 Man aan Land gezet, onder 't geleide van Kapt. *Mol*, by wien zich ook den Zeeuwschen Kapitein *de la Porte* bevond. Deze Manschap aan Land gekomen zynde, marcheerde naar twee Portugeesche Dorpen, het eene aan de Zuid- en 't ander aan de Noordzyde gelegen, en staken die beide in brand, om dus die van 't Kasteel een schrik aan te jaagen. De Koning van *Ternate*, die met 14 *Caracollen* of Schepen, ieder 140 Man sterk, by de Vloot gekomen was, ging met omtrent 500 Man aan Land, om de uitkomst van den stryd aan te zien, en ook tevens om den Koning van *Tidor* in bedwang te houden, en te beletten dat hy den *Portugeezen* eenigen onderstand deedt. Inmiddels had de Vloot zich aan de Noordzyde van 't Kasteel geplaatst, en begon het zelve te beschieten.

Kaptein *Mol*, naderde allengskens het Kasteel, en na genoeg zynde, wierp hy in alleryl een soort van Schans op van ledige Tonnen, welken hy door nacht en dag te arbeiden met aarde vulde. Dit vaardig zynde, begon hy een geweldig vuur op de Vesting te maaken: alhoewel die van 't Kasteel niet schuldig bleeven, maar dapper wederom schooten. Dan dewyl het Bootsvolk niet gewoon is lang in 't Veld te liggen, ging Kapt. *Mol*, alleen verzeld van twee Soldaaten, op een nacht in 't heimelyk naar 't Kasteel, om het zelve te bespieden, en bespeurende dat 'er alreede een bres in de muur geschooten was, bekwaam tot den Storm, gaf hy terstond bevel, om dien den volgenden dag te waagen.

Zodra het nu dag was, zynde den 19 May, heeft Kapt. *Mol* al het volk tot digt onder 't Kasteel aangevoerd, en dat zo stil en heimelyk, dat de Portugeezen zulks niet eens ontwaar wierden; trouwens de Hollanders uit de vloot hielden niet op van schieten, voor dat gemelde Kapitein geheel tot den storm vaardig was. Hier toe gereed zynde, gaf hy hen zulks door het opsteeken van een vlag te kennen, waarop het Kanonneeren der Schepen eensklaps ophielt, en de storm een aanvang nam, en van wederzyde omtrent een uur lang met even groote hevigheid wierd voortgezet, tot dat het eindelyk den Kapitein gelukte, alleen met 7 Soldaaten, en met het Hollandsche Vaandel in de hand, in 't Kasteel te raaken. Doch de hevige weerstand der *Portugeezen*, door een ophoudelyk Schieten en 't werpen van vuurballen uit den Toren onder de Hollanders, waar door zelf het Vaandel in brand geraakte, was oorzaak, dat 'er geen volk meer in 't Kasteel konde komen: dus moest Kapt. *Mol* met zyn weinige manschap van binnen alleen hunne woede wederstaan, gelyk hy nog wel een kwartier uurs deedt, en eindelyk den aftocht neemen moest, die, schoon hy gelukig begon, nochtans ongelukkig voor Kapt. *Mol* uitviel: want in het te rug trekken viel hy van 't Kasteel en brak zyn Been. Hierop kwamen eenigen van zyn Volk toegeloopen, om hem weg te draagen; maar hy wilde zulks volstrekt niet gedoogen, en deed niet anders dan het Volk te vermaanen, dat ze toch niet te rug wyken, maar voortgaan en den Storm hervatten zouden. Eindelyk kwam 'er iemand van zyn Volk, die hem op den Schouder nam en weg droeg.

By dezen aanval sneuvelde een Portugeesch Kapitein, die met een volle furie op Kapt. *Mol* kwam aangeloopen, om hem te doorsteeken, maar deze weerde die steek af door een korte Spies, die hy in zyne hand had, en een daarby zynde Muskettier schoot hem door den kop, dat hy ter aarde viel. De Hollanders lieten het hier by niet berusten, en waagden op de vermaaning van Kapt. *Mol* den tweeden Storm; doch wierden met veel minder moeite dan de eerstemaal te rug gedreeven; het welk den *Portugeezen* zulk een moed gaf, dat ze de Hollanders tot half wege hunne verschansing vervolgden.

Die van de Schepen bespeurende, dat de Storm mislukt was, hervatten de Kanonnade, waarby het gebeurde dat een Kogel uit

uit het Schip Gelderland in den grooten Toren van 't Kasteel vloog, en bygeval in de kruidkamer der *Portugeezen* viel, waar door die Toren met 60 à 70 Portugeezen met een verschriklyk geweld in de lucht vloog. De Hollanders te Land dit ziende, begonnen voor de derdemaal den Storm, en vielen gewapenderhand in 't Kasteel, waar door de Portugeezen zodanig verschrikten, dat ze het opgaven, en behoud van Leven verzochten, het welk hun toegestaan wierd. Dit gedaan zynde, kwam het volk des Konings van *Ternate*, dat zich tot nu toe stil gehouden, en het werk aangezien had, met groot geweld toeloopen, denkende alles te plunderen en te verwoesten, invoege dat ze reeds een Toren, daar veel Nagelen in waren, in brand gestoken hadden, eer de Hollanders in staat waren hen zulks te beletten.

Deze verovering heeft den Hollanderen niet meer gekost dan 2 doden en 7 gekwetsten, behalve het ongeluk van Kapt. *Mol*; doch de *Portugeezen* hadden 73 dooden en 13 gekwetsten. De Wyven en de Kinderen waren meest op een vast Huis geweeken, dat op een hoogen berg niet verre van 't Kasteel stond, en niet anders dan een smallen toegang had, zo dat het genoegzaam onwinbaar was. Doch zy wierden alle mede onder het Pardon begrepen, en men heeft ze alle te zamen, omtrent 500 persoonen, met eenige Scheepjes naar de Philippynsche Eilanden laaten brengen.

Door deze verovering zyn alle de *Portugeezen* uit de Moluksche Eilanden verdreven, behalve een kleine Vesting die ze op het Eiland *Solor*, naby *Timor* gelegen, behielden. Nochtans is 't niet onwaarschynlyk, dat de Hollanders geen meester van dit Kasteel zouden geworden zyn, ingevalle de Toren niet gesprongen was; waarvan men de oorzaak nooit recht heeft geweeten, of zulks door de gemelde kogel uit het Schip Gelderland, of door de eigen achteloosheid der Portugeezen is veroorzaakt. Wanneer 't Kasteel nu meerendeels uitgeplonderd, en ledig gemaakt was, wierd hetzelve met goedvinden des Konings ten eenemaal gesloopt. Voorts benoemde de Vice-Admiraal eenige persoonen, die op het Eiland *Tidor* zouden blyven, om Handel te dryven met de Inwoonders, en die tevens de verschillen tusschen de Koningen van *Ternate* en *Tidor* zouden helpen byleggen.

De Vloot stevende hierop naar *Bantam*, na dat het Schip *Gel-*

derland vooruit naar *Ternate* gezonden was, om aldaar een goed deel Nagelen te laaden, met welken het zelve den 21 Augustus ook te *Bantam* arriveerde, en den 25 in gezelschap van 't Schip *Ter Goude* de reize naar 't Vaderland heeft vervolgd; alwaar deze beide Schepen in 't volgende jaar gelukkig aangekoomen zyn, mede brengende de tyding van de verovering der Moluksche Eilanden.

Wyders zullen wy nog zeggen, aangaande de Vloot van den Admiraal *Maatelief*, die in dit voorjaar, als we gezegd hebben, toegerust was; zo is dezelve den 12 May 1605 uit Texel in Zee gestoken, en den 14 in Zeeland binnen geloopen, zo om het kwaade weer, als om de Zeeuwsche Schepen, tot deze Vloot behoorende, af te haalen. Na twee dagen weder van hier vertrekkende, kwamen zy den 4 July op de Rheede van *Isla de Mayo*, een Eiland daar de *Portugeezen* van *St. Jago* hunne bannelingen heen zenden, alwaar zy brandhout en water innamen, en veele honderd wilde Bokken velden. Van hier vertrokken zynde, kwamen zy den den 7 September op de Rhede van *Annabon*; en aldaar ververſching in genomen hebbende, vervolgden zy hunne reize, en bereikten in 't laatste van dit jaar het Eiland *Mauritius*, alwaar wy het Verhaal van deze Vloot tot in het volgende jaar zullen laaten berusten, en alleenlyk een korte beschryving geeven van dit Eiland.

Het Eiland *Mauritius* is gelegen op 20 Graaden 22 Minuten bezuiden de Linie; zynde een hoog en steenachtig Land, dat 30 mylen in den omtrek heeft en onbewoond en woest is. Het heeft veel boomen tot op de toppen der bergen toe, doch meest onvruchtbaare. Men vindt 'er veel Palmboomen, ook Ebbenhout dat zeer goed is, en alle andere soorten zyn hart en zwaar hout, dat echter wel te bewerken is. Hier en daar groeien eenige wilde Vygen, en Cokosboomen. De Hollanders hebben 'er 7 of 8 Oranjeboomen geplant en veele pitten gezaaid, benevens eenige Katoenboomen, die men oordeelde dat 'er wel groeien zouden, indien ze niet door de Rotten, die 'er zeer menigvuldig zyn, beschadigd wierden. Binnen 's Lands zyn schoone Valeien van kleigrond, die, als ze bebouwd wierden, wel vruchtbaar zouden zyn. Het is 'er vol van allerlei soorten van Gevogelte, als Duiven, Papegaaien, Indiaansche Ravens,

Sperwers

Sperwers, Lysters, Zwaluwen, en ander klein gevogelte; ook witte en zwarte Reigers, Ganzen, Eendvogels, en diergelyke Watervogels meer, die zo mak zyn, dat ze met de hand konnen gevangen worden. Ook is 'er een Vogel van zommigen *Dodaarsen*, van andere *Dronten* genoemd. De eerste ontdekkers van dit Eiland noemden ze Walg-Vogels, om dat zy anderen genoeg konden krygen. Ze hebben de grootte van eene Zwaan, en korte graauwe veeren zonder vleugels, zynde alleenlyk voorzien met een paar korte wiekjes. Zy hebben een leelyken bek en oogen, en de Maag is het beste dat 'er aan is, waarin doorgaans een Steen als een vuist groot gevonden wordt. Eindelyk zyn 'er ook Vleermuizen ter grootte van een Duif, die fel konnen byten, en veel kwaad doen aan 't ander gevogelte. Viervoetige Dieren zyn 'er niet dan eenige wilde Katten; doch de Hollanders hebben 'er 24 Bokken en Geiten op gezet en 9 varkens. Voorts is dit Eiland ryk van schoone Rivieren, en heeft overvloed van Visch, zo in de binnen wateren als rondsom in zee; mitsgaders veele Land- en Zee-Schildpadden, waar van de laatsten de besten en zo groot zyn, dat al het volk van een Schip aan drie stuks genoeg had. Zy vonden in zommigen wel 300 Eieren, zo groot als Hoender-Eieren, doch alleen beslooten in een vlies, zonder schaale. Eindelyk zyn 'er ook Zee-Koeyen, die als Kalfsvleesch smaaken, en gemeenlyk 10, 12 of 14 voet lang zyn. Deze hebben een steen in 't hoofd, die voor Medicyn gebruikt word.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Vervattende verscheiden gelukte en mislukte belegeringen te Land, als van Grol, Breevoort, Rhynberk enz. Mitsgaders de Scheepsgevechten tusschen de Oorlogschepen der Staaten en der Spanjaarden, en andere merkwaardige zaaken van den Jaare 1606.

Spinola was, gelyk we hier voorens gezeid hebbben, naar *Spanje* vertrokken, om ook den Koning zyn ontwerp voor den aanstaanden Veldtocht te doen goedkeuren; het welk hem wei-

weinig moeite koste: maar de grootste zwaarigheid was om hem geld over te maaken, dat genoeg was om zulk een aanslag te doen gelukken. Want hy moest alle Maanden driemaal honderd duizend guldens overgezonden hebben, behalven het geene de Spaansche Nederlanden opbragten, welke kosten de Spaansche Monarchy, nog uitgeput wegens de groote toerustingen van 't voorleden jaar, moeilyk vielen op te brengen. Doch dewyl hy anders het bewind over de Legers weigerde te voeren, en beloofde, dat, indien zulks betaald wierd, hy de zege behaalen, en door zyn eigen en zyner vrienden middelen den Koning ondersteunen zou, en dat hy, gelyk voor dezen den *Rhyn*, nu ook de *Waal* en de *Yssel* overgetrokken zynde, midden in 't hart van Holland zou dringen, zo vondt men middelen daar toe.

Een gedeelte daar van wierd te *Brussel* vooraf betaald, om nieuwe wervingen te doen, en andere toebereidzelen tot den nieuwen Veldtogt klaar te maaken. *Spinola* wierd door deze handelingen langer in Spanje opgehouden, dan in voorige jaaren. Eer hy vertrok vereërde de Koning, van wien hy openlyk begunstigd wierd, schoon van de Grooten des Ryks heimelyk gehaat, hem eene plaats in den Raad van Staate. Hy nam zynen weg naar Italie, alwaar hy gelukkig aankwam, maar van *Genua* naar de Nederlanden vertrokken zynde, wierd hy onderwege door de koorts opgehouden, die hem niet toeliet vroeger dan den laatsten May te *Brussel* te komen.

Dit vertoeven was zeer voordeelig voor de Staaten der Vereenigde Nederlanden, als hebbende hier door zo veel te langer tyd gekreegen om zich te beraaden over het Krygsvolk dat ze van nooden hadden; en reeds voorzien hebbende de gevolgen, welke het versterken van Troepen boven vermogen gewoon is na zich te sleepen, beslooten zy in dit jaar een geweld te ontwyken, dat buiten twyffel van geen duur zou weezen, en zich te vergenoegen met de verdediging hunner Grenzen, tot dat de *buitenlandsche* hevigheden bedaard waren. In de overweeging nopens de nieuwe Wervingen, waren sommigen van gevoelen, dat men die in Duitschland, anderen in Vrankryk behoorde te doen; wederom anderen beweerden, dat men in 't Land zelfs het Volk moest werven, dat men tot vervulling der Troepen noodig had: dit laatste wierd gevolgd, maar ging zeer langkzaam

in

in zyn werk; zo dat men weder van vreemde Wervingen in Vrankryk en Duitschland begon te spreken. Maar in Vrankryk kon *Henrik* de IV. zulks niet toelaaten, om dat hy zelf Volk moest werven tegen den Hertog van *Bouillon*. In Duitschland zag het 'er alzo verward uit wegens de verschillen en den opstand der *Brunswykers* tegen den Hertog, en den Oorlog der Hansse-Steden tegen denzelven. By welke gelegenheid gemelde de Hertog nog onderstand van ervaaren Officieren enz. by de Staaten Generaal verzocht, die eindelyk, schoon het hunne zaaken naauwlyks konden lyden, den Graaf *Ernst van Nassau*, verzeld van den Colonel *Dorp*, den Ritmeester *Smeltsing*, verscheide Ingenieurs en andere Werklieden derwaarts zonden.

Vermits nu de verschillen tusschen den Koning van Vrankryk en den Hertog van *Bouillon*, tot blydschap van de Vereenigde Nederlanden, als zynde die Hertog hun voornaamsten steun in Vrankryk, uit hoofde van de Religie, spoedig bygelegd wierden, kwamen nog eenige Troepen uit Vrankryk voor den aanvang van den Veldtocht. Doch in Duitschland konden die, om bovengemelde reden, zo spoedig niet geworven worden. Men was in Holland van gedachten, dat de Koning van *Spanje*, de onlusten in Vrankryk niet zo ledig zou blyven aanschouwen, maar dat hy de eene of de andere zyde zou kiezen, gelyk *Philips* de II. gedaan had, om 'er zyn voordeel mede te doen. Doch schoon *Philips* de III. zich daar niet inwikkelde, vondt hy echter goed, dat *Velasco* met twee duizend Ruiters en eenig Voetvolk de Provincien van *Limburg* en *Luxemburg* in bewaaring zou neemen, toen *Henrik* de IV. met een Leger naar *Sedan* trekkende, dezelven naderde.

Ondertusschen had de vrye Staat van *Venetien* de *Jesuiten* uit hunnen Landen verbannen, gelyk reeds gemeld is, en dewyl men niet anders dacht, dan dat zulks een Oorlog tusschen de *Paus* en de *Venetiaanen* zou veroorzaakt hebben, hielt de Koning van *Spanje*, van alle tyden gewoon in de Italiaansche beroerten te groeien, zyn Krygsvolk aldaar; zich vaardig toonende, om des Paussen zaak te handhaaven: waar tegen de Hollanders, en uit haat tegen den Paus, en uit zucht tot dien vryen Staat, den Venetiaanen, indien ze gevaar mogten loopen, hunnen onderstand ter Zee aanboden; waar voor zy door Brieven met de vriende-

delykſte woorden bedankt wierden. En dit is ondertuſſchen geweeſt een begin der trouwe vriendſchap tuſſchen de twee magtigſte Volkeren van de geenen, die geen Eenhoofdige Regeering onderworpen zyn, en die den Hoed van Vryheid op den Speer vertoonen.

Terwyl de zaaken dus buiten 's Lands geſchapen ſtonden, en men zich te Land van wederzyde toeruſte, hadden de Staaten, die te vooren veel gelukkiger ter Zee als te Land waren geweeſt, en wel zagen, dat 'er geen kans was om eenige Landen van den Aartshertog te winnen, altoos eene Vloot in Zee gehouden, om de Kuſten van Spanje te benadeelen.

Men verſtond in dit jaar, dat eenige Hollandſche Schepen, die naar Amerika geſtevend waren om zout te haalen, 8 Spaanſche *Galjoenen* ontmoet hadden, welke den Schat van den Koning, dien hy uit *Peru* verwachte, zouden afhaalen, en te *Terra Firma* eenige Koopmanſchappen moeſten inneemen, en als dan naar de *Havana* keeren, om van daar de Vloot van *Mexico* naar Spanje te geleiden. Deze *Galjoenen* ontmoeten 7 Schepen van de Hollanders, en beſprongen dezelven met gedachten van ze te veroveren. De Spaanſche Admiraal klampte den Hollandſchen Admiraal aan boord; maar de brand kwam in deze Schepen, en zy verbrandden beide. De overigen wierden jammerlyk gehavend, zo dat 'er van de 7 *Gallioenen*, die te *Carthagena* kwamen, alleen 4 in ſtaat waren om met het geld van den Koning de reis van de *Havana* naar Spanje te doen; en deze zyn in November dezes jaars van *Cartagena* afgezeild, maar zyn met alle Schatten en Koopmanſchappen door ſtorm en onweer vergaan. De overige drie kwamen in Maart wel in de *Havana*, maar meeſt Maſteloos en beſchadigd.

De Koning ondertuſſchen van 't eerſte ongeval met de Hollandſche Schepen verwittigd zynde, zondt den Admiraal *Don Louis de Faiſardo*, om de Vloot van *Cartagena* naar *Spanje* te brengen. Deze ontmoette eenige Hollandſche Koopvaardyſchepen, met zout geladen, welken hy overviel en wegnam; van welken hy eenigen in brand ſtak en anderen mede nam. Het volk, dat 'er op was, liet hy ophangen, gelyk men in Holland de Duinkerkſche Kapers deedt.

Hier

Vervolg van het gebeurde in 't jaar 1606

Hier mede wilden de Spanjaarden zich verschoonen; maar wat gelykheid heeft een Koopvaarder met een Vyandlyke Kaper? Hy nam ook eenige Engelsche Schepen, waarvan het volk op de Galeyen gesmeeten wierd, schoon ze geen de minste tegenstand gedaan hadden; behalve een Schip, dat zich te weer gesteld en tegenstand geboden had. Hierom liet hy het volk rugge aan rugge binden, en in Zee werpen. Ook vermeesterde hy het Schip van Kapt. *Moncheron*, en hing hem met zyn volk aan de Ree op. Doch dezelve *Faisardo* is ook niet anders dan zeer beschadigd weder in Spanje gekomen.

Wanneer nu de tyding van het ongeluk dezer zouthaalders in de Nederlanden kwam, beslooten de Staaten wederom eene Vloot naar de Spaansche kusten te zenden, om de Vloot, die uit de *Westindiën* komen moest, op te wachten, of ten minste te beletten, dat ze in dit jaar vertrok om te rug te keeren; waar door de Spaansche krygstoerustingen zouden vertraagd, en welker onkosten betaald moesten worden uit het geld, dat men uit Amerika verwachte.

De Hollandsche Oostindische Maatschappy verstaan hebbende, dat 'er te *Lissabon* een groot getal *Caraquen* toegerust wierden, om naar *Indiën* gezonden te worden, ter verdryving van haare Schepen, eer zy zich meester had gemaakt van de Portugeesche Vestingen; bragt, om een zo verderflyken aanslag voor te komen, 125 duizend guldens op, mits dat de Schepen van den Staat die *Caraquen* zouden Beletten uit den *Taag* te loopen, of dezelven aantasten ingevalle zy uit liepen.

Hierop lieten de Staaten toerusten 24 Schepen, en gaven vryheid aan alle en een iegelyk, die Kapers wilde uitzenden, zich by die Vloot te mogen voegen; gelyk ook door een groot getal, van Particulieren toegerust, geschiedde. Voorts lieten zy alom gedrukte Plakaaten aanslaan, waarin onder anderen gezegd wierd:

„ Dat, vermits de Koning van Spanje, in zyne ordre van 30
„ October laatstleden, voor den tyd van elf maanden toegelaa-
„ ten had aan alle Natiën, die maar wilden, zelfs de vereenigde
„ Provinciën niet uitgezonderd, om te mogen invoeren en bren-

„ gen in Spanje Tarwe, Garst, Rogge, en andere eetbaare „ Waaren; zulks alleenlyk gedaan was om dus een menigte van „ Schepen, Scheepsvolk, Geschut, en ander gereedschap, tot „ Scheepstoerustinge noodig, in Spanje te trekken, en die on- „ der een schoonen schyn aldaar te houden, om ze als eene Oor- „ logsvloot tegen de Nederlanden te gebruiken, en 't volk op de „ Galeyen te werpen, gelyk ze alrede gedaan hadden.

„ Om al het welke voor te komen, en 't Spaansche oogmerk te „ verydelen, waarschouwden zy een iegelyk van wat staat of Con- „ ditie zy weezen mogten, zich te wachten en te onthouden van ee- „ nige der voorgemelde Graanen, of andere goederen, naar Spanje „ te zenden of te voeren; op pœne van achterhaald wordende prys „ verklaard te worden, volgens inhoude der Plakaaten, te voo- „ ren op dat stuk afgekondigd. Weshalve de Heeren Staaten „ Generaal der Vereenigde Nederlanden hunne Vloot, naar de „ Westindiën gedestineerd, onder anderen expressen last en In- „ structiën gegeeven hebben, den toevoer der Graanen en an- „ dere noodwendigheden, op *Spanje* en *Portugal*, zo veel doen- „ lyk te verhinderen: Ordonneerende, dat alomme deze Waar- „ schouwing zou worden aangeplakt, op dat een iegelyk zich „ wachten mogt voor schade.

Deze Vloot stondt onder het bevel van *Willem de Zoete*, Heer van *Hautain*, Admiraal van Zeeland, en den Vice-Admiraal *Reinier Claassen* van Amsterdam; waar by verscheiden dappere Kapiteinen waren, als *Legier Pietersz*, *Hans de Waale Cruik*, *Mooy Lambert*, *Gerbrand Janszen*, en anderen meer. Dezelve is op den 23. January dezes jaars uit Zeeland onder zeil gegaan, maar kwam een weinig te laat op de kusten van Spanje, door dien de winden haar zeer tegen waren. Ondertusschen nam zy nog verscheiden Koopvaardyschepen, en men Lande op eenige plaatzen van de Spaansche kusten, die uitgeplonderd wierden. Ook ontfing de Admiraal tyding, dat men te *Lissabon* niet meer voortging met de toerusting der *Caraquen*, nademaal men, aan hun vertrek wanhoopende, den ingeladen last weder aan land bragt; wyders dat men de Schepen uit Amerika niet verwachte, ter oorzaak van 't verlies der *Galjoenen*, waar van boven gesproken is. Dit deedt den Admiraal besluiten in de maand Juny weder naar 't Vaderland te keeren: en wel te meer, om dat hy reeds ge-

gebrek aan Levensmiddelen had, en de genen, die hem uit Holland wierden toegezonden, ter oorzaak van de tegenwinden, niet krygen konde. Hy liet alleenlyk 6 of 7 Schepen te rug blyven, om de Spanjaarden in vrees te houden, en weg te neemen het gene zy magtig konden worden.

Wanneer nu de Hollandsche Schepen meerendeels naar huis waren, is *Fayfardo* met 24 *Galjoenen* uit *Lissabon* in Zee geloopen, en liet 'er nog 8 van *St. Lucar* vertrekken, om het overschot van den Schat des Konings uit de *Havana* te haalen; en dit verricht hebbende, keerde hy weder, zonder iets anders uit te voeren.

Op de tyding in Holland gekomen, dat de Spanjaarden in September hunne Zilver-Vloot uit de *Havana* verwachtende waren, wierd 'er in Augustus wederom eene Scheepsvloot uitgezonden, om dezelve te neemen, en den Spaanjaarden zo veel Schade toe te brengen als mogelyk was; op dat de Koning van Spanje dus genoodzaakt mogt worden om Oorlogschepen uit te rusten, het welk hy niet dan met groote kosten kon doen, om dat hy gebrek had aan Scheepsvolk en matroozen; moetende zyne Schepen meest bemannen met Slaaven, Mooren en Vreemdelingen. Ook voeren in dit jaar veele Kapers en Vrybuiters uit de Nederlanden op Braziliën, Canariën en andere Eilanden, die niet zonder goeden buit wederkeerden.

Terwyl deze tweede toerusting geschiedde, ging 'er den 12 May weder een Vloot van de Oostindische Maatschappy in zee. Zy bestond in 8 Schepen onder 't gebied van *Paulus van Caarden* als Admiraal; waar van wy in 't vervolg zullen spreken.

Schoon nu in den Zomer de onderneemingen ter zee van geen groot belang waren geweest, zyn 'er echter in den Herfst eenige merkwaardige zaaken voorgevallen, die wy niet voorby konnen te melden, voor dat we tot den Oorlog te Land overgaan.

Geduurende de voornoemde toerusting in Holland en Zeeland, gebeurde het, zonder dat men weet by welk toeval, dat 'er een Schip van Rotterdam was geraakt onder de Vloot van *Fayfardo*. Zo dra het zulks bespeurde, zette het alle zeilen by, en ontkwam gelukkig dit gevaar. Doch een Spaansche *Pinas*, groot honderd Ton, en wel bezeild, volgde dit Schip op heeter daad, en achterhaalde het zelve, toen het reeds drie mylen van de

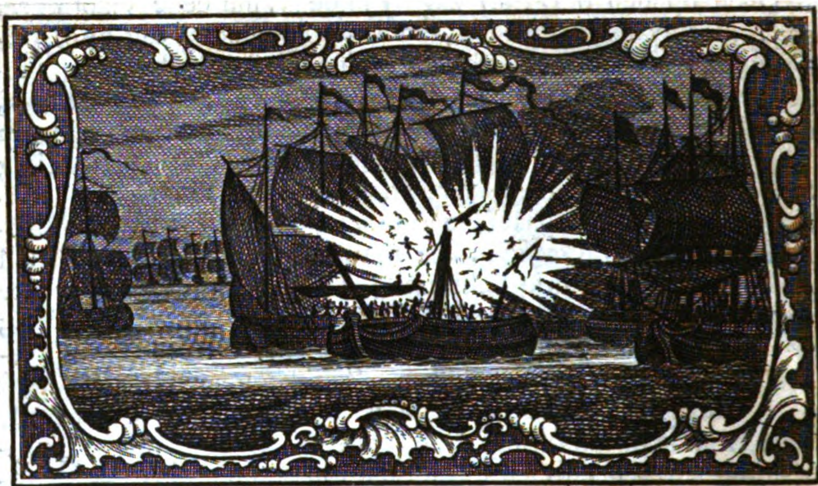
Spaansche Vloot af was; waar op het eenige zeilen streek, ziende dat de *Pinas* verre genoeg van de Vloot was. De Spanjaarden, in grooten getale op de *Pinas* zynde, klampten den Rotterdammer ten eersten aan boord. Deze schoon hy slechts 70 man op had, verdedigde zich zo dapper, dat hy niet alleen de Spanjaarden afsloeg, maar zelf de *Pinas* veroverde. Daar op wierden eenige *Spanjaarden* in Zee geworpen, maar eenige *Franschen* en *Engelschen* verschoond, om dat ze tegen wil en dank op de Spaansche Schepen dienden. De eigenlyke *Portugeezen* wierden aan Land gezet; want men handelde dezelven doorgaans wat zagter, dan de *Kastiliaanen* en andere Onderdaanen des Konings van *Spanje*; te meer, doordien men vastelde en genoegzaam bespeuren kon, dat zy hem gedwongen dienden; gelyk ook in 't vervolg van tyd gebleeken is, toen ze het Spaansche Juk afwierpen. Ook nam een der Oorlogschepen, die in Zee gebleeven waren, een Spaansch *Galjoen* van *Faisardoos* Vloot, dat wat achter gebleeven was, en niet wel zeilen konde. De Spanjaarden en Portugeezen wierden op gelyke wyze gehandeld, en de Mooren, die 'er op waren, schonk de Kapitein aan een Engelsch Kapitein, die hem den toestand van het Spaansch Schip bekend gemaakt hadt.

De Vloot van den Admiraal *Hautain*, 19 Schepen en 2 Jagten sterk, stak den 1 September in Zee, en verviel den 18 op de kusten van *Portugal*, op *Cabo Montego*. Des anderen daags zeilende langs de Kusten, zagen zy omtrent den middag 8 *Galjoenen*, te weeten 5. Zeewaarts in, en 3 langs de Kusten zeilende. De Hollanders vervolgden deze laatsten, waarvan zy 'er twee op de klippen joegen, daar ze vergingen, doch het derde bergde zich onder 't Kanon van een Kasteel. Daarop wenden zy het Zeewaarts, om de andere vyf op te zoeken, maar konden ze niet achterhaalen, doordien ze de Taag ingeloopen waren, eer zy 'er by konden komen. De Admiraal dan wederom gekeerd zynde, kruiste omtrent Kaap. *St. Vincent*, alwaar des nachts zes van zyne beste Schepen en een jagt van hem afdwaalden, zonder dat hy 'er tyding van kon krygen, zo dat hy niet meer dan 13 Schepen en een jagt behielt, en dagelyks kruiste omtrent de kaapen *St. Vincent* en *Maria*, en op de kusten aldaar, zonder iets te ontmoeten.

Doch

Doch op den 6 *October* zag hy in de Wind eene Vloot Schepen, daar hy heen stevende, en nader komende, zag hy 9 Galeyen en 18 Galjoenen, nevens eenige mindere Scheepjes, zynde de Vloot van *Fajardo*. Dewyl dit geen gelyke kans was, oordeelde de Admiraal, dat hy zyn best moest doen om hen den Windt af te winnen; doch dit gelukte hem alleen met weinig Schepen, blyvende alle anderen beneden den Wind. Ondertusschen besprong de Spaansche Admiraal den Hollandschen Vice-Admiraal *Reinier Claaszen*, die nevens anderen uit den Wind gekomen was om drie Scheepen, die het kwaad kreegen, te ontzetten, en dus by geval afgesneden wierd en alleen bleef; waarop *Fajardo* en nog 5 andere Galjoenen, die deze drie Schepen verlieten, hem omcingelden. Zy schooten zyn groote Mast over boord, en klampten hem verscheiden Maal aan boord, maar wierden telkens afgeslagen; tot dat eindelyk de nacht inviel, en sedert heeft men niets meer van den Vice-Admiraal gezien. De andere Schepen hadden nog tot midder-nacht hooren Kanonneeren; vervolgens was alles stil geworden; en toen het dag was, zag men noch Vice-Admiraal, noch Spaansche *Galjoenen*. Doch naderhand heeft men uit den Mond van twee persoonen, die nog levend in handen der Spanjaarden gekomen, maar ook kort daarna overleden zyn, vernomen, dat hy zich zo dapper tegen de 6 Spaansche Galjoenen verweerd had, tot dat al zyn vok gesneuveld was op 60 man na, die echter ook meest gekwetst waren; dat de Spanjaarden hem dikwils verzocht hadden, zich over te geeven, maar dat hy zulks niet hadt willen doen; en dat, als zy zagen, dat ze zinken moesten, dewyl het Schip geheel doorboord was, zy, uit vrees voor de wreedheid der Spanjaarden, gezamenlyk beslooten hadden het vuur in 't Kruid te steeken, gelyk ook in dien nacht, na dat ze hun gebed gedaan hadden, geschiede, en het Schip van *Reinier Claaszen* dus met de 60 Man in de lucht Vloog. Dit zonderling geval, en genoegzaam wanhoopig besluit, van dezen Vice-Admiraal, waar over naderhand, gelyk wy in 't vervolg zullen toonen, verscheidenlyk geredeneerd wierd, oordeelen wy waardig om het in de volgende Plaat onzen Leezeren onder 't oog te brengen.

„ Hier

„ Hier ziet men de Hollandsche Vice-Admiraal *Reinier Claas-*
„ *zen* met zyn Schip in den nacht liggen, van andere Schepen
„ afgesneeden, en alleen omringd van zes Spaansche *Galjoenen*,
„ daar hy het zelve laat springen, en met hem zelve en al die
„ 'er nog levend op waren in de lucht vliegen. Wat verder op
„ ziet men flaauw door het ligt van de Vlam de andere Galjoe-
„ nen van de Spaansche Vloot; en boven en beneden Winds
„ de Hollandsche Scheepen.

By aldien, zeggen de Schryvers, de Admiraal en de andere Schepen hun best gedaan hadden om zulk een gesolveerd Man te ondersteunen, het welk des te ligter was te doen geweest, aangezien zo veel Galjoenen twee dagen bezig waren, en nog een Masteloos en lek Schip, dat maar 60 man en nog meest gekwetsten op had, niet konden veroveren, zy zouden hem wel verlaaten hebben: maar die boven winds kwamen niet af, en die beneden waren, zeilden niet op, schynende de een te wachten naar de ander, wie het eerst beginnen zou. Dus bleef die dappere Vice-Admiraal alleen in 't Gevaar, het welk hem tot dit wanhoopend besluit bragt. Van den heldhaftigen tegenweer des Vice-Admiraals kan men genoegzaam oordeelen, wanneer men nagaat, dat

dat *Taysardo* met al die *Galjoenen* zeer beschadigd te *Lissabon* is binnen gekomen. 1606.

Zommigen hebben dit wanhoopend besluit in *Reinier Claaszen* gepreezen, anderen hebben niet nagelaaten Glossen daar op te maaken, zeggende, dat deze goede Kapitein van de zulken was, die *stierven uit vrees van te sterven*, en hem vergelykende by den Romein *Fannius*, die zich om 't leven bragt uit vrees dat men hem zou doen sterven; waar van Martiales in den 80sten Brief van zyn tweede Boek zegt:

Hostem cum fugeret, se Fannius peremit;
Hic, rogo, non furor est, ne morirare mori?

Dat is:

Om 's Vyands band te ontgaan, bragt Fanne zich om 't leven;
Is dat niet dol; om niet te sneuvelen te sneeven?

Ondertusschen wierd het by de Staaten zeer euvel opgenomen, dat de Vloot hem niet te hulp gekomen was. Des anderen daags, den 7 October, omtrent den middag, de Portugeesche *Galjoenen* weg zynde, kwam de Hollandsche Vloot weder by elkander, behalve twee Schepen, die men niet vernam, en men zeilde weder naar de voorige Wachplaats, nog elf Schepen sterk. Acht dagen daar na ontstond 'er een hevige Storm, waar door nog twee Schepen van de Vloot afraakten, en 'er dus maar 9 bleeven, die tot in de Maand November vertoefden, hier en daar kruissende, zonder iets verder uit te voeren, en keerden toen weder naar huis, alwaar ook alle de anderen, die zy gemist hadden aankwamen, behalve de Vice-Admiraal.

Dus had de Admiraal *Hautain* met zyn Vloot ongelukkig uit geweest, en dewyl zyne Schepen te verre van elkander verspreid waren, toen de Portugeesche Vloot hem op het lyf kwam, geraakten inmiddels twee Oostindische *Caraquen* op de Rivier van *Lissabon*, daar zy beide Schipbreuk leden, en veel volk verdronk. Zy waren zeer ryk geladen, en men heeft van de goederen nog eenigen geborgen, doch meest bedorven. Een derde kwam gelukkig binnen, maar was niet zo ryk geladen. Doch terwyl de *Galjoenen* met de Hollandsche Vloot bezig waren, bereikten de Spanjaarden het rechte oogmerk, waar op ze gedoeld hadden; want hunne Westindische Vlooten, wel 50 Schepen sterk, zeilden

langs de Kusten van *Barbaryen*, achter de Hollanders om, en kwamen gelukkig op de Rheede van *St. Lucar*, met de Generaals *Alonzo de Ochaves Galindo* en *Ganevaye*, die groote Schatten aan Zilver en Koopmanschappen voor den Koning en voor particulieren mede bragten. Het welk niet alleen in *Spanje*, maar ook in de Spaansche Nederlanden, groote blydschap baarde, aangezien 'er in geen tyden grooter gebrek aan geld in Spanje was geweest, dan tegenwoordig.

De Zee zaaken tot dus verre ingezien hebbende, keeren wy tot de verrichtingen te Land. *Spinola* als gezegd is, den laatsten May te *Brussel* aangekomen, en het Leger met eenige Duitsche en Walsche troepen vermeerderd zynde, behalve de 2 duizend Spanjaarden, staande onder 't gebied van den Colonel *Jan Bravo*, benoemde de Schanssen, die hy over den Rhyn had gebouwd, tot de verzamelplaats. Aldaar kwamen in 't geheel 12 duizend Voetknechten en 2 duizend Ruiters. *Buquoy* gebood een ander Leger van 10 duizend Man te voet en 13 hondert te Paard. Deze Legers wierden wel bezorgt van Mond- en Krygsbehoeften; want men verzekerd, dat *Spinola* by zich had 3000 Wagens; waar van 'er eenigen met 2 Ovens voorzien waren, sommigen van Koper, anderen van Yser, om geen tyd te verliezen met Ovens te maaken, tot het bakken van brood voor 't Leger. Deze Ovens had *Pompejus Targon*, een vermaard Ingenieur, uitgevonden. Maar zy waren toen van weinig dienst, ter oorzaak van den menigvuldigen Regen. Op de andere Wagens had men Ketels om Bier te brouwen, mitsgaders Pontons en schuiten, om bruggen over de Rivieren te slaan.

Na dat hy nu de steden en Vestingen in *Vlaanderen* bezichtigd, en het Krygsvolk gemonsterd had, kwam hy den 10 July te veld en trok in kleine dagreizens naar den kant van het Land van *Twent*; alwaar hy eerst den 18 aankwam, van wegens den gedurigen regen, die 'er dezen Zomer viel. *Buquoy* vertrok van *Mook*, om den 21 aan de *Waal* te zyn, gelyk wy nader zullen melden.

De Staaten der Vereenigde Nederlanden van *Spinola's* groote toerustingen kondschap bekomen hebbende, en verzekerd zynde dat zyn oogmerk was in hun Land te dringen, poogden de werving van hun Volk in Vrankryk te verhaasten. Zy ontfingen ook

ook eindelyk 500 Ruiters uit dat Ryk, onder 't gebied van den Hertog van *Rohan* en den Prins van *Soubise*, twee Heeren die zich beroemd gemaakt hebben in de burgerlyke Oorlogen, die naderhand in Vrankryk ontstonden. Weinig volk kwam 'er uit Engeland, en dat uit Duitschland wierd verwacht, kwam zeer laat, om de gemelde Brunswyksche Oneenigheden. *Maurits* kwam den 4 July te *Aarnhem*, alwaar hy zyne troepen liet komen, en trok den 15 naar *Doesburg*; maar verstaande dat *Spinola* te *Goor* was, begaf hy zich ylings naar *Deventer*, welke Stad hy liet versterken, om een belegering te konnen uitstaan. Hy liet ook digt by die Stad een Schans opwerpen om dezelve te dekken, en zyn Leger in veiligheid te stellen, byaldien de Vyand het wilde aantasten. Het zelfde deedt hy ook te *Zutphen*, en zondt ook een gedeelte van zyn volk naar de *Waal* onder 't bevel van *du Bois* om *Bucquoy* te wederstaan.

Inmiddels waren in 't voorjaar al verscheiden gevallen gebeurd die we eerst moeten melden. In de Lente van dit jaar hadden de Staatschen reeds een Convooi by *Lingen* geslagen, en in 't begin van *April* had de Ruitery een stroop in Spaansch Braband gedaan, om de Spaansch gezinden te brandschatten, waarby eenige Dorpen verbrand zyn. Inzonderheid woelde *du Terrail*, sedert het mislukken van zyn aanslag op *Bergen op Zoom*, dien hy aan de Soldaaten weet, en dewyl hy eenige Staatsche Ruiters ontmoet hebbende, by die gelegenheid gekwetst was, en zich ter naauwer nood door de vlucht had konnen redden, wierd hy na de geneezing des te vuuriger tot wraak gedreeven. Op zyn aanhouden toogen 500 Spaansche Ruiters over den Rhyn, onder een verspreid gerucht en voorwendzel, dat zulks geschiedde om de elf Vaanen Staatsche Ruiters aan te treffen, die Graaf *Ernst van Nassau* en de zynen tot op de Grenzen van *Brunswyk* geleid hadden, en met grooten buit weder keerden, gehaald uit het Stift *Paterborn*, alwaar zy het Capittel een goede Schatting lieten betaalen, en eenige gevangens mede namen; alles ter wraake van het gruwelyke vermoorden van den Burgemeester *Wicbard*, gelyk wy op zyn plaats gemeld hebben. Doch Prins *Maurits* dit voorgeeven van *du Terrail* verdenkende, waarschouwde de steden van *Overyssel*, alzo hem bewust was, dat die over den Rhyn getrokken troepen, eenige Vuurwerkers en gereedschappen

pen by zich hadden. Dit bleek ook wel haast; want *du Terrail* met de 500 man over den Rhyn zynde, terwyl de Staatsche Ruitery op den terug tocht was, wende het naar *Oldenzeel*, en nam *Verdugo*, een Basterd Zoon van den voorlang gestorven *Verdugo*, en Gouverneur van *Oldenzeel*; en met hem 1400 Voetknechten mede, en laatende *Grol* in zynen tocht liggen, kwam hy door een langen omweg in den nacht van den 14 Maart voor *Bredevoort*, een Stedeke in 't Graafschap *Zutphen*, met een sterk Kasteel, en in een Moerassingen grond gelegen.

De Drost van *Bredevoort*, de berichten van *Maurits* ontfangen hebbende, en weetende dat zyne uit *Paderborn* te rug gekeerde Ruitery reeds te *Winterswyk* en in de daar omtrent liggende Dorpen gekomen was, liet hen waarschouwen, dat de Vyand voorhanden was; luttel denkende, dat het om hem en zyne Vesting te doen was. *Du Terrail* en *Verdugo* dan, als gezegd is, met hun volk des nachts voor de Poort der Vesting gekomen zynde, gelieten zich als of hunne Ruitery van Prins *Maurits* kwam, roepende den Schildwacht toe, dat ze van de Spanjaarden vervolgd wierden, en een Spaanschen Luitenant gevangen by zich hadden; verzoekende zich onder de Vesting te mogen onthouden, op dat men hen den buit niet mogt ontweldigen; te gelyk een zogenaamden gevangen Luitenant vertoonende. Dit bericht werd naar binnen gebragt, en terwyl men daar over raadpleegde, naderden de Spanjaarden allengskens de Poort, en maakten hunne Petarden behendig daaraan vast. De Wacht van binnen eindelyk achterdocht krygende, riep, dat ze van daar zouden gaan, het welk zy ook in schyn deeden, maar tevens hunne Vuurwerken aan staken, en met hunne mede gebragte Instrumenten de Poort openden, voor dat 'er alarm in de Stad kon gemaakt worden. En dewyl het juist Vasten-Avond was, waren de meeste Soldaaten tamelyk beschonken, en by gevolg de Wachten slecht voorzien. De Spanjaarden dus binnen geraakt, sloegen al dood wat hun maar voor kwam, dat echter maar in weinigen bestond, dewyl de meeste Soldaaten van de drie Compagniën, die 'er in Garnizoen lagen, terstond nevens eenige Burgers en den Predikant *Verschagen* naar 't Kasteel liepen. Nu was by geval de Brug tusschen 't Kasteel en de Stad afgebroken om hermaakt te worden, zo dat men enkel over losse

plan-

planken moest gaan, welken de Drost *van Lauwyk* ten eersten liet weg neemen; het welk den Vyanden verhinderde om met hunne Petarden aan de Poort van 't Kasteel te komen, dat boven dien van een sterken Wal en dubbele Graft omringd was, waar voor *Verdugo* met de zynen moest blyven staan. Na dat nu de Soldaaten, die zich buiten 't Kasteel bevonden, vermoord, veele Vrouwen geschonden en omgebragt, als mede eenige Burgers gevangen genomen waren, vondt hy wel eenig geschut, maar geen Buskruid in de Stad. Derhalve zondt hy zyne Ruiters met de gevangen Burgers en den buit naar *Oldenzeel*, om 'er een Convooi van Buskruid en Levensmiddelen van daan te haalen, en liet ondertusschen een halve Maan voor 't Kasteel opwerpen, om te beletten dat 'er iemand meer binnen kwam.

De Drost en Slotvoogd *Lauwyk* verzuimde ook niet van boden af te zenden aan de naaste steden, verzoekende, hem, die bereid was veeleer het uiterste af te wachten, dan de plaats te ruimen, tot ontzet te komen: waarop *Warmelo*, Drost van *Zalland*, *van Dort*, Drost van *Haaxbergen*, de Ritmeester *Batenburg*, en andere dappere Vaderlands lievende Mannen de Ruitery en 't Voetvolk uit de naaste Garnizoenen by een trokken, en daar mede naar *Bredevoort* rukten, bezettende alom de toegangen, op dat den Spanjaarden geen Ammonitie of Levensmiddelen, waar aan ze groot gebrek hadden, konden toegevoerd worden. Want de Ritmeester *Batenburg* uit *Grol* had zyn jongen, als een Boer gekleed, met een Mandje met Eieren in *Bredevoort* gezonden, en daar door hun gebrek ontdekt. Ondertusschen had *Verdugo* ook om onderstand aan *Velasco* te *Roeroord* gezonden, die terstond 400 Voetknechten met een deel Buskruid derwaarts zond, en schoon dezen, hoorende dat het Hollandsche Krygsvolk de Stad alrede genoegzaam berend had, in 't eerste niet verder durfden gaan, vonden zy echter, door middel van de duisternis, des nachts, gelegenheid van onbekend binnen te komen; doch hunne wederkeering was zo gelukkig niet, want zy wierden door de Ruiters van *Filler* geslagen, ten deele gedood, en ten deele gevangen.

Inmiddels hadt de Ritmeester *Hasselbrain*, met nog een Vaandel Ruiters, die elk een Musketier van de Duitschers en Zwitzers, onder 't bevel van den Drost van *Haaxbergen*, achter op had-

hadden, van achteren door de Moeraffen in 't Kafteel gebragt, na dat ze de Spanjaarden genoodzaakt hadden, om, met verlies van eenige dooden, de Halvemaan te verlaaten. De Droft *Lauwyk* dus verfterk zynde, liet vervolgens, zo uit zyne Stukjes gefchut, die hy had, als uit de Musketten, zo dapper op den Vyand vuuren, dat 'er eenige honderd fneuvelden, en de anderen kuilen in de aarde moeften graaven, om 'er zich in te bergen.

De Vefting *Bredevoort* dus door de omleggende Garnizoenen bezet zynde, begon men de formeele belegering, dewyl ook ondertusfchen Graaf *Fredrik Hendrik* uit den *Haag* gekomen was, en de uit *Paderborn* te rug gekomen Ruitery nevens andere en veel Voetknechten verzameld had. *Verdugo* zich aldus van alle kanten ingefloten, en geen hoop van onderftand ziende, befloot tot een Verdrag te komen, het welk den 22 Maart getroffen wierd, en wel in diervoege, dat de *Spanjaarden* met volle Wapenen en Geweer zouden uittrekken, mits dat ze wederom leverden alle de gevangen Burgers en Soldaaten, welken zy naar *Oldenzeel* gezonden hadden; waar tegen zy den gemaakten buit mogten mede neemen; en dus trokken zy nog dien zelven dag uit. De *Spanjaarden* waren verheugd, dat zy 'er zo makkelyk afkwamen; de Gouverneur en Inwooners waren verheugd, zich van die laftige gaften ontflagen ziende; en die van *Zutphen* en *Overyssel* waren verheugd, dat ze hunne kwaade Nagebuuren zagen verhuizen.

Nu moet men zich in den eerften opflag billyk verwonderen, dat den *Spanjaarden* een zo voordeelig Verdrag toegeftaan wierd, daar ze immers genoegzaam in 't net waren; gelyk dan ook de Staaten en zyn Excellentie zich in 't eerfte deswegens onvergenoegd toonden, aangezien de groote gruwelen en gewelddadigheden, door de *Spanjaarden* by de overrompeling der Stad gepleegd, als moorden, Vrouwen fchenden enz. Maar wanneer men daar tegen in aanmerking neemt, dat men tot het fpoedig voortzetten van dit Verdrag, en het toeftaan der voordeelige Conditie genoodzaakt was, doordien men kundfchap had, dat de Spaanfche troepen driemaal zo fterk, aan alle kanten in beweging waren, om *Verdugo* te ontzetten, zo is ligt na te gaan, dat men zulks niet durfde afwachten. Inzonderheid was het den Staaten en zyn Excellentie leed, dat men den Vuurwerker *du Terrail* niet buiten 't Verdrag gefloten had; maar dit was ook niet moog-

mooglyk geweest. Anders was het een schoon middel geweest om den Koning van Vrankryk een aangenaam geschenk te doen; die *du Terrail* gaarne had willen hebben, om hem tot een exempel van andere Verraders en Overloopers te straffen.

Dan deze Vuurwerker nu weder vry zynde, laat den moed niet zakken, maar smeedde een ander ontwerp van veel grooter gewicht; en dat weinig scheelde, of hy had in eenen nacht een werk volvoerd, waaraan een gantsch jaar arbeid besteed was: en dit was een aanslag om de Stad *Sluis* te overrompelen, dien hy ondernam om dat het die van *Vlaanderen* zeer nadeelig was, dat 'er Staaten Garnizoen in lag, waar door de omliggende Steden en Schanssen in geduurige vrees waren van overrompeld te zullen worden. Nu waren in *Sluis* 2 Spaansche Soldaaten, die eenigen tyd geleden overgeloopen, en aldaar dienst genomen hadden. Dezen alles wel bezichtigd hebbende, liepen wederom over tot de Spanjaarden. Uit dezen verstond *du Terrail* hoedanig het in de Stad gesteld was, te weeten, dat het Wachthuis, welk op de Brug buiten de Oostpoort gestaan had, afgebrand en 'er nog geen nieuw gemaakt was; zo dat 'er op die Brug bygevolg geen Wacht gehouden wierd. Want men oordeelde, dat de Stad aan dien kant buiten gevaar van overrompeling was, nademaal aan 't uiterste einde van die lange Brug Palissaden en een Poort waren, die men des avonds sloot en twee Ophaalbruggen optrok, behalven daar de weg gaat naar *Coxie*, *Cadsand* en 't verdronken Land, het welk alom met Staaten-Schanssen bezet was. Dus scheen het aan die zyde onmooglyk, dat de Vyand, zonder ontdekt te worden, daar tusschen door geraaken konde; inzonderheid voor of langs de *Crabbe-Schans*, het welk even wel gebeurde is, gelyk het vervolg zal aantoonen.

Du Terrail alles uit de Overloopers verstaan hebbende, vormde zyn ontwerp, en Graaf *Fredrik van den Bergh*, Bevelhebber over des Konings Krygsvolk in *Vlaanderen*, te dier tyd binnen *Brugge* zynde, ontfing bevel van den Aartshertog, om die onderneming op alle wyzen te helpen bevorderen; weshalven hy een deel uitgeleezen Soldaaten daar toe bestemde, die dus met het Volk van *du Terrail* ruim 3600 Man uitmaakten. Inmiddels was de Heer *van der Noot*, Gouverneur van *Sluis* en der omliggende Steden en Forten, des Vrydags voor dat de aanslag des Zondags-

dags den 12 Juny ter uitvoer gebragt wierd, door een Briefje in 't heimelyk gewaarschouwd, dat de Vyand eenig Volk vergaderde, en dat 'er binnen *Brugge* drie Wagens met Petarden en ander Gereedschap vaardig stonden. Hy verzuimde daar op niet, van zulks aan alle plaatzen, onder zyn gebied staande, te laaten weeten, met bevel, dat ze de Wachten alom verdubbelen zouden; hy liet ook ten dien einde het Vaandel van Kapt. *Pekel* uit *Aardenburg* ligten, en 'er in de *Crabbe-Schans* het Garnizoen mede versterken. Gelyk hy dan ook zelf naar *Aardenburg*, *Yzendyk* en de omleggende Schanssen vertrok, en op alles goede orde stelde, tevens die van de *Crabbe-Schans* belastende, dat ze 7 Adelborsten op verlooren Schildwacht zouden uitzetten, het welk echter by dezen verzuimd wierd, en dat, indien het geschied ware, tot een tydige waarschouwing had konnen dienen, om ook binnen *Sluis* de Wachten te verdubbelen, maar dat de Gouverneur nu, op zyn gegeeven bevelen steunende, tot den volgenden nacht uitstelde.

De Aanleggers van den Aanslag gingen intusschen voort, en kwamen in den nacht voorby de *Crabbe-Schans*, zonder gemerkt te worden, tot voor de Stad. Zy lieten een deel Krygsvolk omtrekken naar de Zuidzyde van de Stad, met bevel om op zeker bepaald uur, voor Zonnen opgang, aldaar een loos alarm te maaken, op dat het meeste Volk derwaarts mogt gelokt worden, terwyl men ter zelver tyd de Oostpoort zou petardeeren.

Dus alles wel geschikt zynde, was 'er geen onmooglykheid te bedenken, of de zaak zou wel uitvallen. Doch hier by kwam door des Hemels schikking een ongeluk, dat de Koster des Avonds de groote Klok zullende opwinden, zulks in den donker deed, en bygeval het Uurwerk overwondt, zo dat de groote Klok, waar na de gansche Stad zich reguleerde, dien nach niet sloeg. Het Volk aan de zuidzyde dus geen tyd weetende om het alarm te beginnen, zo dachten die aan de Oostpoort, dat ze in de val waren, en wilden weder aftrekken; maar *du Terrail* en eenige andere Bevelhebbers hielden hen tegen; en ziende aan hunne Uurwerken dat de bepaalde tyd reeds verloopen was, begonnen zy in volle woede den aanval. Men verhaalt, dat de Schildwacht van binnen omtrent dien tyd een Paard, dat buiten de Stad

in

in de weide liep, hoorde fniezen, waar door hy wat naauwer 1606.
toezicht nam, maar niets meer hoorende, ging hy weder in het Huisje. Doch anderen zeggen, dat hy op het gerucht van 't Paard den Corporaal van de Wacht heeft toegeroepen, die hem antwoordde, *laat passeeren*, meenende dat het de Ronde was.

Intusschen liet *du Terrail* drie van de zynen over de graft zwemmen, om elk zyn werk te doen; de eerste om met een kleine Petard het *Slot* van de eerste Valbrug te doen open springen, de andere dat van de tweede Valbrug, en de derde de Poort. Deze gingen te gelyk los, waardoor de Valbruggen nedervielen en de Poort openging. Hierop rukte de Vyand voort, en kwam over de Brug tot voor de Stads-Poort. Doch tot groot voordeel van die van binnen, en tot nadeel van de Aanvallers, kwamen de Piekeniers vooruit, in plaats van de Musketiers, die veel meer dienst hadden konnen doen. De Sergeant van de Gouverneurs Compagnie had de wacht aan die Poort met 16 of 17 Man. Hy eenig gerucht op de Brug hoorende, ging naar de Poort om te luisteren wat 'er te doen was, en dewyl de Vyand ondertusschen de Petard aan de Poort gehangen had, sloeg dezelve open en den Sergeant nevens twee Soldaaten wierden doodgeslagen. De andere Wacht hebbende Soldaaten dit ziende, namen de vlucht, na dat ze eenige zaaken verricht hadden en de Poort, zo verre als mooglyk was, weder toegeschooven hadden; en schoon 'er wel zo veel opening bleef, dat 'er vier man naast elkander konden indringen, waren echter de Piekeniers niet haastig om in te dringen, vreezende dat, dewyl ze geen gerucht van de zuidzyde hoorden, men hen in de val dacht te lokken. Dit vertoeven vertraagde den aandrang, zo dat *du Terrail* riep: *marche, marche! la Porte est ouverte, Ga voort, ga voort, de Poort is open*; maar een Sergeant der Waalen gaf hem in vuile termen bescheid, het welk hem naderhand den Kop gekost heeft.

Die van binnen dus eenigen tyd krygende, kwam de Engelsche Kapitein *Slingesbie*, die kort by de Poort logeerde, op dat gerucht uit zyn bed gesprongen, in zyn hembt en onderbroek, met 15 of 16 Man van de zynen naar de Poort loopen; waarop nog eenige andere Officieren, met zo veel volk als ze in der haast byeen konden krygen, en zelf ook de Gouverneur, alle in

in 't bloote hembt volgden. *Slingesbie*, die ook te vooren te *Bergen op Zoom* geweest was, toen *du Terrril* die Stad meende te overrompelen, met de zynen aan de Poort komende, waren 'er al eenige Piekeniers binnen, die hy met ter haast, dewyl ze geen Schietgeweer hadden, te rug dreef, roepende gestadig: *Val aan, val aan, Soldaaten*; als of 'er wel duizend by hem waren, en wyders riep hy: *Sergeant, laat de Luitenant met de drie Compagnien Engelsche Muskettiers aanvallen, de Vyand is in onze banden!* De Vyanden dit hoorende weeken achter uit, waarop *Slingesbie* met de zynen de Poort weder toeschoof, en de gesneuvelde Vyanden daar voor stapelde, dewyl 'er geen Slooten meer aan waren. Wanneer nu ondertusschen ook de Gouverneur en de andere Officieren met eenig volk aangekomen waren, wierd straks met Geschut en Musketten op de Brug geschooten, waardoor 'er veele sneuvelden, en de anderen elkander zodanig drongen, dat ze meest in 't water vielen en versmoorden. De Engelschen de Vyanden ziende wyken, waren ook de eersten, die de Poort weder openden, en hen op de brug vervolgden, plunderende alles wat zy vonden; zo dat ze naakt uitgegaan zynde meest wel gekleed wederkeerden.

Die aan de zuidzyde van de Stad dit geweld hoorende, begonnen toen ook alarm te maaken, maar te laat, en zeer flaauw; en merkende dat 'er geen gevolg op kwam, namen zy ook de vlucht. De Gouverneur liet de vluchtende vyanden nog nazetten door omtrent honderd Man, die by de *Crabbe-Schans* nog veele van de Waalen in 't gras deeden byten, behalve dat 'er nog veele verdronken in de Kreeken, dewyl de Zee aan 't Vloeden was. Deze vlucht der Spaansche volkeren was zo ylings dat ze veel Petarden en wel zo veel wapenen achter lieten, daar men wel 500 Man mede wapenen kon. Een der Spanjaarden, die uit de Stad overgeloopen was, en derzelver gelegenheid aan *du Terrail* ontdekt had, wierd op de Brug onder de dooden gevonden; ook wierden nog veele gevangenen in *Sluis* gebragt, die echter meest gekwetst waren, en onder dezen een Jezuit, die bekende, dat hy alleen mede gegaan was, om, na de Vermeestering der Stad, de eerste Misse daarin te doen, het welk hem ook miste: wyders zeide hy, duidelyk te konnen bespeuren, dat Godt de Stad zulk een ongeluk nog niet beschooren had, als zy

voor-

voorgenomen hadden, van alles te willen vermoorden.

Dus moeft de Aartshertog, en tevens *du Terrail*, ook dezen aanflag fchandelyk zien mislukken; die echter zo wel aangelegd was, dat, als 'er de fchrik niet onder gekomen was, dezelve met geen menfchelyke mogelykheid had konnen verhinderd worden; want indien ze, tot aan de Poort zynde, de Wallen, die zeer laag waren, maar beklommen hadden, zouden'ze in de Stad geweeft zyn eer iemand in ftaat was hen te keeren. Niemand beklaagde zich derhalve over 't mislukken van dien aanflag meer dan *du Terrail*, zeggende, dat hy de Poorten geöpend had, en dat 'er niemand dorft intreden. Dit was ook oorzaak, dat 'er den 19 Juny te *Bruffel* een Krygsraad gehouden, en 'er drie, te weeten, een Kapitein, een Sergeant Majoor van de Ieren, en de gemelde Waalfche Sergeant, ter dood veroordeeld wierden. Om den Kapitein, als zynde een Jongh Edelman van goeden Huize te *Bruffel*, was veel te doen, om zyn Leven te behouden. De Aartshertog zelf fcheen 'er voor te weezen, derhalve befcheidde hy de Vrienden, des morgens op den dag van de Executie, om des middags weder by hem te komen, en juift waren zy voor den middag reeds alle drie onthoofd. De Nederlanders, in Spaanfche dienft zynde, murmureerden over deze ftrengheid, roepende openlyk, dat, als de Spanjaarden of Italiaanen zulks gedaan hadden, zy wel vry gebleeven zouden hebben. *Du Terrail*, hoorende deze opfpraak, vreesde dat men van deze of gene kant wraak op hem zou oeffenen; weshalve hy alle middelen in 't werk ftelde, om zich met zynen Koning te verzoenen, en zulks verkreegen hebbende, verliet hy de Nederlanden, en begaf zich naar Vrankryk: maar het duurde aldaar niet lang; want na dat hy 'er een Manflag begaan had, keerde hy weder naar de Nederlanden.

Na deze gelukkige afweering der Vyanden van *Sluis*, heeft zyn Excellentie Prins *Maurits* een halve Maan voor die Brug laaten maaken, om in het toekomende diergelyke aanflagen voor te komen, en ook verboden voortaan eenige overloopers weder in dienft te neemen. Van den anderen kant hebben de Heeren Staaten Generaal den Kapitein *Slingesbie*, tot een teken van dankbaarheid voor den getrouwen dienft, den Lande hierin beweezen, vereerd een gouden *Medaille*, waardig honderd pond,

waarop de verovering van de Stad *Sluis* gemunt was; en aan zyn Zoontje *Charles*, toen 3 dagen oud, een Traktament van 15 guldens per maand, met deze *Acte*:

„ De Raad van Staate der Vereenigde Nederlanden heeft, „ volgens resolutie van de Staaten Generaal van den elfden de- „ zer maand, om zekere goede consideratien, en ten reguarde „ van het goed devoir by Kapt. *Anthony Slingesbie* in de laatste „ Entreprise by den Vyand op de Stad *Sluis* gehad, aldaar ge- „ daan, daar door hy by een iegelyk den roem heeft, dat hy „ alleen met Gods genade is geweest die gene, die met hulpe „ van weinig Soldaaten van zyne Compagnie, de voornoemde „ Stad als dan heeft gesalveerd, des zelven Kapiteins Zoontje „ geäppointeerd, ende appointeeren by dezen onder dezelve „ Compagnie op een Traktement van 15 ponden van veertig „ Grooten ten twee-en-veertig dagen enz.

Men weet niet, dat 'er door de Staaten ooit heerlyker getuigenis aan eenig Kapitein of Colonel gegeeven is, dan aan dezen Kapitein *Slingesbie*; gelyk hy ook inderdaad verdiend hadt.

Na deze beide mislukte aanslagen, het Staatsche Leger niet magtig genoeg zynde, wierd besloten, dat men alleen zou toeleggen om het trekken van 's Vyands Leger over de Rivieren te beletten, en de Steden te versterken, welke aan dien kant het meeste gevaar liepen. Want na dat de Koning van Vrankryk zyn Leger afgedankt had, kreeg men, als gezegd is, wel eenige Franschen in dienst der Vereenigde Landen; maar *Spinola* kreeg 'er vry meer van de Brunswyksche troepen. Doch *Johan*, Graaf van *Ridberg*, en Broeder van Graaf *Enno* van Oostvriesland, met een bende Ruiters, die hy ten dienste van *Spinola* in 't Brunswyksche geworven had, wierd in 't Munstersche by *Soest* door de Staatschen geslagen, en verloor wel 150 Paarden; ook wierd een gedeelte van 't geld, dat aan *Spinola* moest gebragt worden, onderschept en weggenomen: wyders deedt de Hollandsche Ruitery een strooп door de Landen van *Mechelen*, en plonderden de geenen, die de brandschatting weigerden.

Spinola, besloten hebbende niet voor diep in den Zomer te veld te gaan, gemerkt hy trekken moest door Landen, die waterachtig en moerassig waren, verdeelde zyne zorgen en zyne troepen met *Buquoy*, dien hy overgaf 10 duizend Voetknechten

en

en 12 honderd Ruiters, benevens 12 Stukken Kanon, met last om in de *Betuwe* te rukken, die door den Rhyn, verdeeld in de Waal en den stroom die zynen naam behoudt, omvangen wordt. Hy zelf nam voor zich 11 duizend Voetknechten, 2 duizend Ruiters, en 8 stukken Geschuts, hebbende veele aanslagen te gelyk in 't hoofd, en 't oog op *Vriesland*, doch inzonderheid op de *Veluwe*, zynde een gedeelte van Gelderland, dat de Rhyn en de Yssel, vermengd met den Rhyn, omvangen; en laatende vervolgens zyne gedachten gaan op *Utrecht*, eene Stad meer groot dan sterk, en die door de wispeltuurigen aart van 't gemeen ligtlyk tot muiten overslaat. Om nu te vaardiger over weg te komen, had hy den nasleep der Vrouwen van 't Leger weggezonden, en den Lyftocht, benevens Schuiten, bruggen en molens op wagens mede genomen. En inderdaad, indien zyne aanslagen gelukt, en de beide Legers van weder zyde te zamen gekomen waren, zouden de plaatzen in die Landen, die het zwakste waren, voor hem open gelegen hebben, waar tegen de grenzen en vaste plaatzen van allen toevoer hadden afgesneden geweest. Maar *Spinola* in 't begin van July den weg over de grenzen van *Twente* genomen hebbende, leedt groote ongemakken en verhinderingen door het slechte weer en den geduurigen regen; waar door de Soldaat ziek, de wegen glibberig en vol water geraakt zynde, de tocht zo lankzaam voortging, dat daar de voorsten gekomen waren, de achtersten ter naauwer nood des anderen daags konden volgen. Dus hadden de tusschen liggende moerassen, dieper naar gewoonte onder water staande, hem den ingang in *Vriesland* belet: waar by ook de Yssel, door het regenwater zeer hoog gezwollen, nergens het doorwaaden toeliet.

Maurits, geduurende al het zukkelen tyd gewonnen hebbende, om zyn Krygsvolk, ten getale van 10 duizend Voetknechten en 25 honderd Paarden, op te voeren, sloeg zich neder aan den stroom, versterkte *Deventer*, *Zutphen* en *Doesburg*, als voornaame Steden, met bezetting en Werken; laatende het overige aan de uitkomst. Hier door vondt de Vyand de oevers van de Waal, die de *Betuwe* dekt, van plaats tot plaats voorzien met sterktens, waarin het volk lag om boven op de Dyken op te passen, en des Vyands beweegingen te ontdekken, op dat de eene sterk-

ſterkte aangetaſt wordende, terſtond door de andere onderſteund konde worden: daar en boven waren 'er veele gewapende Sloepen op de Rivier, om dezelve op en neder te vaaren, naar dat de nood zulks vereiſchte, en den Vyand den overtocht te beletten.

De Marquis *Spinola*, die den 18 July te *Goor* gekomen was, ondertuſſchen deze en gene aanſlagen overleggende, en verdrietig over het ſtil zitten, terwyl hy bekwaamer weer afwachtte, zondt eenig volk naar *Lochem*, een ſteedje in 't gebied van *Zutphen*, om het zelve te belegeren. De bezetting was niet ſterker dan 300 Man, alzo de overigen daar uit getrokken waren om grooter Steden te verſterken. Hy geliet zich, als of hy *Deventer* wilde aantaſten, om *Maurits* derwaarts te lokken, gelyk geſchiedde. Hierop wierd *Lochem*, dat maar ſlechte werken hadt, den 22 July berend, en de belegerden, ziende des anderen daags den Vyand tot aan de graft gevorderd, gaven de Stad over zonder een ſchoot af te wachten. Schoon dit Steedje van weinig belang was, baarde deze verovering echter eenige verſlagenheid onder de Staatſchen. De Spanjaarden bouwden op den Berg een goede verſchanſſing. Ook had *Spinola* den Graaf van *Solre* gezonden, om te zien of hy naar den kant van *Zwol* over den *Yſſel* konde raaken; maar de Droſt *Warmeloo*, die aldaar het gebied voerde, ſtelde zich zo dapper daar tegen, dat hy gedwongen was onverrichter zaake te rug te keeren.

Omtrent dien zelfden tyd had *Buquoy*, die te *Mook* was aangekomen, den Italiaan *Pomphejo Juſtiniani* met vier duizend Voetknechten, vyf honderd Paarden en twee ſtukken Geſchut afgezonden, om te bezoeken of hy tuſſchen *Nieumegen* en *Schenkenſchans* over de Waal konde komen. Deze had kleine Schuiten op wagens mede genomen om zyn volk over de rivier te brengen, en zich, zo 't mooglyk was, meeſter van den anderen oever te maaken. Hy kwam met het aanbreeken van den dag in het Dorp, genaamd *Spaardorp*, op den linker oever van de Waal, alwaar hy zyne rappe gaſten in de Schuitjes zette, die hy tot 30 in getal by zich hadt, om dus in alleryl aan de overzyde te komen. Dit geſchiedde in zulke fraaie orde, dat 'er geen twyffel aan den goeden uitſlag ſcheen te zyn. Zy moeſten te gelyk afſteeken, en te gelyk Landen ter beſtemder plaats,

de-

dewyl het aankomen niet overal even gemaklyk was. Maar *Warner du Bois*, wien de Prins de bescherming van die zyde hadde opgedragen, van dezen aanslag ter post gewaarschouwd, was in alleryl uit *Nieumegen* gerukt, en had den oever aan de over zyde reeds bezet. De Schippers, op dit gezicht verschrikt, gelieten zich als of ze door den sterken stroom van 't water weggesleept wierden, en belet ter bestemder plaatze te konnen komen; derhalve keerden zy weder te rug. *Justiniani*, daar mede niet te vrede, maakte nogmaals toebereidzelen, om zyne Soldaaten over de Waal te brengen: maar de Hollanders, intusschen door den toeloop van andere troepen versterkt, en de Oorlogsloepen van *'s Gravenwaard* afgezakt zynde, hebben hem zulks belet.

Prins *Maurits*, indien hy ooit te vooren bekommerd was, zo was hy het nu, dat de Vyand, die hem op zo veele plaatzen teffens op den hals was, hem ergens een onverwachten slag mogt toebrengen; derhalve bezorgde hy, dat de geheele Waalkant, van de eerste scheiding des Rhyns af tot aan den samenloop by den Bommeler Waard, en voorts de gantsche groote streek aan de over zyde, tusschen den Rhyn en den Yssel, van *Aarnhem* af tot aan *Hattem* toe, met ligt opgeworpen Werken beschanst wierd; welker scheiding tusschen beiden niet verder af was, dan dat men het te geeven teken bekwaamlyk zien en hooren konde; laatende wyders verscheiden Schepen op dien stroom af en aan vaaren, om kondschap te brengen.

Beneden *Hattem* loopt de Yssel ten einde van een Landstreek van vier uuren in de Zuider Zee: en het is niet verre van daar dat de Vecht, komende uit de grenzen van *Westphaalen*, na dat ze het Water, welk wegens de zwarte Kleigrond van 't *Drenthe* de Koleur en naam van 't Zwarte-Water draagt, ontfangen heeft, door haare bogten den Yssel nadert, tot dat ze door een wyden uitgang in de Zuider-Zee doodloopt. Het vlakke Land, tusschen deze stroomen en de Zee gelegen, is *Mastenbroek*, het welk naar gissing de oude Moerassen der *Mattiaken* geweest zyn: het was voor dezen een schier-Eiland, en is vervolgens tot een geheel Eiland gemaakt door het leiden ven een Vaart tusschen die stroomen, en door andere Werken, naar den kant van *Zwol*, eene Stad in *Overyssel*. Vermits *Spinola* nu zag, dat alle

zy-

zyne aanslagen verydeld waren, bedacht hy een anderen, en hoopte door deze plaatzen aan zee te komen, of ten minste *Zwol* in te sluiten. En om de Hollanders te misleiden, koos hy de plaatzen naar den kant van *Zutphen*; laatende door Waterpeilders den Yssel peilen. Daarop zondt hy den Graaf van *Zolre* met een gedeelte van zyn Leger, om, als 't mooglyk ware, over de Vecht te trekken: maar de zwaare regen heeft ook de spoedige uitvoering van dezen aanslag zo lang vertraagd, tot dat het gerucht daar van te *Zwol* gekomen was: waarop de meergemelde *Warmeloo*, met behulp van twee Oorlogschepen, den Vyand, vast arbeidende om over de Vecht te komen, wakker het hoofd bood. De Graaf van *Zolre* had twee stukken Kanon by zich; maar dezelven waren van geenen dienst, aangezien de Kogels te groot, en de affuiten, door achteloosheid der Busschieters, niet passende waren.

Deze aanslag, zo als alle voorigen van over de Rivieren te komen, wederom mislukt zynde, liet *Spinola*, om den Veldtocht aan dien kant niet ten eenemaal vruchteloos te doen zyn, zyne gedachten op belegeringen vallen. Met dit oogmerk rukt hy zelf den 3 Augustus voor *Grol*, en belaste *Buquoy*, dat hy *Nieumegen* zou aantasten, om schoon hy anders niets uitrichte, den Vyand van de Verdediging des Yssels af te trekken. Doch *Buquoy* begeerde alvoorens het oogmerk en den last des Aartshertog te verneemen, en verstaan hebbende dat die van 't zelfde gevoelen was, arbeide hy, om, onder voorwendzel van andere wegen, bekwaamer om over de Waal te komen, en nieuwe aanslagen te vormen, tyd te winnen; vreezende door vruchteloozen arbeid zyne achtbaarheid te verliezen.

De Stad *Grol*, uitgenomen daar de Slingestroom voorby loopt, was omringd van een dubbele Wal. De bezetting daar binnen, staande onder den jongen *van Dorth*, een Heer, bekend door zyne beroemde Voorouders, en anders niet, was sterk 1300 Man. Deze hadden in 't eerst moeds genoeg om uitvallen te doen, maar kort daarna deeden zy geen anderen tegenweer dan schieten; waarop de Vyand, dien 't verlies van tyd meer dan 't verlies van volk ter harten ging, weinig telde.

De

Vervolg van het voorgevallene in den jaare 1606.

De buitenwerken wierden, zonder een Storm af te wachten, verlaaten, en op twee plaatzen door de Spanjaarden en Italiaanen, binnen zeven dagen, ingenomen; hebbende zich bediend van Bruggen, welken zy van Kanefas over Tonnen gelegd gemaakt hadden. De Hoogduitschers, welken de derde plaats te beurt was gevallen, kwamen traager aan. Vervolgens waren de Italiaanen de eersten, die, de graft gevuld hebbende, de voet onder 't bolwerk kreegen; de anderen afgeslagen of verder af zynde. Waarop de Stedelingen, bevreest voor ondermynd of bestormd te worden, den Stedevoogd baden het uiterste niet af te wachten, noch eenen Veldheer te tergen, die, zich niet ontziende 't bloed zyner eigen Soldaaten te verspillen, veel min het leeven zyner Vyanden bespaaren zou. De jonge *van Dorth* liet zich door die beide beweegen, niet tegenstaande zyne ontfangen brieven van *Maurits*, waarin hem binnen twee dagen ontzet beloofd wierd. *Maurits* had ook reeds werkelyk de bezettingen langs de Waal afgevoerd, en geligt uit de Steden van Overyssel, om een proef te neemen, of hy aan eenigen oord door de belegering konde heen breeken. Dit was *Spinola* bekend, die ook daarom, by de opeisching der Stad groote dreigementen gevoegd had, indien ze halsstarrig bleeven, en zeer voordeelige punten beloofd, indien ze zich overgaven. Dus ging *Grol* op den negenden dag van haare beleegering aan *Spinola* over. En vermits de Inwooners, schoon ze vryheid hadden te vertrekken, meest bleeven, schynt het, dat die van *Grol*, zo als van andere te vooren veroverde Steden, zich weinig bekreunden, welke regeering zy onderworpen waren, en welken Godsdienst zy mogten oeffenen.

Spinola, aangemoedigd door dien goeden uitslag, nam een gewichtiger belegering voor; te weeten van *Rhynberk*, eene Stad die nu veel beter dan te vooren versterkt, en van bezetting voorzien was, alsmede van alles om een beleg uit te staan. Hy begreep wel, dat zyne troepen, die zo door ziekte als door de belegering van *Grol*, zeer verminderd waren, niet genoeg zouden zyn tot dat beleg. Derhalve gaf hy last aan *Bucquoy* om ten eersten die Stad te berennen, in verwachting dat hy zelf daar

zou komen. Deze, Gelderland verlaaten hebbende, begon zulks den 22 Augustus beneden de Stad naar den kant van *Braband.* Hy had, op zynen tocht over den Keulschen bodem, onderwege nog een gewapend Hollandsch Schip, dat op den Rhyn voer, overvallen, en eenige andere verbrand, waar van het volk gevlucht was.

Betreffende de Vesting *Rhynberk*, dezelve had, volgens de gewoonte der voorige Eeuw, eertyds steene muuren gehad, zonder konst, zonder wallen, en een graft: doch in dezen Oorlog meermaals van Heer veranderd zynde, hadden ten deele de Spanjaarden, ten deele de Hollanders, 'er een ligt opgeworpen Wal en een tweede Graft rondsom getrokken. Maar in 't voorgaande jaar hadt Graaf *Ernst van Nassau*, ten dien einde derwaarts gezonden, andere nieuwe Werken om de voorige sterkten gemaakt, als halve Mannen, en elders Ravelynen bolwerks wyze uitsteekende, die ook wederom hunne Graft hadden, daar een tamelyke Contrescarp om heen getrokken was: voorts wierden 'er, om de bezetting meer ruimte te geeven, borstweeren beitelswyze toegevoegd, en hier en daar door de velden, alwaar zy dienstig konden zyn, Wachthuizen voor de Soldaaten gesteld. En de Waard, voor de Stad gelegen, was gedekt door een Schans, en door gelyke borstweeren en Wachthuizen. De Brug van daar over den Rhyn gelegd, gaat tot op den Duitschen oever, en op dien oever was ook nog een volkomen Schans, iets kleinder dan de andere, en wederom borstweeren.

Zodanig was *Rhynberk* gesteld, toen *Buquoy* de Vesting berende, als gezegd is. Twee dagen daarna sloot hy de rivier met een Schipbrug, liet eenige troepen op de andere zyde overgaan, en maakte daar een battery van twee stukken Geschut, om te beletten, dat men te water in de Stad zou komen: *Spinola* trok ten boven gemelde dage naar de Lippe, om zich by *Buquoy* te voegen.

Ondertusschen had *Maurits* zyn Broeder *Fredrik Hendrik* derwaarts gezonden met 27 Compagnien Ruiters en 14 Vaandels Voetknechten, om eenige troepen van den Vyand af te snyden, maar hy miste dezelven. Daarop liet hy, volgens zyn last, al het Voetvolk in de Stad rukken, welker toegangen *Buquoy* nog niet bezet hadt. Ook begaven zich 30 jonge Fransche Edellieden

den in de Stad, onder welken *Soubise* en *Varennes* waren, die gelegenheid hadden om in dat beleg hunne dapperhheid te toonen, en de kunst te leeren, hoe men steden belegeren en verdedigen moet. De Collonel *Uitenhove* gebood in de Stad, en *Edmond*, een Schotsch Colonel op het Eiland, of in de Schans over den Stroom.

Weinig dagen daarna, het Jaarsaizoen reeds naar den Herfst loopende, kwam ook de Spaansche Veldheer door 't Land van *Kleef* voor *Rhynberk*, alwaar hy voor zyn deel nam de Sterkten over den Rhyn te bedwingen, en *Maurits*, indien hy hem durfde volgen, van daar te houden. Hy verschanste zich aldaar, en begon eene Verschansing benevens een Schans aan te tasten, die aan de andere kant tegen over 't Eiland waren: doch hy ontmoete hier een wakkeren tegenstand, en de verdedigers van de Schans deeden een hevigen uitval, by welke gelegenheid het weinig scheelde, of de Ruitery had den Veldheer zelf, die met weinigen was uitgereden, om de werken te bezichtigen, gevangen gekreegen. De tweede uitval geschiede op de Legerplaats van *Buquoy*, waar by de Baron *de Flesches*, een der Fransche Edelen, die zich met meer dapperheid dan voorzichtigheid te diep onder de Vyanden begeeven had, gevangen raakte. Terwyl *Spinola*, die nu beide Legers, door een brug, aan den anderen gehecht had, de Schans over den stroom, en de andere werken hevig beschoot, kreeg de Colonel *Edmond*, die aldaar 't bewind had, een kogel door 't hoofd. De dood van dees dapperen en ervaaren Oorlogsheld is van zulk een gevolg geweest, dat de belegerden den 4 September genoodzaakt waren, uit de Schans op het Eiland naar den Waard te wyken. Maar dewyl deze Schans, door *Spinola* bemagtigd, het gantsche Eiland bedwingen kon, was 't niet mogelyk het zelve lang te verdedigen, schoon daaromtrent niets verzuimd wierd, en het van weerskanten veel volks koste.

Velasco bleef aan de overzyde van den Rhyn, en verschanste zich aldaar zorgvuldig, om te verhinderen, dat *Maurits* de Stad van dien kant te hulp kwame. Ondertusschen trok *Spinola* naar den anderen kant, om aldaar den aanval te beginnen, gelyk hy deedt. Schoon nu de Belegerden nog veelvuldige uitvallen deeden, en daar door den voortgang der Loopgraven van de Belegeraars menigmaal kragtig verhinderden, nu eens aan dezen,

 dan

dan aan genen oord; en schoon 'er drie omtrekken van werken rondsom de Stad waren, zo dat 'er veel grond moest gewonnen worden, eer men aan 't lichaam der Stad zelf komen konde; zette het Spaansche Leger echter, onder 't bevel van zyn ervaaren en wakkeren Veldoverste, de Loopgraaven zo sterk voort, dat men wel begrypen kon, dat de Stad zich zou moeten overgeeven, indien *Maurits* haar niet vaardig te hulp kwam. Hy had zulks aan de Bezetting ook wel beloofd; maar *Spinolaas* Verschansingen waren zo sterk, dat dezelve niet gemaklyk konden bemagtigd worden.

Dit niet tegenstaande rukte *Maurits* over den Rhyn, en ging met zyn leger, uit omtrent 12 duizend Voetknechten en 3 duizend Ruiters bestaande, naar den kant van *Alpen*, een Dorp omtrent 3 mylen van *Rhynberk* gelegen. Van daar zondt hy twee duizend Man naar *Meurs*, en men meende dat hy eenige troepen in *Alpen* wilde laaten; maar hy keerde eensklaps om naar den weg, waar van daan hy gekomen was, om een valsch alarm te maaken in de wyk van *Velasco*, en eene andere aan te tasten, terwyl de Belegerden een uitval zouden doen. Doch *Spinola*, van dien toeleg kondschap gekreegen hebbende, liet *Velasco* aan zyn kant komen en over den Rhyn alleen de troepen, die ter verdediging der Verschanssing noodig waren. Ook liet hy *Buquoy* by hem komen, en maakte zich vaardig, om *Maurits* slag te leveren. Maar deze besslooten hebbende niets te waagen, en liever de Stad te verliezen, als maar de Vyand in dezen Veldtocht niets anders ondernam, trok niet nader; waar tegen de Spanjaarden hunne wyken meer en meer versterkten. Hy oordeelde, dat hy *Spinola* daar niet van daan zou kunnen dryven, dan door hem slag te leveren; en dat, wanneer hy dien al won, hy *Rhynberk* alleen behouden had, maar dat, indien hy dien verloor, hy dan niet in staat zou weezen, den Vyand te beletten, in de Betuwe te dringen, en den Staat in gevaar te brengen.

Alhoewel nu de Bezetting hem liet weeten, dat zy 't nog maar weinige dagen zou konnen houden, nademaal het Buskruid, te veel verspild om den Loopgraaven te vertraagen, haar in 't kort ontbreeken zou; en schoon de Gemagtigden der Staaten den 26 September by hem in 't Leger kwamen, en ernstig verzochten

ten, dat hy de Stad zou trachten te ontzetten; zo vertoonde de doorzichtige Hollandsche Veldheer hun, dat men de Stad niet te hulp konde komen, dan aan de Oostzyde over den Rhyn, en dat men met het gantsche Leger langzaam de beschanssingen van *Velasco* zou moeten naderen; dat ondertusschen *Spinola*, veel sterker dan hy, de Stad inderyl zou konnen verlaaten, en in de *Veluwe* trekken, werwaards hy niet in staat was hem spoedig genoeg te volgen; en eindelyk, dat men geen Steden van meer belang moest blootstellen, om een Stad te behouden, die verre genoeg van de grenzen der Staaten was afgelegen. Men bespeurt in alles, dat deze groote Veldheer zeer omzichtig te werk ging, als hy met *Spinola* te doen had, wiens voorzichtigheid en iverige poogingen hem bekend waren; en hy had liever met een schyn van blooheid beschuldigd te worden, dan iets onbedachts te waagen.

Schoon nu de Belegerden, als gezegd is, geduurig sterker in getale, veelvuldige uitvallen deeden, en den vyand veel schaade toebragten, waarby der Franschen moed zonneklaar doorstraalde; zo begon echter den moed te zakken, toen de hoop van 't ontzet verdween, en de Vyand, zich het verlies der zynen niet bekreunende, heftig voortging met ondermynen, schieten en stormen. *Uitenhove*, Stadvoogd binnen *Rhynberk*, wilde het werk een schyn geeven, als ware hy ook ten gevalle van Vrankryk daartoe gekomen, om de bloem der Fransche Jeugd, en de panden der doorluchtigste Huizen, niet in hunnen ondergang te storten, als waar mede het Vaderland geen dienst geschieden konde; derhalve gaf hy de Stad op den 1 October, op eerlyke voorwaarden, over. De bezetting nog in 3000 man te voet, en 3 kornetten Ruiters bestaande, trok des anderen daags uit. Zy hadden geduurende dit beleg 500 man verlooren, maar de vyanden vry wat meer; ook waren veele zieken in 't Spaansche Leger, het welk geweldig verminderd was.

Het verlies dezer Stad van naam, verwekte niet weinig ontsteltenis in Holland onder de genen, die zich verbeeld hadden, dat een Stad, zo wel versterkt, voorzien van volk, mond- en Krygsbehoeften, en daar en boven nog ondersteund van een Leger, niet zo ligt kon gewonnen worden; dat, wanneer men noch met een Leger den Vyand het hoofd boodt, noch zulke

aan-

aanzienlyke Vestingen het niet langer konden tegen houden; al de vrucht van een zo geweldigen arbeid in 't versterken was, dat de belegering in weinig tyds meer dan een maand wierde uitgevoerd; daar in tegendeel *Rhynberk*, nog met haare oude slechte werken, zes Jaaren te vooren, hunne wapenen vry langer veracht had. Dit alles deedt hen vreezen, dat de vyand wel verder op den bodem der Staaten dringen, en de eene of de andere sterke plaats bemagtigen zou, gelyk hy nu *Rhynberk* gedaan hadt: ja zelf men begon te spreeken van een Verdrag met den Aartshertog aan te gaan, indien 'er mooglykheid toe was, enz.

Maar het is gebleeken, dat 'er in dit 't jaar niet van gekomen is, door verscheiden beletzelen, waarvan we straks zullen spreeken, na vooraf gezegd te hebben, dat daags voor de overgave van *Rhynberk*, Prins *Fredrik Hendrik*, met een gedeelte der troepen, de Stad *Venlo* by nacht heeft zoeken te overrompelen; maar dat zyn aanslag mislukt is. Hy had reeds de eerste poort door Petarden doen openspringen, en eenige Soldaaten waren al over het bolwerk aan de Maaskan geklommen; maar zy wierden door een tweede Poort wederhouden, en inmiddels kwam de bezetting te voet en te Paard op de been, en dreef de Aanvallers te rug. Niet beter gelukten de aanslagen, door Zwemmers en Schepen uit Zeeland gesmeed, tegen eenige Steden in Vlaanderen.

Ondertusschen hadden de ongelukkige tydingen uit *Amerika* het vertrouwen op *Spinola*, dat reeds door het zwaare woekeren verzwakt was, een geweldigen krak gegeven, dewyl 'er eenige Kooplieden, met hem in Handel gewikkeld, Bankrot moesten gaan. Dit veroorzaakte gebrek aan geld, en hy, gewoon zynde den Soldaat met de betaling van een gedeelte zyner Soldy te troosten, wierd nu zelf onmagtig. En schoon nu de mompeling, onlangs in *Wachtendonk* gehoort, naar oproer smaakte, doch door het dooden van een, en het straffen van twee andere Soldaaten gedempt was; ja schoon de geduurige tochten en onophoudelyken arbeid in 't Leger de Krygstucht in weezen gehouden hadden; begonnen echter, na de verovering van *Rhynberk*, en toen 'er daaromtrent geen andere plaats viel aan te tasten, dan alleen *Meurs*, welke *Spinola*, uit aanmerking van de sterke be-

zet-

zetting, en dewyl de Herfst te verre verloopen was, niet 1606.
durfde onderneemen, de klagten, door de ledigheid, zich op nieuw te verheffen; nademaal niet alleen 't gebrek aan geld, maar ook de menigvuldige ziekten en de vermoeidheid, het misnoegen van anderen aanspoorden. Weshalve *Spinola*, gelyk *Maurits* wel voorspeld had, bedacht was om de Muitery voor te komen, en hierom den 11 October naar *Roeroord* te rug toog, en zyn Leger hier en daar verdeelde, om den Soldaat eenige verkwikking te doen genieten; legerende zyn volk meest in 't *Kleefs* gebied, het welk uit dien hoofde een verdrag met hem wilde aangaan, dat ook met het Land van *Mark* voor 12 duizend maaten Haver getroffen wierd, mits dat men aldaar van de inlegering vry bleeve.

Dit niet tegenstaande begonnen den 12 en 13 October eenige onbetaalde Soldaaten te Muiten; zommigen liepen tot *Maurits* over, anderen vergaderden op het Huis te *Ravestyn*, daar zy meer aanhang hoopten te krygen; maar *Spinola* stelde alom goede orde, om zulks voort te komen, en liet tegen over *Rhynberk* een Plakkaat aan de Galg slaan, met de naamen van 436 Muitelingen, meest van 't Regiment van den Graaf van *Ritberg*, zynde Duitschers, waaronder drie Kapiteins, drie Luitenants, drie Vaandrigs, en 23 mindere Officieren waren. Een andere party Muitelingen had het steedje *Helmond* in bezit genomen, en rukten voort tot *Hoogstraaten* in *Braband*, de bekende Schuilplaats der Muitelingen, strooiende alom briefjes en Pasquillen, waarvan de inhoud was, dat alle de genen, die by den Koning van *Spanje* en den Aartshertog ten achteren waren, te *Hoogstraaten* moesten komen, alwaar zy betaaling zouden krygen. Deze waren sterk 300 Ruiters en 250 Voetknechten. Maar dewyl deze plaats geen Vesting meer had, aangezien onlangs tusschen den Aartshertog en de Staaten van Holland een verdrag gesloten was, dat deze het Kasteel *Woude*, en by *Hoogstraaten* ontmantelen, en onzydig zou laaten blyven; en dewyl 'er een gerucht liep, dat de troepen van *Albertus*, ter bestraffing der Muitelingen, op de been gebragt wierden, kwamen zy nader aan *Breda*, en schreeven aan den Gouverneur *Justinus van Nassau*, uit naam van den *Electo*, dat is van 't Opperhoofd, dat ze inmiddels verkoren hadden, en van de andere Officieren en

Soldaaten van 't Esquadron, om een paspoort te hebben, en Gedeputeerden te mogen zenden aan Prins *Maurits*, om zynen goeden raad te hooren, naar welken zy zich wilden voegen, als hem erkennende voor een Vader der Soldaaten enz. Waarop hen toegestaan wierden Levensmiddelen en Ammonitie van Oorlog voor hun geld, met belofte van onderstand, als ze gevaar liepen. Dat zy nu over dit bericht wel te vrede waren, is wel na te gaan, maar dat ook, dewyl ze geldeloos waren, de omleggende Vyandelyke Landen braaf hebben moeten opbrengen, is niet minder begryplyk.

De Vereenigde Staaten, aan Prins *Maurits* belast hebbende, zyn Leger nog by een te houden, hoopten met deze beroerten van den Vyand eenig voordeel te doen, en de plaatzen, dit jaar door de Vyanden over den Rhyn veroverd, te herwinnen, doordien hun Leger, vergroot door de bezetting van *Rhynberk*, nu ten minste 15 duizend man te voet, en 3 duizend te Paard sterk was.

In dit tydstip der Historie zien wy nu, hoedanig de vooroordeelen ons konnen misleiden; want de Staaten, zo wel als Prins *Maurits*, oordeelden dat de Vyandelyke magt, zo door ziektens, als door de bovengemelde Muitery, zodanig verzwakt was, dat men geen haast behoefde te maaken; het welk de gevolgen tegendeelig zullen aantoonen.

Maurits om de gemelde reden besloten hebbende, nog iets te onderneemen, toog den 24 October met zyn Leger naar *Neder-Elten*, en zondt Graaf *Ernst van Nassau* met drie Regimenten Voetknechten en twaalf Vaanen Ruiters naar *Lochem*, die 'er den 26 dier Maand des nachts voor kwam, wordende nog versterkt door eenige troepen uit de naaste Garnizoenen. Den volgenden dag begon men den Loopgraven, en plantte des nachts zeven stukken Kanon. Den 28. zette men de werken voort, en den 29 begon de Kanonnade. Dit had niet lang geduurd, of die van binnen besloten zich over te geeven. Het verdrag wierd gesloten, en de Spaansche troepen trokken uit, omtrent 500 man sterk zynde, en wel op dezelfde voorwaarden, als 'er de Hollanders te vooren uitgetoogen waren; het welk wy vertoonen in de volgende Plaat.

„ Hier

„ Hier ziet men het Steedje *Lochem*, niet verre van *Zutphen*,
„ het welk door Graaf *Ernst van Nassau* belegerd, en by ac-
„ coord heroverd word; men ziet de Spaansche troepen, die
„ op den naast de Stad gelegen Berg nog een Schans gebouwd
„ hadden, de Poort uittrekken, om zich naar *Rhynberk* te begee-
„ ven.

Doch het is met *Grol* zo gemaklyk niet afgeloopen, gelyk wy hooren zullen. *Maurits*, als gezegd is, niet denkende, dat *Spinola* zyn Leger weder by een zou konnen brengen, toog na de herovering van *Lochem* vast langzaam naar *Grol*, waarop zyn voornaamste doel gericht was, en kwam 'er eerst den 30 October voor; alhoewel zyn Broeder *Fredrik Hendrik* reeds den 25. met zyne Ruitery te *Winterswyk* was, om *Grol* van dien kant in te sluiten. Men begon dan de belegering; maar de schoone dagen van October verloopen, en het slechte weer met November begonnen zynde, zo ging dezelve traag voort; want door den gestadigen Regen kon het Land, dat uit de natuur moerassig was, nog des te minder bewerkt worden; de Soldaaten, nacht en dag op de wacht staande, wierden en bleeven nat, het welk in weinig dagen veele Zieken in 't Leger bragt.

 Maurits

Maurits verschoonde zyn volk zo veel als mogelyk was, op hoop van bekwaamer weêr, en dit was [illegible] niet alom even sterk verschanst, noch de Loopgraven verre genoeg gevorderd waren; denkende nog altoos, dat *Spinola* niet zou konnen komen om zyn oogmerk te verydelen. Ondertusschen ontfing de Prins den 4 November al bericht, dat *Spinola* op hem afkwam.

Deze Veldheer, den aanslag van *Maurits* verstaan hebbende, had zyn Krygsraad doen vergaderen, om te overwegen, wat hem te doen stond? Zommigen ontraaden hem de ontzetting te onderneemen, zo om de vermoeidheid van 't Leger en deszelfs vermindering, als om het natte en koude Saizoen: doch anderen waren volstrekt van gevoelen, dat men de ontzetting moest waagen, om redenen, dat *Grol* verlooren zynde, ook Oldenzeel en *Lingen* verlooren waren, die men kon aanmerken als de eenigste gedenktekens der overwinningen, welken *Spinola* aan dien kant in twee Veldtochten had behaald; mitsgaders dat hy den Raad te *Madrid* en den Aartshertog hoop gegeeven had, dat hy de Staaten op die zyde aantastende, middel zou vinden om hen te doen bukken: en eindelyk dat, by aldien deze Steden herwonnen wierden, men zekerlyk met de ontwerpen van dien doorzichtigen Veldheer zou spotten.

Het besluit dan genomen zynde, verzamelde *Spinola* 8 duizend man te voet en 12 honderd te Paard van zyne beste troepen, welken hy vooraf geld gaf om hen aan te moedigen, en vervolgens nog groote voordeelen en belooningen beloofde. Hy nam ook tien stukken Kanon mede. Graaf *Hendrik van den Berg*, die *Grol* verdedigde met omtrent zeven honderd man, een te gering getal om veel wederstand te bieden, had *Spinola* te kennen laaten geeven, in welk een gevaar hy zich bevond. Hy had, om tyd tot de ontzetting te geeven, in 't eerst zo dapper gevuurd, dat hy gebrek aan Buskruid begon te krygen; ja zelf men zegt, dat hy reeds bedacht was om de Stad over te geeven, toen 'er juist een gevangen wierd binnen gebragt, die hem te kennen gaf, dat het ontzet vast naderde. *Spinola*, by *Dorsten* de *Lippe* gepasseerd zynde, naderde met voorneemen om *Maurits* slag te leveren, schoon hy zwakker was dan deze; het zy dat hy steunde op de dapperheid der zynen, of dat hy dacht, dat

Mau-

Maurits geen Veldslag waagen zou. In de voortocht van zyne slagorde had hy 1200 man, de kloekſten van zyn gantſch Leger, geplaatſt; achter dezen twee hoopen Spanjaards en Italiaanen, en daar achter de Soldaaten onlangs in Duitſchland geworven. Op de beide zyden was de Ruitery, beſchut met wagens, om niet van de Ruitery van *Maurits*, welke zy 't meeſte vreesden, overrompeld te worden. Door Verſpieders verwittigd, welke zyde der Belegeraars het zwakſte, en alleen met Paalen verſchanſt was, koos hy een langen omweg, en door een Moeras getoogen zynde, het welk men volſtrekt ondoenlyk had geöordeeld, vertoonde hy zich den 8 November in ſlagorde aan dien kant.

Maurits, ſchoon de Staaten hem tot ſlaan gemagtigd hadden, en ſchoon de troepen zeer begeerig naar 't gevecht waren, inzonderheid de Franſchen, wilde echter niets waagen; voorgeevende dat hy te veel Zieken had, die niet in ſtaat waren te vechten, en vreezende dat hy genoodzaakt zou worden ſlag te leveren tuſſchen twee vuuren, het geſchut van de Stad en 's Vyands Leger; derhalve trok hy zyne troepen veilig in 't Leger te zamen, brak de Belegering op, en vertrok dien zelfden nacht in de beſte orde. *Spinola*, verheugd dat *Grol* behouden was, wierp nog twee duizend man in de Stad, nevens eenige mondbehoeften, waaraan men ook gebrek had, en keerde ook weder te rug. Het is buiten twyffel, dat de Nederlandſche Veldheer groote reden gehad heeft, om dit beleg op te breeken, dewyl het niet tot zyne eere kon ſtrekken, een beleg voor *Spinolaas* oogen op te breeken, die een veel gewichtiger Stad voor zyne oogen weggenomen had.

Maurits dan het beleg opgebroken hebbende, zondt den 9 en 10 November zyne Zieken naar *Doesburg*, alwaar hy ook den 11 zelf aankwam, en zyne troepen in de Garnizoenen bezorgde. Voorts ging hy de omleggende plaatzen bezichtigen, ſtelde op alles goede orde, en keerde den 25 van die maand naar den *Haag*.

Spinola, ook van zyn kant alles bezorgd hebbende, keerde weder naar *Bruſſel*, alwaar hy eenige Duitſchers afdankte, die op het punt ſtonden van te muiten. Aan de anderen gaf hy alle maanden een derde van hunne Soldy in geld, en wees hun brood, vleeſch en bier aan, dat ze uit laſt van hem konden haalen uit

de

de Pakhuizen, die hy daar toe had laaten maaken, en waarin menigmaal niets te vinden was. Dus had *Spinola* met al het geld van *Philips* den III. en van de gehoorzaame Provinciën onmogelyk twee jaaren achtereen het Krygsvolk konnen onderhouden, het welk hy voor zich noodig had geöordeeld om de Vereenigde Provinciën te bespringen, volgens het ontwerp, dat hy 'er van gemaakt, en den goeden uitslag, waar aan hy niet getwyffeld hadt. Zyne oogen wierden eindelyk geöpend door de uitkomst, die zyne hoop nog in 't geheel niet beantwoord had; aangezien hy, na zo veele pogingen, geen eene Stad van aangelegenheid den Staaten had konnen ontneemen. *Oldenzeel* was een post, niet waardig de onkosten, die gemaakt moesten worden, om ze te bewaaren. *Grol* en *Lingen* lagen eigenlyk niet in de Landen, welken de Staaten aanmerkten als hunne grenzen, die aan dezen kant gedekt zyn door zwaare Rivieren, welke niet ligt zyn over te trekken. *Spanje* was niet in staat om den oorlog langer te voeren met zulke zwaare kosten, als het tot nog toe had moeten doen, en *Spinola* zelf had met zyne vrienden reeds zo veel aan die Kroon opgeschooten, dat hy vreesde alles te zullen verliezen, indien de Oorlog bleef duuren. Wyders had hy eere genoeg behaald door de verovering van *Oostende*, en in den laatsten Veldtocht; zo dat het hem niet onvoordeelig kon zyn, daar mede te eindigen. Want hy kon niet hoopen, dat hy in 't vervolg met meer voordeel zou konnen Oorlogen, dan hy tot nu toe gedaan had; dewyl 'er een ongelukkig toeval ontstaan konde, dat al zyn verworven eere verdoofde. Het zal ons in 't vervolg blyken, dat hy van dit gevoelen niet vreemd geweest is, schoon hy niet alles zeide, wat hy wel dacht.

De Staaten der Vereenigde Nederlanden dankten ook, in 't einde van dit jaar, het Duitsch Regiment van den Colonel *Fox*, nevens eenige ander Volk van dien Landaart, af, om dat ze meer Soldy begeerden, dan ze aan hunne andere Soldaaten gaven. Zy hervormden ook eenige Engelsche Vaandelen, zo te voet als te paard, en staken ze onder andere benden, om die voltallig te maaken.

Terwyl dit bovengemelde in deze gewesten gebeurde, was de Marquis *de Santa Cruz*, Opperbevelhebber der Galeijen van

Na-

Napels, onder den Koning van Spanje, om de Koningryken van Napels en Sicilie, en anderen, te beschermen tegen de Invallen der Turken, in den Zomer met 14 Galeijen, bemand met 8 Vaandelen Spaansche Soldaaten, in zee gestoken, en had dezelven drie mylen van *Durazzo*, een Turksche Stad in de Golf van Venetië, aan Land gezet. Dit Krygsvolk aan de Stad genaderd zynde, en de Poort door een Petard geöpend hebbende, rukte terstond naar 't Kasteel, werwaart de meeste Turken geweeken waren; doch terwyl men ook de Voorpoort van 't Kasteel openmaakte, liepen de Turken de achterpoort uit. Dus meester van de Stad en 't Kasteel zynde, plonderden zy alles uit, namen 19 metaale en 10 yzere Stukken Kanon mede, vernagelden de 4 overigen, die te groot waren om mede te sleepen, en staken vervolgens de Stad in brand.

Hierop stevenden deze Galeijen naar *Barbaryen* in *Afrika*, alwaar het vry wat slechter met de Spanjaarden afliep: want de Vesting *Mahomette*, by *Tunis*, onverwacht overvallen en vermeesterd hebbende, wilden deze Spaansche Krygsbenden met hnne Officieren en Edelen, vermits de Mooren daar uit gevlucht en de wyk naar 't gebergte genomen hadden, zich wat verfrisschen en vermaaken in de schoone Lusthoven, voorzien met allerhande bekoorlyke vruchten. Dit geschiedde zeer onachtzaam en zonder goede wacht te houden; weshalve de Mooren en 't Landvolk, zulks vernomen hebbende, met 120 Paarden in stilte te rug kwamen, de Spanjaarden overvielen, en 'er meer dan 300 dood sloegen. De overigen wierden, met behulp der Inwooners, meest gevangen genomen, onder welken veele Edellieden waren, en wel 34 Ridders van *Maltha* gedood of gevangen; ook wierd de *Adelantado* van Spanje nog in de vlucht naar de Galeijen dood geschoten. Dus keerde deze Vloot ongelukkig weder naar *Sicilië* te rug.

Ondertusschen was 'er ook een groote verwydering tusschen Engeland en Spanje ontstaan. Koning *Jacobus* had zich tusschen Spanje, den Aartshertog en de Nederlanden, volgens zyn geslooten Vredensverdrag, bevoorens door ons gemeld, zeer onzydig gehouden; laatende zyn volk dienen, naar eigenzinlykheid, aan wederzyden. Hy liet zulks toe alleen op hoop, dat zyne Engelsche Kooplieden ook in Spanje wel behandeld zouden worden.

den. Maar dewyl het tegendeel gebeurde, bragten de Engelsche Kooplieden dagelyks klagten voor den Troon des Konings, dewelken deze Vorst door zynen Ambassadeur *Cornwalles* schriftelyk aan den Koning van Spanje en zynen Raad liet voordragen, en wel in dezer voegen.

„ *Eerstelyk*, dat, schoon de volkomen vriendschap niet zo „ haast kon blyken, doordien de oorlog zo lang geduurd had, „ echter daartoe geen bekwaamer middel ware, dan liefde te „ toonen en te oeffenen, niet met woorden, maar met daaden; „ zynde allermeest gelegen in het doen van goede *Justitie*: doch „ dat hy daar over wel de eerste en billykste klagten had in te „ brengen, te weeten; dat het geld, welk de Koning aan de En„ gelsche Kooplieden schuldig was, by verscheiden vonnissen, ge„ zien en herzien, sedert eenigen tyd gepasseerd, en door den „ Konining zelf belast te betaalen, nog niet betaald was.

„ *Ten anderen*, dat ook de huur en vergelding der Engelsche „ Schepen, tot 's Konings dienst aangehouden, en wel zo lan„ gen tyd, dat zommigen sedert gebleeven, en 't volk van ande„ ren in 't gevecht tegen de Vyanden van Spanje gesneuveld „ waren, nog onbetaald stonden.

„ *Ten derden*, dat 'er Engelsche Schepen en goederen by over„ haasting, zonder partyen te hooren, of getuigen toegelaaten „ te hebben, prys verklaard waren.

„ *Ten vierden*, dar 'er by 't leven van des Konings Vader, op „ eene onrechtmaatige wyze, veele goederen der Engelschen „ weggenomen waren, en dat het Koren, nog onlangs op 's „ Konings vrybrieven in Spanje gebragt, om daar den honger te „ stillen, nog onbetaald was.

„ *En eindelyk*, dat men op de vonnissen, by de Rechtbanken „ op *visita* en *revisita*, tegen byzondere persoonen, verkreegen, „ geen voldoening krygen kon; het welk te verwonderen was „ van Lieden, die Christenen, en in tytel de grootsten en besten „ wilden weezen, dat ze geen beter recht deeden, het welk men „ aan een kwaade neiging moest toeschryven. Dat het dienvolgens „ nog meer te verwonderen was, dat zy onderstand in hunne Ne„ derlandsche oorlogen hoopten te ontfangen van een volk, dat zy „ zo weinig vriendschap betoonden, en dat ze weigerden recht „ te doen, daar zy van gebrek gestorven zouden hebben, indien

„ die

, die uit verre Landen hun de kost niet gegeeven hadden.

Wyders voegde de Ambassadeur van zyn Grootbrittannische 1606.
Majt. daar by: „ dat hy met verdriet moest hooren, dat het die-
„ nen der Engelschen, by den Aartshertog in de Nederlanden, al-
„ leen geeischt was ter bevordering van de gruwelyke *Conspiratie*
„ van 't Buskruid-Verraad in Engeland, tegen hun eigen Vader-
„ land; en dat evenwel dit zelfde Krygsvolk geen behoorlyk on-
„ derhoud noch goed onthaal kreeg, schoon zy de Roomsch-
„ Catholyke Religie toegedaan waren, en die van hunnen Koning
„ en zyn wetten tegenstonden.

„ Of zy ook wel met eenige reden konden bewinpelen de on-
„ gelyke Justitie, die zy den Engelschen gedaan hadden? want
„ schoon zy wilden voorgeeven, dat hun ongelyk geschiedde,
„ doordien men hen niet alleen het Krygsvolk in Engeland liet
„ werven, om de Nederlanden, hunne vyanden, te beöorlogen,
„ zo zouden zy echter geen Artikel daarvan in 't Vredes-Trac-
„ taat vinden, dat zy alleen met Krygsvolk zouden geholpen wor-
„ den, en dat het anderen verboden was. Indien ze zulks uit
„ liefde, gunst, of vriendschap verwachtende waren, zouden ze
„ zulks door liefde en vriendschap hebben zoeken te verdienen:
„ dat ze nooit zouden konnen bewyzen, dat het Engelsche Krygs
„ volk met bewilliging van zyne Majt. in Holland diende, maar
„ wel by toelaating, volgens Contracten door zyne Voorzaten
„ aangegaan.

„ Betreffende de strenge wetten, in Engeland tegen die van
„ de Roomsch-Catholyke Religie gemaakt, zo waren die alleen
„ ter verzekering van des Konings Leven en Staaten; dat men
„ aldaar niemand strafte of doodde, om de Religie, maar wel
„ om Verraad; dat het Geloof geleerd moest worden door ver-
„ maaningen, en niet met geweld en dreigementen; dat zyn
„ Koning geen Concientien zoekt te dwingen, maar alleen ge-
„ hoorzaamheid eischte, enz.

Doch ondanks alle deze vertoogen wierd 'er in Spanje weinig acht geslagen op de Engelsche klagten; want de Spanjaarden klaagden zelfs over de Engelsche zeeroveryen, die ze onder den dekmantel van Nederlandsche vlaggen, dagelyks op de Spaansche Kusten deeden, en dat de Muitelingen des Konings en der Aartshertogen allerhande gunst en hulp van Engeland ontfingen.

Dit alles maakte de klagten der Engelschen zo menigvuldig, dat de Koning zyne Onderdaanen geen voldoening wist te geeven, en dat ze hunne klagten inbragten by de Huizen van 't Parlement, het welk echter voor dien tyd nog weinig baate.

Zelf wierden de Kooplieden der Spaansche Nederlanden in Spanje zeer slegt behandeld; men nam 'er eenigen gevangen; de Inquisitie onderzocht hunne Religie, anderen hunne Kantooren, Boeken en Rekeningen; men bragt ze op de pynbank, om hen te doen bekennen, dat ze Hollandsche goederen, of die aan Hollanders behoorden, onder zich hadden; en schoon zy aantoonden, dat ze in tyd van Honger en groote duurte het Land met Koorn gespyst hadden, het kon hen weinig helpen. Uit deze behandeling van Spanje met zyn eigen Onderdaanen, kan men de rest wel opmaaken.

Doch de onnoemelyke schaade, welke de Vereenigde Nederlanden aan Spanje veroorzaakten, zo te water als te land, zo in Azia en Amerika, als in Europa, behalve de onmeetelyke kosten, die deze Kroon genoodzaakt was te doen tot voortzetting van den oorlog, zonder staat te konnen maaken van de Vereenigde Provincien ooit te zullen onderwerpen; dit alles deedt den Raad van Spanje ernstig bedacht zyn om met dezelve een vrede, of ten minste een bestand voor eenige jaaren te maaken. Zeer nadrukkelyk waren ook de Vertoogen der *Portugeezen*, die in hunnen Handel op Oostindië het meeste leeden, aan Koning *Philips* den III. want na de vraag gedaan te hebben, *of hy dan geen einde aan hunne elende zou maaken*? zeiden zy:

„ Dat hun Land, terwyl men de vereenigde Nederlanden, zo
„ verre van Spanje gelegen, beöorloogde, bedorven en ten ee-
„ nemaal uitgeput wierd; dat zy veele Schepen verlooren, wel-
„ ken eertyds de voornaamste schatten van 't Koningryk waren,
„ toen het nog in bloei was; dat hunne Havenen sedert eeni-
„ gen tyd door de Vyanden gesllooten, en zy reeds van de Mo-
„ luksche Eilanden beroofd waren; dat de Oorlog niet minder
„ lastig voor *Castilië* zelf was, het welk 300 duizend Dukatons
„ ter maand had verschaft, zonder eenige schynbaare hoope van
„ den Oorlog gelukkig te zullen eindigen; te meer om dat het
„ gevaar dagelyks grooter wierd ten aanzien der Schepen, die
„ uit Amerika kwamen; dat de onkosten jaarlyks meer en gro-

„ ter

„ ter wierden, en zelfs de inkomsten des Konings overtroffen; „ zo dat, by gebrek van de Soldaaten te konnen betaalen, „ Muiteryen onder hen ontstonden, ondanks alle de zorgen en „ poogingen van *Spinola*; dat al het gene, men van de vyan„ den had gewonnen, de gedaane kosten niet kon goed maa„ ken, en dat men door de ondervinding gewaar geworden was „ dat derzelver Land ongenaakbaar is door de groote Rivieren „ en sterke Steden, die het dekken; dat, byaldien 'er nog een an„ der Oorlog ontstond, men niet alleen tot armoede, maar zelf „ tot een schandelyk gebrek zou vervallen".

De Koning van Spanje aan zyn vermaak overgegeeven, was zelf niet Oorlogzuchtig van Natuur, en voerde dien alleen op de aansporing van zynen Raad. Men hoorde ook in de Nederlanden verscheiden geruchten, die ten deele in waarheden, en ten deele in uitgestrooide gissingen bestaande, echter bekwaam scheenen om den Koning van Spanje ernstiger op den Vrede te doen denken. Men strooide dus uit, dat de Koning van Vrankryk bedacht was om de Vereenigde Nederlanden, op zekere voorwaarden, aan zyne Kroon te hechten, en *Vlaanderen* in te neemen, om de grenzen van zyn Ryk tot aan de gewesten der Nederlandsche Staaten uit te breiden. Hier omtrent dient men aan te merken, dat zulks door eenige Hollandsche Staatkundigen verspreid wierd, om te maaken, dat de Koning van *Spanje* zou denken, dat het beter ware, den Vereenigde Nederlanden de vryheid en onafhangkelyk toe te staan, dan te gedoogen dat eene Mogendheid, die *Spanje* benyde, haare Staaten vergrootte; vermits 'er, de Nederlanden op zich zelve blyvende, nog hoop bleef, dat de onderlinge tweedracht in vergeetelheid raaken, en 't misnoegen een einde neemen konde; waar tegen zy eens aan een ander overgegaan zynde, voor altoos verlooren waren. Een ander gerucht was, dat het geluk der Hollanders en Zeelanders in de *Oostindiën*, hen deedt denken, om ook met een magtige Vloot den Oorlog in Amerika over te brengen, en een Westindische Compagnie op te rechten, gelyk ten aanzien der afgelegen Landen in 't Oosten geschied was, op hoop van zo veel buits te maaken, dat 'er de kosten van den Oorlog uit zouden goed gemaakt worden: en dat 'er reeds een ontwerp op het tapyt was, is zeker, schoon het te dier tyd niet doorging. Nog

liep 'er een ander gerucht, te weeten; dat, gelyk eertyds de *Genueezen* den *Turk* hadden geholpen, om door den *Hellespont* te komen, ook nu de Hollanders den Mooren middel zouden verschaffen, om weder door 't naauw van de Straat te komen, en zich meester te maaken van *Granada* en andere gewesten in Spanje, weleer door hunne Voorzaten bezeten.

Behalve deze en diergelyke geruchten, bleek het ook niet onduister, dat *Albertus* en *Isabella*, zy als Vrouw en hy als Man, van jongs af opgevoed tot den Kerkdienst, en nu reeds hoog bejaard, den Oorlog met afkeer begonnen aan te zien; te meer, dewyl hunne Onderdaanen gedurig en geweldig klaagden over de muiteryen der Soldaaten: zo dat ze geloofden, veel gelukkiger te zullen zyn, als zy in Vrede genooten, 't gene zy hadden, dan zich te voeden met de hoop, vermengd met vrees, van te zullen winnen 't gene zy nog niet hadden. Doch indien 'er iemand van de Spaansche zyde op den Vrede aandrong, het was de Marquis *Spinola*, die, vreezende dat de fortuin zyne glorie, binnen weinig jaaren verkreegen, vernietigen, en hy de groote sommen, aan den Koning opgeschooten, verliezen mogt, indien de Hollanders zich meester mogten maaken van de Amerikaansche Schatten, als nu vooruit zag, dat hy en zyne vrienden tot een deerlyke Armoede gebragt zouden worden, na dat ze een Rykdom en geluk tot benydens toe genooten hadden. Al dit voorgemelde was van die uitwerking, dat men van de Spaansche zyde den Vrede begon te zoeken.

Ondertusschen waren de gevoelens in de Vereenigde Nederlanden verschillende. Zommigen geloofden, dat Spanje den vrede alleen voorsloeg, om hen te bedriegen, en zeer weinigen durfden den Vrede als iets goeds aanzien, als hebbende van hunne Ouders ingezogen, dat men alle onderhandelingen van een trouwloozen Vyand moet verwerpen; waar by nog kwam, dat een groote menigte menschen, niet alleen onder de Soldaaten, maar ook onder 't gemeen by de wapenen, by 't geschut, by de Legers en by de Vlooten winst deeden. Anderen vreesden, indien de Vrede getroffen wierd, dat de Koophandel dan weder naar *Antwerpen*, als de best gelegen plaats verhuizen mogt, en dat Holland en Zeeland daarvan beroofd zouden worden. Wederom anderen waren beducht voor oneenigheden en scheuringen

in

in de Steden, en voor beroerten in de Republiek, wanneer men geen Vyand meer te vreezen had. Dan de Provinciën, die meest bloot lagen voor den Vyand, en die binnen weinig dagen of weeken sterke en wel bezorgde plaatzen voor hunne oogen hadden zien wegneemen, zonder dat men 't beleg had konnen opslaan, en daar en tegen het beleg van minder sterke Steden hadden zien opbreeken, vreesden, dewyl men door een punt van Staatkunde de grenzen zag besnoeien, eerlang het zelfde in 't hart van hun Land te zien gebeuren, en dat men naar middelen, om het kwaad te keeren, zou zoeken, als het te laat was; deze waren al te veel tot Vrede genegen. Doch de redelykste waren van gevoelen, dat men zich moest wachten voor de Laagen, en strikken die de Spanjaard de Provincien zou konnen spannen; dat men moest ondertasten, of 'er Vrede te maaken was op voordeelige Voorwaarden, by welke de vryheid en Godsdienst verzeekerd bleeven; en dat men de gelegenheid, die zich aanbood, niet moest verwerpen, in een tyd, dat Spanje afgemat, en 't gezach der Staaten op een goeden voet gebragt was, en zy twee magtige Vorsten tot hunne nagebuuren hadden, te weeten Engeland en Vrankryk, waarvan de een den Spanjaard haate, en de ander reden had om over den Paus te klagen, het welk hun beletten zoude, de Provinciën te beschadigen.

De zaaken in dezen staat zynde, kwam *Walrave van Wittenhorst*, een Kleefs Edelman, uit last van den Aartshertog, verzeld van een Rechtsgeleerde, *Jan Gevaarts* genaamd, den 23 December dezes jaars wederom in den *Haag*. Wy zeggen wederom, door dien we vinden, dat hy reeds in May te vooren al daar geweest was, om met eenigen van de Regeering te spreeken, en te onderzoeken, of de Staaten genegen waren, om, wegens den Vrede, in eenige onderhandeling te treden. Prins *Maurits* was toen niet in den *Haag*, en reeds met de Gemagtigden der Staaten naar Overyssel vertrokken, en hy, met wien *Wittenhorst* daar over sprak, raade hem van die zaak niet te reppen. Men strooide zelf een gerucht uit; als of hy van den Keizer gezonden was, om het waare oogmerk zyner komst te verbergen. *Wittenhorst* dan, als gezegd is, met zyn medgezel in den *Haag* gekomen zynde, maakte aan de Regeering bekend, dat hy schriftelyke ordres had van den Aartshertog, gedagtekend den 6 May

inhoudende: *dat die Vorst niets meer ter harte ging, en hy niets ter waereld liever wenschte, dan zyne Onderdaanen in rust te brengen, en eén einde aan den Oorlog te maaken, en welop zulke voorwaarden, dat men reden zou hebben daarmede vergenoegd te zyn; dat den Staaten niet onbekend ware, wat recht de Aartshertogen op hunne Landen hadden; maar dat ze in tegendeel zelf zouden voortbrengen het gene zy tot hunne verzekering en veiligheid noodig oordeelden; dat het aan de Staaten stond te eisschen, wat zy begeerden, en waar zy handelen wilden, dat zy 'er gemagtigden zouden zenden, zelfs al willen zy dat de Onderhandeling in 't heimelyk geschiedde, enz.*

Maar dewyl deze Afgezondenen geene Brieven van den Aartshertog aan de Staaten hadden mede gebragt, zo vond men niet geraaden, eenig antwoord op hunne voorslagen te geeven. Daar op keerde *Gevaarts* schielyk naar *Brussel* om Brieven te verzoeken, waaruit blyken kon, dat de Aartshertog hen gezonden had. Hy bragt ze ook in 't begin van het volgende jaar; maar langs welke trappen dit beklommen, en door welk een yzer dit werk gedreeven is, zullen wy in 't vervolg naauwkeurig verhandelen, om dat 'er den Nederlander meer aangelegen is te weeten, dan aan 't belegeren van Steden en 't partyloopen der Krygsbenden.

Voor dat we nu verder tot eenige buitenlandsche gebeurtenissen, groote betrekking op de Vereenigde Nederlanden hebbende, overgaan, moeten wy vooraf zeggen, dat *Philips van Hohenlo*, Luitenant Generaal van Holland, Zeeland en den Bommelerwaard, welke tytel hy verkreeg om dat hem het opper bevel van het Krygsvolk, geduurende de minderjaarigheid van Prins *Maurits*, was toevertrouwd, den 27 Maart dezes jaars gestorven is. Hy was een Man van moed, dat men hem ter eere moet nageeven, maar deze was zomtyds met eenige roekeloosheid verzeld. Hy was ook begeeriger naar Wyn, meer dan het een Heer van zyn Karakter betaamde; anderzins was hy buigzaam, en wel naar reden willende luisteren. Door het al te sterk drinken waren zyne Leden lam geworden, zo dat hy buiten staat was om eenigen dienst te doen.

Op den 8 *October* van dit zelfde jaar stierf te *Dillenburg*, in Duitschland, *Johan van Nassau*, hoog bejaard, en Broeder van *Willem* den I. Prins van *Oranje*, met wien hy de Goederen van zyn Huis zodanig verdeeld had, dat *Willem* voor zyn deel de goederen in

de

de Nederlanden en in Vrankryk, en *Johan* die in Duitschland verkreeg. Hy onderſteunde ook zyn Broeder met zynen raad en goederen ten tyde des Hertogs van *Alba*. Hy nam de beſtiering van Gelderland op zich, en was de voornaamſte oorzaak van 't *Utrechtſche Verbond*, het welk in dien tyd zo noodwendig was. Naar zyn Land te rug keerende, liet hy twee Zoonen in de Nederlanden, naamlyk *Willem van Naſſau*, die Stedehouder van Vrieſland en Groningen is geweeſt, en *Ernſt*, die de dochter des Hertogs van *Brunswyk* ten Huwelyk had; twee anderen zoonen, *Philips* en *Lodewyk*, zyn in den Oorlog geſneuveld; doch hy had nog verſcheiden Kinderen van beiderley geſlacht ten zynen Huize.

Onder de geleerde vernuſten is ook in dit jaar overleden de alom beruchte *Juſtus Lipzius*, na dat hy zynen grooten naam, verworven en lang gehandhaafd door wysheids Leſſen, en door een grondige kennis van de Roomſche Oudheden, mitsgaders door een nieuwen en beknopten ſtyl van Schryven, met het uitgeeven zyner Schriften van de beide Lieve Vrouwen van *Halle* en *Scherpenheuvel*, by veelen niet weinig verminderd hadt. Dan of hy de Schriften, daar tegen uitgekomen, niet waardig oordeelde te beantwoorden, of tot gelegener tyd uitſtelde, heeft zyn dood, kort daar op gevolgd, onzeker gelaaten.

In de maand November van dit jaar trouwde *Philippus*, Prins van *Oranje*, oudſte Zoon van *Willem* den I. en van de Gravin van *Buuren*, welke Prins zoo veele jaaren in Spanje gevangen gehouden was, in Vrankryk met de Zuſter van den Prins van *Condé*, die vooraf verklaard was tot eerſte Princeſſe van den bloede; en ter gunſte van dat Huwlyk verwierf hy van Koning *Henrik* den IV. de volle bezitting van 't Prinsdom van *Oranje*, in volkomen onafhangklykheid, en met een beter tytel dan zyne Voorzaaten het ooit bezeten hadden. Naderhand ging hy aldaar met zyne Gemalinne woonen; maar komende zonder Kinderen te ſterven, liet hy dat Prinsdom aan Prins *Maurits*.

Nopens den twiſt tuſſchen den Graaf *Enno* en de Stad *Embden*, zoo bleef die nog duuren, tot dat eindelyk, om dien te beſliſſen en neder te leggen, zich als Middelaars hebben aangeboden *Rudolph Windwood* Gezant des Konings van Grootbrittanje by de Staaten Generaal, en de Gecommitteerden der gemelde Staaten, naamlyk, *Johan Biel*, *Jacob Boeliſſen*, *Vitus Caminga* en

Abel

Abel Coenderz van Helpen. Dezen hebben beide partyen voorgeslagen, en doen aanneemen eenige Artikelen, te weeten: „ het
„ onderhouden van 't laatste Traktaat, gemaakt in *'s Gravenhage*,
„ en alle andere Traktaaten, Decreeten en Onderhandelingen
„ in hun geheel blyvende, zonder prejuditie van die van *Embden*;
„ doch aangaande de strydende Actien, wegens de *Jurisdictie*,
„ dezelven zouden gelaaten worden ter beschikking en beslissing
„ van de ordinaire Rechten, zonder iemands prejuditie.

„ Wyders dat die van *Embden*, volgens het Haagsche Accoord,
„ wederom zouden overgeeven het verkreegen Geschut en andere
„ dingen.

„ Ook zouden die van *Embden* den Graaf inruimen en overgee-
„ ven den ontfangst der Wynen, en de rechtmaatige helft der
„ Breuken, die vervallen zouden, tot dat daaromtrent nader be-
„ sluit genomen was. De Commandeur en die van 't Garnisoen
„ zouden zich onthouden van de Jagt, Vogelvangst en Visschery, zo in 't Land als op de stroomen.

„ Daarentegen zal de Graaf zonder weigering aan de Burgers
„ van *Embden* verleenen behoorlyke Zeebrieven; en ernstig toe-
„ leggen, dat, door zyne voorspraak, de aangehouden Schepen
„ en 't Volk met hunne Goederen ontslagen worden. De Graaf
„ beloofd, en zal die van *Embden* de oprechte neutraliteit doen
„ genieten, zo ook den nieuwen Handel te water en te land, en
„ daartoe ter goeder trouwe alles aanwenden en doen, wat een
„ goede Overheid schuldig is, en behoort te doen.

„ Eindelyk zouden alle onbehoorlyke behandelingen van weder-
„ zyden herroepen, alle beledigingen afgedaan en vergeeten, en
„ de goede orde en vreede voortaan onderhouden worden.

Dit zyn de voorslagen der Gecommitteerden des Konings en der Staaten, die de twistende prtyen aangenomen, bevestigd en beloofd hebben naar hun vermogen te zullen onderhouden; met byvoeging, dat, by aldien de Graaf en de Stad *Embden* zulks niet nakwamen, zy de Gecommitteerden ootmoedig zouden verzoeken, dat hunne Meesters die Injurien wreeken, en geenzins gedoogen zouden, dat daar tegen gehandeld wierd. Aldus beslooten op het Graaflyk Huis den 10 November, en door de voornoemde Gecommitteerden onderteekend.

Vervolg van 't voorgevallene in 't jaar 1606.

Hierop hebben die van *Embden* het Geschut en andere Ammonitie aan den Graaf overgeleverd, die ook eenige weeken daarna, by een gedrukt Plakkaat, den Vrede en 't getroffen Vergelyk opeplyk heeft doen afkondigen.

Wy konnen niet voorby, hier omtrent nog een zeldzaam geval in aanmerking te neemen, naamlyk, dat *Vitus Caminga*, een der Gecommitteerden der Staaten en een der oude Geuzen, die lang in Regeering was geweest, te *Embden* zynde, eenige dagen na het treffen van dit Accoord, op een avond zich in verscheiden zwaarmoedige zeggingen, nopens den Staat der Vereenigde Nederlanden, waar van hy de uitkomst niet hoopte te beleeven, had uitgelaaten; voorgeevende, dat hy wel voorzien kon, dat deze Landen noodzaaklyk zouden moeten vallen in de handen der Engelschen, of der Franschen, of der Spanjaarden. Hierop des avonds te bed gaande, wierd hy den volgenden morgen dood in zyn bed gevonden, en dus van *Embden* in den Haag en naar zyn Huis gebragt.

Men leest meermaals van Lieden die voorgevoelens hebben, welken ook naderhand zo bevonden worden; maar deze Man zou zyne misgissing ontdekt hebben, als hy nog 42 jaaren geleefd had.

Betreffende nu de nieuwe Gemuitineerden, waar van wy hier boven gesproken hebben, zo moeten wy zeggen, dat de Aartshertog zo wel als *Spinola* zich beyverden, om met dezelven een Verdrag te treffen, het welk hun ook met een hoop gelukte. Met dezen troffen zy een Accord, dat ze in bezit zouden hebben *Diest* in *Braband*, tot dat ze by de eerste gelegenheid, na behoorlyke afreekening, betaald zouden zyn: ondertusschen zouden zy hun weekelyks onderhoud in geld ontfangen, mits dat ze geen andere Soldaaten, die geen drie Maanden ten achteren waren, in hun gezelschap zouden mogen ontfangen, maar dat die zouden wederkeeren onder hunne respective Vaandels, en nooit over hunne Muitery aangesproken worden.

Dit accoord aangegaan, en deze troep te *Diest* zynde, begon wel haast het hun beloofde weekelykse onderhoud te ontbreeken, om dat 'er te *Brussel* geen geld was: derhalve waren ze genood-

zaakt, om rondsom ten platte Lande Brandschattingen op te haalen. Daarop zynze, wel 1000 Man sterk, in 't Land van *Luik* gevallen; hebbende stroo op hunne hoeden, en dreigende alles te vuur en te zwaard; strooiende alom Brieven, die aan een hoek verbrand waren, en daar een Zwaard op getekend stond, en eischten van 't Land van Luik 50 duizend guldens. Zy bragten de Dorpen, daar ze geen geld ontfingen, grooten schade toe met rooven en branden, en namen de rykften gevangen. Ja zelf zy kwamen tot in de Voorstad van *Luik*, en begonnen aldaar ook brand te stichten; zo dat de Burgery genoodzaakt was zich daar tegen te stellen, en ze van daar verdreeven met verlies van 4 Burgers en 26 Gemuitineerden. Doch dewyl ze niet nalieten van alom te rooven en te branden, was dit Land verplicht hen, met eenige duizend guldens, af te koopen. Die van *Luik* bragten deswege hunne klagten in te *Brussel* voor den Aartshertog, maar de Gemuitineerden waren ook ten zelven tyde aldaar, eischende betaaling volgens Contract. Wat zou men doen? Geld was 'er niet; derhalve zondt men den President *Richardot* en anderen naar *Artois* in *Henegouwen*, als mede naar *Antwerpen*, om in ieder Provincie wat gereed geld op te haalen.

Doch deze Geld-ophaaling niet spoedig vlottende, bleeven de Muitelingen volharden. Zy dreigden het Land van *Gulik* en 't Stift *Keulen*. Die van *Gulik* hielden eene Vergadering te *Hambach*, waar in zy besloten om voor eens tien duizent Ryksdaalders te geven, en die van *Keulen* zeven duizent, om dus voortaan van allen overlast bevryd te blyven. Voorts liepen de Muitelingen tot in Vlaanderen voor *Gent*, *Oudenaarden*, ja zelf tot *Ryssel* toe, nemende Priesters, Burgemeesters en andere Officieren gevangen, persende hen af al wat zy konden, zonder dat de Aartshertog middel kon vinden om zulks te beletten.

Een andere hoop Muitelingen, tusschen de 5 en 6 hondert sterk, waren omtrent *Breda* vergadert, op een plaats *ter Heide* genaamd; doch aldaar wierden zy door 't Garnizoen van *'s Hertogenbosch* en door de Ruitery van *Grobbendonk* verrast, zo dat 'er wel 50 van hun dood bleeven, en wel 70 gevangen wierden, die men meest alle liet ophangen. De Duitschers, die 'er by waren, wisten zich over 't water te redden, en men stelde een premie

mie op de Opperhoofden, en inzonderheid op hunnen *Eletto*. Hier na hebben zy zich nog een tyd lang omtrent *Breda* opgehouden; maar dewyl de Staaten middelerwyl in onderhandeling over een stilstand van Wapenen waren, (waarvan wy in 't vervolg zullen spreeken) bragt men dezelven van daar naar de grenzen van *Cleef*, alwaar zy grooten toeloop meenden te krygen; doch zulks mislukkende, ging het overschot dezer Bende uit elkander, eenigen begaven zich naar huis, en anderen gingen in dienst van de Staaten.

Ondertusschen bleef het hier niet by; men hoorde alom van Muiteryen onder de Garnizoenen, uit hoofde van wanbetaaling, als naamlyk te *Rhynberk*, te *Wachtendonk*, te *Cracou*, en onder de Garnizoenen van Vlaanderen, te *Hulst* enz. ja zelf die van 't Kasteel van *Antwerpen* waren zeer te onvrede over een achterstalling van 8 maanden. Dus was het aan de zyde des Aartshertogs gesteld, waaruit men kan opmaaken, of men van dien kant niet genoodzaakt was, om een stilstand te bewerken, gelyk wy boven aangetoond hebben?

Wy hebben te vooren den Admiraal *Matelief* met zyne Vloot in December des jaars 1605 aan 't Eiland *Mauritius* gelaaten, van waar hy den 27 January 1606 verzeilde, met oogmerk om regelrecht naar *Malacca* te stevenen, als toen de voornaamste vastigheid der *Portugeezen*, en om den Koning van *Johor* te helpen, die, volgens de berichten, ontfangen van den Admirraal *van der Hagen*, grooten overlast van de *Portugeezen* moest uitstaan. Den 22 Maart zagen zy het Land van *Sumatra*, naamlyk den hoek van *Achem*, en kwamen den 28 op de Rheede aan de zuidzyde van 't Eiland *Nikobar*, alwaar zy des anderen daags water vonden, en daar de zwarten dagelyks aan de Vloot kwamen met Kokosnooten, Hoenders en andere ververschingen: doch van de Kokosnooten ruilden zy weinig in, om dat het volk die wel in 't heimelyk van Land wist te haalen, schoon zulks verboden was.

Den 3 April begaf de Heer Admiraal zich met zyn Volk aan Land op de Waterplaats; en zynen Raad aldaar vergaderd hebbende, wierd besloten, den volgende dag onder zeil te gaan, en, indien het mooglyk ware, de Stad *Malacca* te veroveren, volgens hunne geheime *Instructien*, of ten minste de Portugeezen zo veel afbreuk te doen, als men konde. Doch dewyl dit alles

niet gefchieden kon zonder bewilliging van het Scheeps Volk, dewyl het zelve niet aangenomen was, om te Land te vechten, en 'er reeds eenige onwilligheid onder het zelve befpeurd was, die men vreefde, dat erger zou worden, als men by de belegering van *Malacca* te Land moeft werken. Derhalve wierd befloten, om het Volk willig te maaken, en zo wel te Land als te Water te doen dienen, dat de Admiraal hen zoude toezeggen en belooven, 1. Dat de 4 ten honderd, die het Volk, volgens den Artikelbrief, van de veroverde goederen waren toegelegd, te verftaan was van de Schepen, welken de Vloot op Zee ontmoette, maar niet van de genen, die ze volgens de geheime *Inftructie* moeften gaan opzoeken, en dat men over zulks niet zo naauw op de plondering zien, en alle de veroverde goederen daar onder zou brengen, zo verre de Eere en Eed zulks konden toelaaten. 2. Dat, byaldien de Stad *Malacca* met geweld veroverd mogt worden, dezelve dan, volgens Krygsgebruik, het Volk ten roof en buit zou gegeeven worden; en dat, ingevalle zy by accoord veroverd wierd, men zodanig Randzoen bedingen zou, als de gelegenheid zou toelaaten, waar van een iegelyk zyn gerechte portie zou trekken; mits dat ze in alles de bevelen van den Admiraal opvolgden, en zo wel te Land als te water dienden. Het Volk, met dit voorftel te vrede, ftemde zulks toe met een groot gejuich. Dien zelfden namiddag liet ook de Admiraal, op verzoek der Kapiteinen, eene algemeene vergiffenis afkondigen van alle voorige misdaaden, en de genen, die gevangen zaten, in vryheid ftellen: dit verwekte den moed des Volks des te meer.

Den 5 verder zeilende, kwamen zy tot op een halve myl voor de Stad *Malacca*, maar konden wegens den fterken ftroom niet nader komen. De Admiraal liet terftond zyne Sloepen en Booten bemannen, en zondt dezelve naar vier Portugeefche Schepen, die recht onder de Stad aan den grond lagen. Deze vier Schepen wierden alle in brand geftoken, en 'er wierd weinig op gevonden. Ondertusfchen was 'er op het eene Schip een Springer gelegd, die waarfchynlyk wat te vroeg afgaande, drie man van 't Schip *Mauritius* dood floeg en 19 man kwetfte: doch dit was grootendeels hun eigen Schuld, dewyl de Schipper hen genoeg gewaarfchouwd had, dat ze te rug komen zouden; maar

zy waren te begeerig naar de *Arak*, die 'er in was, en waar van nog eenige Vaaten in de Vloot gebragt wierden, welken de Admiraal echter ten eersten overboord liet werpen, vreezende dat ze vergiftigd mogten weezen.

Dien zelfden avond wierden door de Sloepen nog 3 Praauwen van *Queda* vermeesterd, waar uit zy eenige kleedjes namen; maar de Admiraal liet ze terstond aan die van *Queda* wederom geeven, en schreef aan dien Koning, dat zyne Onderdaanen vry mogten vaaren waar zy wilden, behalve naar *Malacca*, alzo hy geen Vyandschap had dan tegen de Portugeezen; waar over die van *Queda* zeer verheugd waren.

Des anderen daags naderde men de Stad; doch men kon wegens het laag water niet digter dan een halve Kartouwschoot komen, zo dat men een tydlang zo wat van verre Kanonneerde, waar door evenwel nu en dan een huis of Rondeel geraakt wierd; zelf raakte een Kogel de St. Pauluskerk, zynde het Jesuiten Klooster, en deedt veel schade. Die van de Stad Schooten ook wel, maar konden niets raaken.

Wy hebben niet ondienstig geoordeeld deze eerste attaque op de Stad *Malacca* in het volgende Plaatje afte beelden.

„ Hier ziet men de Stad *Malacca* aan den Zeekant liggende,

„ en

„ en op de Rheede de Hollandsche Vloot van den Admiraal
„ *Matelief*, die voor dien tyd niet nader konnende komen, van
„ verre op de Stad Kanoneerd; terwyl de Hollandsche Sloepen
„ de vier voor de Stad liggende Portugeesche Schepen in brand
„ steken. Aan de rechter zyde ziet men een klein Eilandje,
„ waarop de Admiraal (gelyk in 't vervolg blyken zal) een Bat-
„ tery van 2 stukken Geschut heeft laaten maaken, om van daar
„ op de Stad te schieten.

Wyders liet de Admiraal de Stad van de Noordzyde en van de Zuidzyde beschouwen, om te zien waar men het best zou konnen Landen; maar de gronden waren op die plaatzen zo moerassig, dat men 'er tot aan de Kniën in zakte, zo dat men de Landing en de voortzetting van 't beleg in overweeging nam, waar omtrent veel voor en tegen was. Want men wist, dat 'er volgens jaarlyksche gewoonte, een groote Scheepsvloot van *Goa* stond te komen, die de Hollanders in het vermeesteren van *Malacca* zou verhinderen. Derhalve waren eenigen van gedachten, dat men niet Landen, maar 't volk op de Schepen moest houden, nademaal men anders tegen die magtige Portugeesche Vloot niet bestand zou weezen; dat men te Land weinig uit zou voeren, aangezien die van de Stad, bewust van de komst dier Vloot, het uiterste zouden af wachten, en dat [illegible] vergeefsche moeite zou doen: wederom anderen waren van gevoelen, dat men Landen moest, nademaal de komste van de Vloot wel zeker, maar de tyd onzeker was; dat de Portugeezen in de Stad zwak van volk, en de zwarten onkundig in den Oorlog waren, enz. Dewyl nu de Admiraal besflooten had, aan den Koning van *Johor* te schryven, en hem te verzoeken zyne magt by die der Hollanders te komen voegen, zo bragten de laatsten daar tegen in, dat men, volgens het advys van den Adm. *van der Hagen*, weinig hulp van dien Koning konde hoopen, en dat men dezelve niet na hem wagten moest: doch de stemmen opgenomen zynde, waren de meesten daar voor, om geen Landing te doen, en om de aankomst des Konings van *Johor* af te wachten, zo dat het daar by bleef.

Ondertusschen ging men voort met op de Stadt te kanonneeren en van de Schepen, en van de Battery, welke de Admiraal op het voornoemde kleine Eilandje had laaten aanleggen, met twee

halve

halve Kartouwen, welke kaatsten niet weinig schade toebragten 1606.
aan de Stad en de Voorsteden van dien kant. Dit deedt den Portugeezen in het denkbeeld vallen, dat de Hollanders hen van de zyde van 't Eilandje zouden komen aantasten, en derhalven staken zy die Voorstad zelf in brand. Het zeldzaamste van allen was, dat die van binnen, waaruit men de slechte directie kon afmeeten, nu en dan wel verscheiden vergeefsche schooten op de Schepen deeden, maar geene op het Eilandje, schoon het veel korter by was, en den meeste schade aan de Stad toebragt. Voorts liet de Admiraal vier bemande Sloepen aan de Noordzyde van de Stad op een vadem water gaan leggen, om te beletten, dat men van die zyde met *Praauwen* uit en in de Stad voer, daar hy vervolgens nog twee Roeysloepen van het Schip de *groote Zon* byzondt, die wel haast een *Praauw* vermeesterden, welke na de Stad wilde vaaren. Zy vonden daar in 2 Pakken met goed, 2 Metaale Bassen, en 2 Hellebaarden. Ook vonden zy een Man dryven, die gekwetst was, zynde een Zwart, genaamd *Furtado*, een Visscher, en zo hy zeide een Vryman uit de Stad. Men bragt hem by den Admiraal aan boord, en schoon hy naauwlyks spreeken konde van pyn, gaf gy echter nog te kennen, dat men in de Stad zeer bevreest was; dat het Hollandsch Geschut reeds 10 menschen had gedood, en veel anderen gekwetst; dat men eerstdaags de groote Portugeesche Armade van *Goa*, met den *Viceroy* en den Aartsbisschop te verwagten was, om de *Molukkas* te herwinnen, en den koning van *Jobor* te bevechten; dat 'er weinig mondbehoeftens in de Stad waren, maar Kruid en Lood genoeg; dat 'er niet boven de 80 blanken, maar wel 3000 Slaaven en *Maleyers* in de Stad waren, als mede veele Koopmanschappen enz. Den volgenden morgen, den 5 May, stierf *Furtado* aan zyne wonden, en wierd overboord geworpen.

Dien zelfden avond kwamen 3 *Praauwen* van den Koning van *Jobor* by de Vloot, in een van welken de Sabandar van *Sincapura* was, die door den Admiraal verwellekomt zynde, hem te kennen gaf, dat de Koning hem gezonden had, om te zien, of het Hollandsche Schepen waren, dewyl hy van *Pera* vernomen had, dat 'er een Vloot voor *Malacca* gekomen was; dat hy onderwegen de Sloep, door den Admiraal aan den Koning gezonden, had gezien, en niet twyffelde of zyne Majesteit zou op het eer-

ste bericht by de Vloot komen, zo dat hy ten eersten vertrekken moest; gelyk ook nog dien avond geschiedde.

Ondertusschen hadden de Portugeezen in *Malacca* een voordeeltje, te weeten, dat 'er verscheiden *Praauwen* vol volks, ten zuiden van de Battery om roeiden, en gelukkig in de Stad kwamen, waar door die van binnen groote vreugde bedreeven, als zynde nu verstrekt met 80 blanken en ruim 100 Zwarten.

Den 13 kwam de sloep van *Johor* weder by de Vloot, en bragt een Brief van den Koning aan den Admiraal mede, waarin die Vorst onder anderen zeide:

„ De Koning van *Johor*, genaamd *Radja Sabrang*, (dat is, „ Koning van de Overzyde) wenscht den Admiraal geluk en „ voorspoed in 't gene hy voorgenomen heeft. Gy, die hier „ van den Koning van Holland gezonden zyt, om onze en UEd. „ vyanden te bestryden, zo zal ongetwyffeld UEd. naam en „ faam over de gantsche wereld verbreid worden, om redenen, „ dat UEd. niet ontziet hier te Lande, zo als in uw Land, zich „ aan te kanten tegen de Tyrannie der Portugeezen. Ik acht my „ gelukkig gezien te hebben de genen die UEd. gezonden heeft, „ naamlyk *Lodewyk Izakzen* en *Jan van Hagen*, die my UEd. „ komst voor *Malacca* bekend gemaakt hebben, ja die gekomen „ zyn, om ons arme volk uit de Slaverny der *Portugeezen* te „ redden. Den dienst, die uw Koning my onwaardige doet, „ zal deze bode naar myn vermogen vergelden aan hen, die uw „ Koning gezonden heeft. Geen Koning heeft my zulk een dienst „ konnen doen, dan uw Koning alrede gedaan heeft. Ik zen„ de u *Intze Amar* en *Intze Camar*, om UEd. van myne komst „ te verwittigen.

Het duurde ook pas vier dagen, of de gemelde Koning kwam met eenige Galeyen en Fusten of Praauwen, waarop hy echter nauwlyks 300 Man, meest Slaaven, had, by de Vloot. Het was *Raya Bonsu*, of *Raya Zabrang*, die eenigen tyd geleden zyne Gezanten aan Prins *Maurits* gezonden had; doch hy was niet zeer magtig, om dat het Ryk van *Johor* nu te veel verdeeld was onder de nagelaaten Zoonen van den ouden Koning. Om onze Leezers hier van een beter begrip te doen hebben, vinden wy ons genoodzaakt, een korte Schets van deze Ryks-Verdeeling te laaten volgen.

De

De oude Koning van *Jor* of *Johor*, dat een goed Krygsman was, en ook dikwils tegen de *Portugeezen* geöorloogd heeft, had 4 Zoonen nagelaten, waarvan de oudste wel Koning van 't gantsche Ryk was, schoon 'er de Broeders elk een deel van bezaten. Deze oudste Zoon dan, die toen regeerde, wierd van de Maleyers *Jan de Patuan* genoemd, dat echter meer een tytel, dan zyn naam scheen te weezen. Doch deze *Jan de Patuan* was een persoon van weinig bedryf, gewoon tot den middag te slaapen, dan te eeten en te wasschen, en voorts zich dronken te drinken; zo dat 'er nademiddags niet met hem te handelen was, moetende elk, die by hem kwam, met hem drinken, en niet anders dan dronkenmans dingen doen. Hy bemoeide zich met niets, en liet alles op zyne Edelen en op zyn Broeder, den boven gemelden *Raya Zabrang*, aankomen. Hy mogt van geen zwarigheden hooren, als men hem iets vraagde, zweeg hy stil, en op de tweede en derde vraag deedt hy het zelfde. Om kort te gaan, hy was nergens minder bekwaam toe, dan om Koning te weezen, bemoeiende zich nergens mede, dan met zuipen en Wyven. By een ander Wyf had de oude Koning verwekt *Raya Siacai* (dat is, Koning van *Siaca*) dat een Leen van *Johor* is. Deze, die getrouwd was met de Dochter des Konings van *Patana*, was in 't geheel met geen Koninglyke deugden versierd, maar een slechten bloed, die zich altoos te *Siaca* ophielt, en zelden of nooit by den Koning zyn Broeder te *Battusabar* kwam. By een derde Wyf had de oude Koning geteeld onzen *Raya Zabrang*, Koning van de andere zyde genaamd, om dat hy aan de andere zyde over de Rivier, tegen over *Battusabar* woonde, alwaar hy ook een Kasteel en een deel onderdaanen had, doch ook een Leenman van den Oudsten was. Hy was een man van 35 jaaren, byna blank, niet groot van persoon, maar zeer beleefd, vriendelyk, lankmoedig, naarstig, vooruitziende, en een vyand van de *Portugeezen*, die zyne zaaken wel verder zou gedreeven hebben, als hy maar magt had gehadt; en dus veel waardiger om alleen Koning van *Johor* en *Malacca* te weezen. Hy was ook den Hollanderen zeer toegedaan, het welk hy in alles zeer duidelyk liet bespeuren. Doch schoon zyn oudste Broeder, *Jan de Patuan*, alles meest op hem liet aankomen, kon men echter duidelyk bespeuren, dat 'er eenige jalouzie tus-

ſchen beiden heerſchte. By een vierde Wyf had de oude Koning nog verwekt *Raya Laud*, dat is, Koning van de Zee. Deze was mede een Man, nergens bekwaam toe, dan om Tabak te rooken, Arak te zuipen, en Betel te kaauwen; voorts een groote zuiper, doodſlager en Hoereerder, en dus waardig, zegt onze Schryver, om aan handen en voeten gebonden en in Zee geworpen te worden. Alle deze Broeders, behalve onze *Raya Zabrang*, waren Zuipers van wyn en ſterken drank, en zo als de Heeren zyn, miſt het zelfden, of de Edelen en Bedienden zyn ook zo. Doch *Raya Sabrang* had nooit Wyn of ſterken Drank geproefd, en was dus een uit duizenden in die geweſten.

De Admiraal verwelkomde, en onthaalde hem en de zynen, en na de maaltyd begonnen ze van hunne zaaken te ſpreeken. Want de Admiraal wilde geen Landing doen, zonder te weeten wat hulp de Koning daar toe bybrengen zoude: deze gaf voor, dat hy weinig magt had, en evenwel doen zou al wat in zyn vermogen was; dat hy nog meer volk verwachte, maar dat hy niet kon zeggen, wat zyn Broeder gezind was te doen. Om kort te gaan, de Admiraal kon niet ontwaar worden, of hy veel of weinig hulp van hem te wachten had. Hy hielt zich altyd aan 't gezegde; dat hy een arm Koning was, en daarom aan den Koning van Holland geſchreeven had om byſtand tegen de Portugeezen, en dat, indien hy alleen magtig genoeg geweeſt was, om hen te verdryven, hy de Hollanders niet geroepen zou hebben, enz. De Admiraal geen ander bericht van zynen onderſtand konnende krygen, begeerde, dat men dan zou overgaan tot de Artikelen, wat elk hebben zou van 't gene men vermeeſterde; doch de Koning wilde zyn eiſch het eerſte niet doen, zo dat de Admiraal hem wederom daarin moeſt toegeeven, en begeerde alleen de Stad te mogen hebben, om te Negotieeren, en zyne goederen daar in te bewaaren; als ook om dezelve met Nederlanders te bezetten. Voorts zou de Koning het geheele Land hebben, en zy zouden elkander helpen als Broeders tegen de Portugeezen en Spanjaarden. Hoe billyk nu deze eiſch was, de Koning had 'er vry wat tegen, zeggende:, dat, indien „ hy de Stad niet hebben zou, hy geen reden zag, waarom ze „ dan de Portugeezen behoefde ontnomen te worden; dat hy het „ platte Land niet telde, dewyl hy twintigmaal meer Lands bezat,

„ dan

„ dan zyne Onderdaanen konden bevolken; dat zulks bygevolg „ geen hulp, maar een verandering was van kwaad tot erger, „ het welk de tyd wel konde leeren, zo de Hollanders niet beeter waren dan de Portugeezen, waarvan hy ook niet verzekerd „ was, en dat het dus het aanzien zou hebben, dat de Hollanders „ niet hem, maar hy de Hollanders geholpen had, om zyn eigen „ Land aan vreemder lieden te geeven, dan die het nu hadden, „ alleen op hoop van beterschap, dat nog te bezien zou staan. „ Of dit nu recht en billyk was, mogten de Hollanders zelfs oor„ deelen; die den naam wilden hebben, dat ze eens anders goed „ niet begeerden, en altoos klaagden, dat de Portugeezen hen zo „ veel ongelyk aan deeden, dat ze genoodzaakt geweest waren de „ wapenen tegen hen op te vatten." De Admiraal vraagde daarop, wat dan het Loon der Hollanders zou weezen voor dat ze hem geholpen hadden? *Jk zal*, gaf hy ten antwoord, *u lieden een plaats aanwyzen, daar gy een Huis kunt bouwen, waarin gy alle uwe goederen Tolvry zult mogen opslaan.* De Admiraal begon te grimlagchen, en zeide, dat zulks eene al te geringe Vryheid zoude weezen, die hy ligtelyk aan zyne Vyanden zou toestaan, om de Negotie in zyn Land te trekken; gelyk dan ook de Koningen van *Bantam*, *Achem* en *Ternate* zulks wel toegestaan hadden, zonder dat men hen nog dienst gedaan had. Wyders voegde hy 'er by, dat hy immers niets van 't zyne begeerde, nademaal die Stad niet van zyne Voorouders, maar van de Portugeezen gebouwd was; dat hy niet meer Lands begeerde dan de Stad groot was, en dat het gene daarop stond; noch hem, noch zyne Voorouders toekwam. De Koning dan eindelyk merkende dat hy 't niet verder brengen kon, deedt afstand van de Stad, mits dat de Admiraal hem een verzoek toestond. Deze begeerende te weeten wat het was, zo ging de Koning, verzeld van zyn Tolk, met den Admiraal alleen, en verzocht, dat deze hem helpen zou om den Koning van *Achem* uit zyn Land te verdryven. De Admiraal zeide, dat hy zulks niet vermogt te doen, dewyl die Koning met de Hollanders in Vrede was; maar dat hy hem beloofde te zullen helpen, wanneer de Koning van *Achem* hem kwam aantasten; of dat hy ten minste de bemiddelaar tusschen hen zou weezen. Na dat men ook eindelyk daar inover een gekomen was, wierd het volgende *Kontrakt* gesloten,

in-

in de Maleische en Hollandsche taal beschreeven, en van wederzyde ondertekend en bezwooren.

KONTRAKT, *gemaakt tusschen den Admiraal* Cornelis Matelief de Jonge, *uit naam en van wegens hun Ed. Mog. de Heeren* Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, *ter eenre, en den doorluchtigsten en magtigsten Koning van* Johor *ter andere zyde. Den* 17 *Mei* 1606, *in 't Schip* Oranje, *liggende op de Rheede van* Malacca.

1.

Voor eerst beloofd de voornoemde Admiraal uit naam als boven, ten verzoeke van denzelven Koning, hem te helpen inneemen en vermeesteren be Stad *Malacca* uit handen van de Portugeezen hun beider Vyanden, waartoe elk zyn uiterste vermogen in 't werk zal stellen, om dezelven daar uit te verdryven. Welke onderneeming door Gods hulp volbragt zynde, de bemuurde Stad, gelyk ze tegenwoordig is, in vryen eigendom voor eeuwig blyven zal aan de Heeren Staaten, zonder eenige andere Overheid te erkennen of belasting onderhevig te zyn, het welke de voorsz. Koning tot een Loon van den Kryg toestaat; waartegen het gantsche Land onder de gehoorzaamheid van zyne Majt. zal blyven, mits dat de Heeren Staaten of hunne Gemagtigden, indien zy de Stad versterken of vergrooten wilden, zo veel Lands daartoe zullen mogen neemen als zy geraaden vinden.

2.

Zal het den voorsz. Heeren Staaten vry staan, in des Konings Landen zo veel Hout te doen hakken en haalen, als ze tot bouwing van Schepen en behoefte van de Stad van nooden hebben.

3.

Ook zullen de Onderdanen van de Heeren Staaten voorsz. hunne Schepen en Goederen, van wat plaatze dezen ook komen, als mede gehuurde Schepen, *Jonken* of *Prauwen*, in de voornoemde Stad mogen laaden en lossen, zonder dat de Koning daar iets op te zeggen hebben, of eenigen Tol van in- of uitvoer te eisschen zal hebben.

4.

De Koning zal ook niet toelaaten, dat eenige Hollanders, Europeesche Volkeren, ofte hunne Nakomelingen, in eenige Landen van zyn gebied Handel dryven, dan met toestemming van den

den Gouverneur van *Malacca*; en zulks niet konnende aantoonen, zullen zy voor Smokkelaars gehouden, en als Vyanden aangezien worden.

5.

Daar en tegen zal zyne Majt. de Voorstad *Campo Clin*, die nu afgebrand is, mogen bebouwen, en bevolken, zonder dat de Heeren Staaten daar over iets te zeggen zullen hebben; ook indien 't mogelyk zy, zyne Residentie aldaar mogen neemen en dezelve doen versterken, waartoe de Heeren Staaten hem zelfs behulpzaam zullen zyn.

6.

Zyne Majt. zal, na de Verovering der Stad, genieten al het geschut, dat 'er in gevonden wordt, waarvan hy de helft ten eersten zal mogen wegneemen, en de andere helft laaten blyven tot dat ze door de Heeren Staaten van alles voorzien is.

7.

Al wat 'er in de Stad gevonden wordt, zo aan Koopmanschappen, als aan Geld en andere dingen, zal ten profyte van de Vloot en van zyne Majt. ieder voor de helft weezen.

8.

Alle Koopmanschappen, niet aan de Onderdaanen van de Heeren Staaten behorende, zullen moeten gelost worden in 's Konings gebied, alwaar het den Hollanderen, zo wel als anderen, vry zal staan, dezelven te komen koopen, en naar de Stad te voeren.

9.

Voorts zal men elkander helpen en bystaan met alle magt en uiterste vermogen, om de Portugeezen en Spanjaarden hun beider Vyanden, allen mogelyken afbreuk te doen. Doch byaldien iemand van de partyen Oorlog begint tegen iemand anders dan Portugeezen en Spanjaarden, zal de ander party niet gehouden weezen haar by te staan, dan alleenlyk in defensie.

10.

Ook zal geene der partyen vrede mogen maaken met den Koning van Spanje, zonder wederzyds Consent.

11.

Hy, die eenig schandaal in Religie zaaken geeft, zal aangeklaagd en gestraft worden by die Overheid, waaronder hy behoord.

12.

Indien eenige Persoonen van wederzyde iets op elkander te zeggen, of van elkander te eischen hebben, zal de verweerder voor zyne Overheid geroepen worden, die de uitspraak zal doen.

13.

Als 'er iemand van de Hollanders, om eenige gepleegde misdaaden, of anderzins, overloopt by den Koning van *Johor*, of van des Konings volk by de Hollanders, zo zullen beide partyen verplicht weezen, de wegloopers aan hunne Overheid over te leveren.

Deze Artikelen getekend en bezwooren zynde, wierden 'er toebereidzelen gemaakt om eene Landing te doen. Doch het heeft den Hemel niet behaagd, dat de Stad voor dien tyd zou vermeesterd worden, ondanks de oneindige moeite en pogingingen, die de Admiraal liet aanwenden, doordien men geen het minste nut van den onderstand der *Johorsche* Koningen kon trekken; gelyk wy nog verder zullen aantoonen.

Ondertusschen gaf de Admiraal, na dit gesloten Verdrag, een Brief van zyn Excellentie Prins *Maurits* aan *Raya Zabrang*, mitsgaders de Geschenken, bestaande in een lang Roer, een dubbelt Pistool met parlemoer ingeleid, twee andere Pistoolen, een Sabel, eenige Harnasschen, Partusanen, enz. alles zeer fraai gemaakt. Doch by de overgeeving dier Presenten zeide de Adm. om alle jalousie tusschen de Broeders voor te komen, dat hy last had deze Geschenken aan den Koning van *Johor* te behandigen, en dat, schoon hy (*Raya Zabrang*) zyne Gezanten met Geschenken aan zyn Excellentie gezonden had, *Jan de Patuan* nochtans Koning van *Johor* was; weshalve hy verzocht dat *Raya Zabrang* verklaaren zou, of hy wel of kwalyk deedt, met hem dit alles te geeven. Deze Koning antwoordde, dat de Admiraal gerust kon zyn, dat alles, wat hy deede, by zyn Broeder goedgekeurd zoude worden.

Den 18 May begon men de Landing met 700 Man, die aan Land gekomen zynde, aldaar wel 400 Portugeezen en Zwarten vonden alle gewapend met Roers, Spiessen en ander wapentuig, doch zonder order, zo dat ze geen oogenblik stand hielden. Dit was oorzaak, dat de Hollanders en hunne helpers ook maar toelie-

liepen, en de Vyanden in 't kort tot in de Voorstad te rug dreeven. De Admiraal meende dat dezelve slechts met een houten schutting omringd was, maar men bevond het een muur van Taipa te weezen, dat is van aarde met kleine Steentjes ondereen gestampt, voorts met Kalk gepleisterd, en ruim een vadem dik, zo dat 'er een halve Kartouw niet door heen schieten kon. Hier hielden de Vyanden zich binnen, en de Hollanders maakten eene Verschanssing omtrent 150 schreeden van daar, en bragten 2 Veldstukken daarin, waarmede zy de Poort beschooten. Des avonds wierpen zy nog eene Verschanssing op, 80 schreeden nader; by welke gelegenheid 33 Man gekwetst, en 6 gedood wierden. 1606.

Omtrent middernacht staken de Vyanden die geheele Voorstad in brand, en weeken in de Stad. Byaldien de Hollanders nu den weg geweeten hadden, zo als zy dien naderhand leerden kennen, zouden zy al het volk in de Voorstad hebben konnen gevangen neemen; het welk de Vyand ook zekerlyk vreesde, en daarom de Voorstad zo goed koop over gaf. Want aan de zyde van 't Bosch was de muur geheel vervallen; en alleen met planken toegestopt. Doch al de hulp, die zy by deze gelegenheid van de *Maleyers* hadden, was van geen het minste nut; want zy waren noch tot vechten, noch tot den arbeid bekwaam; als zy een Snaphaanschoot hoorden, meenden ze, dat ze al getroffen waren, en men kon ze niet vooruit krygen, al wilde men ze doodslaan; daarenboven waren 't meest Dieven; want als zy eenig geweer van de Hollanders, die aan den arbeid waren, zagen liggen, wisten zy het zelve knaphandig weg te neemen, zonder dat men weeten kon wie 't gedaan had.

Den 19. ging de Admiraal de Stad bezichtigen, en bevond, dat 'er een groote Rivier, wel 200 voet breed, kort langs de Stad liep, die niet over te komen was, schoon men hem zulks had wys gemaakt. Ook vondt hy de Stad zo wel voorzien van Muuren en Torens, dat, als de Portugeezen de Poorten maar toehielden, zonder iets anders te doen, dan nu en dan van de Wallen te schieten, hy geen kans zag de Stad met zyn volk te bedwingen, dat toen slechts 550 Man sterk was, doordien 'er al 150, zo zieken als gekwetsten, weder naar boord gebragt waren; en ziende dat hy van de *Maleyers* weinig hulp te wachten had,

wenschte hy wel dat al zyn volk weder aan boord was; want als hy 30 of 40 Man eischte om te arbeiden, kreeg hy pas de helft; en als hy aan *Raya Zabrang* daar over klaagde, verschoonde deze zich met te zeggen, dat het met zyn volk zo niet was, als met dat van den Admiraal, die de zynen Kost en Loon gaf, maar hier moest ieder *Orankay* of Edelman zo veel Slaaven leeveren, en dewyl dit hun grootste Rykdom was, vreesden zy die te verliezen: maar dat hy in 't vervolg zou trachten zulks te verbeteren. Dit was al de heul en troost die de Admiraal ontfing.

Ondertusschen kwam *Jan de Patuan*, Koning van *Johor*, zelf by de Vloot. *Raya Zabrang* en de Admiraal gingen hem verwellekommen, en de laatste gaf hem te kennen, dat hy zyn Broeder den Brief van zyn Excellentie, en de Geschenken gegeeven, als mede een Kontrakt met hem gemaakt had. Waarop deze achtelooze Vorst zeide, dat, al wat zyn Broeder deedt, voor hem goed was. Voor 't overige was 'er niet veel met hem te redeneeren, dewyl hy nog nuchteren was, en dan als gezegd is, op alle vraagen stil zweeg. Hy ging met zyne *Praauwen* benoorden de Stad op het slyk liggen, en *Raya Zabrang* logeerde digt by den Admiraal buiten de Poort van de Voorstad.

De Adm. evenwel nu denkende, dat de komst van dezen Koning de zaaken wat meer bevorderen zoude, liet een nieuwe Battery opwerpen, omtrent een Snaphaanschoot van de Stad; niet om Bres te schieten, maar om des Vyands Kanon reddeloos te maaken. Doch hy bedroog zich in den onderstand even als te vooren: want schoon het in den eersten opslag scheen, als of de *Maleyers* nu braaf zouden werken, was het echter van geen langen duur, en dus bleef het als vooren. Hy had *Raya Zabrang* geraaden zyn volk in 3 hoopen te verdeelen, en ieder hoop onder een Kapitein te stellen, op dat ze dus om den derden nacht de Wacht in de Verschanssingen mogten houden. Dit geschiede, maar met weinig nut. Want als 'er 50 of 60 des nachts zouden waaken, moest 'er de Admiraal zelf tegenwoordig weezen, en dan was het nog middernacht eer ze gereed waren, als wanneer men nog maar 20 of 30 in plaats van 60 Man kreeg, die, zo dra de dag aanbrak, weder wegliepen. Ook moest het des nachts al heel stil weezen, zo ze op de Wacht zouden blyven, doordien zy op het minste gerissel de verschanssing uitliepen,

pen, roepende: *De Portugeezen komen uit!* Ook was het volstrekt onmogelyk een Wacht van *Maleyers* alleen te maaken; 'er moesten Hollanders by weezen, of zy dachten niet genoeg bewaard te zyn: zo dat de Waakers, die op den Vyand zouden passen, zelfs Waakers noodig hadden om hen te beschermen. Maar om uit de Voorstad nog te plonderen het gene 'er in was, en dat naar hunne *Praauwen* te sleepen; als ook om de hier en daar nog staande Huizen in den brand te steeken, op dat ze het Yzerwerk en de Spykers konden mede neemen; mitsgaders om op de Portugeesche Slaaven te passen, die zomtyds in stilte buiten de Stad kwaamen, om 't een of 't ander te haalen of te zoeken, en die dan met een snap te grypen, en ze voor twee of drie stukjes geld te verkoopen; en eindelyk om overal de Boomen om te kappen, op dat die uit de Stad de Hollanders konden zien; in dit alles waren de Maleyers groote Meesters; werkende alzo meer ten nadeele, dan ten voordeele der Hollanders, het welk den Admiraal niet weinig verdriet baarde. En schoon hy veelvuldig over dit omhakken der Boomen aan den Koning klaagde, het baate niet met al. Men kon niet begrypen, wat ze met dat gedurig omhakken der Boomen voor hadden, ten ware men onderstellen wilde, dat ze die ook voor Vyanden aanzagen, en, bewust dat ze geen tegenweer konden doen, hunne wraak het best daar aan oeffenen konden.

Hoe 't zy de Adm. wierd zo verdrietig, dat hy zyn meeste Volk den 27 Mai wederom naar Boord liet brengen, behoudende alleenlyk 300 Man in de wapenen, en 60 of 70 anderen; oordeelende daar aan genoeg te hebben om de Schanssen te bewaaren. Ook liet hy twee halve Kartouwen t' Scheep brengen, om, als de Portugeesche Vloot opdaagde, zo veel te minder aan Land te hebben, als mede om den Koning *Jan de Patuan* te noodzaaken, dat hy zyn volk beter aanzette. Deze was ten hoogsten verwonderd, over dit bestaan des Admiraals, die hem ten antwoord gaf, dat zyn Volk vermoeid was van langer alleen te werken; dat ze de hitte niet verdraagen konden en ziek wierden, ook verdrietig waren, ziende dat de *Maleyers* gingen wandelen, in plaats van te werken enz. De Koning beloofde wel, dat hy ze voortaan beter zou laaten oppassen; maar het bleef by de oude gewoonte; de *Orankais* wilden hunne Slaaven niet waagen.

gen. Ja zelf de *Bendabara*, of Stadhouder des Konings, had de stoutheid, van in de tegenwoordigheid des Konings en zynen Raad tot den Admiraal te zeggen', dat de Hollanders *Ternate* , en *Amboina* wel ingenomen hadden zonder hulp van de Inwoo- , ners, en dat ze zulks derhalve hier ook moesten doen; dewyl , hy niet gekomen was om te vechten, maar om het gevecht , aan te zien'. De Adm. over dit gezegde verstoord, gaf hem ten antwoord: , Ik ben hier gekomen ten dienste van Koning , *Jan de Patuan*, wiens Oorlog dit is, en wilt gy zyn Dienaar , niet weezen, noch hem eenigen dienst doen, zo moogt gy het , zeggen, dan zal ik zulke Knaapen, indien de Koning het my , toestaat, wel van hier doen verhuizen'. De Koning dit hoorende, toonde zyn misnoegen op den *Bendabara*, en het behaagde de andere Edellieden ten hoogsten, dat de Adm. hem zo toegesproken had, nademaal hy een hovaardige Nar en een dom Beest was.

Vermits nu de Portugeezen uit de Stad gezien hadden, dat de Adm. zyn Geschut had laaten vervoeren, schooten zy zo fel, dat hy genoodzaakt was het Geschut wederom te laaten komen, om het hunne te doen zwygen, gelyk geschiedde. Daarop vraagde hy den Koning, hoe veel volks hy tot het beleg zou leveren, en dewyl 'er even te vooren 400 Man van den Koning van *Patuan* tot hulp van 't beleg gekomen waren, zeide hy, dat hy 1200 Man zou zenden. Daarop maakte de Adm. een verdeeling, om 400 Man te laaten in de Voorstad *Campo Clin*, en met 300 van de zynen en 800 *Maleyers* de Rivier te passeeren, om aldaar het Pannenhuis met 400 Man, en een Klooster met 400 Man te bezetten. Deze overtocht ging voort; maar eer men de *Maleyers* over de Rivier had, liep 'er zo veel tyds heen, waar in men wel een Stad zou hebben konnen veroveren; en toen zy 'er al over waren, had de Adm. in plaats van 12 honderd, geen 200 Man, van welken hy wederom als vooren geen 30 of 40 kreeg, die dan nog wel de helft in stilte wegsloopen, en die, als 'er een schoot uit de Stad geschiedde, alles lieten liggen, en zich achter de Boomen verschuilden. Toen de Adm. daar over klaagde aan *Raya Zabrang*, welke altoos kort by hem legerde, begon hy 'er hartelyk over te lagchen, merkende zulks aan als een groote schranderheid van het volk, dat zich zo wel wist te bergen en voor het gevaar te wachten. Schoon

Schoon 'er nu dagelyks overloopers uit de Stad kwamen, en die de naarheid van binnen niet genoeg beſchryven konden, doordien ze, toen de Adm. zich in het Klooſter en 't Pannenhuis gepoſteerd, en nog een nieuwe Verſchanſſing aan de Rivier gemaakt had, niet durfden uitkomen om te viſſchen, of om vruchten te haalen; en ſchoon het dus doende duidelyk bleek, dat hy, ingevalle de *Maleyers* maar half werk hadden willen doen, de Stad zou hebben konnen vermeeſteren, zag hy echter wel, dat hy tegen de dood aanwerkte, en beſloot derhalven de Stad uit te hongeren, zonder meer van zyn volk te waagen. Doch daarin werkten ook de *Maleyers* weder tegen de Man aan, want om de Stad uit te hongeren, moeſt men geen Slaaven of overloopers meer opvangen, maar ze weder te rug in de Stad dryven, om dus de Mondkoſt des te eer op te maaken: maar de *Maleyers* greepen al wat ze krygen konden, om ze aan hunne *Orankais* of anderen te verkoopen en 'er geld van te maaken. Klaagde ook de Adm. daar over, zo was het antwoord, ze krygen geen Loon, en moeten wel zo doen, om te konnen beſtaan. Hier by kwam nog een ander ongeluk, dat naamlyk de Hollanders zich zeer te buiten gingen in het drinken van Arak, invoege dat 'er zomtyds geen 3 of 4 op een poſt nuchteren waren; en als de Adm. hen daar over beſtrafte, du.fden zy wel zeggen, dat ze niet aangenomen waren om te Land te dienen; dat ze zulks vrywillig deeden zonder eenige buit te maaken, en dat ze daarom iets moeſten hebben.

Ondertuſſchen deedt de Gouverneur van de Stad, *Andreas Furtado*, nu en dan een Uitval, daar hy zag dat de *Maleyers* de wacht hadden, die nergens acht op ſloegen. Zo deedt hy den 18 July ook een uitval met by de 200 Man op een poſt van de Maleyers, die terſtond het haazepad kozen; doch 14 Hollanders toeſchietende, dreeven ze alle met groot verlies weder in de Stad; echter hadden ze een Hollander, die wat verder af op Schildwacht ſtond, en waarſchynlyk dronken was, betrapt, en hem op een deerlyke wyze gemarteld en vermoord. De Adm. liet over die wreedheid klagen aan den Gouverneur, en hem aanzeggen, dat, indien hy voortging met dus te handelen, hy telkens ook een van de Portugeezen, die hy gevangen had, zou doen ophangen. De Gouverneur liet hem wederom zeggen, dat het

hem

hem niet ſcheelen kon, al liet hy alle de Portugeezen ophangen; waarop de Adm. het Lot liet werpen, om 'er een op te hangen, dat op den Portugees *Domingo Gonſalvo* viel, dien hy ook zo kort by de Stad liet ophangen, dat dezelve met die van binnen over de muuren kon ſpreeken; doch in plaats van trooſt te ontfangen, dreeven zy den ſpot met hem, en ſcholden hem de huid vol.

Terwyl men dus voort ſukkelde wierd de Vloot van den Admiraal door twee Schepen, naamlyk de *Geunieerde Provintien* en de *Erasmus*, verſterkt, die terſtond 145 kloeke Mannen aan Land zonden, het welk de andere Maats niet weinig moeds gaf; maar de *Maleyers*, dit volk ziende aankomen, meenden dat het van de Portugeeſche Vloot was, en liepen hals over kop naar hunne Schuiten om weg te vaaren; zo dat men genoeg te doen had om ze tot ſtaan te krygen, en te doen geloven dat het eigen volk was. Hierop de Werken nog voortgezet hebbende, wierd beſlooten een Storm op de Stad te waagen, weshalve de Adm. by den Koning *Jan de Patuan* ging, hem vraagende hoe veel volk hy tot den Storm zoude leveren? deze antwoorde *al myn Volk.* De Adm. zeide, dat hy 't getal moeſt weeten, om 'er zich na te reguleeren, waarop hy antwoorde, dat hy 100 Man zou geeven. De Adm. begon te lagchen, en wel merkende dat hy dronken was, zeide, dat hy zich met zyne Edelen kon beraaden, en dat men des anderen daags om beſcheid zou komen.

Doch den volgenden morgen kwamen reeds eenige *Orankais*, by den Admiraal, en zeiden, dat het kwalyk verſtaan was, dat de Koning 800 Man gemeend had. De Adm. zou zich daar mede te vrede geſteld hebben, maar dien zelven dag waren 'er twee Edellieden by den Vice-Admiraal in ſtilte aan boord geweeſt, en hadden gezegd, dat hy den Admiraal moeſt laaten weeten, dat die volſtrekt op de *Maleyers* geen ſtaat kon maaken, nademaal die 800 man meeſtal Slaaven zouden weezen, en waar onder de Koning nog al het volk, dat 'er reeds aan Land was, mede rekende; dat, zo de Adm. hen by den Storm vooraan plaatſte, zy zyn eigen volk in de war brengen, en zo hy ze achter aan ſtelde, zy by den eerſten Schoot zouden wegloopen.

Terwyl de Adm. dus tuſſchen twee vuuren in de aſſche zat, niet weetende wat hy doen of laaten zou, ontfing hy bericht met een *Praauw*, afgezonden door 't Jagt de *kleine Zon*, het welk

welk by *Cabo Rachado* lag, om op de Portugeesche Vloot te passen, dat die Vloot werkelyk aankwam. Hierop begaf de Adm. zich weder by den Koning, om afspraak te neemen, hoe men 't stellen zou, dewyl de komst der Portugeesche Vloot op handen was. Doch de Koning deedt 'er het zwygen toe, als zynde vol *Arak*. Den volgenden morgen echter zondt hy 3 Edellieden, om met den Adm. af te spreeken, wat men doen zou. Deze begeerde, dat men terstond het Geschut aan boord van de Schepen brengen, en dat 'er geen Hollander noch Maleyer van Land gaan zou, voor dat al het Geschut geborgen was; dat de Koning zelf ook zo lang zou blyven, dewyl zyn volk anders ten eersten wegloopen zou; dat men dan in goede orde te Scheep gaan en 't Land verlaaten zou, aangezien de Koning zelf niet in staat was om met al zyn volk een Verschansfing te verdedigen; en dat de Admiraal met de Vloot den Vyand te gemoet zeilen en hem aantasten zou, mits dat de Koning met zyne Scheepen voor de Stad bleeve, op dat 'er geen Eetwaren ingebragt wierden. De Edellieden stonden alles toe, maar hadden eene zwaarigheid, te weeten, dat, als 'er slechts een Portugeesche *Jonke* kwam, die 14 of 15 Man op had, des Konings Volk die niet zouden durven aantasten. Doch des anderen daags liet de Koning zeggen, dat hy met het voorstel des Admiraals te vrede was, en zo doen zou.

Alhoewel nu de Adm. dien dag nog door een overlooper verstond, dat 'er in de Stad byna geen mondkost meer was; dat 'er dagelyks 30 of 40 menschen stierven, en dat, als hy nog een Maand had konnen wachten, de Stad zich van zelve zou moeten overgeeven, enz. zo was het nu te laat.

Den 15 Augustus wierd alle Bagasie te Scheep gebragt, en den 16 het Geschut. Na dit afvoeren van 't Geschut, en toen 'er nog pas 120 man aan Land was, deedt de Vyand nog een uitval met 5 à 600 Man; maar hy wierd zo wel ontfangen, dat hy met bebloede koppen in alleryl weder naar de Stad week.

Den 17 Augustus, alles te Scheep zynde, ligte men het Anker, en ging onder zeil, de Portugeesche Vloot te gemoet. Deze bestond in 16 groote Galjoenen, 4 Galeyen, 1 Carveel, en 13 of 14 Fusten of Praauwen. Den 18 onder *Cabo Rachado* komende, ontmoetten de beide Vlooten elkander, als wanneer een

zo

zo hevig zeegevecht geschiedde, als 'er nog in Indië gedaan was. Een der groote Portugeesche Galjoenen raakte het Schip *Nassau* aan boord, eer het zelve zyn Anker had konnen ligten; waarop de Schepen *Oranje* en *Middelburg* toeschooten, om *Nassau* te ontzetten, doch by ongeluk aan elkander vast raakten, het welk de Portugeesche Vice-Admiraal, *Alvaro Carvalbo*, zag, en derhalven het Schip *Middelburg* aan boord klampte; zo als ook het Galjoen van *Don Eriques de Norinba* het Schip *Oranje* op zyde kwam, en dat van *Don Duarte de Guerra*, dat het meeste volk op had, voor de boeg. Het Schip *Mauritius* dit ziende, viel op *Don Duarte*, en dus wierd een tyd lang hevig gevochten; de Portugeezen met onophoudelyk Vuurpotten op de Hollanders te werpen, en de Hollanders met fel te schieten. Eindelyk schoot de *Mauritius* den brand in *Don Duarte*, en raakte 'er zelf van af; maar *Middelburg* bleef aan de Galjoenen van *Carvalbo* en *Duarte* vast, zonder daar van af te konnen komen, en dus verbrandden zy alle drie: doch het volk van *Middelburg* wierd meestal gered. In deze verwarring, en daar zich elk zocht te redden, geraakte de Portugeesche Vice-Admiraal *Carvalbo* met 40 of 50 Man in de Sloep van 't Schip *Middelburg*, welke altemaal, tot de Vice-Admiraal incluis, door die van 't Schip *Oranje* dood geslagen wierden, zonder dat de Admiraal zulks in die wanorde kon beletten.

Doch de Admiraal hield het Galjoen van *Don Enriques* met een Kabel achter zyn bezaans Mast wel vast, om hem daarmede op zyde te haalen, en had 'er reeds twee Vaanen afgehaald met bevel van zyn Vlag te stryken en zich gevangen te geeven. Maar toen het Anker van den Admiraal begon te houwen, raakte het Galjoen door dien schok los, en schoon het reeds achter den Admiraal zyn Anker had laaten vallen, dreef het echter door de sterke Eb achter uit, en dus tot beneden het Schip *Mauritius*, dat hem nog de volle laag gaf, maar evenwel het Anker niet durfde ligten om het tegen te houden, zo dat het een weinig verder gedreeven zynde, door de Portugeesche Galeyen weggeroeid en weder by hunne Vloot gebragt wierd; dus ontkwam *Don Enriques*, tot groote vreugde der Portugeezen, de handen der Hollanders, niet tegenstaande het Schip zodanig doorboord was, dat men alle oogenblikken meende dat het zinken zou.

On-

Vervolg van 't voorgevallene in Oostindië van 't jaar 1606.

Ondertusschen was het Schip *Nassau* door de twee Portugeezen die het aan boord had, in brand gestoken; echter wierd al het volk geborgen op 6 Man na, die in 't gevecht gesneuveld waren. De Portugeezen raakten van het zelve af door toedoen van de Galeyen, en zouden anders buiten twyffel mede verbrand hebben.

Dus verlooren de Hollanders by dit gevecht twee Schepen, te weeten *Nassau* en *Middelburg*; doch niet meer dan 24 Man aan dooden, hoewel het getal der gekwetsten wel grooter was. De Portugeezen verlooren insgelyks twee Schepen, en tusschen de 4 en 500 Man, waar onder de volgende Edellieden en Officieren waren: *Alvaro de Carvalho*, Vice-Admiraal, *Fernando de Silva*, zyn Bloedverwant, *Duarte du Guerra*, Kapt. van een Galjoen, *Diego Ortiz du Fonseca*; *Don Manuel Mascarenhas*, *Manuel d'Albuquerque*, *Sebastian de Miranda*, *Antonio de Silveira*, *Don Enriquez de Castro*, *Manuel de Mello*, alle Spaansche Edellieden, en behalve nog 2 *Dons* op het Galjoen van den Vice-Admiraal.

Zy hadden groot voordeel van de Galeyen en Prauwen, die hunne groote Schepen by stilte konden brengen daar ze wenzen wilden, waarop zy zich ook verlaaten, en dewyl men in die Landen veel stilte heeft, hadden ze veel voordeel by de Hollanders, die zich dan niet konnen redden. De Portugeezen waren voor de bataille 3754 blanken, en ruim tweemaal zo veel zwarten en Indiaansche Bootsgezellen sterk geweest, en de Hollandsche Vloot in alles 1200 Eters klein en groot, waar onder nog 32 gekwetsten en 162 zieken waren; zo dat de Adm. *Matelief* met ruim 1000 Man tegen ruim 10 duizend Portugeezen en Zwarten had geslagen.

Deze Portugeesche Vloot was inzonderheid van *Goa* gezonden om eerst *Achem*, vervolgens *Malacca*, *Johor*, *Pahan*, *Patane*, *Bantam*, en *Amboina* te vermeesteren, en alles te vernielen, dat met de Hollanders handelde. Te *Achem* was ze reeds geweest, en de Onderkoning had aldaar den Koning van *Achem* doen zeggen, dat hy kwam om hem te straffen, dewyl hy met de Hollanders handelde; eisschende derhalve, dat hy alle de kosten van deze Armade betaalen, al het goed der Hollanders hem o-

verleveren, en een plaats verschaffen zou om 'er een Kasteel te bouwen; ook boven dien hen nog een goede Laading Peper bezorgen. Hierop liet de Koning van *Achem* niet anders antwoorden, dan dat hy dien brief niet leezen kon, het welk den Portugeezen de vyandlykheden ten eersten deedt beginnen. Zy namen ook eene Verschansing in met twee stukken Kanon: maar die van *Achem* op de been komende, moesten zy alles weder verlaaten, en vertrekken met een verlies van 300 Man.

Den 19 Augustus besloot de Hollandsche Admiraal alles op zyne Vloot zo veel te herstellen als mogelyk ware, om als dan de Portugeezen wederom aan te tasten. Den 20 ging hy onder zeil en den 22 raakten de beide Vlooten weder by elkander, waarop een hevige Kanonnade volgde, maar niet anders, nademaal de Portugeezen al te ruim boven de Hollanders heen liepen, zo dat 'er niet aan te doen was. Doch den 24 des nachts kwamen ze de Hollandsche Vloot onverwacht overvallen, het welk eenige wanorde veroorzaakte, en eenige Schepen hunne Ankers moesten kappen om zich te konnen verweeren: ook waren ze zo verre van elkander verspreid, dat de een van den ander niet wist. Maar toen de dag aanbrak, en de afgelegenste Hollandsche Schepen by de anderen kwamen, liepen de Portugeezen ter vlucht naar *Malacca*, en waren den 25 reeds buiten 't gezicht.

Daarop besloot de Admiraal met zyne Vloot naar *Johor* te zeilen, werwaarts de Koningen na de eerste battaille reeds vertrokken waren. Hy kwam den 13 Septemb. aldaar in de Rivier alwaar de Koning hem verwelkomde, en den 18 vervoegde hy zich naar de Stad *Batusauwer*, om te bevorderen, *voor eerst*, dat de Koning zyne Stad zou doen versterken; *ten anderen*, dat hy orde stellen zou, dat 'er Levensmiddelen aan boord gebragt wierden; *ten derden*, om te zien of 'er eenig Buskruid te bekomen was, als waaraan zy gebrek begonnen te krygen; *ten vierden*, dat de Koning twee Praauwen naar *Malacca* zou zenden en een naar *Achem*, om te zien of aldaar, gelyk het gerucht liep, Hollandsche Schepen gekomen waren; doch van dit alles is weinig geworden. Want schoon de Stad gemaklyk te versterken was geweest; de *Maleyers* wilden niet arbeiden; zy begonnen wel terwyl 'er de Admiraal nog was, maar hy was niet vertrokken, of zy lieten alles liggen. Tot de Levensmiddelen gaf de Koning wel

bevel;

bevel, maar het wierd niet opgevolgd. Buskruid was 'er niet dan eenig Meel-Kruid, dat van weinig waarde is. Nopens de Praauwen eindelyk, wierd 'er één naar *Malacca* gezonden, en die naar *Achem* onder allerhande voorwendzels uitgesteld.

De Admiraal, zich van hier naar boord begeeven, en de Vice-Admiraal naar *Batusauwer* gezonden hebbende, om te hooren wat de Koning afgeeven zou, bevond zich zelve by deze gelegenheid in groote zwaarigheden; want indien hy van daar vertrok naar *Bantam* of *Amboina*, stondt te vreezen, dat de Portugeezen *Batusauwer* ten eersten zouden komen belegeren en wegneemen; weder tegen de Vloot te slaan met zo weinig Kruid en Kogels, oordeelde hy te gevaarlyk, en Buskruid was 'er niet te krygen, dan te *Achem*, dat te verre van de hand was; de Schepen *Amsterdam* en de *Witte Leeuw* naar *Bantam* en voorts naar 't Vaderland te zenden, zou te veel tyds verliezen; de Vloot by elkander te houden en van hier te vertrekken, zou te nadeelig weezen voor alle de omleggende Koningen, behalve dat dan de Hollanders zelfs uit dien hoek konden verdreeven worden, dien zy zo noodig hadden tot hunnen handel op *China*.

Na dat nu de Adm. hier nog lang met over en weder te handelen, nu met Koning *Jan de Patuan*, dan met *Raya Zabrang*, en dan met eenige Edellieden, had gesukkeld, en de Koningen verscheiden eisschen geformeerd hadden, die telkens door den Admiraal verworpen wierden, ging men eindelyk in 't begin van October over tot het maaken van een tweede Kontrakt, vervattende voor eerst de Confirmatie van het voorig Traktaat, in zo verre het kon volbragt worden; ten anderen dat de Koning een plaats, het zy op het vaste Land of op een der Eilanden onder zyne Majts. gebied, aan de Heeren Staaten voor hunne Onderdaanen zou afstaan, zo groot en klein als zy begeerden, om 'er een vastigheid te bouwen voor hunne Goederen en Koopmanschappen, om 'er Huisgezinnen te brengen, ook des noods Ambachtslieden, enz.

Dit alles naar den eisch verricht zynde, nam de Adm. afscheid van de Koningen, en begaf zich den 9 Octob. naar boord, alwaar hy den 11 tyding ontfing, dat 'er twee Portugeesche Schepen, verzeld van 3 Galeyen en eenige Praauwen, by *Pulo Carymon* gezien, en 'er nog 7 anderen om de Noord gestevend waren;

ren, waarop de Adm. besloot met zyne Schepen door *Sincapura* tot voor *Malacca* te loopen, en te zien of 'er gelegenheid was, om den Vyand nogmaals aan te tasten.

Achtervolgens dit besluit wierden de Ankers geligt, en den 18 hadden zy byna de lengte van *Malacca*, en konden reeds de Schepen op de Rheede zien liggen, welken zy den 20 nader by kwamen. Hierop volgde het derde en wel hevigste zeegevecht dat men bedenken kan, en dat de Admiraal met een verwonderlyke kloekmoedigheid liet beginnen, aangezien hy weinig Buskruid en Kogels had, en alle voorzichtigheid van de wereld gebruiken moest, om kruid en lood te spaaren; het welk de Portugeezen in overvloed hadden.

Na dat men dan besloten had, deze Schepen op de Rheede aldaar aan te grypen, wierd afgesproken, dat 'er drie, naamlyk de Admiraal met *Oranje*, de *groote Zon*, en de *Vereenigde Provintien*, een der groote Vyandlyke Schepen aan boord klampen, en dat de andere zes Schepen de overige Vyandlyke Schepen beletten zouden, om dat eerste te hulp te komen.

Ondanks de groote stilte, kwamen zy eindelyk zo verre, dat ze de Portugeesche Schepen konden tellen, zynde 7 in getal, te weeten 6 groote en een wat kleinder. Deze waren 1. het Schip van den Vice-Roy, *la Conception*, Kapt. *Don Manuël de Mascarenhas*, dat het laagste van de Eb lag en 't magtigste van allen was; 2. het Galjoen *St. Nicolas*, met 19 metaale en 5 yzere Stukken, Kapt. *Don Fernando de Mascarenhas*, en *Don Pedro* zyn Broeder; 3. de *St. Simaon*, Kapt. *Don Franc. de Sotomajor*, die gesneuvelt zynde *Andreas Pesoa* in de plaats kreeg; 4. de *Todos los Sanctos*, Kapt. *Don Franc. de Norinha*; 5. *Santo Cruz*, Kapt. *Sebast. Soares*; 6. de *St. Antonio*, Kapt *Ant. de Sousa Falcaon*; en op het 7. was Kapt. *Don Paulo de Portugal*.

Den 21 wilde de Admiraal des nachts een aanvang maaken, maar de stilte en de vrees om beneden alle de Schepen te zullen dryven, belette zulks; zo dat hy den 22 de Ankers deedt ligten, en met het laatste van de Eb het Eiland *Das Naos* naderde, met oogmerk om het Galjoen *Santo Cruz*, dat beneden alle de Schepen lag, aan te klampen; doch bespeurende de droogte, die van 't Eiland uitstak, moest hy wenden, en dewyl inmiddels de wind opstak, en de vloed begon, konden zy dat Schip niet bezeilen,

noch

noch ook geen van de anderen, dan alleen de *St. Nicolas*, dat het noordelykste lag, en het magtigste na dat van den Viceroy was, het welk hy dan besloot te naderen. In 't voorby zeilen schoot hy op de andere Schepen niet, maar by de *St. Nicolas* komende, liet hy de Boegstukken van 24, en de Halsstukken van 18 ponders daarop lossen, die niet weinig raak waren; ondertusschen kwam 'er een Kogel uit het Schip van den Viceroy, die hem twee Mannen weg nam. Hierop de Ankers uitgeworpen hebbende, en vast liggende, liet de Admiraal de Musketten speelen, 40 Man teffens, en vier Granaten uit de groote Mars werpen, nevens ander Vuurwerk. Hy had niet te loefwaart konnen komen, maar moest zich aan bakboord leggen; de *groote Zon* lei aan stuurboord, en de *Vereenigde Provincien* van achteren. Hier nu zag men niet dan vuur en vlam, elk deedt zyn best, en de Admiraal had een Kabeltouw aan den Viceroy vast, om alle drie zyne Schepen op te korten; maar de Viceroy dit Touw hebbende doen kappen, dreeven alle drie de Schepen naar zee, dewyl het een Landwind was. De andere Hollandsche Schepen zaten ondertusschen niet stil, maar vochten tegen de andere Portugeezen onophoudelyk, na dat ze kort by elkander waren. De Admiraal had allen Constapels belast naar de hoogte te schieten, om 't volk te raaken, aangezien 'er geen holle zee ging, en alzo de Schepen niet wel in den grond geschoten konden worden: ondertusschen was het alleen om kruid te spaaren, dat men zo digt by de Schepen kroop, en om handgemeen te worden.

De Admiraal, die terwyl weder opgezeild en weder by de *St. Nicolas* gekomen was, wilde toen nog niet gedoogen dat men Enteren zou, als zynde zulks zyns oordeels nog te vroeg; maar die van de andere Schepen, en zelf het volk van zyn eigen Schip, waren te vuurig om te wachten, en sprongen over. Als toen begon het houwen, steeken en moorden eerst recht, want dit Galjoen had 265 Soldaaten op, behalve de Zwarten in veel grooter getal. Doch de Hollanders wisten 'er zodanig onder te maaijen, dat 'er behalve eenige Portugeezen, die over boord sprongen, en door den Admiraal en 't Schip de *Provincien* geborgen wierden, maar 8 blanken op het Galjoen in 't leven bleeven, die zich onder op de ballast verborgen hadden. Hierop wierd de *St. Nicolas* vast gemaakt om weg gesleept te worden, waarop

de andere Portugeezen dit ziende, zeil maakten om zulks te beletten; doch de Hollanders hielden hen terug, en de Admiraal was nergens voor bevreest, dan dat het met dit Galjoen zo gaan zou, als met dat van de *Norinba* in de voorige battaille, aangezien het slechts met de Kraaks-Fokke-Bras aan het Schip *de Zon* vast was; maar Schipper *Roobol* zeide, dat hy 'er wel oppassen zou, en dat de Admiraal niet behoefde te vreezen. Dit stelde den Admiraal echter niet gerust, weshalve hy dien Schipper toeriep, dat, als hy het Galjoen niet langer houden kon, hy 'er den brand in steeken zou, het welk hy beloofde. Doch het bleek wel haast, dat de vrees van den Admiraal niet ydel was geweest; want de Bras brak in stukken, en de sterke Stroom dreef het Galjoen zo vinnig achteruit, dat het niet weer te krygen was en vry raakte. Schipper *Roobol* dit ziende, en vreezende de verwyting des Admiraals, zette alle zeilen by, en liep zeewaart in wel een myl buiten de Vloot.

Ondertusschen was de Hollandsche Vice-Admiraal het Galjoen *San Simaon* aan boord geraakt, waarop de *Zwarte Leeuw* en de *Mauritius* insgelyks toevielen, en 'er wel dra den brand in schooten, zo dat de *Simaon* met Man en Muis verbrande. De *Erasmus* was intusschen bezig met het Galjoen *Santo Cruz*, en gaven elkander dapper de laag, doch raakten weder van een, weshalve de Adm. het zelve aan bakboord meende te naderen, maar kon niet wegens de stilte, gevende hem in 't verby zeilen nog een volle laag, Vervolgens raakte de *Erasmus* 'er weder by, maar ook weder, na een kort hevig gevecht, dat den Portugees 100 dooden koste, daar van af. Daarop zette de *Mauritius* 'er op toe, en het gevecht bleef duuren, tot dat eindelyk de Admiraal het geluk had van 'er by te komen, als wanneer het zich overgaf; zynde de Kapitein zwaar gekwetst. Dit Galjoen *Santo Cruz* had 11 Metaalen en 4 yzere stukken op. Inmiddels raakte de Viceroy door een koeltje wat zeewaart in en buiten schoots, en dewyl tevens de avond viel, kwamen de Portugeesche Galeijen en roeiden het zo gehavende Galjoen *St. Nicolas* weg, op het welke de Kapt. *Fernando de Mascaranbas* en zyn Broeder *Don Pedro* gesneuveld was; behalve dezen waren nog verscheiden Kapiteins en Dons nevens veele minder Officieren op de andere Galjoenen gedood. Het getal der gemeenen op dien dag was, vol-

gens

gens een Brief van den Viceroy, naderhand aan zekere Major 1606.
geschreeven, 521 blanken, en een menigte zwarten en slaaven.

Des anderen daags, den 23 Octob. zagen de Hollanders, nevens andere Galjoenen, ook den Viceroy vooruit kort aan strand liggen, en liepen derwaarts, maar konden hem niet bezeilen; echter heeft de Viceroy kort daarna zyn Schip, uit vrees dat het de Hollanders in handen mogt vallen, zelf in brand gestoken: waarop de Admiraal dat van *San Simaon* te lywaarts zag; hy liep 'er op toe, en maakte zig gereed om het aan boord te klampen; maar het gaf zich zonder slag of stoot over, hebbende niet meer dan 20 menschen op, dewyl alle anderen gesneuveld waren.

Vermits nu de Vyand nog drie groote Galjoenen kort aan strant op het drooge in de modder had liggen, wilde de Admiraal ook dezen niet zo vry laaten, en besloot zo na by dezelve te zeilen als mooglyk ware, om te zien of men ze niet in brand kon steeken: doch niet na genoeg konnende komen, zondt hy de Sloepen met Brandstoffen derwaarts, die echter nog niet half wege waren, of zy zagen alle drie deze Schepen eensklaps in ligte vlammen staan; hebbende de Portugeezen zelfs den brand daar in gestoken.

Wy vertoonen dit verbranden dezer Schepen in de volgende Plaat.

„ Hier ziet men drie Portugeesche Galjoenen niet verre van

 „ Strand

„ Strand leggen, en reeds in volle vlammen staan, door de Portugeezen zelf aangestoken, die met Booten de Schepen ontwyken en na de Wal roeyen. Op den voorgrond ziet men eenige Hollandsche Sloepen, die derwaarts meenden te vaaren om zulks te doen; maar de Schepen reeds in brand ziende, beginnen wederom te keeren.

Aldus is deze Scheepsstryd, die eenige dagen geduurd heeft, afgeloopen, waar by de Hollanders vier Galjoenen hadden verooverd, en wel met zo gering een verlies van Volk, dat het niet waardig was te melden: maar zy hebben denzelven door hun eigen toedoen zeer bloedig gemaakt. Want de *Witte* en *Zwarte Leeuw*, de Vice-Admiraal en de *Geunieerde Provinciën* zonden elk een Boot af, om het Volk, dat uit het verbrande Schip *Santo Cruz* kwam, te plonderen: in deze Booten waren 75 Mannen, en daar onder eenige Officieren, als *Cl. Jansz. Melknap*, Schipper van de *Witte Leeuw*, *Jaques de Colenaar*, Koopman, en *Hans van Hagen* Onder-Koopman op de *Zwarte Leeuw*. Doch zo als deze Booten by 't Galjoen kwamen, sprong het zelve, en zy vloogen te gelyk mede in de lucht.

Om nu onze Leezers een beter begrip te geeven van deze groote Portugeesche uitrusting, en van het noodlot hunner Galjoenen, moeten wy vooraf zeggen: „ dat de Koning van Spanje, ziende dat de Hollanders dagelyks sterker [illegible] in *Oostindië*, en by zommige Koningen, die zyne [illegible] behandeling moede waren, wel ontfangen wierden, die zaak [illegible] met zynen Raad in overweging had genomen. Dit was eindelyk hier op uit gekomen, dat hy in 't voorgaande jaar van [illegible] een nieuwen Viceroy, die lang aan 't Hof te [illegible] verkeerd had, en *Don Martin Alphonsa de Castro* genaamd [illegible] naar *Indië* zondt met 9 Schepen, meest groote Galjoenen, [illegible] mand met veel volks, waarvan 'er 4 bestemd waren om [illegible] *Malacca* te zeilen, maar die ook te *Goa* [illegible] Hier [illegible] de maakte de Viceroy zich gereed, om alle Hollanders uit In*dië* te verdryven, en wel voornamelyk om de Koningen te straffen, die den Hollanderen gunstig waren, [illegible] aldaar eenige Kasteelen vermeesterd hadden, [illegible] voor dat Pater *Pereira*, een der voornaamste Jesuiten van [illegible] *boina*, te *Goa* gekomen zynde, hem verhaalde, dat de Admi-

„ raal

„ raal van der Hagen het gemelde Eiland mitsgaders Tydor vero-
„ verd hadt.

„ De Viceroy dit gehoord hebbende haaste zich des te meer,
„ en zeilde met een magtige Vloot in 't begin van Mai, de tyd
„ van de groote *Mousson*, van daar, dewyl hy anders tot in Sep-
„ tember zou hebben moeten wachten. Voor zyn vertrek liet hy,
„ in 's Konings naam, afkondigen, dat alle Edellieden, op ver-
„ beurte van hunne *Mercedes*, dat is, van hunne Gouverneur-
„ schappen der Fortressen, zich met hem zouden te Scheep be-
„ geeven: hy ligte ook al het geld uit des Konings Schatkisten
„ in *Indië*, en deedt alle Kooplieden naar, ja zelf boven hun ver-
„ mogen, schattingen opbrengen, zo als ook alle publieke Hui-
„ zen, en bragt alzo deze groote Armade, bestaande in 18 *Gal-*
„ *joenen*, 4 *Galeijen* en 23 *Fusten* of *Praauwen*, bemand met 3700
„ blanken, zo Soldaaten als Bootsgezellen, behalve ruim zo veel
„ zwarten, by een, invoege, dat 'er nog nooit een zo magtige
„ Vloot in de *Indiën* was byeen gebragt, weshalve hy ook gantsch
„ niet twyffelde, of hy zou het geheele Zuiderkwartier van *Indië*
„ zodanig zuiveren, dat voortaan niemand meer zou durven
„ bestaan, met de Hollanders te handelen. Doch de vernieling
„ van deze magtige Vloot en haar voorneemen was voor den
„ Admiraal *Matelief* bewaard.

Nu zullen wy het Noodlot dezer Vloot beschryven.

1. Het Galjoen van den Viceroy, *Nossa Senhora da Conception* genaamd, bemand met 180 blanke Soldaaten, en ruim zo veel blanke en zwarte Bootsgezellen, en voerende 24 metale Stukken, is door den Viceroy zelf verbrand.

2. *Sant Salvador*, Vice-Admiraal, voerende 18 Stukken, en bemand met 180 blanke Soldaaten, en ruim zo veel blanke en zwarte Bootsgezellen, is door den Adm. *Matelief* by *Cabo Rachado* verbrand.

3. *San Nicolas*, voerende 19 Metale en 3 Yzere Stukken, en bemand met 160 blanke Soldaaten, behalve de zwarte en blanke Bootsgezellen, was reeds veroverd, maar van Kapt. *Roebol* weder los geraakt; doch is naderhand ook door den Viceroy in brand gestoken, dewyl 'er maar 8 Man op in 't leven waren.

4. 't Galjoen van *Don Enriques de Novinha*, voerende 14 Metaale Stukken, en bemand met 160 blanke Soldaaten, behalve de

zwarte en witte bootsgezellen, was door den Adm. vermeesterd maar raakte by geluk van hem los, schoon ten eenemaal doorboord tot zinkens toe, en met verlies van 't meeste volk.

5. *Santo Cruz*, voerende 10 Metale Stukken, en bemand met 80 blanke Soldaaten, en ruim zo veel blanke en zwarte bootsgezellen, door den Adm. veroverd, geplonderd en verbrand.

6. *San Simaon*, voerende 16 Metale en 2 Yzere Stukken, en bemand met 160 blanke Soldaaten, behalve de bootsgezellen als vooren, door den Adm. overwonnen, geplonderd en verbrand.

Todos los Santos, met 130 Soldaaten en zo veel bootsgezellen, met man en muis verbrand.

8. 't Galjoen van *Don Duarte de Guerra*, voerende 15 Metale Stukken, en bemand met 160 blanke Soldaaten, behalve de bootsgezellen, by *Cabo Rachado* verbrand zonder iets te redden.

9. *Nossa Senhora de Socorro*, voerende 15 Metale Stukken, en bemand met 140 blanke Soldaaten, behalve de bootsgezellen.

10. 't Galjoen de *Sanct Antonio*, voerende 10 Metale Stukken, en bemand met 47 blanke Soldaaten, behalve de bootsgezellen, is voor *Malacca* in den grond geraakt.

11. *Nossa Senhora das Mercês*, voerde 14 Metale Stukken, en bemand met 120 blanke Soldaaten, behalve zo veel blanke en zwarte bootsgezellen.

12. *Jacomo de Morais Sarmento*, voerende 14 Metale Stukken en bemand met 80 blanke Soldaaten, behalve de blanke en zwarte bootsgezellen.

13. 't Galjoen van *Pinto de Morais*, voerende 15 Metale Stukken, bemand met 140 blanke Soldaaten, behalven de zwarten, enz.

14. 't Galjoen van *Jeronimo Botelho*, voerende 12 Metale Stukken, en bemand met 100 Soldaaten en zo veel bootsgezellen.

15. 't Galjoen van *Manuel Baretto*, zo veel Geschut en volk als het voorige.

16. *San Martinho*, voerende 22 Metale Stukken, en bemand met 150 blanke Soldaaten en zo veel bootsgezellen; dit is by *Manar* op 't Eiland *Ceilon* gebleeven.

17. Het Galjoen van *Don Paulo de Portugal*, groot 600 Last, en voerende 12 Metale Stukken, bemand met behoorlyk Scheeps volk, doch zonder Soldaaten, hebbende veele Kooplieden en

Passa-

Passagiers op, en zynde bestemd naar *China*. Dit Schip is, uit vrees dat het de Hollanders in handen mogt vallen, door den Viceroy voor *Malacca* verbrand.

18. Het Galjoen van *Don Antonio de Meneses*, die Gouverneur van *Malacca* is geworden, had ook geen Soldaaten, maar, behalve zyn Scheepvolk, veele Kooplieden en Passagiers op, en was ook naar *China* bestemd; doch is by *Cabo de Comerin* gebleeven en 't volk geborgen.

Van de vier groote Koninglyke Galeyen is 'er een beschadigt by *Cabo Rachado*. Op deze vier en op de 23 Fusten of Praauwen waren te zamen 854 blanke Soldaaten, behalve ruim zo veel blanke en zwarte bootsgezellen, Roeijers, en ander volk.

Met deze groote en magtige Vloot had de Viceroy besloten eerst naar *Achem* te zeilen, en aldaar een Fortres op het Land te maaken kort by die des Konings van *Achem*, en dien Koning te verdryven, of onder *Contributie* te brengen. Van daar naar *Johor* te gaan, om dien Koning uit te roeien; *Pahan* en *Patana* te vernielen, mitsgaders de Eilanden van *Amboina* en *Ternate* te vermeesteren. Na dat hy nu met deze Vloot te *Achem* geweest, en niets had kunnen uitvoeren, gelyk we boven aangetoond hebben, zeilde hy naar *Malacca*, en was reeds te *Pulo Pinaon*, toen hy hoorde dat de Hollanders voor *Malacca* waren. Hierop dacht hy gewonnen spel te hebben, hoopende dezelven nog te Land aan te treffen, eer ze weder t' scheep konden komen, en ze dan, als reeds afgemat zynde, en hun meeste Kruid verschoten hebbende, des te gemaklyker te overwinnen. Het oogmerk van den Viceroy was, volgens het verhaal van de gevangen Portugeezen, om Schip tegen Schip te waagen, terstond aan boord te enteren, en alles te verbranden; oordeelende dat hy twee Schepen tegen de Hollanders een verliezende, nog genoeg won, aangezien de Koning van *Spanje* geen Schepen noch kosten telde, als hy de Hollanders maar verdryven kon. Hy had zich ook beroemd, dat hy met zulk een groote magt gantsch *Indië* in veiligheid zou stellen; want men zeide, dat geheel *Indië* niet in staat was, om in 6 jaaren weder een zo sterke Vloot by een te brengen, nademaal de Kooplieden uitgeput, en onmagtig waren verdere schattingen te leveren; het welk de Viceroy ook oordeelde niet noodig te weezen, dewyl hy 't met deze Vloot wel goed

maaken

maaken zou. Maar wy hebben gezien, hoedanig hy in zyn denkbeeld bedrogen, en zyn gantsche Vloot onherstelbaar vernield is geworden; als zynde van zyne 18 Galjoenen 8 verbrand 3 gebleeven, en dus maar 7 overgeschooten.

Het zal zo wy hoopen, onze Leezers niet mishagen, dat we deze verrichtingen der Hollandsche Vloot onder den Admiraal *Matelief* wat omstandig vermeld hebben; want we hadden by verkorting alleenlyk konnen zeggen, dat hy in *Indië* gekomen zynde, de Stad *Malacca* vergeefsch belegerd, vervolgens driemaal tegen de Portugeesche Vloot geslaagen, en dezelve genoegzaam onherstelbaar vernield heeft; zo als men zulks by de meeste Historieschryvers vermeld vindt; maar wy oordeelden deze omstandigheden veel te merkwaardig, om ze niet breedvoeriger onder 't oog te brengen; gelyk wy nu ook de gevolgen tot den einde van dit jaar gaan beschouwen.

De Adm. had uit de veroverde Galjoenen gelost 22 Metale en 2 Yzere Stukken, onder de metalen waren 'er *een* van 4300 pond, *een* van 4000, *twee* van 2300, *twee* van 2200, *drie* van 2000; *twee* van 1700, *twee* van 1600, *twee* van 1400, *een* van 800, *twee* van 700, *twee* van 600, en *twee* van 500 pond zwaar.

Dat nu ook de Hollandsche Schepen niet geheel vry geloopen waren, is ligt te denken; verscheiden hadden, behalve die in de voorige battaille verbrand waren, schade geleden, en inzonderheid het Schip *Oranje*, van den Admiraal, dat op de boeg, gelyk met de oppervlakte des waters, een steene Kogel had gekreegen, die, als hy van yzer geweest was, veel meer schade zou veroorzaakt hebben; echter was het daar door zo lek geworden, dat het, als het gevecht langer geduurd had, niets meer zou hebben konnen doen. Ondertusschen was de Adm. bedacht, om de gekwetste en gevangen Portugeezen, beloopende omtrent 200 Man, en daar onder eenige Kooplieden, naar Land te zenden. Derhalve schreef hy aan den Viceroy, dat hy alle de Hollanders, welken hy, zo in de Vloot, als in *Malacca*, en elders in *Indiën* gevangen had, zou overzenden, waar tegen hy alle de Portugeezen, zo gekwetsten als gezonden, die in zyne magt waren, zou vry laaten, mits dat de Kapiteinen en Kooplieden een zeker losgeld betaalden, het welk maar in 4 of 5 persoonen bestond. De Viceroy liet hem antwoorden, dat hy alle de Hollanders

ders zou zenden, die op de Vloot en in *Indië* in hunne handen waren; maar dat hy over den eisch van 't Losgeld verwonderd was, als zynde zulks in *Indië* niet gebruiklyk; begeerende derhalven, dat hy al de Manschap, geen Kapitein of Koopman uitgezonderd, zou overzenden. De Adm. schreef hem wederom, dat hy by de 200 Portugeezen had, en de Portugeezen slechts 4 of 5 Hollanders, en dat hy bygevolg geen reden had, om dien eisch onbillyk te keuren; daar by voegende, dat, als hy de Hollanders dien nacht, zynde den 28 Octob. niet overzondt, hy alle de Portugeesche Soldaaten over boord zou werpen; dat de Portugeezen de Hollanders niet langer voor den zot moesten houden, nademaal zy gezien hadden, dat ze hen overwinnen konden, en bygevolg ook wel in staat waren om de vruchten van de overwinning te plukken; en eindelyk dat hy, die den Viceroy raadde, om 200 persoonen zo los in de waagschaal te stellen, zyn Vriend niet was, het welk hy giste *Furtado*, Gouverneur van *Malacca*, te wezen, die zulks alleen deedt, om des Onderkonings bestier voor de wereld haatelyk te maaken.

Ondertusschen wierd in den Scheepsraad beslooten, dat drie Kapiteinen van Galjoenen, twee Jongelingen van hunne Familie, een Koopman, en een Priester, voor hunne vryheid zouden betaalen 6000 *Maleytsche* Dukaaten voor het gemeene Scheepsvolk, om het zelve des te williger te maaken, aangezien het reeds onwillig begon te worden, om dat het veel werks doen moest, en geen buit konde maaken. Dit Geld wierd met groote moeite by elkander gebragt, en ieder van 't volk kreeg 'er omtrent 5 Ryksdaalders van; want men bevondt te dier tyd nog 951 koppen, klein en groot, sterk te weezen.

Des morgens den 28. besloot de Admiraal, ziende nog niets van Land komen, de Portugeesche Soldaaten over boord te werpen; weshalve hy den Raad beriep, en terwyl die zat, kwamen twee Praauwen van Land, brengende 3 Hollanders, zynde alles wat zy hadden, met belofte, dat 'er nog 4 of 5 in de Vloot by *Nicobor* zynde, ook ontslagen zouden worden, waar toe hy de ordres reeds afgevaardigd had. De Adm. verzocht aan den Brenger, zynde Schipper *Rodrigo d'Acosta*, die door den Viceroy afgezonden was, dat hy maaken zou, dat de overige gevangen Hollanders naar *Johor* gezonden wierden, waarvoor hy een vrybrief

brief zou hebben, om te vaaren waar hy wilde, zonder van de Hollanders ontrust te worden, mits niet boven de 2000 Dukaaten aan Goederen te laaden, alzo het overige verbeurd zou weezen.

Hierop wierden de gevangen Portugeezen den 1 Novemb. naar Land gezonden, en twee of drie volgende dagen waren de Hollanders bezig met een Scheepje, genaamd *Santiago*, komende van *Nagapatan*, dat ze inmiddels genomen hadden, te lossen. Het had veel Ryst in, die meest al verbroeid was en over boord geworpen wierd; als mede 37 Baalen met kleedjes. Daarop besloot men, dat 'er 17 Baalen onder 't Volk zouden verdeeld worden, en de overige 20 wierden met het zelve Scheepje, waarop men 20 Hollandsche Bootsgezellen, 20 Soldaaten en 40 Zwarten zette, naar *Amboyna* gezonden, met bevel om te *Macasser* aan te loopen, en aldaar Ryst in te koopen, om *Amboyna* te voorzien, tot dat de Adm. daar zelf kwam.

Na dat dit Scheepje was afgevaardigd, deeden de Hollanders hun best om ook de overige zeven Schepen van de Portugeesche Vloot te vervolgen, en kwamen den 12 November te *Pulo Pinaon*. De Adm. zondt de *groote Zon* in zee om wacht te houden, en de *kleine Zon* naar *Queda* met den Ambassadeur, dien de Koning van *Queda* aan dien van *Jobor* gezonden had, om den Admiraal te verzoeken, dat hy derwaarts komen zou, en dat hy de Portugeezen te Land zou aantasten als de Adm. zulks ter zee wilde doen; gelyk hy dan ook ten dien einde aan den Adm. zelf geschreeven had, en aangeboden met de Hollanders te handelen, dewyl hy, volgens het zeggen van den Ambassadeur, dapper op de Portugeezen verstoord was, doordien zy hem nog jongk zynde gevangen gehouden, en 100 *Babar* Peper voor zyn Losgeld hadden doen betaalen; waarover hy zich gaarne wilde wreeken. Schoon nu de Admiraal wel wist, dat hy de Portugeezen vreesde, en de Hollanders niet veel gunstiger zou weezen, aangezien de Mahometanen toch altoos den Christen naam haaten, besloot hy echter hem te hulp te komen, al zou 't maar weezen om hem tegen de Portugeezen meer op te zetten.

Achtervolgens dit besluit zondt de Admiraal twee Officieren met den Ambassadeur vooruit naar *Queda*, daar zy den 19 aankwamen, en den 22 arriveerde hy 'er zelf, en ontfing twee Edellie-

delliedeu van den Koning, tot welken hy zeide, dat hy gekomen was op begeerte van zyne Majt. die zich nu, indien hy met de Hollanders Vriendschap wilde maken, als vyand van de Portugeezen verklaaren mogt; wyders dat hy ververfching voor zyn geld verzocht, en dat hy wel een Schip belaaden wilde als 'er goederen waren; doch dat alles spoedig geschieden moest, dewyl hy genoodzaakt was zyne Vyanden op te zoeken. Deze Edellieden gaven ten antwoord, dat de Koning zich voor geen vyand van de Portugeezen zou durven verklaaren, ten ware de Adm. beloofde daar te blyven: want dat de Portugeezen na 't vertrek des Admiraals terstond zyn Land zouden konnen bederven. De Admiraal bespeurde wel hoe de zaak hier gesteld was, maar ontveinsde zulks. 1606.

Ondertusschen kwam 'er een van des Konings Raaden by hem aan boord met eenige geschenken, die hem in 't heimelyk ontdekte, dat hy niet aan Land komen moest, voor dat hy met den Koning in vast accoord was, dewyl die maar uiterlyk een vyand der Portugeezen was. De Adm. wist niet wat hy hier van denken zou, maar mistrouwde dien Raadsheer, om dat hy een *Peguaan* was, die misschien door de Portugeezen was opgemaakt, om hem van den Koning afkeerig te maaken; want het was al te veel vertrouwd van dien Raadsheer aan een Vreemdeling, indien de zaak echt was.

Vervolgens liet de Koning den Adm. weeten, dat 'er een Portugeesch Scheepje en twee Praauwen de Rivier op, in zyne Haven lagen; maar dat hy ze niet in brand durfde steeken, ten ware de Admiraal hem daarin te hulp kwam, en het zelve op zyn naam doorging, om zich zelve by de Portugeezen te konnen ontschuldigen. Vermits 'er nu telkens met dat over en weder boodschappen veel tyd verliep, en de Adm. wel zag dat het leuterwerk met dien Koniug was, besloot hy drie Roeysloepen en twee kleine Jagten de Rivier op te zenden, en die Schepen in brand te laaten steeken, zonder dat 'er de Koning van wist, om dien vreesachtigen Vorst des te geruster te stellen, die ook, volgens het getuigenis van zyne afgezanten, wonderlyk daar mede in zyn schik is geweest.

Achtervolgens dit besluit, gingen de Sloepen en Jagten des nachts de Rivier op, en kwamen des morgens met het aanbree-

ken van den dag by de Portugeesche Schepen. Het volk, dat 'er op was, de Hollanders ziende, verliet de Vaartuigen, en vluchte in alleryl naar de wal. Hierop kwam 'er een *Maleyer*, dat een *Orankais* scheen te weezen, met zyn volk, en vraagde wat de Hollanders wilden doen? men zeide, die Schepen in brand te willen steeken; daar hy vry wat tegen had; maar toen de Hollanders zeiden, dat het evenwel geschieden zou, en dat, als hy dezelve door zyn volk wilde laaten plonderen, hy zulks kon doen, doordien alles toch verbrand moest worden. Dit was zo dra niet gezegd, of de *Maleyers* vlogen als kraajen aan 't plonderen, en de Hollanders staken den brand 'er in.

Den 27 ging de Adm. met zyne Vloot onder zeil, en kwam des anderen daags te *Lankevey*, alwaar hy 108 zwarte Slaaven van 't Scheepje *Negapatan*, die hy den Koning van *Queda* schonk, aan Land zette, benevens nog 101 *Lascares*, zo mannen, wyven als kinderen, die een paspoort kreegen, en mogten gaan, waar zy wilden; zo als ook nog 32 blanke Portugeezen, welken hy insgelyks vry gaf: echter behielt hy nog 8 voornaame Portugeezen aan boord, die eerst Losgeld moesten betaalen.

Hier van daan verzeilende, kwamen zy den 1 Decemb. by *Pulo Boton*, en zagen de Portugeesche Vloot aan de Noordzyde van 't Eiland. Men besloot dezelve, als het mogelyk was, aan te tasten, schoon men nog niet zien kon hoe sterk zy was. Dit sukkelde tot den 7, als wanneer men zag, dat 'er 7 Schepen en 3 Galiootten waren, liggende achter den anderen, boven wind en stroom, en wel in een hoek, daar volstrekt niet by te komen was; ook zodanig geschikt, dat ze de eene zyde naar de Wal, en de andere naar de Zeekant gewend hadden, alwaar hun Geschut geplaatst was. De Adm. ruste wel een Galjoot tot een Brander toe, maar het kon 'er niet by komen, of zy wisten het heel voorzichtig af te weeren. Hierop zondt hy een *Praauw* aan de Portugeezen, om de Hollanders, die 'er op de Vloot mogten zyn, te eisschen, volgens het accoord met den Viceroy, maar het antwoord was, dat hy het met de wapenen moest komen haalen, als hy iets hebben wilde: want zy wisten wel, dat de Hollandsche Schepen hun geen leed konden doen.

Na dat men nu nog alle bedenkelyke middelen, om de vyanden te beschadigen, vergeefsch in 't werk gesteld had, wierd be-

besflooten, dat men vertrekken en zich houden zou, als of men naar *Achem* wilde zeilen, maar dat men des nachts omkeeren, en naar *Pulo Lankevey* zou gaan, om te zien, of de Portugeezen uit hun hol voor den dag wilden komen. Doch zulks al weder misflukkende, besloot men in den Raad, dat, dewyl 'er te *Queda* geen Laading was, en de kwaade *Mousson* begon te naderen, de Admiraal met 6 Schepen naar de *Molukkas* zeilen zou, en de Vice-Admiraal met zyn Schip *Amsterdam*, en met de *Witte Leeuw* en de *groote Zon* naar *Achem*, alwaar men de *Witte Leeuw* afflaaden en naar 't Vaderland zenden zou. Vervolgens zouden de beide anderen naar de Kust van *Coromandel* gaan, om, indien ze aldaar Laading kreegen, ook naar 't Vaderland te vertrekken; zo niet, dat ze dan naar *Bantam* zouden stevenen, alwaar de Adm. tegen dien tyd ook hoopte te weezen. Dit besluit wierd opgevolgd, de 3 Schepen gingen naar *Achem*, en de Adm. met de anderen naar de *Molukkas*, en van daar naar *Bantam*, alwaar hy in 't begin van 't volgende jaar aankwam, en daar wy hem zullen laaten tot nader gelegenheid.

Zie daar het voornaamste van 't gene de Adm. *Matelief* met zyne Vloot in dit jaar heeft uitgevoerd.

Nog in dit zelfde jaar wierd door de Oostindische Maatschappy een derde Vloot uitgerust, en naar *Indie* gezonden, onder het beleid van *Paulus van Caarden*, als Admiraal; bestaande in 8 Schepen te weeten:

Het Schip *Banda*, Adm. groot 300 Last. }
——— *Bantam* ——— ——— 350. ——— } van Amsterdam.
——— *Ceilon* ——— ——— 170. ——— }
——— *Walcheren*, Vice-Adm, 350. ———
——— *Ter Veere* ——— ——— 350. ——— }
——— *Zierikzee* ——— ——— 250 ——— } van Zeeland.
——— *China.*, van Hoorn ——— 210 ——— }
——— *Patana*, van Enkhuizen 170 ———

Deze Schepen hadden te zamen op 1060 koppen, en de kosten dezer uitrusting beliepen 1 Milioen, 825 duizend, 135 Guldens.

Die van *Amsterdam*, *Hoorn* en *Enkhuizen* uit Texel geloopen, en by de anderen in Zeeland gekomen zynde, staken zy den 3 Juny gezamentlyk in zee. Na tien dagen ontmoeten zy een Hollandschen Vrybuiter, die hen bekend maakte, dat 'er wel 28

Schepen uit *Lissabon* in zee gestoken waren, om de Hollanders onder de Vlaamsche Eilanden op te wachten, en daar onder 5 of 6 Galjoenen of Spaansche Oorlogschepen. Deze Vrybuiter had onder anderen op zynen tocht 3 Monniken uit een Klooster in *Galicië* geligt, om 'er randzoen van te trekken; waarvan hy 'er een aan Land gezet had, om het geld te haalen, maar die kwam niet wederom, waarop hy de anderen ook had laaten loopen.

Den 18 zagen zy die *Coronga* in *Galicië*, daar een Toren op strand staat, die men *Hercules-Toren* noemt. Den 19 ontmoetten zy een Hamburger, komende uit de Middellandsche Zee, die hen zeide, dat 'er zeven Hollandsche Oorlogschepen geslagen hadden tegen 14 Galjoenen; van welke zeven Schepen 'er ook twee by hen kwamen, zeggende dat ze twee Engelsche Lorrendraajers, uit de *Oostindiën* komende, genomen hadden; als ook een Hollandsche Kaaper, die geen Commissie had, en waar van zy meenden, dat het Volk opgehangen, of neus en ooren afgesneden was. Ook spraken zy dien dag nog twee Engelsche Schepen, die hun zeiden, dat de Galjoenen zich in twee partyen verdeeld hadden, te weeten 11 by *Caap Finisterra*, en 14 by de Rivier van *Lissabon*, om hun eigen Schepen op te wachten en te Convojeeren. Vermits zy nu met de Oorlogschepen 10 Schepen sterk waren, deeden zy hun best om 'er by te komen. Den 30 zagen zy 't Land van *Portugal*, en de Oorlogschepen namen een Spaansche Bark, die zout wilde haalen.

Den 4 July zagen zy het Eiland *Madera*, daarze des anderen daags een Hollands Oorlogsschip ontmoetten, en verstonden dat 'er eenige Schepen omtrent dit Eiland op de Rhee lagen, daar ze zo digt onder liepen, dat die van de Stad op hen schooten. Den 17 vingenze 14 Schildpadden, zynde de eerste verversching sedert hun vertrek uit het Vaderland, en des anderen daags nog een, die wel 800 Eieren in 't lyf had. Dus voort sukkelende met verscheiden winden en stroomen, kwamen ze den 4 September aan de Kust van *Guinea*, en liepen daar langs naar *Cabo di lopo Gonzales*. Den 13 zonden zy een Boot, wel gewapend, naar Land om versch water, dat ze wel 3 mylen verre moesten haalen; zo als ook vervolgens om Brandhout, dat 'er veel was. Den 19 liepen drie knaapen van des Vice-Admiraals Schip met

hunne

hunne Musketten weg, en dewyl men ze niet weder vernam, liet de Adm. den 7. een Bort op het Land aan een boom spykeren, waarop geschreeven stond, *het Hollandsch Kerkhof*. Den 29 van hier gezeild zynde, kwamen ze den 30 onder *Cabo di lopo Gonzales* op de Rheede.

Deze Kaap is gelegen ruim een graad aan de zuidzyde van de *Linie*, op de Kust van *Guinea*.

Den 4 October kwam 'er een *Kanoo* met zwarten by den Adm. aan boord, klaagende, dat eenige Hollanders hunne Palmboomen hadden omgehouwen; om welke reden de Admiraal hen 8 stuks staf-yzer, 3 rollen Linnen, en eenige andere goederen vereerde, om dien schade weer goed te maaken.

Doch wyl 'er verder op dezen tocht geduurende dit jaar niets van belang is voorgevallen, zullen wy alleenlyk zeggen, dat ze den 6 Nov. op de Rheede van *Annabon* gekomen, en aldaar met de Inwooners over een gekomen zyn, om vry hunne verversching van Land te mogen haalen, mits dat ze de aldaar staande *Benantes* boomen niet beschadigden; en dat ze, na eenigen tyd hier gelegen te hebben, vertrokken, en in 't begin van 't volgende jaar op de hoogte van Kaap de goede Hoop gekomen zyn.

DERDE HOOFDSTUK.

Bevattende inzonderheid de Handeling over den Vrede of Stilstand van wapenen, tusschen de Staaten der Vereenigde Nederlanden en den Aartshertog, in 't jaar 1607.

Wy hebben hier voorens, pag. 106. gezegd, dat *Wittenhorst* met zekeren *Gevaarts* in den *Haag* zynde, om van wegens den Aartshertog over den Vrede te handelen, deze laatste spoedig naar *Brussel* ging om Brieven van den gemelden Aartshertog, die zy niet hadden, te haalen; weshalve ons verder van deze gewichtige onderhandeling staat te zeggen, dat hy met deze Brieven, gedagtekend den 3 January 1607. wederkeerende, zy den

10

10 gehoor by de Algemeene Staaten verzochten en verkreegen. Na dat ze nu den Staaten de gesteltenis des Aartshertogs ontdekt, en verzocht hadden, dat ze geliefden te overwegen, dat de gevallen van den Oorlog zeer onzeker zyn, en mogten luisteren naar de voorslagen van Vrede of van een Bestand, om eindelyk eens de rust te geeven aan de Nederlanden, die door zulk een langduurigen Oorlog gedrukt waren; gaven de Staaten ten antwoord:

„ Dat zy, zo lang de Aartshertogen zouden vermeenen eenig „ recht op de Vereenigde Nederlanden te hebben, met hen in „ geen Onderhandeling konden treden, alzo de geheele waereld „ overtuigd was, dat zy vrye Staaten waren, en hunne Hoogheden niets onder eenigen schyn van reden van hen konden „ eisschen, dan 't gene zy door den Oorlog of met geweld mogten genomen hebben: ja dat het veeleer den Staaten toekwam „ te herneemen al het gene hen met geweld en list ontnomen „ was; zelf tegen de plechtige Verklaring van 't jaar 1581. „ waarby de Nederlanden, om gewichtige en zeer billyke redenen, „ voor vry verklaard waren; welke Verklaaring sedert de naaste vyf-en-twintig jaaren herwaards met verscheiden publieke „ Actens en Handelingen, ook met de magtigste Koningen en Potentaaten van Europa, bevestigd was geworden; weshalve zy „ voor het tegenwoordige geen ander antwoord konden geeven, „ dan 't gene zy te vooren aan den Keizer en andere Vorsten „ hadden gegeeven; namelyk, dat zy noch met een goed geweten, noch eerlyk, noch veilig konden handelen met Luiden, „ die, strydig tegen deze Verklaaring, voorgaven eenig recht op „ hunne Provincien te hebben; dat zy wyders betuigden geen „ oorzaak te zullen zyn van de onheilen, die den Landen konden overkomen door de verdediging van een zo goede en „ rechtvaardige zaak".

Met dit antwoord vertrokken de Gemagtigden, op belofte van den Staaten eerlang de meening der Aartshertogen te zullen bekend maaken. Zeker Schryver oordeelt dit antwoord, en de andere in 't vervolg van tyd door de Staaten gegeven, wat verwaand te zyn; maar indien zy anders gesproken hadden, zou die zelfde Schryver hen waarschynlyk van lafhartigheid beschuldigd hebben. Het kwam hier aan op de Vryheid, dat is te zeggen

op

op den ſtaat van een Volk, dat niet gehoorzaamde dan aan de Wetten en Gewoontens, vaſtgeſteld door gemeene toeſtemming en 't gezag der genen, die volgens het oud gebruik recht hadden om dezelve vaſt te ſtellen, zonder verplicht te zyn aan de bevelen van een Souverein, veel minder om zyne Dienaarste gehoorzaamen. De Vryheid, zo verre verkreegen door een Oorlog van vyf-en-twintig jaaren, en wel met zo veel moeite, geld en bloed, weder te verlaaten, alleen uit inſchiklykheid en beleeftheid voor hen die hem eerſt begonnen hadden, en uit toegeevendheid weder tot de Slaverny te keeren, zou de grootſte dwaasheid en lafhartigheid zyn geweeſt, die men bedenken kon, en het is aan alle omſtandigheden gebleeken, dat de Aartshertogen zelf dit niet verwacht hebben.

Wittenhorſt dan met het bovengemelde antwoord vertrokken zynde, ſchreef vervolgens aan de Staaten: *dat het oogmerk der Aartshertogen niet was om iets met deze onderhandeling te winnen, wat het ook weezen mogt, noch voor te wenden eenig recht op hen te hebben; en indien de Staaten van meening mogten zyn dus te handelen, zouden zy gaarne daartoe verſtaan, laatende ieders recht in zyn geheel.*

Doch om dit werk beter te bevorderen wierd bekwaamer geoordeeld zekere Pater *Jan van Neyen*, Provinciaal van de Franciskaanen of Minrebroeders. Deze was gebooren te *Antwerpen*, en hebbende het Geeſtelyk gewaad aangenomen, hy had in *Spanje* gewoond, om daar te ſtuderen, en dus gelegenheid gehad om zich aan dat Hof bekend te maaken. Daar na weder naar zyn Land gekeerd, en Provinciaal van zyne Orden geworden zynde, hielt hy den meeſten tyd zyn verblyf te *Bruſſel*. Hy was zeer welſpreekend in zyne Moedertaal, en bezat een talent van zich naar den aart van een Volk te konnen ſchikken; ook was hy zo bekwaam tot onderhandelingen, dat men geloofde zich met vrucht van hem in deze, die zeker niet zeer gemaklyk was, te zullen konnen bedienen. — Ook toonde hy uiterlyk een Nederlandſche openhartigheid, zo dat men niet ligt eenig bedrog in hem vermoeden kon; zynde daarenboven door zyn beroep en manier van Leven tegen de ſchaamte gewapend, en voor afwyzen noch ſmaad bekommert. Hy had vrienden in Holland, en 't geval wilde dat 'er juiſt toen een Hollandſch Koopman van zyne vrienden te *Bruſſel* was. Deze perſoon was bekend by eenigen van de Regeering in de vereenigde Nederlanden. De Aartsher-

hertog en *Spinola* hier van verwittigd, vonden goed, dat Pater *van Neyen* gemelden Koopman zou beweegen weder naar Holland te gaan, om te zien of men door hem een middel kon vinden tot het komen in onderhandeling. Hy ging dan derwaarts; maar vondt de ooren van hun, die hy aanſprak, geſloten voor eenig verdrag, ten ware de Aartshertog vooraf de Vereenigde Nederlanden voor vrye Landen erkende.

De Aartshertog had grooten tweeſtryd by zich zelve, eer hy daar toe kon overgaan, en vreesde dat Koning *Philips* de III. ook zo zou beſtaan: want inderdaad dan ſtond mèn eeniger maate toe, dat men die Provinciën een onrechtvaerdigen Oorlog hadde aangedaan, wanneer men hen voor een vry Volk verklaarde, die men als wederſpannelingen had behandeld. Voorts durfde men zulk een zucht niet toonen om den Oorlog te eindigen, of men gaf niet onduiſter te verſtaan, dat men niet in ſtaat was, denzelven langer te voeren. Dus ſcheen de Eere van den Koning en van den Aartshertog niet weinig te zullen lyden, als men te weeten kwam, dat zy dien ſtap gedaan hadden ten aanzien van hun, die zy voor wederſpannigen hadden verklaard. Hier by kwam nog, dat het niet zonder gevaar was, de Vryheid aan te merken als eene belooning van hunne wederſpannigheid, waar door de gehoorzaame Provinciën zouden worden aangemoedigd, om dien zelfden gang te gaan.

Ondanks alle deze overweegingen beſloot men echter den eiſch der Staaten toe te ſtaan, om dat, zo de onderhandeling uitviel ten voordeele des Aartshertogs, de uitkomſt alles zou ontſchuldigen, wat hy gedaan had, en dat, zo men genoodzaakt was in Oorlog te blyven, al het toegeſtaane van gener waarde zou' zyn. Dat dit alles op die wyze gedraaid wierd, blykt aan een hunner Schryvers, die 'er naderhand dit vonnis overſtreek, zeggende: *dat de verklaring, van met de Vereenigde Nederlanden te handelen als* met vrye Provinciën, op welken noch de Koning, noch de Aartshertog, iets te eiſſchen hadden, *altoos in dien zin en meening van Gelykenis moeſt verſtaan worden; dat is, dat met haar wierd gehandeld als of ze vry waren, en niet in de betekenis van een waare en wettige vryheid, die zy door haare wederſpannigheid niet gerechtelyk hadden konnen verkrygen, noch bezitten.* Dit, volgens zyn gevoelen, klaar zynde, zou noch de Koning, noch de Aartshertog, iets konnen verliezen van hun Recht door zulk eene verklaring te doen.

Zie

Vervolg van het voorgevallene in den jaare 1607.

Zie daar, welke slingse Staatkunde men wist uit te denken! Echter vondt de Aartshertog goed, den bovengemelde *van Neyen* naar Holland te zenden, als boven gezegd is, om te zien, of hy buiten dit alles de Onderhandeling kon beginnen; doch dat hy, indien de Staaten daar niet van wilden afstappen, hun zin zou doen.

Met deze Commissie vertrok hy in 't laatst van February naar Holland. Hy hielt zich eenigen tyd op te *Ryswyk*, een Dorp by *'s Gravenhage*, van waar hy, door heimelyke verstandhouding met zommigen, ondertaste, welke zwaarigheden wel 't meest de Onderhandeling deeden haperen. Van daar eerst by Prins *Mauritz* gehoor verworven hebbende, verklaarde hy zich in woorden, die met den Brief van *Wittenhorst* over een stemden. Doch hier ook onderricht zynde, vernam hy, dat 'er geen hoop van eenige Onderhandeling plaats grypen kon, ten ware de Aartshertog met ronde woorden de Vereenigde Nederlanden voor vrye volkeren verklaarde.

Hierop keerde hy weder naar *Brussel*, en kwam kort daarna te rug met Brieven getekend door de Aartshertog en *Albertus* en *Izabelle* den 13 Maart, waarvan de Inhoud hierop uit kwam.

„ Dat ze den bloedigen Oorlog wars, en bereid waren, met „ de Staaten der Vereenigde Nederlanden, als met vrye vol- „ ken, welken zy zelfs voor zodanigen erkenden, en waar- „ op zy zich geen recht ter wereld toeschreeven, te sluiten „ een eeuwigdurende Vrede, of te maaken een Bestand voor „ 12, 15 of 20 jaaren, of een schorssing van wapenen, alles „ ten hunnen keure, op billyke voorwaarden, waar door een „ veilig vertrouwen en onderlinge Handeling der Volkeren mog- „ ten verzekerd worden; en onder anderen ook op deze, dat „ elk, het gene hy tegenwoordig bezit, van 's gelyken in het „ toekomende zoude blyven bezitten, ten ware den gemeenen „ dienst vereischte of aanraade, eenige Steden of Landschappen „ te verwisselen; dat ze tot de onderhandeling Nederlandsche „ Gezanten zouden zenden, en de Staaten van hunne zyde een „ gelyk getal te zenden hadden; dat de tyd en plaats tot der- „ zelver byeenkomst te verkiezen aan de keur der Staaten zou

„ weezen ; dat, om dit alles beter voortgang te doen neemen, „ hen niet onaangenaam zou zyn, indien de Staaten zulks ook „ goedvonden, als 'er voor een tyd van acht maanden te Lan- „ de en te water, zo in Nederland als in Spanje, alle Vyand- „ schap gestaakt wierde; en eindelyk dat de Staaten, raakende „ den Vredehandel, zich voor den eersten November hadden „ te verklaaren".

De Inhoud dezer brieven kon die van Holland niet mishaagen, als zynde ten naasten by zo als zy die zelfs hadden voorgeschreeven, en ook daarin veranderd al wat 'er in 't eerste ontwerp, door den zelfden Pater overgeleverd, aanstotelyk was; te weeten dat geduurende het bestand ieder wel behouden zoude 't gene hy bezat; maar na het sluiten van een Vrede alleenlyk het gene hy behoorde te bezitten; en wyders dat die van Holland van de vaart op *Indië* zouden moeten afzien. Doch de Staaten zich nu ter zee volkomen meester en te Land de sterkste in Ruytery oordeelende, vonden geraaden, „ de wapenschorsing voor den tyd „ van acht maanden aan te nemen, en niet verder, dan dat het „ ondertusschen niet geoorloofd zoude zyn Steden te belegeren „ of in te neemen, of inval in eenige Landen te doen, of „ nieuwe Schanssen te maaken. Ook was hier by gevoegd, dat „ de Koning van Spanje dit Verdrag der Aartshertogen bin- „ nen drie maanden zou bekragtigen, met gelyke verklaaring „ van de Vereenigde Provintien te erkennen voor vrye Lan- „ den".

Van Nyen beloofde te zullen maaken, dat deze Verdragspunpunten voor den 24 April door de Aartshertogen *Albertus* en *Izabella* getekend waren; mits dat de Staaten het zelfde deeden. Hier mede vertrok de Monnik den 13 der gemelde maand naar *Brussel*, en de Algemeene Staaten lieten ten eersten de Hollandsche Gouverneurs in de Steden en Sterkten daarvan verwittigen, en, om eene zaak, die zo onvoorziens was opgekomen, des te beter ingang in de gemoederen der Gemeente te doen hebben, schreeven zy aan de byzondere Landschappen: *dat zy, in hoop dat Godt de Heere zulks verder zegenen zou, met goedvinden van den Prins en van den Raad van Staate, hadden aangenomen de Voorwaarden, hun door* Albertus *en* Izabelle, *aangaande eene Wapenschorssing aangeboden, ten einde om onderwylen de handen ruim te hebben, en*

met de Koningen van Vrankryk en Engeland, en andere Vorsten, vervolgens ook by zich-zelve te overweegen, wat 'er verder diende gedaan te worden. Waarby gevoegd was de Uitschryving van een *Dank- Vast- en Bededag* tegens den 9 May, *om den Almachtigen van gantscher herten te danken, dat hy hem in den Oorlog tot nog toe gezegend, en nu de gemoederen der Vyanden bewoogen had, tot erkentenis der waarheid; voorts te bidden om den verderen zegen over deze zaak, tot eere van zyn' heiligen naam, behoudenis en uitbreiding van zyn heilig Woord, en de Christelyke Gereformeerde Religie, en Welvaart van de Vereenigde Nederlanden en derzelver goede Ingezetenen enz.*

Maar gelyk in deze Landen een iegelyk niet even zeer met dezen Vrede gediend was, zo als hier na blyken zal, zo wierd ook op dezen Bededag door de Bedienaars des Goddelyken Woords deze zaak zeer verschillende verhandeld; schikkende hunne Gebeden naar dat ze gezind waren.

Ondertusschen hebben de Algemeene Staaten den Commies *Dirk van der Does* omtrent den 24 April met de brieven, raakende het onlangs beslooten verband van Wapenschorssing voor 8 maanden, naar *Lillo* gezonden; om dezelven aldaar uit te wisselen tegen de brieven van de Aartshertogen, met welken de Monnik ook te *Lillo* kwam. Maar deze een geschrift voortbrengende, zo als het in den *Haag* was opgesteld, waaronder alleenlyk de hand der Aartshertogen gezet was, om het te bekragtigen, maakte *van der Does* daar zwaarigheid in, en eischte een geschrift in staatelyker format, en zo als het zyne. *Van Neyen* was hem ook hier in te wille, en bragt binnen weinig tyds een diergelyk van *Brussel*, benevens een Gouden Keten tot een vereering voor *van der Does*; hem tevens verzoekende, dat hy, dewyl 'er eenige punten in 't Verdrag waren, die een nadere verklaaring vereischten, met hem te rug keeren mogt, om de meening der Staaten dien aangaande te verneemen. Doch *van der Does* daar geen last toe hebbende, schreef deswegen aan de Staaten. En inderdaad, *Albertus* was zo volkomen gezind en bezorgd, dat 'er van zyne zyde geen Vyandschap begonnen wierd, dat hy, zelf buiten het Verdrag, zyne Bevelhebbers scherpelyk belastte, hunne Soldaaten binnen de Bezettingen te houden, en allen Zeelieden en Visschers, die binnen Duinkerken gevangen waren, op vrye voeten stelde.

Vermits nu *van der Does* op zyn schryven, wegens het voorstel van *Neyen*, geen verzekerd antwoord ontfing, nam hy het zwygen voor een toestemming, en kwam den 8 May, in gezelschap van dien Pater, weder in den *Haag*. Terstond begonnen sommigen, die de eerste voorslagen van Vrede hadden laaten doorgaan, en nu beducht, dat een zaak, die men eerst geloofde maar veinzery te zyn, op waarheid mogt uitkomen, berouw van hun stilzwygen te krygen. Weshalven eenigen ronduit begeerden te weeten, op wat voet de Monnik zich had verstout, op 's Vyands bodem te komen; terwyl anderen *van der Does* beschuldigden, dat hy op eigen goeddunken een zaak van zulk een groot gevolg op zich genomen had; zo dat het zich volkomen liet aanzien, dat *van Nyen* niet ligt verkrygen zoude, 't gene hy zich met veel waan had toegeschreeven.

Ondertusschen, en terwyl men met deze Onderhandeling bezig was, zyn 'er van 't begin van dit jaar tot aan de voorgemelde maand May, nog verscheiden zaaken voorgevallen, die den Vyanden meer en meer aanspoorden om den Vrede te bevorderen; en die wy vooraf moeten melden.

In de maand January dezes jaars rukte eenig Staaten Krygsvolk, alom, om buit uitgaande, ook wederom in het Sticht *Paderborn*, om aldaar, onder voorwendzel van hunne Vyanden op te zoeken, meer brandschattingen op te haalen. Voorts wierd in dezen Winter besloten, om de Stedekens *Lochem* en *Deutekum* van wederzyden neutraal te maaken, en de Vestingwerken te ontmantelen; welk besluit aan die van Gelderland gezonden wierd, om 'er hunne toestemming aan te geeven, die eindelyk wel volgde, maar niet zo gereedlyk volbragt is geworden. Voorts wierd in deze maand eindelyk besloten, om, op het sterk aanhouden van die van *Groningen*, het Kasteel, aldaar gemaakt om de oproerigen dier Stad te bedwingen, af te breeken en te vernielen, aangezien de gemoederen door den tyd wat bezadigd waren; schoon de gantsche wereld oordeelde, dat zulks in dien tyd niet behoorde te geschieden.

Den 27 January heeft het Volk van den Gouverneur van 's *Hertogenbosch* een kleine Schans in den *Bommelerwaard* overweldigd, en verbrand, door middel van't zwygen van den Schildwacht, dien hy met geld hadde omgekocht. Het Volk, dat 'er

in

in was, wierd meeſt doodgeſlagen, en de Kapitein vermoord, dien men de ſchuld daar van gaf, om dat hy, verzuimd hebbende de Wacht te veranderen, dus oorzaak tot dit verraad gegeeven had.

De ſlappe koude des Winters, verzeld van vreeſlyke Stormwinden, heeft die van Holland wel beveiligd voor de grote aanſlagen, die de Aartshertog en *Spinola* (om over 't Ys in Holland en Vrieſland te vallen) voorgenomen hadden, met behulp van hunne Wingeweſten van *Grol* en *Lingen*; maar ook van den anderen kant veel ſchade veroorzaakt. Want den 30 January ſtormde het zo hevig, dat 'er in Texel vyf groote Hollandſche Schepen vergingen met ruim 170 Man, en nog wel tien anderen, waarvan het Volk meeſtal geborgen wierd. Alle deze Schepen waren bevracht met Koorn voor *Italië*, waarvan het verlies over Amſterdam alleen op vyfmaal honderd duizend guldens geſchat wierd.

In 't begin van February wierd Graaf *Erneſt van Naſſau* tot Maarſchalk van 't Leger der Vereenigde Nederlanden aangeſteld, en begaf zich met dien tytel den 19 uit Holland naar *Brunswyk*, en trouwde aldaar de Dochter van Hertog *Julius*, gebooren uit eene Princes van *Denemarken*, met welke hy een Graafſchap behuwde.

Omtrent deze tyd vertrok de jonge Graaf van *Broek*, een aankomend Heer in Hollandſchen dienſt, met een klein gevolg van Ruyters uit Holland, om zyn Broeder op het Huis *ten Broeke* te bezoeken. De Spanjaarden hier van verwittigd, paſten op hem in eene hinderlaag, en wel uit ouden haat, dien zy op zyn Vader gehad, maar ook wel gewroken hadden, omtrent *Wezel* rydende met 14 paarden. Deze Spanjaarden hebben eerſt zynen Secretaris, die vooruit reedt, aangevallen, en hem door folteringen en ſteeken van priemen gedwongen, om te ontdekken waar de Graaf en hoe ſterk hy was. Vervolgens kwamen twee van des Graven Pagies vooruit, welken zy, om geen gerucht te maaken, terſtond den hals affneeden, om dat ze geen bericht van den Graaf wilden geeven. Kort daarna kwam de Graaf met vier Ruyters en enige Edelen, welken zy eensklaps en onverwacht overvielen, en hem, dewyl hy zich te weer ſtelde en niet gevangen wilde geeven, eerſt doorſchooten, en voorts vermoord hebben, geevende hem nog eenige ſteeken na zyn dood; ook ſneuvelden eenigen van de Edelen, en anderen zyn by geluk

luk het gevaar ontkomen. Dit ſtuk is vervolgens, als een onnatuurlyke en verfoeilyke Misdaad, van alle andere Natiën aangemerkt; waar mede echter die jonge Graaf niet weder in 't leven te brengen was.

Ondertusſchen had Prins *Fredrik Hendrik* den 7 February een goed gedeelte der Staaten Ruytery byeen getrokken, als ook een deel Voetvolk, dat hy op Boeren Paarden liet zitten; waarmede hy voornam twee Regimenten van *Spinolaas* Krygsvolk, in 't Land van *Limburg* verſtrooid liggende, te overvallen. Doch deze Regimenten, door Spions daarvan verwittigd, ontweeken dit gevaar, en bergden zich in de naby gelegen Steden; zo dat die tocht vruchteloos afliep. Doch Prins *Fredrik Hendrik* wederom keerende, nam het Steedje *Erkelens* by verrasſing in, na dat hy de Poort door een Petard had doen open ſpringen. Graaf *Hendrik van den Berg*, die 'er kort te vooren eerſt ingekomen was, wierd met de zynen gevangen genomen, en omtrent vyftig Ruiters verſlagen, dewyl de overigen om buit uit waren. Dit Stedeke, in 't land van *Gulik* gelegen, doch tot Spaanſch Gelderland toen behoorende, had eertyds, als kennende zyn zwakheid, aan beide partyen brandſchattingen betaald, maar zich juiſt toen als vyand van de Hollanders verklaard, zo dat *Hendrik van den Berg* daarin ging neſtelen, om van daar op buit uit te gaan. Al wat 'er roofbaar in was, wierd geplonderd, en het overige in brand geſtoken. De woede der Soldaaten ging zo verre, dat het gezach hunner Overſten hen niet in toom kon houden, dewyl het hen nog heugde, dat de Burgers, eenigen tyd geleden, aldaar zommige Staaten Ruyters en Soldaaten zeer ſlecht behandeld hadden.

Doch het heeft zich naderhand wederom herſteld, en wy konnen in 't voorbygaan zeggen, dat het in 't jaar 1674 door de Franſchen van zyne Veſtingwerken beroofd, en in den Badenſchen Vrede wel aan de Kroon Spanje toegeweezen is, maar het wierd kort daarna, met goedvinden van den Keizer, het Hertogdom *Gulik* ten eenemaal ingelyft, en dus aan Keur-Paltz gegeeven.

Ondertusſchen vertoonen wy de verwoeſting die dit Steedje in dezen jaare 1607 heeft ondergaan, in de volgende Plaat.

„ Hier

„ Hier ziet men Prins *Fredrik Hendrik* met zyne Ruitery voor 1607.
„ het Steedje *Erkelens*, in het Spaansch Gelder gelegen, dat door
„ zyn Volk uitgeplonderd is, en in brand gestooken word. Men
„ ziet hier en daar reeds de vlam opgaan, terwyl Graaf *Hendrik*
„ *van den Berg*, die 'er in gevangen genomen is, met eenig ge-
„ volg de Poort uit en by den Prins gebragt wordt.

Graaf *Fredrik van den Berg*, om dit ongelukkig toeval zyns Broeders met een voortreflyk stuk betaald te zetten, had in 't begin van Maart met den Aartshertog een aanslag beraamd, om *Aardenburg* te verrassen, en ten dien einde 25 of 30 Vrybuyters, die dagelyks in en uit de Stad liepen, omgekocht, dat ze hem binnen de stad zouden doen komen. Doch het geval wilde, dat 'er eenigen van dezen hoop, om andere Schelmstukken, gevangen genomen en gepynigd wierden, die ook tevens dezen aanslag, op den 6 Maart bepaald, ontdekten. Wanneer nu de bestemde tyd van den 6 Maart verscheenen was, kwam *Fredrik van den Berg*, des morgens tusschen 5 en 6 uuren, met omtrent 3000 Man, tot op een halve myl van *Aardenburg*, alwaar hy op een plaats St. *Cruis* geheeten, een groot vuur op een boom maakte, het welk de leus was; maar dewyl die van binnen meest gevan-

gen waren, en dus geen wederteken konden maaken, keerde hy te rug, wel denkende dat 'er iets aan haperen moest; en wel des te meer, dewyl 'er by geval uit de *Helder-Schans* een kanonschoot geschiedde, niet dat ze kennis van 't Verraad hadden, maar om datze meenden, dat 'er volk uit Zeeland kwam, en zy deswegen de andere Schanssen wilden waarschouwen. Dus is *Fredrik van den Berg*, zyn aanslag mislukt ziende, met zyn volk weder naar huis gekeerd. Eenigen dier verraders zyn binnen *Aardenburg* geëxecuteerd, anderen, en wel de voornaamsten, zyn het gevaar ontweeken, en hebben zich by den Graaf *van den Berg* gevoegd.

In dezen Winter hadden de Hollanders en Engelschen het even druk in 't verhaasten hunner zeetochten naar verre afgelegen gewesten. Want in deze Lente hebben de Hollanders twee en de Engelschen drie Schepen naar *Indië* gezonden. Die van Holland waren *Gouda* en *Gelderland*, op welk laatste *Jan Jansze Mol*, die den aanslag op *Tidor*, als we op zyn plaats verhaald hebben, ondernomen en ter uitvoer gebragt had, Kapitein was. De Engelschen maakten grooter voordeel op hunne tochten dan de Hollanders, maar verlooren ook te gelyk hun aanzien en goeden naam, gelyk *Eduard Michelborne*, die onlangs met ryken buit t'huis gekomen en berucht was, door het vermoorden der Indiaanen, en 't schandvlekken van den Handel door rooven en plonderen op ongeoorloofde tyden. Dan hy gaf telkens den Indiaanen zelfs de schuld, het welk hy gemaklyk kon doen, dewyl 'er niemand was, die zich verantwoorde. Echter waren 'er eenige Engelschen, die diergelyke onverschoonlyke baldaadigheden aanstookten en verdedigden, zeggende, dat, volgens de wetten der Voorouderen, de misdaden, gepleegd aan Vreemdelingen, die met de Kroon in geen verbond waren, in Engeland niet gestraft wierden. Zie hier een staaltje van *Michelborne* 's gedrag.

Hy was met zyn Schip de *Tyger*, en een Jagt het *Tygers-Jong* genaamd, waarop Kapitein was de vermaerde Loots *Johan Davis*, in 't jaar 1604 uitgevaaren, en omtrent *Sumatra* gekomen zynde, ontmoette hy een Schip van *Peggone*, gaande naar *Bantam*, het welk hy, denkende dat het niet veel in had, liet vaaren; maar vervolgens een ander Schip van *Guzeratte* ontmoetende, en niet tellende of het van Vriend of Vyand was, zo nam hy het zelve, en ligte daar uit veel Goud en Zilver, Zyde, Spe-

ceryen

teryen en andere Koopmanschappen, en kwam alzo te *Bantam* op de Rheede. Vermits hy nu voorgaf een grooten spyt te hebben, dat hy 't Schip van *Peggone* niet genomen had, schoon de Lading aan Hollandsche Kooplieden behoorde, zo verstoorde zulks den Hollanderen dermaaten, dat ze een gerucht lieten loopen, dat ze, als hy nader kwam, hem in den grond zouden booren. De Engelschen te *Bantam* verwittigden hem in 't heimelyk van dit dreigement. Waarop hy den Hollandschen Generaal liet aanzeggen, dat hy in spyt van hem op de Rheede zou komen, en dat, als zy durfden uitkomen, hy in Zee met hen vechten zou tot den laatsten Man toe: doch de Hollanders telden dit snoeven van een dolleman niet, en na dat hy 2 of 3 dagen met de Engelschen aldaar gehandeld had, vertrok hy, neemende de cours naar *Potolemone*, op hoop van eenige Chineesche Schepen te ontmoeten, en die, schoon elk dezelven ontzag om de Negotie, te plonderen.

Na eenigen tyd ontmoette hy verscheiden Schepen, daar hy uitnam wat hem behaagde, en ook onder anderen een Chineesch Schip van *Japan* komende, om naar *Malacca* te zeilen. Hier in vondt hy in 't eerst niet anders dan Ryst, Storax en Benjouin; maar denkende, dat 'er meer in was, liet hy 15 Chineesen daar uit aan boord komen, om te dienen tot Gyzelaars voor zyn Volk, dat hy zou zenden om dat Schip te doorzoeken. Deze Chineezen aan zyn boord hebbende, wilde hy ze doen ontwapenen, maar Kapt. *Davis* zeide, dat zulks niet noodig was, als zynde gering Volk, en floot ze op in zyn Kajuit. Inmiddels zondt *Michelborne* zyn Volk met de Boot naar 't Schip van *Japan*, die daar uitnamen wat hun goeddacht. Dit gedaan zynde gingen zy andermaal derwaart, om meer te haalen; maar de Chineezen dit eens toegelaaten hebbende, wilden de Engelschen de tweedemaal niet binnen laaten. Dezen echter met geweld indringende, wierden, zo menig als 'er overkwam, door de Chineezen doodgeslagen. Zy, die in 't Schip van *Michelborne* waren, ziende dat zyn Volk met de Engelschen aan 't vechten was, trokken ook van leer, en vielen op den Kapitein *Jan Davis* aan, die toen by hen in de Kajuit was, en bragten hem verscheiden doodelyke wonden toe; doch hy by geluk uit de Kajuit gesprongen zynde, maakte eer hy stierf, nog zo veel alarm, dat het Scheepsvolk op de been kwam, dat ten

eersten naar de Kajuit vloog, maar niet by de Chineezen komen kon, alzo die zich met kisten en bedden bebolwerkt hadden. De Engelschen als raazend, namen daarop een Stuk Geschut, schooten de Kajuit aan spaanderen, en vermoordden alle Chineezen die 'er in waren.

Vervolgens nog een tyd lang gezworven, en meer Chineesche Schepen genomen hebbende, ontmoette hy den Hollandschen Admiraal *Warwyck* met 5 Schepen; die naar 't Vaderland stevende. Deze liet *Michelborne* aan zyn boord komen, en gaf hem te kennen, dat de Engelsche Kooplieden te *Bantam* in groot gevaar waren, doordien de Koning van *Java* hen alle uuren op het lyf stondt te vallen, om dat hy de Chineesche Schepen wegnam en plonderde, waardoor die Koning al zyn voordeel van den Tol verloor; raadende hem derhalven liever met hem wederom te keeren. Doch de Engelsche Roover bekreunde zich des niet, zeggende, dat hy eerst nog wat buit moest maaken, en scheidde dus van de Hollanders af. Evenwel kort daarna zich beter bedenkende, en 't gevaar van zyne Natië overweegende, keerde hy ook naar zyn Vaderland.

Zie daar de rede, waarom de Engelschen niet ryker t'huis kwamen dan de Hollanders, die alleen den Handel bedoelden by de genen, die hen geen Vyandschap betoonden, daar de anderen in tegendeel namen wat ze krygen konden van vriend en vyand.

Nu was men zo wel in Holland als in Engeland van lang bedacht geweest, om den Spanjaard niet alleen in 't bezit van Amerika te laaten. Ten dien einde wierden in Engeland in dit jaar twee Compagnien of Maatschappyen opgerecht. Zy oordeelden dat *Virginia*, of het *Maagdenland* in *Amerika*, gelegen tusschen de 34 en 45 graaden Noorderbreette van de Evennacht-Linie, hen toebehoorde, om dat ze die Kust het eerst Landwaart in ontdekt, en haar ter eere van de Koningin *Elizabeth* dien naam, dien ze nog behoudt, gegeeven hadden. En dewyl 'er nu veele ryke Engelschen waren, die hun geld binnen 's Lands niet voordeelig genoeg konden beleggen, hoopende buiten op grooter winsten; alzo men voorgaf, dat 'er Goud- en Zilver-Mynen onder de aarde verborgen waren (een heerlyk lokaas om gewinzuchtige gemoederen aan te spooren); zo was dit oorzaak van deze twee Maatschappyen, waarby eene verdeeling beraamd wierd:

zul-

zullende de eene zich nederslaan op bekwaame plaatzen langs die Kusten tusschen de 34 en 41 graaden, en de tweede tusschen de 38 en 45 graaden noorderbreette der voorgemelde Linie.

Koning *Jacob* van Grootbrittanje, dit voorneemen pryzende als een werk, dat door den tyd tot eere van Godt en uitbreiding der Christelyke Religie konde strekken, door 't bekeeren en beschaven der Wilde en Ongeloovige menschen, versterkte hen met wetten en voorrechten, en verleende een Octrooi in dezer voegen: dat de eerste Compagnie zich zou mogen nederslaan, als boven gezegd is, en bezitten het Land, de bosschen, havens, rivieren, visscheryen, mynen, enz. en wel tot 50 Engelsche mylen toe langs de Kusten naar het westen en zuidwesten, zo als de Kusten liggen, met alle Eilanden daar tegen over gelegen binnen 't begrip van 100 mylen, en dus mede van haar eerste dederzetting Oost en Noord-Oost 100 mylen Landwaard in: alwaar zy zullen mogen woonen, timmeren, bouwen, en Sterkten t'hunner bescherming maaken, naar goeddunken van den Raad dier Colonie, zo als ook niemand zich aldaar zou mogen nederzetten of woonen, zonder verlof van den gemelden Raad.

De tweede Compagnie zou zich nederslaan tusschen de 38 en 45 graaden, en voorts alles in uitgestrektheid hebben als de voorige. Echter zou de laatste Volkplanting 100 mylen van de eerste moeten afblyven. Deze Colonisten en Planters zouden moogen verkiezen een Raad van 13 Mannen, en het Zegel des Konings hebben; echter met eenig onderscheid tusschen beiden: welke 13 Mannen de volkomen Regeering zouden hebben, volgens de Ordonnantien, Wetten, en Instructien, welken de Koning onder zyn hand en groot zegel zou geeven. Ondertusschen zouden ook in Engeland 13 Mannen resideeren, die de Raad des Konings van Groot-Brittanje van *Virginia* genoemd zou worden.

Wyders was het beding, dat de Colonisten van alle Mynen van Goud en Zilver den Koning zouden geeven een vyfde gedeelte, en van de Mineraalen een vyftiende: daarentegen zouden zy Geld munten en cours mogen geeven, van welke Metaalen zy wilden; ook zouden zy Volk en Goederen uit Engeland mogen voeren, en zeven jaaren vry van Tol en schatting zyn, met bygevoegd verbod, dat niemand, buiten de Compagnie, op de Kusten zou moogen vaaren, op verbeurte van Schip en goed;

en

en dat, als 'er eenigen van 's Konings Onderzaaten wilden handelen, zy zulks naar welbehaagen konden toelaaten tegen $1\frac{1}{2}$ percent schatting, en van Vreemdelingen 5 percent; alles ten profyte van de Compagnie voor den tyd van 21 jaaren, waarna die Tollen aan den Koning zouden komen. Eindelyk dat de Kinderen, aldaar gebooren, altoos vrye Engelschen zouden weezen; mits dat ze geene Vrienden ter Zee eenig molest aandeeden, als het welke strengelyk zou gestraft worden.

Volgens dit Octrooi wierd de proef genomen met een Schip, dat, aldaar gekomen zynde, met ter haast een ligte Schans op den Oever van een gevonden Rivier opgeworpen had, met welker Visch en de Vruchten van 't naastgelegen Land zich de genen, die 'er in bezetting gelaaten wierden, moesten geneeren, terwyl de Ingezetenen Landwaarts in geweeken waren. Doch een ander Schip derwaarts gaande, viel in handen der Spanjaarden, die ook de menschen daar op niet verschoonden, doordien ze vrede en recht t'huis laatende, het bezit der nieuwe Waereld door schrik handhaafden.

Ook waren de Engelschen onlangs weder naar *Gujana* gevaaren; maar op deze reize ontstondt 'er Muitery, waarop eenigen het Schip verlieten en op een Eiland bleeven, alwaar de Wilden, getergd door hunnen overlast, hen beöorloogden, zo dat ze eindelyk uit gebrek van onderhoud genoodzaakt waren, zich in eene Kanoo, of uitgeholde boom, te redden en op Zee te begeeven.

Hier mede zyn ze, na tien dagen door stormen geslingerd en tegen Klippen gedreeven te zyn, eindelyk te Land gekomen. Dan hier bejegende hen geen minder gevaar; zy wierden door de Spanjaarden gevangen genomen, die hen echter, als zynde niet met voordacht op die Kusten gekomen, in 't leven lieten.

Eindelyk wierd in dit Voorjaar in Engeland nog voorgenomen, een verdere ontdekking te doen van een doortocht over het Noorden naar *China*; oordeelende dat de Noordpool langs *Groenland* tot op 85 graaden te passeeren was, welke streek door *Willem Barendsz.* en *Jacob van Heemskerk* ontdekt was tot op 80 Graaden en 11 Minuten. Zekere Meester *Penkcust* en anderen van dit gevoelen zynde, zonden in de Maand May een Vlie-Boot derwaarts, onder 't bestier van *Thomas Hutzon*; waar van de uitkomst moest afgewacht worden.

Vry

Vry hooger en van grooter gevolgen, hoewel langzaamer in overleg, gelyk het gemeenlyk by bezwaarlyke en gewichtige Onderneemingen gaat, waren de Raadslagen in Holland. Veele Kooplieden, overvloed van Zeevolk, en grooter sommen gelds dan men denken zou, onder particulieren ledig liggende, dewyl de Handel op Spanje geschort, en *Oostindië* niet genoeg was, scheenen ook alleen verzadigd te konnen worden met *Amerika*, het welk niet alleen in Zout en Zuiker, in kostbaar Hout en Geneesmiddelen, maar ook in Metaalen en Mineraalen overvloeide. Doch de hoop om te handelen was hen afgesneeden door den Spanjaard, die de voornaamste Kusten in bezit hadt; zo dat de magt en 't gezag van de Republiek zich moest voegen by de middelen van byzondere Persoonen. Zeker Koopman, *Willem Usselinks* genaamd, die eenige jaaren in Spanje en alom op de Eilanden verkeerd, en die wel onderricht was van den Handel in de *Westindiën*, had al menigmaal aan de hand gegeeven en voorgeslaagen, welke middelen daar toe dienstig waren; ook menigwerf daar over gesproken met den geleerden Heer *Petrus Plancius* te Amsterdam, die het zelfde stuk mede aandreef, ondersteund door andere persoonen zo in Holland als in Zeeland.

Men wist wel, dat Spanje nog veele vyanden in *Amerika* had, die sterk en niet ligt te overwinnen waren, en die met weinig onderstand de Spanjaarden zouden konnen wederstaan, inzonderheid als men hen wapenen toevoerde, en onderwees in de Oorlogskunde. Ook was 't bekend, dat de Spanjaarden van 't Eiland *Trinidad* tot aan de Evennacht-Linie geene vaste plaatzen of sterkten hadden. Deze en diergelyke redenen wist gemelde *Usselinks* voort te brengen; waarop hem belast wierd een zeker ontwerp te maaken, om te zien, of men genoegzaame ondertekening van Kooplieden zoude vinden, om die Maatschappy aan te gaan, en een goede hoofdsom by een te krygen.

Dit ontwerp vervatte vooreerst, een beklag over de Spanjaarden, die de Nederlanders zochten te sluiten buiten alle Navigatie, Koophandel en Neering, gelyk bleek aan den nieuwen Tol die Spanje, boven den ouden, ingevoerd had van 30 ten honderd. Voorts dat 'er onlangs ontdekt waren verscheiden vruchtbaare Landen en Eilanden van goede en gezonde lucht, bewoond van vriendelyk volk, begeerende de kennis en vriendschap van

de

de Hollanders, welken zy wisten vyanden van Spanje te weezen, om van dezelven geholpen te worden tegen de Spaansche tyranny enz. voornamelyk het volk binnen 's Lands, dat niet barbaarsch, maar tamelyk beleefd en beschaafd was, niet naakt gaande, maar gekleed, en werwaarts men eenig volk zoude mogen voeren, om hun het Land beter te leeren bebouwen, als zynde bevonden bekwaam om Zuiker, Gember, Oly, Wyn Indigo, Katoen, Hop en andere Vruchten voort te brengen; gelyk het ook van zelfs voortbragt veelerhande schoone Gewassen, dienende tot kostelyke Verwen, behalve de Mynen van Goud, Zilver en andere Mineralen, die de zenuw des Oorlogs zyn; en welk Land door den tyd ook goeden aftrek zou konnen maaken in goederen en waaren, uit de Nederlanden derwaarts te voeren; wordende boven dien, aan de Zeekusten van dit Land, overvloet van Zout gevonden, waar mede men de Schepen, by gebrek van ander goed, ballasten konde.

Wyders gaven de Aanleggers nog zeer breed op van de zaak, zeggende: dat het gene, welk tot nog toe de sterkste kracht van 's Vyands mogenheid was geweest, het allerzwakste stondt te worden, indien het door de wapenen wierd aangetast; dat dit een middel was om den Oorlog over zee te brengen, in welke soort van slagen de Hollanders, schoon de Vyand hen bejegende met ongelyk sterker magt dan de hunne, nooit waren overwonnen; en dat hoe dien tocht langer viel, hoe bezwaarlyker die vallen zou voor hen, welker weeke Leeden door de hitte zouden wegsmelten, waar tegen hun Noorden en hun Vaderland, allerwegen door den Oceäan omvangen, hen tegen 't geduld van alle ongemakken had gewapend; durvende zich reeds belooven de zelfde grootheid, die den Spanjaard zo ontzaglyk maakte, en dat die Oorlog hen een eeuwigen roem zoude baaren.

Dat, behalven 't Waereldsche voordeel, ook nog het Geestlyk nut behartigd, en het waare Zaligmakend Geloof voortgeplant konde worden onder een Volk, dat tot nu toe in de Heidensche Afgodery geleefd had enz. Eindelyk wierd in dit ontwerp een iegelyk genodigd, die deel aan deeze Maatschappy wilde hebben, om zo veel in te tekenen als hy waagen wilde, om een getal van 16 Schepen ten Oorlog toegerust, en vier Jagten, en dan van de Staaten ook zo veel Schepen, alle bemand

met

met zo veel Volk, als raadzaam geöordeeld zal worden, derwaarts te zenden, en voorts uit de Intekenaars Bewindhebbers te verkiezen; waartoe echter niemand verkieslyk zou weezen, dan die tot 200 ponden Vlaams ingeteekend had; en dat dan inzonderheid de Ed. Mogende Heeren Staaten Generaal mogten verzocht worden, daar toe te verleenen zodanig een Octrooy als bevonden zoude worden te behooren. 1607.

Dit ontwerp wierd alom aan de Kooplieden gezonden, en van eenigen goed gekeurd, van anderen niet; want deze laatsten bragten daar tegen in: „ dat de Oorlog menigvuldige toevallen, „ de zee menigvuldige rampen onderworpen, en 'er niets hachelyker dan zeeslagen was. Dat, indien 't verbeelde aan *Athene*, „ welke Stad eertyds in een gezegende voorspoed weelig bloeide, „ en door eene roekeloosheid te gronde gegaan was, te gedenken, men zich te erinneren had, welke rampen de ongelukkige Vloot, maar onlangs uitgezonden onder *Pieter van der Does*, „ getroffen hadden. Dat het wel waar was, dat de Spanjaarden „ in eenige zeeslagen overwonnen waren; maar dat ook de Hollanders in de eerste beginzelen des Oorlogs op de wapenen te „ Land weinig te roemen hadden; en indien die door den tyd, door „ zorg en oeffening tot ervarenheid in de Krygskunde gekomen „ zyn, waarom men het zelfde minder van de Vyanden zou vreezen? Dat de overwonnelingen door hunne nederlagen menigmaal „ zo veel vorderen, dat ze ook eindelyk zelf beginnen te overwinnen.

„ Wyders, dat schoon het Volk op de Zeekusten van Spanje „ niet genoeg was om hunne Vlooten te bemannen, 'er nochtans „ Engelschen, Britten en Saxen in dienst te krygen waren. Dat „ de Hollanders juist geene reden hadden, zich op hunne lichaamen te vertrouwen, nademaal zy, zo wel als ze tegen de koude gehard waren, ook, gelyk menigwerf by de ondervinding „ is gebleeken, door de gestadige magtelooze hitte wegsmolten. „ En zou dat een werk weezen voor 40 Schepen, om de onmeetbaare ruimte des Oceäans te bezetten, alwaar de Eilanden, Havens en Rheen voor hen geslooten, en voor de vyanden open zyn, daar ze geen toevoer van naby te wagten hebben, en daar hen zelf het water ontbreeken kan?

„ Dat, wel is waar, geheel *America* met geen Kasteelen omringd was, maar dat men die niet verzuimd had te bouwen op „ de plaatzen daar de Schatten liggen, en daar men gevoeglyk

„ Landen moet. En gesteld dat het aankomen hier of elders, al „ doenlyk was, waar krygt men dan een Leger te Land, om de „ Spaansche Regimenten, die aldaar byna eene Eeuw in bezit „ geweest zyn, van daar te dryven. En zo men al geraden vondt „ ook een Leger te zenden, en te gelyk (dat zekerlyk geschieden moest) een tweede Vloot om Spanje in te sluiten, op dat „ 'er van daar geen onderstand in *Amerika* kwame, zo zou dit „ een last zyn, ondraaglyk voor de Kooplieden, en zelf voor „ de Republiek, die, niet magtig genoeg zynde om met de Troepen, die thans in 't Land zyn, haare grenzen te verdedigen, „ dan zekerlyk of zich diep in schulden steeken, of veel eer deze kleine streek van 't Vaderland zou moeten verliezen, dan „ met de wapenen een klein gedeelte der nieuwe waereld te veroveren: want dezelve geheel te veroveren, ware onzinnig te „ denken, en die, schoon geheel ingenomen zynde, naauwlyks „ zou te behouden zyn, gemerkt de zwaare lucht in veele plaatzen „ en 't geweld van ziekten den Hollanderen meer treffen zou, dan „ den Spanjaarden, om dat deze een bepaalder maat in eeten „ en drinken geleerd hadden en gewoon waren.

„ Wat, het bondgenoodschap der Wilden betreffende, men „ zich daarop zo weinig kon vertrouwen, dat het zelf nodig ware, zich ook tegen hen, niet minder dan tegen de Spanjaarden, te verzekeren door het opwerpen en bouwen van Sterktens, aangezien zy weinig kennis hadden, noch van trouwe te houden, noch van andere deugden, en doorgaans „ een afkeer van alle Vreemdelingen; dat wel de Spanjaard by „ hen gehaat was, maar dat eerlang, al wie den Spanjaard in „ de heerschappy dier Landen opvolgde, den zelfden haat zou „ erven; dewyl het eene soort van menschen was, die wel geen „ volstrekte vryheid waardig waren, maar welken nochtans een „ ruwe slaverny ondraaglyk valt, en een zagte smaadelyk verachten: „ gelyk het dan ook niet onbekend was, dat 'er onder die Volkeren „ geweest zyn en nog zyn, die zich verzadigen met menschenvleesch, het zelve voor hunne lekkerste spyze houden, en alle „ Vreemdelingen om 't leven brengen, om dat ze menschen zyn.

„ En eindelyk, dat zeker de Indiaanen en Volkeren van *Azie* „ beschaafder van aart waren, en de Hollanders evenwel ook „ daar, na menigvuldige voorbeelden van trouloosheid, zich „ genoodzaakt hebben gevonden, hunne vriendschap in eene soort

„ van

„ van dwingelandy te veranderen. Zo dat men zich veel minder „ op vreemde Verbonden zou konnen verlaaten in die waereld, wel„ke de Natuur, afgescheiden van haar beste gedeelte, niet zo „ veel in gelegenheid als in zeden, en opgesloten binnen haaren „ Oceäan, tot de uiterste verwildering scheen gedoemd te hebben.

Zulke en zodanige redenen voerde men te dier tyd van *Amerika*: ook vondt de Regeering van *Amsterdam* goed, dit werk wat op te schorten, tot dat *Paulus van Caarden*, die met eene Vloot naar Brazilië gezonden was, gelyk we reeds verhaald hebben, te rug gekeerd was. Doch schoon hy met weinig vóordeel wederkeerde, heeft *Usselinks* echter aangehouden om die zaak voort te zetten, zo by den Heer Burgemeester *Plancius*, als inzonderheid by den Heer *François Franken*, Raadsheer in den hoogen Raad van Holland, een Man begaafd met een zonderlingen lust, yver en werkzaamheid, en die veel kennis had van de Kusten, Landen, Vaarten, en Sterktens der Landen en Eilanden in de *Westindiën*: Ook heeft gemelde *Usselinks* nog gesprooken met eenigen in Zeeland; waarop van die Provincie eenige Gecommitteerden naar Holland gezonden wierden, om het Octrooy te helpen beraamen; gelyk geschiedde tusschen *Usselinks* met *twee* Heeren van Zeeland, *acht* van Amsterdam, *drie* van Dordrecht, *drie* van Delft, *drie* van Rotterdam, *twee* van Haerlem, *twee* van Leiden, *een* van Gouda, *een* van Schiedam, *een* van Hoorn, *een* van Enkhuizen, *een* van Alkmaar, *een* van Edam, en *een* van Monnikendam.

Deze 30 Heeren hebben een Concept van Octrooy beraamd, en daar van rapport gedaan aan de Heeren Staaten Generaal, het welk genoegzaam goedgekeurd en toegestemd wierd. De Inhoud van dit Concept kwam hierop uit:

„ Dat, alzo in oude tyden de Nederlanden meest bestonden „ in Scheepvaart en Koophandel, en de algemeene Rechten van „ alle Natiën de onderlinge Commercie altoos hebben toegestaan, „ echter de Koning van Spanje, schoon met geweld weinig kon„nende uitrichten, altoos zeer gearbeid had, om hunne Scheep„vaart en Handel zeer te krenken en te beletten; trachtende „ niet alleen de Nederlanders, maar ook andere vrienden de Na„vigatie en Handel op de *Indiën*, *Brazil*, en *Afrika*, te belet„ten, en zulks met buitengewoone wreedheden tegen de zulken, „ die maar zout uit Amerika haalden, van plaatzen, daar Godt

„ en de Natuur het gaf; zy ten dien einde geresolveerd hadden;
„ daar in te voorzien, en de Ingezetenen toestonden te navigeeren
„ en traficqueeren op de *Westindiën*, *Braziliën* en *Afrika*, doch niet
„ anders dan in gemeene en vereenigde magt van Kooplieden, ten
„ dien einde oprichtende eene Maatschappy, die zy ondersteunen
„ en beschermen zouden, ook voorzien met behoorlyk *Octrooy*,
„ privilegiën en uitsluiting van anderen in dezer voegen:

„ Dat het buiten dezen aan geene anderen zou geöorloofd zyn
„ te bevaaren de Kusten, die van *Terra Nova*, befaamd door de
„ Visschery der Franschen, in een lange streek tot de straat van
„ *Magellaan* aan beide de Oceäans liggen uitgestrekt, en wyders
„ de geheele Kust van *Afrika* daar tegen over gelegen, tusschen
„ de *Tropicus Cancri* of zonnekeerkring van de Kreeft, en de
„ Kaap van goede Hoop, met de Eilanden daar tusschen beiden
„ liggende; op verbeurte van Schip en goed enz.

„ Dat 'er vyf maanden bestemd waren voor de genen, die
„ hun geld begeerden in te leggen.

„ Dat de Algemeene Staaten uit het hunne jaarlyks tweemaal
„ honderd duizend guldens daar by zouden voegen, voor de eer-
„ ste zes jaaren; en vervolgens zo veel meer, als de gelegenheid
„ van den Staat zoude toelaaten.

„ Dat de Rekeningen van den Oorlog en van den Handel elk
„ byzonder gehouden zouden worden; en de Maatschappy, om
„ den Oorlog te voeren, uitrusten zestien Schepen van Oorloge,
„ en vier Jagten, en den Staat een gelyk getal van Oorlogsche-
„ pen en Jagten; maar die de Maatschappy bemannen zou met
„ haar Krygsvolk, alles onder 't bestier van een Opperhoofd.

„ Dat dertig Bewindhebbers dezer Maatschappy binnen Am-
„ sterdam het bewind zouden hebben van de eene helft der gehee-
„ le Hoofdsom, achtien in Zeeland het vierde gedeelte, en vyf-
„ tien in Westvriesland en op de Maas het overige bestieren.

„ Dat het Ampt dezer Bewindhebberen niet voor hun leven zou
„ zyn, maar om het zesde jaar voor een derde gedeelte veranderd,
„ en niemand daartoe verkoren worden, dan die 't meeste geld
„ had ingelegd.

„ Dat aan dezen staan zou het beleid der Koopmanschappen en
„ der wapenen, en zy tot een belooning van hunnen arbeid zou-
„ den hebben één ten honderd van alle uitgaande en inkomende
„ goederen; en de winsten gedeeld worden telkens wanneer ze

„ het

„ het tiende gedeelte van 't Kapitaal uitmaakten.

„ Dat de Raaden ter Admiraliteit kennis zouden neemen van „ den Buit op Zee veroverd, welke geduurende de zes eerste jaa- „ ren onverdeeld zou blyven, om uit de vruchten van den Oor- „ log de lasten te draagen. Na dien tyd zou de Schatkist der „ Heeren Staaten daarvan genieten het tiende gedeelte, Prins „ *Maurits* het dertigste en 't overige de Kooplieden.

„ Dat zeventien persoonen, uit de Bewindhebberen der vier „ Kamers verkoren, de zaak in 't algemeen bezorgen zouden.

„ Dat de Oversten en Hoofden, door dezen gezonden, na dat „ ze den Eed aan de Staaten gedaan hadden, recht wyzen, Sterk- „ ten bouwen, en verbonden zouden maaken, naar gelegenheid „ van zaaken.

„ Dat ze wederom t'huis gekomen zynde, aan de Algemeene „ Staaten schriftelyk verslag zouden doen van hunne bedryven.

„ Dat de Koopmanschappen vry zouden zyn van de oude be- „ lasting voor altoos, en van de nieuwe, geduurende den Oorlog „ ingevoerd, voor den tyd van twintig jaaren enz.

Dit was de Inhoud van het Octrooy. Doch de genen die den Oorlog wenschten ten einde te brengen, was 'er aan gelegen, dat die verwachting niet te diep in de gemoederen doordrong: hoewel het weinig zwaarigheid in had, om den voortgang van dat werk te vertraagen; vermits eensdeels de na-yver der Steden, die elk om stryd de uitrusting dier Schepen poogden na zich te trekken, en anderendeels, wyl 'er eenige tusschen kwamen om te verhinderen, dat de vryheid van Zout uit Amerika te haalen, door eene wet daarin geslooten wierde, een stuiting maakte in de gantsche zaak; zo dat 'er voor dien tyd niet van kwam, en de Maatschappy uitgesteld bleef.

Ondertusschen kwamen den genen, die den Vrede gaarne bevorderd zagen, nog andere zwaarigheden voor. Want schoon men al van 's Vyands genegenheid ten vollen verzekerd was, hadden nochtans veele Magistraaten der Steden van de Vereenigde Nederlanden, uit een verbeelding, sedert de tyden van Oranje opgevat, een afkeer voor den Vrede; voorgeevende, dat die afkeer alleen te verzetten was, wanneer de Vyand verklaarde, dat hy van de heerschappy der Landen, door den Oorlog verlooren, volstrekt afstond; dat men eertyds, door 't verwerpen van den Vrede, voorzichtig geweest was; dewyl men te gemoet zag, dat die Vrede een keer zou na zich slee-

pen,

pen; dat het in tegendeel voor de veiligheid en glorie der Republiek van groot gewicht was, wanneer men den Vyand de verklaaring haarer Vryheid afperste; doch dat, als 'er eene wapenschorssing wierd beraamd, geen begunstigers van den Vrede ontbreeken zouden, die ook anders in haar zelve aangenaam, inzonderheid den Hollanderen, geschapen tot den Koophandel, wel voegen zou; maar dat de volkeren, naast aan den Vyand gelegen, niet ligt zouden dulden, dat ze, eens de vruchten van den Vrede gesmaakt hebbende, weder aan de onheilen van een nieuwen Oorlog wierden overgeleverd.

Dus vondt men groote zwaarigheden in een zaak van zulk een gewicht te beginnen, in een Republiek, waar in men niet gewoon was, groote zaaken te verhandelen, ten ware daarop alvoorens het goedvinden der Landschappen gehoord, en aan de Steden in 't byzonder kennis gegeeven was; welken omweg toen de zaak, waarover ongetwyffeld bystere verwarringen zouden ontstaan, niet lyden kon.

De Leden ter Vergadering der Algemeene Staaten zouden ook den haat eener zo schielyke verandering niet op zich hebben willen neemen, ten ware *Maurits*, als Opper-Veldheer, en beroemd door Hoogheid en uitneemende verdiensten, in eene Wapenschorssing bewilligde. Doch hy, die door den Oorlog tot zo hoog eene Achtbaarheid, als ooit iemand voor hem, gesteegen was, en zulk een ruime stoffe van glorie niet versmaadde, ja ook by zich zelve oordeelde, dat alle Vrede met Spanje op bedrog lag, liet zich nochtans door *Oldenbarnevelt*, wiens gezach onderschraagd wierd door een schrander vooruitzicht en dertig jaarigen dienst, en die inzonderheid de beraadslaging tot Vrede voortzette, overreden, dat hy in de Onderhandeling met den Vyand stemde. *Barnevelt* vertoonde hem, dat de Koning van Engeland gerust met de handen in den schoot dezen zwaaren Oorlog bleef aanzien, en dat de Koning van Vrankryk vry grooter aanslagen, dan een enkel Bondgenootschap, smeedde, waar van geen duistere blyken waren. Dat, zo de Algemeene Staaten toonden, dat hen de weg tot Vrede open stond, zy, die 't hun belang oordeelden, dat door den Hollandschen Oorlog de krachten van Spanje wierden afgesneeden, tot het belooven van dadelyke hulp, en wel buiten last van schulden, zouden konnen gebragt worden, enz.

Om kort te gaan, de Onderhandeling wierd daar op door *Wittenhorst* en *Gevaarts* begonnen, en door *van Neyen* voortgezet, gelyk we boven gezien hebben. En 't gene de Vyanden nog des te meer aandreef, zullen we in 't vervolg onder 't oog brengen, dewyl we hier mede wederom ons half jaar sluiten. RE-

REGISTER VAN DE STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND.

DERTIGSTE DEEL.

EYNDE.

STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtsnoer voor het toekomende te dienen.

EEN EN DERTIGSTE DEEL.

Met Kunst Plaaten opgehelderd.

TE AMSTERDAM,
By BERNARDUS MOURIK,
Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 1771.

STAATKUNDIGE HISTORIE

VAN

HOLLAND.

I. HOOFDSTUK.

Vervattende den beruchten Zeeslag en de overwinning, door den Admiraal Heemskerk *in de Baai van Gibraltar op de Spaansche Vloot behaald, gedurende de onderhandeling van den Vrede, in 't jaar* 1607. *benevens de voortzetting der Onderhandeling.*

DE verdere gebeurteniſſen, gedurende de Onderhandeling van den Stilſtand van wapenen, te vooren door ons gemeld, zyn des te merkwaardiger, om dat Holland, in 't voorige jaar niet zeer gelukkig tegen Spanje geoorloogt hebbende, nu een heerlyke zege ter zee behaalde, die den Vyanden niet weinig aandrong, om het Vredenswerk voort te zetten, en die ook, als wel te denken is, den Staaten der Vereenigde Nederlanden des te vaſter op hun ſtuk deedt ſtaan.

Vermits nu de Koning van *Spanje* in dit Voorjaar een magtige Vloot, van groote Galjoenen en andere Oorlogſchepen, had doen toeruſten, die ſterk bemand, en met Geſchut en andere Oorlogsbehoeftens wel voorzien was, om de Vereenigde Nederlanden allen mogelyken afbreuk te doen, en ook buiten twyffel om haar meer gedwee te maaken; en dewyl het zich toen nog liet aanzien, dat 'er luttel hoop was tot den Vrede; zo hebben de Staaten dezer Landen, om zich zo veel mogelyk daar tegen te wapenen, en hunne Onderdaanen van het Spaanſche Juk te ontheffen, ook beſlooten, wederom eene Vloot naar de Kuſten van Spanje te zenden; zo om den vervallen roem der Batavieren

eenigzins te herstellen, als op het ernstig aanhouden der Oost-indische Maatschappy, die beducht was, dat al 't geweld van *Spanje* op haare Schepen zou losbarsten.

Deze toerusting, achtervolgens dit besluit, geschied zynde, wierd daartoe verzocht en tot Admiraal over deze Vloot aangesteld den vermaarden Held *Jacob van Heemskerk*, een *Amsterdammer* van geboorte, wiens voorzichtigheid, ervarenheid en kloekmoedigheid alom bekend was, en wiens daaden en verrichtingen, schoon te vooren reeds beschreeven, wy hier nog kortelyk zullen te zamen trekken.

Hy was inzonderheid bekend, wegens zyne zonderlinge reize in 't jaar 1597 gedaan, om den doortocht langs het Noorden by *Nova Zembla*, daar nooit iemand geweest was, naar *China* te zoeken, alwaar hy, verzeld van *Willem Barendsz.* tot op 80 graden voortzeilde, en eindelyk op 76 graaden aan Land eene wooning bouwde, en 'er overwinterde, zonder in 3 maanden het daglicht te zien; stellende aldus alle zyne onvermoeide poogingen in 't werk, om zyne Landgenooten dienst te doen. Lofwaardige Helden! mag men zeggen, die, niet zo veel om hun eigen voordeel, als wel om hunne medeburgers en de Nakomelingschap dienst te doen, groote onderneemingen waagen. Want schoon het hen mislukt, wordt daar door echter den grond gelegd tot verdere onderzoekingen.

Dus heeft hy ook twee tochten, als Admiraal naar de *Oostindiën* gedaan, en in dien van 1604 omtrent de straat van *Sincapura* een geweldige Portugeesche *Kraak*, uit *China* komende, zeer kostbaar beladen, met Geschut en 800 Mannen voorzien, ontmoet, en met twee kleine Schepen, beide naauwlyks 200 Man ophebbende, aangetast, verovert, en in 't Vaderland opgebragt. Dat hy ook een Man was, die meer om zyn Vaderland dienst te doen, en eere te behaalen, dan om eigen voordeel werkte, blykt onder anderen daaruit, dewyl hy uitvaarende geen Tractement begeerde, maar alleen bedong, dat men hem, van 't gene hy boven de vyfmaal honderd duizend gulden t'huis bragt, alleenlyk 8 percent, of een diergelyke vereering zou geeven.

Wanneer de Heeren Staaten hem nu verzochten, om het oppergebied over hunne toegeruste Vloot aan te neemen, gaf hy ten antwoord: *dat, indien hy den Lande eenigen profytelyken dienst*

konde

konde doen, hy daartoe gewillig en bereid was; neemende alzo dien last op zich; doch niet om eenige Soldy, maar, als gezegd is, uit zucht tot de welvaard van 't Vaderland.

Men voegde hem eenige ervaaren Mannen tot een krygsraad toe, naamlyk den beroemden *Joris van Spilbergen*, die ook veel ondervinding had, zo in de West- als in de Oostindiën (gelyk we ook te vooren gemeld hebben) en die als Opper-Raad en Commissaris-Generaal aangesteld, en Kapitein over de Zeeuwsche Militie was; *Steven Janszen* als Raad en Kapitein, over de Muskettiers; *Louis Orles* als Raad en Kapitein, en *Daniel Patberg*, die alrede de bekende waereldbol omgezeild had, als *Secretaris* van dien Raad, nevens nog eenige anderen.

Tot deze Vloot waren toegerust 26 of 27 Oorlogschepen en 4 Proviant-Schepen; het welk beide waar is, dewyl 'er een Schip van Zeeland in 't uitzeilen gebleeven was, zynde dat van *Pieter Cales* van *Ter Veere*, welk aan de grond gezeild, van alles ontlaaden, ook het volk op 11 Man na geborgen, en op de andere Schepen verdeeld is; invoege dat de Vloot maar 26 Oorlog- en 4 Proviantschepen sterk was, en wel de volgende, als van *Amsterdam* 10, te weeten: het Schip de *Æolus* Admiraal *Heemskerkerk*, Kapt. *Pieter Willemsz. Verhoef*; de *zwarte Beer*, Kapt. *Adriaan Roest*; de *Witte Beer* Kapt. *Corn. Pietersz. Madder*, alias de *Mooie Boer*; de *goude Leeuw*, Kapt. *Paauw*; *de Griffioen*, Kapt. *Kleinzorg*; de *goude Sterre*, Kapt. *Jacob Jansz. van Edam*; op de andere waren Kapiteins *Hendrik Jansz. de Lange*, anders *Lange Hendrik*; *Simon Jansz. van Edam*; *Koppendraijer*; *Anthony Klaasz, Heereman*, anders *de Leyenaar* genaamd. Op de Proviantschepen waren Kapiteins *Jacob van Muyen*, *Frans Berding*, *Rein Pietersz.*, en *Klaas Albertsz.*, die echter, behalve de Proviant voor de Vloot, ook eenige Soldaaten op hadden. Wyders kwamen daarby 3 Schepen van *Enkhuizen*, Kapiteins *Quast*, *Kolman* en *Hopman*; als mede 3 Schepen van *Hoorn*, Kapiteins *Bras*, *Gysbert Jansz.*, en *Gerrit Evers*; en eindelyk een van *Harlingen*, Kapt. *Teunis Woutersz.* op de Vriesche Pinas, te zamen 21 Schepen.

Deze Schepen zeilden uit Texel den 25 *Maart* en kwamen den 27 aan 't Eiland *Wight* op de Kust van Engeland. Aldaar vonden zy 3 Schepen in plaats van 4, dewyl het eene gebleeven was, uit Zeeland, naamlyk de *Roode Leeuw*, Vice-Admiraal,

 Kapt.

Kapt. *Laurens Jacobsz. Alteras*; de *Zeebond*, Kapt. *Marinus Hollaart*, en het derde onder Kapt. *Cornelis Faas*. Mitsgaders van Rotterdam 5 Schepen, onder de Kapiteins *Mooi Lambert*, Schout by Nacht, *Pieter Klaasz. Rocbusz.*, *Harpert Martsen*, *Schrevel* en *Sieuwert*; benevens een Jagt van *Amsterdam*, Kapt. *Kleuter*.

Toen nu de Admiraal op alles goede orde gesteld had, zeilde deze Vloot den 29 uit *Wigbt*; by welke gelegenbeid de Adm. en nog vyf andere Schepen, door den stroom wat verleid zynde, op het drooge raakte, alwaar zy een geheel gety moesten blyven zitten. Doch de Vice-Adm. zeilde met de andere Schepen vooruit naar *Pleymuiden*; werwaarts de Admiraal, weder vlot geraakt zynde, hem met zyne by zich hebbende Schepen volgde, die echter niet in die Haven liep, maar verby zeilde, en een sein gaf dat men hem volgen moest, gelyk geschiedde. Alle de Schepen dan weder by den anderen zynde, stevende men naar de Kusten van *Portugal*, en men kwam den 10 April nevens de Rivier van *Lissabon*. Hier liet de Adm. den Krygsraad vergaderen, waarin besloten wierd, dat men die Rivier oploopen, en alle Kraaken of Galjoenen, die men vondt, veroveren of vernielen zou. Maar dit besluit wierd veranderd, dewyl de Adm. vernam uit zyne Spions, welken hy met een Engelsch Scheepje derwaards gezonden had, dat de Galjoenen meestal vertrokken, en dat de overige 8 of 9 nog niet gereed waren; zynde al het geschut enz. nog aan land: ook verstond hy van eenige *Engelsche* en Fransche Schepen, dat 'er 16 Galjoenen vertrokken waren naar de *Westindiën*, en 10 nevens veele andere ten Oorlog toegeruste Schepen naar de Straat van *Gibraltar*, om aldaar te wachten op de Nederlandsche Schepen, die men wist, dat in menigte die Straat passeeren moesten. Derhalve besloot de Admiraal naar de gemelde Straat te zeilen, en die Vloot aldaar op te zoeken.

Dus liep men wederom Zeewaarts in, om de hoogte van de Kaap *St. Vincent* te krygen, en de zelve bereikt hebbende, zeilde de gantsche Vloot daar om heen; by welke gelegentheid men een Schip, te weeten, dat van Kapt. *Schrevel* van Rotterdam, uit het gezicht verloor, en een Schip van Vlissingen ontmoette, wiens Kapt. *Loy Seilemaker* den 22 April uit de Straat komende, den Admiraal kondschap gaf, dat hy zich des nachts onder de

Spaan-

Spaansche Vloot, doch des morgens weder buiten dezelve bevonden had, en van gedachten was, dat ze cours nam naar *Calis*. De Admiral *Heemskerk* dit verstaan hebbende, stevende langs de *Gondat*, en liep den 24. verby de Rivier van *St. Lucar*, en de Baai van *Calis*, daar hy echter niet merken of verneemen kon, dat 'er iemand binnen geloopen was, want hy had vastelyk voorgenomen, de vyanden aan te tasten, alwaar het in de Rivier van *St. Lucar* of in de Baai van *Calis*. Doch deszelven daags tegen den avond ontmoette hy een Franschman, die van de Rheede van *Gibralter* komende, hem kondschap gaf, dat de Spaansche Vloot aldaar lag, hoe sterk zy was, en in welke orde zy lag. Hier op stelde hy des nachts, gemerk de wind westelyk was, zyne cours naar de kusten van *Barbaryen*, en wendde des morgens naar de kusten van *Spanje*; want twee zeer hooge Bergen, *Abila* op de kust van *Barbaryen*, en *Kalpe* op de kust van *Spanje*, maaken den naauwen ingang, waar door de Atlantische zee zich tusschen het vaste land door verspreid.

Het zal niet verdrietig vallen hier tusschen beide te zeggen, dat de Oudheid, vernuftig in 't verzieren van verdichtzelen, ons heeft nagelaaten, dat deze bergen eertyds maar één berg is geweest (het is ook, deze engte uitgenomen, genoegzaam een doorgaand gebergte); doch van een gescheiden is geworden door den arbeid van *Herkules*, om de zee, die hy door zyn tusschenkomen buiten hielt, in te laaten; waarom ook de kruinen dezer beide bergen genoemd worden, de *Zuilen of Pylaaren van Herkules*. *Kalpe* heeft zyn ouden naam behouden, tot dat de zegepraalende *Arabier* de zaaken met de benaaming zyner taale benoemde. Want toen de *Saraceenen* de wapenen voegden by de nieuwigheid van 't Mahomethaans wangeloof, is *Mozes*, zoon van *Nuzir*, uit het geslacht der *Maravadinen*, een der kleine Vorsten, die *Afrika* beheerschten, in *Spanje* overgescheept, verzeld van *Tarica*, zoon van *Abdalla*, die, om van zyne Soldaaten niet verlaaten te worden, de Schepen liet verbranden, en, binnen *Kalpe* gekomen zynde, de plaats *Gibaltarik* noemde, waar door in de Arabische taale de berg *Tarica* betekend wordt: en dit *Gibaltarik* is nu door verbastering, volgens de uitspraak der Spanjaarden, *Gibralter*; zo noemen ze den Berg, zo de Stad *Carteja*, eertyds gelegen aan den voet van den berg, alwaar hy, uitgehold als een Schouw-

Schouwtooneel, de Schepen voor een Baai verſterkt; hebbende de eene hoorn, of de punt, die in de Atlantiſche zee uitſteekt, verſterkt met een Kaſteel. In deze veilige ſchuilplaats, tuſſchen de armen van een zeer hoog rots, naby beſchut door de bezetting van een Stad en Kaſteel, lag de Spaanſche Vloot geänkerd.

Onze Admiraal *Heemskerk* dit naauw van de Straat ingezeild en niet verre van *Gibralter* zynde, liet alle de Kapiteinen aan zyn boord komen, beleide een Krygsraad, en gaf daar in eerſt te verſtaan wat hy van den Franſchman vernomen had, en zeide vervolgens: „ U is niet onbekend, Spitsbroeders, om welke reden „ wy hier gekomen zyn. Heerlyke gloriedaaden zyn door onze „ Vaders ter zee verricht en uitgevoerd, doch binnen 's Lands. „ Zy hebben Eilanden uitgeplonderd, havenen toegeſlooten, „ en anderen zyn by geval aan den Vyand geraakt. Wy zyn „ de eerſten van allen vyandlyk gekomen, om 's Konings Vloot, „ en wel op den drempel van *Spanje* zelve, te beſpringen, ten „ einde alle volken mogen zien, hoe de vyand, t'eenemaal zon„ der recht, in een zo lange reeks zyner overmoedige tytelen, „ zich de heerſchappy over den Oceaan aanmaatigt. Geen „ doorluchtiger plaats t'onzer glorie had men konnen wenſchen. „ Godt heeft beſlooten, de dapperheid der Batavieren op de „ grensſcheiding van *Europa* en *Afrika* zelve ten toon te ſtellen; „ en wel ter plaatze voorwaar, daar wy van de eene zyde geen „ zekerer getuigen onzer vroomheid, dan de Vyand zelf, hem „ ter nederlaage, konnen hebben: op den anderen oever ſtaan „ de *Turken* en *Mooren*, welken wy, doordien ze tot nu toe „ naauwlyks van ons hebben hooren ſpreeken, op dezen dag niet „ anders dan door een uitſteekende zege-daad behooren bekend „ te worden. Grypt nu dien moed, die kloekheid, welken eer„ tyds *Bergen*, welken *Middelburg*, welken de zuider Zee ge„ zien hebben. Het zelfde geluk volgt u over den geheelen „ Aardbodem. Bezwaarlyk kan het anders vallen, of wy moe„ ten op Zee winnen. En niemand onder u laate zich door „ de grootheid van 's Vyands Schepen afſchrikken; dewyl in „ tegendeel die zelfde onhebbelyke zwaarte, onbekwaam tot wen„ den en keeren, ſen des te ſchooner te treffen, de oorzaak „ hunner Nederlaage zal weezen. En dit zelfs is wel 't voor„ naamſte, dat onder ons Zeelieden vechten, en onder hen Sol„ daa-

„ daaten, die, gelyk ze verwyfd en tenger zyn (my dunkt 1607.
„ dat ik het reeds zie), door den vuilen ſtank der Schepen, en
„ door het ſlingeren der Zee baaren, als byna buiten zich-zelve,
„ ſuizebollende het onderſte boven rollen.

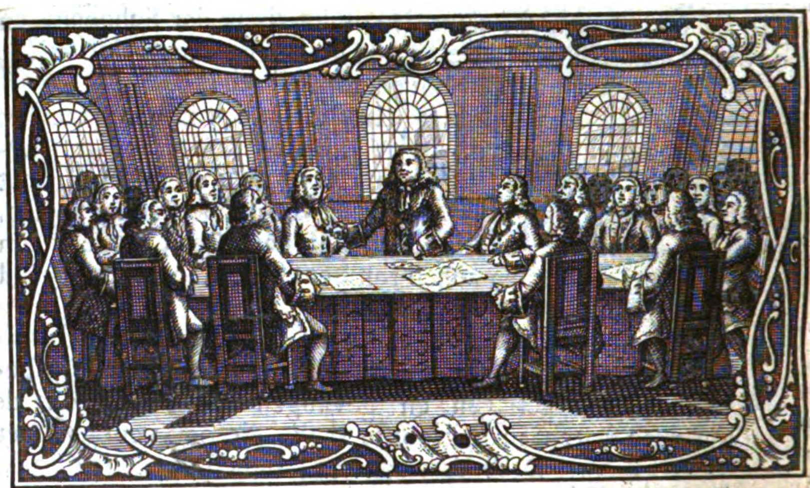
„ Ik eiſch van niemand iets, dan daar ik zelf in voorgaan, en
„ ten exempel dienen zal. Gy, *Lambert*, laat ons gelyker-
„ hand op den Admiraal aanzetten. Gy, *Bras* en *Alteras*, doet
„ den Onder-Admiraal de krachten uwer dapperheid gevoelen.
„ Dat alle andere de overige Schepen aantaſten, twee tegen
„ een. De ligte Schepen zullen rondsom zeilen, om den Vyand
„ het vluchten te beletten.

„ Maar wanneer de ſlag begonnen is, zo gedenkt, dat bid ik
„ u, dat wy ter zee vechten, en dat, ten zy gy de zege be-
„ vecht, wy alle geſlagen en gevangen zyn. Laat ons de
„ zorgen der Staaten, in de grootſte zaak, die ooit voorgekomen
„ is, wegneemen. Deze dag zal hen, indien ze genoodzaakt
„ zyn den oorlog te hervatten, of een heerlyk voorbeduidzel
„ zyn, of maaken, dat de Spanjaard den Vrede met des te meer
„ ernſt zoeke.

„ Dan zal de zegenpraalende *Batavier*, met grooter reden,
„ zich mogen beraaden, of hy de wapenen wil nederleggen, of
„ in de vuiſt houden. Ondertuſſchen zal een Eeuwig geheugen
„ ons gelukkig noemen, het zy men van onze zege de overwin-
„ ning ter zee beginne te ſtellen, het zy ook wy onder de oorzaa-
„ ken van den Vreden gerekend worden, en een byna veertig
„ jaarigen Oorlog met zo glorieryk een einde voor de nakome-
„ lingen beſluiten".

Onder het doen dezer Redevoering hadt hy de harten der Zee-Officieren niet min door zyn gelaat, dan door zyne woorden, getroffen; als welke, ruſtig hunnen dienſt beloovende, zich-zelve daar enboven door de oude en nieuwe voorbeelden der Spaanſche wreedheid ter wraake voelden aangeprikkeld. Hier op eens rond gedronken, en den Eed van Getrouheit vernieuwd zynde, vertrok een iegelyk weder naar zyn Schip.

Wy vertoonen deze merkwaardigen Zee-Krygsraad, waar in de Admiraal *Heemskerk* die gemelde vootreffelyke Redenvoering gedaan heeft, en die wel het meeſte tot de volgende overwinning heeft toe gebragt, in deze volgende Plaat.

„ Hier ziet men den Krygsraad gespannen in een Vertrek van
„ des Admiraalds Schip, alwaar de Kapiteinen van de andere 26
„ Oorlogscheepen aan een Tafel zitten, en de Admiraal *Heems-*
„ *kerk*, aan 't hooger einde overend staande, de Redevoering
„ doet, tot vermanig van dapperheid in 't bevechten van de
„ Spaansche Vloot voor *Gibralter*.

Deze heerlyke vermaaning van den Admiraal *Heemskerk*, heeft ook een goed gevolg gehad, gelyk wy verder zullen zien. Na het scheiden van den Krygsraad, zeilde de Vloot den 25 April naar *Gibralter*, daar men de Spaansche Vloot even naden middag in 't gezicht kreeg, als liggende in de Baai van die Stad geankerd op 3 vadem waters of minder, en wel, als gezegd is, onder de bescherming van 't geschut van de Stad en 't Kasteel. Dezelve was 21 Schepen sterk, als 9 zeer groote Galjoenen, 4 andere Oorlogscheepen, een groot Lubeks Schip de *bonte Koe* genaamd, 4 Fransche Scheepen, behoorende aan particulieren, maar voor eenigen tyd ten gemeenen dienste genomen, benevens 3 Hollandsche koopvaardyscheepen, in den oorlog veroverd, te weeten 2 van Enkhuizen en een van Rotterdam, van welk laatste Schipper *Govert* de *Engelsman* op den Spaanschen Admiraal

miraal gevangen lag. Deze was Don *Juan Alvares d'Avila*, op het Galioen *St. Augustyn*, een oud Krygsheld, die den Koning van Spanje lange jaaren ter zee gediend had, zelf al ten tyde van Don *Jan van Oostenryk*. Zyn Zoon was Kapitein op zyn Schip. Dat van den Vice-Admiraal had den naam van *Nuestra Seniora del Pega*, en dat van den Schout by Nacht *Madre de Dios*. Alle de anderen hadden insgelyks naamen van Heiligen, die hen echter weinig hulp toegebragt hebben.

Vermits nu de Hertog van *St Lucar* de nederlandsche Vloot gezien hebbende, terstond bericht daar van had laaten geeven aan den Spaanschen Admiraal, met waarschouwing, dat hy op zyne hoede moest zyn, zo had deze zyne Vloot dien dag nog met 300 Soldaaten doen versterken, waaronder 100 vrywillige Cavaliers waren; invoege dat de Admiraal omtrent 700 man op had, en de Vice-Admiraal weinig min dan 500, en alle de anderen ten minste 250 Soldaaten, behalve het Bootsvolk; dus was 'er op de gantsche Vloot omtrent 4000 man, en dezelve was met een groote meenigte Geschut, en alle andere noodwendigheden voorzien.

De Spaansche Admiraal de Nederlandsche Vloot van verre ziende aankomen, en bespeurende dat die Schepen veel kleinder waren dan de zyne, liet den Rotterdamschen Schiper *Gover de Engelsman*, uit de boeijens haalen en by zich brengen; en hem de Schepen toonende, vraagde hy: of hy van gedachten was, dat ze de stoudheid zouden hebben van hem te durven aantasten in des Konings baai, en onder 't Geschut van de Stad en 't Kasteel? De Schipper zeide, dat, indien hy anders de Hollanders kende, zy hem wel degelyk naderen en slag leveren zouden. De Admiraal lagchte daarom, en, met een Spaansche hoogmoed vervult, oordeelde hy, dat hy met zyn Galioen alleen de geheele Vyandelyke Vloot wel zou konnen afweeren.

Heemskerk, ondertusschen andermaal zyn volk vermaand hebbende, *dat elk zyn best doen, en een mannelyk hart toonen moest; dat alles, wat ze van de Vyanden konden vermeesteren, hun ten buit zoude blyven, en dat hy, die de Vlag van den Spaanschen Admiraal afhaalde*, 100 *stukken van Achten tot een premie zoude hebben, en van andere Vlaggen* 50 *enz.* zeilde daar op regelrecht op de Vyanden toe. De Spaansche Admiraal ziende dat het ernst was, en dewyl hy het voorste van alle Schepen lag, liet zyn Anker kappen, en dreef

 bin-

binnen waarts digter onder de Stad, in voege dat hy toen den Vice-Admiraal en drie andere Galjoenen voor hem had, om het eerste spits af te byten. Doch de Hollandsche Admiraal by zyn opzet blyvende, zeilt den Vice-Admiraal en de andere Galjoenen voorby, en regel recht op den Spaanschen Admiraal toe; hebbende zyn Anker voor op de boeg liggen, met bevel van het niet te laaten vallen, vóór dat ze met den Spaanschen Admiraal handgemeen waren, en zy het geschut hoorden: ook had hy bevolen niet te schieten vóór dat ze digt by elkander waren. Wanneer hy nu kort by den Spanjaard was, heeft deze het eerst geschooten met een van zyne voorste Stukken, waarvan de Kogel een der boegpoorten van des Admiraals Schip in vloog, en opwaarts door het voorste Kasteel weder uit kwam, zonder meer schaade te doen, dan een der boovenste balken meede te neemen. *Heemskerk* beantwoorde zulks door 't lossen van zyne beide boegstukken, die niet weinig raak waren, en hem voorts aan boord klampende, liet hy 't anker vallen. Doch de Spaansche Admiraal den tweeden schoot doende, uit een stuk geschut voor op den hals van zyn Schip liggende, zo trof die Kogel voor eerst een Jongkman, staande met een musket gereed om te schieten; en vervolgens het linker been van den dapperen Admiraal *Heemskerk*, dat kort aan 't lyf byna geheel afgeschooten wierd. Hy, staande in zyn volle wapenrusting, geharnast, met den Helm op het hoofd en 't zwaard in de hand, voorde groote Mast, viel neder, en gevoelde terstond, dat zyne wonde doodelyk was, weshalve hy, Godt gebeden hebbende, zyne ziele, die reeds op het scheiden stond, in genade te willen opneemen, alle die by hem stonden, noch naar zyn vermogen vermaande, *dat ze toch zouden voortgaan, zo als hy begonnen had, zonder den Vyand eenigzins te vreezen of te ontzien; en dat ze terstond een ander Admiraal in zyne plaats moesten verkiezen.* Dus is die uitmuntende Zeeheld, als een rechtschapen Edelman, Ridderlyk in de wapenen voor 't Vaderland gesneuveld, na dat die zelfde Kogel ook nog een man, die achter hem stond met een Londstok, om een stuk Geschut af te steeken, de rechter hand weggenomen had.

De dood van dien wakkeren Vlootvoogd wierd door zyn Kapitein *Verhoeve* voor 't volk verborgen gehouden, en deze gaf ook last om de volle laag van de rechter zyde op den Spanjaard te lossen,

loſſen, die, wyl hem nu 't gebruik der ſtukken was benomen, hem overviel met een digt gedruis van Musketten; doch de Hollanders, die zulks insgelyks deeden, troffen des te beter, dewyl de Vyanden zo digt op elkanderen ſtonden. Dit hevig gevecht maakte zulk een geweldig gedruis en rook, dat men niet hooren of zien kon, en dat daar door de doot des Admiraals des te meer verborgen bleef, en niet bekend wierd, vóór dat de zege reeds bevochten was.

Kapitein *Lambert*, de gegeeven orde volgende, zeilde kort achter zynen Admiraal, en met zyn voorſchip achter den Spaanſchen Admiraal gekomen zynde, loſte hy zyne boegſtukken, waarvan de kogels achter in en voor weder uit vloogen; en wat ze daar binnen, dewyl het Schip zo vol volk was, gedaan hebben, kan beter gedacht, dan gezegd worden. Vervolgens hem ook op zyde komende, liet hy zyn ander geſchut werken, en dus wierd hier van wederzyde zo verſchrikkelyk gevogten, dat het met geen pennen te beſchryven is, want ſchoon de Spaanſche Admiraal alleen de helft meer volk op had, dan de Hollanders, zo waren deze laatſten echter als Leeuwen in moed, en hartelyk tot wraake genegen, ook verbitterd door 't herdenken, wat zommige Bootsgezellen en Soldaaten eertyds van de Spanjaards hadden moeten lyden; derhalven was de iever des te grooter.

Toen de Admiraal *Heemskerk* op den Spaanſchen Admiraal toe zeilde, wierd hy, volgens orde, van alle de Schepen gevolgd; maar de Vice-Admiraal *Alteras* kon, uit hoofde van den Landwind, den Spaanſchen Vice-Admiraal niet bezeilen, derhalve hielt hy het kort onder de Stad langs, alwaar hy, ſchoon hevig uit de Stad op hem geſchooten wierd, twee Galjoenen genoegzaam vernielde, en heeft groote ſchade aan verſcheiden anderen toegebragt. Kapitein *Roeſt* ziende, dat *Alteras* den Vice-Admiraal van Spanje niet bezeilen kon, wendde derwaarts, en klampte denzelven kloekmoedig aan boord; waarop de Kaps. *Janszen* en *Madder* hem volgden, en zich by *Roeſt* gevoegd hebbende, ſchooten zy zo geweldig op den Spanjaard, dat zy 'er binnen een half uur den brand in ſchooten. Geduurende dit gevecht, en toen de brand reeds uit het Spaanſche Galjoen ſloeg, kwam 'er Kapitein *Paauw* nog by, van wiens volk een man over de

andere Schepen heen klanterde, en de Vlag van de voorsteng des Spaanschen Vice-Admiraals afhaalde en beneden bragt, waarvoor hy na de bataille ook 50 Stukken van achten ontfing.

De brand in het Spaansche Galjoen ondertusschen meer en meer toeneemende, zochten de Hollansche Schepen zich daar van te maaken; dat echter niet anders dan met gevaar geschiedde, vermits reeds alle de zeilen van *Roest*, *Simon Janszoon* en *Madder* in brand waren, welke evenwel door de vigilantie van 't volk nog gelukkig geblust wierd: doch in de Spaansche Vice-Admiraal wierd daar niet op gedacht, zoekende elk zyn lyf te bergen, zo dat dit Galjoen tot op het water afbrandde, en het Krygs-en Scheepsvolk ten deele verbrande en ten deele overboort sprong; van welke laatsten zommigen verdronken, andere onder het zwemmen door de Hollanders doodgeschooten wierden, zo dat 'er zeer weinigen van af gekomen zyn.

Kapitein *Lange Hendrik* ziende dat de gemelde Kapiteinen den Vice-Admiraal zo kloekmoedig aanvielen, klampte het naaste Galjoen, achter den Vice-Admiraal, aan boord, en beschoot het zelve met groote hevigheid; waar op de Kapiteins *Jacob Jansz.* en *Gerrit Evertsz.* toeschooten en hem te hulp kwaamen. Nadat men nu al een tydlang hevig gevochten had, wierd Kapt. *Lange Hendrik*, zich te veel blootgeevende, door een Musketkogel in zyn Schouder getroffen, en terstont gedood. Wanneer de Spanjaarden van dit Galjoen zagen, dat hun Vice-Admiraal begon te branden, en dat zyn Vlag afgehaald was, (als zynde dit de eerste Vlag geweest die afgehaald wierd) lieten zy terstond een Vlag van de voorsteng waayen als Vice-Admiraal; maar het duurde ook niet lang, of zy wierd van de Hollanders afgehaald, en kort daar na raakte ook dit Galjoen, door 't geweldig schieten, in brand, en brandde tot op het water af. Het tweede Galjoen achter den Vice-Admiraal wierd ook inmiddels aangeklampt door de Kapitains *Coppendrajer*, *Teunis Wouters* met de Vriesche Pinas, en *Cornelis Faas*; die het zelve zodanig doorboorden, dat het kort daar na te gronde ging.

Terwyl dit alles gebeurde, kwam ook de Nederlandsche Vice-Admiraal *Alteras*, die schoon hy geen Schepen aan boord klampte, volgens de gegeeven orde van den Admiraal, echter, door nu op deze, dan op gene Vyandlyke Schepen te Kanonneeren, veel

veel schade aan dezelven toebragt; hier in wierd hy van eenige andere Schepen gevolgd, en dit was oorzaak, dat menigmaal de Schepen van de eigen Vloot daar door geraakt en beschadigd wierden. Op die zelfde wyze was't ook gelegen met het Kanonneeren uit de Stad en 't Kasteel van *Gibralter*, nademaal zy somtyds meer hunne eigen Schepen, dan die der Hollanders raakten.

De andere Spaansche Schepen, verder op in de Baay liggende, en ziende hunnen Admiraal zodanig aangetast, maakten insgelyks een geweldig vuur op de Hollanders, en deze weder op hen; doch zonder elkander aan boord te klampen: tot dat eindelyk een dier Spaansche Schepen, of door 't Geschut zyner makkers, of door dat der Nederlanders, in brand raakte, en dus driftig wordende, een ander voor den boeg dreef, en mede aanstak. De overigen dat ziende, kapten inderyl hunne ankers, en dreeven tegen de gronden; zoekende elk zyn leven te bergen zo als hy best konde. Dit niet tegenstaande raakten nog verscheiden anderen, of door 't geschut, of door 't Springen der brandende Scheepen, die, als het vuur aan de kruidkamer kwam, met een verschriklyk geweld in de lucht vlogen, in den brand, en onder dezen ook het groote Schip van *Lubeck*.

Pieter Willemz. Verhoef, Kaptein op den Admiraal, was onder tusschen met Kapitein *Lambert* nog bezich tegen den Spaanschen Admiraal, die een weinig afgedreeven zynde nochtans zodanig beschooten wierd, dat hy zelf met schieten ophielt, en een witte vlag opstak: doch in al die verwarring sloeg men daar geen acht op, en men bleef aan 't schieten. Vermits nu ook het Galjoen, waartegen Kapitein *Kleinzorg* bezig was, in brand raakte, kwam het volk van zyn Schip met de Boot insgelyks by den Spaanschen Admiraal, om hunne makkers te helpen; maar ziende dat hy geen tegenweer meer bood, is de Trompetter van *Kleinzorg* daar op gesprongen, en heeft de Admiraals-Vlag van boven gehaald, en beneden gebragt; waar voor hy ook, volgens belofte van wylen den Admiraal, de premie van 100 stukken van Achten ontfing.

De Spaansche Admiraal dus overwonnen zynde, en veel volks verlooren hebbende, zo sprong het overige volk met 10 en 20 te gelyk overboord, om hun leven door 't zwemmen te redden;

maar

maar zy wierden meest alle door de Nederlanders, die overal met Sloepen tusschen beiden voeren, in 't water gedood. Het Schip wierd geplonderd, en de Spaansche Admiraal, *Don. Juan Alvares d'Avila*, was met de tweede schoot alrede gesneuveld, zo dat de Spaansche en Hollandsche Admiraals omtrent te gelyker tyd hun leven verlooren hebben. Zyn zoon, die den zelven Naam had, en als gezegd is, Kapitein op zyn Schip was, wierd gevangen genomen, en naderhand in Holland opgebragt. Men vondt in dit Galjoen alle de papieren, advyzen en geheime Instructien van den Koning van Spanje, getekend *Yo el Rey* (*ik de Koning*) waar in gezien wierd, dat die Vorst een streng bevel gegeeven had, om niet alleen de Nederlanders te vervolgen, maar ook alle Natien die hen eenigzins toegedaan waren.

Tegen den avond verliet men dit Galjoen, om het des andedaags weg te haalen of te verbranden: maar eenige weinige Spanjaarden, die zich verborgen hadden gehouden, kapten het anker, zo dra de Hollanders weg waaren, en dreeven naar de wal. Des anderen daags lag het nog aan den grond, maar die van de Stad kwamen des morgens, kapten de groote Mast af, en staken den brand daarin; zo dat de Hollanders dier moeite ontheven waren. Dit geweldig branden der Galjoenen en andere Schepen, en het onophoudelyk schieten van wederzyden, was verschriklyk voor 't gehoor en 't gezicht; schynende niet anders dan of hemel en aarde door Donder en blixem vergaan zou, de Zee was met een wolk van rook bedekt, die zich tot aan de wolken verhief. Men rekent, dat 'er binnen den tyd van 3 of 4 uuren, zo lang als het gevecht geduurd heeft, ruim 4000 schooten zyn gedaan, en de engte van de Baay was oorzaak, dat de Schepen elkander veel beschadigden, en dat uit dien hoofde ook alle de Nederlandsche Schepen niet aan 't gevecht konden komen; zynde de gantsche Expeditie meest al door 10 of 12 Schepen, waar op de Kloekmoedigste Kapiteinen waren, volbragt.

Behalve de Galjoenen der beide Spaansche Admiraalen, zyn 'er nog 5 anderen, nevens een groot Oorlogschip ook een van de Schepen, die de Spanjaards genomen hadden, en het groot Lubecker Schip verbrand. Een ander Galjoen is in den grond geschooten en gezonken, de beide overigen zyn

naar

naar strand gedreven, alwaar het een geborsten en 't ander ontbruikbaar geworden is. Wyders zyn nog aan den grond geraakt, een Fransch Schip, een van Rotterdam en een van Enkhuizen. 1607.
Drie Franschen, die tegen dank daar op gezet, en onder de Spaanjaarden waren, namen die gelegenheid waar, en begaven zich, zo dra de Spanjaarden gevlucht waren, onder de Nederlandsche Vloot, en wierden dus gered.

Nog een ander zonderling geval, waardig te melden, is het volgende: op het Galjoen van den Vice-Admiraal waren 6 of 7 gevangens, van welken hy, toen hy den Admiraal besprongen zag, en wel dacht dat het ook zyn beurt zou worden, zich willde ontslaan; derhalve zondt hy iemand naar de boeijen om die gevangenen om te brengen; doch de persoon wierd, eer hy nog by dezelven was, dood geschooten. Hier op zondt hy een ander, zynde een Moor, derwaarts, die ook reeds de plaats, daar de gevangens zaten, geopend hadt, maar op dat oogenblik insgelyks dood geschooten werdt: en dewyl intusschen ook de gevangenis verbryzeld, doch geen der gevangenen geraakt was, en het Galjoen begon te branden, hebben deze gevangenen zich onder de Nederlanders gered; dankende Godt voor hunne mirakuleuze verlossing, gelyk ze naderhand zelve verhaald hebben.

Dus is deze Overwinning glorieryk geweest voor de Nederlanders, schoon niet voordeelig voor het Scheepsvolk, dewyl 'er weinig buit by te haalen was. Het verlies der Spanjaarden is ongemeen groot geweest; want volgens het bericht der Spaansche gevangenen, die omtrent 50 in getal waren, en daar onder den Zoon van den Admiraal, zo zyn 'er meer dan 4000 man op hunne Vloot geweest, daar de helft niet afgekomen is. Onder de dooden waren, zo als men naderhand hoordè, behalven de Admiraal en Vice-Admiraal, wel 50 Spaansche Grooten en Opperofficieren, zo Colonels, Majoors en Vaandraagers, als Edellieden, Scheeps-Kapiteinen en anderen.

Het verlies der Nederlanders aan dooden bestond, behalven de Admiraal *Heemskerk* en de Kapitein *Lange Hendrik*, in omtrent 100 gemeenen, en 60 gekwesten. Onder allen beklaagde men inzonderheid den dapperen Admiraal, die zekerlyk, als hy geleefd hadde, de Stad *Gibralter* of het omliggend Land zou hebben laaten plonderen, en voorts alle de Havens aan de Middelandsche Zee schoon-

schoongemaakt; het welk met zyn dood achter bleef. En dat die van *Gibralter* zelfs daar voor bevreesd waren, bleek daar aan, dewyl de Nederlanders, die des nachts zich by elkander voegden op de Rheede, een weinig verder van de Stad en 't Kasteel, welke nog geduurig even sterk schooten, zonde echter eenige schade te doen, den volgenden morgen den 26 April een groote menigte Krygsvolk te voet en te paard langs het strand naar de Stad zagen loopen en rennen, terwyl een iegelyk aldaar vast bezig was met zakken en pakken, om de vlucht te neemen. Een gelyke schrik was 'er te *Calis Malis*, doordien men aldaar, de groote Nederlaag der Spanjaarden verstaan hebbende, geen andere gedachten had, of de Hollanders zouden hen ook komen bezoeken.

Den 27 zeilde de Nederlandsche Vloot van de Rheede van *Gibralter*, terwyl die van 't Kasteel nog even geweldig schooten, welken zy, als konnende niet geraakt worden, voor Eereschooten namen; en stevenden naar de kusten van *Barbaryen*. Men zeilde zo digt langs *Ceuta*, een Stad der Spanjaarden, dat die van de Stad en 't land vuurden op de Nederlandsche Vloot, en al mede veel volks te voet en te paard byeen bragten, vreezende voor een aanval. Doch de Vloot zeilde de Straat door, en kwam op de Rheede van *Tetuan* (een sterke Stad, vyf mylen beöosten *Ceuta* aan den voet van den Berg *Atlas* buiten de Straat gelegen, en den Mooren en Turken toebehoorende) om aldaar de Schepen te herstellen, nademaal 'er veele beschadigd waren *aan rond*-houd en zeilen.

Voor *Tetuan* komende, wierden zy vriendelyk ontfangen. De Gouverneur zelf kwam den 28, verzeld van veele Turksche Edelen, aan boord; hen verwellekomende, met aanbieding van alle vriendschap en hulpe, die ze noodig hadden, zo tot de Schepen als voor de gekwetsten; welken zy veel verversching bragten van allerhande Fruiten ter verkwikking; zich voorts zeer verheugd toonende over de zege, dien de Almachtige den Nederlanderen vergund had over den hoogmoed der Spanjaarden. De Hollanders kwamen ook daar aan land, en wierden van elk met veel eerbied begroet. De Gouverneur boodt hen veel krygsvolk te voet en te paard aan, indien ze een aanslag op *Ceuta* wilden ondernemen; maar men bedankte hem vriendelyk, dewyl men andere oogmerken hadt.

Na

Na dat nu alles hier herſteld en in orde gebragt was, werd de Vice-Admiraal *Alteras*, in plaats van *Heemskerk*, tot Admiraal verkoren, en Kapt. *Pieter Willemsz. Verhoef* tot Vice-Admiraal. Vervolgens was de raadpleeging, hoe men wyders den Vyand de meeſte afbreuk zou konnen doen? waar op na verſcheiden overweegingen beſlooten wierd, dat 'er eenige Schepen van de Vloot zouden zeilen naar de Vlaamſche Eilanden; te weeten de Vice Admiraal *Verhoef*, de Kapiteins *Jacob Jansz. van Edam*; *Heerman*, *Kleuter*, en de Vrieſche Pinas, om te zien, of aldaar iets te verrichten was tegen de Vyanden. De Admiraal *Alteras* zou met het grootſte gedeelte van de Vloot kruiſſen langs de kuſten van *Portugal*, en omtrent de rivier van *Liſſabon*; terwyl eenige andere Schepen zulks deeden langs de Kuſten van *Barbaryen* naar de *Canariſche* Eilanden, en wederom anderen omtrent Kaap *Finisterra* en *Bajonne*. De Proviantſchepen van *Reyn Pietersz* en *Claas Albertsz.* zouden de Vloot volgen, en die van *Jacob van Muyen* en *Bording* wierden ontlaaden, en moeſten het Lyk van den Admiraal *Heemskerk*, het welk door den Opper-Chirurgyn gebalzemd was, naar 't Vaderland brengen met alle de gekwetſten, werwaarts Kapitein *Martsz* hen geleiden zou. Dit alles geſchiedde volgens afſpraak, en de Vloot vertrok van *Tetuan* den 2 May, elk naar zyn beſtemde plaats, en de anderen zyn met het Lyk van den Admiraal zonder tegenſpoed overgekomen, en hebben hetzelve den 5 Juny te *Amſterdam* gebragt, alwaar het den 8 met alle eere en ſtatie in de *Oude Kerk*, en wel op de volgende wyze, ter aarde beſteld is.

Eerſtelyk gingen voor het Lyk in rouwe twee Vaandelen gewapende Soldaaten, met omgekeerd geweer, zwart bekleede Trommels en ſleepende Vaandels, volgens kryggebruik: daar achter wierden ook voor het Lyk zyne Wapens gedraagen, te weeten de Helm, het Harnaſch, en zyn Wapen in den rouw, zynde een zilveren Leeuw in een blaauw Veld; het rechte wapen van 't oud Adelyk Huis van *Heemskerk*. Het Lyk werd gedraagen door 14 Kapiteinen, achter en voor met zyn Wapen voorzien, en op het midden zyn verguld geweer ter weder zyde hangende. Het eerſte achter het Lyk volgden de naaſte Bloedverwanten; daar op de Gecommiteerde Raaden ter Admiraliteit; voorts de Hoofd-Officier, de Burgemeeſters, Schepens

en 36 Raaden der Stad *Amsterdam*; wyders de Colonellen, Kapiteinen, Officieren en Adels der Burgery dier Stad; op dezen volgden de Bewindhebbers der Oostindische Maatschappy naar hunnen rang, en eindelyk een groot getal der voormaaste Burgers en Kooplieden; beloopende deze Lykstatie alzo omtrent 800 persoonen, behalven de Soldaaten, en een toeloop van volk, die alle de straaten, daar 't Lyk voorby ging, vervulden.

Op begeerte van de Heeren Staaten-Generaal is 'er een prachtig Graf voor hem opgerecht van blaauwen Steen, staande omtrent 3 voeten boven den grond. Daar boven, aan de Oostzyde, ziet men zyne Wapenen hangen, en ten Westen boven zyn hoofd is in een zwarte Toetsteen, ter eeuwiger gedachtenis voor de Nakomelingschap, met goude Letteren kortelyk in de Latynsche taal geschreeven zyne voortreffelyke daaden: welke beschryving van dezen inhoud is.

Ter eere en ter eeuwige gedachtenis van
Den Manhaftigen en Kloekmoedigen Zeeheld,
JACOB VAN HEEMSKERK.

Die het Vaderland zeer groote diensten heeft gedaan, en, na dat hy verscheiden Zeetogten in bekende en onbekende Landen, als twee in Nova Zembla onder den Noordpool, en ook twee naar Oostindiën, onder de Zuidpool, gedaan had, en van daar, als Overwinnaar, met grooten buit en zeeghaftig, in den Jaare 1604, weder in 't Vaderland gekomen, en eindelyk tot Zeevoogd, om tegen de Spanjaards te dienen, gemaakt was, de Spaansche Vloot in de Middellandsche Zee, onder het Slot en de Stad Gibralter, met een stout bestaan en onversaagde harte —— aangetast, verstrooid en gesloopt heeft. Hy zelf is aldaar, trouwelyk voor het Vaderland vechtende, gesneuveld. De ziel is by den Heere; het lighaam rust op deze plaats. Vaarwel, Leezer, en bemind 's mans lof en deugd, om welke de Hoog Mogende Heeren Staaten der Vreenigde Nederlanden dit hier hebben doen stellen.

Heeft geleeft veertig Jaaren, twee maanden en twaalf dagen.

Onder aan ziet men den Zeeslag zeer konstig uitgehouwen, en daar onder deze vaerzen van den Drossaard *P. C. Hooft*:

HEEMSKERK, *die dwars door 't Ys, en 't yzer dorste streeven,*
Liet d'eer aan 't land, hier 't lyf, voor Gibralter het Leven.

Ter-

Terwyl dit ter Zee gebeurde, viel 'er in die zelfde maand April ook iets te land voor. De Aartshertog naamlyk had eenig geld gezonden naar de Stad en 't Graafschap *Lingen*, om de garnizoenen eenige maanden Soldy te betaalen; en om dat geld aldaar veilig te krygen, wierden daar toe gebruikt 22 Ruiters, die elk een zakje met goud voor aan den Zadel hadden hangen. Men zeide, dat de somme bestond in circa 25 duizend *Albertynen* of goude Reälen. Deze Ruiters wierden geconvojeerd tot over den Rhyn, en, om des te minder achterdenken te geeven, hadden zy last om regelrecht door te ryden tot *Lingen*, zonder omzien. Doch toen zy in Munsterland omtrent het Graafschap *Benthem* gekomen waren, wierden zy ontdekt door eenige Staaten Ruiters, die onder den Ritmeester *Batenberg* bygeval in dat Land zynde, terstond de Spaansche Ruiters narenden: deze zulks merkende, namen de wyk in het Steedje *Steinford*, een neutraale plaats van den Graaf van *Benthem*, en slooten de poort achter zich toe. Hier op kwamen ook de Staaten Ruiters voor de Stad, begeerende binnengelaaten te worden zo wel als hunne Vyanden, ten minste in gelyken getale, het welk die van binnen weigerden; weshalven *Batenberg* de Stad belegerde met zyne Ruiters, omtrent 70 man sterk zynde. Hy schreef ook in der yl om hulp aan den Drost van Zalland, die terstond alle de Ruiters in 't kwartier van Overysfel liet opzitten om derwaarts te Ryden.

Geduurende dien tusschen tyd handelden die van *Steinford* met *Batenberg*, en lieten ook 22 van zyne Ruiters binnen, moetende de rest buiten blyven. Deze binnen gelaaten Ruiters tastten terstond het Huis aan, waar in de Spanjaarden met hun goud waren, welke daar op de vlucht namen naar 't Kasteel; by welke gelegenheid eenigen verslagen en van 't geld beroofd wierden: dan de Burgery, vreezende voor grooter kwaad, heulde met de Spanjaarden, hieldt de poorten gesslooten, en nam de Staatschen het geld weder af, het welk echter niet zonder veel moeite afliep, gelyk men denken kan, vermits een Ruiter of Soldaat zyn gemaakten buit niet ligt zal afstaan.

Inmidders maakte de Staatsche Ruitery van buiten een groot geweld, dreigende de Stad te zullen aantasten en de poorten in stukken te slaan. De Burgers beducht dat zy het te kwaad zouden krygen begonnen op middelen ter bevrediging te denken, en

en hebben, door tusschenspraak van hunnen Burgemeester beide partyen, die in de Stad waren, hunne Neutraliteit vertoond, en een verdrag gesloten. Zy gaven de Hollandsche Ruiters omtrent 3000 *Albertynen*, en daar op scheiden zy van elkander, gaande ieder zyns weegs.

Het was ook den 16 dezer maand April, dat de Koningin van Vrankryk haaren tweeden Zoon, den Hertog van *Orleans*, baarde; waar over in de vereenigde Nederlanden vreugde bedreeven wierd.

Op den 1 May ontstondt 'er in 't Kasteel te *Lingen* een hevige brand, waar op de Burgery in groote menigte kwam toeschieten, om denzelven te blussen. De Gouverneur en alle andere Officieren namen de vlugt uit het Kasteel met al hunne goederen, en wel zeer voorzichtig; want toen eindelyk het vuur aan 't Buskruid kwam, dat 'er veel in voorraad was, sprong het zelve met zulk een geweld, dat 'er tusschen de 2 en 300 menschen, die den brand meenden te blussen, en geen gedachten op het Buskruid hadden, om 't leven raakten.

Betreffende nu het gevolg van den Vredehandel, zo had men in 't begin van May in Holland nog geen tyding van den boven verhaalden roemruchtigen Zeeslag; doch men geloofd, dat die te post uit Spanje reeds in Braband was overgebragt. Hoe 't zy is onzeker, maar Pater *Neyen*, toen in den *Haag* zynde, verzocht den 11 dier Maand gehoor ter vergadering der Staaten, en vertoonde: „ dat hy onlangs, op hun begeeren, zonder daar toe „ gelast te zyn, beloofd had, dat de Aartshertogen zouden bezorgen, dat de Koning van Spanje hun verdrag met hen gesloten bekrachtigde. Dat de Aartshertogen, daar ze al het „ gene hy op eigen gezach gedaan had, niet behoefden te erkennen, echter uit vredelievendheid, met het zelve te beloven, zyn woord bevestigd, en hem ontslagen hadden. Dat „ het nu ook billyk ware, dat, gelyk de Prinsen, handelende „ in alle trouwe, niets verzuimden van 't gene ter bevordering en „ vastelling van Eendracht konde dienen, zo ook de Staaten „ van hunne zyde alle middelen, strydig met dit oogmerk, uit „ den weg ruimden, en hunne Vloot, gezonden om Spanje te „ beschadigen, te rug riepen.

Daaren boven verzocht hy: „ dat in duidelyker woorden verklaard

„ klaard wierde, het gene, waarin ze onlangs, raakende het „ niet te belegeren van eenige Steden of Sterkten; noch ook „ eenige inlegering met Legers, of invallen in de Landen te „ doen, wat duister overeen gekomen waren: en dat, aange- „ zien 'er tusschen dit en den eersten van Herfstmaand veele „ zaaken zouden konnen voorvallen, welke uit naam der Aarts- „ hertogen den Staaten dienden voorgehouden, hem Vrygeley „ Brieven verleend wierden, om veilig over en weder te reizen.

Vermits nu de grootheid der zaak die men onderhanden had, de harten van al de waereld deedt opwaaken, zo kwamen de aanzienlykften, gezonden uit ieder Landschap om de Vergadering by te woonen, te zamen; het welk de beraadslagingen des te bezwaarlyker en traager maakte. Inzonderheid droeg men groot bedenken over het te rugroepen van de Vloot, dewyl 'er reeds eenige geruchten liepen van den gelukkigen uitslag des gevechts voor *Gibralter*. Zommigen waren van oordeel, dat men zich verder van 't geluk, dat nu gunstig was, behoorde te bedienen, zonder van Vrede te hooren spreeken, dan met de wapens in de hand. Waar tegen anderen van gevoelen waren, dat men niet alleen met woorden, maar ook met ter daad behoorde te toonen, dat hunne gemoederen niet vreemd waren van een oprechten Vrede, welke, zo ze niet getroffen wierd, hen dan ook de Zeën als vooren weder open stelden, en zy dan alle eendrachtiglyk de Wapenen weder opvatten zouden, om zich niet alleen over de eertyds geleden ongelyken, maar ook over een bespottelyke vredehandeling te wreeken. Doch deze verscheidenheid van gevoelens was oorzaak, dat zy, die, om den Spanjaard geruster te stellen, tot den Vrede neigden, en zy, die tot geen Vrede genegen waren, om den Vyand in meer vreeze, en tot ernstiger gedachten te brengen van dezelve te zoeken, beide vruchtelooze poogingen deeden.

Vermits de Algemeene Staaten nu middelerwyl van de voorens gemelde Wapenschorsing aan den Koning van *Vrankryk* kennis gegeeven, en verzocht hadden, dat hy iemand geliefde te zenden, om by de Verdere onderhandeling tegenwoordig te zyn, op dat zy zich van zynen raad mogten bedienen; zo kwam 'er den 24 May een Gezantschap uit *Vrankryk* in den *Haag*. Het Hoofd van dit Gezantschap was *Pierre Jeannin*, een der voor-

naam-

naamste aanhangers van 't Huis van *Lotharingen*, gedurende de *Ligue*, maar nevens den Hertog van *Majenne* met den Koning verzoend zynde, wierd hy van dien tyd af door uitmuntende proefstukken van getrouwheid, en door niet minder blyken van voorzichtigheid, in 't bewind der grootste zaaken gebruikt, en voor een der eerste Raadsheeren van Staat gehouden. Behalve zyn ervarenheid in onderhandelingen, en zyne kennis in de Rechtsgeleerdheid, was zyn vernuft doorkneed in alle braave kunsten; zynde zelf zyn gelaat en redenen zo verre meester, dat hy, wanneer hy zyne gedachten allermeest verbergde, zeer openhartig scheen te zyn; by gevolg een recht Staatkundig Man. In zyn gezelschap waren *Buzenval*, voor dezen des Konings gewoonlyken Gezant by de Staaten, en *Elias de la Place*, Heer van *Roussy*, die geschikt was om *Buzenval* in die waardigheid op te volgen.

De Koning was misnoegd, dat men zo geheim, en zonder zyne goedkeuring te hooren, den grond gelegd had tot deze onderhandeling, welke hy oordeelde, dat men, zo ten aanzien zyner mogenheid, als om zyne groote weldaaden, aan die van Holland beweezen, zonder hem tot middelaar te neemen, niet had behooren te beginnen. Zo dat de Gezanten, die den 28 May gehoor hadden, in 't breede aan de Vergadering voorstelden de diensten, van den Koning aan deze Republiek beweezen, en voorts klaagden, ook hevig uit voeren tegen de genen, die den *Koning* hadden zoeken verdacht te maaken, als of hy naar de heerschappy over de Nederlanden gestaan had; als mede, dat de onderhandeling over den Vrede met hunnen Vyand, buiten weeten van den Koning, eene daad was, die eenigzinds na ondankbaarheid smaakte; dat hy nochtans nu toonde, hoedanig hy in 't onderhouden der Vriendschap was, door het zenden van het tegenwoordig Gesantschap, ten einde om hen, indien ze in den Oorlog wilden blyven, te betuigen, dat hy hen met zyne hulp zoude byspringen, of, indien het hen behaagde eenen Vrede te sluiten, dat hy hen, door zyn gezach, een billyken voor het tegenwoordige, en een bestendigen voor het toekomende zou helpen bezorgen. Eindelyk verzochten zy Gedeputeerden van de Staaten, om met hen te handelen, zo over den Staat des Lands, en de middelen van dien, als over alles wat tot Vrede of Oorlog zou konnen dienen.

Vervolg van het voorgevallene in den jaare 1607.

Dit verzoek wierd daadelyk opgevolgd, en men Committeerde eenigen uit ieder Provincie, als den Heer van *Oldenbarneveld* wegens Holland, den Heer van *Maaldere* wegens Zeeland enz. die met den Threforier *de Bye* den 29 met de Gezanten begonnen te handelen, welken ook verzocht wierden van 's Konings wege hier te blyven, om den Vredehandel te helpen bevorderen.

Op dat nu ook het gezach des Konings van Vrankryk by andere Mogendheden, welker Vrindschap de Hollanders noodig hadden, geen misnoegen baaren mogt, vondt men goed den Koning van *Grootbrittannie* insgelyks daar toe te verzoeken, mitsgaders den Koning van *Denemarken*, de Keurvorsten van den *Palts* en *Brandenburg*. Na dat 'er nu lang getwist was over het verzoek van Pater *Neyen*, dreef eindelyk dit gevoelen boven, dat men de Vloot uit Spanje te rug ontbieden zou, zo dra *Philips* het Verdrag, met den Aartshertog gesloten, had bevestigd; dat men inmiddels geen nieuwe Schepen, noch eenige toevoer derwaarts zou zenden; doch dat in de nabuurige Zee, tot aan 't einde van 't Kanaal, den stilstand van Wapenen van dien tyd af zou plaats grypen, met dit beding nochtans, dat men uit de Havens van Vlaanderen geen andere Schepen dan Visschers zou toelaaten uit te loopen; dat, na de bekrachtiging van Spanjen ontfangen te hebben, de wapenschorssing gaan zou over den geheelen Oceäan langs Vrankryk en Spanje tot aan *Cadix*, en van *Cadix* door de geheele Middelandsche Zee.

Niet minder zorge heeft men gedraagen in 't bepaalen der rust te Land. Want de Algemeene Staaten beslooten hunne veiligheid binnen de bekende Stroomen de *Eems*, de *Vecht*, den *Yssel*, den *Rhyn*, de *Waal*, en beneden *Grave* met de *Maas* en haare groote Zeegaten. Van den kant des Aartshertogs stelde men tot grenzen de stroomen van minder naam, als de *Deemer* en de *Nethe* in *Braband*, de *Leye* en de *Mander* in *Vlaanderen*. Alle de plaatsen buiten deze bepaaling gelegen, bleeven den oorlog onderworpen, uitgenomen de Steden en Sterkten; doch in diervoegen evenwel, dat gene grenzen den Soldaaten onder elkander te water of te Land beschermen zouden.

Vóór dat *Neyen* nog vertrok, bleek zeer duidelyk, dat hy een

geen doove nooten in Holland gekomen was. Men had hem tot nog toe niet vergunt in den *Haag* te blyven, om dat hy den Staaten niet weinig reden tot argwaan had gegeeven; uit dien hoofde had men hem zyn Herberg te *Delft* aangeweezen, en men liet naauwkeurig achtſlaan op zyn in- en uitgang; dewyl hy door zyne daaden toonde, dat men zulks niet zonder rede gedaan had. Hy noodigde den Heer *Cornelis Aartſen*, Griffier der Staaten, om met hem in een geheim geſprek te komen. Deze wel begrypende waar dit op doelde, gaf 'er kennis van aan Prins *Maurits*, die van oordeel was, dat, ingevalle men hem een aanzienlyk geſchenk aanbood, hy zulks moeſt aaneemen, op dat men dusdoende des Vyands laagen het beſte zou konnen ontdekken. Hier op dan by den anderen gekomen zynde, begon de *Pater* het geſprek met veel welſpreekenheid, bedankende *Aartſen*, om dat door zyn toedoen de Vredehandel een begin genomen had. Want toen *Neyen* 't eerſt in Holland kwam, had hy door middel van *Crauwels*, een bloedverwant van *Aartſen*, den eerſten toegang by hem gevonden. Vervolgens voegde hy 'er by:

„ Dat hem niet onbekend was, in welk een groot gevaar „ *Aartſen* door die daad zou geraakt zyn, ingevalle de zaak niet „ naar wenſch van den een en den ander ware uitgevallen, over- „ mits een Staat, door veelen beheerſt, atoos vol nayver en „ argwaan is. Dat de Aartshertogen, hier uit beſpeurende, hoe- „ danig zyn gemoed genegen was tot den Vrede der Nederlan- „ den, hem beminden en met dankbaarheid in achting hielden, „ en datze voorhadden hem t' eenigertyd grooter geſchenken te „ doen, hem nu weder inruimden zyn Huis, het welk hy te „ Bruſſel had gehad. Dat de Marquis *Spinola*, den zelven wenſch „ en begeerte behartigende, hem, indien 'er Vrede of een Be- „ ſtand voor negen jaaren werd getroffen, 50 duizend Kroonen „ beloofde. Dat hy bereid was om 'er hem vooraf 15 duizend „ toe te tellen waar en wanneer het hem behaagde.

Vertoonende te gelyk een ſchriftelyk beſcheid, getekend met de eigen hand van *Spinola*. Daar na vereerde *Pater Neyen* een Koſtbaare Diamant-Ring, uit naam van *Spinola*, aan de Huisvrouw van *Aartſen*.

De Griffier bedankte den *Pater* van wegens zyn Huis; dat hy oordeelde hem toe te komen, zelf uit krachte van 't verdrag

der

der Stad *Brussel*, by de overgave: maar hy weigerde nog eenigen tyd de overige geschenken, voorgeevende, dat zyn eer en eed daardoor in opspraak zou geraaken; doch eindelyk kwanswys daar in gerust gesteld zynde, nam hy den Diamantring en het handschrift van *Spinola* aan, en ontdekte zyn wedervaaren aan den Prins, en op het aanraaden van zyn Excellentie aan eenig weinige Leden der Staaten. *Maurits* was van oordeel, dat de zaak nog eenigen tyd verborgen gehouden moest worden, maar hy wilde de geschenken niet in bewaaring neemen.

Dewyl nu *Aartsen* kort daar na wederom door Brieven van *Pater Neyen* vermaand en gedrongen wierd, om de gemelde 15 duizend Kroonen te ontfangen, en beducht was, dat zulk een wankelbaar geheim uitkomen, en ten ergsten verspreid mogt worden, ontdekte hy den geheelen handel en 't beloop der zaake aan de volle Vergadering. De Staaten vonden raadzaam, om het papier nevens den Diamantring te stellen in bewaaring van hunnen ontfanger *de Bye*, een Man van bekende Trouw. Dit niet tegenstaande kon *Aartsen*, zulks bekend wordende, den haat van 't gemeen niet ontgaan, welk dit gerucht ten ergsten opvatte, en door verkeerde uitleggingen grootelyks verzwaarde; invoege dat hy eindelyk genoodzaakt was, zich door een geschrift tegen deze naspraak te verdedigen.

De Koning van Grootbrittannië, als gezegd is, mede verzocht zynde, om door Gezanten de onderhandeling by te woonen, begeerde eerst nader van den Staat der zaaken in Holland onderricht te zyn; derhalve zondt men in de maand July de Heeren, *Johan Berck*, Raadpensionaris der Stad *Dordrecht*, wegens *Holland*, en *Jacob van Maaldere* wegens *Zeeland*, verzeld van den hier resideerende Ambassadeur *Noël de Caron*, derwaarts. Deze Heeren hadden den 16 dier Maand gehoor by den Koning, alleen en zonder 't byzyn van eenige Raads-heeren. Zy gaven zyne Majt. opening van de magt en middelen der Republiek en derzelver Lasten, mitsgaders hoe veel de Prins en de Staaten hadden geoordeeld, dat 'er aan de gemeene inkomsten ontbrak, om den oorlog met goede hoop te konnen voorzetten. Zy wierden met de uiterste beleefdheid ontfangen, en Koning *Jacob* beloofde, dat hy de zaak zyner Bondgenoten ter harten zoude neemen.

Deze Vorst, om dit hier in 't voorbygaan aantemerken, konge-

genoegzaam bevroeden, dat zyne ruſt, en inzonderheid *Ierland*, door de Wapenen der Hollanders beſchermt wierden: echter zag hy ook niet onduiſter, hoe min hy in ſtaat was, om tot de voortzetting van den Oorlog te raaden; als hebbende nimmer eenig geld, waaraan het in dezen oorlog meeſt haperde, geſchooten, en ziende voor het toekómende geen middel om het te doen. Derhalve moeſt 'er, om Reden van Staat, op eene andere wyze gewerkt worden.

De Hollandſche Gezanten dan gehoor van afſcheid by den Koning en de Koninglyke familie gehad hebbende, vertrokken van daar met de belofte zyner Majeſteit, van zyne *Gezanten* te zullen zenden, om de vereenigde *Provincien* met raad en daad by te ſtaan, en om de onderhandeling van een' Vrede of Beſtand te bevorderen. Zy wierden by hun vertrek met een gouden Keten, daar aan een Medaille met des Konings Beeltenis, beſchonken, en kwamen den 10 Auguſtus weder in Zeeland binnen. Gelyk dan ook eerlang de Grootbrittanniſche *Gezanten* in den *Haag* verſcheenen, te weeten de Ridder *Richard Spencer*, en *Rudolph Windwood*, te vooren des Konings gewoonlyken Gezanten by de Staaten.

Te vooren is verhaald, dat de goedkeuring des Konings van Spanje binnen drie maanden moeſt worden uitgebragt; ten welken einde de Aartshertog ook zyn beſt gedaan, en dezelve eeniger maate verkreegen hadt. *Spinola* ſchreef hier over aan de Staaten Generaal, in dato 16 July, dat zyn Secretaris *Birago* de gemelde Goedkeurig des Konings uit Spanje gebragt hadde; verzoekende brieven van Vrygelei voor *Lodewyk Verreyken*, geheimſchryver van *Albertus*, om het beſcheid van bevestiging over te brengen, en meer andere pointen, ter zaake dienende, voor te draagen. Deze brief door een Trompetter van *Spinola* den 18 July in den *Haag* gebragt zynde, wierd den 19 het Vrygelei afgezonden.

Vereyken hier op den 24. des morgens in den *Haag* komende, had nog dien avond gehoor by de Staaten Generaal.

Doch met zyne komſt wierden ook de Konſtenaryen van Spanje ontdekt. Want hy leverde de goedkeuring des Konings van Spanje over, ſtaande onder de *Acten* van 24 April en eerſten Juny; zy waren opgeſteld in de Spaanſche taal, en gedagtekend

kend den laatsten Juny. Deze Goedkeuring, of *Approbatie* luidde aldus:

„ Zyne Majt. gezien hebbende 't gene op dit papier stont, „ hem toegezonden door zyne lieve en beminde Broeders, de „ Doorluchtigste Aartshertogen *Albert* en *Izabelle Clara Eugenia*, „ Vorsten en Souvereine eigenaars van *alle de Nederlanden*, no„ pens de *Suspensie* van Wapenen voor 8 maanden, met *Cessatie* „ van alle *Surprisen* van Steden en Fortressen, *invasiën* en inlege„ ringen van Landen, en van nieuwe Fortificatien te maaken „ in dezelve tyd: ook met *intentie* om van wederzyden te doen „ vergaderen Gedeputeerden, om te handelen over eenen Vre„ de of langen *Treves*, gelyk daar inne vervat is: hebbende het „ zelve wel en rypelyk overwogen, verklaard, dat hy, om niet „ op te houden of te verachteren het goede, dat daar uit te ver„ hoopen is, gepreezen, goedgevonden, bevestigd en bekrachtigd „ heeft, de voorsz. *suspensie* van Wapenen; gelyk zyne Majt. „ dezelve pryst, goedvindt, *Confirmeert* en *ratificeerte* by dezen, „ in alle de Artikelen van de voorsz. *Suspensie* en *Cessati* van „ Wapenen, zo veel de zaak hem eenigzins mag aangaan. Be„ loovende op Koninglyke trouwe en woort, dezelve te onder„ houden en punctueelyk te volbrengen, gelyk als of hy dezel„ ve hadde *geconsenteerd* van 't begin af, en de zaak *getracteerd* en „ *geconcludeerd* was geworden met zyne *interventie* en *Authoriteit*, „ zonder immermeer daar tegen te doen. Ten oirkonde van „ welken zyne Majest. dezen getekend en bezegeld heeft met „ zyn zegel binnen *Valadolid* den laatsten Juny.

Onder de tweede *Acte* stondt ongeveer het zelfde. Maar hier schuilde de Slang onder 't gras: want in de Actens, welken in de Fransche taal, waarvan men zich toen bediende, geschreeven waren, en waar onder deze Goedkeuring stondt, was uitgelaaten, dat de Aartshertogen met de Provincien handelden *als houdende dezelven voor Vrye Landen*: Voor 't overige waren de Goedkeuringen alleen geschreeven op papier, en gezegeld met het klein-zegel des Konings, en de ondertekening van *Yo el Rei*, *Ik de Koning*. Hy eischte ook om alle zwaarigheden te vemyden, dat de Staaten hunne Schepen, die op de kusten van Spanje waren, zouden opontbieden.

De Algemeene Staaten keurden verscheiden zaaken in die Actens niet

niet voor goed. Voor eerst vonden zy die begreepen in te algemeene bewoordingen. Ten anderen waren zy te onvrede, dat de Aartshertogen genoemd wierden *Vorsten en Eigenaars van alle de Nederlanden*; mitsgaders dat de Koning die had ondertekend even als de schriften die zyne Onderdaanen betroffen; dat ze op papier, en niet op parkement waren geschreeven, gelyk nochtans de *Actens* van aangelegenheid moeten zyn; dat ze met het klein, en niet met het groot Zegel, waren gezegeld; en boven al, dat de woorden, die hunne Vryheid behelsden, daar in waren overgeslagen.

Men liet dan *Vereyken* in de Vergadering verschynen, alwaar men in 't breede te kennen gaf, welke zwaarigheden men vondt in die Actens aan te neemen, en men besloot met te zeggen, dat men dezelve, in diervoegen opgesteld, niet konde ontfangen. Hy bediende zich van de veinzing, die 'er noodig was, zeggende, dat men zulks te *Brussel* mede wel ontdekt had, en het moest aanmerken als een misslag van den Schryver, die uit onachzaamheid hier en daar woorden verdubbeld, en op andere plaatzen regels overgeslagen had; doch dat, aangezien de bekrachtiging algemeen was, de Aartshertogen dezelve hadden willen overzenden, al ware het alleen om te doen zien, dat zy hunnen plicht betracht hadden. Niet te min wilde hy, indien de Heere Staaten daarop stonden en hem tyd wilden geeven, naar *Brussel* schryven, om anderen te krygen; beloovende dat alles zodanig zou weezen, als zy begeerden. Men hield zulks voor een bespottelyke uitvlucht; nochtans men verzocht hem dat hy een andere Acte zou doen komen, waarin van de vryheid der Nederlanden gewag wierd gemaakt, gelyk in die der Aartshertogen; en vreezende dat men in Spanje weder een diergelyke misslag mogt begaan, zo stelde men hem drie voorschriften ter hand, als een in 't Latyn, een in 't Fransch, en een in 't Spaansch, die hy slechts had na te schryven.

Vereyken schreef dan naar *Brussel*, op welken brief de Aartshertogen niet, maar wel *Johan Richardot*, Hoofd van den geheimen Raad, antwoordde:, dat de woorden niet recht gevat „ wierden, aangezien *Philips*, geene punten van 't Verdrag ver„ werpende, moest geoordeeld worden alles bekrachtigd te heb„ ben; dat, schoon de Aartshertogen konden betuigen, dat ze

„ alles,

„ alles, 't gene by hen beloofd was, volbragt hadden, zy even- 1607.
„ wel, om des te meer hunne goedertierenheid en oprechte
„ meenig te doen blyken, naar Spanje zouden zenden, om 't
„ gene men daar in berispte te verbeteren; zo maar de Staaten
„ inmiddels niet uitstelden hunne Vloot van de Spaansche kust
„ op te ontbieden, ten einde zy, die voorgaven dat hen de Vre-
„ de ernst was, hunne woorden door hunne daaden niet omverre
„ stieten".

Hier over reezen weder nieuwe verschillen en veele stribbelingen onder de vereenigde Staaten. Hunner veelen waren ten hoogsten misnoegd, oordeelende, dat ze openlyk door den Spanjaard wierden bespot, die, om zyne laagen en Konstenaryen te bewinpelen, hen met een smaak van vryheid had gestreeld; maar die, gelyk men nu zyne bedriegeryen klaarlyk ontdekt had, alleenlyk daar op uit was, om hen te ontwapenen en in slaap te wiegen; gelyk men dan ook hoorde, dat de Vyand zo in Spanje als in Vlaanderen eene Vloot toeruste, zonder te weeten, waar die werkzaam zou weezen. Hier byvoegden zich de Fransche Gezanten, toen ook nog afkeeriger van den Vrede, zeggende ronduit, dat ze ondervonden hadden hoedanig de Spanjaard van aart was, te weeten nimmer gedienstig of toegeevend, ten ware de nood hem perste. Doch het was nu alrede zo verre gekomen, dat men naauwlyks meer over deze zaak vermogt te raadpleegen, nademaal men alvoorens besloten had, om noch Levensmiddelen, noch onderstand meer aan de Vloot te zenden, welken dienvolgens door eene onvermydelyke noodzaaklykheid, een aandrang sterker dan de Wetten, weder naar 't Vaderland moest komen.

Men besloot dan eindelyk, dat de Heer van *Oldenbarnevelt*, die de voorgemelde Voorschriften aan *Vereyken* overleverde, tegelyk zou vertoonen: „ dat, nademaal de verachtering hier uit
„ was ontstaan, de Staaten, na 't overleveren der nadere brie-
„ ven van bekrachtiging, den tyd, om zich te beraaden, zo veel
„ moesten verlengen, als 'er van den tegenwoordigen tyd tot
„ den eersten van Herfstmaand tusschen beide was; dat men
„ echter, ter eere van de Aartshertogen, om dat ze zagen,
„ dat in weerwil van hun die misslag begaan was, toestond de
„ Vloot op te ontbieden, en dat alle Pryzen, van dien dag af

,, veroverd na zes weeken, voor kwaade Pryzen zouden ver-
,, klaard worden, dat ze echter evenwel des Konings brieven
,, zouden bewaaren, tot dat men anderen, die beter waren,
,, overbragt; en wel alleenlyk hierom, opdat 'er blyk bleeve,
,, dat 'er een Stilstand van Wapenen gesllooten was". *Ondertusschen*, voegde *Barnevelt* 'er by, *konnen wy ons niet genoeg verwonderen, waar toe, indien men in de onderhandeling ter goeder trouwe gaat, de geschenken en Vereeringen strekken. Zie daar den Diamant, zie daar de Keting, zie daar de band van Spinola.* (brengende tevens het een en 't ander te voorschyn) *Zo verre is 't van daar, dat men die geschenken in de geevers niet zou moeten verdacht houden, dat ook zy, die ze uit gemeenen last ontfangen hebben, onschuldig met den laster en haat van 't Gemeen bezwaard werden. Maak uwe rekening niet verkeerd; het gaat hier niet als in Ryken, daar twee of drie persoonen alles op hunnen duim draajen, en alle anderen slechts een dienstbaare menigte zyn. Wy regeeren en worden geregeerd by beurten. En zo deze groote Vergadering, deze Raad van Staaten, u niet genoeg tegen uwe Vereeringen schynen, zullen wy 't getal vermeerderen. Breng dan deze geschenken weder aan hunnen Heer, welken noch voor den Vrede te geeven noodig zyn, noch tegen de Vryheid aan te neemen de hoogste misdaad waren.*

Vereyken dus op het onvoorzienst verast, wist niet wat hy hier op zeggen zou, dan alleen, dat, wen 'er iets diergelyks gebeurd was, zulks gepleegd was buiten last der Aartshertogen; en dat men zich juist niet zo zeer te verwonderen had, wanneer de Monniken, een volk, gierig zo het iemand is, anderen naar zichzelve schatten. Dit was al de verschooning, die hy wist by te brengen.

Ondertusschen was *Pater van Neyen* met de meergenoemde Voorschriften naar *Spanje* gezonden, en *Vereyken* naar *Brussel* gekeerd. In *Spanje*, zo als men naderhand vernam, maakte men zwarigheid om den eisch der Staaten toe te staan; doch hy verzekerde echter door zyne brieven, dat men den Staaten deswege genoegen zou geeven. Hy kwam dan eindelyk met de tweede bekrachtiging weder te *Brussel*; waar op de Aartshertogen, vrygeleybrieven ontfangen hebbende, *van Neyen* en *Vereyken* wederom naar den *Haag* zonden met de gemelde bekrachtiging. De woorden waren byna daarin vervat, zo als de Staaten

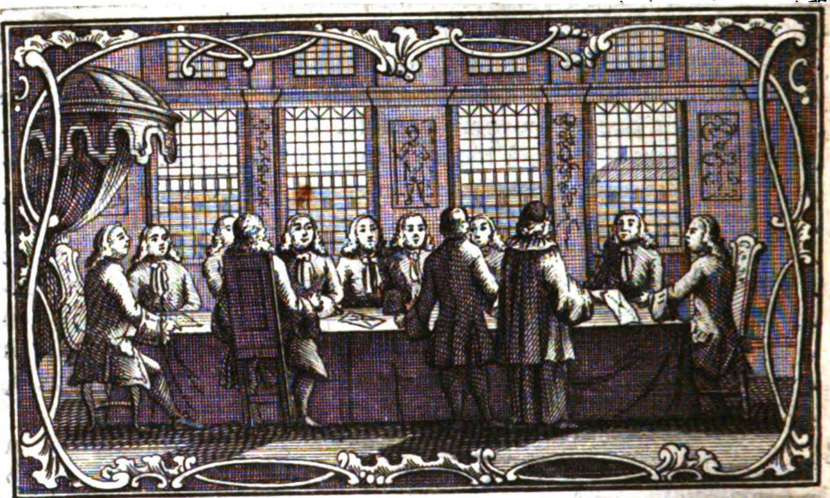
die

die hadden voorgeschreeven; met dat onderscheid echter, dat, in plaatze, daar *Philips* verklaarde bereid te zyn, om met de Staaten, als met vrye Volken, op welken hy zich geen recht ter wereld toeschreef, te handelen, daar by voegde:, dat hy die „verklaaring deede, zo om de belofte der Aartshertogen te vol„brengen, als om een Vrede of langduurigen stilstand te bevor„deren; waar over men zo haast niet overeengekomen zou zyn, „of hy was gereed verder, alles, wat men ter bevestiging van „dezelve kon eisschen, ten vollen te voltrekken. Doch dat „men in dit Verdrag moest handelen, zo over andere verschil„lende punten tusschen beide partyen, als over 't werk van den „Godsdienst, het welk, als niet mogt getroffen worden, in dien „gevalle zyn recht, door deze verklaaring, niet verachteren, „maar alles wederzyds blyven zoude zo als het te vooren was'.

De genen der Staaten, die wat dieper inzicht hadden, namen in aanmerking, dat een zaak van zo veel gewicht wederom op papier gesteld zynde, ten minste, om langer te duuren, wel perkament waardig was geweest; dat ze ondertekend was als de voorigen, niet met den naam van *Philips*, maar van *Koning*, enz.

Nu was men zelf te *Brussel*, deze nieuwe bekrachtiging ontfangen hebbende, al beducht, dat de Hollanders dezelve wederom zouden verwerpen, om twee redenen; eerstelyk om dat 'er het punt van den Godsdienst in kwam, dat, als men daarin niet overeenkwam, alles weder te niet zou doen; ten anderen om dat de ondertekening weder was als vooren. Doch deze laatste zwaarigheid meende men gemaklyk uit den weg te konnen ruimen, met aan te toonen dat *Philips* het zelfde had gedaan in de Traktaaten met Vrankryk en Engeland geslooten: maar het eerste punt van den Godsdienst baarde nog zwaarigheden, dewyl men vreesde, dat de Staaten, by deze Acte voor vrye Staaten erkend, zouden klaagen, dat de Koning hen nog scheen te willen regeeren.

Pater *van Neyen* en *Vereyken* dan in de Vergadering der Staaten verscheenen zynde, leveren die tweede Acte over, gelyk wy hier in de volgende Plaat afschetzen.

„ Hier ziet men de Vergadering der Staaten van de Veree-
„ nigde Provincien met hun Stadhouder in de Gehoorzaal aan
„ een lange tafel zitten, en de beide Afgezanten van Brussel,
„ *Pater van Neyen* en *Vereyken*, staande en geevende de tweede
„ Acte van den Koning van Spanje over aan den President der
„ Vergadering; waarby *Pater van Neyen*, de eerste Redenvoe-
„ voering doet.

Deze Redenvoering ving hy aan door den haat, dien hy wel voorzag en bevroeden kon, met streelende woorden te verzagten; zeggende wyders: *dat hy zelve, als wien de goede genegenheid, zo der Aartshertogen als der Staaten, tot den Vrede best bekend was, zich naar Spanje begeeven, en den Koning onderricht had, in welken staat de zaaken der partyen stonden, en hoe noodig de rust was voor de Nederlanders: dat aldaar deze zaak in den Raad was gezonden, opdat het gene men vervolgens te doen had, des te bondiger, vaster en bestendiger weeze zou; en niet alleen de Koning, die een sterflyk mensch was, maar zelfs het Ryk, dat onsterflyk was, zich aan 't Verdrag verplichten mogt: dat hy ter bestiger trouwe betuigde, dat de Koning tot Vrede genegen was, en hy daar toe den rechten en eenvoudigen weg insloege: dat hy derhalve in zyn geschrift zyne meening naakt en klaar-*

klaar hadde uitgedrukt, en, indien hy gezind ware te bedriegen, zynen zin verborgen zoude hebben.

Hier op vatte *Vereyken* het woord op, en na dat hy de trouwe en oprechtigheid der Aartshertogen breed uitgemeeten had, ontschuldigde hy *Philips*, zeggende: *dat de bekrachtiging niet in 't Latyn, of in 't Fransch, maar in 't Spaansch was opgesteld, als gewoon zynde in die taale de Christen Vorsten, en in die weder andere vrye volken aan te spreeken; dat het niet billyk ware hem die vryheid te beneemen, dewyl hy den Staaten, spreekende in zulk eene taale als hem goeddacht, geloof had gegeeven.*

Deze aanspraken konden echter niet beletten, dat de driften der genen, die verscheiden van gevoelen waren, hoe langer hoe meer opwelden. *Maurits* hielt de handeling verdacht, zo als ook de Zeeuwen, en eenige Hollandsche Steden, die meer winst by den oorlog, dan by den Vrede, hoopten te zullen hebben, zo dat ook de zaaken, die zelfs bezadigde en eensgezinde gemoederen moesten mishaagen, met des te meer ongenoegen wierden opgevat; nademaal de verklaaring hunner Vryheid, op welke belooning men voornamelyk doelde, en die hen het oor aan een gevaarlyk gesprek van Vrede had doen leenen, hen dus vruchteloos gemaak wierd; het welk nog niet genoeg scheen, ten ware ook de party der Roomschgezinden, op hoop van 's Vyands weldaaden, van de Republiek wierde afgescheurd. Doch wanneer men aan *Neyen* en *Vereyken* getoond had, wat 'er in het Spaansch geschrift ontbrak, verklaarden zy openlyk, *dat men zich zou bedrogen vinden, als men een ander verwachte; dat, als 'er iets te duister onderschuilde, zulks in 't Verdrag van Vreede of Bestand duidelyker zou moeten verklaard worden.*

Tot zo verre was hun stoutmoedigheid aangegroeid, sedert dat ze gemerkt hadden, dat een groot gedeelte van de vereenigde Nederlanden een weerzin in den oorlog had; en de Spanjaard liet niet onduister blyken, dat hy liever met elk in 't byzonder, dat met allen te gelyk, wilde handelen. De vreenigde Staaten, inmiddels met zyn Excell. Prins *Maurits*, en met de gezanten van *Vrankryk* en *Engeland* geraadpleegd hebbende, kwamen eindelyk in dit gevoelen overeen, om den Gezanten der Aartshertogen aan te zeggen: „dat de brieven van bekrachtiging, uit „Spanje overgebragt, met de beloften niet overeen kwamen: „dat

„ dat ook zelfs de laatste woorden scheenen te kennen uitgelegd
„ worden in eenen zin, die alles, 't gene te vooren was toege-
„ staan, van ter zyden vernietigde; gemerkt zy, als vrye Volken
„ zynde, over welken noch Philips, noch de Aartshertogen, zich ee-
„ nig recht van heerschappy aanmaatigen, de binnenlandsche rust
„ hunner Landschappen zelfs wel zouden weeten te bezorgen,
„ en niet gedoogen, dat iemand anders van buiten zich in 't be-
„ leid hunner zaaken mengde: dat hen hier door misschien stof-
„ fe en gelegenheid gegeeven was, om zich niet dieper in onder-
„ handeling in te laaten: dat ze echter, ter liefde van den ge-
„ hoopten Vrede, het oordeel over de brieven van bekrachti-
„ ging en den geheele handel zouden stellen aan de vergadering
„ der byzondere Landschappen, met voorafgaande betuigingen,
„ dat ze niet het allerminste, strydig tegen hunne Vryheid, be-
„ geerden aan te neemen: dat na zes weeken tyds de Aartsher-
„ togen hun goeddunken zouden verneemen, om, ingevalle men
„ geraaden vondt naar voorslagen van Vrede te luisteren, bin-
„ nen tien dagen in den *Haag* te zenden hunne Gezanten, zo als
„ zy beloofd hadden te zullen doen; alwaar ook dan de hunnen
„ zich zouden laaten vinden: en wel iederdaad op dat vertrou-
„ wen, dat noch de Koning, noch de Aartshertogen, eenige
„ voorwaarden, raakende 't bestel der zaaken binnen de veree-
„ nigde Landschappen, zullen voordragen".

De reden waarom de Staaten den *Haag* tot de Handelplaats verkooren, was, om dat het ongevoeglyk waare, de Gezanten der Koningen van daar te doen verhuyzen, mitsgaders om dat door hunne mogenheid, onder veelen verdeeld zynde, alle zaaken beter terplaatze van hun verblyf, dan ergens anders, beraadslaagd kosten worden.

Het voorgemelde antwoord den 1 November aan de Gezanten der Aartshertogen ter hand gesteld, en hen tevens gevraagd zynde, of zy 't origineel van de bekrachtiging den Staaten wilden overleveren? stonden zy in twyffel, zeggende, zulks niet zonder orde te durven doen; doch dat zy hetzelve ook niet weder mede zouden neemen; en derwyl de Staaten zich weinig bekreunden, wat 'er van beide geschiedden, werd goedgevonden, dat Pater *van Neyen* naar *Brussel* zou gaan, om de orde van de Aartshertogen te verneemen. Hy vertrok den

den 5 dier Maand, en kwam den 14 te rug, met last om de origineele bekrachtiging aan de Staaten te overhandigen, doch onder dien mits, dat zy hem een schriftelyke bekentenis van den ontfangst zouden geeven, waar in vloeide, dat de Aartshertogen hunne beloften hadden voldaan, en dat die bekrachtiging hem zou worden wederom gegeeven indien de onderhandeling vruchteloos was. Vermits nu de Algemeene Staaten weigerden deze Verklaaring te doen, nademaal zy geloofden, dat de Aartshertogen hunne geloften niet voldaan hadden, dewyl 'er in 't geschrift niet getrouw gehandeld, en het onnoodig was dat stuk weder te geeven, als vervallende van zelfs, wanneer de Onderhandeling afgebroken wierd, zo begaf die *Pater* zich andermaal naar *Brussel*, en keerde weder met last, om dat geschrift den Staaten ter hand te stellen, zonder schriftelyke bekentenis van den ontfangst, of belofte van wedergeeving. Waarop de Gemagtigden der Algemeene Staaten besslooten, dat de zaak in ieder Provincie zoude overwoogen worden, en dat ze den 8 December weder zouden vergaderen, om bericht te doen van den last, door hunne Principaalen hen gegeeven.

Om nu de omstandigheden van dit gewichtig werk te vervolgen, eer wy tot andere zaaken, tusschen beiden voorgevallen, overgaan, zullen wy eerst melden, dat deze Handel in de Vergaderingen der byzondere Landschappen ter beraadslaging gebragt zynde, 'er niet weinig waren, die het zeer bedenkelyk vonden, een' bedrieglyken vyand in den boezem van de Republiek te ontfangen, want waar kon dit, volgens hun gevoelen, anders toe strekken, dan om de krachten des Lands te bespieden, om de gemoederen te ondertasten, en om te zien of 'er door Geld of Wapenen elders een weg te banen was. Ook was de vrees, dat eenigen onder hen, de Vrede begeerende, en al te voorbaarig voortgaande, allengskens tot onbillyke voorwaarden zouden overslaan. Dit was oorzaak, dat de Afgezondenen, wederom ter algemeene Vergadering verschynende, zich vooraf onderling verbonden, dat, indien men tot één verdrag mogt komen, in 't eerste punt de Vryheid zou vastgesteld worden; en wel met woorden, die zulks openlyk aantoonden, en die men, na voorafgaande raadpleeging met de Gezanten der Koningen, zou beoordeelen, of ze voldoende waren: en dat ze wyders,

ders, noch in 't Kerkelyke, noch in 't waereldlyke, geene voorwaarden zouden aanneemen, die in eenigen opzichte hunne Vryheid nadeelig waren: maar dat zy, ingevalle de Vyand op het tegendeel bleef ſtaan, voor al de waereld zouden doen blyken, dat aan hem alleen het ſluiten van een Vrede haperde; en dat ze vervolgens, nà 't vereenigen hunner krachten, en 't verzoeken van onderſtand van de Vorſten, die hen gunſtig waren, derwyze de Wapenen zouden opvatten, dat ze met reden van de rechtvaardigheid hunner zaak een gewenſchte uitkomſt konden verwachten.

Doch Prins *Maurits* en de Zeeuwen nog verder gaande begeerden, dat men van toen af de woorden, dienende om de Vryheid te verzekeren, ten papiere bragt, en aan den Aartshertog overzondt, op dat hy, indien dezelve hun niet behaagden, de onderhandeling kon laaten ſteeken. Wederom anderen kwam die ſtelling wat te hart voor, oordeelende, dat men den Vyand moeſt hooren.

Vermits nu het Nieuwe jaar ophanden was, en de tyd der Wapenſchorſſing ten einde liep, zonder dat de Aartshertogen dien tyd verzochten te verlengen, als afwachtende dat de Staaten zulks deeden; zo ſchreeven zy: „ dat ze, ſteunende op de be-
„ loften der Aartshertogen, in die gedachten, welken zy on-
„ langs aan *van Neyen* en *Vereyken* hadden te kennen gegeeven,
„ een byeenkomſt verwachtende waren; dat hunne meening
„ was zeven of acht uit de hunne ter onderhandeling over deze
„ zaak te kiezen, en dat zy, naar hun goeddunken, een meer-
„ of minder getal daar toe konden overzenden, en wel zodani-
„ gen, als ze voorlang op zich genomen hadden te zullen zen-
„ den, met laſt, om, zo uit naam van de Aartshertogen, als van
„ Koning *Philips*, den Handel ſpoedig ten einde te brengen.
„ En eindelyk, dat ze zich konden beraaden, of hen raadzaam
„ dacht, de Wapenſchorſſing een maand of anderhalve te ver-
„ lengen, dat ze zich zulks zouden laaten welgevallen, indien
„ zy het zelven van 's gelyken goedvonden.

Dit gezegde, van zodanigen te zenden *als de Aartshertogen op zich genomen hadden*, is te verſtaan in dien zin, dat 'er Nederlanders, en geen Vreemdelingen, moeſten gezonden worden; nademaal de eerſte brieven der Aartshertogen, waarin zy de Staaten tot

Vre-

Vrede verzóchten, zulks naakt aantoonden. Ook was 'er die 1607.
van Holland niet weinig aangelegen, dat ze de middelen tot den Vrede beraamden met hen, die uit den zelfden Landaart gesprooten waren, en die, minder op bedrog afgerecht, met hen den zelfden wensch hadden, zo niet voor de Vryheid, ten minste tegen uitheemsche dwinglandy.

Doch de Aartshertogen stonden des te ernstiger op het tegendeel, en hadden van den beginne af de gantsche Onderhandeling voor hunne Nederlandsche Staaten verborgen gehouden, tot dat het gerucht hen, en te gelyk het Gemeen, ter ooren kwam. Hierom hadden ze door *van Neyen* en *Vereyken* alvoorens laaten onderstaan, of de Vereenigde Staaten geen vreemde Gezanten zouden gedoogen, aangezien de Onderhandeling zo wel den Koning van Spanje, als hun, de Aartshertogen, betrof? Maar schoon zy toen daaromtrent niets konden verwerven, waren 'er echter nu eenige Regenten in Holland, die den Vrede met yver zochten, en die of gisten, of heimelyk verstaan hadden, dat de Veldheer *Spinola* zelf, en een Spaansch Raadsheer, zouden gezonden worden, en bewust dat *Spinola*, om byzondere redenen, ook tot den Vrede neigde, niet raadzaam oordeelden zulks in de volle Vergadering te openbaaren, en de ergwaanende gemoederen te beroeren, maar de zaak daar heen bragten, dat de Staaten weder brieven aan *van Neyen* en *Vereyken* afzonden, hen verzoekende bericht van de naamen en 't getal der Gezanten, op dat alles, wat 'er tot hunne vrygeleibrieven diende, bezorgd mogt worden. In deze brieven had men heimelyk een los papiertje weeten in te brengen, dat geen de minste zaak van gewicht scheen te bevatten, en alleenlyk hen verwittigde, dat men op hun verzoek, of men eenige personen buiten Inboorlingen als Gezanten zou mogen zenden, goedgevonden had, den Aartshertogen in dat punt te believen, en dat 'er de Staaten zich niet aan stooten zouden, schoon 'er een Spanjaard, doch niet van de voornaamste Krygshoofden, verscheen.

Dit gezegde kon tweezins begreepen en uitgelegd worden; te weeten, dat die van Holland niet meer dan eenen Vreemdeling zouden toelaaten, en dat de Aartshertogen het ook begrypen konden, dat 'er geen twee geweerd zouden worden, ja zelfs de Veldheer niet, doordien hy geen Spanjaard was. Zo kon ook

 de

de naam van Inboorlingen geduid worden op de *Bourgondiers*, als grenzende aan de Nederlanden, en ſtaande onder dezelfde heerſchappy, om dus *Richardot* niet uit te ſluiten, die, zo als men genoegzaam beſpeuren kon, als Hoofd-Raadsman, en door zyn beleid en lange ondervinding aan 't Hof, de voornaamſte bewindsman van ſtaat zynde, niet t'huis gelaaten zou worden.

Ondertuſſchen waren den 24 November uit *Denemarken* te rug gekomen de Heeren *Jacob Boelisz.* van Amſterdam, *Nic. Jacobsz Symonsz.* van Hoorn, en *Jacob Magnus* van Middelburg, die derwaarts gezonden waren om den Koning te begroeten, en zynen raad te verzoeken. Deeze Heeren aldaar wel onthaald, en elk met een gouden Keten beſchonken zynde, deeden den 26 rapport van hun wedervaaren, van de goede genegenheid des Konings tot deze Landen, en van deszelfs belofte, dat hy eerſtdaags zyne Gezanten zoude zenden, om met die van andere Koningen te helpen raaden en overweegen, wat 'er ten meeſten voordeele des Lands te doen ware in dezen gewichtigen Handel van Vrede, die nu ondernomen ſtond te worden: gelyk dan ook kort daar na de Heeren *Jacob Ulefeldt*, Ryksraad, een man van doorluchtige geboorte en groote kundigheid, en *Jonas Charisius*, Doctor in de Rechten, als Gezanten van *Denemarken* in den *Haag* verſcheenen. Waarop volgden de Heeren *Hieronymus van Diskou*, geheime Raad, als Gezant van den Keurvorſt van *Brandenburg*, en *Hypolitus à Collibus*, een Man vermaard door zyne Schriften, als Gezaant van den Keurvorſt van den *Palts*.

Eenigen tyd te vooren hadden de Algemeene Staaten eenen Brief ontfangen van Keizer *Rudolph*, houdende aan de Staaten van Holland en Zeeland, en der Landſchappen hunne bondgenooten, waar in hy, na vooraf gemeld te hebben, welke moeite en koſten zyn Vader, Keizer Maximiliaan, en hy zelve hadden aangewend, om de Nederlandſche zaaken tot Vrede te brengen, verder zeide: „ dat hy daarom zeer verwonderd was, „ dat men voornam in 't verhandelen van die zaak te treden, „ buiten hem, of zelfs zonder hem daar eenige kennis van te „ geeven, en nu gezind ſcheen te zyn, om deze Vereenigde „ Nederlanden tot een vrye Republiek te maaken, daar immers „ de Staaten wel wiſten, dat die Nederlanden een Leen van „ hem en 't Ryk waren, gelyk men kon bewyzen uit de *Archi-*

„ ven, grondvesten, oude overeenkomsten, en Ryksbesluiten; „ dat dienvolgens de Staaten in bedenken moesten neemen, dat „ men in zaaken van zulk een aanzienlyk Ryks-Leen, niets doen „ of onderneemen mogt, zonder zyne, als Opper-Leenheers, „ kennisse en toestemming; dat, indien 'er iets tegendeeligs ge- „ daan of ondernomen werd, waar door de natuur of eigen- „ schap des Leens eenige verandering onderging, zulks onbe- „ staanbaar was, volgens de Ordonnantien en *Statuten* van 't „ Leen-Recht; dat hy derhalve van hun begeerde te verstaan, „ hoedanig het met die zaak gelegen was, en wat zy daarin „ meenden te doen, opdat hy zyne en des Ryks gerechtig- „ heid daaromtrent mogt handhaven; dat ze zonder zyne toe- „ stemming daar in niet zouden voortvaaren, of zich ergens in- „ laaten, 't gene hem of het H. R. Ryk ten nadeele konde „ strekken enz".

Deze brief was geschreeven uit *Praag*, in dato 9 October 1607. en getekend RUDOLPH. Zommigen waren, en wel niet onwaarschynlyk, van gevoelen, dat deze brief geschreeven was als een *Insinuatie* of waarschouwing, om door den tyd daar uit te doen voortspruiten een vernietiging en krachteloosheid van al het gene de Staaten, in 't stuk van Vrede en verklaaring hunner Vryheid, met den Koning van *Spanje* en de Aartshertogen, mogten handelen, en om zulks te doen gelden en uitbarsten, als het hun dienstig en goeddunken zoude.

De Algemeene Staaten vonden goed, den Keizer op eene beleefde wyze te beantwoorden, en schreeven aan zyne Keizerl. Majt. „ dat ze verwonderd waren, dat noch *Albertus*, zyn „ Broeder, noch *Philips*, zyn Neef, hunne raadslagen en voor- „ genomen handel hem niet bekend gemaakt hadden; dat ze „ anders niet zouden hebben nagelaaten hem daar van te verwit- „ tigen, noch gedoogd hebben, dat hy deswege onkundig blee- „ ve; dat hun wel geheugde, welke klagten zy, onderdrukt „ door de onrechtvaardige dwinglandy der Spanjaarden, aan „ den Keizer en de Ryksvergadering van Duitsland hadden ge- „ daan, voor dat zyn Broeder, de Aartshertog *Matthias*, de „ regeering en de bescherming hunner zaak aanvaardde, zoals „ ook na dat hy uit de Nederlanden vertrokken was; maar dat „ hun ook niet vergeeten was, dat hen van dien kand nimmer

„ eenige hulp was toegekomen; dat, wel is waar, kort daarna,
„ ten overstaan der Ryksgezanten, binnen *Keulen*, over een
„ Vrede wierd gehandeld, maar dat de vyand, die gelegen-
„ heid waarneemende, den oorlog voortzette, en zy derhalven,
„ dewyl hy allerley wreedheden tegen hen pleegde, schendende
„ alle voorrechten, welken hy, Heer van de Nederlanden wor-
„ dende, bezwooren had, zy, gedrongen waren geworden, om,
„ ten beste van hunnen Staat, de uiterste middelen te gebruiken,
„ en 't Volk in 't jaar 1581 te ontslaan van den Eed van getrou-
„ wigheid, dien het aan Koning *Philips* den II. had gedaan;
„ dat zedert dien tyd geen Koning of Vorsten aan hunne Vry-
„ heid, door goed recht verkreegen, en met de Wapenen ver-
„ dedigt, getwyffeld, maar hen voor een vry Volk erkend, en
„ op dien voet verbonden met hen gesloten hadden; dat zy, om
„ hunne Vryheid te beschermen, een zeer gevaarlyken oorlog,
„ met ongelooflyke kosten, hadden gevoerd; dat zy den Keizer en
„ de Landschappen, die hun verbond hadden verlaaten, *en on-*
„ der de regering van *Albertus* staan, kennis hadden gegeeven; dat
„ hun de onheilen leed waren, welken de Nederlanden en de
„ nabuurige Staaten door dezen oorlog kwamen te lyden; dat ze
„ nergens meer naar wenschten, dan om een eerlyken en ver-
„ zekerden Vrede te sluiten, waardoor hunne Vryheid *in vei-*
„ ligheid wierd gesteld; doch dat ze daar toe geene uitkomst te
„ gemoet zagen, ten ware de Republiek in haaren tegenwoor-
„ digen stant gelaaten wierde; dat eindelyk en *Albertus* en
„ *Philips* daartoe gekomen waren, hen erkennende voor vrye
„ Landschappen, waar op zy zich geenerhande recht aan maa-
„ tigden, gelyk uit beider brieven, welker afschriften wierden
„ overgezonden, blyken konde; dat ze nu vertrouwden en ver-
„ wachtten, dat de Keizer en geheel Duitschland, volgens
„ hunne oude genegenheid 't hunwaarts, eene zo godvruchtige
„ handeling, strekkende ter vernietiging van een zo bloedigen
„ Oorlog, zouden begunstigen, enz".

Doch de Keizer bemoeide zich verder met deze zaak niet, en scheen alleenlyk welstaanshalven dus gehandeld te hebben. Ondertusschen hadden de Staaten in hunnen brief geen woord gerept van 't Leen, eensdeels om dat de wederlegging haatelyk, en ten andren het belyden weinig glorie zou weezen. Niet minder hadden ook

Philips

Philips en *Albertus*, aan welken de Keizer in gelyken verſtande over zyn recht geſchreeven had, door alleen te antwoorden, dat ze niet onderneemen zouden waardoor iemands recht benadeeld wierd, dit geſchil van rechten ſtilzwygend voorbygegaan.

Wy konnen niet voorby hier aan te merken, dat *Gelderland* in der daad, ſchoon die van den Huize *Egmond* het een geruimen tyd, in weerwil der Keizeren, onder zich gehouden hebben, door de oude Vorſten in trouwe en beſcherming des Ryks beheerſcht is geweeſt, die eerſt *Voogden*, daarna *Graaven*, en vervolgens *Hertogen* genoemd wierden. Dat ook de Biſſchoppen van *Utrecht*, die van 's gelyken *Overyſſel* beheerſchten, en welken *Carel* de V. in 't recht hunner waereldlyke heerſchappy opvolgde, den Eed aan de Keizers gedaan hebben, is buiten alle tegenſpraak. Doch de *Vriezen*, en die van Overlauwers, welken alleenlyk door 't opbrengen van geringe Schattingen en hulpe van wapenen, eerſt de Franſche Vorſten, daarna de Duitſche Keizers erkenden, hebben buiten dien in alles hunne Vryheid behouden, welke hen, gelyk zy roemen, van *Carel den Grooten* vergund is; en dat ze daarin door anderen, en laaſtelyk door Keizer *Sigismundus* beveſtigd zyn, kan ook niet tegen geſprooken worden, mitsgaders dat hunne Regeering, geduurende een' tyd van zeven honderd jaaren, uit de Grooten en 't Gemeen vermengd gebleeven is, invoege dat ze zomwylen een Opperhoofd verkooren, die, onder den naam van *Heer*, den ſtaf eener Vorſtelyke regeering, of voor zyn leven, of voor een bepaalden tyd, in handen had. Voorts dat Keizer *Maximiliaan* naderhand Landvoogden uit den Huize van *Saxen* over hen heeft zoeken aan te ſtellen; maar die, ſchoon de Republiek door partyſchappen verſcheurd werd, nooit tot het volle bezit hebben konnen komen, tot dat ze eindelyk, afgeſloofd door oneenigheden, hun recht aan *Carel* den V. als Vorſt van Neder-Duitſchland, hebben overgedraagen.

Raakende nu *Holland*, waaraan *Zeeland* gehecht was, zo geloofd men, dat *Karel de Kaale*, Koning van Vrankryk, den eerſten Vorſt daarover aangeſteld heeft, het zy die geweeſt is uit den ſtam van *Aquitanië*, of een der voornaamſten uit de inlandſche Edelen, Maar de Getuigſchriften, waaruit dit zeggen is voortgekomen, ſtaan aan *Diderik* den I. toe eene heerſchappy

en

en recht, zonder van eenige Leenverbintenis gewag te maaken, en wel alleenlyk over de goederen die aan de Kerk van *Egmond* hadden behoord, volgens de gewoonte dier Eeuwe, van de Vorsten uit de Geestlyke goederen te Verryken. Het Ryk naderhand verdeeld zynde in *Vrankryk* en *Duitschland*, zo zyn de Duitschen om den Rhyn meester gebleeven. Doch 'er is nog een Handvest van *Otto* den III. welke aan den Graaf van Holland de goederen, die hy te Leen bezeten had, toestaat, om ze erflyk, en van alle onderdanigheid ontslagen, te bezitten.

Hier op zyn naderhand oorlogen gevolgd tusschen de Keizers en de Graven, wanneer de eersten Manschap begeerden, en laatsten zulks weigerden. Nochtans zyn 'er Vorsten geweest, die, om de gunst der Duitschers te winnen, zich Leenmannen des Ryks noemden, maar evenwel vrye Leenmannen, die niet anders dan erkentenis schuldig waren; onder welken in zonderheid Graaf *Willem* geweest is, die naderhand zelf tot Keizer verkooren wierd. Op die zelfde wyze handelden ook die uit den huize van *Beyeren*, om datze uit de Keizeren gesprooten waren; maar die uit den huize van *Bourgonje*, en na dezen die van 't huis van *Oostenryk*, hebben zich alle manschap des Ryks onttrokken, beroepende zich op hunne vryheid van ouds, of wel dat Keizer *Fredrik* aan *Philips*, *van Bourgonje* alle recht des Ryks had kwyt gescholden. Wel is waar, dat *Maximiliaan* van *Oostenryk*, de Zoon van *Frederik*, schoon hy zelf geen Vorst, en alleen Vader en Voogd van den Vorst, en tevens de Ingezetenen niet gunstig was, ook op uitheemsche magt steunende, het Graafschap van Holland, nevens andere volken onder 't gebied van *Bourgonje*, aan 't lichaam van 't Ryk gehecht heeft; maar de Staaten van de Landen hebben zich hevig daar tegen gekant; het welk mede een der oorzaaken is geweest van de beroerten, in dien tyd ontstaan.

Carel de V. naar 't Keizerryk staande, en de Franschen als Vreemdelingen willende uitsluiten, wierd van de Hoogduitschen zelfs te gemoet gevoerd, *dat de Nederlanders niet meer tot het Duitsche Ryk behoorden, dan de Franschen*; *dat ze noch in de gemeene lasten droegen, noch onder hunne Wetten stonden, noch hunne Rechtbanken erkenden.* Doch hy, om tot de waardigheid, welke hy zo ieverig zocht, te geraaken, beloofde te weeg te zullen brengen, dat de

de Nederlanders, op zekere voorwaarde, met het Duitsche Ryk vereenigd wierden. Hy bragt het ook in 't kort zo verre, dat hy, na alles, wat voor 't recht van Duitschland, en voor de vryheid der Nederlanden bygebragt konde worden, aangehoord te hebben, *Gelderland* en *Utrecht* voor Leenen des Ryks verklaarde; begeerende niet te min, dat ook Holland en de andere Nederlandsche Provinciën gezamenlyk een gedeelte van 't Duitsche Ryk zouden weezen, niet om deszelfs Rechtbanken en Wetten onderworpen te zyn, maar om de lasten des Ryks te helpen draagen, en zo veel op te brengen als twee Keurvorsten; en dat zy daarentegen zouden staan onder de bescherming van Duitschland, en recht van stemming hebben op de Rykvergaderingen, blyvende voor 't overige by hunne Vryheid.

Uit krachte van dit Verbond nu, hebben die van Holland, onder de heerschappy van *Philips*, onderstand van Duitschland verzocht, tegen de dwinglandy en verdrukking der Spanjaarden: en toen de Prins van *Oranje*, op de Vredehandeling te *Breda* zeide, dat Holland en Zeeland onder het Duitsche Ryk behoorden, om dus de gunst van die Volken te winnen, wierd zulks door de Spanjaarden wel heftig tegengesproken. Doch wyl 'er van dien kant geen de minste hulp kwam, hebben de vereenigde Staaten, gedwongen zich-zelve te beschermen, zich ook zedert dien tyd van alle lasten en onderhoorigheid aan 't Ryk ontslagen; gelyk te vooren de meeste Steden en Republieken in *Italie* zich om die reden van de Keizeren vry gemaakt hebben. Althans Keizer *Rudolph* bemoeide zich verder niet met deze zaak, gelyk boven gezegd is.

Deze zaak in 't voorbygaan aangemerkt hebbende, staat ons te zeggen, dat nu beide strydende partyen in de Nederlanden, vertrouwende op het Verdrag, besloten een gedeelte van hunne uitheemsche Krygsmagt af te danken; de Algemeene Staaten uit voorzichtigheid, en de Aartshertogen door nooddwang, dewyl het zich liet aanzien, dat de Muiteryen wederom van alle kanten stonden uit te barsten, ten ware zy, eenigen tyd willende rusten, dezelven door nieuwe kosten voorkwamen: ja zelfs zy konden op die wyze het onheil nog niet eens stuiten, dewyl 'er eene menigte Soldaaten onder allerhande voorwendenzels, bleef rooven en stroopen ten platten lande, tot groot nadeel der Huislieden. Zo heeft ook het Garnizoen van *Rhynberk* omtrent

Roer-

Roeroord alle de Nederlandſche Kooplieden, gaande naar de Frankfortſche Herfst Miſſe, gevangen genomen, en gehouden die geen Paspoort hadden; doch na verſcheiden herhaalde vertoogen by de Aartshertogen wel ontſlagen, maar te laat om hunne reize te vervolgen.

De Heer *Sidlenisky*, Gouverneur van de *Graaf*, de *Maas* afkomende, en te veel vertrouwende op den geſlooten ſtilſtand, die hem echter niet beſchermen konde, wierd gevangen genomen en in *'s Hertogenboſch* gebragt, alwaar hy lang heeft moeten zitten, om dat men een te groot randzoen van hem begeerde.

Een nog erger ongeluk trof den Overſte *du Bois*, Ritmeeſter en Preſident of Voorzitter van den Krygsraad, een dapper en verſtandig Man: want hy den 23 September met zyn Huisgezin naar Geldermalſen ter kermis geweeſt zynde, wierd niet verre van zyn Landgoed te *Eſt* door eenige Vyanden overvallen, zittende op een wagen, en dewyl hy zich niet gevangen wilde geeven, aldaar doodgeſchooten, en zyn Zoon gevangen genomen. Het is inderdaad te beklaagen, dat zulke dappere Helden, en die zo veel gevaaren gezien en ondervonden hebben, zich zo zorgeloos vertrouwen en omkomen.

Ondertuſſchen dreigden de Spaanſche en andere Gemuitineerden, welken men *Dieſt* hadde ingeruimd, en die reeds in Braband en elders veel ſchade deeden, datze, indien men hun niet betaalde, verder gaan, en met het aanneemen van anderen hun getal vermeerderen zouden, om dus een algemeenen opſtand te veroorzaaken. Dit ſchreeven zy naar *Bruſſel*, ſchoon zy het tegendeel aan de Aartshertogen beloofd hadden. Binnen *Heerenthals* zou het bykans niet veel beter gegaan hebben, dewyl van de Ruitery aldaar reeds een grooten hoop aan 't muiten ſloeg: maar de Gouverneur verhinderde zulks met het Ierſch Voetvolk.

Doch de Aartshertogen kort daar na, als we gezegd hebben, Remiſen uit Spanje ontfangen hebbende, te betaalen by Kooplieden na zes maanden, en de Gemuitineerden zolang niet willende wachten, verzochten eene bede of vrywillige gift van de Staaten hunner Landen van 700 duizend guldens, die hen echter eerſt afgeſlagen, doch naderhand voor de helft toegeſtaan wierd: waar mede die van *Dieſt* hunne betaaling kreegen, en vervolgens by Vaandelen in verſcheiden Steeden verdeeld wierden.

Vervolg van 't voorgevallene in den jaare 1607.

Het geweld der Wederspannelingen dus meerendeels verbroken zynde, besteedden de Aartshertogen den tyd beneder rust aan 't verzekeren der Krygstucht, en wel door strenge middelen, waar van zekere *Don Diego d' Ivarra*, by anderen *Didacus Ibara* genoemd, de smeeder en uitvinder was. Deze, uit Spanje gezonden, om den staat der geldmiddelen en der Krygsmagt van de Aartshertogen te overzien, wierd te *Brussel* met veel pracht ingehaald, en bewerkte, dat de Gemuitineerden, schoon zy nog geen kwaad weder gedaan hadden, uit hunne kwartieren geligt, en door een Plakkaat ten Lande uitgebannen wierden binnen 24 uuren, zonder ooit daar weder in te komen, op straffe des doods. Dit Plakkaat, of eigenlyk zogenaamde Ban-Brief, was van dezen Inhoud.

„ Het is een ieder kennelyk, hoe lang de laatste *Muitinatie* en
„ *Alteratie* der Gemuitineerden van *Diest* geduurd, en welke
„ groote en ontzachlyke kosten het zelve ons heeft toegebragt,
„ behalve de onverdraaglyke *Oppressiën* onzer arme gemeentens:
„ nochtans hebben wy zo veel gedaan, dat eindelyk gevolgd
„ is de afrekening der genen, die zich in de gemelde *Alteratie*
„ bevonden hebben, en een iegelyk gegeeven volle betaaling
„ van alles wat hun Competeerde, tot hunne volkomen satisfactie.
„ Zo hebben wy daar en boven hun ook *vergeeven, gelyk wy*
„ *hun als nog vergeeven al 't geen zy tegen Ons misdaan hebben*, uit
„ oorzaak der gemelde *Alteratie*. Zynde nochtans de Koning,
„ onze Heer en Broeder, noch wy, verplicht iemand langer in
„ onzen dienst te houden, dan ons believd. En nader overwo-
„ *gen hebbende den staat onzer zaaken*, zo hebben wy, *om verscheiden*
„ *goede redenen*, geresolveerd, dat het tot onzen meerderen
„ dienst, en tot ruste onzer Onderdaanen zal strekken, ons dezel-
„ ven kwyt te maaken, en te ordonneeren, gelyk wy ordonneeren
„ by dezen, om binnen 24 uuren na de publicatie dezes te ver-
„ trekken uit alle onze Landen en Staaten, zonder in dezelven
„ langer te verblyven, noch daar inne weder te komen op peene
„ van de Galg.

„ Ordonneeren wyders, aan een iegelyk onzer Onderdaanen,
„ of anderen in onzen dienst zynde, zich na verloop van dien

„ tyd op dezelven te werpen, en tegen hunlieden alle *rigeur en* „ *hostiliteit* te gebruiken, gelyk tegen overtreeders, ongehoorzaa- „ men en bannelingen. En ingevalle eenigen derzelven zo on- „ bedacht mogten weezen, van zich, tegen onze orde en be- „ vel, in onze voorsz. Landen te onthouden, zo is onze wille, „ dat de gene, die dezelven zullen vatten, en levendig of dood „ leveren, 't zy in handen van den Heer *Ferdinand van Boischot*, „ onzen geheimen Raad, en *Auditeur-Genraal* van 't Leger, of „ aan de Justitie van een onzer Steden, tot eene belooning zul- „ len hebben, voor ieder hoofd, de somma van 25 kroonen, „ te ontfangen uit handen van den voorsz. *Auditeur-Generaal.*

„ Verbieden hen daarenboven, op peene als vooren, ooit „ weder te komen, of zich te onthouden, in de Landen, Staa- „ ten, of Koningryken van gemelden Heer Koning, om dat zyne „ *intentie* ook niet is, dezelve langer in zynen dienst te gebrui- „ ken. Hierom bevelen wy allen onzen Officieren, Justicieren „ en Onderdaanen, zich naar dezen te reguleeren, zonder ee- „ nig Verdrag, *faveur of Dissimulatie.*

„ *Gegeeven in onze Stad van Brussel den* 4 *December zestien hon-* „ *dert en zeven.*

Achtervolgens deze Ordonnantie, zyn 'er nog veele van die bannelingen, die niet zo spoedig konden wegraaken, op verscheiden plaatzen doodgeslagen; het welk, schoon als eene straf hunner voorige Muitery, nochtans by veelen nagedachten baarde, dat men om gelyke reden van nader overweeging van een staat, ook wel andere handelingen en verbonden zou konnen breeken, en omverre werpen.

Aangaande de zaaken van *Oostvriesland*, zo scheen Graaf *Enno*, na dat *Spinola* de Stad *Lingen* bemachtigd had, minder ontzach te hebben voor de magt der Algemeene Staaten, en had kort geleden hunne Afgezondenen vry fier beantwoord. Vermits nu ook in dit jaar veele Schepen van *Embden*, naar Italië en Spanje uitgeloopen, in Spanje en Portugal meest verslagen of gearresteerd wierden, onder voorwendzel, dat ze of de Hollanders genegen, of Rebellen van den Graaf waren, van wien zy nochtans Passen hadden, die echter de Spanjaarden afkeurden, zeggende, dat ze door toedoen der Hollanders of der Egelschen den Graave afgedrongen waren; zo dat ze het volk dier Sche-

pen flecht behandelden, hetzelve of op de Galeyen wierpen, of noodzaakten den Koning te dienen naar de *Indiën* of *Brazilie*; en dewyl deze tydinge een groote beroerte onder de Wyven en kinderen dier Zeelieden tegen de Magistraat van *Embden* veroorzaakten, en dat de Graaf met eenige Vrienden daar komende, niet onduister liet blyken, dat hy, in plaats van het Oproer te doen bedaaren, hetzelve meer aanstookte: zo namen die van *Embden* deze gelegenheid waar, en bragten verscheiden beschuldigingen tegen hunnen Graaf by de Algemeene Staaten in; als naamlyk, dat hy, door bedekte en slimme wegen het overbrengen der Penningen, ter betaaling der Stads bezettingen, en van anderen tot onderhoud der lasten aan de Ontfangers der Stads middelen, verhinderde; dat hy, zonder voorafgaande bewilliging der Stenden, alleen Schattingen uitschreef; dat hy, zonder zich daar aan te kreunen, de Spaansche Soldaaten straffeloos door 't platte Land liet stroopen en plonderen; dat hy (het welk wel de zwaarste beschuldiging van allen was) de Schippers, uitgevaaren naar Spanje, niet eenerlei vrygeleibrieven had mede gegeeven, maar naar dat hy wist dat ze zyne zyde, of het Vaderland toegedaan waren; waaruit zy beweerden, dat de gevangenen en flecht behandelden in Spanje, niet weinig in getale zynde, door des Vorsten heimelyk verstand veroorzaakt wierden.

De Algemeene Staaten ook tevens verneemende, dat des Graaven Broeders, *Christoffel* en *Johan*, met het Garnizoen van *Lingen* daar omtrent waren, zonden zy ongeveer 2000 Man derwaarts, om zich te legeren in de Voorstad van *Embden* en daar rondsom. Wyders zonden zy geen Afgezanten, maar een Trompetter met den volgenden Brief aan den Graaf:

„ *Welgebooren Graave.* Dat wy in oprechten gemoede, zo „ ten tyde van U lieder Vader, als ook van U lieder Regeering „ (niet zonder groote moeite en kosten) geärbeid hebben, om „ de misverstanden, tusschen uwl. wel gemelde Heer Vader en „ ul. als Graaven, en de Stenden van Oostvriesland en leden „ van dien, in der minne te helpen accordeeren en vereenigen, „ is ul. en een iegelyk (uit onze Actiën) kennelyk.

„ En nadien wy in den jaare 1595, by het Delfzielsche ver„ drag, ter begeerte van Ul. welgemelde Heer Vader, van „ Ul. zelfs, en van de Stenden van Oostvriesland, ons tot

„ handhaving van dien verbonden hebben; zo weet Ul. dat in „ 't jaar 1603, by 't maaken van 't Haagsche Verdrag, op het „ ernstig insteeren van de Gedeputeerden der Stad *Embden*, met „ Ul. Consent en goedvinden, wy ons van nieuws verbonden „ hebben tot handhaving van dien, en afweering van alle Con- „ traventiën: dat insgelyks in de laatste handeling van 't Land- „ dags-besluit, op den 10 November laastleden by *intercessie* van „ de Heeren *Rulofph Winwood*, Gezant van zyn Grootbrittan- „ nische Majt. en onze Gecommiteerden gemaakt, van we- „ gens hooggemelde Koning, en de onzen, aangenomen is, „ dat zo verre daar tegen gedaan, of contraventien gepleegd „ worden, met ernste daar inne voorzien zoude worden.

„ Nu zyn wy zekerlyk onderricht, dat door Ul. beleid, geen „ penningen tot betaaling van 't Garnizoen, binnen *Embden* „ noodig, zyn verstrekt, om alzo door faute van betaaling 't „ zelve Garnizoen in alteratie, en bygevolge de Stad *Embden* in „ Combustie te stellen. Dat ook by Ul. daadelyk verhinderd „ is, dat de penningen van de bewilligde ommeslagen en midde- „ len in handen van den gestelden Rentmeester, ter dispositie „ van de gestelde Assignatoren (volgens die genomen resolutie) „ niet gekomen zyn. Dat mede Ul. verscheiden ommeslagen „ gemaakt, en heeft doen executeeren, zonder bewilliging van „ de Stenden, tegen de Keizerlyke resolutie en de voorz. „ Verdragen. Item, dat voorzeker binnen *Embden* gehouden „ word, dat door Ul. directie een groot getal Scheepen, van „ *Embden* naar *Spanje* gevaaren, aldaar gearresteerd, de goede- „ ren aangeslagen, ja de persoonen gevangen genomen, en „ kwalyk behandeld zyn geworden: ook dat by Ul. manifeste „ connniventie, de troepen uit *Lingen* en andere gelyke plaatzen, „ in 't Graafschap van Oostvriesland geloopen, de goede Inge- „ zetenen beschadigd, en de Burgers van *Embden* en anderen „ gevangen genomen zyn, en vervoerd geworden; alles direc- „ telyk tegen de voorsz. verdragen.

„ Nadien wy dan, uit krachte van onze iterative beloften, „ met Ul. believen gedaan, geresolveerd zyn, de voorsz. han- „ delingen te handhaven, en de contraventien van dien met „ ter daad af te weeren, zonder diergelyke voortaan te gedogen; „ zo hebben wy goedgevonden aan Ul. met dezen een Trom- „ petter te zenden, en is onze ernstige begeerte, dat Ul. tot

„ voor-

„ voorkoming van alle onheilen, en inconveniënten, promptelyk, ten langsten binnen 14 dagen, na de receptie van dezen, ordre zult geeven, dat tot betaaling van 't Garnizoen binnen *Embden* (zonder eenig verder belet) geschikt worde de somme van veertig duizend guldens. Item, dat de penningen van de bewilligde ommeslagen en contributiën dadelyk gebragt worden in handen van den gestelden Rentmeester, en gelaaten ter dispositie van de gestelde Assignatoren, comform de resolutie: dat ook de ommeslagen over de Landen, zonder wettelyk consent van de Stenden geschied, dadelyk opgehouden worden, en gerestitueerd, het gene onrechtmaatig omgeslagen, ontfangen, en geëxecuteerd is.

„ Dat wyders behoorlyk devoir by Ul. gedaan en getoond worde, tot ontslag van de Schippers, Bootsvolk en andere persoonen van *Embden*, van haare Schepen en goederen, in *Spanje* aangehouden.

„ En eindelyk, dat het volk van oorloge van *Lingen* en gelyke plaatzen uit het Graafschap van Oostvriesland gehouden worde: en zo Ul. hier omtrent in gebreke blyft, verklaaren wy, onschuldig te weezen van dat by der hand moeten genomen worden, die middelen, noodig om Ul. tot redenen, en onderhouding van uwe solemneele beloften te brengen; en van de onheilen, inconveniënten, schade en zwaarigheden, daar uit te volgen, die ons (als nooit anders begeerd hebbende, of nog begeerende, dan 't gene tot Ul. en uwer onderzaten beste, welvaard en gerustheid is strekkende) van harten leed zullen doen, dat Godt Almachtig bekend is, die u, welgeboren Graave, wille inspireeren een goede intentie, tot uwer en uwer onderzaten beste en welvaaren.

„ *Uit den Hage den* 3 *July* 1607. enz".

Doch op deze nadruklyke waarschouwing en aanschryving, is niet anders gevolgd, dan dat de Graaf Gezanten zondt aan zyne vrienden, om zich deswege te beklaagen; zendende om die reden *Hans Henrik Stimler* naar *Engeland*, om des Konings voorspraak by de Staaten te verzoeken, van wien hy ook een gunstig antwoord ontfing, en in den *Haag* zondt hy den Heer *Willem van Knipbuizen*, Dr. *Thomas Francius*, *Dothia Wyarda*, eertyds *Sindicus* van *Embden*, die den Graaf ontschuldigden, zeggen-

gende, dat hy alle Concordaten zocht te onderhouden, en geene oorzaak ter Contrarie aan die van *Embden* gegeeven had, maar dat zy een ydele vrees hadden, ontstaande uit hun eigen kwaade conscientie, om welke rede zy Krygsvolk ontboden hadden enz. Doch inzonderheid ontschuldigde die Graaf zich, raakende de mishandelingen, den Zeelieden in *Spanje* aangedaan; als welke hen niet door eenige verradery van zynent wege waren overgekomen, maar dat, na dat *Embden* Staaten bezetting ingenomen had, alle die van daar kwamen in *Spanje* voor vyanden gehouden wierden. Daar tegen toonden die van *Embden*, door hunne Gezanten, verscheiden zeebrieven, door den Graaf aan de Schippers gegeeven, die strydig tegen elkander waren.

De Algemeene Staaten alles ingezien en overwoogen hebbende, schikten de zaaken in de best mogelyke orde, en gaven de Gezanten afscheid met een beleefde vermaaning, dat ze wederzyds de Verdragen zouden hebben op te volgen, en eensgezind te leeven; met byzondere belofte aan die van *Embden*, dat ze zorge zouden draagen, dat zy nergens in verkort wierden.

Het zou niet gevoeglyk zyn, den Nakomelingen te verzwygen een zeldzaam voorbeeld van den Rykdom der *Hollanders*, in een tyd daar het Land, met zo veel kosten, zo veel jaaren lang een vernielenden Oorlog gevoerd had; zich niet ontziende om zelfs tegen de Natuur te worstelen, en behalve de binnen- en buitenlandsche oorlogen, ook nog het Element des waters te bestryden. Zo hadden zy reeds twee Eeuwen vroeger de *Zype*, en vervolgens nog andere plaatzen, bedykt; en in dit jaar vielen de gedachten van zommigen op het Droogmaaken van het *Beemster-Meir*, gelegen in 't zuid-Oosterdeel van *Noordholland* of *Westvriesland*, digt by de Stad *Purmerende*, en tusschen 11. of 12. schoone Dorpen; zynde, behalve het Haerlemmer-Meir, een der grootste Meiren van Holland. Zo zyn de meeste Eilanden van Holland, dat zeer laag van grond is, eertyd enkel door zwaaren arbeid, en een geduurig aanhoudende yver uit het water opgehaald. De *Oceaan* daar tegen heeft zich meermaals daar over gewroken, en door zwaare Inbreuken landen en Steden weggesleept, of ingezwolgen, en den loop der Rivieren veranderd; zo dat in geene andere gewesten ooit zulke groote verwisselingen van Water en Land vernomen, of bekend zyn.

Hier-

Hierop past inzonderheid het Raadzel van *Boxhorn*, wanneer hy zegt: 1607.

Waar woont het volk, sta by verstand,
Daar Land word Zee, en Zee word Land?

Het *Beemster-Meir* was meer dan duizend jaaren een poel geweest, en, door de afkabbeling der naby gelegen Landen, gedurig grooter geworden; het was in 't rond zeven uuren gaans. en de diepte van den grond opwaarts doorgaande zes voeten; zodat men het, droog gemaakt zynde, bevondt te begrypen 8985 Morgen lands, ieder morgen op 600 Roeden, en ieder Roede op 12 voeten gerekend; echter werd het toen slechts op 7500 lastende Morgentalen gesteld, blyvende de slooten, paden en wegen ongerekend: doch naderhand is het in de verponding op 7846 Morgen en 333 Roeden gezet.

De Heeren, die op deze Droogmaakery Octrooy by de Heeren Staaten verzochten, zullen wy, voor zo verre zy bekend zyn, tot hun eeuwigen roem hier plaatzen: dezelve waren *Diderik van Os*, *Hendrik van Os*, *Arendt ten Grootenhuis*, en *Jan Claaszen Crook*; die tot medestanders hadden:

Rombout Hogerbeets en *Johan van Santen*, Raadsheeren in den Hoogen Raad van Holland.

Nicolaas Crombout en *Johan Buis*, Raadsheeren in den Provincialen Raad van Holland.

Johan Basius, Rekenmeester van Holland.

Berthold Crombout, Oud Burgemeester van Amsterdam.

Elias van Oldenbarneveld, Pensionaris van Rotterdam.

Mr. *Adriaan Tiding Berkhout*, Pensionaris van Monnikendam.

Pieter Boom, Oud Burgemeester van Amsterdam.

Dr. *Johannes ten Grootenhuis*, Schepen en Raad dier Stad.

Jacob Poppen, insgelyks Schepen aldaar. Benevens eenige anderen, wier naamen niet genoemd worden. Eenigen van hen waren ook onder de eerste Oprechters der Nederlandsche Oostindische Maatschappy geweest.

Deze Heeren dan hierop Octrooy verzocht hebbende, verkreegen het zelve, gelyk te zien is aan het volgende

EXTRACT.

Uit het Octrooy by de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Westvriesland, aan de Bedykers van de Beemster, *eerst op den 21 May 1607 vergund, en naderhand op den 15 February 1610 geämplieerd.*

„ En dat by dezelve Suppliaanten zal gelaaten worden de honderste dedykte Morgen van alle de Landen binnen den Ring dezer Dykagie te bedyken, tot onderhoud van Kerk en Kerkelyke diensten.

„ Dat by de Bedykers jaarlyks betaald zal moeten worden, ten profyte van de Graaflykheid, tot een recognitie van ieder te bedyken Morgen, vyf schellingen van twee Grooten Vlaams den Schelling, afgetrokken de Ringslooten en ledige *Poelen*, daar inne begreepen; beginnende de voorsz. recognitie in te gaan zeven jaaren na de voltrekking van den Dyk.

„ Dat aan de Graaflykheid zullen blyven gereserveerd de hooge, middelere en laage Jurisdictie, met de gevolgen en aankleeve van dien, over de geheele bedykinge, daar alrede geen zeker ressort van Jurisdictie in.

„ Hebbende den zelve Suppliaanten mede vergunt, geconsenteerd en geoctroyeerd, consenteeren en octroyeeren by dezen, vrydom en exemptie van de Verpondinge, Honderdste, Vyftigste Penning, en alle andere Contributien, den tyd van dertig jaaren.

„ Van den Impost op Hoornbeesten, den tyd van tien jaaren.

„ En van de Impost van de bezaaide Landen, den tyd van twintig jaaren.

„ Vergunnen en accordeeren mede den Suppliaanten vrydom van de Tienden, vier-en-twintig jaaren: mits dat ze ten einde van dien betaalen zullen den Elfden Schoof, en de Smal-Tienden, als andere Buuren daaromtrent.

„ Insgelyks vrydom van den Graaflykheids Tollen van alle Vruchten, en Vee, dat daar wassen en vallen zal. Als mede van de materialen, die zy aldaar van doen zullen hebben, en van buiten aldaar gebragt moeten worden.

„ En

„ En van den Veertigsten Penning van de Veraliënatien op
„ de onroerende goederen, den tyd van tien jaaren, alles te be-
„ ginnen en in te gaan, na dat de voorsz. bedyking zal weezen
„ volbragt.

„ En nog daar en boven van de middelen van Consumptie,
„ de jaaren van de bedyking, en nog een jaar daar na, voor
„ het maaken van de binnenwerken.

„ Hebben den Supplianten mede geaccordeerd en geoctro-
„ yeerd by deze, drie persoonen te mogen nomineeren tot Dyk-
„ graaf, om by ons, of die van onze kamer van Rekeninge,
„ daar uit eenen verkozen te worden.

„ En dat zy Supplianten voorder zullen mogen stellen Heem-
„ raaden, Penningmeester, en andere Officieren, de Dykagie
„ concerneerende.

„ Geevende ook den zelven Supplianten volkomen authori-
„ teit, omme keuren en Ordonnantien, tot vorderinge en onder-
„ houd der voorsz. Dykagie dienende, te maaken.

„ En 't gunt met consent van de Hoofd-Ingelanden ofte meer-
„ der stemmen van dien, tot maaking en onderhouding van de
„ voorsz. Dykagie, en appendentiën van dien, omme geslagen
„ wordt, dat hetzelve zal hebben parate Executie, en ingewon-
„ nen mogen worden naar Dyk-Recht, met dubbel gewin, niet
„ tegenstaande de oppositie, of appellatie, en zonder prejudi-
„ tie van dien. Dat mede gelyke parate Executie zullen heb-
„ ben, en naar Dyk-Recht geinnet zullen worden alle boeten,
„ van den Dykgraaf aldaar, mitsgaders alle Vonnissen van
„ voorsz. werken, ofte eenigen derzelven, of van eenig gevolg
„ en aankleeve van dien, te wyzen by de Heemraaden.

Na dit verkreegen Octroy begon men de toebereidzelen van Molens en andere handmiddelen te maaken, en in 't volgende jaar begon men met alle man aan 't werk te gaan, gelyk wy hier in de volgende Plaat afschetzen.

„ Hier ziet men het Droogmaaken van de *Beemster*, alwaar „ men, na dat dezelve rondsom bedykt was, bezig is het water „ door verscheiden Molens enz. uit te maalen. Ter zyden ziet „ men de Stad Purmerend, en in 't verschiet eenige Dorpen.

Dit heeft geduurd tot den jaare 1612, voor dat het Meir geheel droog was, als wanneer den Octroyanten een nader Octroy verleend werd, door de Staaten van Holland en Westvriesland, vervattende, *dat het Collegie van Dykgraaf en Heemraden van de Beemster geauthoriseerd wierd, om alle Transporten, Hypothecatiën, en ander bezwaarnissen voor hen lieden, of ten minsten voor twee uit den haaren, te mogen doen passeeren en verlyden; dat geene Transporten Hypothecatiën, Verbintenissen van Renten, of andere bezwaarnissen van Gronden en Landen van de Beemster, die na de Cavelinge gedaan wierden, zouden gelden, maar van geener waarde zyn, ten zy ze gepasseerd waaren voor het voorsz. Collegie, of twee uit dezelven, en door den Secretaris in een Register of Protocol geregistreerd.*

Hierop wierden de Artikelen en Conditiën by de Gecommitteerde Hoofd- en Gemeene Ingelanden geaccordeerd en gearresteerd, om daar op de als nog gemeen en onverdeeld liggende Landen, by Loting of Cavelinge van den anderen te scheiden.

De

De Caveling zelf bestond in de volgende Verdeeling; te weeten:
In 111 *Dyk-Cavels*, van 20 Morgens ieder.
In 111 *Binnen-Cavels*, van 20 Morgens.
In 111 *Kleine-Cavels*, van 8 Morgens.
In 111 *Purmerender-Cavels*, van 2 Morgens.
In 44 *Graaflykheids Overschots-Cavels*, van 5 Morgens.
In 72 *Arenbergsche-Cavels*, van 20 Morgens.
In 36 *Arenbergsche Restant-Cavels*, van 5 Morgens.
In 22 *Havermeers-Cavels*, van 20 Morgens.
In 10 *Havermeers Restant-Cavels*, van 5 Morgens.
En dus te zamen in 628 Cavels, vervattende 7880 Morgens.

Het water daar uit gemaalen en gewerkt zynde, bevondt men een effen en modderigen Kleigrond, waar om 'er ook een zeer schoon Land van geworden is. Nog vol water zynde, diende het veele Schepen tot een doorvaart; en nu hebben 'er veele voornaame persoonen van *Amsterdam*, en andere Hollandsche Steden, treffelyke Hofsteden en vermaaklyke Lusthuizen. De recht doorgaande weg, die door de *Beemster* loopt, is inzonderheid fierlyk met diergelyke Gebouwen, digt by elkanderen liggende, voorzien, en daarom gemeenlyk de *Rykebuurt* genoemd. Voorts is dit drooggemaakte Meir in *Zuid-West-Middel-*en *Ooster-Beemster* verdeeld.

Deze, voor de Nakomelingschap zo merkwaardige, gebeurtenis tusschen beiden vermeld hebbende, keeren wy weder tot den draad onzer Historie te rug.

In de Maand September zyn de Oorlogschepen van de Kusten van Spanje, volgens hunnen last, alle met hunne Pryzen t'huis gekomen, en dus wierd het Bestand ter Zee, wederzyds in zo verre beslooten, volbragt. Inmiddels vinden wy, dat de Aartshertog *Albertus* stondt naar de waardigheid van Roomsch-Koning, met behulp van de Keurvorst, Bisschop van *Keulen* en *Luik*, met wien hy deswege in onderhandeling was. De beide Aartshertogen begaven zich vervolgens naar *Bins*, om aldaar het vermaak van de Jagt te neemen; maar het bleek niet onduister, dat ze daaromtrent met de Keurvorsten van *Mentz* en *Trier* gehandeld hadden; hoewel men ook uit alle omstandigheden bespeuren kon, dat de Koningin van Spanje haar Broeder, den Aartshertog *Ferdinand*, zocht te bevorderen. Deze Koningin baarde

de den 14 September haaren tweeden Zoon, waar over in alle Spaansche gewesten groote vreugde bedreeven wierd.

De Kastelein van *Antwerpen*, Don *Inigo de Borgia*, in October te Brussel zynde, en gelogeerd by zyn Bloedverwant, Don *Louis de Velasco*, Generaal van de Ruitery, die gehuwd was met de Dochter van den Heer van *Lyekerk*, en zyne Vrouws Zuster by zich had, maakte zich met deze jonge Dame, daar hy zin in had, wat te gemeen, het welk *Velasco* zo euvel opnam, dat hy *Borgia* op het lyf viel, en zy elkander gevaarlyk kwetsten, het welk ook nog een kamenier, die zekerlyk tusschen beide gekomen is, te beurt viel. Doch die twist wierd beslist, door het sluiten van een Huwlyk tusschen die Dame en den gekwetsten *Borgia*: hoewel ze beide, om de hevigheid te doen bedaaren, gevangen genomen, en *Velasco* op het Kasteel van *Antwerpen*, en *Borgia* op 't Kasteel van *Ghent* gezet wierden.

In de maanden van September en October van dit jaar is 'er in de Nederlanden, Duitschland, Engeland, enz. een *Comeet* gezien in 't Westen, met den Staart naar 't Oosten, die in 't begin, omtrent midder nacht opkomende, klaar scheen, maar allengskens af nam, van dag tot dag verminderde, en eindelyk verdween.

Betreffende nu de voornaamste Staaten van Europa, alle betrekking hebbende op de Vereenigde Nederlanden, zo heerschte in *Denemarken* in dit jaar Koning *Christiaan* de IV. een Vorst in 't beste van zyn leven, met alle Koninglyke deugden begaafd, bemind en geächt van zyne Onderdaanen en Gebuuren, en gehuwd met de Markgravinne van *Brandenburg*. Hy zondt jaarlyks Schepen naar *Groenland* om Noordwaarts de passagien der waereld te ontdekken; hy hielt Vriendschap met de Vereenigde Nederlanden, en zondt zyne Gezanten herwaarts, gelyk we gemeld hebben, om den Vredehandel te bevorderen.

In *Zweeden* regeerde Koning *Carel*, Zoon van *Gustavus*, Broeder van de Koningen *Erik* en *Johan*, en Oom van *Sigismundus*, Koning van *Polen* en *Zweeden*, die dezen zyn Oom, om de verscheidenheid van Religie en andere oorzaaken, eerst tot Stadhouder in Zweden hadde aangesteld: doch *Carel*, naderhand tot Koning verkoren, en by zyne Onderdaanen zeer bemind zynde, viel in *Lyfland*, onder voorwendzel dat dit Land aan de kroon Zweden behoor-

hoorde, het welk hem des te ligter viel, doordien *Sigismundus* door nieuwe wederspannigheden in zyn Ryk wierd afgesloofd. Hy, Koning *Carel*, zond zyne Gezanten in Holland, om aldaar twaalf Vaandels krygsvolk te werven, dat hem toegestaan wierd, en waarvoor hy omtrent 40 duizend Daalders in wisselbrieven op *Amsterdam* overmaakte.

In *Polen* regeerde de gemelde Koning *Sigismundus*, die, als gezegd is, ook Koning van *Zweden*, maar van de Zweden verworpen was, om dat hy de protestantsche Religie, door den Raad der *Jesuiten*, wederom in dat Ryk zoch te vernietigen, schoon door zyn Grootvader daar ingevoerd, en door zyn Oom *Erik*, en vervolgens door zyn Vader *Johan* daar gehouden: zo dat de Landzaten hem kroonden tot Koning van Zweden, mits dat hy 'er de Roomsche Religie niet weder in voeren zoude; doch zulks echter schynende te zullen geschieden, verklaarden zy hem vervallen van den Troon, en na hem eenigen tyd van beraad gegeeven, en zynen Zoon *Ladislaus* verzocht hebbende, om hen te regeeren volgens de Rechten en wetten van 't Ryk, doch zulks niet konnende verwerven, droegen zy de Kroon op aan zynen Stadhouder en Oom, *Carel*, die daar op den voornoemden oorlog in *Lyfland* begon. Dit nu was een der voornaamste reden, dat de Edelen in Polen tegen hem opstonden, en in de Wapenen kwamen; schryvende een *Rachos*, of gewapende Staatsvergadering uit, en wierden daarom *Rachosanten* genoemd. Zy beschuldigden den Koning, dat hy de Roomsch-Catholyke Religie, door den raad der *Jesuiten*, te veel bevorderde; dat hy de Palatynen en Ridderschap verachte; dat hy zich te veel verbond aan 't Huis van Oostenryk, als hebbende de Zuster van zyne voorige Gemalin gehuwd, en hun willende opofferen tot opvolgers van den Troon veel onwettige kinderen, of die daar voor te rekenen waren enz. Hierop verscheiden byeenkomsten gehouden hebbende, verklaarden zy hem vervallen van den Troon, zeiden hem alle gehoorzaamheid op, en zochten *Gabriel Battorie* op den Troon te zetten. Maar Koning *Sigismundus* zich daar tegen stellende, behaalde eenige overwinningen op de *Rachosanten*, en wist het eindelyk zo verre te brengen, dat hy oneenigheid onder dezelven verwekte, en sommigen op zyne zyde kreeg; waardoor het eindelyk zich liet aanzien, dat 'er een verdrag van Vereeniging zou volgen.

In

In *Moskovië* regeerde de Grootvorst *Bazilius Ivanowits*, dat is, *Johannes Zoon*, na den valschen *Demetrius*. Deze *Bazilius* had in den verloopen Zoomer een Gezantschap in *Polen* gezonden, en zich beklaagd, dat de Palatyn van *Sendomir* met zynen aanhang in *Moskovië* gebragt had een Toverkundigen gevloekten Monnik, als een valschen *Demetrius*, die reeds zyn loon ontfangen had: derhalve verzocht hy te mogen weeten, of zulks met voorweeten van den Koning geschied ware? het welk den Vrede zou geschonden zyn; en of hy den Vrede wilde onderhouden, wederom zendende het Geld, welk van den valschen *Demetrius* in *Polen* gezonden was, als mede dat gene, welk van de Moskovitische Kooplieden aangehouden en gearresteerd was? dat hy anders, by weigering van dien, een Leger in Polen brengen, en met den Hertog *Carel* van Zweden t'zamen spannen zou. Doch het bleef by de dreigementen, en 'er kwam niets van, doordien *Bazilius* zelf nieuwe onlusten in zyne Landen te dempen hadt.

De Turksche Keizer *Achmet*, nog een jongk Vorst van omtent 20 jaaren, had reeds verscheiden Rebellien van zyne Gouverneurs in zyn Ryk gedempt, tegen den Koning van Persiën geöorloogd, en in 't voorige jaar met den Roomschen Keizer Vrede gemaakt, die echter nog niet bekrachtigd was, zo dat 'er een nieuwen Oorlog scheen te zullen ontstaan, waar door de Vorst van *Transilvanië*, en anderen, tusschen de Landen van den Roomschen Keizer en Turkyen gelegen, niet weinig bevreesd waren. Deze *Achmet* zondt zynen Gezant, *Mustapha Aga Chious*, dezen Zomer naar *Engeland*, die, by gebrek van goede passen, lang onderwege was geweest in *Vrankryk*, en eindelyk in *Engeland* gekomen zynde, in September te *Winsor* gehoor kreeg by Koning *Jacob*. Hy deedt zyne aanspraak in de Turksche taal, schoon hy de Italiaansche taal kundig was, en had een Engelsche Tolk. Zyne boodschap was, den Koning met de komste tot de Kroon geluk te wenschen, met byvoeging, dat de Groote Heer verscheiden reizen aan dien Vorst geschreven, maar geen antwoord bekomen had; klagende wyders over de Zeeroovers in de Levant, dat meest Engelschen waren, en dat, indien zyne Majt. daar geen orde op stelde, zyn grooten

Heer

Heer zulks dan zou moeten doen, waar uit mischien zwaarighe- 1607.
den zouden ontstaan. Voor 't overige deedt hy aanbieding van alle goede vriendschap en verstandhouding, en had in October gehoor van afscheid, en vetrok met een Schip naar *Constantinopel*.

Deze Gezant bedankte ook, uit naam van zyn Meester, den Prins *Maurits* en de Algemeene Staaten ten hoogsten, wegens de Turksche Slaaven, die men voor twee jaaren te *Sluis* vry gemaakt en zelf reisgeld gegeeven had: maar hy klaagde grootelyks over de Franschen te *Marseille*, vermits 'er veele van die Slaaven, met paspoorten te *Marseille* gekomen zynde, aldaar weder gevangen genomen, en op de Galeyen gezet waren; waar over hy zyne klagten ook by dien Koning ingebragt, en belofte van ontslag gekreegen hadt.

In *Afrika*, of Barbaryen, regeerden deeds tyds te *Marokko* en te *Fez* twee Broeders, te weeten *Muley Schek* en *Muley Essedan*, welke hunnen derden Broeder verjaagd hadden. *Essedan* regeerde zeer wreed en streng in *Marokko*, en had op 't einde van dit jaar alle de Nederlandsche, Spaansche en Fransche Kooplieden geboden, om in korte dagen zyne Landen te verlaaten, willende geen anderen gedoogen dan de Engelschen, die hem wysgemaakt hadden, dat de Hollanders Vrede zouden maaken met Spanje, dat niet anders dan tot zyn nadeel kon zyn. Doch men vernam kort daarna, dat ze hoop hadden van te zullen blyven.

De Koningryken van *Spanje* waren door de Nederlandsche Oorlogen zeer verarmd; *Portugal* was zyn Monopolischen Handel op de *Oostindiën* genoegzaam kwyt, en in de *Westindiën* liep men groot gevaar van nog meer te zullen verliezen. Hierom wierden in Spanje zwaare belastingen uitgeschreeven, om te strekken ter vermindering van des Konings schulden. *Philips* de III. had nu twee Zoons en twee Dochters, en door het bestand, in Nederland gemaakt, te Land en ter Zee (waarom de Hollandsche Vloot vertrokken was), kreeg hy gelegenheid zyne Vlooten by een te brengen, zyne Havens wel te bezetten, zyne Vlooten naar de beide *Indiën* te zenden, en de *Oost*- en *Westindische* Vlooten t'huis te krygen, van welken in October elf ryk beladen Galjoenen t'huis kwamen, die wel 8 millioenen mede bragten. Vermits hy nu ook door 't verminderen der Intresten, en het verlengen der betaaltyden, zyn schulden zeer verminder-

 de,

de, waren zommigen in Nederland beducht, dat hy minder tot den Vrede zou overgaan.

In *Italie* scheen het nu genoegzaam in Vrede, schoon verscheiden Vorsten en Staaten alkoos op elkanderen misgunstig waren. Want *Hendrik* de IV. Koning van Vrankryk, had den Paus met de Venetiaanen, als we gezegt hebben, bevreedigd, op deze voorwaarde: *dat de nieuwe bevelen tegen den Geestelyken niet ter uitvoer gebragt, en de gevangenen om eenige misdaaden aan den Paus zouden overgeleverd worden.* Waarop de Paus den Ban heeft ingetrokken, en zy, die om deze geschillen gevlucht waren, mogten wederkeeren; behalve de *Jesuiten*, welken de Venetianen weigerden weder in te neemen. Dit, meent men, dat zommigen van die Societeit zodanig verbittert heeft, dat ze door omgekochte Moordenaars den Broeder *Paulus Servita*, by anderen *Paolo Sarpi* genoemd, die zyn Vaderland veel dienst gedaan had door verstandigen raad en geleerde Schriften, en dien zy voor de oorzaak daarvan hielden, lieten ombrengen. Deze Moordenaars gaven hem, na dat de zaaken reeds bygelegd waren, op de straat verscheiden wonden, en hem afgemaakt hebbende, namen zy, met de genen, die hen omgekocht hadden, de vlucht op den Pausselyken bodem. Hier op heeft de Raad van *Venetiën* een Plakkaat uitgegeeven, waarin aangetoond wierd, dat *Servita* stond onder de bescherming van de Republiek, en dat ze derhalve een groote somme gelds beloofden aan den genen, die de Moordenaars of handdadigen van dat schelmstuk overleverde, of om 't leven bragt: en om een iegelyk des te meer daar toe aan te moedigen, beloofde men, dat hy, die zulks deedt, het recht zou hebben, om twee ballingen, om andere misdaaden gebannen, wie het ook waren, weder te mogen in roepen.

Fuentes, Landvoogd van *Milaan*, was in geschil met de *Graauwbunders* over de grenzen dier beide Staaten; welk geschil hy heimelyk besloot, noch door bemiddelaars, noch door openbaaren Oorlog, af te doen, maar door een onverwachte verrassing, en hielt ten dien einde de troepen, geduurende de onlusten der *Venetiaanen* op de been gebragt, in dienst. Doch het verraad ontdekt, en de Vloekverwanten gestraft zynde, bleeven de Graauwbundersche Zwitzers op hunne hoede. Waarop de Koning van *Vrankryk* en de *Venetiaanen* hen, die gereed stonden elkander met

de

de Wapens aan te grypen, in der minne bevredigd hebben.

Duitschland, of het Roomsche Ryk, had tot Hoofd de meergemelde Keizer *Rudolph*, die te *Praag* zyn Hof hield, en zyne Broeders, de Aartshertogen *Matthias* en *Maximiliaan*, zyne Erflanden liet bestieren; terwyl in *Hongaryen*, *Zevenbergen*, enz. nog veele oneenigheden waren, zo om dat de Vrede met den Turk nog niet bevestigd was, als om de vryheid van Religie, en andere zaaken. Derhalve was men zeer verlangende, wat 'er daaromtrent zou besloten worden op den Ryksdag te *Regensburg*, daar de Vorstelyke Gezanten tot in December gelegen, en te vergeefs gewacht hadden; niet tegenstaande de Keurvorsten van *Saxen* en *Brunswyk* dien zomer nog by zyne Keizerl. Majt. te *Praag* geweest waren, en verzocht hadden, dat hy den Ryksdag geliefde te bevorderen, den Vrede met den Turk te bevestigen, de Protestantsche Religie in *Silezien* en *Hongarye* vry te laaten, enz. met byvoeging, dat hy immers den Aartshertog *Ferdinand* van *Gratz* niet tot Roomsch-Koning mogt voorstellen, als zynde in het Ryk gehaat, en brengende het gantsche Huis *Oostenryk* in kleinachting; en wat diergelyke zaaken meer waren, die dezen winter by de Ryksvergadering afgedaan moesten worden. Ondertusschen had de Hertog van *Beyeren* de Rykstad *Donauwerth* ingenomen, die door den Keizer, wegens een oproer tegen de Roomsche Geestelyken, in den Ryksban was gedaan. De Duitsche Protestanten bragten wel hunne klagten daar tegen in, maar te laat; hebbende te veel tyds verspilt met vergeefsche byeenkomsten, zo dat, daar te vooren de Protestantsche Religie de heerschende was, nu de Roomsche die plaats bekleedde.

Nopens den Staat van Vrankryk konnen wy zeggen, dat Koning *Hendrik* de IV. die nu 54 jaaren oud was, aldaar voorspoedig en in Vrede regeerde over zyne onderdaanen van verscheiden Religiën, waar onder echter de *Jesuiten* gebreideld waren. Zyne vyanden van de *Ligue* waren met hem verzoend, nochtans had hy zyne genade en goedheid ontzachlyk gemaakt door den dood van den Hertog van *Byron*. De Edelen, die te vooren tegen hem de wapens hadden opgevat, zocht hy in vriendschap te houden, zo als hy zyne Ontfangers en Financiers mede in toom hielt. Hy bezat nu zo veel, als ooit een zyner voorzaten bezeten had (behalve *Napels* en *Milaan*) in voorspoedigen Vrede en ryk-

 dom;

dom; zynde by zyne Onderdaanen bemind, en van zyne Nagebuuren ontzien. Ook had hy nu twee Zoonen en twee Dochters om zyne afkomst te vestigen, behalve zyne Natuurlyke kinderen. Hy had zyne Gezanten in de Nederlanden, zo wel te *Brussel*, als in den *Haag* by de Vereenigde Staaten, alwaar nu nog waren de beroemde President *Jeannin*, als buitengewoon Ambassadeur, nevens den Heer van *Roussi*; zynde de Heer van *Buzenval*, die hier lang geresideerd had, thans overleden.

In *Engeland*, alwaar een opstand der Landlieden; tegen de gierigheid der Edelen ontstaan, doch spoedig gedempt was, regeerde Koning *Jacobus* met de Koningin *Anna van Denemarken*, die hem twee Zoons en een Dochter gebaard had, in goede rust, zoekende zyne Ryken vast aan elkander te hegten, zo in eenigheid van Religie als Policie; en hebbende ook zyne Gezanten te *Brussel* en in *Holland*. Echter bleef 'er nog een scherpen doorn over: want schoon hy door vergiffenis de tegenwoordige, en door wetten de toekomende rust verzekerd had, gebeurde het, dat in September van dit jaar twee Graaven, *Tiron* en *Tironel* genaamd, met hunne Wyven en Kinderen de vlucht namen uit *Ierland*. De eerste was de Zoon van een Smits Vrouw, die hem een Edelman tot Vader gaf, dewyl de Huwlyken in *Noord Ierland* in geen tel waren. Deze was door de Koningin *Elizabeth* tot Graaf verheven, en schoon hy menigvuldige Rebelliën gesticht, en gemoord en geroofd had, wierd hy echter kort voor haaren dood gepardonneerd. De tweede was door deze Koning tot den Graaflyken stand verheven; en beide was zulks geschied, op dat zy de domme Noordsche *Ieren* beschaafder zouden maaken; maar zy gingen voort in 't rebelleeren, de onderdaanen te mishandelen, en allerhande wreedheden te pleegen, het welk hen eindelyk, uit vrees voor de straf, de vlucht deedt kiezen.

Zy kwamen in Vrankryk, en wisten paspoorten van den Koning te verkrygen, eer de Engelsche Ambassadeur in staat was zulks te beletten. Vervolgens te *Brussel* komende, wierden zy daar prachtig van *Spinola* en andere Grooten ontfangen, en voorts de Aartshertogen te *Bins* begroet hebbende, deeden zy een Bedevaart tot de Lieve Vrouwen van *Halle* en *Scherpenheuvel*. Zy gaven voor, dat ze om de Roomsch-Catholyke Religie vervolgd wierden, en dat ze in Engeland ontboden waren, onder voor-

wend-

wendzel van een *Questie*, die zy met hunne Vasallen hadden, maar dat ze, vreezende aldaar vastgehouden te zullen worden om de Religie, liever de vlucht gekozen hadden, en diergelyke valsche voorgeevens meer.

Zyne Grootbrittannische Majt. gehoord hebbende, dat zy hunne vlucht ontschuldigden met de vervolging om de Religie, en andere verzierde omstandigheden, heeft een Verklaaring, in dato 15 September 1607, daar tegen uitgegeeven, waar van de Inhoud is:

„ Dat deze voorsz. Graaven, *Tiron* en *Tironel*, geen Graaven „ gemaakt noch begoed waren uit hoofde hunner afkomst of „ deugden, maar alleen door wylen de laatste Koningin en hem „ uit redenen van Staat; zynde zelf veel anderen voorgetrokken, „ die, zo wel uit hoofde van geboorte, als andere hoedanigheden, „ vry grooter recht hadden tot die heerlykheden in *Noord-* „ *Ierland*: dat ten anderen hem zo klaar als de zonne, door goede „ getuigen, bekend was, dat de oorzaak van hunne vlucht alleen „ bestond in hun eigen weetenschap en de vrees hunner beschul- „ digende Conscientie, schoon zy alom verspreidden, dat het om „ de Religie ware, een gewoonlyk gebruik in deze Eeuw, om „ allerhande schelmstukken met het Momaanzicht van Gods- „ dienst te bedekken, daar nog byvoegende, dat ze vreesden „ geen Recht te zullen ontfangen in eenige verschillen, die zy „ hadden met zyne onderdaanen, en met hem zelf.

„ Dat, hoewel onnodig hunne valschheden en schelmeryen te „ verhaalen, als zynde nog versch in geheugen, en waar door „ zy toonden Monsters in de natuur te zyn, die niet alleen wa- „ ren afgevallen van de gehoorzaamheid hunner Vorstinne, maar „ nog gezocht hadden hun Vaderland te verkoopen aan haare „ Vyanden; hy nochtans, tegen hunne valsche en ondankbaare „ voorgeevens, verklaaren, en op zyn koninglyk woord bevesti- „ gen wilde, dat 'er nooit gedachten geweest zyn, om op eeni- „ gerhande wyze iets, om de Religie, tegen hen te onderneemen; „ dewyl immers de Godsdienst zodanige menschen niet „ ter harte kan gaan, die, inderdaad wild zynde, van geen „ Huwlyk weeten, en den grootsten roem stellen in moorden en „ rooven; zo dat hy 't onbehoorlyk zou achten, zodanige Lieden „ te kwellen om de Religie, in wiens gedrag en handeling nooit „ Religie te bespeuren was.

„ Dat

„ Dat, raakende de weder eifching hunner goederen en gerech-
„ tigheden, (fchoon al het gene zy eiffchen, erkend moeft wor-
„ den enkel uit zyne genade, op hunne onderwerping na een
„ fnoode Verradery, voort te komen) nooit gedachten daar op
„ geweeft ware, en hy integendeel hen gunftiger dan anderen
„ was, behalven alleen in zaaken, daar hy duidlyk merken kon,
„ dat zy de trappen van gezach en magt grooter maaken, en
„ over zyne Onderdaanen heerfchen wilden met geweld; over
„ Lieden, achtbaarder van geboorte dan zy, en die openlyk
„ ontkenden hun eenige Leenfchap fchuldig te zyn!

Eindelyk verklaarde zyne Majt., dat ze voor geene Rechters
„ zouden konnen ontkennen, dat ze nog voor hunne vlucht niet
„ alleen zamenzweeringen tot Rebellie berokkend, maar zelfs ver-
„ fcheiden werktuigen, als Priefters en diergelyken, gebruikt
„ hadden, om buitenlandfche Staaten en Vorften aan te bieden,
„ dat ze hen gewillig zouden toevallen, indien dezelve maar een
„ inval in zyne Landen wilden doen; waar by geenzins vergee-
„ ten was, dat, zo draa zy vry gemaakt waren van de Engelfche
„ Regeering, ook zou uitgeroeid worden al wat Leven had, en
„ van Engelfche afkomft was. Welke voorflagen, onder de
„ hand gevoed door Priefters en *Jefuiten*, welker doelwit in deze
„ tegenwoordige tyden voornamelyk is, den Onderzaten te
„ beweegen tot Rebellie tegen hunne Vorften, echter buiten
„ 's Lands geen gehoor gevonden hebben, zo als zy vermetelyk
„ hadden gehoopt. Derhalve was zyne Majt. wel geruft, dat
„ deze zyne verklaaring, als wel met de Omftandigheden over-
„ eenkomende, in ftaat zou weezen, om alle de valfche en on-
„ waarachtige voorgeevens te dempen, welken deze onnatuurlyke
„ Schepzels tegen hem en tegen zyne rechtvaardige en zagtzin-
„ nige behandelingen uitbraakten; en datze by andere Potentaa-
„ ten geen beter onthaal ontfangen zouden, dan zulke Rebellen
„ tegen hunnen Souverein, wiens Onderdaanen zy geboren, en
„ aan wien zy zo veel verplicht zyn, verdienen te ontfangen!

Men weet met zekerheid, dat deze Verklaaring door den Ko-
ning eigenhandig opgefteld en gefchreeven is. Ook zyn 'er nog
eenige Heeren van hunne aanhang uit *Ierland* gevangkelyk naar
Engeland gebragt, en zyne Majt. zondt 800 man te voet en 200
te Paard derwaarts, om de Garnizoenen te verfterken.

Dus

Dus stonden de zaaken der buitenlandsche Mogendheden, Gebuuren of Bondgenooten der Vereenigde Nederlanden, in 't einde van dit jaar geschapen: en het was in dezen zomer, toen de Admiraal *Warwyk*, van wien wy te vooren gewag gemaakt hebben, met twee ryk beladen Schepen uit de *Oostindiën* in 't Vaderland kwam, na dat hy zyne Scheepen, die zeer geramponeerd waren, aan 't Eiland *Mauritius*, ook *Zwaanen-Eiland* genoemd, het welk wy in een onzer voorige stukken beschreeven hebben, vertimmerd en hersteld had. Hy had op dit woest en onbewoond Eiland wonderen gedaan, twee Smissen aldaar opgerecht, veele duizend boomen omgehouwen, om te dienen tot het herbouwen van de Schepen, tot het opslaan van Pakhuizen, Logiën, het branden van koolen, enz.

Dit gezegde ons wederom aan den draad der *Indische* gebeurtenissen brengende, zullen wy dezelve achtervolgen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Vervattende de uitrusting eener nieuwe Oostindische Vloot, en 't vervolg van 't voorgevallene aldaar, in dit jaar van 1607.

NIet tegenstaande de Vredehandel, besloot de Tienjaarige Oostindische Maatschappy, in dit najaar wederom een nieuwe Vloot uit te rusten van 13 groote Schepen, onder het Admiraalschap van *Pieter Willemsz. Verhoef*, die te vooren Kapitein op het Admiraals-Schip van *Jacob van Heemskerk*, en na de behaalde overwinning tot Vice-Admiraal was aangesteld; hebbende zich ook in de baay van *Gibralter* zo kloekmoedig gedragen, dat hy, t'huis gekomen zynde, van de Staaten Generaal met een gouden Keten beschonken wierd. De Vice-Admiraal over deze Vloot was *Francois Wittert*, die ook alrede te vooren in dienst der Maatschappy in de *Indiën* geweest was.

Door deze Uitrusting wierd genoegzaam getoond, dat, hoe de Vredehandel ook uitvallen mogt, men in de Nederlanden niet genegen was, de Oostindische Navigatie te laaten vaaren. De Schepen en Schippers bestonden in de volgende:

van Amsterdam.

Hollandia, groot - - -	1000 Vat,	Schipper	*Symon Hoen.*
De Geunieerde Provincien -	800	———	*Dirk Jacobsz.*
Amsterdam - - - - - -	800	———	*Pieter Gerritz.*
De Rode Leeuw - - - -	400	———	*Jan Walichsz.*
De Arend - - - - - -	200	———	*Rutger Thomasz.*
De Paauw - - - - - -	200	———	*Meeus Gysbertsz.*

van Middelburg.

Middelburg - - - - -	1000	———	*Cornelis Lenaartsz.*
Zeelandia - - - - - -	600	———	*Willem* . . . . . .
De Valk - - - - - - -	200	———	*Cornelis Adriaansz.*

van Delft.

Delft - - - - - - - -	1000	———	*Symon Martsz.*

van Rotterdam.

Rotterdam - - - - - -	1000	———	*J. C. Witte.*
De Griffioen - - - - -	200	———	*Cl. Jansz. van Dyk.*

van Hoorn.

Hoorn - - - - - - - -	800	———	*Mart. Jansz. Cloet.*

Deze Schepen waren, als gezegd is, naar Oostindiën bestemd, als zes naar *China*, en de overigen naar andere plaatzen. Zy hadden over de hondert duizend Realen van Achten mede, als ook veel Krygsvolk, behalve de Bootslieden. Deze Vloot liep in zee omtrent den 24 December 1607. Met deze 13 Schepen had de Maatschappy nu nog in Zee 41 Schepen, zo onder *van der Hagen*, als onder *Matelief* en van *Caarden*. Het welk in der daad een groote macht was, in die tyds omstandigheden.

Dus wederom op de Indische verrichtingen komende van de Vlooten onder de bovengenoemde Admiraals; zo hebben wy den Admiraals *van der Hagen* te *Bantam* gelaaten, alwaar hy zyne 5 by zich hebbende Schepen had laaten herstellen, en den 4 Mai met zyne Vloot van daar naar *Ternate* zeilde, hebbende twee Schepen afgevaardigd, om met hunne Lading naar 't Vaderland te zeilen, waarover onder zyn Volk eenig misnoegen ontstond, dewyl 'er ook onder waren die gaarne derwaarts wilden; zo dat hy genoodzaakt was 42 Man van zyn Volk op die Schepen te verdeelen. Na elf dagen zeilens kwamen zy te *Macasser*, alwaar de aldaar resideerende Koopman by hen aan boort kwam, met wien eenige Officieren des avonds naar Land voeren.

Vervolg van 't voorgevallene in Oostindië van den jaare 1607.

Den 16 Mai veſcheen de Koning van *Talloc*, of *Tello*, verzeld van den Koning van *Battergoa*, en eenige Edellieden, ten huize van den Koopman en beklaagde zich in tegenwoordigheid van zyn gezelſchap, over het gene door de Admiraals Schepen tegen zyne *Prauwen* geſchied was, toen ze naar *Amboina* zeilden; waardoor wel 14 van zyne onderdaanen geſneuveld, en twee Prauwen in den grond geſchooten waren. De Hollanders verſchoonden deze zaak naar hun beſt vermogen, en bragten hem eindelyk tot bedaaren; waar op hy hen verzocht des avonds by hem ten Hove te komen, om mondeling met elkander te handelen.

De Hollanders by den Koning gekomen zynde, ſtelden hem voor, dat de Admiraal hem van wegens den Koning van *Johor* verzocht, dat hy dit jaar geen Ryſt naar *Malacca* zou zenden om hunne vyanden te ſpyzen; waar op hy vraagde, of ze den oorlog tegen de *Portugeezen* meenden voort te zetten? *want* vervolgde hy, *indien gylieden van daag of morgen den oorlog ſtaakte; zoudt gy Ons een grooten Vyand op den hals zenden. Myn Land ſtaat open voor alle natiën, en 't gene ik hebbe is zo wel voor u als voor de Portugeezen.* Uit welk antwoord zy wel begrypen konden, dat hy gaarne beider vriendſchap onderhouden wilde. Nochtans bragten zy 't eindelyk zo verre, dat hy beloofde, dit jaar geen Ryſt naar *Malacca* te zullen zenden. Doch ſchoon hy zulks ook in alle plaatzen van zyn Ryk liet uitroepen, bleek het echter kort daar na, dat hy zulks alleen gedaan had om hen te paajen.

Na dat ze nu nog eens by den Koning van *Tello* geweeſt, en door denzelven wel onthaald waren, bragten zy de Foely, die de aldaar reſideerende Koopman hadde ingekocht, aan boord, en deze leverde tevens zyne Rekening over aan *Jaques l'Hermite*, die in zyn plaats aldaar blyven zoude: maar deze vondt die Rekeningen zo valſch, dat hy den Koopman *van Soldt* by zich nam, om dezelven te onderzoeken. Zy vonden daarin zo veele uitſtaande Schulden van verſcheiden inlandſche Koningen en andere Grooten, dat ze beſlooten, een binnenlandſche reize te doen, om de waarheid der zaak te verneemen. Zy vonden eenige geringe ſchulden, en het overige was valſch; zo dat ze by verſcheiden Vorſten zeer beſchaamd ſtonden.

Wederom te *Tello* gekomen zynde, ftelden zy alles ten papiere, en zonden hem met dat opftel naar boord, om naar 't Vaderland opgezonden te worden, en zich aldaar te verantwoorden.

Den 25 vertrok de Adm. met zyne Vloot van hier naar *Grisfik*, om de goederen, die aldaar gereed lagen, in te neemen. De Koning van *Tello* was bedroeft, dat zy het Kantoor aldaar opbraken; doch de Admiraal beloofde hem, dat hy in 't kort een ander refident, in plaats van den voorigen, zou zenden.

Den 1 Juny te *Griffik* behouden aangekomen zynde, zondt de Admiraal *Paulus van Soldt*, *Jaq. de l'Heremite*, *St. Doensen*, koopman in de Logie aldaar, en *Jaq. Mulder*, Koopman van 't Schip naar *Surabaya* aan den Koning; met Commiffie als vooren, om dien Vorft te verzoeken, van geen Ryft naar *Malacca* te zenden. Zy hadden den 4 gehoor by dien Koning, die blind was, en hunne boodfchap verftaan hebbende, beloofde zulks niet te zullen doen, en ook zyne Onderdaanen te verbieden, om in dit jaar derwaarts te vaaren. Den 7, wedergekeerd zynde, en een Brief van den Koning aan den Admiraal mede gebragt hebbende, vervattende de zelfde belofte, gingen zy den 7 aan 't inlaaden der goederen, geduurende welke verfleeping uit het Pakhuis, zy een groot Serpent, of Slang, ontdekten, waarover zy geweldig verfchrikten, en met allerhande geweer toefchooten om dezelve te dooden, gelyk gefchiedde. Zy was 16 voet lang, en zo dik als een Mansbeen. Zy had een gantfch Hoen ingeflokt, dat men by de opening nog in haar buik vondt.

Wy konnen niet voorby, by deze gelegenheid te zeggen, dat de *Javanen*, ziende dat het Ondier doot was, zeer droevig waren; wenfchende elk dat hy ze levendig in zyn huis mogt hebben, alzo zy van gevoelen waren, dat ze dan nooit gebrek zouden hebben: want zy waren toen nog in die blindheid, dat ze het voor een groot geluk hielden, zulk een beeft in huis te hebben. De Schippers van de Schepen of Jonken voerden ze geftadig mede op Zee, voedende dezelven met allerhande Spyze, die ze by zich hadden, dewyl ze hun geen fchaade deeden, komende zomtyds des nacht van onderen uit het Schip naar boven, en kruipende over de Slaapenden, gelyk de Hollanders naderhand zelfs gezien hebben, alzo ze in zodanig een Schip zynde, ook

de-

dezelven over hun lyf voelden kruipen, en 'er wakker van wierden; doch geen hinder van hadden. Om kort te gaan, alle de Indiaanen, zo *Achemers*, *Maleijers* en *Siammers*, als *Chineezen*, plagten groote bygeloovigheden daar mede te bedryven, en wisten 'er duizend fabulen van te vertellen.

Na dat men hier 245 Fardeelen-Foely, 39 Fardeelen Katoene garen, 3 baalen Chineesche ruwe zyde, en 19 baaltjes Benzouin ingenomen had, gingen zy den 10 weder onder zeil naar *Bantam*, langs de kusten van *Java*. Onderwege hoorden zy dat de Koning van *Bangermassin* een Jonke, die door *Jan Willemsz. Verschoor* aldaar om te handelen, gezonden was, overvallen had, na dat hy den Koopman *Gillis Michielsz.* die aan land gekomen was, vermoord had; als mede dat de Koopman *Hans Roeff*, die in *Succadana* lag, groot gevaar liep van door de Inwooners overvallen te worden, dewyl zy wisten, dat hy een groote party Diamanten by zig had; verzoekende met den eersten van daar gehaald te worden, om dus hun leven en der Compagnies Goederen te verzekeren: doch zy konden hem voor dit maal niet helpen, als zynde vollaaden, en die plaatzen aan de Schippers en Stierlieden nog onbekend.

Den 19 kwaamen zy glukkig te *Bantam*, en verstonden dat *Verschoor* die tyding ook reeds gehad, en een Sloep naar *Succadana* afgevaardigt had, om de voornoemde Kooplieden af te haalen. Deze Sloep had hy van 't Schip *Westvriesland*, dat gebleeven was, gelyk ook het Schip *de Eendracht* een deerlyk noodlot hadde ondergaan, doch door de wonderlyke bestiering der Voorzienigheid nog in behouden Haven gebragt was, gelyk wy zullen melden. Op dit Schip waren de Opper-en-Onderkoopman, de Schipper, de Stuurlieden, de Timmerlieden, en alle Scheeps-Officianten gestorven, behalven 9 Man, die niet wisten in wat voor gewest van de wereld zy waren, en ook meest ziekelyk, zo dat ze niets konden doen, en het op Gods genade moesten laaten dryven, die hen nog gelukkig aldaar op de Rhede bragt.

Den 26 Juny ontstondt 'er brand in 's Konings Hof, waar door alle de huizingen van den Gouverneur afbranden. Den 18 vertrok het Schip *Medenblik* naar 't Vaderland, en had bevel om tot in December aan 't Eiland *Mauritius* te wagten, in dien het den Vice-Admiraal daar niet vondt. Den 27 Augusty arri-

veerde het Schip de *groote Zon* van *Mazulipatan*, welk in January door den Admiraal *Matelief* derwaarts was afgevaardigd, en dat omtrent *Ceylon* een Portugeesch Scheepje bemagtigd had; belaaden met Nagelen, Nooten en Foely, komende van *Malacca*, en waar in zy veele Brieven vonden, van de Portugeezen aan hunne vrienden geschreeven, vervattende den elendigen toestand, waarin zy zich aldaar bevonden. Ook hadden zy op de kust van *Coromandel* een Schip veroverd, komende van *Bengalen*, waaruit zy 1000 Baalen Zuiker en 70 pakken Lywaaten gelost, en het Schip in brand gestoken hadden. Zo arriveerde ook den 30 het Schip de *zwarte Leeuw* van *Amboina*, het welk in *Macasser* aangeweest, en zich van Ryst en andere Proviant voorzien, en te *Grissik* de goederen, die 'er lagen, ingenomen had, als 600 *Babar* Nagelen, 500 *Soccals* Foelie, en hier nog 350 Fardeelen ruwe Chineesche Zyde, waar mede het volladen was.

Den 5 September kwam het Jagt het *Duifje* van *Ternate* aldaar, en bragt tyding, dat de Admiraal *Matelief*, ten verzoeke van de *Ternatanen*, de plaats *Malayo*, anderhalf uur van de Stad der Spanjaarden, versterkt, en met 50 Soldaaten bezet had, daar de Inwooners, die voor de Spanjaarden gevlucht waren naar *Gilolo*, zich zouden byvoegen; hebbende ook de Schepen *Delft*, *Enkhuizen*, de *kleine Zon*, en dit Jagt daar gelaaten, welk afgezonden was om Levensmiddelen, waaraan men gebrek had, te haalen.

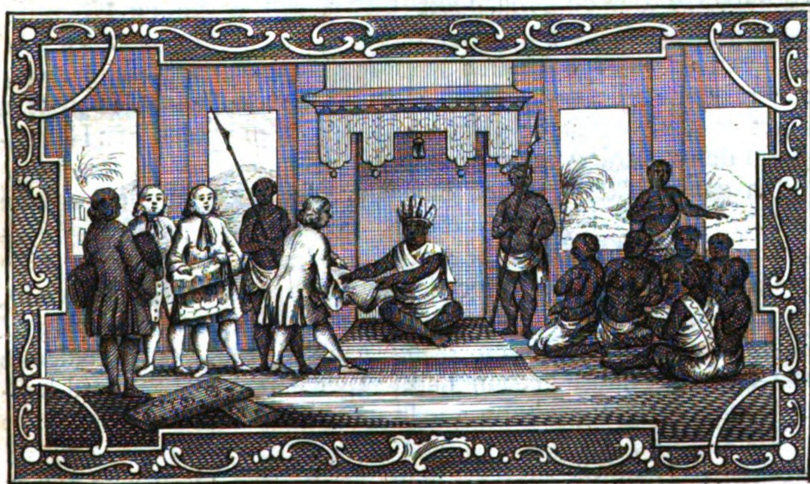
Insgelyks bragt dit Jagt tyding, dat, kort na 't vertrek van den Adm. *Matelief*, de Spanjaarden het gemelde Fort te *Malayo* met 250 Man besprongen hadden, maar met verlies van 30 Man te rug geslagen waren, hoewel 'er ook 7 Hollanders bleeven, en eenige *Ternatanen*, die zich by deze gelegenheid dapper geweerd hadden, en niets meer beklaagden, dan 't verlies van hunne *Heccom*, of Opperste Rechter, een oud, doch vermaard Krygsman, die het voornaamste bestier over *Ternate* had, aangezien hunnen Koning nog minderjaarig was. Eindelyk bragt dit Jagt nog twee Overloopers van de Spanjaarden mede, die het gerucht bevestigden, dat 'er een hevige ziekte onder hen in de Stad heerschte; alzo zy de Molukfche kost niet verdragen konden.

Inmiddels was de Adm. *van der Hagen* in de maand Juny reeds van hier naar *China* vertrokken met de Schepen *Oranje*, *Mauritius* en *Erasmus*, om aldaar Handel te zoeken. Onderwege namen zy

zy een *Jonke*, waarin omtrent 60 *Bahar* Nagelen en eenige *Chineezen* waren, welke het Opperhoofd der Spanjaards van *Ternate* naar de *Philipynsche Eilanden* gezonden had. De Adm. liet 'er de Nagelen uitlossen, stak het Scheepje in brand, en hielt de *Chineezen* by zich, op hoop van 'er dienst van te zullen hebben.

Tot dus verre den Adm. *van der Hagen* gevolgd hebbende, moeten wy, eer we tot de Verrichtingen van *Matelief* overgaan, nog melden, dat hy te *Grissik* zynde, den koopman *Paulus van der Solt*, *Jaques l'Hermite*, *Steven Doensen* en *Jaques de Muller*, als gezegd is, naar *Surrabaya* aan den Koning gezonden had, om hem het verzoek te doen, van geen Ryst naar *Malacca* te zenden. Vermits het nu de gewoonte was, altoos eenige geschenken te doen aan de Koningjes dier Landen, zo bragten deze Hollanders ook eenige geschenken aan dien Koning, bestaande in een stuk Laken en eenige stoffen. Deze Koning nam het stuk Laken aan, bevoelde het zelve, dewyl hy blind was, en vraagde naa de kleur; en zulks hem gezegd zynde, keurde hy de geschenken goed.

Wy oordeelen dit geval merkwaardig genoeg, om het in de volgende Plaat af te schetzen.

„ Hier ziet men de Moorsche Koning van *Grissik* te *Surrabaya* in-

„ in zyn Paleis op een weinig verheven plaats zitten, omringd van
„ eenige Grooten van zyn Ryk, alwaar de bovengemelde vier
„ Hollanders hem de presenten, bestaande in een stuk Laken, en
„ andere Stoffen, overleveren, die hy bevoeld en betast om dat
„ hy blind is.

Na dit gehoor en de overlevering der presenten, ging hy met de Hollanders in een ander vertrek, alwaar hy hen liet onthaalen, en zyne Wyven liet komen, die prachtig opgeschikt waren; eenigen tyd daar na gaf hy hen verlof om te vertekken, en ging slaapen.

De verrichtingen van den Admiraal *van der Hagen*, dien wy zyne reize naar China laaten vervolgen, ingezien hebbende, zullen wy overgaan tot die van den Admiraal *Matelief*, dien wy in 't begin van dit jaar ook te *Bantam* gelaaten hebben.

Hier zynde verstondt hy, dat het Schip *Delft* van *Masulipatan* naar *Amboina* vertrokken was met de Gezanten van den Koning van *Ternate*, die gekomen waren om bystand tegen de Spanjaarden te verzoeken; oordeelende, dat het zelve Eiland ligt weder te veroveren was. Ook vernam hy, dat 'er behalve het Schip *Delft* nog twee Jagten waren, als *Medenblik* en het *Duifje*, en dat de *Bandaneezen* voort gingen in hunnen moedwil, dagelyks toeleggende om de Hollanders niet alleen in hunne Negotie, maar ook in hunne persoonen te krenken: gelyk ook de Koningen van *Macasser* en *Tuban* gezind waren, om het Eiland *Banda* onder hunne gehoorzaamheid te brengen; denkende, in troebel water is goed visschen: doch de *Bandaneezen* wilden den Hollanderen den voorrang geeven.

Na dat de Admiraal zich hier ververscht, en nog veel moeite met zyn volk had gehad, dat zich dronken zoop, begaf hy zich eerst by den Koning, zynde een jongeling van 12 jaaren, dien hy een Brief van zyn Execellentie Prins *Maurits* overleverde, en eenigen presenten voor hem en zyne Gouverneurs ter hand stelde; hem tevens zynen dienst aanbiedende, en verhalende wat hy te *Malacca* gedaan had. Zy dat alles wel gehoord hebbende, verklaarden altoos goede vrienden met de Hollanders te willen blyven, en nooit Vrede met de Portugeezen te zullen maaken. Doch dit was alleen voortkomende uit vrees; want voor dat de Adm. daar aan kwam, hadden ze nog een Hollands Scheepje genomen, dat ze echter, zo dra zy de aankomst van

den

den Admiraal vernamen, weder te rug gaven. Ja zelf de Opperkoopman aldaar bekende openbaar, dat, indien de Portugeesche Scheepsmagt niet geslagen was geworden, de Hollanders veele vyanden zouden gehad hebben: maar nu waren ze gedwee, en toonden zich vriendelyk. 1607.

Vervolgens liet hy *Don Louis Lobo* en andere gevangen Portugeezen in vryheid; houdende alleen *Don Blas Lobo*, zyn Broeders Zoon, als gyzelaar, tot dat hy zes duizend Realen van Achten voor zyn Rantzoen zou betaald hebben. Vermits nu dit Rantzoen voor 't volk bestemd was, begeerden zy, dat de Admiraal het zelve in voorraad aan hen zou verschieten, het welk hy niet durfde afslaan, en ook niet toezeggen; want zulks afslaande zou hy 't misnoegen vergroot hebben, en toestaande zouden zy nog buiten spooriger geworden zyn. Derhalve zeide hy, dat ze hier geen geld noodig hadden, en datze in de *Molukkas* komende, konden krygen 't gene zy noodig hadden. Eer hy nog van hier vertrok, verstond hy, dat het Schip, welk hy van *Malacca* naar *Amboina* gezonden had, in de straat van *Saban* op het Eiland *Duri* gebleeven, maar dat het goed en geld in drie Praauwen geborgen was, waar van 'er twee naar *Bantam* en een naar *Johor* gestevend was.

Eindelyk vertrok de Adm. *Matelief* met zyne Schepen den 7 February van hier, en zeilde naar *Jacatra*, alwaar hy den 11 aankwam. Des anderen daags ging hy den Koning bezoeken, die zich zeer verwonderd toonde, dat hy geen brief van zyn Excellentie ontfing, aan wien hy zeide geschreeven en Presenten gezonden te hebben. De Adm. kon ligt merken, waar dit op doelde, als zynde alleen om iets te hebben; derhalve verëerde hy hem twee metaale Bassen, die hy veröverd had, benevens 6 baalen Dadelen en eenige Kleedjes. Hier mede was hy te vrede, en vraagde omstandig naar de gelegenheid van Holland. Hy scheen een schrander man, en maakte zelfs Snaphanen en grof geschut. Zy kreegen hier 17 Leggers *Arak*.

Deze Stad *Jacatra* was op zyn Javaans betimmerd met Stroogedekte huizen, en omringd van een houten heining; maar lag toen meest woest en wild: doch de Koning scheen gezind te zyn, een Steene Muur daar om heen te trekken. Door 't midden van dezelve loopt een schoone Rivier, die goed water heeft; de

 lucht

lucht is 'er frisch, het land laag, maar zeer vermaaklyk. De Koning had omtrent 4000 Man binnen de Stad, en een schoon Paleis, met veele doorgangen; doch alles was alleen van Gespouwen Riet gemaakt. De Adm. zag ook drie of vier van zyne Galeyen, die elk in een byzonder hok lagen, en die van onderen met de plaats voor Roeyers, en van boven met die voor 't krygsvolk voorzien waren.

Den 13 van *Jacatra* vertrokken zynde, raakten zy den 1 Maart aan 't Zuideinde van *Celebes*, en den 2 aldaar op de Rhede ten zuiden van een hoogen Berg. De Admiraal zondt ten eersten eenig volk naar Land; maar deze niet anders dan Visschers en Boeren ontmoetende, konden geen recht bescheid krygen. Des anderen daags weder aan Land en omtrent een Dorp, *Rakeka* genaamd, gekomen zynde, spraken zy een *Orankay* en een *Maleyer*, welken zy mede aan boord bragten. Uit dezen verstond de Adm. dat de opper *Orankay*, of Bevelhebber, naar *Tello* gereisd was, en dat de afstand van daar zes of zeven dagen reizens heen en weerom was. Ook vernam hy van die Lieden, dat 'er kort te vooren nog een groot en een klein Hollandsch Schip geweest was, welke naar *Amboina* gestevend waren. Het omliggende Land van dit Dorp was vlak, schoon en groen, en niet zo vol geboomte als andere gewesten der Indiaansche kwartieren, maar zeer volkryk.

Van hier weder vertrokken zynde, kwamen zy den 28 Maart voor de Haven, en des anderen daags voor 't Kasteel van *Amboina*, alwaar de Gouverneur den Admiraal kwam bezoeken, en hem berichte, dat alles aldaar in een goede en vreedzaame gesteltenis was. Zy vonden aldaar ook het Schip *Enkhuizen* van *Steven van der Hagen*, dat omtrent 400 Bahar Nagelen in had, en met den eersten naar *Bantam* stondt te vertrekken; zynde het Schip *Delft* daags te vooren naar *Banda* vertrokken, dewyl ze van gedachten waren, dat de Admiraal niet komen zou, en het jaar saizoen verliep. Zo vondt de Adm. hier ook de Gezanten van *Ternate*, die te *Bantam* geweest waren om hulp te verzoeken tegen de *Castiliaanen*, die *Ternate* ingenomen hadden. Deze Gezanten verzochten den Adm. dat hy hun in dien nood niet verlaaten mogt. Hy beloofde hen onderstand, mits dat hy eerst zyne magt overzag, en wist wat hulp de *Ternatanen* zouden toebrengen, als mede hoe

sterk

ſterk de vyanden waren. Op dit laatſte gaven zy ten antwoord, dat 'er omtrent 300 Caſtilianen in 't Fort waren, het welk zy zeer verſterkt hadden. De Admiraal zynen Raad daar over vergaderd hebbende, wierd beſlooten, dat men den *Ternatanen* zo veel hulp als de tegenwoordige omſtandigheden zouden toelaaten, toebrengen zou, op voorwaarde, dat de *Ternatanen* twee duizend Man zouden leveren, en dat, als 'er een Man aan ontbrak, hy vertrekken zoude, zonder hen eenige hulp te doen. Zyn Afgezanten beloofden zulks, en de verdere Conditien zoude men met hunnen Koning maaken. De Gouverneur *Houtman* was van 't zelfde gevoelen, en daarop beſloot men naar *Ternate* te zeilen, en terwyl men alles daar toe gereed maakte, deedt gemelde Gouverneur een reisje naar de omliggende Eilanden, alwaar eenige oproeren ontſtaan waren, als willende zommigen niet onder den Koning van *Ternate* ſtaan, zeggende, dat hun Koning weg was, en zy leven wilden als die van *Banda*, zonder Vorſt, en als een vry volk. *Houtman* bragt 2 der voornaamſte oproermaakers mede, zynde Zwarten, die de anderen opgeſtookt hadden, en hielt ze tot nader orde gevangen. Inmiddels zag de Admiraal hier te *Amboina* zyn groot verdriet aan de Hollanders, die aldaar in Garnizoen lagen; aangezien deze zich niet alleen dagelyks dronken zoopen, maar ook hunne Byzitten hadden, het welk den Inwoonderen veel ergernis gaf, zo dat ze ronduit zeiden, geen achting voor de Hollanders te hebben, dewyl die hunne Dochters en Wyven namen, en ze naderhand lieten loopen en weggingen; daar de Portugeezen zich in tegendeel met hun vermaagſchapt hadden.

De Admiraal dit alles met den Gouverneur en zynen Raad overweegende, en beſpeurende, dat hier uit eerlang groote tweeſpalt zou konnen ontſtaan; en teffens weetende dat de Heeren Bewindhebbers gezind waren, eenige Nederlandſche Huisgezinnen hier te veſtigen; gaf, met advys van zynen Raad, volkomen Vryheid aan de genen, die op *Amboina* zouden blyven, om te mogen trouwen. Men oordeelde dit met de Staatkunde zeer wel overeen te komen, aangezien het Kaſteel na eenige jaaren wel een beleg zou konnen ondergaan, en het dan beter was, dat 'er vaſtgezeten Hollanders waren, om de Inwoonders te leeren en kundig te maaken. Temeer dewyl men dit Eiland

gaarne in bezit wilde houden, als konnende op zich zelve bestaan; en bezittende alles, wat 'er tot s' Levens onderhoud nodig was: mitsgaders een schoone gelegenheid om op andere Eilanden te handelen, en hondert met hondert te winnen.

Betreffende dit Eiland *Amboina*, of *Ambon*, zo zullen wy het-zelve kortelyk beschryven, om te doen zien hoedanig het in dien tyd gesteld was. Het leit op 4 graaden schaars bezuiden de Linie, omtrent 2 mylen ten zuiden van 't groote Eiland *Ceiram*, dat meerendeels den Koning van *Ternate* toe komt; doch derzelver Inwooners waren nog meest wild, en zommigen Menschen-Eeters, die alles roofden wat ze krygen konden: hoewel de genen, die aan den kant van *Amboina* woonden, meest *Mahomethanen* waren, en welker gewesten *Cambalou* en *Lougo* genoemd wierden, daar veel Nagelen wasschen.

Amboina en *Banda* liggen zuid-oost en Noord-West van elkander, ter wydte van 24 uuren. *Amboina* had nog verscheiden kleiner Eilanden onder zich; te weeten, *Burro*, in 't westen, 8 of 9 mylen van daar; *Manipa Liliboy* ten noorden, benevens meer anderen, die den Koning van *Ternate* toebehoorden. Ons Eiland is circa 20 of 24 Mylen groot in 't rond, en ten naasten by in twee Eilanden verdeeld; want aan de Westzyde loopt 'er een wyde Haven wel zes mylen diep landwaard in, waar in zo veele Schepen geborgen konnen worden, als men wil, en de zelve is meest onpeilbaar tot aan 't Kasteel, alwaar men een goeden Ankergrond vindt: de wydte is op zommige plaatzen *één*, en op andere plaatzen 2 mylen. Zo heeft het ook aan de Oostzyde een grooten inham, die recht tegen over de Haven uitkomt, en alleen een Landscheiding heeft van omtrent 80 Roeden, die zeer laag is, zo dat men slechts een mans lengte diep behoefde te graaven, om de Zee tusschen beide te doen doorloopen; gelyk zy dan ook de Prauwen en andere kleine Schepen, die van de Oostkant komen, en naar 't Kasteel willen, daar overheen trekken, om het omzeilen van 't Eiland uit te winnen; welke overhaaling zy in twee uuren konden doen.

Het Kasteel leit aan de zuidzyde van de Haven, en 't volk aan die zyde woonende, zyn meest *Christenen*, zo als die aan de Noordzyde *Mahomethanen*, en verdeeld in veele Geslachten, waar van ieder geslacht genoegzaam een Dorp op zich zelve be-

zat,

zat, en een byzondere Overfte had. Het Land is 'er gezond, en heeft geen buitenlands brood noodig, ook voorzien van heerlyk water, veelerlei vruchten en goede vifch. De Ryft groeide 'er mede; maar dewyl ze veelvuldige oorlogen onder elkander hadden gevoerd, lag 'er veel Land woeft. Daar wafTchen, met behulp van *Cambelou* en *Lougo*, jaarlyks wel 600 *Babr* Nagelen, ieder *Babr* is 600 pond Hollands. De Nooten begonnen ook fterk voort te komen, maar de Inwooners wilden ze niet plukken, zo als die van *Banda* volftrekt geen Nagelen wilden plukken, zeggende, dat Godt hen zoude plaagen, in dien ze zich bemoeiden met het werk van anderen. Dus is ook *Ambon* zeer wel gelegen, om de andere Eilanden te bevaaren, en Timmerhout tot Schepen ontbreekt 'er niet, zo als ook het Touwwerk van de Kokes-Boomen gemaakt kan worden.

Op het kleine Eiland, daar 't Kafteel op ftaat, waren 20 zogenaamde Steedjes, die omtrent 2000 weerbaare Mannen konden uit leveren, waar van 'er wel 1000 op de zyde der Hollanders waren, die alle den naam van Chriftenen droegen: waar tegen op het groote Eiland 4 groote Steedjes waren, die ieder 7 kleine onder zich hadden, die te zamen circa 1500 Man konden uitleveren, zynde meeft Mooren en Mahomethanen, die onder het gezach van een *Hitto* leefden, welke *Hitto* met alle zyne principaalen onder 't Kafteel ftaan, en toen *Vafallen* waren van de Hoog Mog. Heeren Staaten, en zyn Excellentie den Prins *Maurits*.

De dienft van 't Kafteel was van groot gewicht. Niet alleen kon men daarmede het om liggende Land van *Amboina* in bedwang houden, maar ook de naaft gelegen Landen en Eilanden, mitsgaders die van *Banda* zelf met hunne aanhang: want indien de vrees voor dit Kafteel niet alles in ontzach hielt, zou men op die Eilanden niet hebben konnen handelen, veel minder Kantooren mogen oprechten, om den voorkoop van Speceryen te doen: Immers toen *Andreas Furtado* het Eiland *Amboina* onder de gehoorzaamheid des Konings van Spanje gebragt had, waren die van *Banda* in de grootfte vrees voor hem; en dewyl de *Bandaneefen* een fchelmachtig volk waren, zouden ze zulks nog meer getoond hebben, indien ze door dit Kafteel niet in toom gehouden wierden.

De Admiraal vertrok dan den 3 May van hier; doch vóór zyn vertrek deedt hy alle de Oversten van *Amboina* vergaderen; wenschende hun eerst geluk onder de Regeering der Heeren Staaten; en vervolgens hun bedankende voor de gewilligheid en yver, dien ze betoond hadden aan hunne Overheid, in den arbeid aan 't Kasteel; eindelyk vermaande hy hen, geduldig en bezadigd te weezen, dewyl alles, wat 'er gedaan wierd, tot hunne veiligheid diende; als mede dat men hun recht zou handhaven tegen de ongeregeldheid der Mooren, en tegen den overlast der Soldaaten, met verzoek, dat, als 'er iets gebeurd was, zy zulks aan de ongelegenheid en verwarring der tyden moesten toeschryven, aangezien veele dingen in den eersten opslag zo niet uitvielen, als ze wel moesten, maar dat ze nu aan hem konden klaagen, wanneer ze van den Gouverneur of Soldaaten eenigen overlast leeden, en dat hy hun recht verschaffen zou.

Hun antwoord was eenparig, dat ze den Gouverneur bedankten, en niets over hem te klaagen hadden, als ook niet over de Soldaaten, die in 't eerst wel wild geweest, maar nu veel draaglyker waren, dan de Portugeezen, alzo ze nu niet gedwongen wierden, maar elk meester van zyn goed bleeve. Alleenlyk beklaagden zy zich daar over, dat ze niet geleerd wierden en zo heen leefden als de beesten. De Adm. beloofde hen, te zullen bezorgen, dat 'er gepredikt, en de jeugd onderweezen wierde. Waar op zy hunne blydschap lieten blyken, en zeiden: wy verzoeken, dat, indien de Portugeezen ons kwaalyk geleerd hebben, gy ons beter moogt leeren, wy willen u gaarne hooren. Ook waren ze zonderling vergenoegd, dat de Adm. den Nederlanderen verlof gegeeven had om te mogen trouwen, en dat hy hen vergoeding deedt voor 't gene de dronken Bootsgezellen hadden bedreeven. Hy gaf ook terstond bevel aan zeker Dokter *Wogma*, dien de Admiraal *van der Hagen* daar gelaaten had, dat hy twee uuren voor- en twee uuren nademiddag School houden, en de kinderen zou leeren bidden, leezen en schryven; met belofte van 18 gulden per maand gasie, indien hy zyn Ampt wel waarnam, zo niet, dat de Gouverneur hem zou mogen afzetten.

Na dat de Admiraal nu ook eenige ordres aan den Gouverneur gegeeven had, nam hy drie Jongelingen van die Natien mede, om ze in 't Vaderland te brengen, als een Zoon van den

Kapi-

Kapitein *Hitto*, die den Hollanderen zeer genegen was, en die den Adm. 1000 pond Nagelen en 142 Stukken van Achten gaf, op dat hy zyn Zoon in de Nederlanden een goede opvoeding zou bezorgen: de andere twee waren van andere Natiën, die den Portugeezen meer genegen waren, en welke Kinderen de Adm. mede nam als gyzelaars, om die geslachten in toom te houden; gelyk deze knapen dan ook arm en naakt aan boord kwamen.

Dus alles hier bezorgd hebbende, vertrok hy, als gezegd is, den 3 May naar *Ternate*, en wel met 8 Schepen, naamlyk *Oranje*, *Mauritius*, *Erasmus*, *Enkhuizen*, *Delft*, *de Kleine Zon*, *het Duifje*, en een *Jagt*; ophebbende 481 blanken, en 50 zwarten, te zamen 531 Eeters. *Zyn* oogmerk was den *Ternatanen* te helpen, en een Fort op *Tydor* te maaken.

Wanneer ze den 10 omtrent *Bachian* kwaamen, liet de Adm. het geweer beschouwen, koos Officieren, en 250 Man, om des noods te landen. Dat nu een Opperhoofd in zodanige tyden, en by zodanige gelegenheden, in vreemde gewesten vry wat te stellen heeft met zyn Volk, is meer dan eens in ons verhaal van de Indische zaaken gebleeken; en zo was het nu ook hier: want die van 't Schip *Oranje* wiegerden volstrek te Landen, doch die van de andere Schepen toonden zich gewillig. Hier op kwaamen zy des anderen daags voor *Machian*, welk Eiland zich mede onder de Spanjaarden had begeeven, en van 't welke de eene helft onder *Tydor*, en de andere onder *Ternate* behoorde. Den 13 eindelyk *Ternate* bereikt hebbende, zondt de Adm. een *Ternataan*, die hy van *Amboina* mede genomen had, met een *Praauw* na *Gilolo*, om den Koning van *Ternate* zyne aankomst bekend te maaken, met bevel van ten eersten wederom te komen; gelyk ook den 15 geschiedde, brengende bericht, dat de Koning den volgenden dag zou komen; doch dat hy, maar 4 *Corcoren* (kleine vaartuigen) en eenige *Praauwen* had, en niet wist, hoe dat hy zyn volk zou over krygen.

De Admiraal middelerwyl een Zwart van *Ternate* aan boord gekreegen en uit hem verstaan hebbende, dat 'er 600 blanken op dat Eiland waren, echter met veele zieken, maar dat 'er op *Tydor* naauwlyks 30 gevonden wierden; zo besloot hy terstond naar *Tydor* te zeilen met alle de Schepen, en te zien of de *Ternatanen* aldaar aan Land zouden komen, zonder welken de Landing niet

wel.

wel geschieden kon, dewy 'er terstond gewerkt moest worden, om zich te vestigen. Den 16 voor *Tydor* gekomen zynde, ankerden zy kort voor de Stad, die op de Oostzyde van 't Eiland aan de Zeekand leit, maar zo digt met geboomte omcingeld is, dat men, een Snaphaan schoot daar van daan liggende, naauwlyks 3 of 4 huizen kan zien. Aan de Waterkant was 'er een Bolwerk van opgeleide Keisteenen, een mans lengte hoog, en wel twee Musketschooten lang. Aan de zuidzyde stond een ronden Berg, tamelyk hoog, doch zo gesteld, dat 'er van binnen en van buiten naauwlyk op te komen was. Op dezen berg scheenen eenige Spanjaarden te waaken, en 3 Stukken geschut by zich te hebben; zynde voorts aan de noordzyde beschanst. Niet verre van daar lag het oude Portugeesche Kasteel, dat zodanig met ruigte bewassen was, dat het niet gezien kon worden. Nog lag 'er voor de Stad een Rif van Steen, dat met laag water droog, en anders hier en daar 3 of 4 voet onder water lag. Ook meende de Adm. met de Scheepen zo digt aan Land te konnen komen, dat hy zyne Manschap door zyn geschut veilig kon doen Landen: maar dit ook niet mooglyk zynde, besloot hy geen Landing te doen, vóór dat de *Ternatanen* kwamen.

Den 17 May kwam de Koning van *Ternate*, verzeld van zyn Broeder en den Koning van *Gilolo*, zynde drie knaapen van 12, 13 en 14 jaaren, met het Schip *de Zon* by de Vloot. Hy bragt een *Corcort* en 5 of 6 *Prauwen*, met 150 Man mede, en des anderen daags kwamen nog 50 Man, dat nog verre van 2000 was. De Adm. deze kleine hulp ziende, wist niet wat hy beginnen zou? want schoon hy *Tydor* won, zo zag hy geen kans om het met zo weinig Manschap te bewaaren. Derhalve vraagde hy die Koningen, of zy, als *Tydor* gewonnen was, in staat zouden weezen, het zelve met hun volk te behouden, mits dat hy nog twee zyner Scheepen t'hunner hulp liet blyven? Zy gaven ten antwoord, dat ze zeer verzwakt waren, en geen kans zagen om hun volk daar te krygen; doch dat zy, indien hy hen een Sterkte op *Ternate* wilde bouwen, wel moed hadden, het geweld der Spanjaarden, met behulp der twee Schepen, te wederstaan; dat 'er een plaats was, *Malaya* genaamd, die ligt versterkt konde worden, en dat zy staat maakten, dat hunne verstrooide Onderdaanen aldaar weder te zamen zouden komen.

De

De Adm. besloot dan na *Ternate* te zeilen; doch eerst hier nog een Landing te doen, om den brand in eenige wooningen te steeken. Achtervolgens dit besluit ging hy zelf met ruim 500 Man in gewapende Booten naar Land, maar deze onderneeming liep vruchteloos af, met verlies van twee Hollanders, door dien ze niet over het voorgemelde Rif konden komen, en de Spanjaarden, die eerst te rug liepen, wederkeerden en dapper schooten. 1607.

Vervolgens aan *Ternate* gekomen zynde, zou men na veel sukkelens *Malayo* gaan versterken; maar de *Ternatanen* waren alle naar *Gilolo* geloopen, onder voorwendzel van Spyze te haalen, en kwamen niet weder, voor dat 'er eenigen hunner Oppersten gekomen waren, die 'er nog zommigen weder bragten. Dus ging dat werk voort, maar zeer langzaam, want als de Oversten niet by der hand waren, wilde het Graauw niet werken, het welk den Admiraal zeer verdrietig viel. Eindelyk kwam het echter zo verre, dat de verschansing voltooid raakte, waar op de Adm. *Gerrit Gerritz* tot Kapitein van 't Kasteel, en *Jan Rossegeyn* tot Kapitein over de Zeezaaken aanstelde, benevens een Raad van 8 persoonen, die zich moesten reguleeren naar de Bevelen, welken hy hen in geschrift gaf. Behalven dezen liet hy nog 45 Hollanders by de *Ternatanen* aan Land, benevens 2 Schepen,

Nadat hy nu hier alles bezorgd, afscheid van de *Ternataansche* Opperhoofden genomen, en Brieven naar *Bantam* en *Amboina* gegezonden had, vertrok hy den 12 Juny van daar met vier Schepen naar *China*, naamlyk *Oranje*, *Mauritius*, *Erasmus* en een *Jagt*, bemand met 285 blanken, 30 Zwarten, en 25 *Chineezen*, welke laatsten hy geligt had uit een Chineesche *Jonke*, om 'er in dat Land dienst van te hebben.

Terwyl wy den Adm. *Matelief* deze reize laaten vervolgen, achten wy het niet ondienstig, hier te plaatszen zyn Vertoog over den Staat der *Oostindiën* van dien tyd, waar door onze Leezers een volmaakt begrip van deze Gewesten zullen konnen vormen.

„ Als ik den Staat van ons Vaderland beschouwe (zegt hy), daar wy opgevoed zyn, met een zo hevigen Oorlog binnen 's Lands, als hebbende te doen met een zo magtigen Vyand, als

Albert van Oostenryk, die ondersteund word door 't Hof van *Spanje*, en door zyn eigen Huis *Oostenryk*; zo dunkt my, dat wy de zaak van *Oostindiën* niet zullen staande houden, met dezelve alleen te laaten bestieren door de Heeren Bewindhebberen; want ik kan niet zien, dat ze gezach genoeg hier in *Indië* zullen krygen, om de zaak ten goeden einde te brengen, nademaal wy te doen hebben met *Portugeezen* en *Spanjaarden*, die hier al over de 100 jaaren in 't Land geweest en zeer vast geworteld zyn. Daar en boven hebben zy 'er veel Sterktens, een menigte volks, en een gezet Gouvernement, zo dat zy alle hunne zaaken op een beteren grond konnen uitvoeren, dan wy, die het volk uit Holland moeten brengen, dat reeds genoegzaam afgemat is door de lange reize; waar tegen zy het volk versch bekomen uit hunne naby gelegen Landen.

„ Want schoonze in *Portugals-Indië* geen volks genoeg hebben om alles te verrichten, en zich tegen de Vlooten van onze Natie te beschermen, zo valt hun echter het brengen *van 't volk* veel ligter, dan ons, overmits de Schepen, uit *Portugal* komende, het volk alleenlyk te *Goa* behoeven te lossen, alwaar hunne *Armaden* worden toegerust, die alsdan weder versch zyn, gelyk de Spanjaarden uit de *Manillas* komende.

„ 't Is hierom, dat wy, zo we in *Indië* iets met vrucht willen doen, ook zien moeten hier een vaste plaats te krygen, daar wy, uit Holland komende, onze uitspanning konnen hebben, het welk ons tot veel voordeel zal verstrekken, als vooreerst verversching van ons volk en Schepen, en ten anderen meer achting by de Indische Natiën en Vorsten, die ons tot nog toe niet veel betrouwen, zeggende, wel is waar, dat de Hollanders goede luiden zyn, beter dan de Portugeezen en Spanjaarden; maar wat wil het zeggen? zy komen hier slechts ter loop, en als ze hunne Scheepen vol hebben, gaan ze weder heen, en wy zyn alleen niet magtig, ons tegen de Spanjaarden en Portugeezen te verweeren, die, de Hollanders vertrokken zynde, ons konnen vernielen, om dat wy met de Hollanders gehandeld hebben. De Spanjaarden en Portugeezen in tegendeel beschermen ons, en de Hollanders, schoon ze overmogen, misdoen ons niet, al handelen wy met de Spanjaarden en Portugeezen. Derhalve is 't beter, dat wy de Vriendschap met deze laatsten onderhouden, om niet uitgeroeid te worden.

Dus

„ Dus redeneeren zy, en daar en boven doen de Portugeezen ook hun best, om de Indiaanen te doen verstaan, dat de Hollanders geen magt hebben, en niet anders zyn, dan een byeengeraapt volk, om dat we in *Indië* geen vaste plaats verkiezen, zo als zy. Zodanige plaats dan moeten wy zien te krygen, of alle onze moeite en arbeid is om niet.

„ De gantsche Indische Handel bestaat in deze volgende deelen:

1. In *Peper* te haalen van *Bantam*, *Johor*, *Patane*, *Queda*, en *Achem*.

2. In *Nagelen* te haalen van *Amboina* en de *Molukkas*.

3. In *Nooten* en *Foeli* te haalen van *Banda*.

4. In den Handel op *Cambaya*.

5. In den Handel op *Coromandel* met Kleedjes, en op *Bengalen* nog onbekend.

6. In den Handel op *China*, en het daar aan grenzende *Japan*.

„ Indien alle deze Waaren niet in eene hand zyn, het zy in die der Portugeezen, of de onze, zullen wy elkander bederven, en dezelven hier in *Indië* ophoogen en in de Nederlanden op een laagen prys brengen.

„ Aangaande nu de *Peper*, zo is 't niet mooglyk, dat wy ze alleen in onze handen krygen; want behalve de Portugeezen, vaaren ook de Engelschen op *Bantam*, alwaar zy hunne Logie en Kantoor hebben. Deze handelen heel gerust, nademal wy tegen de Portugeezen oorlogen, en zo wel hen, als die van *Bantam* zelve, beschermen, zonder dat zy een duit onkosten behoeven te draagen. Ook is 't niet doenlyk, den Koning van *Bantam*, die nog een Kind is, een goed besluit te doen neemen, om met ons alleen te handelen, of het zou groot geld moeten kosten; echter zou daarmede nog niets konnen uitgericht worden, aangezien ik vaststelle, dat zo wel die Koning, als alle andere Indiaansche Natiën, al hadden zy nog zo sterk een verbond met ons, of met iemand anders gemaakt, het zelve, zo dra zy in nood raaken, of meer voordeel weeten te doen, zouden breeken. Hierom moeten wy daar niet aan tornen, en alleen trachten te maaken, dat ze geene andere Speceryen bekomen, dan Peper, en dat wy ook Peper overbrengen, tot ballast, en dezelve op zulk

een prys ſtellen, dat zy 'er geen voordeel op konnen hebben, en alle andere Speceryen ons voordeel toe brengen.

„ Dus is 'er myns oordeels wel raad toe, om alle andere Speceryen in onze handen te krygen. En op dat wy het Eiland *Banda* niet behoefden in te neemen, noch daar een Kaſteel te bouwen, het welk, behalve de groote koſten, ons een kwaaden naam zou geeven by alle Indiaanſche Vorſten, zo moeſt men de zaak aldus beginnen:

„ De Koning van *Macaſſer* is een magtig Vorſt in Volk, en heeft een Land, overvloedig van Ryſt en allerhande leeftocht, zo dat gantſch *Malacca* meeſt uit zyn Land geſpyſt word, zo als ook *Banda*, werwaarts hy jaarlyks Ryſt heen zendt. Ik zou van oordeel weezen, dat men een Verdrag met hem ſluiten, en drie Schepen derwaarts zenden moeſt, om 'er 200 Man aan land te zetten, het welk met de *Macaſſers* genoeg zou weezen voor *Banda*, met belofte van hem het Land te helpen inneemen, en in handen te leveren, zonder dat wy 'er iets op te eiſſchen zouden hebben, mits dat 'er niemand zou mogen komen om te laaden dan wy, en dat wy hem de Foeli en Nooten zouden afneemen tot een zekeren prys, te weeten, zo als die tegenwoordig is. Ik twyffel niet, of hy zou zulks wel willen aangaan, en kon men verder bedingen, dat hy ons aldaar, ten zynen koſten, een Huis zou doen maaken, zo groot en ſterk als wy noodig oordeelden, om onze Waaren daar in te bergen, en verzekerd te zyn tegen allen aanloop van vyanden; het welk men dan zou doen maaken op zulk een plaats, en zo wel gelegen, als men wilde; en dewyl 'er de Koning niet tegenwoordig zou zyn, zou men de *Orankaya* door geſchenken konnen doen maaken wat ons beliefde. Waaruit dan volgen zou, dat 'er de Portugeezen een vyand, en wy een Vriend hadden.

„ Voorts zou men nog andere voorwaarden, tot verzekering van 't Land, met hem konnen maaken, als naamlyk, dat hy den Adel van *Banda* in zyn Land overvoeren, en hen aldaar plaats ter wooninge geeven moeſt, en daar en tegen zynen Adel in *Banda* brengen: dat die Adel in *Banda* op een plaats moeſt woonen, en dat men, in plaats van vier of vyf Steden, die 'er nu zyn, maar een goede Stad zou maaken, waarin onze *Loge* zou weezen: dat die van 't Land alle 14 dagen aldaar te Markt

zou-

zouden komen, en hun goed aan 't Kantoor leveren: dat, zo dra de vruchten geplukt en gehavend waren, zy die aan den Koopman leveren, en ten eersten betaald zouden worden; en dat om alle wanorde van groote Schulden, waarin de *Bandaneezen* gedompeld zitten, voor te komen, men elkander volstrekt niet zou mogen borgen. Ik ben van oordeel, dat wy *Banda* dan vast, en den Koning van *Macassar* op de beste wyze aan ons verknocht hadden.

„ Doch de Nagelen alleen in onze handen te krygen, is ook bezwaarlyk. Want schoon wy die van *Amboina*, *Lugo* en *Cambelo* genoegzaam alleen hebben, ontbreeken ons echter die van *Molukko*, om welke te krygen ik geen middel zie, ten zy wy de Spanjaarden uit *Ternate* verdryven. Of dit nu zo ligt te doen is, geeve ik een iegelyk in bedenking; nochtans zal ik 'er myne meening van openbaaren.

„ Ik vindt de zaak wel doenlyk, als men ze op goede gronden byder hand vatten, en *Malacca* weder aantasten wil. Want de Portugeezen *Malacca* kwyt zynde, zou het hen uit *Goa* niet doenlyk zyn, de *Molukkas* te ondersteunen. Dus zou men ook, myns bedunkens, den Spanjaarden gemaklyk konnen beletten, dat ze *Ternate* uit de *Manillas* verzorgden. Men zou voor eerst met drie of vier Schepen by den Koning van *Mindanao* konnen gaan, die zeer magtig is van volk, en, zo men zegt, wel 50 *Corcoren* heeft, met welken men loopen moest naar 't Eiland *Panama*, of Panati, dat by de *Manillas* ligt, alwaar een plaats is, *Otting* genaamd, waarop 18 Spaansche Soldaaten zyn, met zo veel andere Spaansche inwooners, dat ze 40 blanken uitmaaken. Deze plaats zou ik inneemen en vernielen, of zo de Zwarten ze wilden houden, dat mogten zy doen; want daar is overvloed van Ryst en andere Lyftocht, die van daar na *Ternate* gebragt wordt. Vervolgens zou ik naar de *Manillas* loopen, en zoeken daar alle Schepen, die ik 'er vond, te vernielen, op dat ze dus buiten staat raakten om *Ternate* te hulp te komen. Daar na zou ik een Schip van 80 of 100 Last naar *Mindanao* laaten stevenen, en kruissen in de straat *Tagima* met de *Corcoren* van *Mindanao*, om de genen, die nog naar *Ternate* wilden, weg te ligten; want zy hebben geen anderen weg: en dit eens of twee maal gedaan zynde, zou de honger op *Ternate* groot worden. Want om *Ternate* aan te tasten en te beschieten, denk ik niet wel doenlyk te weezen,

aan

aangezien de Spanjaard dat zekerlyk zodanig versterken en met volk voorzien zal, dat 'er een groote magt toe noodig zou zyn. Ook zal het hem zwaar vallen de *Molukkas* met Lywaaten te voorzien, vermits de weinige, die hy nu derwaarts voert, hem door de Chineezen te *Manilla* gebragt worden. Hier door zullen de *Ternataanen* eerlang ook verdrietig worden, als hun de klederen ontbreeken, die ze anders van *Malacca* ontfangen.

„ De Handel van *China* is mede afhangklyk van *Malacca*, en wy dat hebbende, konden de Portugeezen niet meer derwaarts vaaren. Doch den Chineezen zelve betreffende, zo weet ik 'er nog geen grondig bericht van te geeven, en zal zulks beter konnen doen, als ik 'er eens geweest ben.

„ De Handel op *Coromandel* met de Kleedjes, waarmede gantsch *Oostindië*, dat wy nu bevaaren, gestoffeerd wordt, is van grooter belang; want deze Landen moeten die Kleedjes hebben, wat ze ook mogen kosten, hoewel elk zyn byzonder soort heeft, en op een byzondere plaats gemaakt wordt, zo dat die van *Negapatan* niet maaken, 't gene die van *Masulipatan* maaken, en zo de Portugeezen *Malacca* kwyt waren, zouden zy noch middel noch gelegenheid hebben, om hunne Kleedjes naar genoegen uit te venten, al behielden zy *Negapatan*. Want als 'er geen middel gevonden kan worden om *Malacca* weder aan te tasten, zullen de Portugeezen middel zoeken, om met hunne Fusten en kleine Scheepjes ons den Handel op *Coromandel* te beletten; want dewyl het overal vlak Land is, konnen zy zich met dezelven ligtelyk onthouden tusschen onze Schepen en 't Land. Ook zyn de Schepen, die 'er komen, niet zonder gevaar, als de Portugeezen vlytig willen zyn, overmits zy binnen 8 dagen te Land bescheid in *Goa* konnen hebben, en zich aldaar tegen ons wapenen. Niet minder is het zeker, dat, als de Portugeezen *Malacca* kwyt waren, zy de kust van *Coromandel* zouden moeten verlaaten, als geen weg weetende met hunne Kleedjes, en dus zou die kust hun de Kosten niet konnen opbrengen. Hierom is, myns oordeels, de gantsche Indische Handel aan *Malacca* gelegen.

„ Die van *Bantam* zouden dan ook wel tot reden te brengen zyn, ziende dat wy vastigheid hadden, en dat de Engelschen, niet anders konnende krygen dan Peper, aldaar geen groote vaart zouden hebben. De Peper, die nu van *Jambee*, *Andragyri*, en an-

andere plaatzen te *Bantam* komt, zou altemaal te *Malacca* komen, om dat ze daar beter voorzien konden worden van Kleedjes, dan te *Bantam*.

„ In *Bengalen* weete ik niet dat de Portugeezen eenige magt hebben. Al wie ik 'er van hebbe hooren spreeken, zeggen, dat men aldaar wel zou konnen Handelen. Daar zyn twee Havens, de eene *Porto Pequeno*, en de anderen *Porto Grande* genaamd. Naar myn onthoud is de laatstgemelde de westelykste, staande onder den Koning van *Cambaya*, alwaar echter niet veel anders valt dan Ryst, die in groote menigte van hier naar *Cochin* gebragt wordt. Doch te *Porto Pequeno*, die oostelyker is, vallen veele Lywaaten. Dan de Handel op *Arrakan* diende bezocht te worden met een paar Schepen. De Koning nodigt ons daartoe. Daar is een Portugees, *Filippe de Britto* genaamd, die 'er een Sterkte heeft, met omtrent 80 Portugeezen bezet, liggende wel 50 mylen Landwaard in; zo dat hy het gantsche spel aldaar onklaar houd, en de Koning van *Arrakan*, schoon magtig van volk, geen raad weet om hem van daar te dryven. Die zelve Portugees houdt door dit middel het gantsche Land van *Pegu*, dat nu door binnenlandsche oorlogen verwoest wort, in rep en roer, en is meester van groote Schatten en veel Edel gesteente.

„ Op *Cambaya* is, myns oordeels, tegenwoordig voor ons nog niets te doen, zo lang de Portugeezen zo sterk zyn op de kust van *Malabaar*, en de Koning aldaar ons nog niet genoeg genegen is. Zy moeten ons beter kennen, en zich meer bloot geeven tegen de Portugeezen. Want zo lang als de Koning van *Cambaya* zyne stroomen niet vrymaaken wil, en wy 'er niet vry mogen komen, zal 't met gevaar vermengd zyn, dewyl 'er geen groote Schepen binnen mogen loopen, en 'er *Goa* zo kort by is, dat de Portugeezen, hoorende dat 'er Hollandsche Schepen waren, in alleryl zouden opdagen, en als men dan geen hulp van Land te wachten had, zou het gevaar te groot worden".

Zie daar het gevoelen van den Admirals *Matelief* over den Indischen Handel; en waar uit te zien is, van welk een gewicht *Malacca* te dier tyd voor de Hollanders was. Laat ons nu zien waar hy verder beland is.

Den 29 Juny is hy met zyne vier boven gemelde Scheepen in de Straat van *Tagima*, en des middags voor den hoek van *Min-*

da-

danao gekomen, en heeft aldaar het anker uitgeworpen, doordien 'er een zo sterke stroom om de Oost viel, dat ze wel vierdagen werk hadden eerze in den rechten inham van *Mindanao* waren. Hier zynde zondt de Adm. onder anderen ook de twee persoonen aan land, die als in Gezantschap van *Ternate* aan den Koning van *Mindanao* gezonden waren; hy gaf ze eenige Kleedjes mede, dewyl ze niets by zich hadden.

Aan Land komende verstond men uit de Inwooners, dat de Spanjaarden vrede gemaakt hadden met die van *Solor*, om dus verversching te krygen; maar dat zulks niet ligt geschieden zou met den Koning van *Mindanao*. Want deze liet zyn volk tot voor de *Manillas* stroopen en had te dier tyd nog eenige Spanjaarden gevangen, welken hy niet wilde laaten lossen.

Den 1 July de Straat *Tagima*, en vervolgens ook na veel sukkelens tusschen de Eilanden, van welken zy 'er wel 40 op een dag telden, door geraakt zynde, waren zy den 22 niet verre van Land, en zagen wel 16 of 17 Chineesche *Jonken*, waar van 'er een aan des Admiraals boord kwam, welker Schipper zeide, dat hy sedert elf dagen van *Canton* gekomen, en dat de Adm. nog wel twee dagen zeilens van *Macao* was. Vermits hy nu zo verre om de Oost vervallen was, vraagde hy dien Schipper, of hy hem voor een goede belooning te *Macao* wilden brengen, het welk deze greetig aannam, neemende zyn plantje uit de *Jonke*, en liet ze zeilen.

Na dat de Admiraal zich lang te *Lamao* opgehouden, en aldaar geen andere ververschig dan Water had konnen krygen, vertrok hy den 16 Augustus van hier naar *Canton*, en kwam den 28 in de Rivier, digt aan Land, daar men *Macao* zien kon. Vervolgens nog een Visscher aan boord genomen hebbende, om hem nevens den voorgemelden Schipper tot Lootsman te dienen, voer hy de rivier verder op; maar vernam van een Chinees, die met een *Jonke* aan boord kwam, dat 'er zes Portugeesche Schepen te *Macao* lagen, om andere Natiën den Handel te beletten, en dat die eerstdaags stonden af te komen; zo dat hy wel zou doen, indien hy by 't Eiland *Lentengman* ging liggen, en iemand naar *Canton* zondt om den *Mandaryn*, Conbon genaamd, zyn komst bekend te maaken, en te vraagen, waar hy vry zou mogen liggen, om geen overlast van de Portugeezen te lyden, tegen welken hy met zyne magt niet bestand was.

Vervolg van 't voorgevallene in Oostindië van den jaare 1607.

De Admiraal zondt den Visscher van *Lambau* met een Corporaal naar *Macao*, om de waarheid van dat gezegde te onderzoeken, dewelke ook bevestigd wierd; waarop hy den anderen Visscher met den Chinees *Lipku* in een *Praauw* naar *Canton* zondt, met een brief aan den *Mandaryn Conbon*, dien hy in de Chineesche taal had laaten schryven, en van dezen inhoud was:

„ Wy zyn hier van onze Prins uit Holland gezonden, om in
„ deze Landen Koophandel te dryven, waartoe wy Zilver en
„ andere Koopmanschappen mede gebragt hebben, om te ver-
„ verhandelen, en den Koning van *China* zyne Tollen te betaa-
„ len, gelyk andere Kooplieden gewoonlyk doen. Verzoeke
„ daarom, dat het den *Conbon* behaage, iemand van zynent-
„ wege te zenden, om alles breeder te verneemen, en ook my
„ verlof te geeven, om iemand van mynentwege aan hem te
„ zenden. Ik zou gaerne met myne Schepen naar *Canton* geko-
„ men, of eenige andere plaats gezocht hebben, alwaar ik voor
„ de winden, die in dit Saizoen waajen, mogt veilig zyn: maar
„ dewyl brenger dezes my geraaden heeft, dat niet zonder
„ verlof te doen, zo hebbe ik zulks nagelaaten, en ligge hier
„ in de rivier onder 't Eiland *Lentingwan*. Bidde derhalve my
„ een plaats aan te wyzen tot verzekering van de Schepen. Bren-
„ ger dezes is genaamd *Lipku* van *Chincheo*, dien ik in de *Molu-*
„ *cos* aan boord genomen hebbe, waar van UE. by gelegenheid
„ nader bericht zal geeven.

Na dat deze brief afgevaardigd was, kwamen 4 Oorlogs-*Jonken* by den Adm. welker Kapiteinen of *Mandaryns* by hem aan boord kwamen, en zich zeer verwonderden, dat zyne Schepen ook waren, zo als die van de Portugeezen, zeggende dat de *Mandaryn* van *Nantho* naar *Canton* gereisd was, en vraagende, hoe sterk en wat voor volk zy waren, en wat voor Koopmanschappen zy bragten, en van daan begeerden? De Adm. antwoordde, dat ze Kooplieden waren, uitgezonden van den Koning van *Holland*; dat hy op zyn Schip 150 Man had, en de andere Schepen naar gerade; dat ze Realen van Achten, als ook Sandelhout en *Tartanagen* mede bragten. Dit alles behaagde hen wonderlyk, en zy beloofden aan den *Mandaryn* van *Canton* te schryven, en hun-

beſt te doen, om te maaken, dat zy aldaar mogten handelen. Ook boden zy den Adm. aan, dat, indien hy by *Lamtbau* wilde komen, om voor alle winden bedekt te liggen, zy hem zouden voorzeilen. De Adm. nam deze aanbieding in dank aan, en zeide, dat de Portugeezen zyne Vyanden waaren, en dat, ingevalle hy 't misnoegen van den *Mandaryn* van *Canton* niet gevreesd had, hy te *Macao* aangeloopen en met hen gevochten zou hebben, maar dat hy zulks zonder zyne Toeſtemminge niet doen wilde. De *Chineezen* gaven hem daar gelyk in, en zeiden, dat de Portugeezen ook niets, zonder zyn bevel, zouden durven onderneemen, en hy bygevolg voor hen niet behoefde te vreezen.

Zy kwamen dan den 3 Sept. te *Lamtbau*, en de *Mandaryn*, die met den Adm. gezeild was, ſchreef ten eerſten drie brieven naar *Canton* aan den grooten *Mandaryn*, en zondt den Adm. des anderen daags een groot Varken, dat te *Malao* wel vier Realen zou gekoſt hebben, benevens 12 Hoenders, wat Eieren, pompoenen en een pot met Wyn; daar de Schipper van de *Jonke* wat *Bananas*, een potje *Arak* en eenige vruchten byvoegde. Dus wierpen zy een Spiering uit, om een Kabelauw te vangen; want het was hier, zo als op andere plaatzen in *Ooſtindië*, naamlyk *geeven, geeven!* De Adm. gaf den Schipper 3 Realen van Achten voor zyn preſent, en den *Mandaryn* vereerde hy 12 Realen, nevens 4 Chriſtallyne Glazen, die alleen meer waardig waren, dan zyn gantſche preſent; nochtans moeſt 'er ook nog iets weezen voor het brieven ſchryven.

Ondertuſſchen verzocht hy den Adm. dat hy daar ergens in een Baay zou gaan liggen, en niet in de Haven, uit vrees dat de *Mandaryn* van *Lamtbau* zulks kwalyk neemen mogt. De Adm. deedt zulks, en kreeg ook reeds dien zelfden avond een *Jonke* aan boord met twee Dienaars van dien *Mandaryn*, die een brief bragten met Letters zo groot als vuiſten, welken op een plank geplakt was, en aan een ſteel gedragen wierd als een Vaandel. Deze brief behelſde eene bekendmaaking, dat de *Mandaryn* zeer te onvrede was, om dat de Adm. daar gekomen, en niet naar *Macao* geloopen was, als zynde de plaats voor de Schepen. De Adm. liet deze Dienaars of Onder-Mandaryns ten antwoord geeven, dat *Macao* de plaats der Portugeezen, zyner

Vyan-

Vyanden, was, die zyn volk voor eenigen jaaren hadden opgehangen; en dat wyders het slechte weer hem genoodzaakt had aldaar in te loopen. Dit stelde hen eenigzins te vrede, en men zag wel, dat het hun ook om 't hebben te doen was. Om kort te gaan het kwam daarop uit, dat de *Mandaryn* voor ieder Schip 200 Realen wilde hebben, dan zou hy hen begunstigen, want hy vermogt veel by den grooten *Mandaryn*. De Adm. beloofde, dat hy zynen Secretaris aan den *Mandaryn* zenden zou; en na dat de boodschappers elk met drie Realen beschonken waren, en de Adm. in zynen Raad besllooten had, dat men op een kleintje niet zou zien, zondt hy des anderen daags den Secretaris met een Tolk, hem mede geevende 300 Realen, met belofte van het overige geld, als ze daar Handelen, water haalen, en ververſching koopen mogten.

De Secretaris kwam by den *Mandaryn*, en had met veel plechtigheid en in de tegenwoordigheid van veel volks, gehoor by hem, moetende knielende tot hem ſpreeken, en konnende hem alzo het geld niet geeven, dewyl dat in 't geheim geschieden moest. Ook moest hy tegen een *Mandaryn* van minder karakter ſpreeken, die het dan weder aan den Opperſten overbragt, en eindelyk zeide, dat die iemand zoude zenden, om de Schepen te visiteeren, dewyl hen was aangediend, dat ze 400 blanken op hadden, en 200 *Japoneezen*, dat hunne vyanden waren; het welk de Secretaris ontkende, en daar op ten antwoord kreeg, dat zy hem wel geloofden, maar dat de *Mandaryn* echter onderzoek moest laaten doen, en dan zou maaken dat ze water haalen en ververſching koopen mogten; doch aangaande den Handel, moest men eerst bescheid van *Canton* verwachten.

Des anderen daags kwam de Onderzoeker aan boord, en bevond alles naar genoegen. De Adm. onthaalde hem op Eieren, Boter, Kaas en Wyn, en beschonk hem met 20, den Kapitein van de Jonke met 15, en zyn makker of Dienaar met 6 Realen; zo dat hy zeer vergenoegd vertrok, na dat hy nog eerst zynen langen rok hadde opgeligt, om den Adm. zyn geſpannen buik te laaten zien, en te toonen hoe veel hy gegeeten had.

Ondertusschen kwam 'er noch ververſching, noch bescheid van 't een of 't ander; zo dat de Admiraal den Secretaris *van den Broek* nogmaals aan den *Mandaryn* zondt, geevende hem de

300 Realen en nog eenig ander geld tot Geschenken mede: maar hy kreeg bevel van aanstonds weder te vertrekken, dewyl de *Mandaryn* zeer kwaad was, om dat hy van een Chinees (zekerlyk een vyand der Hollanders, of heimelyk van de Portugezen afgezonden) verstaan had, dat ze kwaad volk waren, en den *Mandaryn* met geld zochten om te koopen. enz.

Weinig tyds daarna zagen zy de Portugeezen afkomen met veel Schepen; derhalven besloot de Admiraal van daar te zeilen en wederom aan 't noord-einde van 't Eiland *Lentenwang* te gaan liggen, om, wanneer de Vyand ten westen van dit Eiland om kwam, weder te rug te loopen, en zo hy ten oosten omkwam, ten westen te draaien. Doch dewyl het Jagt niet voort kon, eensdeels dewyl het zeer vuil was, en anderen deels om dat 'er een onachtzaam Schipper op was, zo besloot hy het zelve te ontlaaden en het des nachts te laaten zinken, op dat de vyand niet weeten zou, waar het gebleeven was. Vervolgens liet de Adm. de Schippers en koopliedeu te zamen komen, en stelde hen voor, dat zy elkander nu niet verlaaten moesten; dat hy, die ontrouw handelde, voor een Verrader en Moorder gehouden, en van de Heeren Staaten aan zyne goederen en familie zou gestraft worden, ten exempel van anderen, en ten voordeele van den genen, dien hy verliet. Na dat zy nu alle den Adm. met Eede hunne Standvastigheid beloofd hadden, liet hy 't gemeen vergaderen, en sprak het aldus aan:

„ Lieve en vroome Medebroeders! indien ik geen proef-„ ondervinding van uwe dapperheid en vroomheid had, zou „ ik in deze gevaaren moedeloos worden, maar twee dingen „ doen my moed grypen, voor eerst uwe persoonen, die ik „ kenne, ten anderen onze Vyanden, welken wy tweemaal „ getoond hebben, wie wy zyn, waarby nog een derde „ komt, naamlyk dat de nood ons dringt: want schoon wy „ 't geboefte, dat wy overwonnen hebben, wel behandeld „ hebben, zyn echter onze vyanden zo wreed en beestig, „ dat, indien zy iemand van uliedeu krygen, zy niemand „ zouden spaaren, als niet gewoon zynde ooit blanken te over-„ winnen, weshalve zy hunne zegepraal, ingevalle zy dien „ behaalden, niet weeten te gebruiken. Dus hebt gy dan niet „ anders, dan de hulp van Godt, die ons meenigmaal heeft by

„ ge-

„ gestaan, en die van uwe handen, om u een weg naar 't Va-
„ derland te baanen. Wy hebben geen stoute krygslieden te
„ bevechten, maar een volk dat op de menigte en grootte zyner
„ Schepen steunt; dat zyne zieken daar meest heeft moeten
„ laaten, en anderen in besolding neemen. Ingevalle ik het
„ kan ontgaan, zal ik geen gevecht zoeken, om uw leven en
„ de Goederen der Maatschappy in gevaar te stellen, maar als
„ de nood ons dringt, laat ons dan toonen, dat wy Hollan-
„ ders zyn!

Hier op riepen alle de Maats te gelyk: *Welaan, Heer Admiraal, wy willen met u leeven en sterven!* Hierop zagen zy den Vyand ten oosten van 't Eiland aankomen, met den vloed, en gingen ook dadelyk onder zeil, om ten westen van hetzelve te komen, dewyl de Vyand hen, daar ze laggen, wel had konnen bezeilen; maar dewyl de vloed te sterk ging, haalde hy zyne zeilen in, en ankerde, uit vrees, dat hy met den vloed beneden de Hollanders dryven zou; die zulks merkende ook het Anker uitwierpen. Maar dewyl het Jagt hen niet volgen kon, en een groot end achter uit bleef, zonden de Portugeezen terstond hunne Booten en Fusten derwaarts, om het te vermeesteren; derhalve liet de Adm. het Schip *Erasmus* daar heen wenden, waarop de Vyanden hals overkop in allervl te rug keerden.

Toen nu kort daar na de Ebbe een begin nam, liet de Adm. de Ankers ligten om bewesten te loopen, en gaf bevel, dat men het volk, geld en geschut uit het Jagt neemen, vervolgens een gat daar in kappen, en het dan zou laaten dryven. Dit gedaan zynde, bondt men het Roer vast, en liet het zo loopen met alle zeilen, behalve het groote Marszeil, het liep ook recht uit voor den wind naar *Canton*, zo lang als zy het konden beöogen. Inmiddels waren de Vyanden ook zo verre genaderd, dat ze de loef hadden van de Hollanders, die dus niet wel konden ontkomen zonder een gevecht te wagen van drie tegen zes groote en veel kleine Schepen. De Adm. vergaderde zynen Raad, om te overweegen wat men doen zou? doch men besloot, geen gevecht te waagen, als 'er eenige kans was om het te ontwyken. Uit dien hoofde liepen zy den 10 met de Ebbe naar de uiterste Eilanden, liggende in den mond der Rivier van *Canton*, en kwamen tegen den middag onder een Eiland ten Anker.

De

Den 12 weder uitloopende, en buiten komende zagen zy de Portugeezen tusschen de Eilanden voor den wind afkomen, met de zes groote en 15 of 16 kleine Scheepen; geen andere gedachten hebbende, of ze kwamen de Hollanders opzoeken: maar het geluk wilde, dat ze in plaats van te naderen, gelyk ze maklyk hadden konnen doen, naar *Macao* liepen, schynende genoeg voldaan te zyn, dat ze de Hollanders hadden doen wyken.

Dit gevaar over zynde, monsterde de Adm. zyn volk, en bevond nog 316 Eeters sterk te zyn, te weeten 281 blanken, en 35 zwarten. Daarop besloot men naar 't Eiland *Sanchoam* te loopen, en zy kwamen den 14 aan den hoek van een Eiland, dat ze voor *Sanchoam* hielden, alwaar ze drie *Jonken* in een Inham vonden liggen; zynde, zo als zy naderhand verstonden, *Japansche* Zeeroovers. De Admiraal zondt ten eersten een Boot met volk, benevens een der *Chineezen*, naar Land, om te hooren of 'er hout en water te krygen was. Deze aan de wal komende, zagen daar veel Visschers, maar die alle de vlucht namen, uit vrees voor de *Japoneezen*: zy dat ziende lieten den *Chinees* alleen aan land, en voeren met de Boot wat te rug; waar op de Visschers wederkeerden, en tot den *Chinees* zeiden, dat 'er hout en water genoeg was, maar dat ze de *Japoneezen* vreesden; als mede dat ze het Eiland *Sanchoam* al verby waren.

Inmiddels was de Kapitein van de *Japoneezen* al by den Adm. aan boord gekomen, met een geschenk van een Sabel en een oud *Japoneesch* Harnas; zeggende, dat hy van *Camboya* kwam, en onderweg een *Jonk* verrooverd had, niet anders in hebbende dan 10 *Chineezen*, welken hy genomen had, en verzoekende den Adm. dat hy hem geen kwaad zou doen. Deze antwoordde, dat de *Japoneezen* geen vyanden der Hollanders waren, dat hy daarom voor hen niet behoefde te vreezen, nademaal zy hoopten binnen 3 jaaren ook te *Japan* te komen handelen; en dat hy zulks te *Firando*, daar hy zeide van daan te weezen, wel vertellen mogt. Echter begeerde de Adm. dat hy hem de gevangen Chineezen overgeeven, en het Landvolk aldaar geen schade zou doen, zo lang als 'er de Hollanders lagen. De Kapitein beloofde zulks, en vertrok, na dat de Adm. hem vier Glazen present gedaan had. Ook had hy gezegd, dat hy kennis had aan den Hollander *Jacob Quaack*, en dat 'er nog wel 8 of

10

20 Hollanders in *Japan* waren, die voor den Koning aan de Schepen werkten, en eerstdaags naar *Patane* stonden te vertrekken. Deze *Japoneezen* waren alle kloeke Mannen, en zeer kort van besluit: want als zy het tegen de *Chineezen* te kwaad kreegen, sneeden zy zich-zelve den buik op, om niet in hunne handen te vallen, en van lid tot lid gerabraakt te worden. 1607.

Den 15 kwamen de gevangen *Chineezen* by den Adm. aan boord, die wel ziende dat 'er voor ditmaal in den Chineeschen Handel, uit hoofde van de sterke magt der Portugeezen, niet te doen was, besloot te rug te keeren, en naar *Patane*, *Johor* en *Bantam* te zeilen. Want geen bescheid krygende van den *Mandaryn* van *Canton*, zondt hy hem de 10 geloste *Chineezen*, met een Brief, waar in hy hem te kennen gaf:

„ Dat hy door bevel van den Koning van Holland voor *Lamthau*, „ in de rivier van *Canton*, gekomen was om te handelen, waar toe „ hy veel geld en goederen had mede gebragt, dat hy daar komen- „ de, door de Portugeezen daar in verhinderd wierd; dat hy „ niet wist, of zulks op zyn bevel geschiedde, of niet; dat, zo „ hy begeerde dat de Hollanders te *Canton* zouden handelen, hy „ maar een brief naar *Patane*, *Johor* of *Bantam* had te zenden, „ dewyl ze dan met zulk eene magt daar zouden komen, dat de „ Portugeezen hen niet dorsten aantasten; dat hy hem reeds ge- „ schreeven, maar geen bescheid ontfangen had, en daarom „ vertrok; hem mits dezen zendende 10 *Chineezen*, welken hy „ van de *Japoneezen* gelost had, en hem verzoekende te geloo- „ ven, dat de Hollanders altoos vrienden van de Chineezen zou- „ den blyven"

Hierop alles vervaardigd hebbende, vertrokken zy nog dien zelfden avond. Den 13 October bereikten zy *Cabo de Pulo Cecir*, daar de Adm. een Schuit met gewapende Manschap naar Land zondt, die goed volk aantrof, zynde vyanden van de Portugeezen, en beloovende hen veel ververschinge te zullen bezorgen; maar dewyl de wind hem te wel diende, wilde hy niet vertoeven, en kwam den 17 op de Rhee van *Champa*, alwaar des anderen daags de *Orankay* aan boord kwam, zynde een Mahometaan schoon de Koning nog Heidens was, wiens Hofstad eenige mylen Landwaart in benoorden de Kaap leit, alwaar veel Chineezen komen Handelen. Deze Koning was een Vriend

van den Koning van *Jobor*. De Adm. verzogt den *Orankay* om verversching te mogen koopen; maar deze zeide, dat ze geen Buffels of Varkens mogten verkoopen, voor dat de jonge Koning, een Broeder van den regeerende Koning van *Champa*, aan boord was geweest, die den volgenden dag stond te komen. Ondertusschen kreegen de Hollanders hier in twee dagen wel 500 Hoenders, en eindelyk ook 7 Varkens voor een Reaal van Achten het stuk.

Den 20. kwam de Oom des Konings by den Adm. en bragt 33 Hoenders, 2 potten Arak, en 2 Varkens mede tot een geschenk, van den jongen Koning; waarvoor de Adm. hem 7 of 8 Christalle glazen gaf, en aan zyne Dienaars 10 Realen. Hy at ook met hem het middagmaal en dronk wyn. Aan de tafel verzocht de Adm. hem, dat de Koning een Brief zou geeven aan den Koning van Holland, op dat 'er jaarlyks een Schip uit Holland hier komen mogt om te handelen. Hy zeide, dat de Koning zulks wel doen zou, mits dat de Hollanders hem zyne Vyanden hielpen bevechten; zynde de *Japoneezen*. Doch de Adm. verschoonde zich, zeggende, dat Holland geen Vyanden in gantsch *Indië* had, dan de Portugeezen, en dat zy hier kwamen om met alle andere Vorsten en volkeren in 't Vriendelyke te handelen. En op de vraag naar de Magt des Konings, zeide die oude Heer, dat hy wel 30 duizend Man en 2000 Paarden op de been kon brengen. Doch de Adm. verstond van anderen, dat de Paarden zeer klein en slecht, en de Soldaaten, zo als de meeste Indiaansche helden te dier tyd, gantsch niet van de beste waren. Ook zeide de *Orankay*, dat de Koning van *Champa* oorlog had met den Koning van *Cochinchina*, en dat de Koning van *Pegu* zyn Dochter gegeeven had aan de Zoon des Konings van *Siam*, zo dat deze dood vyanden thans vrienden waren.

Den 21. stond de jonge Koning aan boord te komen; maar dewyl de wind al te gunstig was, wilde de Adm. den tyd niet verliezen, en ging onder zeil: want men bespeurde dat 'er weinig tyd tot de laading zou overschieten, indien men in 't aanstaande jaar in Holland wilde weezen, gelyk men hoopte. Om deze reden wierd den 24 in den Raad besloten, dat het Schip *Mauritius* in *Patane*, de *Erasmus* te *Jobor*, en de Adm. met

Oran-

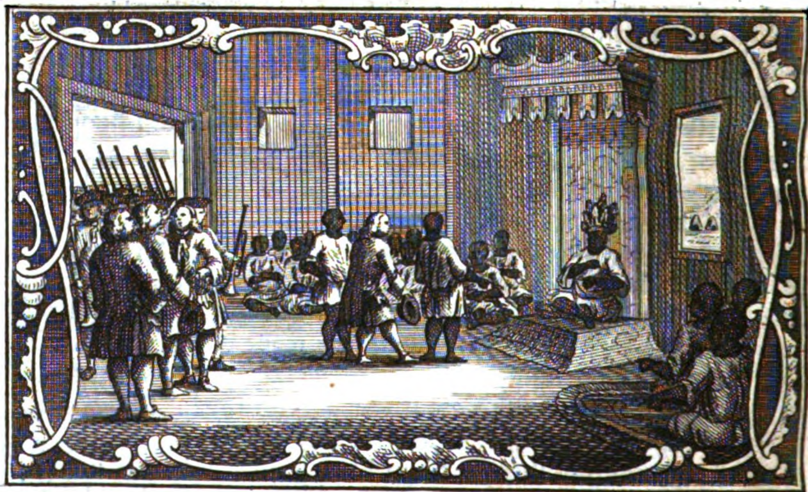
Oranje te *Bantam* de Laading inneemen, en elk direct naar de bestemde plaats zeilen zoude. Ook zou de *Erasmus* te *Johor* komende, den Koning *Jan de Patuan* en *Raya Zabrang* begroeten, en zeggen dat ze een van beide te *Paban* of te *Linga* moesten komen, alwaar de Adm. hem zoude afwachten om met hem te spreeken.

Alzo scheiden zy van elkander, en elk nam zyn cours, waar op de Adm. den 7 November op de Rivier van *Paban* kwam, en dewyl de wind om liep, zag hy wel dat hy hier een dag of zes zou moeten blyven, eensdeels om de verandering van wind af te wachten, en anderendeels om Ossen en Buffels te koopen, des besloot hy, den Koning van *Johor* aldaar over land te ontbieden, en schreef deswegen een Brief aan denzelven, verzoekende *Jan de Patuan*, dat hy zyn Broeder *Raya Zabrang* ten eersten geliefde te zenden, als konnende niet boven de zes dagen hier blyven. Kort daar na kwam de *Orankay* van *Paban* aan boord, brengende een geschenk van Hoenders, en vruchten. Dit was dezelve *Orankay*, die hy 't Klooster voor *Malacca* gelegen had met 300 Man, die niets uitvoerden, gelyk te vooren van ons verhaald is. Hy verzocht den Adm. aan Land te komen, alzo de Koning hem spreken wilde: maar deze zeide, dat hy eerst met zyn Schip wat nader komen moest, en des anderen daags de eer zou hebben van zyne Majt te spreeken. Ondertusschen verzocht hy den *Orankay*, dat hy ten eersten een *Praauw* met den Brief naar *Johor* zou zenden, dewyl 'er ten hoogsten aangelegen, en zyn tyd hier kort was. De *Orankay* beloofde zulks, als mede dat hy maaken zou, dat 'er Buffels, *Arak* enz. aan boord gebragt wierden. Doch het was hier weder *Maleyers* werk, aangezien die Brief na twee daagen nog niet verzonden was, en met de Buffels ging het niet haastiger voort, zo dat de Adm. aan *van den Broek*, die met den *Orankay* naar Land was gezonden, liet weeten, dat hy den Brief maar ophouden moest, alzo hem de tyd nu te kort zou worden; zullende hy te *Sedelli* zien te komen, dat maar een halve dagreize van *Bathusauwer* lag, om daar den Koning van *Johor* te spreeken.

De Adm. ondertusschen met zyn Schip nader gekomen zynde, wierd den 11 door den voornoemden *Orankay* afgehaald, om den Koning te begroeten. Hy nam 18 Muskettiers, 4 Trompetters en eenige Officieren tot zyn gevolg mede. Zy kwamen

voor de middag in de Stad, die een myl weegs van ſtrand leit, en waar in niet anders dan de Adel woont; hebbende het gemeen zyn verblyf in de voorſteden. De Stad op zich-zelve was bygevolg niet groot, rondsom met vierkante wel gehouwen en ſamengevoegde paalen omringd. De huizen zyn van Riet en Stroo, maar 's Konings Paleis van Hout. De Adm. wierd door den *Orankay* in 't Paleis gebragt, terwyl men den Koning zyne komſt bekend maakte. Vervolgens in de gehoorzaal gekomen zynde, verwonderde hy zich overde goede orde en ſchikking die hy zag. De Koning verzeld van alle zyne Raaden en Edellieden zat op een verheven *Balay* naaſt een Venſter, en de Edellieden ter weder zyde op Tapyten. De Koning ſcheen een Man van 40 jaaren, doch alle anderen waren oude Mannen, die ieder maar eene Vrouw hadden. Zo dra de Adm. binnen kwam wierd hy door twee oude Mannetjes by de hand genomen, en naar den Koning by de *Balay* geleid, daar hy in 't midden gezet wierd.

Wy bevinden dit voorval om de pracht en goede orde, die 'er by waargenomen wierd, zo merkwaardig, dat wy 't hier in de volgende Plaat afſchetzen.

„ Hier ziet men den Koning van *Pahan* in zyn houte Paleis, zitten-

„ zittende op een weinig verheve plaats of *Balay*, ter zyde van
„ een Venster, aan weder zyden twee reyen Raadsheeren, alle
„ oude Mannen, zittende op zyn *Maleits* op een Tapyt. In 't
„ midden ziet men den Adm. *Matelief*, die door twee oude
„ Mannetjes naar den Koning geleid word, terwyl zyn Gevolg
„ aan den ingang van de deur staat, en daar achter de Trom-
„ petters, en eenige Muskettiers in 't verschiet van de deur.

De Admiraal den Koning begroet hebbende, moest eerst een soort van geschenk aanneemen, en hetzelve boven zyn hoofd heffen, tot een teken van Dankbaarheid; en toen hy 'er het kleedje, waarmede het bedekt was, afgeligt had, zag hy, dat het *City* en *Pinan* was, daar hy eerst een weinig van eeten moest. Dit gedaan zynde, zeide hy tot den Koning door een Tolk;

„ Heer Koning! ik hebbe alhier in uwe Havens niet te doen;
„ want dewyl ik zo weinig tyd hebbe om van dit jaar myne
„ reize naar Holland nog te bevorderen, moet ik ten spoedig-
„ sten te *Bantam* myne Lading inneemen. Maar dewyl ik
„ by 't beleg van *Mallacca* gezien hebbe, dat gy aldaar 400
„ man te hulp gezonden had, stelde ik vast, dat gy een vriend
„ waart van den Koning van *Johor*, en bygevolg ook van ons. En
„ vermits wy Malacca toen niet konden winnen, door de aan-
„ komst van de Portugeesche Scheepsvloot, was ik gezind om
„ *Raya Zabrang* hier te laaten komen, om met hem en u alles
„ te beraadslagen, wat ons te doen stond om de Portugeezen te
„ verjaagen. Doch aangezien my de tyd tegenwoordig daar
„ toe te kort valt, zal ik naar *Sedelli* zeilen, en hem daar laaten
„ komen. Indien uwe Majet. nu begeert te weeten, wat wy
„ daar besluiten zullen, wil ik u zulks openbaaren, mits gy een
„ bekwaame plaats bestemd, alwaar men *Secreete* zaken verhan-
„ delen konne. Zo dat niet weezen kan, en gy 't evenwel be-
„ geert te weeten, zal ik tegen den avond wederom komen,
„ wanneer gy alleen zodanige persoonen moet by u hebben, die
„ gy vertrouwt".

De Koning bedankte den Admiraal; maar men scheen met het gezegde, van *Secreete zaaken te verhandelen*, te lagchen. Evenwel verzocht hy den Admiraal weder te komen, gelyk geschiede, en die toen tot den Koning zeide, dat zy Hollan-

landers bedrogen waren, dewyl men hen wys gemaakt had, „dat men 4 of 5000 *Maleyers* by 300 Hollanders zou voegen om „*Malacca* te vermeesteren, het welk altemaal fout was; dat hy „en de Koning van *Johor* daarom met alle de Koningen rondsom „een vast verbond moest maaken; dat elk zou opgeeven hoe-„veel volks hy leveren kon; dat men dat getal dan ook werkelyk „leveren moest, en dat hy dan ook zyn best doen, en met „2000 Man zou komen, om de zaak ten einde te brengen". De Koning vond dit goed, en zeide dat hy hem een *Prauw* zou mede geeven, die hem te *Sedelli* bragt. Waar op de Adm. verzocht, dat de Koning een Brief zou schryven aan den Koning van Holland, om hem van zyn oogmerk en magt kennis te geeven. De Pahansche Vorst had zyn antwoord dra gereed, zeggende, dat, dewyl de Koning van Holland geen *Maleyts* verstond, hy Admiraal maar een Brief in Duitsch of Portugeesch schryven, en hem denzelven voorleezen zou. Dit alles ging zo vaardig in zyn werk, dat de Adm. zich daar over verwonderde, en haast gedacht zou hebben, dat men den spotdreef met den oorlog. Hierop van den Koning scheidende, zeide hy, dat hy overal geweest was en niet gedacht had te *Pahan* te komen, zo dat hy geen geschenken voor den Koning had, dan alleen zyn Zwaard, het welk hy van zyne zyde toog, en het hem overgaf. Hy bezag hetzelve, en nam het in dank aan.

De Adm. daarop zyn afscheid genomen hebbende, ging by den *Orankay* de maaltyd neemen, en maakte met denzelven een overleg, waar men eenige gewapende Schepen en Praauwen zou konnen posteeren, om die van *Malacca* den toevoer af te snyden, nademaal men die Stad, by gebrek van goede hulp, en door de onwilligheid der *Maleyers*, toch niet vermeesteren kon. Den volgenden dag kwam de Admiraal weder aan land, en zag dat men hier ook de kundigheid bezat van Kanon en Bassen te gieten, welke laatste beter waren dan de *Javaansche*, doch niet zo goed als de Portugeesche. De Koning had ook 5 of 6 Oliphanten, die geweldig groot waren; en zyn krysmagt bestond in 2 of 3000 Man. Het Land is 'er laag, en kon jaarlyks omtrent 300 *Bahr* Peper opbrengen.

Na dat 'er nu nog eenige Buffels, *Arak* en Vruchten, die *van den Broek* inmiddels ingekocht, en teffens den Brief van den Koning

Koning gehaald had, aan boord gebragt waren, ging de Adm. den 16 November onderzeil, laatende gemelden *van den Broek* daar blyven om te Land na *Johor* te gaan, en met den Koning aldaar te handelen volgens mede gegeven Instructie, ingevalle de Adm. door Storm of anderzins belet wierd daar zelf te komen.

By gelegenheid, dat *van den Broek* den Brief van den Koning van Pahan haalde, begeerde deze, dat hy eens op zyn Hollands bidden en zingen zoude, het welk hy weigerde; waar op de Raaden des Konings tot hem zeiden, dat hy zulks, om den Koning te vergenoegen, behoorde te doen: maar hy antwoordde, dat hy, om den Koning te vergenoegen, een veel grooter Koning beledigen zoude, als zynde zaaken, die den Godsdienst betroffen, daar men niet mede spotten mogt, en dat hy, als hy bidden wilde, alleen ging. Doch zo eerbiedig als hy daarin was, zo rykelyk was hy in 't maaken van zyne Rekening; want by 't vertrek van den Adm. bragt hy 399 Stukken van Achten in rekening voor 31 Buffels en omtrent vier Leggers *Arak*: het welk de Adm. verbaasde, die zulks meer dan de helft te veel oordeelde, maar voor dien tyd daar niet in doen kon, en toen reeds bespeurde, dat men begon te denken, *de Compagnie is ryk genoeg*.

Den 24 November kwam de Admiraal te *Bantam*, en vondt aldaar het Schip *de grote Zon* Schipper *Abraham Matthysz.* die in plaats van den overleden *Roobol* was aangesteld; mitsgaders de Opperkoopman, *Geert Olfers*, van 't Schip Westvriesland, dat aan 't Eiland *Mauritius* was gebleeven, en Schipper *Willem Jansz.* van de *Craak*, die de Adm. *Warwyk* verovert, en in *Madagascar* gelost had, als onbekwaam langer te vaaren. Ook waren hier de Opperkoopman *Claas Simonsz Meebaal*, en Schipper *Jan Frantz.* die in *Madagascar* een Jagt van 30 last hadden toegesteld, om herwaarts te komen, en Schepen te haalen, die de goederen van de *Craak* naar Holland bragten, welken zy onder de bewaaring van 40 Man op dat Eiland gelaaten hadden. Van deze persoonen, met byvoeging van *Jaques l'Hermite*, Opper-Koopman te *Bantam*, en *Simon Lambertz. Mau*, Schipper van des Admiraals Schip *Oranje*, formeerde de Adm. een Raad, om te overweegen wat 'er ten meesten voordeele van de Comp. te doen ware, en stelde hen deze twee pointen voor: Eerstelyk, wat middel men gebruiken zoude, om het stuk van *Ternate* te bevorderen? nademaal

maal men van 't Jagt *het Duifje* verstaan had, dat de Portugeezen een aanval gedaan hadden op het Fort, welk de Adm. daar gemaakt had, maar dat ze by geluk waren afgeslagen. Ten anderen, wat men doen zoude omtrent de goederen van de *Craak*, die op *Madagascar* gelost waaren? Op het eerste point wierd besloolen, dat *Abr. Matthyszen* met het Schip de *groote Zon* terstond naar *Ternate* stevenen, doch eerst te *Grece* of te *Macasser* zou aanloopen, om 50 of 60 last Ryst in te neemen, en daar mede, voor de komst van de Schepen uit de *Manillas*, te *Ternate* te weezen; want behalve dat men de *Ternatanen* daar door verzekeren zou, kon men ook Nagelen en Ryst krygen, zo van dat Eiland als van *Macbian*. Op het tweede point wierd wel noodig geöordeeld, dat de goederen van de *Craak* van *Madagascar* gehaald wierden, maar om zulks met het Schip Oranje te doen, vielen 'er eenige zwaarigheden op; ondertusschen zou *Simon Lambertsz.* zich evenwel gereed maaken, en men in dien tusschen tyd overweegen wat het beste was.

Vermits nu de Admiraal een Engelsch Jagt te *Bantam* vondt, dat twee groote Schepen aan de *Kaap de Goede Hoop* gelaaten had, die ook eerstdaags stonden te komen, oordeelde hy, dat die naar *Banda* gaan, en de Hollanders aldaar een geweldige schaade zouden veroorzaaken, dewyl hun Kantoor aldaar niet genoeg van Geld en Lywaaten voorzien was, om alles op te koopen. Hierom vondt hy geraaden, om het Jagt, *dat op Madagascar* gemaakt was, ten eersten af te vaardigen met 50 Baalen Lywaaten en 40 duizend stukken van Achten, om alles op te koopen wat 'er te krygen was, en dus de Engelschen voor te komen. Doch hy had zulks in den Raad niet durven voorstellen; uit vrees, dat het door 't een of ander toeval openbaar zou worden: hierom had hy voorgegeeven, dit Jagt met Lywaaten naar *Johor* te zenden aan den *Fiskaal*, en tevens om den Koning te doen weeten, dat 'er weder 12 Schepen uit Holland onderwege waren, om hem te helpen tegen de Portugeezen enz. Dit wierd by den Raad zeer goed gevonden, en *Willem Jansz.* op het Jagt aangesteld als Kapitein.

Doch by zyn vertrek gaf de Adm. hem een geheime *memorie* mede, volgens welke hy zich gedraagen moest, en die hy niet openen mogt, dan 4 of 5 mylen van *Bantam*. Deze Memorie ver-

vervatte : „ dat hy van hier vertrekkende, terstond cours nee- 1607.
„ men zou naar *Amboina*, zonder ergens aan te loopen; dat hy
„ aldaar zyne Brieven aan den Gouverneur *Fredrik Houtman* af-
„ geven, en zo veel geld en Lywaaten ontlaaden zou als die be-
„ geerde ; dat hy zich niet langer als een dag aldaar ophouden,
„ en terstond, al ware het dat hy 'er niets loste, van daar naar
„ *Banda* stevenen zou ; dat hy daar komende zyne Brieven het
„ geld en de Lywaaten zou overleveren aan den Gouverneur,
„ en voorts doen wat deze hem gebood; dat hy zo ras het moge-
„ lyk was, van *Banda* met een lading Foely weder naar *Amboi-*
„ *na* zoud zeilen, en dezelve daar ontladen hebbende, naar *Banda*
„ te rug keeren zou ; doch dat, indien de winden of het weer
„ hem in deze heen en wederreize hinderlyk waren, hy met de
„ Kooplieden ter plaatze daar hy zich bevond, zou raadpleegen
„ wat het beste was; dat hy overal stem in den Raad hebben,
„ maar zich naar de meesten stemmen, zonder tegenkanting,
„ gedragen zou ; dat hy een jaar lang met zyn Jagt en volk zou
„ vaaren, al'waar hy gezonden wierd, en niet verder.' Met de-
ze Instructie vertrok dit Jagt den 4 December naar *Banda*, en
de *groote Zon* naar *Ternate*.

Inmiddels liet de Adm. den Kapitein van 't Engelsche Jagt aanzeggen, dat hy verstaan had, dat zy naar *Ternate* zouden gaan, en daarom vreesde dat zy daar aan den Vyanden Ammonitie zouden verkoopen, gelyk eenige van zyne Natie alrede gedaan hadden; dat ze de Portugeezen leerden, hoe zy verschanssingen en Loopgravens tegen de Hollanders moesten maaken, en dat, dit zo zynde, hy zulks zou moeten beletten, als strydende tegen de Tractaaten tusschen Holland en Grootbrittanje. De Kapt. antwoorde, dat ze wel eenige Ammonitie, maar zeer weinig, verkocht hadden ; maar dat het geval nopens de Verschanssingen volstrekt onwaar was. De Adm. liet deze aanzegging niet doen, om hen het verkoopen van de Ammonitie te beletten, of om dat hy geloofde, dat ze naar *Ternate* zouden gaan, maar om de Engelschen in zyne onderstelling, dat ze naar *Banda* gingen, te misleiden; schoon zy anders voorgaven.

Den 19 dito kwam het Schip *Mauritius* van *Patane* te *Bantam*, en bragt maar 60 of 70 last Peper, nevens een weinig *Benzouin* en Zuiker mede, dat de Adm. zeer verwonderde, en waaraan

hy duidelyk bespeurde, hoedanig men op de buiten Kantooren handelde. Dit Schip had een maand lang te *Patane* gelegen, en omtrent 1000 guldens aan Geschenken aan de Koningin moeten doen, waarvoor zy een *Baahr* van 380 pond Peper tot een Geschenk had gegeeven. Dit alles deed den Adm. besluiten, dat het Kantoor te *Patane* moest opgeligt worden, dewyl 'er geen voordeel te haalen was, en men nog geweldig van de *Mandaryns* of grooten des lands geplaagd wierd; mitsgaders ook om dat 'er de Peper duurder was dan te *Bantam*, dat meest alles van *Jambi* daar komen moest, en dat men zo wel te *Bordelou*, als hier, met de *Chineezen* kon handelen: en eindelyk om dat 'er de *Chineezen* niet veel bragten, dat de Hollanders dienen kon, en dat men nog voorkoop met hen moest maaken, waarna zy alles vervalsten; en wilde men geen voorkoop maaken, zo bragten zy niets. Hier aan ziet men, hoe groot het bedrog in dien tyd al was, en hoe voorzichtig men weezen moest, om niet bedrogen te worden.

Met dit Schip kwam ook *Cornelis Spex*, die, als we te vooren gezegd hebben, naar *Siam* gezonden was, van daar te rug, brengende eenige Ambassadeurs van *Siam* mede; het welk de Adm. zeer euvel op nam, nademaal de Heeren Bewindhebbers altoos belasten, geen Ambassadeurs mede te brengen, om de groote kosten te vermyden. Hierom liet hy *Spex*, eer zy aan land kwamen, by zich ontbieden, en vraagde hem naar de rede. Deze gaf ten antwoord, dat hy 't niet gebeteren kon, dat hy 'er wel tegen geweest was, maar dat de Koning gevraagd had, waar om men zyne Ambassadeurs niet wilde ontfangen, zo wel als die van *Johor* en *Achem*, dat maar kleine Koningen waren, in vergelyking by hem? dus was 'er niet anders aan te doen.

Zy kwamen den 21 aan Land, en de Adm. beriep zynen Raad en vraagde, of men dezelven mede zou neemen naar Holland, of niet? De Leden van den Raad waren van gevoelen, dat men zulks moest doen, nademaal het zou konnen aangemerkt worden als een groote verachting omtrent den Koning van *Siam*, wanneer men dezelven weder te rug zondt; mitsgaders dat de Koning van *Bantam*, en alle omliggende Koningen, zouden denken, dat men geen vriendschap met den Koning van *Siam* wilde houden, die ondertusschen de magtigste Koning van *Indiën* was.

Het

Het besluit van ze mede te neemen dan vastgesteld zynde, liet de Adm. die Gezanten voor hem komen, die hem tot een geschenk bragten een kleine Sabel, waarvan het gevest en de Schede met Goud overtogen was. Hy liet ze Logement geeven, tot dat de Schepen gereed waren, en overleide in den Raad, hoe men handelen zoude met de Schepen *Oranje*, *Mauritius* en *Erasmus*? Want dewyl *Mauritius* onverhoopt genoegzaam zonder laading van *Patane* gekomen was, had hy geen gedachten, dat de *Erasmus* veel meer te *Johor* zou krygen; oordeelende uit dien hoofde, dat 'er laading voor die drie Schepen was te *Bantam*, te *Banda* en te *Madagascar*. Derhalven werd in den Raad besllooten, dat men van dit jaar twee Schepen naar 't Vaderland zou trachten te zenden, en een naar *Banda*. Dus zou Oranje, dat nu gereed was, te *Bantam* laden, Mauritius zou naar *Madagascar* gaan, en de *Erasmus*, als hy van *Johor* kwam, naar *Banda*.

Den 27. zo als het Schip *Mauritius* zou onderzeil gaan, kwam het Schip *Gelderland* aan, waar mede de Adm. een geheime Instructie van de Heeren Bewindhebberen ontfing, in houdende, dat men vóór alle Negotie vooreerst den Oorlog wilde vootzetten. Hierop wierd in den Raad beslooten, dat het gemelde Schip *Gelderland* zich ten eersten zou gereed maaken, om naar *Macasser* te zeilen, aldaar 150 of 200 *Coyang* Ryst te laden, en na van dezelve een deel op *Amboina* gelost te hebben, met de rest naar *Ternate* loopen. Voorts zou men de Schepen *Delft* en *Enkhuizen* naar *Amboina* en *Banda* zenden, en de Sloep van 't Schip *Gelderland* met de geheime *Instructie* naar *Johor*. Eindelyk zou men 20 duizend stukken van achten uit dat Schip neemen, waarvan 'er 14080 in *Amboina* zouden blyven, 2500 in *Macasser* verhandeld, en de rest mede genomen worden naar *Ternate*.

Den 30. verstond de Adm. uit een *Javaan* van *Jacatra*, die voor 8 dagen van *Malacca* gekomen was, dat de Vice-Roy en de Gouverneur van *Malacca* dood waren; dat de Stad zeer versterkt wierdt; dat de Portugeezen met vier Galeyen en 20 Fusten naar *Achem* waren geweest; dat ze *Johor* verbrand hadden, en dat *Raya Zabrang* op *Linga* woonde, en zich aldaar versterkte; dat 'er vyf groote Schepen voor *Malacca* lagen, daar nog 3 kleine van *Negapatan* by gekomen waaren, enz.

Hierop liet de Admiraal den *Timongon* en den *Sabandaar* van *Bantam* ontbieden, en zeide tot hen, dat de Koning van Holland dat Schip expres gezonden had, om de Koningen te waarschouwen, dat de Portugeezen met Hollandsche Schepen en Vlaggen zouden komen om de Hollanders en Indiaaanen te bedriegen; dat ze derhalve op hunne hoede moesten zyn, dewyl ze waarschynlyk met een groote Vloot komen, en zelf de Koningen niet spaaren zouden; doch dat de Adm. van *Caarden* eerlang met 8 Scheepen stondt hier te komen, en 'er in 't volgende jaar nog een groote Vloot, die reeds onder wege was, verwacht wierd, en dat men altoos volk te *Johor* zou laaten. Zy gaven ten antwoord, dat zy 'er den Koning kennis van geeven zouden, en kwamen ook vervolgens bescheid brengen, dat ze niemand zouden toe laaten, aldaar te komen, ten ware de Hollandsche Opper-Koopman het volk kende en goedkeurde; zullende alle andere volken voor Vyanden houden. Doch dit ging zo verre als het voeten had, en zy waren tot geen ander besluit te brengen.

Den 8 January 1608 kwam ook de Adm. *van Caarden* met 7 Schepen te *Bantam*, dewyl hy een Schip by *Mosambique* verlooren had. Dus zullen wy den Adm. *Matelief* met den einde van ons jaar 1607 hier wederom laaten berusten; om de verrichtingen van den Adm. *van Caarden* in dit jaar te beschouwen.

Wy hebben dien Vlootvoogd in 't voorgaande jaar by de *Kaap de goede Hoop* gelaaten, en hy kwam na veel sukkelens in Maart dezes jaars te *Mosambique*, het welk men voor genomen had te belegeren. Den 27 dier maand wierden de Artikelen, hoe men zich by de belegering gedragen zou, voorgeleezen; bestaande daarin, dat een iegelyk, die tot de Landing gecommandeerd wierd, met zyn volle geweer zou optrekken; dat men geen Indianen beschadigen, geen Vrouwen schenden, geen brand stichten, en aan Land geen gekookte spys gebruiken zou, uit vrees van Vergift, daar de Potugeezen zeer op afgericht zyn; alles op Lyfstraffe &c.

Den 29. zagen zy het Kasteel, en besllooten dat de Schepen *Ceylon*, *Patane* en *ter Veer*, de voortocht zouden hebben, en het gat peilen, om dat zy het ondiepste gingen. Voor het Kasteel lagen 3 Schepen, 2 Karacken en een klein Scheepje. Den 30 en 31 naderde men het Kasteel, waaruit dapper gescheeten

ten wierd; echter raakten zy met de Booten onder 't geschut, en haalden die drie gemelde Schepen van daar, dewyl 'er geen volk op was.

Ondertusschen moesten de Schepen, die tot onder 't Kasteel gekomen waren, wat afhouden, als zynde tamelyk beschadigd, zonder dat 'er iemand van het volk geraakt was, behalve de Schipper van de *Ceylon*, die door een Musketkogel getroffen wierd.

Vervolgens het besluit genomen zynde, van des anderen daags te Landen, zo geschiedde zulks den 1 April, met het meeste volk van de Schepen. De Portugeezen schooten geweldig uit het Kasteel, maar raakten by geluk niemand; ook vonden zy by de Landing geen wederstand, en geland zynde, kwamen veele Zwarten uit een Dorp aanloopen, vielen voor den Adm. op de kniën, en baden om genade, zeggende, dat ze maar Slaaven waren. De Adm. gebood hen weder te keeren in hunne huizen. Hierop trok men in slagorde door het Dorp, dat met straaten, fraaie huizen en Pakhuizen betimmerd was, en wel een Stad gedeek, tot aan het Klooster *St. Domingo*, dat onder 't bereik van 't Kanon lag, alwaar men 't Leger nedersloeg; zo dat het Kasteel te Land zo wel bezet was, dat 'er niemand in of uit kon. Voorts zondt de Adm. eenig volk te rug naar het Dorp, om de Zwarten, die niet te vertrouwen waren, hun geweer afhandig te maaken en dat aan stukken te breeken. Dit wierd niet alleen volbragt, maar men dreef ze altemaal in een groote Kerk, die in het Dorp stondt en te vooren een Kasteel was geweest. Men vondt in het Dorp ook eenige Slaaven, die in Ketens geslooten waren, en los gemaakt zynde, mede in de Kerk gebragt wierden, en met sterke wachten bezet.

Den 2 en volgende dagen was men ieverig bezig met Loopgraven en Batteryen te maaken, die men beschanste met pakken en baalen, uit de Pakhuizen van het Dorp gehaald. Men bragt geschut aan Land, men begon den 4 op het Kasteel te schieten, en den 6 was het geschut der Portugeezen genoegzaam gedemolieerd, zo dat de Hollanders tot digt onder 't Kasteel konden loopen, en toen ook zagen, dat het zelve sterk met muuren, Ravelyns en borstweeringen omringd, en bygevolg niet te winnen was, dan door ondermyning of bresschieten; welk laatste echter weinig schyn had, dewyl de muuren zo gesteld waaren, dat het Kanon 'er weinig schade aan deedt. Dit

Dit niet tegenſtaande ging men met de belegering voort: men ſtelde gewaapende Booten op de wacht, om allen toevoer ter zee te beletten; men ruineerde verſcheiden *Kanoos*, waarmede de Zwarten mondbehoeftens, en inzonderheid water, waaraan men groot gebrek had, van 't vaſte Land in 't Kaſteel bragten; men kreeg veele Zwarten gevangen; men maakte Nieuwe Batteryen en Schanſſen; men ſloeg verſcheiden Uitvalllen af, hoewel zomtyds niet zonder verlies; men bouwde Hutten voor 't volk; men naderde tot aan de Veſten; men wierp vuurpotten in dezelve; kortom men deedt alles wat mogelyk was om dit Kaſteel te bedwingen, dat ook miſſchien wel gelukt zou hebben, indien het ongeluk niet gewild had, dat men veele zieken onder het volk kreeg, en dus den moed moeſt verloren geeven. Derhalve bragt men het Kanon weder aan boord, en de Schepen, maakten zich gereed om weg te zeilen. By den aftocht liet de Adm. den Portugeeſchen Gouverneur, die gekweſt was, vraagen, of hy de Dorpen en Wooningen buiten de Stad wilde rantzoeneeren? maar geen antwoord krygende, wierd alles rondsom in brand geſtoken en de Kokos-boomen vernield.

Deze belegering dus vergeefs uitgevallen zynde, begon men zich den 16 May tot den aftocht gereed te maaken, na zes Weeken alle poogingen in 't werk geſteld te hebben: doch by 't afzeilen raakte het Schip *Zierckzee* by laag waater aan den grond, het welk die van 't Kaſteel geweldig beſchooten en doorboorden; zo dat men genoodzaakt was het zelve te ontlaaden, en in brand te ſteeken. Dit ſukkelde tot den 29, als wanneer de Adm. *van Caarden*, met zyne overige Schepen, *Moſamque* verliet.

„ Dit *Moſamque* is een klein Eilandje, 5 graaden bezuiden de „ Linie gelegen, en een halve myl van 't vaſte Land, in een „ bocht, zo dat het vaſte Land aan de Noordzyde verder in „ zee ſchiet dan 't Eiland. Voor aan liggen twee kleine onbe„ woonde Eilandjes, *St. Jacob* en *St. Joris* genaamd, omtrent „ gelyk liggende met den hoek van 't vaſte Land; tuſſchen „ welken en 't vaſte Land men doorzeilt om te *Moſambique* te „ komen. Het Fort, welk de Portugeezen daar hadden, was „ een der ſterkſten van gantſch Indië.

„ Aan de vaſte Kuſt leit *Soffala*, een Kaſteel, dat den Portu„ geezen van *Moſambique* onderworpen is, en de Gouverneur

„ zendt

„ zendt 'er een Luitenant, om 'er het opzicht te hebben, dewyl
„ 'er veel goud valt, welk van daar naar *Mosambique* gebragt
„ word. Landwaarts in van *Soffala* leit het Ryk van *Monomotapa*,
„ dat zo veel te zeggen is als een Keizerryk. Het is gelegen
„ tusschen twee groote armen van eene Rivier en de Zee, en
„ word op 750 Fransche mylen in den omtrek gerekend: De
„ voornaamste Stad van dit Land is *Benomotaxa*, daar de Ko-
„ ning den meesten tyd woondt, doch ook dikwils te *Zimbaoch*,
„ een groote Heidensche Stad. Hy gebied nog over verschei-
„ den andere Koningen; hy word knielende bediend, en zyne
„ Lyfwacht bestondte dier tyd in 200 Honden". Een zeldzaame
Lyfwacht!

Dit tusschen beide gezegd hebbende, staat ons verder te melden, dat de Admiraal met zyne Vloot den 8 Juny kwam op de Rheede van 't Eiland *Majotten*, om 'er zich te ververschen, zynde een schoon en vruchtbaar Land; alwaar zy tot den 16 July bleeven, en in dien tusschen tyd hadden zy op de 7 Schepen en een Jagt 642 Beesten, zo Ossen als Bokken, behalven de Hoenders en vruchten, verteerd. Den 17 van hier gezeild, en wederom voor *Mosambique* gekomen zynde, namen zy een Bark, beladen met Ryst en Olyphantstanden; kruisten langs die Kust tot den 3 September, op hoop van eenige Portugeesche *Kraaken* te ontmoeten, en na hier en daar verscheiden Landingen gedaan te hebben, kwamen zy den 17 October voor de Rivier van *Goa*, na dat ze eenige dagen te vooren een *Kraak* genomen hadden, zynde de Admiraal van drie anderen, die reeds te *Goa* binnen waren. Deze *Kraak* was beladen met Oliën, Wynen en Geld. Men ontlaadde dezelve en stak 'er den brand in, na dat het Volk aan Land gezet was, behalve de Portugeesche Admiraal, dien men gevangen hielt.

Wederom van hier zeilende, kwamen zy den 13 November te *Calikoet*; doch verneemende dat de *Zamoryn* of Koning omtrent *Pinanni* tegen zyne vyanden de Portugeezen te veld lag, liepen zy derwaarts langs de Kust heen, en wierden, daar komende, met 3 of 4 Kanonschooten verwellekomt; waar na zy by het Riviertje *Chetua* ankerden. Den 17 kwamen 3 Gezanten van den *Zamoryn* by den Adm. aan boord, toonende brieven van zyn Excell. Prins *Maurits* ondertekend, waaruit men verstond, dat 'er tusschen den *Zamoryn* en *Holland* een verbond onder handen

den was; weshalve de Adm. besloot aan Land te komen, om dat verder te voltooien. Ook beloofden de Gezanten te zullen bezorgen, dat men water en ververscbing aan boord kreeg. Maar dewyl daar niet van kwam, en de Adm. eenige Portugeesche Fusten naar de Kust zag loopen, oordeelde hy, dat de *Zamoryn* met de Portugeezen in onderhandeling was, en wilde toen niet aan Land komen; te meer dewyl de Koning verzocht, dat men hem den gevangen Portugeeschen Adm. zoude overleveren, het welk hem geweigerd wierd; en de Hollandsche Adm. vertrok den 22 van daar, en passeerden den 24 de Kust van *Cocyn* omtrent 3 mylen van Land; alwaar zy des anderen daags twee zeilen kort by land zagen. Men liep 'er op toe, en dezelven ingehaald hebbende, bevondt men het Turksche Vaartuigen te zyn, belaaden met Ryst, waar van het een te *Pinanni* en 't ander te *Cocyn* moest weezen; het scheepsvolk waren *Mooren*. Men kocht hen een party Ryst af, die men betaalde tegen 8 penningen hollands het pond, en ze toen liet vaaren in vrede.

Van hier voortzeilende naar *Caap de Comoryn*, die zy den 1 December bereikten, en bevonden dezelve een slechte hoek lands, wat hoog en binnenwaards zeer bergachtig, met 3 of 4 heuvels aan 't einde van 't land, die wel gebroken Eilanden schynen te weezen, dewyl men 't Land daar achter niet zien kan. Een kleine myl van Land leyt een klip, die met het afloopend water bloot komt als de rug van een Walvisch, en het scheelde weinig of men zou 'er des nachts opgezeild hebben. Den 2 hadden zy des nachts een hevigen Storm, waardoor een der Schepen aan de Fokke-Mast schade leed. Den 6 kwamen zy by de Kust van *Ceilon*, tusschen *Colombo* en *Punto-gale*, op welke plaats zy den 8 het anker lieten vallen. Den 13 wierd in den Raad beslooten, dat men cours stellen zou naar *Bantam*, gelyk geschiedde, en alwaar zy in 't begin van 't jaar 1608 aankwamen by den Adm. *Matelief*, als boven gezegd is.

Ziedaar de Indische Gebeurtenissen van dit jaar, die wy al te merkwaardig geoordeeld hebben, om ze, gelyk doorgaans geschied, maar ter loops aan te haalen; en dit is de rede, dat wy ons wat langer daar by hebben moeten ophouden; in verwachting dat deze verrichtingen in de *Oostindiën* van dien tyd, en die mede een goed deel onzer Historie uitmaaken, den Leezer niet onaangenaam zullen geweest zyn.

DERDE HOOFDSTUK.

Vervattende voorëerst de strengheid van den Winter; wyders de voortzetting der Onderhandelingen, en andere gebeurtenissen in den jaare 1608 *voorgevallen.*

De strengheid des Winters in dezen jaare moet, volgens de getuigenissen, die wy 'er van vinden aangetekend, buitengemeen geweest zyn. Het was den 19 December des voorigen jaars beginnen te vriezen, tot den 26, als wanneer het dooide tot den laatsten dag dier maand: doch den eersten January begon de Vorst op nieuw, en ging zeer vinnig voort tot den 25; toen het weer ontliet voor drie of vier dagen; na welke ademschepping, als men zegt, het weder met een gelyke strengheid begon te vriezen, en genoegzaam tot den einde van February duurde, waardoor de binnen wateren in de Nederlanden, die reeds van voor Kerstyd af toegelegen hadden, geslooten bleeven tot in de maand Maart. Niet minder waren ook de buiten wateren in January zodanig toegezet, dat geen menschen geheugde een zo felle Vorst beleeft te hebben. De *Waal* en de *Rhyn* zaten vast tot boven *Keulen*; de Schelde voor *Antwerpen*, voor *Lillo*, voor *Romerswaal* en nederwaarts, waren veel sterker en vaster bevroren, dan in den Winter tusschen de jaaren 1564 en 1565; de *Hond* tusschen *Zeeland* en *Vlaanderen* was insgelyks digt, zo als ook het gat en 't water voor *Rammekes* of Zeeburg in Zeeland; ja zelfs alle Havens in Zeeland, ook die van *Vlissingen* en *ter Veere*, waren gesloote door de menigte van 't Dryf-Ys; de *Zuider-Zee* in Noordholland was mede zo vast toegezet, dat men met Sleeden van *Harlingen* in Vriesland, langs het Diep, te *Amsterdam* kwam, en op andere plaatzen, aan die Zee gelegen; en dat men van *Texel* over 't Ys ging naar 't Eiland *Wieringen*; kortom het was dus gelegen met alle stroomen, rivieren en Zeegaten der Nederlanden.

Schoon nu de nabuurige Ryken meer ten westen en zuiden gelegen zyn, waren ze echter niet vry van de vinnige koude: want in Vrankryk bevrooren alle de Rivieren, op den Oceäan uitloopen-

de, en in Engeland was de Theems zo vast en sterk bevrooren, dat men wel zes weeken lang te voet en te paard over dezelve passeerde, tot verwondering van alle menschen, die zulks nooit te vooren zo lang gezien hadden. Inzonderheid was de Vorst op den 14, 15, 16 en 17 January zo fel, dat 'er alom in de Nederlanden verscheiden menschen op de wegen doodbleeven. Hoedanig het dan in de meer noordelyk liggende gewesten gesteld was, is wel na te gaan.

Ondertusschen konnen wy hier omtrent in opmerking neemen, de wonderbaarlyke bestiering van den Almagtigen, die ten tyde dat de *Admirant* van Spanje, en ook *Spinola* zelfs veel volks te veld gehad, en getracht hebben de Nederlanden te beschadigen en te bedwingen, door hier of daar een inval te doen des winters over 't Ys, nooit een zo fellen Winter heeft laaten worden, dat zulks geschieden kon, dan na dat de stilstand van Wapenen reeds vastgesteld, en dus die zaak ondoenlyk gemaakt was. Niet ongevoeglyk is hier op toe te passen het gene zeker Dichter op deze tyd zingt, daar hy, spreekende van de Vereenigde Nederlanden, zich dus laat hooren.

Die nagedachtenis, hoe Godt u heeft bevryd,
Verduur by 't nageslacht oneindig eeuw en tyd,
En leere ons in dit stuk aandachtig aan te merken
Godts rechterhand, verhoogd door zo veel Wonderwerken!
't Was toch die Wonderärm, gezegend Vaderland,
Die u weleer als uit het stof verhief; die hand
Heeft u in 't midden van de woedende onweersvlaagen
Van druk, gestaag beschermd voor 's Vyands list en laagen!
Die rechterhand heeft u, in 't aakligst van den nacht,
Van veel verdrukking door des Vyands overmagt
Behoed, die magt, hoe hoog gesteigerd, neergeboogen,
En wonderdaadig u uit 's Vyands hand getoogen!

Dit niet tegenstaande moet men evenwel zeggen, dat deze Winter alom, in andere opzichten, deerniswaardige uitwerkzelen heeft gehad; want veele Visschen en Watervogels stierven, zo ook de wilde Beesten, by gebrek van voedzel; zo dat de Wolven hier en daar veel schade deeden, en menschen en Vee aanvielen; dat veele menschen van koude stierven, en kinderen

in

in de wieg bevrooren; dat op de plaatzen, daar niet veel Hout waſt, en daar de Inwooners, uit hoofde van de voorige ſlappe Winters, zich niet wel bezorgd hadden, de elende zeer groot was, inzonderheid op verſcheiden Eilanden van Zeeland, alwaar men het houtwerk der wooningen aantaſten en verbranden moeſt, om niet van koude te bezwyken; dat men in veele Steden, en zelf in *Parys*, vuuren op de Straaten moeſt aanleggen, om de armen te verwarmen, en dat de ryken, die overvloed hadden, zulks tot een geringen prys moeſten verkoopen, indien ze veilig wilden blyven.

Deze ſtrenge Vorſt was oorzaak, dat de reize der Gezanten van den Aartshertog, die in den *Haag* ſtonden te komen, vertraagd werdt. Want ſchoon 'er den 7 January een Brief in den *Haag* aan de Staaten kwam, getekend door de Aartshertogen, vervattende hunne toeſtemming tot de verkiezing der Gemagtigden, om met hunne Gezanten hier in onderhandeling te treeden, welker naamen der Gezanten hun door de brieven van Pater *Nyen* en *Vereiken* zouden bekend gemaakt worden; als mede dat zy de Wapenſchorſſing wel voor eenige maanden wilden verlengen; wyders dat zy den 15 January van *Antwerpen* zouden vertrekken, indien zy alvoorens hunne paspoorten verkreegen, en een Schip te *Lillo* vonden om naar Holland te vaaren: ſchoon dit alles wel gereguleerd was, en de Staaten de komſt dier Gezanten toegeſtaan hadden, begon het in dien tyd zo hard te vriezen, dat de rivieren toe raakten, en zy volſtrekt niet te water konden komen. Deze Gezanten, tot de Onderhandeling beſtemd, waren de Markgraaf *Spinola*, de Preſident *Richardot*, en de Geheimſchryver van den Aartshertog, *Mancicidor* genaamd, benevens *van Neyen* en *Vereiken*. Men was in Holland grootelyks verwonderd, dat 'er onder dit Gezantſchap geen een Nederlands Heer was; maar de Spanjaarden waren gewoon, die zo weinig te gebruiken als 't mooglyk was, gelyk te vooren meer dan eens aangemerkt is.

De Staaten Generaal dan beſlooten hebbende, deze Gedeputeerden der Aartshertogen te laaten komen, hadden inmiddels uitgeſchreeven een Algemenen Bededag tegen den 9 January, zo om Godt te looven en te danken voor zyne weldaaden, aan deze Landen beweezen, als om te bidden, dat deze Onderhan-

deling mogt uitvallen tot zyner Eere, en tot behoudenisse en bescherming dezer Landen.

Ondertusſen hadden de Staaten der Vereenigde Nederlanden al voor 't begin van dit jaar begonnen te handelen met de Gezanten hunner Vrienden, en inzonderheid met die van Vrankryk, om te zien wat zy 'er in Vrede of Oorlog van te hoopen hadden. De genegenheid des Konings van Vrankryk voor dit Gemeenebest blonk heerlyk uit; zyn Gezant *Jeannin* had last een verbond van onderlinge bescherming met de Staaten te sluiten, gelyk op den 23 January geschiedde, om dat, zo eenigen stellen, Vrankryk wel voorzag, dat hy eerlang met Spanje in oorlog zou geraaken. Men wilde ook de Grootbrittannische Gezanten daar intrekken; maar deze gaven voor, dat men eerst weeten moest, of men Oorlog of Vrede te wachten had, enz. En om dat de Staaten het verbond met Vrankryk met yver scheenen voort te zetten, om daardoor hunne gezochte Vryheid des te eerder te bedingen, en men juist niet wist, of die wel erkend zou worden, begonnen de Franschen in 't eerst ook te draalen: maar door Prins *Maurits* en *Oldenbarneveld* verzekerd, dat 'er zonder de erkenning en volkomen toestemming der Vyanden, wegens de Vryheid der Nederlanden, geen vrede geslooten zou worden, kwam het verbond tot stant. Het zelve was van dezen *inhoud*:

„ Dat de Koning van Vrankryk beloofde, te zullen arbeiden „ tot het treffen van een rechtmaatigen Vrede; *dat hy, na 't* „ sluiten van dezelve, tegen de schenders en overtreders welke „ in 't algemeen die van Holland schade toegebragt, of door „ byzonderen ongelyk hadden laaten doen zonder herstelling, „ Holland zou onderstennen met 10 duizend voetknechten, of „ meer te paard en te voet, indien de nood zulks verrischte: „ dat, indien de Koning van Vrankryk wierde aangetast, de „ Staaten zouden verschaffen 5 duizend Voetknechten, of zo „ veel Schepen als die kosten uitmaakten: dat, zo de een den „ ander verder onderstand deede, zulks op rekening zou gaan, „ om ten einde des oorlogs weder goed gedaan te worden: dat „ geen van beiden met den Vyand zou mogen handelen, zonder „ bewilliging van zynen Bondgenoot: dat, den Koophandel be„ treffende, de Hollanders in Vrankryk, en de Franschen in „ Holland gelyk recht met de Ingezetenen zouden genieten.

Doch

Doch de Engelsche Gezanten konden tot zodanig een Verbond niet overgaan; komende voor eerst voorden dag met het oude verschil, betreffende den Lakenhandel, welke eene Maatschappy in Engeland onder zich behield, daarna begeerden zy, dat men over de achterstallige schulden handelen, en tot de afrekening komen zou. Van welke twee pointen het laatste van een te lang onderzoek en gevolg was, om daar van te spreeken in een tyd, dat 'er zo veel zaaken van 't uiterste gewicht te verhandelen waren; en het eerste te veel smaakte naar een nadeelige *Monopolie* tegen de vrye Commercie, en bygevolg ook geen zaak om zo ter loops af te doen.

De Duitschers, bekend voor een draalende Natie, by welken zich ook de Afgezant van den Landgraaf van *Hessen* voegde, gaven voor, dat hunne Vorsten geen ding meer wenschten, dan om een Verbond van onderlinge hulp te sluiten; maar dat ze dien aangaande geen zekeren Last ontfangen hadden. Inmiddels kwamen de punten, die zy den Staaten, indien de Vrede getroffen wierd, aanbevolen, hoofdzaaklyk hier op uit: „ Dat ze „ zorge moesten dragen, dat het Huis van *Nassau* buiten schade „ en nadeel gehouden wierde; dat ze den *Spanjaard* moesten ver„ plichten tot vergoeding van den schade, die *Mendoza* Duisch„ land hadde aangedaan; dat ze niet moesten toelaaten, dat ie„ mand onder 't gebied der Staaten vryheid in 't oeffenen van „ den Roomschen Godsdienst vergund wierde; dat ze in 't afdan„ ken der Soldaaten die voorzichtigheid moesten gebruiken, dat „ daar uit geenerlei zwaarigheden voortvloeiden; dat ze de belas„ ting der goederen in 't uit- en inkomen hier na moesten af„ schaffen enz.

Vermits nu, als gezegd is, de harde Winter den Spaansche en Aartshertoglyke Gezanten verhinderde, te water over te komen, zonden de Staaten den 14 January een Trompetter over Land naar *Antwerpen* met de Paspoorten, en schreeven ter zelver tyd aan de Stadvoogden *Justyn van Nassau* te *Breda*, en *Marcel Bax* te *Bergen-op-Zoom*, om de voorschreeven Gezanten te *Antwerpen* af te haalen, en over *Breda* en *Geertruidenberg* naar den *Haag* te geleiden; ook hen overal vry te houden zo dra zy op den Staatschen bodem zouden zyn. Maar, zo wel om de felle koude, als om dat men vernam, dat *Spinola* met de prachtige

uitdossching van zyn gevolg nog niet vaardig was, konden zy niet voor den 23 vertrekken om naar *Lier* te gaan, waarover de Gezanten hunnen weg verkozen te neemen. Over deze verandering wierden verscheiden gissingen gemaakt; zommigen meenden, dat ze dien weg verkoren om recht toe de Heide over te trekken; anderen oordeelden, dat zulks geschiede om de Hollandsche Gouverneurs niet te Antwerpen, als eene Stad vol Burgery, maar liever te *Lier* te laaten komen, dat vol Garnizoen was. Hoe 't zy, de gemelde Gouverneurs kwamen den 26 in die Stad, en wierden door *Don Alonzo de Luna* aan 't hoofd der Bezetting onfangen. Doch zy vonden de gemelde Gezanten daar nog niet, dewyl die eerst des anderen daags omtrent den avond aankwamen.

Den 28 vertrokken zy alle van hier, verzeld van een grooten trein van Dienaars en bagasie, naar *Hobgstraaten*, en van daar na *Breda*, daar zy den 29 aankwamen, en door de bezetting onder de Wapenen ontfangen en vervolgens wel gelogeert en onthaald wierden. Des anderen daags van hier vertrokken zynde, kwamen zy te *Geertruidenberg*, alwaar *Spinola* zyn gevolg van 180 Ruiters te rug zondt, die hem tot daartoe verzeld hadden; niet, zo als zommigen verkeerd hebben voorgegeeven, om meer verzekerd te zyn, maar om meer pracht te verbeelden. Van hier trokken de Gezanten met hun gantsche gevolg over den *Biesbos*, die geheel toegevrooren was, in 190 Ysfleeden, op ieder van welken der Gezanten een Schuitje stondt, waarin zy zaten, op dat ze, indien het Ys mogt komen te breeken, geen gevaar zouden loopen. Aldus wierden zy overgebragt tot Dordrecht, alwaar de Magistraat hen buiten de Stad ontfing, verzeld van zulk een toeloop van volk, als of gantsch Holland uitgeloopen was, om hen, en inzonderheid *Spinola* te zien, wiens naam in Holland genoeg bekend was. Na dat ze hier wel onthaald waren, vertrokken zy den 31 verder met Sleden over de *Maas* en *Merwe* naar *Rotterdam*, alwaar zy op gelyke wyze ontfangen wierden, en de toeloop van volk niet minder was.

Spinola zondt zyn meeste gevolg en bagasie, dat zeer groot was, van hier vooraf naar den *Haag*, en hy kwam, nevens de anderen des anderen daags nog voor den middag te *Delft*, alwaar hy wel door de Magistraat en een toeloop van Volk ontfangen,

gen, maar niet onthaald wierd, aangezien hy te *Rotterdam* ont- 1608.
beeten had, en tevens aangezegd was, dat Prins *Maurits* hem te gemoet kwam, zo dat hy zynen weg in koetzen en te Paard vervolgde naar *Ryswyk*, alwaar hy dien Prins, nevens zyn Broeder, en een gevolg van andere Heeren, ontmoette tusschen *Ryswyk* en de *Hoornbrug*. Zy traden wederzyds uit de Koetzen, en verwelkomden elkander met veel beleeftheid en blymoedigheid. Het is wel te denken, dat deze twee Veldheeren, welke elkanders dapperheid beproefd hadden, zich niet zonder verwondering zullen gezien en gesproken hebben. Ondertusschen kon men tot roem van Prins *Maurits* zeggen, dat hy door zyn bekwaamheid en heldenmoed den Spanjaarden zo verre gebragt heeft, dat ze genoodzaakt waren zynen Mededinger naar Holland te zenden om Vrede te verzoeken; schoon dat hy in de twee laatste Veldtochten eenig voordeel op hem had behaald.

Hier op ging *Spinola* in de Koets van Prins *Maurits* zitten, achter in en op deszelfs hoogerhand, voorin zaten Prins *Fredrik Hendrik* en *Mancicidor*; en ter weder zyde *Richardot* en Graaf *Willem van Nassau*. De andere Gezanten of Gedeputeerden, *van Neyen* en *Vereiken*, namen plaats in andere koetzen, dewyl 'er de Marquis *Spinola* wel drie by zich had, behalve verscheiden andere Rytuigen, zo voor hem, en de andere Gezanten, als voor zyn gevolg. By gelegenheid van de ontmoeting dezer beide zo befaamde Veldheeren, was hier ook van alle kanten, en uit nieuwschierigheid om die Gezanten te zien, zo veel volks toegevloeid, dat de weg naauwlyks te passeeren was. Dus dan eindelyk met deze trein in den Haag komende, liet *Spinola* twee Trompetters al blaazende vooruit ryden, even als of ze in triomf binnen kwamen; het welk aan zommige liefhebbers van hun Vaderland vreemd voorkwam, die zulks liever niet gezien hadden; en onder 't Gemeen, dat weinig in de Staatkunde ervaaren is, was 'er niet minder praats van. De *Marquis*, *Richardot* en *Mancicidor* wierden gelogeerd in 't huis van den Solliciteur-Militair *Meurskens* op den Vyverberg, en Pater *van Neyen* en *Vereiken* in 't huis van *Wassenaar*.

Deze Gezanten dus alom in Holland ingehaald, en tot in 't hart van 't Land gebragt zynde, gaf zulks niet weinig stof tot

redenkavelen. Veelen waren van gedachten dat het strydig was tegen de regulen der Staatkunde, een Vyand, ja een Hoofd der Vyandlyke Legers, gelegenheid te geeven, om in 't binnenste des Lands alles te konnen ontdekken, zo de eenigheid als de oneenigheid der Regenten, zo de zwakte als de sterkte des Lands, en wyders de neiging der Inwooneren. Anderen zeiden daarop, dat men van dien kant niets te vreezen had, doordien het volk doodvyand was van de Spaansche heerschappy, en Spinola zelf belang had in den Vrede, gelyk hiervoorens genoegzaam aangetoond is; mitsgaders dat de Heeren Staaten groote reden hadden, om de onderhandeling op deze wyze te ondernemen.

De Gezanten of Gedeputeerden dan gehuisvest zynde, begon de Marquis zyne wooning met een vreemde pracht op te schikken, waarvan wy om deszelfs merkwaardigheid het volgende zullen melden. Hy liet in zyne Eetzaal twee groote zilvere Kandelaars op den grond zetten, waarin twee groote waschkaarsen stonden, die des avonds ontstoken wierden; hy liet 'er een gansche bank van zilver in zetten, waar op een groot Zilver Koelvat stond, en daarin een Zilvere fles, behalve nog verscheiden andere zilvere flessen rondsom staande zonder gebruikt te worden; hy liet aan zyn tafel doorgaans 12 of 14 zilvere Lampetten en bekkens brengen, om de handen te wasschen, schoon zulks voor den Eeten nooit geschiedde, en 'er na den eeten maar een of twee van gebruikt wierden: hy liet kostbaare Tapyten leggen, en Ledikanten zetten, die koninglyk waren. Wanneer men zou gaan Eeten wierd al het Zilverwerk te voorschyn gebragt, als of men een Zilver-Kraam wilde opschikken. Hy liet des middaags en s' Avonds het huis vol volks loopen, om hem te zien Eeten; hy liet tweemaal daags openlyk *Missen* doen, en alle man, die 't begeerde, daar by komen, als wanneer veelen toeliepen, de een uit nieuwschierigheid, en de ander om zynen yver voor den Roomschen Godsdienst te toonen; Hy gaf vryen toegang aan elk die by hem komen wilde, en was de eerste die dezen en genen aansprak door een Tolk, het welk men niet wist, of hy zulks deede uit welstaanlykheid, of om de gunst van 't Gemeen te winnen. Hoe 't zy, hunner veelen waren van gedachten, dat het een gevaarlyk voorbeeld was, zulk een

grooten toeloop te gedoogen: maar de Staaten wilden hem daarin geen belet doen; het zy om hem geen reden van misnoegen te geeven, of dat ze oordeelden, dat 'er geen nadeel voor den Staat in opgesloooten was.

Dit in 't voorbygaan gezegd hebbende, staat ons nu de Historie te vervolgen. Daags nade aankomst der Gezanten ging Prins *Maurits* met een groot gevolg van Heeren en in statie den Marquis *Spinola* en zyne Mede-Gedeputeerden aan 't Logement van dien Marquis bezoeken en verwellekomen, die hem aan de Koets kwam afhaalen en binnen leidde; ook naderhand zo weder uitgelei deedt tot aan de Koets. Om dit Stadhouderlyk bezoek van den eenen Veldheer aan den anderen, zichtbaar onder 't oog te brengen, hebben wy het in de volgende Plaat afgebeeld.

„ Hier ziet men het Bezoek van Prins *Maurits* aan *Spinola* gedaan. De Prins in zyn Statie-Koets met zes Paarden bespannen, en omringd van zyn gevolg, voor 't Logement van *Spinola* gekomen zynde, treedt uit de Koets, en wordt door dien Marquis voor de deur ontfangen, en binnen geleid.

Daarna kwamen de *Fransche Ambassadeurs* om *Spinola* te begroeten, die hen door de andere Gedeputeerden liet afhaalen,

en in zyn kamer ontfing; en na de afgelegde begroeting ook zo weder uitgeleide liet doen; het welk dezen zeer euvel opnamen. Vervolgens kwamen de *Ambassadeurs* van *Grootbrittanje*, die op dezelfde wyze ontfangen en uitgeleid wierden, zo als ook naderhand de Ambassadeurs van *Denemarken*, van den *Palts*, van *Brandenberg*; en anderen geschiedde.

Den 3 February had de Marquis *Spinola* de Graven *Ernst* en *Jan Ernst van Nassau*, den jongen Graaf van *Hohenlo*, den Heer van *Chastillon*, *Justyn van Nassau*, *Marcel Bax*, en anderen ter Maaltyd, en ging des nademiddags Prins *Maurits*, zyn Broeder *Henrik*, en Graaf *Willem van Nassau* begroeten: dus ook vervolgens de Fransche Ambassadeurs, ten huize van den Heer *Jeannin*, die hem en zyne Mede-Gedeputeerden ook in zyn kamer ontfing, en door den Heer van *Russy* liet inhaalen en weder uitleiden. Wyders gingen zy begroeten de Ambassadeurs van Grootbrittanje, ten huize van den Heer *Spencer*, die hen op gelyke wyze ontfing en liet heen gaan, doende hen geen verder uitgeleide dan tot aan de deur van zyn Kamer, gelyk *Spinola* hem te vooren gedaan had: willende dus elk toonen, dat hunne Meesters niet minder waren dan de Koning van *Spanje*, om dus elks recht te behouden, en niets toe te geeven.

Den 4 der gemelde maand oordeelden de Staaten der Vereenigde Nederlanden, dat het tyd was om ter Onderhandeling te komen; derhalven lieten zy den Marquis en de andere Gedeputeerden begroeten, en gelukwenschen over hunne behouden aankomst; doende hen tevens vraagen, of zy iets aan de Staaten hadden voor te draagen, dan of zy met hunne Gemagtigden alleen in Onderhandeling wilden treden. Hun antwoord was, dat ze niets aan de Staaten-Generaal hadden te zeggen, en alleen verzochten dezelven te mogen begroeten. Dit hen toegestaan zynde, lieten de Staaten hen den 5 afvraagen, of zy naar hunne Vergadering geliefden te komen met koetzen, of te voet? ingevalle van 't laatste, zou men hen behoorlyk laaten afhaalen, en als zy het eerste verkoozen, zou men hen ten Hove afwachten. Zy verkoozen het eerste, en kwamen voordemiddags ten Hove, alwaar eenige gedeputeerden der Staaten, verzeld van Prins *Maurits*, hen afhaalden uit de koetzen, en in de Vergadering bragten. By 't ingaan begeerde *Spinola* volstrekt de eere

aan

aan den Prins te geeven, en noodzaakte hem eerst binnen te gaan. In de Vergadering verscheenen, en de begroeting gedaan zynde, sprak men van het Tractaat van Vrede of bestand: waarop *Richardot* zeide, dat zy gereed en bereid waren, om ten eersten tot de Onderhandeling over te gaan, wanneer het de Staaten geliefde. Hierop affcheid genomen hebbende, wierden zy op gelyke wyze uitgeleid, als ze ingehaald waren, en bleeven dien middag by den Prins ter maaltyd.

Zo dra deze Gedeputeerden van Spanje en den Aartshertog vertrokken waren, namen de Staaten in overweeging, welke persoonen uit de hunnen ten dien einde te verkiezen waren. Hier over vielen eerst eenige verschillen; doch men wierd wel haast daarin eens, dat de Onderhandeling zou gedaan worden door de volgende Gecommitteerden: van wegens de Staaten Generaal wierden verkooren Graaf *Willem van Nassau*, Stadhouder van Vriesland, en *Walrave van Brederode*, Heer van Brederode, Vianen, Ameide &c. Voorts uit ieder Provincie een, als wegens Gelderland en Zutphen *Cornelis van Gent*, Heer van Loenen en Meinerswyk, Burggraaf en Richter van Nymegen; van wegens Holland en Westvriesland *Johan van Oldenbarneveld*, Pensionaris en Zegelbewaarder van Holland; van wegens Zeeland *Jacob de Maeldere*, Ridder, Heer van Heyes, eerste Edele van Zeeland, wegens Prins *Maurits* als Marquis van Vlissingen en ter Veere; van wegens Utrecht *Nicolaas Berk*, eerste Raad dier Provincie in de Staaten Generaal; van wegens Vriesland Dr. *Gillius Hillema*, Raad in den Hove aldaar; van wegens Overyssel Jonker *Johan Sloth*, Heer van Sallik, Drost van Vollenhove, en Kastelein van de Kuinder, en van wegens Groningen en Ommelanden *Abel Coenders Thoe-Helpen*.

Hier op wierd ten eersten ontworpen een soort van *Instructie* of Plan, bestaande in eenige punten, volgens welken zy zich by de Onderhandeling moesten gedragen; als mede een Acte, waarby zy gemagtigd wierden om met de Gemagtigden der Aartshertogen te handelen; meerendeels opgesteld volgens het beleid en de orde van den Heer van *Oldenbarneveld*, als zynde een der voorzichtigste Staatkundigen van dien tyd.

Alles dan vaardig zynde, begonnen de zittingen of byeenkomsten, die ons wederom een nieuw veld verschaften om het verhan-

handelde op dezelven na te gaan, dat zo merkwaardig is, en zo veel licht aan de Staatkundige Historie van Holland geeven kan, dat wy genoodzaakt zyn, deze zittingen wat naauwkeuriger te beschryven, als men anders gewoon is.

Eerste Zitting.

Deze geschiedde op den 6. February in een Kamer op het Hof, die in 't byzonder daartoe vervaardigd was. De wederzydsche Gedeputeerden of gemagtigden dan op dien dag te zamen gekomen zynde, en de begroetingen afgeleid hebbende, wierd het begin gemaakt met vertooning der Volmagten van wederzyde, over welken al vry wat zwaarigheden geoppert wierden. De Spanschen (waar door wy de Gemagtigden van *Spanje* en van de *Aartshertogen* verstaan, en welken wy dus by verkorting zullen noemen, om niet telkens een omslag van woorden te gebruiken) hadden een volmagt van den Koning van Spanje van den 10 January, en een van de Aartshertogen van den 12 dier maand; de eerste te *Madrid*, en de ander te *Brussel* getekend, het welk geen klein bedenken gaf, en deedt vermoeden, dat de Spaansche volmagt wel in blanko op een enkele tekening zonder datum mogt uitgevaardigd zyn, ook zag dezelve op de Aartshertogen alleen, en dat zy die naar welgevallen veranderen of verwisselen konden: maar die van de Aartshertogen zelfs behelsde geen verandering. Wyders wierden de Aartshertogen in de Spaansche volmagt genoemd *Erf-Souvereine Heeren der Nederlanden*. Voor 't overige vervatte die volmagt genoegzaam volkomen vryheid, om met de Staaten te sluiten een vasten Vrede of lange Wapenschorssing, in hoedanigheid en als dezelven houdende voor vrye Landen en Provinciën, waarop de Koning niets te pretendeeren had, ingevalle de Vrede getroffen wierde, in dier voegen en op zulke voorwaarden, als de Aartshertogen het bekwaamste ten dienst Godts en tot rust van de Christenheid zouden oordeelen. Maar onderaan stond wederom in 't lange en breede het verachtelyk voorbeding, dat achter het aanneemenswaardige geplaatst was, ingevalle de Vrede niet getroffen wierd, zo wel in 't stuk van Religie, als anderszins.

De Volmagt der Aartshertogen was mede ampel genoeg; maar hier en daar doormengd met eenige nadeelige punten: als onder ande-

anderen, dat de toestemming des Konings van Spanje had bestaan in zodanige verklaringen, als de Staaten die zelfs begeerd hadden; het welk onwaarachtig was, dewyl 'er de Staaten wel uitdruklyk tegen *geprotesteerd* hadden: mitsgaders dat dezelve in 't geheel geen gewag maakte van de Spaansche volmagt van den 10 January, maar wel van die van den 18 September des voorleden jaars, waarvan zy echter geen afschrift mede bragten. Verder wierd op dien dag niet anders gedaan, dan de volmagten overgenomen, en daarmede eindigde de eerste zitting.

Na dat deze afgeloopen was, ging Spinola met zyne mede-Gedeputeerden de Ambassadeurs van *Denemarken*, van den *Paltz*, van *Brandenburg* en van *Hessen*, in hunne Hotels, begroeten; die hem plechtig ontfingen en uitgeleide deeden, zonder zich met andere omstandigheden op te houden.

Tweede Zitting.

Deze geschiedde op den 8 February, en het was daarin dat de Spaanschen ook hun belang inbragten, omtrent het gene zy te zeggen hadden op de volmagt der Staaten, als welke zy niet ampel genoeg oordeelden, dewyl men zich beriep op een byzondere *Instructie*, die men niet zag; doch de Hollanders ruimden die Zwaarigheden uit den weg, zo als de anderen van hunne zyde, in het gene aan de volmagten der Aartshertogen ontbrak, zeggende, datze volkomen gelast waren tot alles, wat men met reden zou konnen begeeren. Als hen daarop gevraagd wierd, of zy dan last hadden om de vereenigde Nederlanden te erkennen voor vrye Landen, en als zodanige met dezelven te handelen? zo beantwoorden zy dit met ja; voegende daarby, dat ze zich aan geen tytels, hoedanig die ook waren, zouden stooten, al wilden zy zelf den tytel van een *Koningryk* aanneemen: en als men daartegen inbragt, waarom dan de Aartshertogen de naamen en Wapens der Provincien in hunne titels en wapens voerden? gaven zy ten antwoord, dat zulks niet vreemd was, aangezien de Koning van Spanje zich noemde *Koning van Jerusalem*, de Koning van Vrankryk *Koning van Navarre*, en de Koning van Engeland *Koning van Vrankryk*, enz. schoon zy die Koningryken niet bezaten; verzoekende echter daarby, dat de Hollanders, in 't stellen van de hoedanigheid en rang der Staaten, geliefden

te

te letten, dat zulks geschieden mogt met de minste verkorting van de Eere hunner Meesters. Hierop van elkander scheidende, begonnen zy op den 11 February de.

Derde Zitting.

Op deze byeenkomst gaven de Staatschen een opgesteld Artikel over, vervattende de manier, op welke zy begeerden dat hunne Vryheid en Onafhangkelykheid zouden worden erkend, zo ten aanzien der Provinciën zelfs, als van *Drenthe*, *Lingen*, en andere die zy bezaten, zo voor hen als voor hunne nakomelingen, met de naam en Wapens van dien; van al het welke zy beweerden, dat de Koning van Spanje en de Aartshertogen reeds afstand gedaan hadden. De Spaanschen namen dit geschrift aan, om het zelve in overweeging te neemen, en zonden het na de scheiding per post naar *Brussel*. Inmiddels evenwel beklaagden zy zich by de Fransche, Engelsche en andere Gezanten, over de groote naauwkeurigheid van dit Artikel. Den 13 der gemelde maamd ontfingen zy al antwoord van de Aartshertogen, en daarop begon de

Vierde Zitting

Hierin vertoonden de Spaanschen hun ontfangen antwoord, bestaande daarin, dat dit Artikel mogt opgesteld worden zo als de Staaten begeerden; mits dat evenwel gemelde Staaten, indien men in de andere pointen overeen kwam, ook iets doen zouden voor den Koning van Spanje en de Aartshertogen, raakende den Handel op *Indië*, aangezien zy dan vrienden geworden zynde, de voordeelige vaart op Spanje dan voor hen open zoude weezen. Zy voegden daar nog by, dat de hoop, welke de Koning van Spanje had, dat de Staaten van den Handel op *Indiën* zouden afstaan, hem, ten opzichte van verscheiden andere Artikelen, zo gemaklyk gemaakt had, enz. Waar mede deze Zitting eindigde.

Deze handelbaarheid der Spanjaarden kwam hunner veelen zeer verdacht voor; zommigen twyffelden, of de Spaanschen wel zo veel mochten belooven; anderen waren van oordeel, dat die gemaklykheid een teken was, dat Spanje niets van 't beloofde houden, of het zelve zeer duur aan de Provinciën verkoopen zoude; en dat hy in schyn had toegestaan, een Eisch die het gemeen

ineen ftelde, en al de wereld aangenomen was, om dat 'er andere pointen overig waren, die de klem en middelen der vryheid, alleen met woorden toegeftaan, wel haaft om verre zouden werpen, of die den Staaten, welke daaromtrent niet alle van eenerlei gevoelen konden zyn, meer en meer in verwarring zouden brengen. Deze verdenking wierd nog beveftigd, door dien den Staaten ter ooren kwam, dat de Spaanfche Ambaffadeurs te *Parys* en te *Londen* vry wat luchtig van deze onderhandeling, en over het point van vryheid, gefproken hadden: immers de Heer van *Hoboken*, Ambaffadeur der Aartshertogen te *Londen*, had tot den Koning zelve gezeid, dat 'er maar een verklaaring op papier was, alleen gedaan op die hoop, dewyl zyn Meefter zich vaft verbeeldde, dat de Nederlanden door deze groote vryheid in zo veel verwarring zouden geraaken, dat hy dezelven daar door veel eer weder onder zyne gehoorzaamheid zoude brengen, dan door den Oorlog. Trouvens het bleek ook wel haaft, dat 'er zaaken geöpperd wierden, die gantfch onaanneemlyk waren; want in de 1608.

Vyfde Zitting,

Op den 15 der gemelde maand gehouden, wierd eerft gefproken wegens de vergeeving van al 't voorledene, en dat men geen fchaverhaling doen, noch vergoeding van fchade, aan weerskanten geleden, zou eifchen, ten ware alleen van fchulden, die byzondere Perfonen op elkander uitftaande hadden: vervolgens fprak men over de vryheid van den Koophandel in alle de Ryken, Havens, Steden en Landen van beide partyen, met befcherming, en geen meer belafting, dan de Ingezetenen zelfs. Over dit alles reezen weinig verfchillen, en men wierd die zaak wel haaft eens: maar wanneer de Spaanfchen terftond daarop verklaarden, dat zy onder die vryheid van den Koophandel niet verftonden de vrye vaart op *Indiën* zo dat de Ingezetenen der Vereenigde Nederlanden zich daar volftrekt van zouden moeten onthouden, en 'er afftand van doen, als zynde dit de voornaamfte reden, dat *Philips* den vrede begeerde, en de vryheid ook wel waardig was daar mede beloond te worden, zo begon de twiftbombe uit te breeken. De Staaten oordeelden, zulks ftrydig te weezen tegen de vryheid dezer Landen, en het vry ge-

S bruik

bruik der Zee, en bragten daar tegen in, dat de Vereenigde Nederlanden volstrekt niet konden stemmen in dien afstand; en schoon de Spaanschen daarop aantoonden, dat zulks zonder nadeel geschieden kon, aangezien zy in plaats van dien, den Handel op Spanje veiliger en nader zouden hebben; als mede dat, indien zy die voor dezen hadden mogen behouden, zy nooit op de vaart naar *Indië* zouden gedacht hebben, enz. De Staatschen bleeven echter by de weigering van dien, zo dat deze zitting met die twistreden, zonder iets te vorderen, scheidde.

Dewyl nu ook de Spaanschen hadden bygebragt, om hun eisch des te meer klem te geeven, dat noch den Franschen by den Vrede van *Vervins*, noch den Engelschen by dien van *Londen* was toegestaan, deze Kusten te bevaaren, welken de *Portugeezen* en *Castiliaanen*, als eerste Vinders derzelven, langen tyd alleen gebruikt hadden; zo waren de Fransche en Engelsche Gezanten terstond gereed, om dit te wederleggen; toonende, dat, het gene door de wet der Natuur geöorloofd, en door geen Verbond verboden was, met recht voor toegelaaten wierd gerekend, en dat zy zelfs uit dien hoofde gebruik van dat recht maakten. Gelyk ook boven in 't verhaal van de Oostindische verrichtingen ten overvloede gebleeken is, dat de Engelschen daar zo wel handelden, als de Hollanders.

Inmiddels verzuimden de Bewindhebbers der Hollandsche Maatschappy niet, den Staaten door hunne Vertoogen aan te toonen de groote voordeelen, die zy reeds genooten, en in vervolg van tyd uit dezen Koophandel nog overvloediger zouden genieten. Wy zullen ter naauwkeuriger begrip der gantsche Historie hier den Inhoud dier Vertoogen laaten volgen. Zy gaven daarin wydloopig te kennen:

„ Hoe onredelyk de Heerschappy der Spanjaarden was, en „ hoe groot een nooddwang dien van Holland aanspoorde, om „ zich daar tegen te verzetten, dewyl ze, bewoonende een dor „ en onvruchtbaar Land, of dat bezet was met Moerassen, op „ Zee hunne rykdom en glorie haalen, en hunne krachten tegen „ zo magtigen Vyand moesten laaten blyken; dat de nabuurige „ Kusten van den Oceäan niet magtig waren, de groote meenigte „ hunner Ingezetenen te voeden; dat men met 20 groote Schepen op *Guinea* voer, met 80 op de *Zoute Eilanden*, met omtrent

„ 20

„ 20 op de andere Kusten van *Amerika*, en met 40 alleen op *Oost-*
„ *indië*; dat 'er op deze 160 Scheepen ten minste 8000 Bootsge-
„ zellen wierden onderhouden, welken door dien afstand de mid-
„ delen om te leeven zouden benomen, of in de noodzaaklykheid
„ gebragt worden van naar elders te vertrekken om de kost te zoe-
„ ken; dat zulks eene zaak was, onwaardig aan ieder Burger in
„ 't byzonder, en inderdaad vol schandelyke ondankbaarheid om-
„ trent de genen, die zulke uitsteekende diensten aan de Repu-
„ bliek beweezen hadden; dat indien men op de nuttigheid zag,
„ zo wel in 't byzonder als in 't gemeen, het genoeg bekend
„ was, hoe geweldig de Winsten der Oostindische Maatschappy
„ in korten tyd waren aangewasschen, en men uit den voortgang
„ sedert vyftien jaaren herwaarts kon afmeeten, wat men in het
„ toekomende te hoopen hadt; dat 'er nog verscheiden gewesten
„ overig waren, als *Camboja*, de *Malabaaren*, *Ceylon*, *Narsinga*,
„ *Coromandel* en *Queda*, Landen, die of nog onbekend, of naauw-
„ lyk aangedaan waren; dat 'er nog een veel grooter voordeel uit-
„ spruiten zou, indien men eens ingang kreege in China, en op
„ de zyde van Amerika kwam, gekeerd naar den anderen Oce-
„ aan, en de tot nog verborgen Landen onder de Zuidpool, als
„ schynende te wachten, dat de Hollander hen ontdekken; dat
„ indien men een vergelyking wilde maaken tusschen den Indi-
„ aanschen en Spaanschen Handel (hoewel wy dezen zelfs tot
„ nog toe niet kwyt zyn geweest, aangezien de Engelschen en
„ Franschen dien behouden hebben) men ons wedergeeven zou
„ het gene ons altoos kon ontnomen worden, en heneemen, het
„ gene nimmer weder te krygen was, vermits de Maatschappy,
„ eens van den anderen gescheiden zynde, nooit herleeven zou.

„ Dat wyders de Indische Schepen bekwaam waren tot den
„ Oorlog, van welken eenige, binnen 's Lands zynde, by on-
„ voorziene toevallen, buiten kosten van den Staat, tot een
„ Vloot voor 't gemeene Land konden dienen; waartegen men
„ van de Schepen op Spanje niet anders te wachten had, dan
„ dat ze den Vyand, wanneer 't hem luste, ten prooje zouden
„ worden; dat hier de winst met den Vyand gedeeld wierd, en
„ daar de winst overvloediger was, en te gelyk de Rykdommen
„ van Spanje, te groot om de wereld in rust te houden, wierden
„ uitgeput; dat, om te weeten wat men *Philips* behoorde te wei-

„ geren, men alleen te zien had op het gene hy zo vuurig be-
„ geerde, en zelfs bekende de oorzaak te zyn, waarom hy Vre-
„ de wenschte; dat die beheerschers van het eertyds arme
„ Spaansche Ryk, *Indië* en *Amerika* te danken hadden voor den
„ verheven Troon hunner Mogenheid, van welken zy nu andere
„ Koningen durfden versmaaden; dat hierby nu ook de nabuuri-
„ ge Vorsten hun belang vonden, aan welken de Hollanders, de
„ Zee kwyt zynde, onnut zouden worden; dat wanneer men op
„ de billikheid zag, men duidelyk bespeurde, hoe de Vyand die
„ ter zyden stelde, spannende al zyn vermogen aan, om te kon-
„ nen beschadigen, als het hem maar luste, waar tegen de Hol-
„ landers zulks alleen deeden, om niet gedwongen te worden tot
„ het lyden van schade.

„ Dat, indien men 't geweld of de Reeden onderzoeken wil-
„ de, men bevinden zoude, dat de Goddelyke en mensche-
„ lyke wetten, die 't recht om te Vaaren en te handelen, zo wel
„ als het gebruik van Lucht en aarde, allen menschen even na
„ stelden; dat, schoon men voor den Oorlog niet op *Indië* ge-
„ vaaren had, zulks echter niet uit gebrek van recht was nage-
„ laaten; vermits geen bezit, hoe lang of kort het weezen mogt,
„ tegen 't Recht van 't gezag der volken konde dienen; dat zy,
„ die de Zee slooten, en zich alleen de Macht aan maatigden,
„ niet anders deeden dan Zeeschuimers en uitzuipers, die door
„ opkoop duurte in 't kooren brengen.

„ Dat, volgens het Oordeel der Ouden, de Wapens recht-
„ vaardig gevoerd wierden tegen hen, die iemand buiten hunne
„ eigen Havens slooten, met hoe veel grooter recht dan tegen
„ hen, die een iegelyk buiten de Havens van anderen willen
„ sluiten; dat Vrede zonder Handel geen Vrede was, maar een
„ geduurige Vyandschap, daar iemand het recht om zicht te be-
„ schermen benomen was.

„ Dat ook de trouwe der Hollanders, tot heden onbezwalkt
„ gebleeven, met geen grooter schande kon bezoedeld worden,
„ dan wanneer zy de Indiaansche volken en Koningen, hunne
„ Bondgenooten, verraadende, hen aan de ongenadige wreed-
„ heid der Spanjaarden ten prooje gaven; dat, ingevalle de
„ Spanjaard by zyn verdrag wilde blyven, de zaak van nu af
„ aan al afgedaan was, aangezien hy de Hollanders reeds voor

„ vrye

„ vrye volken heeft verklaard; en besloten is, dat ieder in 't „ bezit van 't gene hy had zoude blyven, zo dat hen, vry zyn„ de, niets behoorde te worden voorgeschreeven, en de Handel „ vooral onder 't gene zy bezitten moest gerekend worden; maar „ dat *Philips* het kwanswys voor een groote zaak hielt, dat hy van „ de heerschappy der Nederlanden is afgestaan, maar gewis niet „ van die hy hadt, en dat zulks geen gift was, maar een beken„ tenis der waarheid, zonder welke 'er voor hem geen hoop tot „ Vrede was; dat hy Vrede gaf en Vrede ontfing, en zyne zaa„ ken zo voordeelig niet liepen, dat hy die te koop kon venten, „ als hy niet geloofde, dat hy 't andermaal bezoeken konde.

„ En eindelyk, dat het bloed, nu veertig jaaren vergooten, „ vruchteloos was uitgestort; dat men te vergeefs de wapenen „ voor de vryheid, en tegen den Tienden penning van *Alba*, dien „ verjaager van allen Handel, had opgevat, indien men nu vry„ willig zich zelve zulk een Slaverny op den hals haalde, en men „ zich geduldig een ballingschap buiten het grootste gedeelte der „ Waereld liet opleggen van een Vyand, het welk men van een „ wettig Vorst niet zou geleden hebben.

Zie daar den inhoud van een wydloopig Vertoog, om de noodzaaklykheid aan te toonen, dat men van de Indische Vaart vooral geen afstand moest doen; waarby niet vergeeten wierd tevens onder 't oog der Staaten te brengen, hoedanig Spanje door deze Vaart verzwakt was, als hebbende binnen twee jaar in verscheiden Zeeslagen verlooren dertig groote Galjoenen, behalve een menigte andere Schepen en byna al zyn beste Scheepsvolk. enz. Maar gelyk de Regeering der Vereenigde Nederlanden uit veele Leden bestond, waar onder ook eenigen waren, die de uitheemsche Trafiek zo veel niet telden, immers zo veel niet, of zy oordeelden, dat 'er nog meer gelegen was aan de behoudenis van den Landbouw en de Inwooners ten platten Lande. Deze gaven hun gevoelen ook te kennen, zeggende:

„ Dat het een byzonderen Handel was, die den algemeenen „ Vrede niet behoorde te verhinderen; dat zulks ten minste al„ leen die Landschappen, aan Zee gelegen, raakte, waar tegen „ de onheilen des Oorlogs het algemeen betroffen; dat wanneer „ de Spaansche Handel, kort en veilig zynde, den Zeelieden zou „ hebben uitgelokt, de lange Zeetochten, die veel ongemakken

„ en

„ en ziektens onderworpen waren, dan wel van zelfs zouden „ vervallen, enz.

De Algemeene Staaten het een en 't ander rypelyk overwoogen hebbende, waren van gedachten, dat ze welgegronde redeu hadden om de Vaart op *Indië* niet af te staan. Dit dan vastgesteld zynde, wierd in de

zesde, zevende, achtste en negende Zittingen,

gehouden den 19, 23 en 27 February, en den 4 Maart, zeer hevig daar over getwist, zonder een middelweg in die strydige belangen te konnen vinden, aangezien elk, zo wel de Spaanschen als de Staatschen, op zyn stuk bleef staan, zonder van zyne meening te wyken, bekleedende een iegelyk dezelve met veel reden van Staat. De zaak dus in verschil blyvende, stelden eindelyk de Staatschen drie pointen voor, als bekwaam om dezen twist te eindigen; hoopende dat een van die drie een middel zou zyn, om de zaak eens te worden. Het *eerste* was, *den Hollanderen den Handel op Indië, en de gewesten van dien, geheel en voor altoos by een Traktaat van Vrede toe te staan:* het *tweede* was, *hun dien by wyze van Bestand, voor een zeker getal van jaren, toe te staan*; en het *derde* was, *dat men den Vrede zou besluiten binnen den* Tropicus Cancri, *of Keerkring van den Kreeft, terwyl het gene daar buiten was in Oorlog zou blyven, alwaar beide partyen hun voordeel door de Wapenen zouden mogen zoeken, zonder dat men deswege schaêverhaaling zou mogen neemen in de gewesten aan deze zyde van den Keerkring gelegen.*

Hier konnen wy tusschen beide zeggen, dat de *Hollanders*, die ongetwyffeld meesters ter Zee waren, zo als de ondervinding nu al eenige jaaren geleerd had, daar geen verlies by hebben konden, zo ze buiten den Keerkring van den Kreeft den Oorlog bleeven voeren, en wel voornaamlyk, doordien de Indiaansche Koningen, ten minste het meerder gedeelte, vyanden der Portugeezen waren, als zynde door hunnen moedwil, heerschzucht en slechte behandeling zeer vergramd, waar door de zaaken der Maatschappy in die Landen dagelyks toenamen.

Ondertusschen wierden het *eerste* en *derde* der voorgestelde Pointen door de Spaanschen verworpen; het eene, om dat het volstrekt strydig was tegen hunnen last, van die vaart niet toe

te

te ſtaan: het ander, om dat hunne Meeſters, zo zy zeiden, Vorſten van Vrede, en niet van Oorlog waren, en derhalven niet weeten zouden, hoe zich te gedragen by zulk een mengzel van Vrede en Oorlog. Doch raakende het *tweede* point, zo zou daar over nog gehandeld kunnen worden, mits dat de Staaten wilden verklaaren, dat ze ten einde van die bepaalde jaaren afſtand zouden doen van die Vaart. Maar de Staatſchen in tegendeel verklaard hebbende, dat dit hunne meening niet was, maar wel dat een iegelyk na verloop van die jaaren zou blyven zo als hy was, en behouden 't gene hy dan bezat, zo kon daar over ook niet verder gehandeld worden.

De Algemeene Staaten dan, de harnekkigheid van de Spaanſchen ziende, waren op iets anders bedacht, en zochten den Vyand door vreeze tot redelyker voorſlagen te brengen. Zy gelieten zich, als wilden zy 't oor leenen aan 't ontwerp, wel eer gemaakt ter oprichting van eene *Weſtindiſche Maatſchappy*, of van den Handel op *Afrika* en *Amerika*. Zy beſchreeven de opſtellers en belanghebbers van dat plan, lieten ze vergaderen om te zien hoe men de zwaarigheeden, daarin vervat, het beſte uit den weg zoude kunnen ruimen. Doch de Spaanſchen de lucht daar van krygende, begrepen wel, dat dit een enkel dreigement was, en bleeven op hun ſtuk ſtaan: echter deeden zy deswege hun beklag by de Ambaſſadaurs der Nabuurige Mogendheden, die in den *Haag* waren, zeggende dat dit point zo onrechtvaardig en onlydelyk voor hunne Meeſters ware, dat al had men hen gevangen, men hen byna geen harder voorwaarden zou konnen opleggen. De Staaten daarentegen beklaagden zich van hunne zyde, zeggende, dat men hen, nu vrye Landen zynde, Voorwaarden wilde opdringen, die overheerde Provincien zelfs niet zouden konnen dulden.

Ondertuſſchen kwam de Princeſſe van *Oranje*, die een reisje naar Vrankryk had gedaan, in 't laatſt van February dezes jaars wederom in Holland, en bragt tot onderſtand van de Staaten nog mede 150 duizend Ryksdaalders, door de Koning aan de Staaten gezonden. De Spaanſchen zagen dit met ſcheele oogen aan; echter gingen zy die Princes, zo als alle andere Ambaſſadeurs deeden, verwellekomen.

Doch raakende het ſtuk der Weſtindiſche Maatſchappy, zo bleef het voor dien tyd ſteeken; want dewyl men in Holland

ook den Vrede wenschte, oordeelden de Staaten, niet zonder reden, dat ze daar door de Vyanden halstarriger zouden maaken. En alles wel ingezien, zo was die toestand van het lang draalen zekerlyk schadelyk voor de Vereenigde Landschappen, om dat men, alleenlyk een Wapenschorssing hebbende, even onzeker bleef, of 'er Vrede of Oorlog volgen zoude: waar door een groot deel van 't Gemeen, dat by den Oorlog leefde, en het niet te pyne waardig was, om, geduurende deze Onderhandeling, eene andere Broodwinning te zoeken, tot neerigloosheid en behoeftigheid verviel. Derhalven oordeelden de Staaten het geraaden, zich des te meer te spoeden, om de Onderhandeling ten einde te brengen.

De Spaanschen van hunne zyde ziende, dat ze met de Indische zaaken niet vorderen konden, verzochten tyd van bedenking op den voorslag van Vrede met den Handel op *Indië* geduurende het Bestand; waar tegen zy gereed waren om over te gaan tot andere pointen, om dezelven, of eenigen daarvan, in dien tusschentyd af te handelen, en daar na tot de anderen te komen. De Staatschen hierop voorgesteld hebbende, dat ze alle de Pointen en Artikelen, waar over zy gezind waren te handelen, zouden overleveren; zo gaven zy ten antwoord „ dat zulks „ ongehoord en onredelyk was, en zy daarop noch gelast, noch „ bedacht, noch gereed waren; dat zommigen van hen ook geweest waren op den Vredehandel met Vrankryk en *Engeland*, „ maar dat hun zulks niet gevergd was; dat ze wel bereid waren „ tot andere Pointen te treden, maar dezelven stuk voor stuk af „ te handelen, gelyk in alle zulke handelingen gebruiklyk was; dat „ ze dienvolgens bereid waren te handelen over de *grensscheidingen*, over de *onderlinge Commercie*, en over de *restitutie* (weder- „ geeving) *der aangeslagen goederen*, en dan tot andere pointen te komen. Doch de Staatschen daarentegen waren van oordeel, dat ze, in het stuk der overlevering van de Pointen, waarover men begeerde te handelen, niets onredelyks geeischt of gevergd hadden, nademaal de Staaten bereid waren het zelfde te doen; niet om elkander daar by te bepaalen, van geen andere dingen meer te mogen voorstellen, of in onderhandeling brengen, het welk zy begreepen, dat van wederzyde vry moest blyven, maar om te weeten, welken de Hoofdpointen waren, die men in onderhandeling meende te brengen, op dat men zich van te vooren daarop bedenken konde. De Spaanschen verzochten tyd om zich daarop te bedenken, en hier mede nam deze zitting een einde.

Vervolg der Onderhandeling van de Algemeene Staaten met Spanje en de Aartshertogen in 't jaar 1608.

Dat de Staaten op de overlevering deeze pointen aandrongen, was, volgens het gevoelen van zommigen, zeer voordeelig, doordien men dan wist wat de tegenparty gezind ware in onderhandeling te brengen, en men zich des te beter daarop beraaden konde. Eenige dagen daar na, en wel den 7 Maart, begon de

Tiende Zitting.

Waar in, na veele voorbehoudingen en wederzydsche verzekeringen, dat zulks tot geen nadeel zou verstrekken van 't gene door den tyd of in den handel zelfs bevonden zoude worden oirbaar en noodig te weezen daar in te brengen, en van dien aangaande elk in zyn geheel te blyven, de wederzyds opgestelde pointen wierden overgeleverd.

De pointen van wegens de Staaten bestonden in 28, en die van wegens den Koning van Spanje enkel in 7. Ten opzichte van den inhoud dezer pointen, ze waren die der Staaten zo klaar en duidelyk opgesteld, als immers mooglyk was, verklaarende op zich-zelve oogenschynlyk hunne meening, met een Nederlandsche openhartigheid, minder ervaaren in de konst van veinzen dan andere Natiën, op dat hunne tegenparty geen nadere uitlegging behoefde te eisschen, om ze te verstaan. Maar deze zeven pointen, door den Marquis *Spinola* en zyne mede Gedeputeerden opgesteld, als mogelyk meer staat maakende op hunne schranderheid en behendigheid, dan de Nederlanders, waren zeer verward, diepzinnig, algemeen, kort en bekrompen, zo dat men naauwlyks begrypen konde, wat zy 'er door verstonden, of wat ze in 't handelen eigenlyk en in *Specie* daar onder begreepen, of van de Staaten begeerden: denkende zekerlyk dat het tot hunne Eere zou strekken, wanneer ze by zodanige handelingen anderen in loosheid overtroffen, en alles in duistere bewoordingen, die onderscheidenlyk uitgelegd konden worden, wisten te vervatten.

Doch om onze Lezers een duidelyker begrip van deze pointen te geeven, zullen wy dezelven hier woordelyk plaatzen. Die van wegens de Algemeene Staaten overgeleverd waren als volgt.

1.

„ Op de handelinge van Trafique in de Nederlanden reci-
„ proquelyk.

2.

„ Op de verzekeringen van de handelingen en Navigatie, met
„ den aankleeve van dien, onder des Konings, Aartshertogen
„ en Staaten gebied.

3.

„ Renunciatie van Represalien met den gevolge van dien, en
„ verder tegen den toekomende.

4.

„ Verklaaringen van de respective Limiten, en gevolge van
„ dien.

5.

„ Of men voor als nu zal konnen accordeeren op 't wisselen
„ of demanteleeren van eenige plaatzen.

6.

„ Het verlaaten of demanteleeren van de Forten van Roer-
„ oord en Hamborg: van de Stad Berck met de Waard en For-
„ ten daar omtrent op den Rhynbodem.

7.

„ Cassatien van Sententien, Decreeten, Proscriptien, en an-
„ dere Acten tegens de Heeren en persoonen van alle qualiteit,
„ uit zaaken van Confederatien, Unien, Religie, Oorloge, en
„ de gevolgen van dien.

8.

„ Restitutie van Heerlykheden, Immeuble goederen en Ac-
„ tien van myn Heere den Prince van Orangien H. L. M. ten
„ contentemente van de Heeren Erfgenaamen van den hoogge-
„ dachten Heere Prince, zo van 't gene by de Heeren Staaten
„ van Braband en Vlaanderen, met ten Leden en Steden van
„ dien, is gedaan; als 't gene daar nog voorder begeerd word by
„ sterkere Geschrifte en Artikelen, by zyn Excellentie over-
„ gegeeeven.

9.

„ Desgelyks van Restitutie van Heerlykheden, Immeuble
„ goederen en Actien van andere Heeren en persoonen, by
„ Confiscatie ofte Annotatie uit zaaken voorschreeven, zo in
„ de

„ de Nederlanden, als het Hertogdom van Lutsenberg, het
„ Graafschap van Bourgondien, en Charlois aangeslagen, met
„ den gevolge van dien; en ook van Schepen ter Koophandel
„ uitgezeild, gearresteerd ofte genomen, zynde in handen van
„ den Koning, ofte Aartshertogen, ofte Staaten, 't sedert den
„ 24 May 1607.

10.

„ Ordre op de restitutie van de goederen op 't vervolg van
„ de Crediteuren, als ook van Debiteuren, uit zaake voorschre-
„ ven, in prejuditie van dezelve verkocht.

11.

„ Nopende de Renten op de geconfisqueerde, geannoteerde
„ en ongebruikte goederen, geduurende den Oorloge gevallen.

12.

„ Cassatien van de Dispositien, Testamenten en andere, die
„ uit haat van de Confederatien, Religie, Oorloge en gevolg van
„ dien, tot prejuditie van iemand, gevonden zullen worden ge-
„ daan te zyn.

13.

„ Ordre op de betaaling van Schulden en Lasten, op de U-
„ nie gemaakt.

14.

„ Vertrek der Uitheemsche Soldaaten, in dienst van den Ko-
„ ning van Spanje en de Aartshertogen zynde, uit alle Landen
„ van hunne Hoogheden; alzo zonder vertrek derzelven de Dis-
„ sidentien niet en konnen slyten.

15.

„ Cassatie van Inquisitie en onderzoek der Conscientien over
„ de Navigatien, Traffikanten, en andere Ingezetenen dezer
„ Landen, en dat zy lieden in hare Schepen in 't stuk van de Re-
„ ligie zullen vry weezen: ook dat ter oorzaak van de Religie
„ geene Schepen, Koopmanschappen, ofte goederen zullen sub-
„ jéct weezen de Confisquatie.

16.

„ Dat de Erffenisse, *ab intestato*, der gener die in de Landen
„ van den Koning, Aartshertogen en de Staaten gestorven zyn
„ en nog namaals zullen sterven; aan de rechte Erfgenamen
„ zullen komen, het zy of zy haar aan de eene ofte andere zyde

„ hebben gehouden, ofte zullen houden; en dat een iegelyk „ voor de Legitime Erfgenamen zullen worden gehouden, na „ de ordre van de respective Landen, daar de actien, die in „ questie vallen, gecelebreerd zyn.

17.

„ Dat die oude Privilegien van de Steden, vóor de Oorloge „ gegeeven en gebruikt, reciprokelyk zullen blyven in heur ge„ heel onverkort.

18.

„ Ingevalle 'er nieuw misverstand gerees (dat Godt voorbe„ hoede) dat de Navigatien, Traffiquanten, haar Facteuren, „ Dienaars en andere Ingezetenen, reciproquelyk zullen hebben „ zes maanden tot haar vry vertrek, met Schepen, goederen, „ en voldoeninge van haar uitstaande Schulden: ingaande die „ zes maanden na de Insinuatie.

19.

„ Iets gelicentieerd zynde (respective) tegen deze handelinge, „ zal sommarie gerepareerd worden; blyvende de handeling niet „ te min in haar geheel.

20.

„ Relaxatie van de Gevangenen zonder Rantzoen.

21.

„ Alle civile Actien niet publyk gealieneerd, te blyven in haar „ geheel, zonder dat, geduurende de Oorloge, prescriptie zal „ geallegeerd worden.

22.

„ Verzekeringe van de Onderhandelinge van de geheele hanlinge.

23.

„ Generale en Speciale Renuntiatien, Derogatien, en ver„ bintenissen, tot onderhoudt van alle en iegelyke pointen van „ de handelinge.

24.

„ Verzoek en van de handhouding der handelinge van de „ Keizerlyke Majesteit en den heiligen Ryke, den Koning van „ Vrankryk, Grootbrittannie en Denemarken.

25.

„ Verklaringe der Potentaaten, Princen, Republyken en „ Steden, als Vrienden en Geallieerden, in de handelinge te „ begrypen.

26.

26.

„ Accommodatie van de zaaken der Heeren Prince van Por-
„ tugal.

27.

„ Agreatie, Publicatie, en Interinatie van de handelinge.

28.

„ Alles zulks als nader en breeder by de Artikelen, op ieder „ point te maaken, zal worden verklaard."

Dit waren alzo de pointen, by de Staaten opgesteld, en waarover men van hunne zyde wilde handelen: waar tegen die van de zyde des Konings van Spanje en der Aartshertogen voorgesteld en overgelevert, als gezegd is, maar 7 in getal, in 't Fransch opgesteld, en van den volgenden inhoud waren:

1.

„ Van de Limiten.

2.

„ Van de restitutie of wederstelling des goederen.

3.

„ Van de Uitlandsche Koophandel.

4.

„ [illegible] in de Munt.

5.

„ Om gelyken voet te houden in de gegeeven Privilegien en „ Vryheden aan de Engelsche Natie in den Koophandel, als „ anderszins.

6.

„ De zaaken van Religie.

7.

„ De zaaken van Nabuurige Princen.

Deze bovengemelde pointen dan wierden wederzyds overgelevert; waarop de Spaanschen, ziende het getal van die der Staaten, zich [illegible]verwonderden, zeggende: *dat ze wel zagen dat er werks genoeg was, om nog in lang niet gedaan te hebben.* En *Richardot*, leezende het 13de point van de Staaten, inhoudende *Ordre op de betaaling van Schulden en Lasten, op de Unie gemaakt*, zeide: *wy hebben geen geld om Schulden te betaalen; al ons geld is verorloogd.* De Gedeputeerden der Staaten mede ziende, dat de Spaanschen een uitgezonderd point van de Religie hadden gemaakt

maakt, en desgelyks overweegende, dat in de Volmagten van Spanje dat point ook alleen was uitgedrukt in ſpecie, en alle de anderen in generaale termen; zo verzochten zy nadere verklaaring op dat ſtuk, en om te mogen weeten wat hunne meening daar omtrent was? Of ze dat verſtonden in dien zin, dat de Onderzaten van den een en den ander, over en weder in 't gebied van den anderen reizende, geen overlaſt onder voorwendzel van Godsdienſt zouden worden aangedaan? Dan of ze gezind waren den Staaten, ſchoon nu vrye Staaten en Landen zynde, eene andere Religie op te dringen? Dan of ze nog eenig recht en gezag in deze Landen meenden te oeffenen, en die van Holland wetten voor te ſchryven, volgens welken de Kerkelyke zaaken gereguleerd moeſten worden? De Spaanſchen gaven daarop ten antwoord, dat ze zich op dit ſtuk nog niet nader konden verklaaren, maar zulks zouden doen wanneer men aan dat point, dat een van de laatſten was, zou gekomen zyn: waarmede deze zitting ſcheidde.

Deze tiende Zitting en de overlevering van de wederzydſche pointen, als zynde een der voornaamſten, hebben wy waardig geacht in de volgende Plaat af te ſchetzen.

„ Hier ziet men de 9 Gedeputeerden van de Algemeene Staa-

„ ten,

„ ten, als Graaf *Willem van Nassau*, de Heeren van *Brederode*, 1608.
„ van *Oldenbarneveld*, van *Gent*, van *Maaldere*, *Berck*, *Hillema*
„ *Slot* en *Koenders*; wyders de 5 Gedeputeerden van Spanje en
„ de Aartshertogen, als *Spinola*, *Mancicidor*, *Richardot*, *Very-*
„ *ken* en Pater *van Nyen*: alwaar die van de Staaten in deze tien-
„ de Byeenkomst hunne 28, en die van Spanje hunne 7 poin-
„ ten aan elkander overleveren.

De Spaansche Gedeputeerden dan, op de voorgemelde wyze de Artikelen of pointen van de Staaten ontfangen hebbende, scheenen de zaaken daar heen te willen stuuren, om 'er eenige draaling in te maaken, op dat ze hunne Meesters van alles volkomen mogten verstendigen, zo van het oogmerk der Staaten, by dezen handel, als van het inwendig bestaan der Landen, Regeering en Ingezetenen van dien, voor zo veel zy dezelven door den gulhartigen en vryen toegang, welken zy elk vergunden, hadden konnen verstaan en bespeuren uit de persoonen van verscheiden rang en staat, die hun kwamen bezoeken. Dit hun voorneemen wierd eerst gemerkt uit eenige gezegdens van hun Gevolg en Dienaars, en naderhand nog beter en duidelyker in de

Elfde en twaalfde Zitting.

Die op den 11. en 13. Maart geschiedden. Geduurende deze byeenkomsten wierden veele redenen, betuigingen en tegenspraken te berde gebragt, zo aangaande den Vrede, als raakende de Indische Vaarten, en de orde, beleid en vryheid der vaarten op de Ryken en Landen des Konings van Spanje en der Aartshertogen in Europa. Eindelyk na veel lastige twistgedingen verklaarde *Spinola* uit aller naam, dat hy wel lyden mogt, dat de Staatschen twee Artikelen ontwierpen, het eene op den Koophandel in Europa, of binnen den Keerkring van den Kreeft, met de zekerdeid van dien, en 't ander op dien van de *Indiën*; en dat zy dezelven naar *Braband* en *Spanje* zouden zenden; mits dat ze in deze Artikelen of Actens geene al te aanstootelyke bewoordingen ten opzichte des Konings en der Aartshertogen lieten vloeijen: en dat, aangezien zy het stuk van den Koophandel op *Antwerpen*, en andere Steden en plaatzen der Aartshertogen niet grondig verstonden, zy verzochten dat de Staaten geliefden toe te laaten, dat *Marten de la Faille* en twee of drie andere Koop-

 lieden

lieden van *Antwerpen* hier mogten komen, om met dezelven over dat ſtuk te raadpleegen; het welk hun toegeſtaan wierd.

De Staaten deeden inmiddels die Actens opſtellen, en eiſchten wyders tot verzekering, dat de Artikelen, waarin men overeenkwam, mogten waargenomen worden, dat de Koning voor de ſomme van 1500 duizend Dukaaten aan geld in Holland borg zou ſtellen; waar tegen de Staaten aanboden om in Spanje of elders borg te ſtellen voor 500 duizend Dukaaten. Dit geld zou tot een onderpand verſtrekken van de wederzydſche getrouwheid in het nakomen der vaſtgeſtelde pointen of artikelen.

De bovengemelde Actens opgeſteld zynde, zo had men op den 17 Maart de

Dertiende Zitting.

Waarin aan de Spaanſchen de ontwerpen van de Actens getoond wierden, welken zy overnamen omdezelve te overzien en zich daarop te verklaaren; geevende teffens van hunne zyde ook over een wydloopig Geſchrift, nopens den Koophandel op *Antwerpen*, en andere plaatzen, in de Landen der Aartshertogen; vervattende de middelen, hoedanig men die gebruiken zou en met welke vryheid, te weeten: van hunne Steden met de volle lading vry uit te moogen vaaren naar alle Ryken van Europa, en met de retouren weder te keeren tot dezelve Steden over de ſtroomen der Staaten, zonder eenige verdere belaſting als 'er van ouds op was geweeſt, mitsgaders hunne Schepen op de ſtroomen der Staaten te mogen loſſen in hun eigen Schepen of Pakhuizen met hun eigen volk, en de Goederen wederom te mogen wegvoeren, zonder eenige bezwaarnis, en dat geen ſtapelrecht plaats hebben zou, dan alleen van de Goederen of Waaren, die in de Landen en Provincien t'huis hoorden, waar onder de Stapel-Stad gelegen was. Niet weinig hadden de Staatſchen daar tegen in te brengen; doch men kon 'er zich niet lang by ophouden, door dien de Kooplieden van *Antwerpen* nog niet gekomen waren, en de Spaanſchen voorgaven, dat ze niet verder daar over konden handelen, vóór dat ze nader laſt uit *Spanje* hadden; zo dat men de zaaken wederzyds in bedenken nam.

Vermits nu ook de Stilſtand van Wapenen ten einde liep, wierd nog in deze zitting beſlooten, denzelven voor een tyd van twee maanden, naamlyk van den 1 April tot den laatſten Mai te verlen-

lengen. Hierop gescheiden zynde, kwamen zy den 20 Maart weder byeen, en dit was de

Veertiende Zitting.

In deze zitting bragten de Spaanschen veele zwaarigheden in tegen de Acte nopens den Vrede van de Indische vaarten, zeggende, dat ze die niet konden aanneemen, veel minder toelaaten, dat 'er in gesteld zou worden van den *Tropicus Cancri*, of Keerkring van den Kreeft, die rondsom de waereld gaat, en in Spanje de Kanker in de zaak zou brengen. Zy hadden dan een ander opstel gemaakt, het welk hun vry voordeeliger zou weezen, en dat zy teffens overleverden; maar dit baarde een nieuw twistgeding, om dat ze daarin de zaak in diervoegen geschikt hadden, dat 'er na verloop van 9 jaaren weinig hoop zou overblyven tot behoudenis van die Vaart, en dat men nog daarenboven binnen die jaaren al een goed gedeelte daarvan verliezen zoude. Doch de Staatschen namen dit ontwerp aan om 'er zich op te bedenken. Vervolgens op het point komende van de borg ter verzekering, zeiden zy, dat het ongehoord was eenig geld tot borg in diergelyke zaaken te stellen, en zy bygevolg dat point ook niet konden aanneemen, te meer, dewyl ze al hun geld veroorloogd hebbende, geen kans zagen om meer geld te krygen, of diergelyke borgen te stellen. *Niet te min*, voegde Richardot spotswyze daarby, *de Marquis Spinola heeft Crediet genoeg, indien het hem behaagde u die borg te stellen.* Dus liep ook deze zitting af zonder meer, om dat men over de Vaarten in Europa nog niet handelen kon, zo lang de voornoemde Kooplieden niet hier waren, voor welken zy nogmaals de paspoorten verzochten.

De Staaten dan ziende, dat hun ontwerp weinig ingang vondt by de Spaanschen, en het opgestelde van hen in handen hebbende, besloten, om niet in alles even vast op hun stuk te blyven staan, en daar door een handel af te breeken, die met een goede hoop van veelen begonnen was; derhalve wilden zy liever iets toegeeven om des te nader met de voorstelling der vyanden overeen te stemmen; nochtans in diervoegen, dat ze geduurende de voorgemelde 9 jaaren de Vaart op *Indië* niet alleen meerendeels behouden, maar na dien tyd weder op vrye voeten mogten staan. Ook overwogen zy 't onderwerp van de Nederlandsche

fche en andere Vaarten in Europa, om 'er eenige verzagting in te maaken, en beter overeen te komen met de pointen, door de Aartshertogen overgeleverd. Na dat ze nu ook de Paspoorten voor de Antwerpsche Kooplieden hadden uitgevaardigd, hielden de wederzydsche Gedeputeerden den 25 Maart de

Vyftiende Zitting.

In deze vertoonden de Staatschen het op nieuws ontworpen of verbeterde plan; maar de Spaanschen wilden het zelve nog niet aanneemen, zo dat deze zitting, na veele twistredenen over en weder, en met afspraak dat men zich daarop bedenken zou, gescheiden is.

De gedeputeerden der Staaten uit de betuigingen van de andere zyde gemerkt hebbende, waar toe zy in dien opzichte schenen te zullen overslaan, namen het ontwerp nogmaals onderhanden, om het zo na te stellen en te besnoeijen, als het immers doenlyk was. Terwyl ze daar mede bezig waren, verzocht *Richardot* gehoor by hen; het welk hem toegestaan zynde, kwam hy alleen, en beklaagde zich zeer over de al te groote hardnekkigheid der Staaten, die onverzetlyk staan bleeven in te eisschen van den Koning van Spanje, 't gene hy hun niet konde toestaan, als zynde een Koning, die noch overwonnen, noch gevangen, maar alleen tot Vrede genegen was: zeggende wyders, „ dat de „ Marquis *Spinola* en hy groot berouw hadden van zich te hebben „ ingelaaten in een handel, die zonder vrucht zou blyven, door „ dien de Staaten in deze pointen het alles naar hunnen zin wil„ den hebben, en daar door een zaak van zo veel gewicht, als „ de Vrede is, zouden doen vertraagen en vervallen". Hen wyders vermaanende, „ dat ze de Acten, zo van de Indische als „ binnenlandsche vaarten toch zodanig stellen, en in zulke be„ woordingen vervatten mogten, dat men 'er in Spanje smaak „ in vinden, en dezelven aanneemen kon; overmits men anders „ te wachten had, dat dezelven verworpen, en dus den gant„ schen handel afgebroken zoude worden". Deze en diergelyke redenen meer, wist hy met zo veel tederheid en aandoening te uiten, dat hem de traanen in de oogen schooten, en dat sommigen, die van gevoelen waren, dat men den Oorlog niet langer moest voortzetten, daar door des te meer bewogen wierden;

oor-

oordeelende, dat men vooral behoorde te zoeken naar 't einde van den Oorlog, om eens het voordeel dezer Landen te zien, dat uit de Vrede te verwachten was, schoon ook de Koning van Spanje en de Aartshertogen deze Landen eenige lasten opleiden, als eene vergelding voor den heerlyken tytel van Vryheid; dat men den Vrede niet maaken moest, na dat de Spaansche Monarchie t'eenemaal bedorven, of het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden buiten staat was om den Oorlog langer te konnen voeren; dat, indien men deze Landen vry kon maaken van den eisch van 't Huis van *Bourgonje* op dezelven, en tevens daar voor verwerven konde een' Vrede en einde van de langduurige en bloedige oorlogen, het alsdan wel gevochten, en het Schip genoegzaam in behouden haven gebragt was enz.

Anderen waren van gevoelen, dat men, dewyl Spanje en de Aartshertogen zo ieverig den Vrede zochten, alles moest bedingen wat mooglyk was. Zo verschillende waren de meeningen der Leden van Staat, terwyl een derde party het een en 't ander zocht om verre te stooten, gelyk in al het voorens gemelde van vroeger tyd meer dan eens gebleeken is. Nochtans wierd evenwel het voornoemde ontwerp weder onderhanden genomen, en zo veel veranderd als het immers lyden konde, en daarop begon den 31 Maart de

Zestiende Zitting.

Hierop wierd in dezelve dit laatste ontwerp ingezien, overwogen, en met veele redenkavelingen over en weder betwist. De inhoud van dit ontwerp was aldus: „ Dat de ingezetenen der „ Vereenigde Nederlanden hunnen handel op de *Indiën*, koop„ mans wyze zouden blyven dryven geduurende den tyd van ne„ gen jaaren, te rekenen van den tyd der wapenschorsing af, in„ dien de Vrede gesloten wierd, en zulks was beraamd tot den „ eersten September 1608 op deze zyde van de Kaap de goede „ Hoop, en op gene zyde van gemelde Kaap tot den 1 Septem„ ber 1609; dat ze zouden mogen handelen op alle plaatsen, ha„ vens, Steden en Forten, die ten tyde van het bestand niet „ waren in handen des Konings van Spanje, maar dat ze in de „ plaatzen, hem nog toebehoorende, geen Koophandel zouden „ dryven, dan met toelaating der genen die aldaar het gebied

„ hadden

„ hadden, of ingeval van nood; dat men in zodanige gevallen,
„ hen aldaar zoude handelen als vrienden, zo als men desgelyks
„ zou doen met de Onderdaanen van Spanje in de plaatzen, daar
„ de Staaten meester waren; dat geduurende die negen jaaren
„ van 't bestand alle vyandlykheden zouden ophouden, zo wel
„ tusschen de Onderdaanen van den Koning van Spanje en de
„ Aartshertogen, als van die der Staaten en de Vorsten hunne
„ Vrienden en Bondgenooten, die alsdan met de eene of andere
„ party in Alliantie zyn, waarvan binnen drie jaaren de naamen
„ van wegens Spanje en de Aartshertogen in den *Haag*, en van
„ wegen de Staaten te *Brussel* gezonden en gehouden zouden wor-
„ den als in het Tractaat te zyn ingelast geweest; dat de schade,
„ tegen dit Tractaat veroorzaakt, vergoed zoude worden ter
„ plaatze, daar ze gemaakt was, of in die daar ze woonden,
„ zonder op andere plaatzen, noch by wege van Schaeverhaaling
„ daarover iets te onderneemen; en dat twee jaaren voor het
„ einde van dit Bestand de Koning van *Spanje en de Staaten*
„ hunne Gemagtigden naar *Brussel* zouden zenden, om die ge-
„ schillen in der minne aftedoen?

Hier tegen hadden de Spaanschen, als gezegd is, veel in te brengen; zy verwierpen dezen voorslag in 't eerst, begeerende, dat de Vaart alleen voor eenige jaaren bepaald, en dan afgestaan zou worden: maar ziende dat de gantsche handel daar door haperde, nam *Spinola* eindelyk dit ontwerp aan, om het naar *Spanje* te zenden, waartoe zich Pater *van Neyen* aanbood, eisschende daartoe een tyd van 40 dagen, om dat hy in de reize over Vrankryk zich aldaar eenige dagen zou moeten ophouden.

Betreffende de Acte van de binnenlandsche Vaart, dezelve vervatte: „, dat de Inwooners van de Aartshertogen en de Staa-
„ ten onder elkander en in alle hunne Landen, Eilanden, Steden
„ en plaatzen, zouden hebben Koopmansgewyze, vryen handel
„ en Trafiek met vriendelyk onthaal en bescherming; dat hunne
„ Schepen uit dien hoofde in alle wederzydsche Havens zouden
„ toegelaaten worden, zo om te ontlaaden, te koopen, te ver-
„ koopen, te kalefateren en ververssching in te neemen, als om te
„ blyven of te vertrekken naar hun believen, zonder meer be-
„ zwaard te mogen worden met hooger lasten van Convooien,
„ Tollen of anders, dan de Ingezetenen dier plaatzen, of andere

Na-

„ Natiën, het minst bezwaard wordende; dat alle Schepen van
„ *Antwerpen* en andere plaatzen, uitvaarende naar andere Ryken
„ of van daar wederkeerende, met hunne volle Lasten zullen heb-
„ ben vrye passagie ter Zee, mits betaalende alleen de voorsz.
„ Convooien en Tollen, gelyk de eigen Onderdaanen, zonder
„ onderscheid van Schepen of Waaren, of wie dezelven toeko-
„ men; blyvende alleen het stapelrecht op de Wynen, zo als voor
„ den Oorlog; dat de Kooplieden wederzyds door hun eigen volk
„ en bestierders of andere Lieden, zullen mogen laaden, ontlaa-
„ den, en vaaren waar 't hen gelieft; zonder onderscheid of voor
„ recht; dat de Schepen van Antwerpen of andere plaatzen vry-
„ lyk zullen mogen ankeren op de Zeeusche of Hollandsche Stro-
„ men, en blyven om wind, of gezelschap te verwachten, of
„ om vracht te neemen of te lossen, zonder andere bezwaaring
„ dan te vooren; dat deze lossing of vracht-inneeming zal mogen
„ geschieden van boord tot boord, in zulke Schepen en met zul-
„ ke arbeiders, als voor den Oorlog in gebruik was; dat de Rei-
„ zigers en passanten in de respective Landen gelyke vryheid zul-
„ len hebben met hunne bagasie, zonder gehouden te zyn, zich
„ daar mede by de Tollen aan te geeven; dat van de goederen, die
„ de Kooplieden in Pakhuizen opslaan, of in handen van hun-
„ ne Factoors stellen, om door den tyd te transporteeren, geen
„ meer gerechtigheid zal worden betaald, dan van de genen, die
„ van boord tot boord overgezet worden, dat de byzondere Oc-
„ trooien, Privilegien, vrydommen en uitzonderingen van Pro-
„ vincien, Quartieren, Steden, Dorpen, Collegien en Plaat-
„ zen of Persoonen, voor den jare 1566 verleend, en daarvan
„ zy in denzelven jaare nog in bezitting zyn geweest, en die de-
„ zen niet contrarieeren ter goeder trouwe, zonder nader be-
„ vestiging, zullen worden onderhouden; dat mede geen Tollen
„ hooger, noch in andere plaatzen, zullen worden betaald, dan
„ voor de Onlusten betaald zyn, en daar ze van ouds behooren;
„ dat alle Brieven van marke en schaeverhaaling voor dato dezes
„ in Spanje of in de respective Nederlanden verleend, herroepen
„ en gehouden zullen worden voor nul en van geener waarde,
„ zonder contrarie deze handeling te mogen gebruikt worden,
„ dat 'er voorts geene andere verleend zullen worden, dan by
„ openbaare weigering van recht enz.

Doch

Doch hierop kwam het ook tot geen besluit, en den 2 April vertrok Pater *van Neyen* naar *Brussel*, om van daar naar *Spanje* te reyzen. Ondertusschen gaf zyn afzyn gelegenheid, dat de onderhandeling trager voort ging; want men kon wel vermoeden, dat de anderen in dien tusschen tyd niets byzonders zouden te borde brengen, om zich niet te ontdekken of bloot te geeven, als niet weetende, of hunne Meesters daarmede te vrede zouden zyn, voor dat ze nader bericht ontfangen hadden. Waar by hun zeer wel te pas kwam, dat de Staaten Generaal in 't begin van April meest naar hunne Provinciën vertrokken, en dat de Staaten van Holland ook voor een tyd scheidden; zo dat het den schyn *had*, als of de vertraaging meer van de zyde der Staaten, dan van hunne zyde veroorzaakt wierd, om dat ze toen konden voorgeeven, dat ze gereed waaren om voort te gaan.

Middeler wyl kwam 'er een tyding uit *Braband*, dat men aldaar brieven uit *Spanje* ontfangen had, inhoudende, dat de Koning deze Landen niet wilde toelaaten eenige Vaart of vrydom in de *Indiën*, noch in eenige gewesten of sterktens van dien; maar dat de Onderdaanen der Staaten volstrekt daar van zouden moeten afstaan; wyders dat de Koning begeerde, dat zyne Gedeputeerden by de Onderhandeling zouden bedingen vrye oeffening van Religie, en wel in ruime Kerken, voor de Roomsch-Catholyken, die in de vereenigde Nederlanden waren; en zulks openlyk en in alle plaatzen, of dat ze anders den handel zouden afbreken. Dit gerucht maakte hunner veelen, die andere gedachten van deze onderhandeling hadden, verbaasd, ziende de gevaarlyke gevolgen van dien, en oordeelende dat men zulks aan de tegenparty en vyanden van den Staat niet konde toelaaten, zonder het gantsche Land in de waagschaal te stellen. Doch men kon in lang niet ontwaar worden, of deze tyding echt was: alleenlyk bespeurde men aan *Spinola* en de zynen, dat ze niet wel gemoed waren over die berichten.

Dit sukkelen der Onderhandeling deedt ook verscheiden uitheemsche Gezanten, als die van Munster, van Keulen en van Cleef, nevens de Graven van *Benthem* en *Hohenloh*, vertrekken, zo als ook de afgezondenen ter vergadering der Staaten, boven 't gewoon getal, naar hunne Landschappen waren vertrokken, als gezegd is. Evenwel lieten de Staaten dezen tyd niet vruchte-

te-

teloos voorbygaan; want zy vereffenden middelerwyl hunne Rekening van Engeland nopens de schulden, die onder de regeering van Koningin *Elizabeth* gemaakt waren, en door Koning *Jacobus* gevorderd wierden: hoewel het aanliep tot in de maand Juny, eer de Rekening was opgemaakt, en toen bestond die schuld in 818 duizend 408 ponden Sterl. of ruim 9 Millioenen guldens, welken de Staaten zich verbonden in verscheiden paaien aan den Koning te betaalen, te beginnen 2 jaaren na het sluiten van den Vrede, en dan in ieder paai te betaalen 60 duizend ponden St. Doch het Bestand geslooten zynde, vergenoegde de Koning zich met de betaaling van 400 duizend guldens om de zes maanden. Gelyk dan ook kort daarna een Verbond met Grootbrittannie gemaakt wierd, byna op dezelfde voorwaarde als met Vrankryk was geschied, behalve dat de hulptroepen, daar by beloofd, maar half zo veel waren. 1608.

Terwyl men nu met deze en diergelyke zaaken bezig was, kwamen wederom verscheiden Boekjes in 't licht, zo onder den naam van *Waarschouwing*, als van *Droom* en *Zamenspraken*; alle dienende om de Regenten des Lands op te wekken, dat ze zich, doordien de Spaanschen zo vast stonden op de vernietiging der Indische Vaart, niet moesten laaten misleiden, maar zich wachten voor bedrog, en alle listige aanslagen der Vyanden, enz. Ook zag men weederom een wydloopige Redenvoering in druk uitkomen, nopens de nuttigheid van eene Westindische Maatschappy, die, schoon 'er geen Naam onderstond, echter met veel waarschynlykheid vermoed wierd, gevloeid te zyn uit de pen van den schranderen Koopman *Usselinks*, waar van wy voorheen meermaals, aangaande dit ontwerp, gesproken hebben.

Na dat de Schryver hierin de ontrouw van de Vyanden der Vereenigde Nederlanden beweezen had, nevens de afbreuk der neering en handteering, die uit de Spaansche voorslagen te wachten stonden, indien men den Indischen Handel afstond, vertoonde hy, dat 'er middelen moesten gevonden worden, om den Koopman uit deze Nederlanden met meer voordeel, dan uit andere Landen, te doen handelen; dat de Ambachtsman aldaar grooter daghuuren mogt verdienen dan elders, wanneer het werk zyner handen wel vertierd werd; dat de Zeeman eenige voordeelige vaart op des vyands Landen mogt hebben, door de

niet lange en niet gevaarlyke reizen: dat, indien dit middel niet te vinden ware in Europa, men dat moest zoeken in de *Indiën*, niet alleen in de Oost- maar ook in de Westindiën, alwaar niet alleen goud en zilver, maar ook veelerlei Kostbaare vruchten te haalen, en wederom andere dingen derwaarts te brengen waren; dat men om dien handel deelachtig te worden, de Westindische Maatschappy moest laaten door gaan, en aldaar Nederlandsche *Colonien* oprechten, op plaatzen, daar de Koning van Spanje geen gebied had, als in *Terra Florida*, de *Antillas*, een groot deel van *Brazilië*, enz. Wyders breedvoerig aantoonende, hoe gemakkelyk zulks te doen ware, hoe voordeelig dit voor de Nederlandsche Manufactuuren zou weezen, in hoe veel korter tyd men daar de vruchten van zou trekken, dan van Oostindië, enz.

Behalve deze Schriften zag men ook nog eenige *Aanmerkingen* op den Vrede in Nederland, uitgestrooid door verre ziende en schrandere geesten, ter onderrichting van de zulken die te ligtvaardig om den Vrede riepen. Deze Aanmerker zegt onder anderen.

„ De Oorlog, uit nood begonnen, word gevoerd om eindelyk
„ een goeden Vrede te erlangen.

„ Dezelve kan getroffen worden by de wederzydsche party-
„ en, na een langen en kostbaaren Oorlog, door tusschen
„ komst van nabuurige Vorsten, op vaste en billyke gronden.

„ *Philips* de II. Koning van Spanje, die zich van zyne Ne-
„ derlanden ten hoogsten gehoond achtte, is overleden.

„ *Philips* de III. zyn Zoon, nooit in dezelve gehuld of beëe-
„ digd, word geoordeeld billyker te zullen konnen handelen
„ met de Vereenigde Nederlanden, door de Aartshertogen.

„ Gelyk een goede Vrede meest goed is, zo is een verzoen-
„ de Vrede meest kwaad.

„ Ook is een Oorlog geruster, dan een twyffelachtige en
„ twistige Vrede.

„ Het goud word door vuur of Toetsteen beproefd, maar een
„ valsche of geveinsde Vrede, kan niet anders, dan door 't ont-
„ dekte bedrog, en 't verderf des genen die bedrogen is, be-
„ proefd worden.

„ Hier staat aan te merken, dat de Vereenigde Provinciën

„ nu

„ nu van den Spanjaard zo vry in hun Land geächt worden,
„ als de Koningen van Vrankryk en Engeland in 't hunne.

„ Dat zy die Koningen gelyk zyn in gezach, magt en vastigheid van Regeering.

Dat de Aartshertogen twyffelachtige Acten geeven, en dat een Vasal zyn Koning niet verbindt.

„ Dat daarom de Vereenigde Provinciën, in rust zynde, in 't vervolg van tyd, door nood of bedrog van de Spanjaarden, konnen overvallen worden.

„ Dat het niet waarschynlyk is, dat een heerschzuchtig Koning zyn recht op een hoogmoedig Volk, welk ten zynen koste andere Koningen in 't harnasch brengen kan, verlaaten zal: en wel aan Provinciën, dewelke hy door 't recht van Eeffenis de zyne meent te zyn, en zonder welken, de Rhyn en Zee vry zynde, hy andere Koningen niet beoorlogen kan.

„ Of dat hy zyne wraak zal vergeeten op de zulken, die, toen hy een algemeene Monarchie zocht in te voeren, hem wel meest den weg daar toe gesloten hebben door een Oorlog, die hem meer dan 300 duizend Soldaaten, en meer dan 400 Millioenen kroonen gekost heeft.

„ Of dat hy, tot nadeel van de Spaansche Inquisitie, den voorsz. Provinciën vryheid zal toestaan.

„ Hem is by 't Constantsche Decreet toegelaaten, om by alle gelegenheid, door bedrog of uit nood, zyne beloften te mogen breeken, zo als eenige Spanjaarden hebben geschreeven, en dat in 't jaar 1581 bevestigd is.

„ Voorbeelden van ontrouw zyn in die van *Granade*, in Don Jan van Oostenryk, en in den Vrede van Ghendt; zo ook in 't antwoord van den *Admirand van Arragon*, aan den Deeken van Cleef gegeeven, dat hy aan geen beloften gehouden was, als hy den Koning maar dienst kon doen.

„ Dit bewyst, hoe veel men de zulken vertrouwen kan, die, bevestigd by de Biechtvaders, en door *absolutie* gelooven, meer des Konings dienst te moeten achten, dan hun Eed of trouwe.

„ Indien men van den Spanjaard niets bondigs verwachten of hoopen mag, verzoekt men denzelven tot Vrede met gewissen schade.

„ Eene Stad den Vyand het oor leenende, word geloofd al„ rede gewonnen te zyn.

„ De zwakste met de sterkste vechtende verliest altyd, en de „ eenvoudigen kennen noch des Vyands list, noch hun eigen „ gevaar.

„ Het gemeene Volk door de langduurige oorlogen vermoeid, „ door den Vrede gelokt, zal veeleer den Vyand iets toegeeven, „ en ongelyk verdraagen, dan weder tot de Wapenen te komen, „ als onzeker van den uitslag; en dus onbedacht vertrouwen op „ de naakte woorden der genen, die hunne Voorvaderen met „ de uiterste wreedheid tot de Wapenen gedwongen hebben.

„ Staat te bezien, of de Spanjaard, nu ootmoedig, in 't han„ delen niet hoevaardig worden zal, bedriegende met tusschen„ vallen.

„ Of de Raadslagen, door veelen genomen, hem niet bekend „ gemaakt zullen worden.

„ Of het Volk, afgekeerd van den Oorlog, niet voor zich„ zelve zorgen, en de Schatkisten verminderen zullen.

„ De Spanjaard, het zyne zoekende, zal zyne kisten uit de „ *Indiën* vullen, terwyl de vereenigde Provintiën stil zitten, en „ derzelver Inwooners traag worden.

„ Tusschen de Provinciën en in de Provintiën zullen twee„ drachten gezaaid worden, door Lieden die zich daar toe „ laaten omkoopen.

„ Men zal deze ongemakken bezwaarlyk konnen wederstaan, „ om de verscheidenheid der Regeering by de Vereenigde Pro„ vintiën, die zeven zyn, alle en elk verscheiden in gewoontens.

„ Zy hebben, om de uiterlyke vreeze, tot nu toe nog in „ forme van tegenweer eendrachtig geweest, maar die vreeze „ door den Vrede weggenomen zynde, zal 'er wel haast ten „ voordeele des Vyands eene Anarchie ontstaan.

„ De verscheiden gelegenheid der Provintiën baart verschil in „ de verdediging, willende de eene die te Land, en de ander „ ter Zee hebben.

„ Hierdoor groeien de tweedrachten in de Landen, en de „ moed in de vyanden.

„ In de borgtochten der nabuurige Vorsten is weinig hoop te „ vesten, indien ze niet mede in oorlog zyn.

„ De

„ De Oostindische vaart heeft tot nog toe de vereenigde Pro-
„ vintiën groote eere en voordeel toegebragt, en den Vyand
„ groot nadeel; het zelfde was ook van de Westindische te
„ wachten.

„ Door den afstand van deze Vaart den Vrede geslooten, zal
„ de Rykdom uit de Provintiën wyken, enz.

Dit tusschen beide gezegd hebbende, om de verschillende gevoelens aan te toonen, komen wy weder op de Onderhandeling.

Van Pater *van Neyen*, schoon men wist, dat hy den 23 April in Spanje en by den Koning gekomen was, wierd niets vernomen, zo dat de 40 dagen, die hy voor de reis genomen had, rykelyk vermeerderd wierden, op allerhande voorwendzels, die men hier uitstrooide; dan dat hy ziek was, dan dat de Hertog van Lerma niet ten Hove was, en dan dat de Koning te veel te doen had met de verheffing van zynen Zoon, tot Erfgenaam van zyne Ryken, enz.

Ondertusschen hielden de wederzydsche Gedeputeerden op den 22 April hunne

Zeventiende Zitting.

Waarin de Spaanschen een zonderlingen voorslag deeden, te weeten, dat de Staaten zouden afschaffen alle de uitgaande rechten, die men gesteld had op al het gene naar de Spaansche Nederlanden wierd gevoerd; mitsgaders dat de Staaten zouden wederom geeven alles wat ze in *Braband* en *Vlaanderen* veroverd hadden, als in Braband *Grave*, *Breda*, *Bergen op Zoom*, *Willemstad*, *Steenbergen*, de Schans van *Lillo*, en andere plaatzen op den Brabandschen grond gelegen: en in Vlaanderen *Liefkenshoek*, *Axel*, *ter Neuze*, *Aardenburg*, *Yzendyk*, *Sluis*, *Biervliet*, het geheele Land van *Cadsand*, en andere plaatzen in Vlaanderen gelegen: waar tegen zy aan de Staaten zouden wedergeeven *Lingen*, *Oldenzeel*, en *Grol*. Doch de Staatschen gaven daarop ten antwoord, dat zulks strydig was tegen de belofte en verklaaring der Aartshertogen, dat naamlyk ieder zou hehouden 't gene hy toen bezat; dat ook buiten dien de zaak geen de minste evenredigheid had, van de Staaten te begeeren zo veel vaste plaatzen, die meest in staat waren om een beleg te wederstaan, en den Oorlog daar

te

te sluiten, en waaruit zy groote middelen toogen; en hun daar voor aan te bieden drie geringe Nesten, niet waardig het vyftigste gedeelte van 't gene zy eischten; dat de tytel van vrye en souvereine Nederlanden weinig te beduiden zoude hebben, indien zy de sterkste plaatzen, die hun land dekten, wederom gaven. En betreffende de afschaffing van de uitgaande Rechten, dat ze die al te zeer benoodigd waren ter verdediging van hunnen Staat. Na dat men nu hier over nog eenigen tyd getwist, en eindelyk de zaak wederzyds in bedenken genomen had, eindigde deze Zitting. Vervolgens gaven de Staatsche Gedeputeerden aan de anderen te kennen, dat de Staaten vernomen hebbende, dat zeker Schip van hier, waarvan de Kapitein zich *Symen den Dansser* noemde, omtrent de Straat van *Gibralter* Zeeroveryen pleegde, beslooten hadden, ten bewyze van hunne goede meening, vier Oorlogschepen derwaarts te zenden, om dien Zeeroover te bemagtigen, en herwaarts ter straffe te brengen, indien men hen daartoe paspoorten verleenen wilde: doch *Spinola* weigerde zulks, ten ware men hem afschriften van de *Instructien* of Zeebrieven, aan deze Schepen mede te geeven, ter hand stelde, als wanneer hy aan den *Adelantado* van de Straat zou schryven. Maar uit hoofde van verscheiden voorkomende verandering van zaaken, bleef dit achter.

De Staaten inmiddels overwogen hebbende, het gene 'er in deze zitting was verhandeld, vonden niet geraaden zich te ontblooten van zo veele sterke plaatzen, tegen een zo geringe vergelding; en hier opvolgde den 28. April de

Achttiende Zitting.

Op deze wierd nogmaals door de Staatschen beweerd, dat hunne Meesters volstrekt niet konden afstaan zo veele sterke plaatzen, als de voornaamste Bolwerken hunner Landen zynde; noch overgaan tot de afschaffing der Convooien, waar uit de Schulden van hunne Admiraliteit mosten betaald worden; het een en 't ander met veele bondige redenen bekleedende. De Spaansche gaven daar op ten antwoord, dat de meening van hunne Meesters niet anders was, dan door de overgeeving dier plaatzen te verstaan de *Souvereiniteit* en *Jurisdictie*, die Spanje daarop had gehad; maar dat, om te toonen de oprechtheid hunner handelinge, en om alle argwaan uit den weg te ruimen, men zou toe-

toestaan dat de Staaten dezelven nog eenige jaaren in bewaaring hielden, om in dien tusschen tyd hunne Landen te bevestigen; dat zy van oordeel waren, dat ze daaromtrent vry veel toegeevenheid gebruikten, wanneer ze de Nederlanden met de Staaten deelden, en hun het beste deel lieten, gelyk in dezen oorlog gebleeken was. Doch, raakende de uitgaande Rechten, dat die volstrekt moesten afgeschaft worden, nademaal hunne Meesters, als ze meermaals gezegd hadden, Vorsten van Vrede en niet van Oorlog waren, en bygevolg niet konden dulden, dat de lasten, in den Oorlog opgelegd, by den Vrede zouden blyven, zo dat 'er van alle die rechten niet meer moest betaald worden, dan 't gene 'er voor den jaar 1566 van betaald was. Doch men kon het hier over wederom niet eens worden, zo dat men, na veele over en weder gesprekken, ook voor ditmaal scheidde zonder iets uitgericht te hebben.

Het was op dien bovengenoemde dag, dat de President *Jeannin*, Afgezant van Vrankryk den Staaten deedt verwittigen, dat hy een keer naar Vrankryk moest doen; en niet tegenstaande men alle mogelyke moeite aanwende, om hem te doen blyven, om dat hy getuige geweest was van 't gene in die onderhandelingen was voorgevallen; in zonderheid toen de Spaanschen zulke buitenspoorige eischen deeden, zo was alles vergeefs, en hy bleef 'er by, dat hy moest vetrekken, om den meesten dienst zo wel van zyn Meester, als van deze Landen. Hy vertrok dan den 2 Mai naar *Rotterdam*, en van daar naar Zeeland: maar komende voor *St. Anneland*, wierd hy aldaar van een zwaaren storm overvallen, keerde weder te rug, en kwam den 5 weder in den *Haag*; zonder dat men wist, of hy uit vrees voor den storm, of op last van zyn Meester te rug gekeerd was. Ondertusschen had zyn spoedig vertrek veel opziens in de Nederlanden veroorzaakt, te meer, dewyl ook de Heeren van *Chatillon* en *Bethune*, die ieder het bevel hadden over een Fransch Regiment, verlof verzochten, om een keer naar Vrankryk te doen.

Vermits nu ook het gerucht, dat de Staaten hunne veroverde Steden in Braband en Vlaanderen niet wilden afstaan, alom verspreid was, zo oordeelden de Brabanders, gezeten onder 't gebied van de Staaten, en niet vergenoegd met de belofte, dat ze niet weder aan den Vyand zouden worden overgeleverd, gelegenheid gevonden te hebben, om weder aan hun oude recht van

stem-

ſtemming ter algemeene vergadering te komen. Maar de tyden waren 'er toen niet naar geſteld, om 't getal der ſtemmen, en de moeite van dezelven overeen te brengen, te vermeerderen; zo dat hun verzoek wierd afgeſlagen.

De Algemeene Staaten vervolgens ziende, dat 'er nog beſcheid van Pater *van Neyen* uit Spanje, noch hy zelve weder kwam, het welk insgelyks groote opſpraak in deze Landen veroorzaakte, inzonderheid by lieden, die hunne neering en hanteering in deze onzekere tydsgeſteltenis niet konden doen, om dat 'er noch Vrede, noch Oorlog was; hebben uit dien hoofde verſcheiden vergaderingen gehouden, om te raadpleegen, zo over den *ſtilſtand*, die wederom met de maand Mai een einde ſtondt te neemen, als over de vryheid en veiligheid der Nederlandſche Commercie, en over het ſtuk van de wedergeeving der Goederen, die, geduurende den Oorlog, ter wederzyde verbeurd verklaard waren. Nopens het eerſte, vonden zy goed, dat men, om meer onbekommerdheid in de oorlogen te hebben, den *ſtilſtand zou trachten* te verlengen tot den einde van dit jaar, aangaande het tweede, zou men de pointen van de Nederlandſche Commercie, te vooren opgeſteld, nader overzien en bepaalen; en raakende de wedergeeving der Goederen, wierd 'er een plan ontworpen, hoe men zou handelen in 't ſtuk van de onverkochte verbeurd verklaarde goederen, en hoedanig in 't ſtuk der verkochte en verwiſſelde goederen.

Schoon 'er nu veele waren, die het verlengen van den ſtilſtand afkeurden, voorgeevende, dat deze Landen den oorlog ontwenden, en zeer traag zouden worden om den oorlog weder te beginnen; als mede dat zulks de krachten van de reeds gedaane vryverklaaring ontzenuwen zoude, als ſchynende daardoor verydeld te worden, en inzonderheid als 'er de meening bykwam, om eenig krygsvolk af te danken, en daar mede de Landen (die tot verzekering van den ſtilſtand niet anders hadden, dan het woord van de Aartshertogen, of van de genen, die, om hunnen Koning dienſt te doen, luttel zwaarigheid maakten van 't woord verbreeken) in haare verdediging te verzwakken, en onnut tot den Vrede te maaken, die anders de ſterkſte meeſt tot zyn voordeel krygt: ſchoon, zegge ik, deze en meer andere redenen gebruikt wierden, gelyk in de boven vermelde *Aanmerkingen* en elders getoond is, zo lieten de Staaten echter op den 20 Mai de wederzydſche Gemagtigden wederom vergaderen, en dit was de

Vervolg der Onderhandeling van de Algemeene Staaten met Spanje en de Aartshertogen in 't jaar 1608.

Negentiende Zitting.

In deze zitting wierden overgeleverd de nu weder opgestelde Artikelen, raakende den binnenlandschen Koophandel, en de wedergeeving der verbeurdverklaarde goederen. De Spaanschen ziende, dat 'er veele artikelen waren, zeiden, dat daarin ook werk was voor veele dagen: doch omtrent het verlangen van den Stilstand gaven zy hunne toestemming voor 't gantsche jaar 1608. waarop evenwel de Staatschen verklaarden, dat hun toestand in die onzekerheid niet langer konde blyven, en dat derhalve deze onderhandeling zich naar de eene of andere zyde voegen, en aan of af moest weezen; ook op zyn langste niet langer dan tot den einde van July duuren moest; na welken tyd zy niet over die zaaken dachten te handelen, en daarmede eindigde deze zitting.

Evenwel, na dat deze laatste betuiging der Staatschen gedaan, en de Stilstand verlengd was, bespeurde men in 't Hotel van *Spinola* groote blydschap daar over. Dit, en dat 'er van Pater *van Nyen* niets vernomen werd, bragt veelen op die gedachten, dat de Koning van Spanje en de Aartshertogen zich voor tegenwoordig niet in staat ziende om den Oorlog voort te zetten, en echter niet gezind zynde één vasten vrede met de Staaten te maaken, verheugd waren over de verlenging van den Stilstand, dewyl zy dus tyd wonnen en gelegenheid vonden om zich te herstellen, terwyl de Nederlanden zo lang stille stonden, en sleepende gehouden wierden, tot dat ze dezelven met een des te grooter geweld konden aantasten, en intusschen hunne schatten uit de *Oost-* en *Westindiën* in rust verzamelen.

Deze denkbeelden wierden niet weinig bevestigd, toen *Vereiken* den 21. Mai kwam verklaaren, dat hy met de laatste overgeleverde Artikelen een keer naar *Brussel* moest doen, om de Aartshertogen de grondige meening van dien te openbaaren, en derzelver nader last te verstaan. Men merkte dit aan als een voorwendzel, om zyne reize, die misschien een heel ander inzicht had, daarmede te bedekken. Ondertusschen vertrok hy nog dien zelven dag, met belofte van in korten tyd weder in den *Haag*

te zullen weezen; gelyk hy dan ook in 't begin van Juny wederkwam.

Hierop wierd den 6 dier maand, door de wederzydsche Gedeputeerden, de

Twintigste Zitting

Gehouden, waarin men handelde over de Grensscheidingen: De Spaanschen verklaarden eindelyk, uit naam van de Aartshertogen, dat hunne Hoogheden, om een einde aan die zaak te maaken, den Staaten zouden toestaan de Souvereiniteit van alle Steden en Sterktens in Braband en Vlaanderen, en dat zy daarentegen de Souvereiniteit zouden behouden van *Lingen*, *Oldenzeel*, en 't gene zy in 't Graafschap *Zutphen* hadden: maar dat de Dorpen en 't platte Land, gelegen om de Steden in Braband en Vlaanderen, die de Staaten in hadden, aan de Aartshertogen zouden verblyven; waartegen de Staaten het platte Land rondsom *Lingen*, *Oldenzeel*, en *Grol* zouden hebben. Wyders op het point der verbeurdverklaarde goederen komende, zeiden zy hun last en de meening der Aartshertogen te weezen, dat alle, zo geestelyke als waereldlyke, goederen, van weerskanten zouden worden wedergegeeven aan de Eigenaars van elks Land; en dat men hunne Hoogheden mitsdien niet minder zoude rekenen dan byzondere persoonen, en hen derhalven ook wedergeeven moest alle hunne Domeinen, om dezelven vry en ongehinderd te mogen laaten bestieren, door persoonen, by hun daartoe te verkiezen; alzo zy wel afstand gedaan hadden van de Souvereiniteit der Vereenigde Nederlanden, maar niet van hunne Domeinen of aangeërfde goederen, die Koning *Philips* de II. in de Provinciën hadt.

Dit was wederom een Staatkundig voorstel, dat veel bedenken baarde, en aangemerkt konde worden, als een nieuwe Konstgreep, aan 't Hof der Aartshertogen gesmeed; want alles strekte tot bederf der Steden in Braband en Vlaanderen; die, van hunne Landeryen ontbloot, van zelfs zouden moeten vervallen, doordien de Inwoonders, hunne goederen meest ten platten Lande hebbende, de Steden zouden verlaaten, om gebruik van hunne Landgoederen te hebben, en op hunne pachters recht te krygen. Behalve nog dat de Aartshertogen de platte Landen met zo veele gerechtigheden, Markten, ja zelfs met Schanssen zouden.

den konnen voorzien, dat de Steden Neringloos, en als ingeflooten gehouden konden worden. Waar tegen de Landeryen der Steden over den Rhyn, welken zy wilden overgeeven, van geen het minfte belang waren, in vergelyking van de gene, die men miffen zou, en waaromtrent zy, Aartshertogen, zich weinig bekreunen zouden, als zy flechts meefter mogten blyven van de Landeryen der Vlaamfche en Brabandfche Steden.

Het was ook hierom, dat de Staatfchen daar veel tegen hadden, zeggende:, dat de afftand van 't platte Land onder een „ ander Rechtsgebied, dan van de Steden, of het fcheiden der „ Domeinen van de Souvereiniteit hunner Landen, zo veel zou „ weezen, als of men de Hoogheid zyn beften Rok ontnam, en „ de Steden ontzenuwde van haare magt; dat dit pointen waren, „ die niemand kon toeftemmen, ten ware hy door overmacht „ en geweld daar toe gedwongen wierd, maar nooit in vriende„ lyke Traktaaten; dat, indien men volftrekt op zodanige eiffchen „ wilde blyven ftaan, zy wel befpeuren konden, dat 'er van de„ zen handel niets worden zou, en het beter ware denzelven af „ te breeken'. De Spaanfchen, ziende de ernft met welken de Staatfchen tegen hunnen eifch opkwamen; zo van 't platte Land, als van de Domeinen, begonnen iets toe te geeven; zy bleeven wel op het point van 't platte Land ftaan, maar raakende de Domeinen, maakten zy zeker onderfcheid tuffchen de *Oude* en de *Nieuwe Domeinen*, zeggende, dat ze wel konden toegeeven, dat de oude Domeinen de Souvereiniteit volgden, maar de nieuwen moeften wedergegeeven worden. Gevraagd wat zy door *Oude* en *Nieuwe Domeinen* verftonden, zeiden zy, voor nieuwe te rekenen alle de goederen, daar de Hertogen, Graaven of Heeren der vereenigde Nederlanden aangekomen waren by byzondere tytels, waarvan zy zulks konden bewyzen; zonder te willen zeggen, welke die waren, maar dat ze zulks zouden doen, wanneer die byzondere tytels moeften beweezen en gerechtvaardigd worden: oordeelende, dat dit zo rechtmaatig ware, dat 'er daaromtrent geen weigering plaats hadt. Doch de menigvuldige tegenwerpingen op dat ftuk, waren oorzaak, dat men wederom, zonder iets te befluiten, van een fcheidde; doordien de Staatfchen niet konden goedvinden, in plechtige Traktaaten iets te ftellen, 't gene in den eerften opflag dubbelzinnig

te verstaan was, vermits men wel eenige Steden en gantsche kwartieren van Landen daaronder begrypen kon.

Deze zitting daarmede gescheiden zynde, begon men den 10 Juny de

Een-en-Twintigste Zitting.

Doch in deze kwam het niet verder dan in de voorige; want de Spaanschen bleeven op de Souvereiniteit van 't platte Land, en op de *Oude* en *Nieuwe Domeinen*; en de Staatschen op hun voorens gezegde, van tot geen van beide deze pointen te konnen verstaan: dewyl het zeer waarschynlyk was, dat de tegenparty onder de nieuwe Domeinen begrypen zou, zommige Steden en geheele Landschappen, door de Vorsten aangekocht, of door byzondere tytels op hen gekomen. En na dat men elkander op eenige andere pointen ondervraagd, en op zommigen de meening verstaan hadt, behalve op het point van Religie, wierd deze Zitting geëindigd.

Hieop volgden den 13. en 14. Juny de

Twee-en-Twintigste en Drie-en-Twintigste Zitting.

Deze beide Zittingen wierden doorgebragt met elkanders gevoelen over verscheiden pointen te ondertasten, en de Staatschen, merkende dat de Spaanschen in veele stukken zeer achterhoudend waren, verklaarden eindelyk, na veele twistredenen, dat hun Staat en Gemeenebest niet langer in die onzekerheid konde blyven, zo dat men tot een besluit van aan of af moest komen, en wel uiterlyk voor het einde van de maand July: vraagende wyders aan de Spaanschen, of zy in gemoede geloofden, dat de Koning en de Aartshertogen in ernst, met oprechtigheid des harten, en zonder geveinsdheid begeerden, dat 'er in deze byeenkomsten, een Traktaat van Vrede geslooten zou worden? Hun antwoord was ja; en dat men niet behoorde te twyffelen aan de Oprechtheid hunner Meesters, van welken zy zo veele bewysreden hadden, dat zy 'er geene meer konden wenschen; zoekende dit des te krachtiger te bevestigen, door te zeggen:, wat is 'er ooit ongehoorder en ongelooflyker geweest, , dan dat groote Vorsten zich verwaardigen op een gelyk ver-, bond vriendschap en alliantie te maaken met de genen, die eer-

" eertyds hunne onderdaanen waren, hen overgeevende 't recht
" van Souvereiniteit, welk hunne Voorouders eendrachtig en
" vreedzaam van alle de Staaten bezeten hadden? Dat dezulken
" geen genoegzaam begrip hadden van 't goede, dat hun te
" beurt viel, die de weldaaden met verachting ontfingen, in
" plaats van die met dankbaare harten, en als geschenken des
" Hemels te vereeren: maar dat het meermaals gebeurt, dat de
" harten in voorspoed verheven zynde, geene maat konden hou-
" den, en dat zy, welken alles wel slaagt, zelden aan de tegenspoed
" denken: dat de Koning en de Aartshertogen door geen andere
" noodzaaklykheid gedrongen waren, om Gezanten te zenden en
" Vrede te verzoeken, en het recht hunner Majesteit over te gee-
" ven, dan voor de welvaart en behoudenis des Volks, als zyn-
" de de hoogste wet, achtervolgens welke de handelingen van
" grootmoedige Prinsen behooren geschikt te worden, op dat 'er
" geen meer bloeds vergooten worden, of lieden van eenerlei Natie,
" door elkander onderling te vermoorden, niet langer tegen 't
" hart van hun Vaderland mogten woeden: dat, daar men aldus
" gedwongen wordt, zulks moet aangemerkt worden als zynde
" de waare Hoogheid, en de weezenlyke Vryheid, en dat geene
" Heeren met recht meer vereerd verdienen te worden, dan die
" hunne Heerschappy met genade en zagtmoedigheid temperen:
" dat de mensch door geen deugd nader aan de gelykenis der
" Goddelyke natuur komt, dan door 't verzorgen van veeler men-
" schen welvaart, door 't vergeeven der genen, die gefeild heb-
" ben, en door de verdrukten en smeekenden te hulp te komen:
" dat *Scipio Afrikanus* het meerder eere schatte, een Burger be-
" houden te hebben, dan al de eere der Triomphen: dat derhal-
" ve de Staaten geen al te groot gevoelen moesten hebben van
" hunne krachten, of geen al te laage denkbeelden van de hoog-
" heid der doorluchtige Helden, als ofze uit mistrouwen der
" overwinning eerst bestaan hadden de middelen te zoeken, om
" een Verdrag of Vrede te maaken; vermits, in een zo loffelyke
" daad, hy de beste zaak heeft, die 't eerst begint.

Inderdaad deze redenen waren bondig en wel gegrond, om te doen denken, dat immers de meening des Konings en der Aartshertogen oprecht en ongeveinsd was; maar om 'er vast aan te gelooven, konden de genen, die voor de Vryheid waren,

" zeke

zekerer panden van geloof en trouwe eisschen, dan schoone woorden.

Vervolgens wierden de vreemde Troepen op het tapyt gebragt, en men sprak van die wederzyds af te danken, en dat de Spaansche Soldaaten uit de Nederlanden zouden vertrekken; maar dat was al te hard op het zeer getrapt, en wierd beantwoord met te zeggen, dat de Aartshertogen den Staaten niet voorschryven zouden, wat zy met hunne Troepen, die in de Garnizoenen leiden, moesten doen, en dat de Staaten bygevolg zulks ook niet aan de Aartshertogen behoorden te doen: wyders te kennen geevende, dat men op dat point niet te sterk moest aandringen, en daar mede scheidde deze zitting weder vruchteloos.

Den 17 dier maand vertrok *Vereiken* naar *Brussel*, onder voorwendzel, dat hy aan den Koning van Spanje moest leveren eenige Juweelen, behoorende tot de Orde van 't *Gulde Vlies*, waar van hy Secretaris was, en die de Koning ontboden had, om te gebruiken by deplechtigheden, dewyl hy zyn *Zoon tot* Hoofd van die Orde wilde maaken. Dit baarde wederom eenig bedenken, en dat 'er onder dien dekmantel iets anders verborgen zat, 't welk hem die reis deedt onderneemen. Want men kon niet begrypen, waarom de Koning van Spanje, een Man in 't best van zyn Leven, en die nog wel meer Kinderen konde krygen, zodanig yverde, om zyn Zoon, een Kind van nog geen 3 jaaren, te doen aanneemen tot Erfgenaam van *zyne Ryken* en tot Hoofd van de Orde van 't Gulde Vlies; ten ware hy zyn eigen ongesteldheid vreesde, of eenige andere twistzaaken voorzag in de Opvolging van zyn Zoon, die anders in Erfryken ongetwyffeld op een oudste Zoon valt.

Hier by kwam nog een ander toeval, te weeten dat de Heer *Jeannin*, Ambassadeur des Koning van Vrankryk, den 19 Juny naar Vrankryk vertrok, onder voorgeeven dat hy van zyn Meester ontboden was. Voor zyn vertrek had hy den Staaten ernstig aanbevolen, te letten op de behoudenis van hunnen Staat, en op hun Verbond, zo met Engeland als anderen, daartoe dienende. Als mede, dat ze moesten staan naar een vasten en duurzaamen Vrede, indien ze de behoudenis van hunnen Staat, en de grootste pointen van dien, eerlyk, deugdzaam en verzekerd konden verwerven, om zich uit de bloedige Oorlogen te redden.

redden. Dit vertrek baarde by veelen achterdocht, dat 'er iets anders onder verborgen was, en dat het niet uit Vrankryk, maar zelfs van hier veroorzaakt wierd: maar 't vervolg der Onderhandelingen heeft doen blyken, dat dit vermoeden ongegrond was; mitsgaders dat *Jeannin* alleen naar zyn Hof ging, om den Koning den Staat van 't gemeenebest in Holland, de gesteltenis der gemoederen, hunne middelen tot den oorlog, en wat hoop 'er tot Vrede was, te onderrichten. Want hy had by zich-zelve reeds een Bestant vastgesteld, om dat hy, zo in openbaare als geheime onderhandelingen, had begreepen, dat hunner veelen in de Vereenigde Nederlanden een afkeer van den Oorlog hadden, en de Spanjaard even ongeduldig naar Vrede was. Niet weinig gewicht was hem in dat denkbeeld gegeeven, doordien de Staaten, wanneer de Oorlog langer duurde, van de Koningen, hunne Bondgenooten, grooter onderstand verzocht hadden, onder betuiging dat 'er geen grooter belasting voor hen meer overig, en echter hun inkomen te zwak was, ter onderhouding dier troepen, welken Prins *Maurits* te vooren, tot het voeren van den Oorlog, noodig geoordeeld hadt. Dit waren, zegt men, Konstenaryen der genen, die gaarne Vrede hadden, en welken de Prins, die nu de kosten van den oolog veel kleinder maakte, te laat trachtte te ontzenuwen. 1608.

Het gene echter het verkeerde denkbeeld van zommigen, over 't vertrek van *Jeannin*, staafde, was, om dat 'er te dier tyd juist een Ambassadeur van *Spanje* in *Vrankryk* was gekomen, te weeten *Don Pedro de Toledo*, een Man van doorluchtigen Huize, en vermaagdschap aan de Koningin van Vrankryk, verzeld van een groot en prachtig gevolg.

Wy zullen hier, tot vermaak van onze Leezers, de voornaamste verrichtingen van dezen Spaanschen Ambassadeur in Vrankryk, dewyl ze in veele opzichten betrekking op onze Vereenigde Nederlanden hebben, en om dat men van gevoelen was, dat dit Gezantschap geschiedde, om de Vryheid dezer Landen laagen te leggen, en den handel van 't Bestand te vertraagen, laaten volgen.

Deze *Don Pedro* dan, die gehouden wierd voor een doorzichtig, verstandig, en Staatkundig Man, en als gezegd is, een bloedverwant van de Koningin van Vrankryk zynde, was zo

dra niet in dit Ryk gekomen, of gemelde Koningin zond hem een Edelman, om hem van haarentwege, als haar bloedverwant, te verwelkomen; waarop hy met een Spaansche deftigheid, echter op een beleefde wyze, zou geantwoord hebben, *dat Koningen en Koninginnen geen Maagschap of Bloedverwanten hebben, maar alleen Vasallen en Onderdaanen.* Vervolgens te *Parys* in de *Louvre* gekomen zynde, om den Koning te begroeten, viel het gesprek bygeval, gelyk gemeenlyk gebeurt, op de heerlyke gebouwen en Paleizen; waarop de Spaansche Ambassadeur zeide: *O Sire! myn Koning en Meester heeft Paleizen, die van veel kostelyker marmersteen, en uit een veel ryker boezem gebouwd zyn.* Waar op de Koning antwoordde: *Dat wil ik niet ontkennen; maar* (wyzende tevens met den vinger uit het venster op de Stad *Parys*) *ziet men ook zulke Voorsteden in 't Escuriaal?*

Vermits men nu ook den Koning te kennen gegeeven had, dat 'er aan 't Spaansche Hof, in de tegenwoordigheid van dezen *Don Pedro*, een gerucht van hem verspreid was, dat hy met het Podegra aan de voeten behebt was, en waarover eenige schimpredenen ontstaan waren; zo liet de Koning, zyn ongenoegen daarover bedekt houdende, den Ambassadeur aanzeggen, dat hy des anderen daag 's morgens ten 6 uuren by hem komen moest, om dat hy over eenige zaaken van gewicht met hem spreeken wilde. *Don Pedro* verscheen op zyn tyd, en de Koning nam hem by de hand, en leidde hem onder het spreeken verscheiden maalen heen en weder door de groote Gallery van de Louvre, maakende telkens zulke groote stappen, als of men om den prys liep, wie de voeten 't snelste kon voortzetten: en hy hield dit zo lang aan, tot dat hy zag, dat de arme *Don Pedro* naar zyn adem begon te hygen; waarop hy hem liet vertrekken.

De Koning des middags ter tafel zittende, wierd hem door een Hoveling geboodschap, dat de Afgezant van Spanje, zo dra hy van zyne Majesteit in zyn Logement gekomen was, te bed was gaan liggen, als zynde tot ter dood toe afgemat. Waarop de Koning zeide: *Zo moest het weezen, op dat hy zyn Koning de boodschap kan brengen van myn goede gezondheid; en op dat hy geen hoop hebbe, dat my het Podegra beletten zal, om, als de Spanjaard Oorlog begeerdt, eer te paard te stygen, dan hy den toom in de hand kan neemen.*

Doch

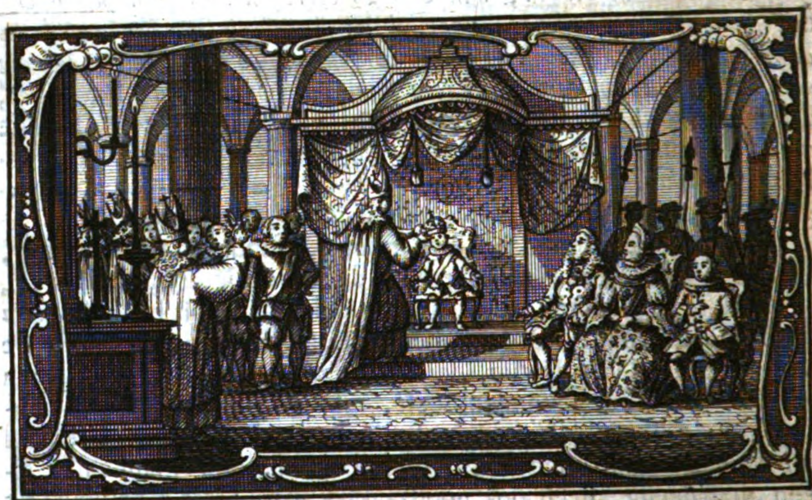
Doch het gerucht liep, en 't bleek ook aan alle omstandigheden, dat hy voornamelyk uitgezonden was, om te handelen over een Huwlyk tusschen den *Dauphin* van Vrankryk, en de *Infante* van Spanje, mits dat gantsch Nederland tot een Bruidschat gegeeven wierde. De Ambassadeur liet zich eens, by manier van spreeken, ontvallen, dat de Vereenigde Provinciën geheel en al afhingen van den wille en 't believen des Franschen Konings. Waarop die Monarch ten antwoord gaf: *Gy zyt geheel verdoold, myn Vriend, ik vermag aldaar niet met al, en wil 'er ook geen vermogen in hebben, dan voor zo verre het tot algemeen nut van beide partyen konne dienen, naamlyk tot dien van uwen Koning en van de Algemeene Staaten. Het is my nergens anders om te doen, dan dat de Christenheid een gerusten Vrede genieten moge. En al ware het, dat myn gezach en magt zo verre ging, zo zyn nochtans uwe* Infante *en myn* Dauphin *nog zo oud niet, dat men nu al om een Huwlyk behoord te denken. Daar nevens verzoekt gy, dat men met gereede penningen eene onzekere hoop des toekomenden tyds zal koopen*, enz.

Uit dit voorensgemelde is het groot verstand van dien Koning, benevens zyne goede neiging voor de Vereenigde Nederlanden, duidelyk te bespeuren; gelyk hy dan ook, van den Heer *Jeannin* verstaan hebbende, wat 'er tusschen de algemeene Staaten en de Gedeputeerden van de Aartshertogen verhandeld was, denzelven terstond wederom gezonden heeft, met last, dat hy al 't vermogen van 't Koninglyk gezag gebruiken zoude, om of Vrede of een lang Bestand tusschen hen te bewerken, dewyl zulks niet alleen voordeelig, maar ook noodzaaklyk ware; dat men eindelyk in ernst behoorde toe te leggen, op dat de inlandsche oneenigheden tusschen twee Volken, die in spraak, Ordonnantien, Wetten en Gewoontens onder elkander verbonden waren, beslist en uit den weg gruimd wierden; dat ze beide meer toegeevendheid gebruiken, en de kans of onzekere uitkomst des oorlogs niet langer beproeven moesten, enz.

Ondertusschen had men in Holland ook tyding ontfangen uit Spanje, dat de Installeering der Opvolging des Troons den 12 January dezes jaars te *Madrid*, in de Kerk van *St. Jeronymus*, reeds geschied was; alwaar *Philips* de III. zyn oudste zoon, toen 2 jaaren en 10 maanden oud zynde, heeft doen kroonen en hulde zweeren als toekomenden Koning van Spanje, met den naam

van *Philips* den IV. Dit geschiedde met buiten gemeene pracht en statie, in 't byzyn van den Koning, de Koningin, de Infante en veele Bisschoppen, Hertogen, Marquizen, Graaven en andere Spaansche Grooten. De zalving en krooning wierd verricht door den Kardinaal Bisschop van *Toledo*, en vervolgens wierd deze plechtigheid met een groot Feest besloten.

Wy achten deze Huldiging of Krooning van dit Kind, waarvan men weinig voorbeelden vindt, zo merkwaardig, dat wy 't in de volgende Plaat onder 't oog brengen.

„ Hier ziet men een Kerk van binnen, waarin een Troon is
„ opgerecht, daar de jonge toekomende Koning van 2 jaaren
„ en 10 maanden op zit, en door den Kardinaal Bisschop van
„ *Toledo* een kroontje werd opgezet. Ter zyden zitten de Ko-
„ ning, de Koningin en de jonge Infante, en in 't ruim staan
„ veele Bisschoppen, Hertogen, Marquizen, Graaven en ande-
„ re Spaansche Heeren, die hulde doen en den Eed zweeren.

Voor 't overige staat hier by aan te merken, dat, aangezien die plechtigheid lang duurde, de jonge Koning, terwyl de Heeren en Spaansche Grooten, na de krooning, hem volgens hunnen rang kwamen geluk wenschen, in slaap gevallen was.

Na

Na dat de President *Jeannin*, als boven gezegd is, naar Vrankryk vertrokken, en *Vereiken* inmiddels wedergekeerd was, zyn de wederzydsche Gedeputeerden op den 25 Juny weder byeen gekomen, en dit was de

Vier en Twintigste Zitting.

Hier in werd gehandeld over de Voorrechten der Steden, Landen en Collegien, om dezelven wederzyds te doen onderhouden, en hoedanig men die begrypen zoude, en men deeds deswege de volgende voorstellingen: dat, om alle argwaan te weeren, noch de een noch de andere party met Oorlogschepen zou komen tot op drie mylen na aan de Zeegaten en Havens van de tegenparty, en te Land op duizend roeden na aan de grensscheiding geen Forten of Schanssen bouwen: dat het aanstellen en bevestigen der Magistraaten in de Steden van Braband en Vlaanderen voor den tyd van tien jaaren zou blyven aan de Staaten, schoon die Steden aan byzondere Heeren behoorden, en zonder nadeel van hun recht: dat de Aartshertogen, tot verzekering van den Vrede, denzelven in 't byzonder zouden doen ondertekenen door vier Prelaaten, vier Barons en vier groote Steden van Braband en Vlaanderen, en dezelven by Eede doen belooven, dien te onderhouden, zonder daar tegen iets te laaten onderneemen, en dat, als 'er ook door een der beide partyen iets tegen gedaan wierd, zy zich daar tegen stellen, en de andere helpen zouden: dat, aangaande de zekerheid van byzondere persoonen, indien de Vrede tegen vermoeden mogt gebroken worden, zy zes maanden tyds zullen hebben om te vertrekken, en hunne Schulden by *parate Executie* in te vorderen: dat wyders de partyen zelfs driemaanden tyds zou toegestaan worden, om 't gene 'er tegen den Vreden gedaan is, te herstellen. Doch dewyl het voornaamste point nog verre te zoeken was, en de Spaanschen oordeelden, dat deze pointen ook nog in overweeging dienden gekomen te worden, wierdt 'er by de scheiding geen formeel besluit op iets genomen.

Vyf dagen daarna, en wel den 1. July, was 'er weder een byeenkomst van de wederzydsche Gedeputeerden, zynde de

Vyf-en-Twintigste Zitting.

Voor dit maal wierden door de Staatschen eenige pointen voorgesla-

geslagen, behelzende de wyze, hoedanig zich de Onderdaanen van de Algemeene Staaten zouden gedragen in de Landen des Konings van Spanje en der Aartshertogen, in 't stuk van Religie, en hunne Onderdaanen wederom in de Landen der Staaten; om ze dus een evengelyke vryheid te doen genieten, en wel zo, als tusschen de Engelschen en Spanjaarden plaats hadt. Maar de Spaanschen wilden zich daar op niet inlaaten, voorgeevende, geen last te hebben om daar over te handelen, voor dat Pater *van Neyen* weder gekeerd was uit Spanje. Zo dat ook deze byeenkomst vruchteloos afliep.

Ondertusschen verwekte deze verschooning in veelen weder eenige nagedachten; inzonderheid wanneer ze daar by overwogen, 't gene *Pedro Peckius*, Agent van de Aartshertogen in Vrankryk, van deze onderhandeling gezegd had, waar van men te dier tyd een uittrekzel van een Brief zag, door den Hollandschen Agent *Aarsen* uit Vrankryk aan de Staaten geschreeven; zynde van dezen Inhoud:

„ Dezen middag heeft de Hertog van *Suilly* my gezegd, dat „ de Koning van Spanje geen Vrede met UEd. Mogende, als „ vry Staaten, begeert te maaken; en dat de Ambassadeur van „ de Aartshertogen, zo wel aan den Koning, als aan zyn Ex„ cellentie, verklaard heeft, de meening des Konings van Span„ je nooit geweest te zyn, nog weezen zal, om, zo lang hy een „ voetbreed Lands bezit, UEd. Mogende de zuivere Souvereiniteit „ over de Vereenigde Provinciën over te draagen; maar dat de „ Onderhandeling alleen begonnen is, om dus UEd. Mog. Ge„ meente de zoetigheid van den vryen Handel te doen smaaken, „ en daar door tot het verzoeken van een goeden Vrede te „ brengen. En al ware het schoon, dat hy zich had laaten „ overhaalen, om voor een zekeren tyd zyne gerechtigheid, „ door den Treves of anderzins, op te schorten, hy nochtans „ daarom nimmer iet zou hebben begeeren te sluiten, dan onder „ expresse conditie, dat UEd. Mog. gantschelyk zouden afstand „ doen van den Indischen Handel: en daarnevens ontfangen, „ en in de Geunieerde Provinciën wederom in staat stellen, de „ Roomsch-Catholyke Religie. Daar en boven, dat de Koning „ van Spanje nu byzonder wel van UEd. Mog. gelegenheid on-

„ der-

„ derrecht is, en daar van zulke perfecte kennis heeft bekomen,
„ door het resideeren van zyne Gezanten, dat, het zy in peis
„ of oorlog, by UEd. Mog. genoeg tot zyne pretensie zal wee-
„ ten te brengen; geloovende dat UEd. Mog. zonder middelen
„ zyn, verlaaten van de Nabuuren, die over de Onderhande-
„ ling geöffenseerd zyn, en niet zonder scheuring uit het Trak-
„ taat te zullen geraaken.

„ Wat hiermede gemeend wordt, versta ik niet: dan de Heer
„ *van Villeroy* heeft my gezeid, dat de Spanjaarden zich zo in
„ Spanje als in Italie, ja zelfs tegen zyne Majesteit, zeer be-
„ roemen, dat ze by dit Traktaat veel hebben gewonnen, en
„ wel meer, dan zy ooit hadden durven hoopen.

„ Ten anderen werd hier ook verwacht *Don Pedro de Toledo*,
„ een der Grooten van Spanje, om zyn uiterste best te doen, en
„ alle middelen tegens UEd. Mog. aan te wenden, en zyne
„ Majt. van Vrankryk tot een Alliantie te verzoeken; offeree-
„ rende zelfs de Dochter van Spanje voor den *Daupbin*, om al-
„ zo zyne Majt. van UEd. Mog. te vervreemden; waar in de
„ Jesuiten, en zelfs de Paus, buitengemeen arbeiden".

De komst en verrichtingen van dezen Spaanschen Afgezant in Vrankryk hebben wy reeds boven gezien: en terwyl de Staaten der Vereenigde Nederlanden in vreemd bedenken waren, of Pater *van Neyen* ooit wederkomen, en of deze Onderhandeling in oprechtheid geschiedde, of niet, ontfingen zy de tyding van de aankomst des Spaanschen Afgezants in Vrankryk, en dat hy *van Neyen* niet mede gebragt hadt. Dit nu was eigenlyk de rede, dat gemelde Staaten des te sterker aandrongen, op dat 'er voor 't einde dezer maand July een einde aan de zaak gemaakt wierde. Maar terwyl men daar mede bezig was, lieten de Gedeputeerden van Spanje en de Aartshertogen den 26. in de vergadering vertoonen, dat gemelde *Pater* in Spanje nog opgehouden wierdt, ter oorzaak van de traagheid van dit Hof, en misschien daarom nog zo haast niet zou konnen verwacht worden; verzoekende derhalve den voortgang der Onderhandeling nog voor een tyd van zes weeken, na 't einde der maand July: het welk de Staaten, om te toonen, dat ze van hunne zyde bereid waren, alles te doen wat immers mogelyk ware, hun toestonden.

Middelerwyl wierd ruchtbaar, dat *Spinola* zelfs tegen eenige

Lie-

Lieden van aanzien gezegd had, dat hy niet geloofde, dat die Monnik wederkeeren zou, om dat hy den Koning van Spanje, de Aartshertogen, en hem zelfs veele dingen had wysgemaakt, die nu hier gantsch averechts scheenen te zullen uitvallen; dat hy bygevolg den Koning en anderen bedrogen had, inzonderheid in 't stuk van 't verlaaten der Indische Vaart, van de Religie, en andere pointen.

Deze draaling der Onderhandeling, en 't wegblyven van Pater *van Neyen*, waren ook oorzaak, dat de Ambassadeur van *Denemarken* gelegenheid nam te vertrekken, zonder dat hy kon bewoogen worden om nog eenigen tyd te blyven; geevende aan zyne vrienden te kennen, dat hy genoegzaam bespeuren kon, dat het gantsche werk op louter bedrog uitloopen zou. Achtervolgens dit besluit nam hy den laatsten July afscheid van de Staaten, en den 1 Augustus van de Gedeputeerden van Spanje en der Aartshertogen, die mede hun best deeden om hem nog eenigen tyd te doen blyven: maar hy gaf hen ten antwoord, dat hy veel gehoord had van de Spaansche Patientie, en nu bekennen moest, dat die de zyne overwonnen had, en hy daarom niet van meening was, een dag langer te vertoeven. Gelyk hy dan ook des anderen daags vertrok.

Het was ook omtrent dezen tyd, dat de Agent, Mr. *Pieter van Brederode*, uit Duitschland schreef: „ dat de Spaansche Gezant aan den Keizer verklaard had, dat men niet gelooven „ moest, dat zyn Meester de Souvereiniteit der Vereenigde Ne„ derlanden zou hebben willen afstaan; dat de verklaaring, die „ zyne Majesteit van Spanje in 't stuk van den Vrede aldaar had „ gedaan, niet zo verre ging, noch volstrekt zodanig uitgeduid „ konde worden; maar dat alles, wat zyn Meester daarin ge„ daan had, alleenlyk geschied ware, om met de Staaten dier „ Landen in onderhandeling te komen, en daar by te wege te „ brengen, dat ze afstand van de Indische Vaarten doen, en de „ Pausselyke Religie weder aanneemen en toelaaten mogten op „ alle plaatzen: om welken twee pointen te verwerven, hy tot „ dien handel verstaan en zyne toestemming gegeeven hadt".

Deze tyding vermeerderde in hunner veelen de argwaan, die ze reeds opgevat hadden, ziende dat dezelve overeenkwam met het gezegde van *Hoboken* en *Zumiga*, Gezanten der Aartshertogen,

gen, in Engeland, en met het bovengemelde van *Peckius* in Vrankryk: en wanneer men daar by voegde het Schryven des Keizers aan de Staaten, in 't begin dezer Onderhandeling gedaan, zo konden zy des te meer vreezen, dat het gantsche werk op bedrog gegrond was: onaangezien de Gedeputeerden van Spanje en de Aartshertogen, zo vaak als zy daarop ondervraagd waren, verklaard hadden, niet anders te weeten, of de Onderhandeling wierd ter goedertrouwe gedaan en oprechtelyk gemeend. 1608.

Betreffende het gezegde van *Peckius* in Vrankryk, in den brief van *Aarsens* vermeld, zo moeten wy tusschen beide zeggen, dat hy, een by uitstek geleerd en voorzichtig Man zynde, zulks naderhand heeft ontkend, en geklaagd, dat men zyne reden verdraaid, en anders uitgelegd had, dan zyne meening was geweest; nademaal hy, indien het waar was, zeer onvoorzichtig zou geweest zyn, van de geheimen van zyn Hof zo los te openbaaren, het welk men van een verstandig Man niet verwachten kan. Dit is ook inderdaad zeer waarschynlyk; maar dewyl die zaak, als gezegd is, te veel overeenkwam met de tydingen uit Engeland en Duitschland, kon zulks den bevreesden in Holland niet verligten in den argwaan.

Ondertusschen was de President *Jeannin* den 14 Augustus weder in den Haag gekomen, en hy verzekerde vervolgens den Staaten van zyns Konings getrouwheid omtrent zyne Bondgenooten, en dat hy de aanbiedingen van *Toledo*, die alles wat 'er in de Nederlanden over den Vrede gehandeld wierd, zocht om verre te stooten, ten eenemaal verworpen had; doch van al het overige ontdekte hy niets van belang; alleenlyk den Staaten vermaanende, dat ze een einde moesten maaken aan dien Handel, dewyl het algemeene voordeel in een eeuwigen Vrede of langen Stilstand bestond.

Hierop hielden de wederzydsche Gedeputeerden op den 20. Augustus de

Zes-en-Twintigste Zitting.

Daarin wierd gehandeld over den Godsdienst, de Grensscheiding, en de vryheid der Zeevaart; waarop de Staatschen een rondborstige verklaaring begeerden te hebben. De Spaanschen zeiden, dat ze eindelyk last op die pointen ontfangen hadden; te

weeten, dat de Koning van Spanje en de Aartshertogen te vrede waren, met de Souvereiniteit der Vereenigde Nederlanden af te staan, in weerwil van 't gene daar van gezegd of geschreeven was: maar dat ze daarentegen wederom twee pointen van de Staaten begeerden, naamlyk, dat de Staaten alom in hunne Provinciën herstelden de oeffeninge van den Roomschen Godsdienst, en volstrekt afstand deeden van de vaart op *Oost* en *West-Indiën*. Raakende de andere punten, zo beweerden zy, zich daar omtrent zo na verklaard te hebben, dat men niet meer van hen vergen konde; en dewyl ze daar by bleeven, en geen anderen last scheenen te hebben, stonden zy op, en gingen uit de Vergadering, waar mede ook deze zitting een einde nam.

Na dat nu de Gedeputeerden der Staaten aan de Algemeene Staaten verslag gedaan hadden, namen dezen zulks in overweeging, en raadpleegden daar over, zo met Prins *Maurits*, Graaf *Willem van Nassau*, en den Raad van Staaten, als met de Gezanten van *Vrankryk*, *Engeland*, der Keurvorsten van den *Palts* en *Brandenburg*, en van andere Duitsche Vorsten, te dier tyd Gezanten in den *Haag* hebbende. Na dat men hun gevoelen gehoord had, wierd op den 23 Augustus een besluit genomen, dat men de Onderhandeling afbreeken zou, nademaal de voorwaarden der Spaanschen zodanig waren, dat de Staaten oordeelden, dezelven niet te konnen aanneemen, zonder hun geheelen Staat te bederven en overhoop te werpen. Derhalve stelde men een *Manifest* op, het welk aldus begint:

„ De Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, gehoord
„ hebbende het verslag van hun Ed. Mog. Gecommitteerden
„ tot de Vredes-Onderhandeling, en van 't gene in de Onderhan-
„ deling van den 20. dezer maand, door de Gecommitteerden
„ des Konings van Spanje en der Aartshertogen, op verscheiden
„ pointen van de voorsz. handeling is verklaard; hebben na ry-
„ pe deliberatie, zo met zyn Excell. den Prins *Maurits*, als met
„ den Welgeboren Heer Graaf *Willem van Nassau*, den Raad
„ van Staaten, enz. ten besluite en afscheid daarop verklaard,
„ gelyk zy verklaaren by dezen, dat de schadelyke vruchten van
„ verscheiden Onderhandelingen, gedurende de Nederlandsche
„ Oorlogen met den overleden Koning van Spanje gehouden,
„ den Heeren Staaten uiterlyk en noodig bewoogen hebben, dat

„ hun

" hun Ed. Mog. in meer dan 25 jaaren, zo op de aanbieding
" van wegen den zelven Koning, zyne Gouverneurs en Opvol-
" gers, als op de vermaaning van zyn Roomsch-Keizerl. Majt.
" en de gezamenlyke Koningen en Potentaaten van Europa, tot
" geene nieuwe Vrede-handeling hebben konnen verstaan; maar
" zich daarvan geëxcuseert, uit vrees van gelyke vruchten; zulks
" ook dat op de voorstelling ten zelven einde in de maand January
" des jaars 1607. van wegens hooggedachte Heeren Aartsher-
" togen aan hun Ed. Mog. gedaan, rondelyk en by schriftelyke
" antwoord, is verklaard op gelyke propositie van wegen zyn
" Roomsch-Keizerl. Majt. onlangs te vooren gedaan, by hun
" Ed. Mog. geantwoord te zyn, dat zylieden noch Goddelyk,
" noch eerlyk, noch zekerlyk in eenige Vredehandeling konden
" treeden met de genen, die tegens hunne goedgekeurde, ge-
" handhaafde en bevestigde Vryheid, in of tot denzelven Lan-
" de iets wilden pretendeeren: en dat zylieden daarby persistee-
" ren, met protestatie voor Godt Almachtig, voor al de wae-
" reld, en inzonderheid voor de Nederlanden, onschuldig te we-
" zen van alle rampen, schaden en onheilen, welken de Neder-
" landen en hunne Nagebuuren, nevens derzelver goede Inge-
" zetenen, door de voorsz. onregtvaardige pretensien, overge-
" komen zyn, en verder overkomen zullen.

" Welk Antwoord aan hooggedachte Aartshertogen overge-
" bragt zynde, was kort daarna, by verscheiden schriftelyk ge-
" tekende Acten van hunne Hoogheden, den welgemelde Hee-
" ren Staaten aangeboden, om met dezelven, als met Staaten
" van vrye Landen (waar voor zy lieden dezelven hielden en
" erkenden, en waarop zy niets pretendeerden) op een' eeu-
" wigen Vrede of een Bestand voor veele jaaren te handelen.
" En in de eerste der voorschreeven Acten gesteld zynde, dat,
" by 't maaken van een Bestand, een iegelyk zoude houden 't
" gene hy had of bezat, en by 't sluiten van een' Vrede, 't ge-
" ne geäccordeerd zoude worden: als mede, dat de Vereenig-
" de Nederlanden afstand doen, en zich onthouden zouden van
" den handel op *Oost-* en *Westindiën*; zo was zulks rond uit af-
" geslagen, en op die weigering by hunne Hoogheden veran-
" derd; naamlyk, dat een iegelyk, zo wel by de handeling van
" een Vrede, als van een Bestand, zoude houden 't geene hy

„ bezat, ten ware men op de verwisseling van eenige Steden of
„ Plaatzen anders overeenkwame; zynde ook verder het point
„ van den afstand der Navigatie op *Oost-* en *Westindië* uitgelaa-
„ ten. Alles volgens den inhoud der Acte, gedateerd den 14
„ Maart des jaars 1607, enz.

Hier op doen zy een wydloopig verslag van al 't geene 'er na dien tyd, eerst met Pater *van Noyen* en *Vereyken*, en vervolgens met de Afgezondenen van Spanje en der Aartshertogen, gebeurd is, inzonderheid op de 26ste byeenkomst, zo als wy te vooren omstandig verhaald hebben; en sluiten dan dit *Manifest* op de volgende wyze:

„ Zo verstaan de Heeren Staaten Generaal van de Vereenig-
„ de Nederlanden, dat zylieden niet konnen goedvinden, om
„ voor den staat derzelver Landen en de goede Ingezetenen van
„ dien, met de voorsz. Heeren Gecommitteerden in verdere be-
„ soigne te komen; zynde het hun lieden van harten leed, dat,
„ buiten hun schuld, deze Onderhandeling *aldus onvruchtbaar*
„ afgebroken wordt; zich niet te min gerust vindende, dat zy-
„ lieden voor Godt Almachtig en voor de Waereld onschuldig
„ moeten gehouden worden, dat de bloedige en langduurige
„ Oorlog der Nederlanden niet in een Christelyken en eerlyken
„ Vrede veranderd word; dus ook van elende, schade en on-
„ heilen der Nederlanden en hunner Nagebuuren, met derzel-
„ ver goede Ingezeten, overgekomen, en nog staande over te
„ komen, door de onrechtvaardige pretensiën hunner weder-
„ party. *Gedaan in 's Hage in de volle Vergadering van de Heeren*
„ *Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden den* 25 *Augusty* 1608.

Dit Antwoord, naar hun oordeel, wel opgesteld; en door de Ambassadeurs van de Bondgenooten der Staaten goedgekeurd zynde, lieten zy des namiddags door hunne Gedeputeerden aan de Gedeputeerden van Spanje en der Aartshertogen overleveren, met betuiging, dat zy de Onderhandeling oprechtelyk hadden gemeend; maar aan de hun voorgestelde Conditiën wel zagen, dat noch de Koning van Spanje, noch de Aartshertogen, daar toe gezind waren, en nooit getracht hadden iets weezenlyks daar omtrent te besluiten; dat de Staaten derhalve niet dulden konden, dat men hun geduld langer misbruikte, en daarom het Antwoord, dat hen overgegeeven wierd, opgesteld hadden, en daar mede deze Onderhandeling afbraken.

De

De Gedeputeerden van Spanje en der Aartshertogen zeiden, dat ze dit antwoord overzien, en zich daarop beraden moesten. Waarop zy des anderen daags zich by de Ambassadeurs der Vorsten en Bondgenooten beklaagden, over de naauwgezetheid van 't antwoord der Staaten.

Hierop verscheenen de Gezanten der Koningen van Vrankryk en Engeland, den 27 Augustus, in de Vergadering der Staaten, in de tegenwoordigheid veel eer, dan met toestemming der Duitsche Gezanten, en openden aldaar den last hunner Koningen, dien zy tot nog toe bedekt hadden gehouden, zeggende: Dat ze „ volgens den last hunner Meesters hun best gedaan hadden, om „ deze Landen tot een goeden Vrede te brengen, maar daarin „ hun oogmerk niet hadden konnen bereiken; dat, dewyl zy me„ de last hadden van hunnen Meesters, om, indien de Vrede „ niet getroffen wierd, de zaak te bestieren tot een Bestand van „ veele jaaren, 't welk zy voor deze Landen dienstiger oordeel„ den, dan den Oorlog; dat ze daarom den Staaten vermaanden, „ daartoe over te gaan, indien zy dit verkrygen konden op voor„ deelige Voorwaarden en verzekering van hunnen Staat, te „ weeten, dat zulks met hen beslooten moest worden, als met „ vrye Staaten, daar noch de Koning van Spanje, noch de „ Aartshertogen, iets op te pretendeeren hadden; dat ze geduu„ rende het zelve zouden behouden de vrye Commercie zo wel „ op de *Indiën*, als op Spanje en de andere Nederlanden; dat ze „ zouden blyven bezitten 't gene zy hadden, en dat men daar „ by voegde zodanige Voorwaarden, als met reden konden „ geëischt worden; dat ze wel vreesden, dat de Koning van „ Spanje en de Aartshertogen daaromtrent niet meer zouden toe„ staan, dan ze reeds gedaan hadden tot den Vrede, maar dat, „ byaldien zy dien voorslag mede verwierpen, zy van oordeel „ waren dat de hervatting der Wapenen, van de zyde der Staa„ ten, meer gerechtvaardigd, en de pooging hunner Meesters, „ om den Oorlog te doen ophouden, meer uitblinken zoude." Vermaanende wyders den Staaten zeer krachtig, om dien voorslag aan te neemen, die, naar hun oordeel, het eigenste voordeel aan hunne Landen zoude toebrengen, dat ze van den Vrede verwacht hadden, en dat die voortkwam, van hunne beste Vrienden, welken het meest gelegen was aan de behoudenis van hun-

hunnen Staat. Waarna zy ook dien zelfden voorslag deeden aan de Gedeputeerden van Spanje en van de Aartshertogen, die, zo wel als de Staaten, zulks in bedenking namen.

De Staaten, daar over verscheiden maalen geraadpleegd hebbende, lieten den 30 Augustus aan de gemelde Afgezanten verklaaren, dat ze het maaken van een Bestand op billyke voorwaarden toestonden; van welke de eerste was, dat de Koning van Spanje en de Aartshertogen hunne Souvereiniteit en Vryheid volstrekt zouden erkennen, zonder dezelven weder te betwisten na 't einde van 't bestand.

Het antwoord der Spaanschen aan die Gezanten was, dat zy geen last hadden om de Staaten in die hoedanigheid te erkennen en te gelyk toe te staan de vrye vaart op de *Indiën*; maar dat zy het *Manifest* naar *Brussel* zouden zenden, en hoopten binnen vier dagen antwoord te krygen. Doch men gaf hen nog te kennen, dat 'er, indien men alleen in een kort bestand overeenkwam, geen gewag van de Religie moest gemaakt worden; waartoe zy hoop gaven, dat zulks niet geschieden zoude.

Met deze tot dus verre afgebroken Onderhandeling, en terwyl het Antwoord van *Brussel* verwacht word, zullen wy dit jaar en dit Deel besluiten.

Einde van het Een- en - Dertigste Deel.

R E-

REGISTER VAN DE STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND.

EEN-EN-DERTIGSTE DEEL.

EYNDE.